Od autora.

PROF. DR. WŁADYSŁAW LEOPOLD JAWORSKI.

KOMENTARZ

DO

AUSTRYACKIEGO KODEKSU CYWILNEGO.

TOM I.

ZESZYT I.

(Arkusz 1—10).

KRAKÓW.
KSIĘGARNIA LEONA FROMMERA.
DRUKARNIA UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO
pod zarządem Józefa Filipowskiego.
1900.

KOMENTARZ

DO

AUSTRYACKIEGO KODEKSU CYWILNEGO

Prof. Dra Władysława Leopolda Jaworskiego

obejmować będzie w trzech tomach oprócz niemieckiego tekstu kodeksu i tłómaczenia polskiego wszystkie późniejsze ustawy z dziedziny prawa prywatnego (również w podwójnym tekscie), obszerne objaśnienia i judykaturę Najw. Trybunału, zestawioną systematycznie. — Autor zwraca szczególniejszą uwagę na wszystkie te ustawy z dziedziny prawa administracyjnego, które mają związek z prawem prywatnem. Uwzględnionem więc zostanie austryackie ustawodawstwo agrarne, ustawa wodna, leśna, górnicza i t. d.

Wydawnictwo ukaże się w około 15 zeszytach (każdy po 10 arkuszy druku) w możliwie najkrótszych odstępach czasu.

Cenę zeszytu ustanawia się obecnie na 1 kor. [illegible] Po ukończeniu druku całego dzieła cena zostanie wyższona.

Księgarnia Leona Frommera
w Krakowie.

3891
3891
320

1180059648 PAd

321

PATENT

obwieszczający

powszechną księgę ustaw cywilnych

I.

Dla tych krajów, które w r. 1811 wchodziły w skład cesarstwa austryackiego, z wyjątkiem Węgier i należących wówczas do nich krajów.

Patent cesarski z d. 1 czerwca 1811 r. l. 946 z. u. s.

(1) Aby obywateli zupełnie uspokoić w tym względzie, że swych praw prywatnych mogą używać bezpiecznie, powinny być ustawy cywilne nietylko wedle ogólnych zasad sprawiedliwości, ale także wedle szczególnych stosunków

---

Kaiserliches Patent vom 1 Juni 1811, Nr 946 J G S

(1) Aus der Betrachtung, dass die burgerlichen Gesetze, um den Burgern volle Beruhigung uber den gesicherten Genuss ihrer Privat-Rechte zu verschaffen, nicht nur nach den allgemeinen Grundsatzen der Gerechtigkeit, sondern auch nach den besonderen Verhaltnissen der Einwohner bestimmt, in einer ihnen verstandlichen

mieszkańców określone, w zrozumiałym dla nich języku ogłoszone i przez ułożony w porządku zbiór w pamięci utrwalone. Z uwagi na to staraliśmy się nieustannie od wstąpienia na tron, aby ukończyć postanowione już i rozpoczęte przez Naszych Przodków spisanie zupełnej rodzimej księgi ustaw cywilnych.

(2) Ułożony za Naszego panowania przez Naszą nadworną komisyę kodyfikacyjną projekt, równie jak poprzedni projekt księgi ustaw o zbrodniach i ciężkich przekroczeniach policyjnych, podano do ocenienia komisyom, ustanowionym umyślnie w tym celu w różnych prowincyach, w Galicyi zaś już w tym czasie wprowadzono go w życie.

(3) Zużytkowawszy w ten sposób do poprawienia tej tak ważnej gałęzi ustawodawstwa zarówno opinie znawców, jak i doświadczenia, w zastósowaniu zebrane, postanowiliśmy ogłosić tę powszechną księgę ustaw cywil[illegible] dla wszystkich Naszych niemieckich krajów d[illegible]

Sprache bekannt gemacht, und durch eine ord[illegible] in statem Andenken erhalten werden sollen, ha[illegible] Antritte Unserer Regierung unausgesetzt Sorge g[illegible] schon von Unseren Vorfahren beschlossene un[illegible] Abfassung eines vollständigen einheimischen bürgerl[illegible] Ge[illegible] buches ihrer Vollendung zugeführt werde.

(2) Der während Unserer Regierung von Unserer Hofcommission in Gesetzsachen zu Stande gebrachte Entwurf ward, sowie ehedem der Entwurf des Gesetzbuches über Verbrechen und schwere Polizeiübertretungen, den in den verschiedenen Provinzen eigens aufgestellten Commissionen zur Beurteilung mitgetheilt, in Galizien aber inzwischen schon in Anwendung gesetzt.

(3) Nachdem auf solche Art die Meinungen der Sachverständigen, und die aus der Anwendung eingeholten Erfahrungen zur Berichtigung dieses so wichtigen Zweiges der Gesetzgebung benützt worden sind, haben Wir nun beschlossen, dieses algemeine bürger-

i rozporządzić, że księga ta ma obowiązywać od 1 stycznia 1812 r.

Unger, Einleitung; Pfaff-Hofmann, Com. I, str. 39—44 i 76 n.; Stubenrauch, I, 3 n., 12 n.; Krainz-Pfaff, Einleitung; Till, § 3; Zoll iunior. Wstęp.

Historya powstania kodeksu austryackiego podaną została we wstępie.

Wyrażenie »powszechna« księga ustaw wskazywało z początku, (gdy zamiarem redaktorów było uczynić z kodeksu tylko prawo pomocnicze w miejsce prawa pospolitego (ius commune) przy pozostawieniu w mocy praw prowincyonalnych), okrąg terytoryalny, w którym kodeks miał obowiązywać, w przeciwstawieniu do praw prowincyonalnych. Dopiero później, gdy zadecydowano już uchylenie praw prowincyonalnych, używano wyrażenia »prawo powszechne« (ius generale) w przeciwstawieniu do »prawo szczególne« (ius speciale), rozumiejąc przez pierwsze te normy prawa prywatnego, które w równych warunkach mają moc obowiązującą dla wszystkich osób i rzeczy, przez drugie zaś te normy, które obowiązują tylko dla pewnych szczególnych klas osób lub rzeczy (np. prawo handlowe, wekslowe etc.) P. Pfaff-Hofman l. c.

Do tak zwanych »niemieckich krajów dziedzicznych« należały wówczas: Czechy, Bukowina, Galicya i Lodomerya (z wyjątkiem Krakowa, okręgów Podgórza i Wieliczki i ziemi Tarnopolskiej), Dolna Karyntya (okrąg Celowiecki), Morawa, Pogranicze wojskowe (sławońskie, węgierskie i siedmiogrodzkie), Austrya Wyższa i Niższa, Śląsk i Styrya.

Kodeks cywilny wszedł w życie:

1. na podstawie niniejszego patentu z dnia 1. czerwca 1811 r., l. 946 z. b. s., we wymienionych wyżej niemieckich krajach dziedzicznych z dniem 1. stycznia 1812 r.;

2. na podstawie rozporządzenia nadwornej rady wojennej (Hofkriegsrath) z dnia 17. lipca 1811 r. C. 1015 dla wojska z dniem 1. stycznia 1812 r.;

---

liche Gesetzbuch für Unsere gesammten Deutschen Erbländer kund zu machen, und zu verordnen, dass dasselbe mit dem 1. Jänner 1812 zur Anwendung kommen solle.

3. na podstawie rozp. nadw. rady wojennej z dnia 20. kwiet. 1814 r., C. 354 w pograniczu Karlstadt i Banat z dniem 1. lipca 1814 r.;

4. na podstawie patentu z dnia 21. stycznia 1815 r., l. 1128 zb. u. s. w okręgach Adelsberg, Lublana, Neustadtl i Villach (to j. w Kraine i Wyższej Karyntyi) z d. 1. maja 1815 r.;

5. na podstawie patentu z dnia 21. stycznia 1815 r.; l. 1127 zb. u. s. w północnym Tyrolu (p. niżej pod 10) i w ziemi Przedarulańskiej z dniem 1. lipca 1815 r.;

6. na podstawie patentu z dnia 21. stycznia 1815 r., l. 1126 zb. u. s. w Gorycyi, Gradysce, Istryi, Riece i w Tryeście z dniem 1. października 1815 r.

Co do Tryestu podaje Pratobevera (Materialien, II. str. 301 uw.) dzień 1. lipca 1815, jako dzień wejścia w życie kodeksu cywilnego, jednakowoż bez dowodu Z dniem 1. października 1815 r. rozpoczął obowiązywać kodeks cywilny także i w południowym Tyrolu na podstawie cyrkularza gubern. z dnia 11. czerwca 1815 r. (t. II., str. 271 zb. ustaw prow. tyr.)

7. Kodeks ten wszedł dalej w życie wskutek dekretu kancelaryi nadwornej z dnia 2. września 1815 r., l. 1169 zb. u. s. i okólnika gub. z dnia 19. września 1815 r., l. 55 zb. Pillera z dniem 1. listopada 1815 r., w powiatach Podgórze i Wieliczka;

8. wskutek okólnika gub. z dnia 10 listopada 1815 r., l. 54 zb. Pil. z dniem 1. lutego 1816, w ziemi Tarnopolskiej (były obwód Tarnopolski i Czortkowski);

9. wskutek dekretu nadwornego z dnia 23. lipca 1816 r., l. 1268 zb. u. s. z dniem 1. października 1816 r., w przydzielonych do prowincyi Dalmacyi wyspach Colomotta, Curzola, Giupana, Lagosta, Lissa, Meleda i Mezzo;

10. wskutek dekretu nadwornego z dnia 20. lipca 1816 r., l. 1267 zb. u. s. w dolinach Zilli i Brixen tudzież w okręgu Vils (Tyrolu) z dniem 1. stycznia 1817 r.;

11. wskutek dekretu kanc. nadw. z dnia 8. maja 1817 r., l. 10733 i rozp. rząd. z 28. maja 1817 r., z dniem 1. sierpnia 1817 r., w Salzburgu, w okręgu Jnn i w parcelach okręgu Hausruck;

12. wskutek patentu z dnia 10. września 1818 r., l. 1497 zb. u. s. z dniem 1. stycznia 1820 r., w należącym niegdyś do Królestwa Iliryi okręgu Karlstadzkim;

13. wskutek patentu z dnia 23. marca 1852 r., l. 77 d. u. p. w wolnem mieście Krakowie i jego okręgu z dniem zaprowadzenia tamże sądownictwa, t. j. z dniem 29. września 1855 r., (r. m. s. z 29. czerwca 1855 r., l. 117 d. u. p.), do którego to czasu tamże kodeks napoleoński obowiązywał; poprzednio zaś nabyły tamże mocy obowiązującej przepisy ustawy cywilnej o prawie małżeńskiem na mocy patentu z dnia 23. marca 1852 r., l. 79 d. u. p. z dniem 20. kwietnia 1852 r., (p. oba te patenty wydrukowane pod II. i III.);

14. wskutek patentu z dnia 29. listopada 1852 r., l. 246 d. u. p. z dniem 1. maja 1853 r. w Kroacyi, Województwie Serbskiem, Slawonii i Temeskim Banacie;

15. wskutek tegoż patentu z dnia 29. listopada 1852 r., l. 246 d. u. p. z dniem 1. września 1853 r. w Siedmiogrodzie. Później jednak wskutek uchwał konferencyi iudex-kuryalnej z r. 1861 uchylono kodeks niniejszy z wyjątkiem niektórych przepisów we Węgrzech z Woj. Serbskiem z Tem. Banatem (nie w Siedmiogrodzie, Slawonii i Kroacyi).

16. Wreszcie obowiązuje kodeks ten poza granicami państwa austryackiego:

a) na mocy dekretu nadwornego z dnia 26. listopada 1836 r., l. 651 zb. u. s. poddanych austryackich, mieszkających w zabudowaniach zakonu niemieckiego w Frankfurcie nad Menem.

b) na mocy ces. rozp. z dnia 29. stycznia 1855 r., l. 23. d. u. p. i rozp. min. z dnia 31. marca 1855 r., l. 58. d. u. p. poddanych austryackich, przebywających w państwie otomańskiem.

(4) Wskutek tego tracą moc obowiązującą: przyjęte dotychczas prawo pospolite, ogłoszona 1. listopada 1786 r. pierwsza część księgi ustaw cywilnych, nadana Galicyi księga ustaw cywilnych, wraz ze wszystkiemi ustawami

---

(4) Dadurch wird das bis jetzt angenommene gemeine Recht, der am 1. November 1786 kundgemachte erste Theil des bürgerliche Gesetzbuches, das fur Galizien gegebene burgerliche Gesetzbuch, sammt allen auf die Gegenstände dieses allgemeinen bürgerlichen Rechtes sich beziehenden Gesetzen und Gewohnheiten, ausser Wirksamkeit gesetzt.

i zwyczajami, odnoszącymi się do przedmiotów, objętych tem powszechnem prawem cywilnem.

Dekret nadworny z dnia 22 sierpnia. 1836 r., l. 152 zb. u. s.

W razie rozstrzygania rzeczy prawnych tyczących się lenn niemieckich w Czechach należy w przyszłości, jak dotąd, do dalszego najw. zarządzenia stosować Longobardzkie prawo lenne, a mianowicie dwie księgi *de feudis* aż do rozdziału 58-go drugiej księgi z uwzględnieniem odnoszących się do lenn postanowień prawa kanonicznego. Przepisy te należy o tyle stosować, o ile 1. kontrakty o lenno i listy lenne lub 2. potwierdzone przez najwyższego pana lennego kontrakty familijne i przywileje nie tworzą bliższego źródła poznania lub 3. o ile postanowienia prawa Longobardzkiego nie zostały uchylone, uzupełnione lub objaśnione przez późniejsze przepisy ustawowe, lub wreszcie 4. o ile strona przytaczająca coś na swą korzyść nie udowodni w trybunale lennym, do któ-

---

Hofdecret v. 22. August 1836, J. G. S. 152.

Bei der Entscheidung der Rechtsangelegenheiten der Deutschen Lehen in Böhmen sind in Zukunft wie bisher und bis auf weitere a. b. Anordnung das Longobardische Lehnrecht, und zwar die zwei Bücher *de feudis* bis zum 58. Capitel des zweiten Buches mit Rücksicht auf die in dem canonischen Rechte enthaltenen, die Lehen betreffenden Bestimmungen insofern zur Richtschnur zu nehmen, als nicht 1. die Lehensverträge und Lehnbriefe, oder 2. die von dem obersten Lehensherrn bestätigten Familienverträge, Begünstigungen und Privilegien eine näherliegende Erkenntnissquelle darbieten, oder 3. durch später nachgefolgte gesetzliche Vorschriften den in dem Longobardischen Lehnrecht enthaltenen Bestimmungen derogirt, oder dieselben vervollständigt und erläutert worden sind, oder endlich 4. die solches zu ihren Gunsten anführende Partei eine

rego lenno należy, odmiennego zwyczaju lub odmiennnego obowiązującego ustawowego przepisu.

Wagner, Das Quellenverhältniss des b. Gb. zu den besonderen Zweigen des... Privatrechtes, Wien 1818. Neupauer w Z. f. ö. Rgl. 1826, I. str. 214.; Raule, Abhandlungen über den derogativen Einfluss des a. b. Gb.... Wien, 1828.; Nippel w Z. f. ö. Rgl. 1828, I. str. 73; Unger, Wstęp.; Pfaff-Hofmann, I. str. 84 n.; Stubenrauch, I. str. 13 n.; Krainz-Pfaff, I. §. i 3.; Till, §. 5. Zoll iunior, Wstęp.; Chorinsky, Beiträge zur Erforschung óstr. Rechtsquellen, Wien 1896 i w G. Z. Nr. 3 z r. 1896.

Powyższy ustęp pat. obw. zawiera zasadnicze postanowienie, że całe dawniejsze austryackie prawo prywatne traci wskutek ogłoszenia kodeksu cywilnego moc obowiązującą, o ile specyalne postanowienia ustawowe nie zachowują mu tej mocy. Ustęp ten bowiem znosi:

1. przyjęte (recypowane) dotychczas prawo pospolite. Prawo pospolite oznacza tutaj tylko prawo rzymskie (a nie prawo rzymskie, kanoniczne i lenne longobardzkie).

2. Znosi dalej ten ustęp kodeks Józefiński (p. historyą kodeksu cywilnego we wstępie) i

3. kodeks zachodnio-galicyjski (p. historyę kodeksu cywilnego we wstępie), oba te kodeksy w całej rozciągłości, a nie tylko o tyle, o ile zawierają normy prywatno prawne, (p. Menger, System I. str. 87). Wreszcie zniesione zostały

4. wszystkie dawniejsze ustawy i zwyczaje, odnoszące się do przedmiotów unormowanych w kodeksie cywilnym, o ile inne postanowienia ustawowe nie utrzymały ich w mocy.

Ponieważ przez prawo pospolite rozumieć należy tylko prawo rzymskie, przeto powyższy ustęp patentu obwieszczającego nie odnosi się do prawa lennego longobardzkiego. Utrzymanie w mocy prawa lennego longobardzkiego, (gdy osobna ordynacya lennicza nie przyszła do skutku), postanowiono w §. 359 kodeksu cywilnego,

---

abweichende Gewohnheit oder bestehende gesetzliche Vorschrift bei dem Lehenhofe, zu welchem das Lehen gehört, zu erweisen vermag.

a następnie w podanym wyżej d. n. z dnia 22/VIII. 1836 r., l. 152 z. u. s. Co do instytucyi lenna, p. obj. do §. 359 k. c.

O zniesieniu prawa kanonicznego może być tutaj wogóle mowa tylko o tyle, o ile ono normuje przedmioty z prawa prywatnego. Zniesienie jego mocy obowiązującej orzeczono w postanowieniu, wedle którego wszystkie dawniejsze ustawy i zwyczaje zostały uchylone, o ile ich nie utrzymują przy życiu osobne przepisy.

Co do statutów prowincyonalnych, p. obj. do §. 11. kodeksu cywilnego.

P. nadto obj. do §§. 7, 10 i 12. kodeksu cywilnego.

Por. art. II. u. o zaprowadzeniu nowej procedury cywilnej.

(5) Jak jednak w samej księdze ustaw przyjęliśmy ogólną zasadę, że ustawy nie mają wstecznej mocy obowiązującej, tak i ta księga ustaw nie ma mieć wpływu na czynności podjęte przed dniem, w którym staje się obowiązującą, i na prawa już nabyte wedle poprzednich ustaw, bez względu na to, czy te czynności są dwustronnie obowiązującemi aktami prawnemi, czy też takiemi oświadczeniami woli, któreby oświadczający mógł samowładnie odmienić i zastosować do przepisów, zawartych w niniejszej księdze ustaw.

(6) Dlatego też zasiedzenie i przedawnienie, rozpoczęte już przed wejściem w życie niniejszej księgi ustaw,

---

(5) Wie Wir aber in dem Gesetzbuche selbst zur allgemeinen Vorschrift ausgestellt haben, dass die Gesetze nicht zurückwirken sollen, so soll auch dieses Gesetzbuch auf Handlungen, die dem Tage, an welchem es verbindliche Kraft erhalt, vorhergegangen, und auf die nach den früheren Gesetzen bereits erworbenen Rechte keinen Einfluss haben; diese Handlungen mögen in zweiseitig verbindlichen Rechtsgeschäften, oder in solchen Willenserklärungen bestehen, die von dem Erklärenden noch eigenmächtig abgeändert, und nach den in dem gegenwärtigen Gesetzbuche enthaltenen Vorschriften eingerichtet werden könnten.

(6) Daher ist auch eine schon vor der Wirksamkeit dieses

należy ocenić wedle dawniejszych ustaw. Gdyby się ktoś chciał powołać na zasiedzenie lub przedawnienie, oznaczone w nowej ustawie na krótszy czas, aniżeli w ustawie dawniejszej, to także ten krótszy czas może liczyć dopiero od chwili, w której niniejsza ustawa staje się obowiązującą.

P. obj. do §. 5. kodeksu cywilnego.

(7) Przepisy tej księgi ustaw obowiązują wprawdzie powszechnie, jednakże dla stanu wojskowego i dla osób należących do korpusu wojskowego istnieją odrębne przepisy, odnoszące się do prawa prywatnego, których należy przestrzegać przy aktach prawnych zawieranych przez nich lub z niemi, choćby księga ustaw nie odwoływała się do nich wyraźnie. Sprawy handlowe i wekslowe ocenia się wedle odrębnych ustaw handlowych i wekslowych, o ile się różnią od przepisów tej księgi ustaw.

Dla wojskowości ogłoszono kodeks cywilny rozporządzeniem

Gesetzbuches angefangene Ersitzung oder Verjährung nach den älteren Gesetzen zu beurteilen. Wollte sich jemand auf eine Ersitzung oder Verjährung berufen, die in dem neueren Gesetze auf eine kürzere Zeit als in den früheren Gesetzen bestimmt ist; so kann er auch diese kürzere Frist erst von dem Zeitpunkte, an welchem das gegenwärtige Gesetz verbindliche Kraft erhält, zu berechnen anfangen.

(7) Die Vorschriften dieses Gesetzbuches sind zwar allgemein verbindlich; doch bestehen für den Militär-Stand und für die zum Militärkörper gehörigen Personen besondere, auf das Privatrecht sich beziehende Vorschriften, welche bei den von, oder mit ihnen vorzunehmenden Rechtsgeschäften, obschon in dem Gesetzbuche nicht ausdrücklich darauf hingewiesen worden ist, zu beobachten sind.

Handels- und Wechselgeschäfte werden nach den besonderen Handels- und Wechselgesetzen, insofern sie von den Vorschriften dieses Gesetzbuches abweichen, beurteilt.

nadwornej rady wojennej z d. 17 czerwca 1811 r. C. 1015. Obowiązuje on o tyle, o ile nie istnieją odrębne przepisy prywatnoprawne. Przez osoby należące do korpusu wojskowego należy rozumieć należących do administracyi wojskowej (duchowni wojskowi, urzędnicy wojskowi etc.) P. §§. 54, 402, 600 kodeksu cywilnego. P. Bergmayr, Das bürgerliche Recht der k. k. Armee, Wien 1827—1839; Wimmer, Normaliensammlung für Militärgerichte 1857 nast. i Kohlhepp, Gesetz und Normaliensammlung für das k. k. Heer 1878—1883.

Dla spraw wekslowych obowiązuje ustawa wekslowa z dnia 25/1 1850 r., l. 51 d. u. p. W judykacie z d. 28/11 1865 r., l. 8262 (l. 66 zbioru Manza) orzekł Najw. Tryb., że, gdy wedle ustępu 7 pat. obw. kod. cyw. sprawy wekslowe ocenia się wedle ustaw wekslowych tylko o tyle, o ile one różnią się od kod. cyw., przeto w braku odrębnych przepisów ustawy wekslowej ma zastosowanie kodeks cywilny. Tak samo orzecz. z d. 12/11 1884 r., l. 10613 (l. II., 118 zbioru Manza).

Dla spraw handlowych obowiązuje kodeks handlowy z dnia 17/12, 1862 r., l. 1 d. u. p. ex 1863 r. P. art. I kod. handl.

Oprócz tego odrębnemi ustawami unormowane są sprawy górnicze (u. z d. 23 maja 1854 r., l. 146 d. u. p.), sprawy morskie (editto politico di navigazione mercantile z 25/4 1744 r.) i sprawy lenne (p. obj. do §. 359 kod. cyw.).

O wpływie urodzenia i zawodu na prawo prywatne i o odnośnych tendencyach redaktorów p. Pfaff-Hofmann I., str. 90 i następne.

(8) Również obowiązują nadal rozporządzenia, ogłoszone w sprawach politycznych, kameralnych i finansowych, ograniczające lub bliżej określające prawa prywatne, choćby niniejsza księga ustaw nie powoływała się na nie wyraźnie.

---

(8) Auch bleiben die über politische, Cameral- oder Finanz-Gegenstände kund gemachten, die Privatrechte beschränkenden, oder näher bestimmenden Verordnungen, obschon in diesem Gesetzbuche sich darauf nicht ausdrücklich bezogen würde, in ihrer Kraft.

Pfaff-Hofmann, I. str. 90 n.; Stubenrauch, I. str. 17 n.; Till, §. 3.; Zoll iunior, Wstęp.

Ustępy 7 i 8 pat. obw. ograniczają materyę kodeksu cywilnego. Zrozumie się je, uprzytomniając sobie stanowisko, jakie redaktorowie zajmowali w tym względzie. Pragnęli zamieścić w nim tylko powszechne prawo prywatne (p. str. 3). Z tego powodu wyłączyli z kodeksu cywilnego tak zw. prawo szczególne tj. normy obowiązujące tylko dla pewnych szczególnych klas osób lub rzeczy. Do tej kategoryi zaliczyli jednak tylko prawo stanu wojskowego, prawo handlowe i wekslowe (ustęp 7. p. o.). Tymczasem nie są przedmiotem unormowania w kodeksie cywilnym takie i inne prawa dzisiaj uważane za szczególne, jak prawo morskie, lenne, górnicze, istniejące dawniej prawa stanów, jak szlachty, włościan etc. Stało się to na podstawie tej zasady, że te wszystkie inne gałęzie prawa prywatnego uważali redaktorowie w pierwszej linii za prawo publiczne, a dopiero w drugiej linii za »ograniczające lub bliżej określające prawo prywatne«. Otóż wedle postanowień ustępów 7 i 8 wszystkie te szczególne prawa prywatne, a więc nietylko prawo handlowe, wekslowe i prawo prywatne stanu wojskowego, mają moc obowiązującą, jakkolwiek stosownie do powziętego zamiaru redaktorów dania w kodeksie tylko prawa prywatnego powszechnego do tegoż kodeksu nie weszły.

P. obj. do ustępu 7 p. o.

Odnośne zapatrywania charakteryzuje ustęp z referatu Zeillera wypowiedzianego d. 21 marca 1811 r. (u Ofnera, II. str. 646). Komisya redakcyjna przyjęła — wedle słów Zeillera — za zasadę, nie wciągać do kodeksu przepisów czasowych, obliczonych na okoliczności przemijające i zależnych od zmiennych politycznych stosunków, choćby miały wpływ na prawa prywatne. Przepisy tego rodzaju. (jak np. prawo polowania, leśne, handlowe, ordynacye służbowe i regulujące stosunki między właścicielami dóbr a włościanami, rozmaite prawa stanowe, przywileje, regalia, prawa fiskalne i tym podobne,) postanowiła komisya pozostawić do ogłoszenia politycznej administracyi i politycznej legislatywie, w samym kodeksie zaś powołać się tylko na nie w odnośnych miejscach, a w patencie obwieszczającym umieścić postanowienie, że przepisy te obowiązują, choćby się kodeks na nie wyraźnie nie powoływał.

Podział na prawo powszechne i specyalne ma znaczenie jedynie praktyczne Granica między niemi jest chwiejną Nie brak usiłowań dazących do ujęcia ich w jeden system Co do prawa austryackiego, to należy zgodzić się na zdanie Pfaffa Hofmanna (l c) »W każdym razie nie może ulegać wątpliwości, że o jasno przeprowadzonym podziale prawa prywatnego na powszechne i szczególne, jak go przyjmuje nowa doktryna przy kodyfikacyi, może być mowa tylko w bardzo ograniczonej mierze i że tak do źródeł powszechnego, jak i do źródeł szczególnego prawa prywatnego austryackiego należy wielka liczba tak starszych, wydanych przed kodeksem, jak i nowszych rozporządzeń, zaliczonych do kategoryi tak zw politycznych ustaw, bez względu na to, czy kodeks cywilny powołuje się na nie i bez względu na to czy nowożytna teorya przydziela je do prawa publicznego, czy też do prawa prywatnego powszechnego lub specyalnego, jeżeli tylko tyczą się prawa prywatnego bezpośrednio lub pośrednio«

Por Halban, Prawo cywilne a prawo handlowe, w Przegl prawa i adm z 1 1898 str 249 i nast

(9) W szczególności prawa i obowiązki, odnoszące się do zapłat pieniężnych, należy oceniać wedle już wydanego patentu z dnia 20 lutego 1811 r o pieniądzach przeznaczonych do obiegu i na pospolitą krajową (wiedeńską) walutę, tudzież wedle szczególnych ustaw, które mają być jeszcze wydane, a tylko w braku tych ustaw wedle powszechnych przepisów księgi ustaw.

---

(9) Insbesondere sind die auf Geldzahlungen sich beziehenden Rechte und Verbindlichkeiten nach dem, über das zum Umlauf und zur gemeinen Landes- (Wiener-) Währung bestimmte Geld, bereits erlassenen Patente vom 20 Hornung 1811 oder nach den noch zu erlassenden besonderen Gesetzen, und nur bei deren Ermanglung nach den allgemeinen Vorschriften des Gesetzbuches zu beurteilen

Patent z d. 20 lutego 1811 r., l. 929 z. u. s.

W bezustannej trosce o dobrobyt Naszych poddanych, zwróciliśmy już oddawna szczególniejszą uwagę na pieniądz papierowy, a w patencie z d. 26 lutego 1810 r. nietylko zrzekliśmy się prawa pomnażania go, ale także środkami tamże określonymi dążyliśmy do stopniowego pomniejszenia już obiegającego pieniądza papierowego i do możliwego zrównania go z pieniądzem metalowym. Stosownie do tego obciążyliśmy w patencie z 8 września u. r. tak nieruchomy, jak i ruchomy majątek pierwotny Naszych poddanych dziesięcioprocentowym podatkiem. Środki te, jakkolwiek łagodnie stosowane, sprawiły ciężką boleść Naszemu ojcowskiemu sercu. Mimo tego nie osiągnęliśmy przez nie Naszych zamiarów.

Wskutek zbiegu okoliczności, w których nie mieliśmy udziału, pogarszały się kursa zamiast się polepszać, waluta papierowa chwiała się coraz więcej, zmieniała się prawie

---

Patent vom 20-ten Februar 1811 r., Z. 929 J. G. S.

Unausgesetzt mit der Wohlfahrt Unserer Unterthanen beschäftiget, haben Wir auf das Papiergeld (Bancozettel) Unsere besondere Aufmerksamkeit vorlängst gerichtet, Uns nicht allein in dem Patente vom 26. Hornung 1810 des Rechtes, solches zu vermehren, begeben, sondern auf die allmähl ge Verminderung des bereits bestehenden Papiergeldes und die hierdurch mogliche Gleichstellung desselben zu dem Metallgelde, durch die in dem besagten Patente enthaltenen Massregeln vorbedacht.

In dieser Gemässheit haben Wir auch in dem Patente vom 8. September v. J. den zehnten Theil sowohl von dem unbeweglichen als beweglichen Stammvermögen Unserer Unterthanen in Anspruch genommen. So schwer auch diese Massregeln, bei welchen Wir jedoch die möglichste Schonung eintreten liessen, Unserem Vaterherzen gefallen sind, so wenig fanden Wir doch Unsere landesväterlichen Absichten hierdurch erreicht.

Durch eine Verkettung von Umständen, woran Wir keinen

z każdym dniem w wielkich, nieregularnych skokach i przez kilka dni spadła w porównaniu z pieniądzem metalowym o więcej niż 1200.

Zatamowanie tej chwiejności kursu, ponad wszystko zgubnej, która własność prywatną podkopywała, wszystkie stosunki społeczne mąciła, a siała nieufność i niezadowolenie, zapewnienie Naszym poddanym większej wartości pieniądza papierowego mimo tak gwałtownego spadku, utrzymanie przez to dobrobytu Naszych poddanych i uchronienie ich majątków od ruiny jest przedmiotem najżarliwszej Naszej pieczy.

Pragnęliśmy wprawdzie przez stopniowe zmniejszanie ilości pieniądza papierowego przywrócić powoli równowagę między nim a pieniądzem metalowym i przez to zaprowadzić porządek bez zwłoki i o ile to tylko możliwe, bez narażania na zamieszanie stosunków prywatnych. Takie mieliśmy zamiary,

---

Theil tragen, verschlimmerten sich die Curse, statt sich zu bessern, schwankte die Valuta des Papiergeldes immer mehr, änderte sich beinahe von einem Tage zum andern in eben so grossen als ungeregelten Sprüngen, und sank durch einige Tage gegen das Metallgeld schon zu mehr als 1200.

Diesem über alles verderblichen, das Privateigenthum erschütternden, die Industrie hemmenden, alle gesellschaftlichen Verhältnisse störenden, Misstrauen und Unmuth erregenden Schwanken Einhalt zu thun, Unsern Unterthanen, ungehindert des so tief erfolgten Sinkens der Bancozettel, einen im Vergleiche dieses Sinkens höheren Werth derselben zu sichern, hierdurch den Wohlstand Unserer Unterthanen aufrecht zu erhalten, und dem Sturze ihres Vermögens wirksam zu begegnen, ist der Gegenstand und das theuerste Augenmerk Unserer landesväterlichen Sorgfalt

Wir hätten zwar gewünscht, durch eine allmählige Verminderung des Papiergeldes das Gleichgewicht zwischen demselben und dem Metalgelde nach und nach herzustellen, und hierdurch die gewünschte Ordnung ohne Hemmung, und so viel nur immer möglich ohne Störung und Verrückung der Privat-Verhältnisse herbei

wydając patenty z 26 lutego i 8 września 1810 r., i na tem polegał przyjęty przez Nas system finansowy.

Zbieg okoliczności nie pozwala jednak na przeprowadzenie tego systemu, obliczonego na stopniową poprawę. Obecne położenie domaga się szybkiej, wydatnej i natychmiast skutecznej pomocy i nakazuje chwycić się bez straty czasu stanowczego środka, aby z jednej strony sprowadzić szybko pieniądz papierowy do stosunku, jakiego wymaga obrót, z drugiej zaś strony zapobiedz wszelkim przerwom i Naszym poddanym nie odbierać uznanych dobrodziejstw pieniądza papierowego, który sam w sobie jest dla przemysłu niezmiernie ważnym, a tylko przez zbytnią ilość staje się szkodliwym.

Środek ten znaleźliśmy w natychmiastowem ograniczeniu wydanego wówczas w sumie 1,060,798,755 złotych pieniądza papierowego do ilości odpowiadającej potrzebom wewnętrznego obiegu i obrotu tudzież w należytem ufundowaniu tegoż pieniądza.

---

zu fuhren. Darauf waren Unsere landesväterlichen Absichten bei Erlassung der Patente vom 26. Hornung und 8. September 1810 gerichtet, hierauf beruhete das von Uns angenommene Finanzsystem.

Allein die eingetretene Verkettung von Umständen macht die Ausführung dieses auf eine allmahlige Verbesserung berechneten Systems nicht mehr zulässig, sie erheischt nunmehr eine eben so schleunige als ergiebige und gleich auf der Stelle wirksame Hülfe, und gebiethet die Ergreifung einer hierauf beruhenden grossen Massregel ohne allen Zeitverlust, um auf der einen Seite das Papiergeld in das zum Verkehr erforderliche Verhältniss schnell zurück zu drängen, und auf der andern Seite jeder Stockung vorzubauen, und Unsern Unterthanen die annerkannten Wohlthaten des an und für sich für Industrie überaus wichtigen, nur allein durch Uebermass schädlichen Papiergeldes nicht zu entziehen.

Dieses Mittel haben Wir in sogleicher Beschränkung der dermahligen in 1,060,798,755 Gulden bestehenden Masse des Papiergeldes auf eine dem Bedürfnisse des inneren Umlaufes und Ver-

Nie możemy wprawdzie nawet tej zmniejszonej ilości odrazu zrealizować, ale bez względu na to, że natychmiastowe zrealizowanie nie jest konieczne wobec zredukowania pieniądza papierowego do ilości potrzebnej w wewnętrznym obiegu, to już w samem ufundowaniu pozostającego w obiegu pieniądza papierowego i w łączącej się z tem stopniowej amortyzacyi, względnie w wymianie tej tak bardzo zmniejszonej ilości, znajdą Nasi poddani tem większe uspokojenie i bezpieczeństwo, że tylko przez to mogą być prywatne stosunki uregulowane, ludzie żyjący z procentów od kapitału lub z rent od zubożenia uratowani, bogactwo narodowe i przemysł utrwalone i nanowo ożywione.

Wskutek tego postanawiamy:

§. 1. Wiedeńskie bilety bankowe mają pozostać w obiegu tylko do dnia ostatniego stycznia 1812 r.

---

kehrs angemessene Summe und in gehöriger Fundirung derselben aufgefunden.

Wir vermögen zwar selbst diese verminderte Masse nicht sogleich zu realisiren. Allein nebst dem, dass dieses bei der sogleich erfolgenden Herabsetzung des Papiergeldes auf den zum innern Umlaufe nöthigen Betrag nicht notwendig ist, werden Unsere Unterthanen in der Verminderung selbst, in der Fundirung des verbleibenden Papiergeldes, und in der hieraus hervorgehenden allmähligen Tilgung oder Auswechslung selbst dieses so sehr verminderten Betrages eine um so grössere Beruhigung und Sicherheit finden, als nur hierdurch allein die Privat-Verhältnisse in Ordnung gebracht, und die von den Interessen ihrer Capitalien oder von bestimmten Renten lebenden Menschen vor Verarmung gerettet, National-Wohlstand und Industrie erhalten und neu belebt werden können.

Wir beschliessen demnach:

§. 1. Die Stadt Wiener Bancozettel haben nur noch bis letzten Januar 1812 im Umlauf zu bleiben.

§. 2. Do tego czasu będą te bilety bankowe wymienione na bilety wymienne w piątej części swej wartości imiennej.

§. 3. Począwszy od 15. marca 1811 r., oznacza się wartość biletów bankowych, w porównaniu z biletami wymiennymi i z monetą konwencyjną, na piątą część ich wartości nominalnej, a mianowicie:

wart.	biletu	bank.	opiew.	na	1	zł.	oznacza	się	na	12	kr.
»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	24	»
»	»	»	»	»	5	»	»	»	»	1	zł.
»	»	»	»	»	10	»	»	»	»	2	»
»	»	»	»	»	25	»	»	»	»	5	»
»	»	»	»	»	50	»	»	»	»	10	»
»	»	»	»	»	100	»	»	»	»	20	»
»	»	»	»	»	500	»	»	»	»	100	»

Wszystkie kasy publiczne i osoby prywatne powinny przyjmować bilety bankowe bez oporu w tej wartości.

---

§. 2. Bis dahin werden sie nach dem fünften Theil ihres Nennwerthes mit Einlosungscheinen ausgewechselt werden.

§. 3. Vom 15. Marz 1811 an werden die Bancozettel gegen Einlösungsscheine und Conventions-Münze auf den fünften Theil ihres Nennwerthes, nämlich:

Der	Bancozettel	von	1	Gulden	auf	.	12	Kreuzer
»	»	»	2	»	»	.	24	»
»	»	»	5	»	»	.	1	Gulden
»	»	»	10	»	»	.	2	»
»	»	»	25	»	»	.	5	»
»	»	»	50	»	»	.	10	»
»	»	»	100	»	»	.	20	»
»	»	»	500	»	»	.	100	»

bestimmt, und sind sie in diesem Betrage bei allen öffentlichen Cassen und von Privaten bis Ende Januar 1812 unweigerlich anzunehmen.

§. 4. Z dniem 1. lutego 1812 r., miejsce biletów bankowych zajmą bilety wymienne, jako jedyny pieniądz papierowy w naszych krajach dziedzicznych. Od tego dnia wiedeńskie bilety bankowe wyjdą z obiegu, wymiana zaś tych biletów bankowych ma ustać z dniem 31. stycznia 1812 r.

§. 5. Bilety wymienne będą puszczone w obieg tylko w takiej ilości, jaka jest potrzebna do wymiany biletów bankowych, wedle piątej części ich wartości imiennej. Wskutek tego suma biletów wymiennych nie będzie nigdy więcej wynosić, niż 212,159,750 złotych.

§. 6. Także i tę sumę będziemy się starali powoli zmniejszyć. Jak biletom wymiennym zapewniliśmy gwarancyą krajów dziedzicznych, tak też, po załatwieniu sprawy tej w mającym się zwołać sejmie węgierskim i w już zebranym sejmie siedmiogrodzkim, wydamy w osobnym patencie postanowienia o środkach dążących do ufundowania pieniądza papierowego

---

§. 4. Mit 1. Hornung 1812 treten die Einlösungscheine an die Stelle der Wiener Bancozettel, als das einzige Papiergeld in Unsern Erbstaaten. Von diesem Tage an werden die Wiener Bancozettel ausser allen Curs gesetzt, und hat die Auswechslung der Bancozettel mit 31. Januar 1812 ganz aufzuhören.

§. 5. Einlösungscheine werden nicht mehr in Umlauf gesetzt werden, als zur Einwechslung der Bancozettel nach dem fünften Theile ihres Nennwerthes erforderlich sind. Hiernach wird sich die Summe der Einlösungsscheine auf keinen Fall höher als auf 212,159,750 Gulden belaufen.

§. 6. Selbst diese Summe werden Wir allmählig zu vermindern bedacht, sein und so wie Wir die Einlösungsscheine eigens unter die Garantie der Erbstatten setzen, so werden Wir über die Massregeln wegen Fundirung allmähliger Tilgung des Papiergeldes und Gründung eines Amortisirungsfonds, sobald Wir diesen Gegenstand in Ungarn bei dem von Uns demnächst auszuschreibenden, und in Siebenbürgen bei dem schon versammelten Landtage ge-

i do stworzenia funduszu amortyzacyjnego. Już teraz jednak oświadczamy Naszym wiernym poddanym, że uzyskana ze sprzedaży dóbr kościelnych cena kupna jest przeznaczoną do amortyzacyi pieniądza papierowego i że najusilniej będziemy się starać o zapewnienie funduszowi amortyzacyjnemu odpowiednich i wydatnych wpływów.

7. Połączonej deputacyi wymiany i amortyzacyi przekazujemy nadal wyłączną fabrykacyą i wymianę biletów wymienionych i pod przysięgą czynimy ją odpowiedzialną, że oprócz sumy potrzebnej do ściągnięcia biletów bankowych, obliczonej wedle piątej części ich wartości nominalnej, nie wyda żadnych więcej biletów wymiennych, aniżeli to będzie nieodzownie konieczne do wymiany zużytych biletów wymiennych, lub do zmiany większych biletów wymiennych na mniejsze. Równocześnie przekazujemy połączonej komisyi wymiany i amortyzacyi fundusze przeznaczone do stopniowej amortyzacyi pieniądza papierowego.

---

hörig auseinander gesetzt und abgethan haben werden, die näheren Bestimmungen in einem eigenen Patente fest setzen. Schon jetzt aber erklären Wir Unsern treuen Unterthanen, dass der von dem Verkaufe der geistlichen Güter eingehende Kaufschilling zur Tilgung des Papiergeldes festgesetzt bleibt, und dass Wir überhaupt auf das sorgfältigste darauf bedacht sein werden, dem Amortisirungfond angemessene und ergiebige Zuflüsse zu verschaffen.

§. 7. Der vereinigten Einlösungs- und Tilgungs-Deputation übertragen Wir fortan ausschliessend die Fabrication, so wie auch die Auswechslung der Einlösungsscheine, und machen sie bei ihrem Eide verantwortlich, dass sie ausser der zur Einziehung der Banco-Zettel, nach dem fünften Theile ihres Nennwerthes berechnet, erforderlichen Summen durchaus keine Einlösungsscheine ausgeben dürfe, als in so fern sie zur Auswechslung der abgenützten Einlösungsscheine oder zur Umwechslung grösserer Einlösungsscheine in kleinere unumgänglich nothwendig sein werden. Auch weisen Wir der verei-

§, 8. Od 15. maraa 1811 r., ogłaszamy bilety wymienne w pełnej wartości imiennej, a do ostatniego stycznia 1812 r. bilety bankowe w piątej części ich wartości imiennej jako walutę wiedeńską i jedyną walutę dla Naszych krajów.

§. 9. Od 15. marca 1811 r., wszystkie kontrakty między Naszymi poddanymi, o ile się nie odnoszą do zagranicy, mają być zawierane w określonej w §. 8. walucie wiedeńskiej. Każdy od tego czasu w inny sposób zawarty kontrakt uznajemy za nieważny. O ile jednak, pożyczkę dano w innym gatunku monety, pozwalamy, aby można sobie było wymówić zwrot w tym właśnie gatunku monety.

§. 10. Postanowienie §. 9. nie odnosi się do kontraktów, wedle których pożyczka lub towar miał być pobrany z zagranicy lub tamże posłany. Przy takich kontraktach można się umówić o zapłatę w pewnym gatunku monety, w mone-

---

nigten Einlösungs- und Tilgungs-Deputation die zur allmahligen Tilgung des Papiergeldes bestimmten Zuflüsse zu.

§. 8. Vom 15. Marz 1811 an erklaren Wir die Einlösungsscheine nach ihrem vollen Nennwerthe, und bis letzten Januar 1812 die Bancozettel nach dem fünften Theile ihres Nennwerthes als Wiener Wahrung und die einzige Valuta für das Inland.

§. 9. Vom 15. Marz 1811 an müssen alle Contracte zwischen Unsern Unterthanen, in so fern sie sich nicht etwa auf das Ausland beziehen, in der im §. 8. ausgedrückten Wiener Wahrung abgeschlossen werden. Jeden seit diesem Zeitpuncte auf eine andere Art eingegangenen Contract erklaren Wir für ungültig. Nur wollen Wir gestatten, dass in so fern Darleihen in einer besondern Münzsorte gemacht werden, die Rückzahlung in eben dieser Münzorte sich ausbedungen werden dürfe.

§. 10. Auf Betrage, wodurch ein Darleihen oder eine Waare aus dem Auslande bezogen, oder eine Waare dahin gesendet wird, hat die Anordnung des § 9. keine Beziehung, und darf sich bei diesen Vertragen die Zahlung sowohl in einer bestimmten Münz-

cie brzęczącej lub we walucie wiedeńskiej. Stosownie do tego powinna nastąpić wypłata.

§. 11. Od 15. marca 1811 r., aż do ukończenia wymiany biletów bankowych na bilety wymienne, t. j. do końca stycznia 1812 r., każdy może wypłaty w biletach wymiennych dokonywać biletami bankowymi w pięciokrotnej ilości. Ktoby więc miał zapłacić sto złotych w biletach wymiennych, ma prawo dokonać tej zapłaty, płacąc pięćset złotych w biletach bankowych.

§. 12. Wszystkie przed niniejszym patentem zaciągnięte prywatne pożyczki, tudzież wszystkie z kontraktów lub innych zobowiązań wypływające zapłaty, o ile skrypta dłużne, kontrakty i zobowiązania zostały wystawione, względnie zostały zawarte, względnie powstały przed r. 1799. muszą być dokonane w pełnej wysokości w walucie wiedeńskiej, to jest w biletach wymiennych lub w biletach bankowych w pięciokrotnej

---

sorte, als in klingender Münze überhaupt, oder aber in Wiener Courant bedungen, und muss solche hiernach auch pünctlich geleistet werden.

§. 11. Vom 15. März 1811 an bis zur vollendeten Umwechslung der Bancozettel in Einlösungsscheine, nähmlich bis letzten Januar 1812 darf jedermann die Zahlungen, welche er in Einlösungsscheinen zu berichtigen haben wird, in einem fünffachen Betrage in Banco-Zetteln leisten. Derjenige, der einhundert Gulden in Einlösungsscheinen zu bezahlen hätte, ist daher berechtiget, diese Zahlung in Banco-Zetteln mit fünfhundert Gulden zu leisten.

§. 12. Alle vor dem gegenwärtigen Patente gemachte Privat-Anleihen, so wie alle aus Contracten oder sonstigen Verpflichtungen entspringenden Zahlungen, in so fern die Schuldscheine, Contracte und Verpflichtungen vor dem Jahre 1799 ausgestellt, errichtet, und eingegangen worden sind, müssen nach dem vollen Betrage in Wiener Courant, nähmlich in Einlösungsscheinen oder im fünffachen Betrage in Banco-Zetteln geleistet werden. Dies gilt sowohl

ilości. Odnosi się to tak do kapitału, jak i odsetek. Jeżeli np. wystawiono skrypt dłużny na 10,000 złotych w r. 1790, ustanawiając zarazem pięć od sta, to należy zwrócić kapitał w kwocie 10,000 złotych w biletach wymiennych lub w kwocie 50,000 złotych w biletach bankowych, roczne odsetki zaś w kwocie 500 złotych mają być zapłacone albo w biletach wymiennych w kwocie 500 złotych, albo w biletach bankowych w kwocie 2,500 złotych. Tylko przy tych skryptach dłużnych i kontraktach, gdzie wyraźnie umówiono się o pewien gatunek monety, zapłata powinna być uiszczona w tym gatunku monety.

§. 13. Wszystkie zapłaty kapitału lub odsetek, wynikające z prywatnych skryptów dłużnych, i w ogóle wszystkie w §. 12. wymienione zapłaty, o ile opierają się na pochodzących z r. 1799, lub od tego roku do ostatniego dnia września 1810. skryptach dłużnych, kontraktach, dokumentach

---

vom Capital als von den Interessen. Wenn z. B. eine Schuldverschreibung über zehntausend Gulden im Jahre 1790 mit Festsetzung von fünfpercentigen Interessen ausgestellt worden ist, muss das Capital mit zehntausend Gulden in Einlösungscheinen, oder mit fünfzigtausend Gulden in Banco-Zetteln zurückgezahlt, und die jährlichen Interessen von fünfhundert Gulden müssen entweder in Einlösungsscheinen mit fünfhundert Gulden oder mit zweitausend fünfhundert Gulden in Banco-Zetteln berichtiget werden. Nur bei jenen Schuldverschreibungen und Contracten, worin bestimmte Münzsorten eigens bedungen worden sind, muss die Zahlung in der bestimmten Münzsorte geleistet werden.

§. 13. Alle aus Privat-Schuldscheinen entspringenden Capitals- oder Interessen-Zahlungen, und überhaupt alle in dem §. 12. bemerkte Zahlungen, in so fern sie sich auf im Jahre 1799 oder seither, und zwar bis letzten September 1810 errichtete Schuldverschreibungen, Contracte, Urkunden oder sonstige Uebereinkommen gründen, werden nach dem zur Zeit des ursprünglichen Darlei-

lub innych umowach, oblicza się wedle kursu, jaki istniał w czasie pierwotnej pożyczki, względnie kontraktu, na podstawie załączonej skali, odnośną kwotę zaś można uiścić w biletach wymiennych lub w biletach bankowych w pięciokrotnej ilości. Np. wystawiony w lipcu 1802 r., w czasie, gdy kurs biletów bankowych wynosił 120, prywatny skrypt dłużny na 60,000 złotych wraz z 5% miał wówczas wartości 50.000 złotych w monecie konwencyjnej, odsetki zaś miały w monecie konwencyjnej wartość 2.500 złotych. Zwrot tego długu musiałby przeto od 15. marca 1811. r. począwszy nastąpić we wysokości 50.000 złotych w biletach wymiennych, lub, jak długo jeszcze bilety bankowe są w obiegu, we wysokości 250.000 złotych w biletach bankowych, odsetki zaś musiałyby być zapłacone we wysokości 2.500 złotych w biletach wymiennych lub 12.500 złotych w biletach bankowych. W ten sam sposób czynsz dzierżawny umówiony w kwocie 4050 złotych, w lipcu 1810 r., gdy kurs stał 405, powinien

---

hens oder sonstigen Contractes bestandenen Course nach Massgabe der angeschlossenen Scala berechnet, und wird der diessfallige Betrag in Einlösungsscheinen oder im fünffachen Betrage in Banco-Zetteln zu entrichten sein. Z. B. ein im Monath Julius 1802, zur Zeit als der Cours der Banco-Zettel zu 120 stand, ausgestellter Privat-Schuldschein von sechzigtausend Gulden nebst fünf percentigen Interessen, war damahls an Conventions-Münze fünfzigtausend wert, und würde an Interessen in C. M. 2.500 Gulden abgeworfen haben. Dieser Schuldschein müsste daher vom 15. Marz 1811 an mit fünfzigtausend Gulden in Einlösungsscheinen, oder in so lange noch Banco-Zettel in Umlauf sein werden, mit zweimahlhundert fünfzigtausend Gulden Banco-Zetteln zurück gezahlt werden, und die laufenden Interessen würden mit zweitausend fünfhundert Gulden in Einlösungscheinen, oder mit zwölftausend fünfhundert Gulden in Bancozetteln zu entrichten sein. Eben so würde ein im Monate Julius 1810, zur Zeit als der Cours zu 405 stand, festgesetzer jahrlicher

być uiszczony w kwocie 1000 złotych w biletach wymiennych lub w kwocie 5000 złotych w biletach bankowych.

§. 14. O ile zapłaty opierają się na skryptach dłużnych, kontraktach, dokumentach lub innych zobowiązaniach, które zostały zawarte, względnie powstały, w czasie od 1. paźdz. 1810 r., do 14. marca 1811 r., nakazujemy, aby je obliczono wedle kursu 500 i w tej kwocie uiszczano w biletach wymiennych lub pięciokrotnie w biletach bankowych. Do wydania tego postanowienia jesteśmy zniewoleni z tego powodu, ponieważ do ostatniego stycznia 1812 r., to jest do dnia, do którego bilety bankowe pozostają jeszcze w obiegu, nakazaliśmy zamieniać je na bilety wymienne, wedle piątej części ich wartości imiennej (§. 2.), i ponieważ do tego czasu wszystkie publiczne kasy i osoby prywatne mają je w tej kwocie przyjmować (§. 3.). Wedle tego więc dokona się zapłaty np. pięcioprocentowego prywatnego skryptu dłużnego, wystawionego

---

Pachtschilling von viertausend fünfzig Gulden, mit eintausend Gulden in Einlösungsscheinen, oder mit fünftausend Gulden in Banco-Zetteln zu entrichten sein.

§. 14. In so fern Zahlungen sich auf Schuldverschreibungen, Contracte, Urkunden oder sonstige Verpflichtungen gründen, welche in dem Zeitraume vom 1. October 1810 bis 14. Marz 1811 errichtet oder eingegangen worden sind, verordnen Wir, dass sie nach dem Course von fünfhundert berechnet, und in diesem Betrage in Einlösungsscheinen oder fünffach in Banco-Zetteln geleistet werden sollen. Zu dieser Bestimmung finden Wir Uns desshalb veranlasst, weil Wir die Banco-Zettel bis letzten Januar 1812, als bis zu welchem Zeitpuncte sie noch in Umlauf zu bleiben haben, nach dem fünften Theile ihres Nenwerthes (§. 2.) in Einlösungsscheine umwechseln lassen, und sie bis dahin in diesem Betrage (§. 3.) bei allen öffentlichen Cassen und von Privaten unweigerlich anzunehmen sind. Hiernach ist z. B. ein im Monath December 1810 über zehntausend Gulden ausgestellter fünfpercentiger Privat-Schuldschein

w grudniu 1810 r., na 10.000 złotych, płacąc, począwszy od 15. marca b. r., 2 000 złotych w biletach wymiennych lub 10 000 złotych w biletach bankowych, dopóki one jeszcze są w obiegu. W ten sam sposób dokona się zapłaty odsetek, płacąc 100 złotych w biletach wymiennych lub 500 złotych w biletach bankowych.

§. 15. Co się tyczy zobowiązań, które wprawdzie powstały w r. 1799 lub później (tudzież co się tyczy sporządzonych w tym czasie skryptów dłużnych, kontraktów i innych dokumentów), w których jednak umówiono się, że zapłata w całości lub części nastąpi w monecie brzęczącej lub w pewnym oznaczonym gatunku monety, postanawiamy, aby zapłata nastąpiła wedle przyjętego zobowiązania, a więc tam, gdzie istnieją dokumenty, wedle ich treści: w pierwszym przypadku w walucie wiedeńskiej w pełnej wartości imiennej, a więc w biletach wymiennych lub w biletach bankowych w pięciokrotnej ilości, w drugim zaś wypadku w umówionym gatunku monety. Jeżeli więc w skrypcie dłużnym z r. 1799 na 1.000

---

vom 15. März d. J. an, mit zweitausend Gulden in Einlösungscheinen, oder in so lange die Banco-Zettel noch zu bestehen haben, mit zehntausend Gulden in Banco-Zetteln zu bezahlen, und eben so werden die Interessen mit einhundert Gulden in Einlösungsscheinen oder fünfhundert Gulden in Banco-Zetteln zu entrichten sein.

§. 15. In Hinsicht der zwar im Jahre 1799 oder seither eingegangenen Verpflichtungen, so wie auch der errichteten Schuldverschreibungen, Contracte und sonstigen Urkunden, worin jedoch die Zahlung ganz oder zum Theile in klingender Münze überhaupt oder in einer bestimmten Münzsorte bedungen worden ist, setzen Wir fest: dass die Zahlung ganz oder theilweise, nach Massgabe der eingegangenen Verpflichtungen, hiermit da, wo Urkunden vorliegen, nach dem Inhalte derselben, im ersteren Falle in Wiener Courant nach dem vollen Nennwerthe, hiermit in Einlösungscheinen oder im fünffachen Banco-Zettel-Betrage, im zweiten Falle aber in der

złotych umówiono się o zapłatę w monecie brzęczącej, to zapłacić należy 1.000 złotych w biletach wymiennych lub 5.000 złotych w biletach bankowych. Jeżeli zaś wierzyciel w skrypcie dłużnym na 1.000 złotych wymówił sobie zapłatę w cwancygierach lub w austryackich dukatach, to w tym przypadku, chociaż skrypt dłużny był wystawiony w r. 1799 lub później, zwrot długu w kwocie 2 000 złotych musi nastąpić w cwancygierach lub w austryackich dukatach.

§. 16. Cesye należy oceniać wedle czasu pierwotnych skryptów dłużnych; dłużnik przeto ma uiścić zapłatę kwot oznaczonych w cesyach wedle postanowień zawartych w §§. 12, 13, 14 i 15, stosownie do czasu sporządzenia skryptów dłużnych i stosownie do ich treści.

§. 17. Dokonania wszystkich zapłat, które zapadły do 14. marca 1811 r., i które miano podjąć nie w monecie brzę-

---

bedungenen Münze geleistet werden soll. Ist daher in einer Schuldverschreibung vom Jahre 1799 über eintausend Gulden die Rückzahlung in klingender Munze bedungen worden, so müssen eintausend Gulden in Einlösungsscheinen oder fünftausend Gulden in Banco-Zetteln gezahlt werden. Hat sich dagegen der Glaubiger in einer, wenn gleich im Jahre 1799 oder spaterhin über zweitausend Gulden ausgestellten Sohuldverschreibung die Ruckzahlung in Zwanzigern oder Kaiserl. Ducaten bedungen, so muss auch die Rückzahlung der Schuld von zweitausend Gulden in Zwanzigern oder in kaiserl. Ducaten geleistet werden.

§. 16. Cessionen sind nach dem Zeitpuncte der ursprünglichen Schuldverschreibungen zu behandeln, und hat der Schuldner nach der Verschiedenheit des Zeitpunctes der Schuldverschreibungen und ihres Inhaltes die Zahlung der in den Cessionen aufgefuhrten Beträge nach Massgabe der in den §§. 12, 13, 14 15 enthaltenen Bestimmungen zu leisten.

§. 17. Alle Zahlungnn, welche bis 14. März 1811 fallig waren, und damahls nicht in klingender Munze, sondern in Banco-

czącej, ale w biletach bankowych wedle ich pełnej wartości imiennej, i nadal można żądać tylko w biletach bankowych, które wtedy muszą być przyjęte w pełnej wartości imiennej.

§. 18. Dopóki bilety bankowe są w obiegu, ceny mięsa, chleba itd. oblicza się podwójnie, a mianowicie wedle dotychczasowej wartości imiennej biletów bankowych i wedle wartości imiennej biletów wymiennych: np. funt mięsa wedle wartości imiennej biletów bankowych na 30 kr., wedle wartości biletów wymiennych na 6 kr.

§. 19. Od 15. marca 1811 r., będziemy przyjmować we wszystkich Naszych kasach wszystkie podatki, daniny, opłaty mytnicze i inne tylko w biletach wymiennych lub w biletach bankowych w pięciokrotnej ilości. Kto więc ma do zapłacenia 100 złotych, może ten dług zapłacić w biletach bankowych, musi w nich jednak uiścić 500 złotych, ponieważ od 15. marca 1811 r. począwszy, przyjmować będziemy bilety bankowe tylko wedle piątej części ich wartości nominalnej.

Zetteln nach ihrem vollen Nennwerthe zu erheben gewesen wären, können auch nachher nicht anders als in Banco-Zettel angesprochen, und mussen hierbei die Banco-Zettel nach ihrem vollen Nennwerthe angenommen werden.

§. 18. Die Satzungen auf Feisch, Brot u. s. w. werden, in so lange die Banco-Zettel noch im Umlaufe bleiben, zweifach, nähmlich, nach dem bisherigen Nennwerthe der Banco-Zettel, und nach dem Nennwerthe der Einlösungsscheine berechnet werden; z. B. das Pfund Rindfleisch nach dem Nennwerthe der Banco-Zettel zu 30 kr., nach dem Werthe der Einlösungsscheine zu 6 kr.

§. 19. Vom 15. Marz 1811 an werden Wir bei allen Unsern Cassen alle Steuern, Abgaben, Mauth und sonstigen Gebuhren nur in Einlösungsscheinen oder im funffachen Werthe in Banco-Zetteln annehmen. Derjenige, welcher daher einhundert Gulden zu zahlen hat, darf zwar diese Schuldigkeit in Bancozetteln berichtigen, muss jedoch in solchen fünfhundert Gulden erlegen; weil Wir, vom 15.

Tylko co do tych kwot, których termin minął d. 14. marca 1811 r., i do tego czasu miały być zapłacone, pozwalamy, aby były uiszczane w biletach bankowych wedle ich pełnej wartości imiennej, nowe oznaczenie bowiem biletów bankowych ma się rozpocząć od dnia 15. marca 1811 r.

§. 20. Jak od 15. marca 1811 r. począwszy bilety bankowe mogą być przyjmowane we wszystkich publicznych kasach tylko w piątej części ich wartości imiennej, tak też od tego dnia wypłacać będziemy wszystkie place, gaże, prowizye, wojskowe żołdy i wogóle wszystkie wydatki w biletach wymiennych lub w biletach bankowych w pięciokrotnej ilości. Od tej reguły jednak czynimy wyjątek co do tych umów i pretensyi, które pochodzą z wcześniejszego czasu i w dniu 14. marca 1811 r. zapadają i mają być zrealizowane, wszystkie takie zapłaty bowiem mają być uiszczane tylko w biletach bankowych, wedle ich pojedynczej wartości imiennej.

März 1811 an, die Banco-Zettel bloss nach dem Funftel ihres Nennwerthes annehmen werden. Nur in Ansehung jener Betrage, welche mit 14. März 1811 schon fallig waren, und bis dahin hatten entrichtet werden sollen, gestatten Wir, dass sie in Banco-Zetteln nach ihrem vollen Nennwerthe berichtiget werden, weil die neue Bestimmung des Werthes in der Banco-Zettel erst mit 15. März 1811. ihren Anfang zu nehmen hat.

§; 20. So wie vom 15. März 1811 an die Banco-Zettel nur nach dem funften Theile ihres Nennwerthes in allen öffentlichen Cassen angenommen werden durfen, so werden Wir auch von diesem Tage an alle Besoldnungen, Gagen, Pensionen, Provisionen, Militar-Lohnungen und uberhaupt alle Auslagen in Einlösungsscheinen, oder im funffachen Werthe in Banco-Zetteln auszahlen lassen. Hiervon nehmen Wir jedoch jene Betrage und Anforderungen, welche von einem fruheren Zeitpuncte herruhren, und mit 14. März 1811 schon fallig und zu beheben sind, aus, indem diese nur in Banco-Zetteln nach ihrem einfachen Nennwerthe werden berichtiget werden.

§. 21. Wszystkie dodatki do płac, pensyi i prowizyi tudzież dodatki drożyźniane ustają w ten sposób, że 15. marca 1811 r., nie wolno ich więcej wypłacać, od tego dnia bowiem i płace i wszystkie wydatki państwowe mają być wypłacane w biletach wymiennych lub w pięciokrotnej ilości biletów bankowych.

§. 22. Pragnąc przynieść Naszym poddanym ulgę, znosimy nałożony dziesięcioprocentowy podatek od pierwotnego majątku tak ruchomego, jak i nieruchomego, i polecamy, by pobrane już na podstawie tego podatku kwoty zostały zwrócone, albowiem nakazana przez Nas wymiana wszystkich biletów bankowych na bilety wymienne, wedle piątej części ich wartości nominalnej, znosi odrazu nadmiar pieniądza papierowego i zarazem pozwala nam w daleko szerszej mierze osiągnąć to, cośmy uzyskać zamierzyli w obu patentach z 8. września ubiegłego roku, ustanawiających dwu-pięcio- i piętnastoletnie terminy. Zarazem nakazujemy, ażeby posiadacze

---

§. 21. Alle Besoldungs- Pensions- und Provisions-Zuschusse und Theurungs-Beitrage hören in der Art ganz auf, dass hieran vom 15. Marz 1811 an nichts mehr erfolgt werden darf; weil mit diesem Tage die Besoldungen und alle Staats-Auslagen in Einlösungsscheinen oder im funffachen Banco-Zettel-Betrage werden ausgezahlt werden.

§. 22. Auf die mögliche Erleichterung Unserer Unterthanen stets bedacht, lassen Wir es von der sowohl von dem beweglichen als unbeweglichen Stammvermogen, ausgeschriebenen zehnpercentigen Steuer allergnädigst abkommen, und befehlen, das die hieran bereits entrichteten Betrage zuruckgestellt werden sollen, weil durch die von Uns anbefohlene Umwechslung aller Banco-Zettel in Einlosungsscheine nach dem funften Theile ihres Nennwerthes das Uebermass des Papiergeldes auf ein Mahl gehoben, und dasjenige, was Wir durch die beiden Patente vom 8. September vorigen Jahres unter Bestimmung von zweijahrigen, funfjahrigen und funfzehn-

gruntów, gdy się im obecnie ma zwrócić zapłacone w podatku amortyzacyjnym kwoty, zwrócili także swym wpisanym do ksiąg wierzycielom tę część, którą im potrącili na ten podatek bądź to przy wypłacie procentów, bądź też przy spłacie kapitału. Zresztą zastrzegamy sobie, że określimy osobno udział Naszych poddanych w postanowionej w §. 6. stopniowej amortyzacyi pozostającego jeszcze w obiegu pieniądza papierowego.

§. 23. Co się tyczy monety miedzianej, zastrzegamy sobie odrębne powszechne uregulowanie tej sprawy na później. Do tej chwili postanawiamy, co następuje:

a) Stosunek między biletami bankowymi a 30, 15, 3 i 1 krajcarowemi sztukami pozostawiamy niezmieniony do ostatniego stycznia 1812 r., to jest do czasu, do którego bilety bankowe mają pozostać jeszcze w obiegu. Aż dotąd więc 30, 15, 3 i 1 krajcarowe sztuki zachowają swą wartość nominalną. Z tego wynika samo przez

---

jahrigen Fristen bezweckt hatten, gleich dermahl in noch weit ergiebigerem Masse erreicht wird. Zugleich befehlen Wir, dass die Grundbesitzer, nachdem sie die an der Tilgungsteuer entrichteten Betrage zuruck erhalten, jenen Theil, welchen sie hieran ihren vorgemerkten Glaubigern entweder bei Bezahlung der Zinsen oder bei Ruckzahlung des Capitals in Abzug gebracht haben, ihnen zuruckstellen sollen. Uebrigens behalten Wir Uns aber vor, die Beiziehung Unserer Unterthanen wegen der §. 6. festgesetzten allmahligen Tilgung des ubrig bleibenden Papiergeldes besonders zu bestimmen.

§. 23. In Hinsicht der Kupfermunze behalten Wir uns eine allgemeine Regulirung seiner Zeit eigens vor. Bis dahin aber setzen Wir diessfalls Nachstehendes fest:

a) Das Verhaltniss zwischen den Banco-Zetteln und den 30, 15, 3 und 1 Kr. Stucken belassen Wir bis zum letzten Januar 1812, als bis zu welchem Zeitpuncte die Banco-Zettel noch im Umlaufe zu bleiben haben, so wie es dermahl besteht. Es

się, że wartość nominalna monety miedzianej w porównaniu z biletami wymiennymi wynosić będzie od 15. marca 1811 r.:

wartość	sztuki	30	kr.	wynosić	będzie	6 kr.
»	»	15	»	»	»	3 »
»	»	3	»	»	»	$^3/_5$ »
»	»	1	»	»	»	$^1/_5$ »

We wszystkich przeto wypłatach, które mają być dokonane w biletach wymiennych, przyjmować należy te monety miedziane tylko w podanej wyżej obniżonej kwocie. Jeżeli np. ktoś ma zapłacić 5 złotych 6 kr. w biletach wymiennych, to powinien uiścić 5 złotych w biletach wymiennych lub 25 złotych w biletach bankowych, a oprócz tego w monecie miedzianej albo 1 szt. 30 krajcarową albo 2 sztuki 15 krajcarowe albo dziesięć sztuk trzykrajcarowych, albo wreszcie 30 sztuk jednokrajcarowych.

---

wird dem nach bis dahin fortan das 30, 15, 3 und 1 Kr. Stück diesen bisherigen Nennwerth gegen Banco-Zettel behalten. Hieraus ergibt sich die Folge von selbst, dass der Nennwerth der Kupfermünze gegen Einlösungsscheine vom 15. März 1811. an, bis auf weitere Anordnung nachstehende Bestimmung erhält:

30 Kr.	St.	zu	. . . . .	6 Kr.
15 »	»	»	. . . . .	3 »
3 »	»	»	. . . . .	$^3/_5$ »
1 »	»	»	. . . . .	$^1/_5$ »

Bei allen in Einlösungsscheinen zu leistenden Zahlungen sind daher diese Kupfermunzen nur in dem besagten herabgesetzen Nennwerthe anzunehmen. Wenn z. B. jemand fünf Gulden sechs Kreuzer nach dem Nennwerthe in Einlösungsscheinen zu berichtigen hat, muss er fünf Gulden in Einlösungsscheinen, oder fünf und zwanzig Gulden in Banco-Zetteln, dann in

b) Sztuki 6 krajcarowe, pół- i $^1/_4$ krajcarowe cofamy od 15. marca 1811 r. z obiegu i zezwalamy, by posiadacze tych monet używali ich jako materyału miedzianego, to jest jako towaru, i by za osobnem zezwoleniem Rządu, (w której to sprawie wydamy naszym władzom krajowym odpowiednie wskazówki), mogli je nawet wywozić zagranicę.

c) Natomiast ponownie jak najsurowiej, pod groźbą istniejących już kar, jesteśmy zniewoleni zabronić przetapiania, przywozu i wywozu znajdujących się w obiegu monet miedzianych, mianowicie sztuk 30, 15, 3 i 1 krajcarowych, jak niemniej zabronić ażiotażu temi monetami.

d) Wszystkie skrypty dłużne, kontrakty i inne dokumenty, w których zapłaty umówiono w całości lub w części w monecie miedzianej, uznajemy w tym względzie za

---

Kupfergeld entweder Ein dreissig Kreuzer- oder zwei funfzehn Kreuzer- oder zehn drei Kreuzer- oder endlich dreissig Kreuzerstucke zahlen.

b) Die sechs Kreuzer-, halbe Kreuzer- und Viertel-Kreuzerstucke setzen Wir vom 15. Marz 1811 an ganz ausser Umlauf, und gestatten, dass die Besitzer von solchen Munzen sie als Kupfer-Material, hier mit als Waare benutzen, und nach Umstanden gegen Lösung eigener Regierungspasse, woruber Wir Unseren Landerstellen die nöthigen Weisungen ertheilen lassen, selbst in das Ausland ausfuhren durfen. Dagegen finden Wir Uns veranlasst:

c) Das Einschmelzen, so wie auch die Ein- und Ausfuhr der im Umlauf verbleibenden Kupfermunzen, nahmlich der 30, 15, 3 und 1 kr. Stucke, wie nicht minder das Agiotiren mit diesen erstbesagten Kupfermunzen unter den bereits bestehenden Strafen wiederhohlt auf das scharfeste zu verbiethen.

d) Alle Schuldverschreibungen, Contracte und sonstige Urkunden, worin die Zahlungen ganz oder theilweise in Kupfermunze,

nieważne i nawet w tym przypadku za nieskuteczne, jeżeli skrypty dłużne, kontrakty i dokumenty sporządzone zostały przed niniejszym patentem; moneta miedziana bowiem, jako moneta zdawkowa, stosownie do swej natury i przeznaczenia ma służyć tylko do wyrównania.

§. 24. Jakkolwiek z powodu kłopotów finansowych, wywołanych stosunkami obecnego czasu i z powodu wielu poniesionych już w tym względzie ofiar moglibyśmy teraz sam kapitał długu państwowego znacznie obniżyć, to jednak nie chcemy chwytać się tego środka i oświadczamy niniejszem, że dług państwowy ma pozostać co do kapitału nieuszczuplony i że przeto nie nastąpi redukcya kapitału. Natomiast starając się nieustannie o zachowanie równowagi między dochodami i wydatkami państwowymi i pragnąc Naszych poddanych jak najbardziej oszczędzać przy nakładaniu nowych

---

bedungen worden sind, erklären Wir in dieser Beziehung fur ungültig, und selbst in jenen Fällen für unwirksam, wo die Schuldverschreibungen, Contracte und Urkunden vor dem gegenwärtigen Patente errichtet worden sein sollten, weil die Kupfermunze als Scheidemünze ihrer Natur und Bestimmung nach nur zur Ausgleichung zu dienen hat.

§. 24. Ungehindert Wir bei den durch die Zeitverhältnisse eingetretenen Finanz-Verlegenheiten und den in dieser Hinsicht bereits dargebrachten vielen Opfern das Capital der Staatschuld selbst nunmehr bedeutend herabsetzen könnten, wollen Wir Uns dieses Mittels dennoch nicht bedienen, und erklären vielmehr, dass die Staatsschuld in Beziehung auf das Capital ungeschmälert bleiben, hiermit gar keine Capitals-Reducirung erfolgen soll. Dagegen finden Wir Uns bei Unserem unausgesetzten Augenmerke zwischen der Staatseinnahme und den Staatsausgaben das Gleichgewicht herzustellen, und bei Unserer stets regen Sorgfalt Unsere Unterthanen mit neuen Steuern möglichst zu schonen, veranlasst, die Interessen von allen öffentlichen Obligationen, hiermit auch von den ständi-

podatków, jesteśmy zniewoleni począwszy od 15. marca r. 1811 zniżyć do połowy procent od wszystkich publicznych obligacyi, od stanowych tak eraryalnych, jak i dominikalnych długów, wreszcie od eraryalnych i domestykalnych obligacyi wyższego urzędu kameralnego miasta Wiednia. Od tego dnia polecimy wypłacać zredukowane do połowy odsetki w biletach wymiennych lub w biletach bankowych w pięciokrotnej ilości. Z tej redukcyi odsetek wyjmujemy jednak:

a) zahipotekowane na dobrach państwowych obligacye pożyczkowe loteryi srebrnej,

b) tratty wydane przez dyrekcyę sprzedaży produktów górniczych,

c) tratty naszych dolno-austryackich stanów.

---

schen sowohl Aerarialals Domestical-Schulden, dann den Aerarial- und Domestical-Obligationen des Oberkammer-Amts der Stadt Wien vom 15. Marz 1811. an, auf die Halfte herabzusetzen. Von diesem Zeitpunkte an werden wir die auf die reducirten Interessen in Einlosungsscheinen oder im funffachen Bancozettel-Betrage auszahlen lassen. Von dieser Interessen-Herabsetzung wollen Wir jedoch ausnehmen:

a) Die auf Staatsguter hipothecirten Silberlotterie-Darleihens-Obligationen.

b) Die Tratten der Bergwerks-Producten-Verschleiss-Direction.

c) Die Tratten Unserer Nied. Oesterr. Stande.

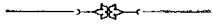

Skala

kursu biletów bankowych, wedle których mają być dokonywane zapłaty stosownie do postanowień §§. 13 i 14 pat. z dnia 20. lutego 1811 r.

Miesiące:	Lata												
	1799	1800	1801	1802	1803	1804	1805	1806	1807	1808	1809	1810	1811
Styczeń	103	113	116	119	130	134	133	147	190	204	221	469	500
Luty	103	113	115	119	129	135	132	148	203	209	234	398	500
Marzec	105	114	114	118	127	134	129	149	206	210	248	331	500
Kwiecień	108	114	115	118	129	135	129	152	208	212	252	347	
Maj	107	116	115	118	130	135	129	160	206	216	276	375	
Czerwiec	107	115	115	119	131	134	130	163	203	238	333	395	
Lipiec	106	115	116	120	132	135	132	184	197	242	315	405	
Sierpień	108	115	116	122	133	135	135	160	194	236	299	448	
Wrzesień	110	115	116	125	132	134	136	170	201	233	310	490	
Październik	111	115	117	126	131	132	144	176	203	231	314	500	
Listopad	113	115	117	128	132	131	145	175	202	220	346	500	
Grudzień	113	118	117	128	133	132	149	184	203	222	405	500	

Patent z d. 27. kwietnia r. 1858, l. 63 d. u. p.

§. 1. Krajowa stopa mennicza, ustanowiona w Naszym patencie z d. 19. września r. 1857, l. 169 d. u. p. wedle której z jednego funta szczerego srebra wybija się 45 złotych pod nazwą »waluta austryacka«, ma być począwszy od 1. listopada r. 1858 wyłączną ustawową stopą menniczą i rachunkową i podstawą wyłącznej ustawowej waluty krajowej całego cesarstwa. Od tej chwili tracą moc obowiązującą wszystkie inne waluty.

§. 3. Od 1. stycznia r. 1859 należy utrzymywać w tej walucie wszystkie księgi i rachunki gmin i podlegających szczególnemu nadzorowi państwa korporacyi, stowarzyszeń i zakładów publicznych, w szczególności zaś zakładów bankowych, pieniężnych i kredytowych, przedsiębiorstw kolejowych itp. Nad wykonaniem tego postanowienia czuwać mają Władze polityczne za pomocą prawnie dozwolonych środków.

§. 4. Jeżeli ustawy, rozporządzenia, publiczne obwieszcze-

---

§. 1. Der mit Unserem Patente v. 19. Sept. 1857, Nr. 169 des R. G. B., angeordnete Landes-Münzfuss, nach welchem 45 Gulden aus Einem Pfunde feinen Silbers unter der Benennung »österreichische Währung« geprägt werden, hat vom 1. November 1858 angefangen, der alleinige gesetzliche Münz- und Rechnungsfuss und die Grundlage der ausschliessenden gesetzlichen Landeswährung (Valuta) des gesammten Kaiserthums zu sein. Von diesem Zeitpunkte an haben alle anderen Währungen ausser Kraft zu treten.

§. 3. Vom 1. Jánner 1859 an sind alle Bücher und Rechnungen der Gemeinden, sowie der unter besonderer Aufsicht des Staates stehenden Körperschaften, Vereine und Anstalten für öffentliche Zwecke, namentlich Banken, Geld- und Credit- Anstalten, Eisenbahn-Unternehmungen u. dgl. in der österreichischen Währung zu führen. Die politischen Behörden haben durch die gesetzlich eingeräumten Verwaltungsmassregeln für die Handhabung dieser Bestimmung zu sorgen.

§. 4. Werden vom 1. November 1858 an, in Gesetzen, Ver-

nia lub polecenia władz publicznych podawać będą od 1. listopada r. 1858, kwoty pieniężne bez oznajmienia waluty, to zawsze wtedy rozumieć należy walutę austryacką.

Odnosi się to także do orzeczeń sądowych, które zapadną w sprawach cywilnych na skargę wniesioną do sądu począwszy od 1. listopada r. 1858.

Co się tyczy orzeczeń, zapadłych na skargi lub podania przed tym dniem do sądu wniesione, trzymać się należy dotychczasowych postanowień ustawowych.

Co się tyczy czynności prawnych dokonanych po 1. listopada r. 1858, to w razie, jeżeli nie oznaczono waluty, przyjmuje się walutę austryacką jako prawnie domniemaną, chyba że prawomocnymi dowodami wykazano zamiar użycia innej waluty.

§. 5. Wszystkie zobowiązania, polegające na tytule prywatno-prawnym powstałym przed 1. listopada r. 1858, opiewające na jedną z poniżej wymienionych walut, a płatne po

---

ordnungen, öffentlichen Bekanntmachungen oder Verfügungen öffentlicher Behörden, Geldbeträge ohne Benennung einer bestimmten Münzsorte oder Währung angegeben, so sind dieselben stets in österreichischer Währung zu verstehen.

Dieses gilt auch hinsichtlich der gerichtlichen Erkenntnisse, die in bürgerlichen Rechtsangelegenheiten über ein von dem 1. November 1858 an bei Gericht angebrachtes Klagebegehren oder Gesuch erfliessen.

Bezüglich der Erkenntnisse über die vor diesem Tage eingebrachten Klagen oder Gesuche ist sich nach den bisherigen gesetzlichen Anordnungen zu richten.

In Ansehung der Rechtsgeschäfte, welche vom 1. November 1858 an geschlossen werden, tritt, wenn keine bestimmte Währung bekannt ist, die gesetzliche Vermuthung für die österreichische Währung ein, soferne nicht durch rechtskräftige Beweise die Absicht, sich einer anderen Währung zu bedienen, dargethan wird.

§. 5. Alle Verbindlichkeiten, welche auf einem, vor dem 1.

tym terminie, mają być wykonane w walucie austryackiej wedle następującej skali:

za 100 zł. monety konwenc. (stopa 20 zł.) . . .	105 zł.
za 100 zł. tak zw. waluty Wiedeńskiej	42 zł.
za 100 zł. » » » państw. (stopa 24 zł.)	87·50 zł.
za 100 Lire Austriache	35 zł.
za 100 zł. polskiej waluty okręgu Krakowskiego	25 zł.

Zobowiązania w tych starszych walutach, których stosunek do stopy 20 złotych lub do Lira Austr. oznaczono ustawowo, należy wykonywać w nowej walucie wedle tego stosunku i wedle powyższej skali.

W osobnem obwieszczeniu podane zostaną tabele redukcyjne co do stosunku dotychczasowych walut do nowej waluty austryackiej. Służyć one mają za wskazówkę przy każdej zamianie tych walut na nową walutę.

November 1858 begründeten Privatrechtstitel beruhen und auf eine der nachbenannten Währungen (Valuten) lauten, aber erst nach diesem Zeitpunkte zur Erfüllung kommen, sind in der neuen österreichischen Währung nach folgendem Masstabe zu leisten:

100 fl. Conventions-Münze (20 fl. Fuss) mit	105 fl.
100 fl. sogenannte Wiener-Währung mit	42 fl.
100 fl. sogenannte Reichs-Währung (24 fl. Fuss mit) .	$87^{50}/_{100}$ fl.
100 Lire Austriache mit	35 fl.
100 fl. polnische Währung des Krakauer Gebietes mit .	25 fl.

Verbindlichkeiten in jenen älteren Währungen (Valuten), deren Verhältniss zu dem 20 fl. Fusse oder zu der Lira Austr. gesetzlich festgestellt ist, sind nach diesem Verhältnisse und nach obigem Masstabe zu der neuen Währung, in letzterer zu erfüllen.

Durch eine besondere Kundmachung werden Reductionstabellen über das Verhältniss der bisherigen Währungen zur neuen österreichischen Währung veröffentlicht werden, welche in allen Fällen, in denen eine Umsetzung der einen dieser Währungen auf die neue vorzunehmen ist, zur Richtschnur zu dienen haben werden.

§. 6. Skalę ustanowioną w §. 5. należy od 1. listopada r. 1858 stosować do wszystkich zobowiązań, tyczących się długu państwowego. Wedle tej skali mają być wykonywane począwszy od 1. listopada r. 1858 także wszystkie inne zobowiązania państwa i wszystkie świadczenia na rzecz państwa, o ile cyfra tych zobowiązań względnie świadczeń nie jest podana w ustawach lub rozporządzeniach w walucie austryackiej.

W ten sam sposób należy postępować z wszystkiemi zapłatami, które należą się nie państwu, lecz publicznym funduszom i zakładom, gminom i innym moralnym lub fizycznym osobom, lub które przez nie mają być uiszczane, zwłaszcza jeżeli tytuł zobowiązania, którego spełnienie przypada po 31. października r. 1858, polega na ustawie lub rozporządzeniu.

§. 7. Monety złote, wybijane dotychczas w kraju, tracą od 1. lipca r. 1858 charakter ustawowej waluty krajowej, i ma ustać z tymże dniem ustawowy obieg monet złotych wybijanych zagranicą, o ile dotąd był dozwolony.

---

§. 6. Auf alle die Staatsschuld betreffenden Verbindlichkeiten ist, vom 1. November 1858 angefangen, der im §. 5 angeordnete Massstab anzuwenden. Nach demselben Massstabe sind von 1. November 1858 an auch alle übrigen Verbindlichkeiten des Staates und alle Leistungen an den Staat zu erfüllen, insolange die Ziffer dieser Verbindlichkeiten oder Leistungen nicht durch Gesetze oder Verordnungen in der österreichischen Währung festgesetzt wird.

In gleicher Weise sind alle jene nicht dem Staate, sondern öffentlichen Fonden oder Anstalten, Gemeinden oder anderen moralischen oder physischen Personen gebührenden oder von ihnen zu leistenden Zahlungen zu behandeln, bei welchen der nach dem 31. October 1858 zur Anwendung gelangende Verpflichtungsgrund auf einem Gesetze oder einer Verordnung beruht.

§. 7. Die Eigenschaft der Goldstücke des bisherigen inländischen Gepräges als gesetzliche Landesmünze und der gesetzliche

§. 8. Zapłaty, które przypadają z tytułu powstałego przed 1. listopada r. 1858 i to w oznaczonej ilości i wyraźnie umówionych monetach złotych, mają być dokonane w tych monetach.

Zapłaty, które przypadają z tytułu powstałego przed 1. lipca r. 1858 »w złocie« lub »w pewnym oznaczonym gatunku monet złotych«, mają być dokonane wedle dotychczasowych ustawowych postanowień.

§. 9. Zapłaty, które przypadają w oznaczonym gatunku zagranicznych monet złotych, muszą być dokonane w tym gatunku i po 1. listopada r. 1858.

Zapłaty, pochodzące z pożyczki, które na podstawie ces. rozp. z d. 7. lutego r. 1858, l. 21 d. u. p. mają być oprocentowane i zwrócone w oznaczonym gatunku krajowych monet srebrnych lub wogóle w monecie brzęczącej, należy obliczać w nowej austryackiej walucie wedle ustawowej wartości, jaką miała umówiona moneta przy zawieraniu kontraktu, i wedle

---

Umlauf von Goldmünzen ausländischen Gepräges, insoferne er bisher gestattet war, hat vom 1. Juli 1858 an aufzuhören.

§. 8. Zahlungen, welche aus einem vor dem 1. November 1858 entstandenen Rechtstitel in einer bestimmten Zahl ausdrücklich bedungener Goldstücke gebühren, sind in diesen Stücken zu leisten.

Zahlungen, welche aus einem, vor dem 1. Juli 1858 entstandenen Rechtstitel »in Gold« oder »in einer bestimmten Sorte Goldmünzen« gebühren, sind in Gemässheit der bisher bestehenden gesetzlichen Bestimmungen zu leisten.

§. 9. Zahlungen, welche in einer bestimmten Sorte ausländischer Goldmünzen gebuhren, mussen auf nach dem 1. November 1858 in derselben geleistet werden.

Zahlungen, welche auf Darleihen beruhen, die in Folge der kais. Verordnung v. 7. Februar 1858, Nr. 21 R. G. B., in einer bestimmten inländischen Silbermünz-Sorte oder im allgemeinen in klingender Münze zu verzinsen und zurückzuzahlen sind, müssen

skali ustanowionej w §. 5. tego patentu. Tak obliczone zapłaty należy od 1. listopada r. 1858 dokonywać albo w monetach srebrnych nowej austryackiej waluty albo w monetach dawniej wybitych wedle wartości oznaczonej w tym patencie.

§. 10. Wszystkie zapłaty, opiewające na tak zw. walutę bankową, tudzież wszystkie zapłaty, przy których wskutek patentu z 2. czerwca 1848 r. i ces. rozp. z 7. lutego 1856 r., l. 21 d. u. p. bilety uprzyw. austr. banku narodowego należy przyjmować w pełnej nominalnej wartości monety konwencyjnej, mogą być i nadal dokonywane w ten sposób aż do wyjścia dalszego rozporządzenia.

§. 11. Wszystkie monety srebrne i zdawkowe, mające obecnie ustawowe znaczenie, a wybite wedle innej stopy menniczej, niż zaprowadzona patentem z d. 19. września r. 1857, będą we właściwym czasie ściągnięte i z obiegu wycofane na podstawie osobnych rozporządzeń Naszego Ministra skarbu.

---

nach dem gesetzlichen Werthe der bedungenen Münze beim Abschlusse des Vertrages und nach dem im §. 5 dieses Patentes bestimmten Masstabe in der neuen osterreichischen Währung berechnet, und vom 1. November 1858 an, entweder in Silbermünzen der neuen osterreichischen Währung, oder in Münzen älteren Gepräges nach dem in diesem Patente festgestellten Werthe derselben geleistet werden.

§. 10. Alle auf die sogenannte Bankvaluta lautenden, sowie auch alle Zahlungen, bei welchen in Folge des Patentes v. 2. Juni 1848 und der kais. Verordnung v. 7. Februar 1856, Nr. 21 R. G. B., die Noten der priv. osterreichischen Nationalbank im vollen Nennwerthe der Conventions-Münze angenommen werden müssen, können bis auf weitere Verfügung noch fortan auf diese Weise geleistet werden.

§. 11. Alle nach einem andern, als dem im Patente vom 19. September 1857 angeordneten Münzfusse ausgeprägten inländischen Silbermünzen und Scheidemünzen, welche gegenwärtig gesetzliche

Ustawowa wartość talarów Lewantyńskich i dotychczas dozwolony ustawowy obieg zagranicznych monet srebrnych ma ustać z d. 1. listopada r. 1858.

§. 12. Niżej podane gatunki monet mają mieć od 1. listopada r. 1858, aż do wycofania ich z obiegu następującą ustawową wartość w walucie austryackiej i powinny być w tej wartości przyjmowane:

1. Mon. op. na 2 zł. czyli Scudo	2 zł.	10
2 » » » 1 » » $^1/_2$ »	1 »	05
3. Mon. opiew. na $^1/_3$ zł. czyli cwancygier nowy $^9/_{10}$ czystego srebra i Lira Austr.	— »	35
4. Mon. opiew. na $^1/_3$ zł. czyli cwancygier stary $9^1/_3$ łuta czyst. srebra	— »	34
5. » » » $^4/_6$ « 10 krajc. i $^1/_2$ Lira .	— »	17

Geltung haben, sind, sobald es thunlich und angemessen erscheint, durch besondere Verordnungen Unseres Finanzministers einzuberufen und ausser Umlauf zu setzen.

Der gesetzliche Werth der Levantiner Thaler und der bisher gestattete gesetzliche Umlauf ausländischer Silbermünzen hat vom 1. November 1858 an aufzuhören.

§. 12. Vom 1. November 1858 an haben nachbenannte Münzsorten bis zu dem Zeitpunkte, an welchem eine jede derselben ausser Umlauf gesetzt wird, im nachstehenden gesetzlichen Werthe der österreichischen Währung zu gelten, und müssen in diesem Werthe angenommen werden:

1. Das 2 Guldenst. oder Scudo	2 fl.	10		Hundertheile.
2. » 1 » » $^1/_2$ »	1 »	5		
3. » $^1/_3$ » » Zwanz. neueren Gepr. $^9/_{10}$ fein und die Lira Austr.	— »	35		
4. Das $^1/_3$ Guldst. oder Zwanz. älteren Gepr. $9^1/_3$ Loth fein	— »	34		
5. » $^1/_6$ » » 10 Kreuzerst. u. die $^1/_2$ Lira	— »	17		

6.	Mon. opiew. na $^1/_{12}$ » 5 krajc. i $^1/_4$ Lira .	—	» 85
7.	» » » $^1/_{20}$ » 3 »	3	» 05
8.	Talar z koroną	2	» 30
9.	$^1/_2$ talara z koroną	1	» 12
10.	$^1/_4$ » »	—	» 55
11.	6 krajcarówka z r. 1849, 1849	—	» 10
12.	2 »	—	» 03
13.	1 » i 5 centesimi	—	» 15
14.	3 centesimi	—	» 01
15.	$^1/_2$ krajcarówka i 1 centesimi	—	» 05

§. 13. O ile bilety uprzyw. austr. banku narodowego, opiewające na monetę srebrną wedle stopy konwencyjnej (20 zło-tych), wypadnie wedle istniejących ustaw przyjmować zamiast gotówki, mają aż do wycofania mieć ważność kwoty, na którą opiewają, w stosunku 105 zł. waluty austr. za 100 zł. waluty konwencyjnej.

6.	» $^1/_{12}$ » » 5 Kreuzer und die $^1/_4$ Lira	—	» 8.5	Hundertheile.
7.	» $^1/_{20}$ » » 3 »	—	» 5	
8.	Der Kronenthaler	2	» 30	
9.	» $^1/_2$ »	1	» 12	
10.	» $^1/_4$ »	—	» 55	
11.	Das 6 Kreuzerst. mit der Jahresz. 1848, 1849 . .	—	» 10	
12.	» 2 »	—	» 3	
13.	» 1 » und 5 Centesimistück	—	» 1.5	
14.	» 3 Centesimistück	—	» 1	
15.	» $^1/_2$ Kreuzer- und 1 Centesimistück	—	» 0.5	

§. 13. Insoweit die, auf Silbermunze nach dem Conventions- (20 fl.-) Fusse lautenden Noten der priv. österreichischen Nationalbank nach den bestehenden Gesetzen statt baren Geldes angenommen werden müssen, sollen sie bis zu ihrer Einziehung für den Betrag, auf welchen sie lauten, nach dem Massstabe von 105 fl. österr. Währ. für 100 fl. im Conventions (20 fl.-) Fusse Geltung in österreichischer Währung haben.

§. 14. Nikt nie może odmówić przyjęcia monet związkowych (jedno- i dwutalarówek), wybitych na podstawie Naszego patentu z d. 19. września r. 1857, a to w pełnej ich wartości po $1^1/_2$ względnie 3 fl. a. w., — zarówno we wszystkich kasach państwowych, gminnych, fundacyjnych i innych publicznych, jakoteż w szczególności przy zapłatach wekslowych. Przyjęcia tego nie można odmówić nawet wtedy, jeżeli zobowiązanie do zapłaty opiewa na pewien gatunek austr. monet krajowych.

Zobowiązania do zapłaty, opiewające na monety związkowe, muszą być uiszczane w monetach związkowych.

§. 15. Jedno- i dwutalarówki związkowe, wybite na podstawie umowy monetarnej z d. 24. stycznia r. 1857 przez te państwa, które do niej należały lub przystąpiły, mają pod każdym względem to samo znaczenie, co jedno- i dwutalarówki związkowe, wybite w kraju.

§. 16. Dwutalarówki (sztuki po $3^1/_2$ fl. stopy $24^1/_2$ fl.),

---

§. 14. Die Annaame der zufolge Unseres Patentes vom 19. September 1857 ausgeprägten Vereinsmünzen (Ein- und Zwei-Vereinsthalerstücke) bei allen Staats-, Gemeinde-, Stiftungs- und anderen offentlichen Cassen, sowie im Privatverkehre, namentlich auch bei Wechselzahlungen zu ihrem vollen Werthe von $1^1/_2$ fl., beziehungsweise 3 fl. österr. Währ., darf von Niemand, und selbst dann nicht verweigert werden, wenn die Zahlungsverbindlichkeit auf eine bestimmte Sorte österreichischer Landesmünzen lautet.

Auf Vereinsmünze lautende Zahlungsverbindlichkeit müssen in Vereinsmünze geleistet werden.

§. 15. Die in Gemässheit des Münzvertrages vom 24. Jänner 1857 ausgeprägten Ein- und Zwei-Vereinsthalerstücke derjenigen Staaten, welche an diesem Vertrage Theil genommen haben und demselben beigetreten sind, werden den Ein- und Zwei-Vereinsthalerstucken inländischen Gepräges in jeder Beziehung gleichgestellt.

§. 16. Die von den Staaten des deutschen Zollvereines gemäss der Münzconvention vom 30. Juli 1838 in der Eigenschaft einer

wybijane dotychczas jako moneta związkowa na podstawie konwencyi monetarnej z d. 30 lipca 1838 przez państwa należące do niemieckiego związku cłowego, mają pod każdym względem takie samo znaczenie, jak dwutalarówki związkowe wybijane w kraju.

§. 17. Talarom tych państw, które należały do umowy monetarnej z d. 24 stycznia r. 1857, wybijanym w stopie czternastotalarowej, przyznaje się w całym obrębie cesarstwa nieograniczoną ważność wartości $1^1/_2$ zł. w. a. na równi z austryackiemi monetami krajowemi.

§. 18. Nikt nie jest obowiązany do przyjmowania zapłaty w monecie zdawkowej, jeżeli kwota dochodzi lub przewyższa wartość $^1/_4$ fl. Natomiast nie można odmówić przyjęcia monety zdawkowej, jeżeli zapłata, którą się ma uiścić, wynosi mniej, niż $^1/_4$ złotego, lub jeżeli ma być wyrównana mniejsza kwota, niż $^1/_4$ złotego.

§. 20. Koronówki i półkoronówki, wybijane na podstawie

Vereinsmünze bisher ausgeprägten Zwei-Thalerstücke ($3^1/_2$ fl.- Stücke des $24^1/_2$ fl.- Fusses) werden Zwei-Vereinsthalerstücken inländischen Gepräges in jeder Beziehung gleichgestellt.

§. 17. Den im Vierzehn-Thaler-Fusse ausgeprägten Thalerstücken der an dem Münzvertrage vom 24. Jänner 1857 betheiligten Staaten wird die unbeschränkte Giltigkeit im Werthe von $1^1/_2$ fl. österr. Währ. gleich den österreichischen Landesmünzen im ganzen Umfange des Kaiserthums zugestanden.

§. 18. Niemand ist verpflichtet, die Zahlung eines Betrages, welcher den Werth eines $^1/_4$ fl. erreicht oder übersteigt, in Scheidemünze anzunehmen. Dagegen darf die Annahme der inländischen Scheidemünze nicht verweigert werden, wenn die zu leistende Zahlung weniger als $^1/_4$ fl. beträgt, oder wenn ein geringerer Betrag als der eines $^1/_4$ fl. zu begleichen ist.

§. 20. Die in Gemässheit des Münzvertrages v. 24. Jänner 1857 von den Staaten, die an demselben Theil genommen haben oder

umowy monetarnej z d. 24. stycznia r. 1857 przez te państwa, które do tej umowy należały lub do niej później przystąpiły, mają tak w kasach publicznych, jak i w powszechnym obrocie, pod każdym względem takie samo znaczenie, jak monety złote związkowe, wybijane w kraju; dlatego nie wolno robić żadnej różnicy między tymi dwoma rodzajami monety.

§. 21. Zakładom publicznym, podlegającym szczególnemu nadzorowi państwa, mianowicie zakładom pieniężnym i kredytowym tudzież bankom, nie wolno umawiać się przy jakiejkolwiek zapłacie, którą mają uiścić, o wolność wyboru tej zapłaty w srebrze lub w złocie w naprzód określonym stosunku wartości.

Zawarta wbrew temu zakazowi umowa co do wolności wyboru między złotem a srebrem jest nieważna, a zapłatę należy uiścić w ustawowej walucie krajowej.

---

demselben beigetreten sind, ausgeprägten Kronen und halben Kronen werden den Vereinsgoldmünzen inländischen Gepräges sowohl bei den Staatscassen als im allgemeinen Verkehre in jeder Beziehung gleichgestellt, dergestalt, dass zwischen ihnen und den Vereinsgoldmünzen inländischen Gepräges ein Unterschied nicht gemacht werden darf.

§. 21. Es ist den unter besonderer Aufsicht des Staates stehenden offentlichen Anstalten, namentlich den Geld- und Creditanstalten und Banken nicht gestattet, für irgend eine von ihnen zu leistende Zahlung die Wahl derselben in Silber oder in Gold nach einem im voraus bestimmten Werthverhältnisse zu dem Silber sich zu bedingen.

Der diesem Verbote zuwider bedungene Vorbehalt der Wahl zwischen Gold und Silber ist ungiltig, und es ist die Zahlung in der gesetzlichen Landeswährung zu leisten.

Ustawa z d. 2. sierpnia 1892 r., l. 126 d. u. p.

Art. I. Na miejsce dotychczasowej waluty austryackiej wchodzi waluta złota, której jednostką rachunkową jest korona. Koronę dzieli się na 100 halerzy.

Art. IV. Wybijane będą następujące krajowe monety złote: *a)* dwudziestokoronówki. *b)* dziesięciokoronówki . . . .

Art. XI. Oprócz tych krajowych monet złotych wybijane będą, jak dotąd, austryackie dukaty. Monet złotych wartości czterech i ośmiu złotych, zaprowadzonych ustawą z d. 9. marca r. 1870, l. 22 d. u. p., nie będzie się już wybijać.

Ar. X. Krajowe monety srebrne wartości 2, 1 i $^1/_4$ złotego w. a. wybijane na podstawie ces. pat. z 19. września r. 1857, l. 169 d. u. p. mają pozostać w ustawowym obiegu aż do dalszego zarządzenia . . . . Dopóki te krajowe monety srebrne nie będą wycofane z obiegu, należy je przyjmować przy wszystkich zapłatach, które ustawowo mają być uiszczane w walucie koronowej, a to w ten sposób, iż 2 złotówki w. a.

Art. I. An die Stelle der bisherigen österr. Währ. tritt die Goldwährung, deren Rechnungseinheit die Krone ist. Die Krone wird in 100 Heller eingetheilt.

Art. IV. Von Landesgoldmünzen werden ausgeprägt: a) Zwanzig-Kronenstücke, b) Zehn-Kronenstücke . . . .

Art. IX. Ausser den bezeichneten Landesgoldmünzen werden die österr. Ducaten, wie bisher . . . . ausgeprägt. Die durch das Ges. v. 9. März 1870, Nr. 22 R. G. B., eingeführten Goldmünzen zu Acht und Vier Gulden werden nicht mehr geprägt werden.

Art. X. Die auf Grund des kais. Pat. v. 19. Sept. 1857, Nr. 169 R. G. B., ausgeprägten Landessilbermünzen zu 2, 1 und $^1/_4$ Gulden österr. Währ. haben bis auf weiteres im gesetzlichen Umlaufe zu verbleiben . . . . Insolange die bezeichneten Landessilbermünzen nicht ausser Verkehr gesetzt werden, sind dieselben bei allen Zahlungen, welche gesetzlich in der Kronenwährung zu leisten sind . . . . . in Zahlung anzunehmen u. zw. dergestalt, dass

liczy się za 4 korony, złotówka w. a. za 2 korony, a $^1/_4$ złotówki w. a. za 50 halerzy.

Art. XI. Oprócz krajowych monet złotych wybijać się będzie następujące monety waluty koronowej: 1. Monety srebrne: jednokoronówki. 2. Monety niklowe *a)* sztuki opiewające na 20 halerzy, *b)* sztuki opiewające na 10 halerzy. 3. Monety bronzowe: *a)* sztuki opiewające na 2 halerze, *b)* sztuki opiewające na 1 halerz.

Art. XIX. . . . Co się tyczy obrotu prywatnego, postanawia się, że nikt nie jest obowiązany do przyjmowania zapłaty w jednokoronówkach ponad 50 koron, w monetach niklowych ponad 10 koron, i w monetach bronzowych ponad 1 koronę.

Art. XXI. Monety srebrne i miedziane zdawkowe waluty austryackiej pozostaną dopóty w obiegu, dopóki się ich wycofania nie zarządzi. Do tej chwili należy dziesięciokrajca-

---

gerechnet wird: Das Zwei-Guldenstück = 4 Kronen, das Ein-Guldenstück = 2 Kronen, das Viertel-Guldenstück = 50 Heller.

Art. XI. Ausser den Landesgoldmünzen werden zunächst folgende Münzen der Kronenwahrung ausgeprägt: 1. Silbermünzen: Ein-Kronenstücke. 2 Nickelmünzen: a) Zwanzig-Hellerstücke, b) Zehn-Hellerstücke. 3. Bronzemünzen: a) Zwei-Hellerstücke, b) Ein-Hellerstücke.

Art. XIX. . . . . Hinsichtlich des Privatverkehres wird festgesetzt, dass niemand verpflichtet ist, Ein-Kronenstücke im Betrage von mehr als 50 Kronen, Nickelmünzen im Betrage von mehr als 10 Kronen und Bronzemünzen im Betrage von mehr als 1 Krone in Zahlung zu nehmen.

Art. XXI. Die . . . . . Silber- und Kupferscheidemünzen der österr. Wahr. haben so lange im Umlaufe zu verbleiben, bis deren Einziehung verfügt werden wird . . . . bis dahin sind diselben, u. zw. . . . . die Zehn-Kreuzerstücke mit 20 Hellern, ... die Ein-

rówki liczyć za 20 halerzy, jednokrajcarówki za 2 halerze, a zapłatę w tych monetach przyjmować należy wedle postanowienia zawartego w art. X. ustawy z 1. lipca r. 1868, l. 84 d. u. p.

Art. XXIII. Pieniądze papierowe waluty austryackiej należy przyjmować aż do ich wycofania przy wszystkich zapłatach, które mają być uiszczone w walucie koronowej, i to w ten sposób, że jeden złoty waluty austryackiej wartości imiennej odnośnych pieniędzy papierowych ma się liczyć za dwie korony.

Art. XXIV. Osobną ustawą zaprowadzonem zostanie przymusowe liczenie we walucie koronowej w związku z uregulowaniem stosunków powszechnego obrotu monetarnego i postanowieniami o zastosowaniu nowej waluty (Art. I.) do stosunków prawnych. Osobne również ustawy zajmą się pozostającemi jeszcze w obiegu na podstawie niniejszej ustawy

---

Kreuzerstücke mit 2 Hellern . . . . zu rechnen und nach Massgabe des Art. X des Ges. v. 1. Juli 1868, Nr. 84 R. G. B., in Zahlung zu nehmen.

Art. XXIII. Die auf österr. Währ. lautenden Papiergeldzeichen sind bis zu ihrer Einziehung bei allen Zahlungen, welche gesetzlich in Kronenwährung zu leisten sind . . . . anzunehmen, u. zw. dergestalt, dass je ein Gulden österr. Währ. des Nennwerthes der betreffenden Papiergeldzeichen gleich 2 Kronen gerechnet wird.

Art. XXIV. Die allgemeine Einführung der obligatorischen Rechnung in der Kronenwährung im Zusammenhange mit der Ordnung der Verhältnisse des allgemeinen Münzverkehres und den Bestimmungen über die Anwendung der neuen Währung (Art. I) auf die Rechtsverhältnisse, sowie die Verfügungen in Bezug auf die nach dem gegenwärtigen Gesetze im Umlaufe verbleibenden Landessilbermünzen zu 2, 1 und $^1/_4$ Gulden österr. Währ., ferner die Verfügungen über die Einlösung der Staatsnoten, die Bestimmungen über die Ordnung der Papiergeldcirculation und die Verfügungen

krajowemi monetami srebrnemi po 2, 1 i $^1/_2$ złotego a. w. tudzież wykupieniem biletów państwowych, uregulowaniem obiegu pieniądza papierowego, wreszcie podjęciem zapłat w gotówce.

Już jednak od chwili wejścia w życie niniejszej ustawy wszystkie zapłaty, które ustawowo mają być uiszczane w walucie austryackiej — brzęczącej lub nie —, mogą być dokonywane wedle wyboru dłużnika także w krajowych monetach złotych waluty koronowej, i to w ten sposób, że dwudziestokoronówkę liczyć należy za 10 złotych waluty austryackiej, a dziesięciokoronówkę za 5 złotych waluty austryackiej. To samo odnosi się do jednokoronówek, monet niklowych i bronzowych waluty koronowej wedle przyznanej im w art. XIX. tej ustawy siły płatniczej.

über die Aufnahme der Barzahlungen werden durch besondere Gesetze festgestellt werden.

Es können jedoch alle Zahlungen, welche gesetzlich in österr. Währ. — sei es in klingender Münze oder nicht — zu leisten sind, schon von dem Zeitpunkte an, da gegenwärtiges Gesetz in Kraft treten wird, nach Wahl des Schuldners auch in Landesgoldmünzen der Kronenwährung dergestalt geleistet werden, dass das Zwanzig-Kronenstück zum Werthe von 10 Gulden österr. Währ. und das Zehn-Kronenstück zum Werthe von 5 Gulden österr. Währ. gerechnet wird. Dasselbe gilt von den Ein-Kronenstücken und den Nickel- und Bronzemünzen der Kronenwährung nach Massgabe der denselben im Art. XIX. dieses Gesetzes eingeräumten Zahlkraft. . . .

Ustęp dziewiąty patentu obwieszczającego mówi o

zapłatach pieniężnych.

I. Literatura (wedle Stubenraucha I. str. 19 uw. 3.). Fuger, Kurze Darstellung u. Erlauterung der Hauptpunkte des Finanzpatentes v. 20. Hornung 1811, Lemberg 1811; Ueber das neue Finanzsystem in Oestr. nach dem Pat. v. 20. Hornung 1811, Praga u Endersa; Becher, Das oestr. Münzwesen, 1838; Tebeldi; Die Geldangelegenheiten Oestr., Leipzig 1847; Hauer, Beitrage zur Geschichte der oestr. Finanzen, Wien 1848; Schwabe v. Waisenfreund, Versuch einer Geschichte des oest. Staats-Credits u. Schuldenwesens, Wien 1860 i 1866; Wagner, Zur Geschichte u. Kritik der oestr. Bancozettelperiode w Z. f. Staatswisserschaften, Tubingen 1861 i 1863; Wagner, Zur Herstellung der Nationalbank, Wien 1862; Michel, Aetere Geschichte des Papiergeldes in Oest., Graz 1863; Beer; Finanzen Oest. im 19. Jahrh., Prag 1877; Beer, Der Staatshaushalt Oest. seit 1868, Prag 1881; Hankiewicz, Bestimmungen uber Munzen, Staatspapiergeld u. Staatsschuld in Oest., Wien 1886; Kramař, Geschichte des Staatspapiergeldes in Oest., Leipzig 1887; Denkschrift uber das Papiergeldwesen der oestr. Monarchie, verfasst im k. k. Finanzministerium, Wien 1892; Mensi, Die Finanzen Oest. 1701—1740, Wien 1890.

Podnieść także należy doskonałe artykuły »Bank, oest. ung.« i »Geld« w Ulbricha i Mischlera Staatsworterbuch. P. tamże odnośną literaturę.

Znaczenie w tej kwestyi ma także literatura o banku austryacko-węgierskim. Oprócz podanych już wyżej dzieł należy wymienić: Lederer, Die priv. oest. National-Bank, Wien 1847; Zugschwerdt, Das Bankwesen u. die N. Bank, Wien 1855; dwie książki anonymowe pod tytułem »Die oestr. National-Bank« w Wiedniu 1861; kilka anonymowych broszur o zmianach statutów banku pod tytułem »Die beantragten Aenderungen«, ... Wiedeń 1862; Lucam, Die oestr. National-Bank während der Dauer des 3 Privilegiums, Wien 1876; Lonyay, Die Bankfrage, Pest 1875; Leonhardt, Die Verwaltung der oestr. ung. Bank 1878—1885, Wien 1886.

Z literatury prawniczej p. przedewszystkiem Pfaff-Hofmann, I. str. 97 n., Excurse I. str. 89 n.; p. dalej Czemeryński, II. 56 n.; Hasenöhrl, I. str. 205 n.; Schey, str. 115 n.;

Till, §. 261; Stubenrauch l. c. i II, str. 184 n. Hasner, Zur Lehre vom Gelde w Grunh. VII (1880 str. 1); Nagl w Jur. Bl. 1875, Nr. 19 i 20; Weeber w Jur. Bl. 1885, Nr. 16 i 17.; Rosenblatt w Przegl. 1895 str. 761. Wyborne zestawienie odnośnych przepisów ustawowych znajduje się u Kasparka-Zatorskiego w rozdziale o pożyczce.

II. Przepisy ustawowe.

1. Patent z 20 lutego 1811 r., l. 929 z. u. s. (tak zw. patent skarbowy podany wyżej w całości) zaprowadza walutę Wiedeńską.

2. D. k. n. z 13. listopada 1811 r., l. 962 z. u. s.

3. D. n. z 27. grudnia 1811 r., l. 965 z. u. s.

4. D. k. n. z 27. marca 1813 r., l. 1033 z. u. s.

5. D. k. n. z 28. grudnia 1820 r., l. 26 u. adm. tom 48 str. 491. Zacytowane pod 2 do 5 dekrety objaśniają patent skarbowy z r. 1811.

6. D. n. z 24. kwietnia 1816 r., l. 1233 zb. u. s.

7. Pat. z 1. czerwca 1816 r., l. 1248 z. u. s.

8. D. n. z 28. lutego 1817 r., l. 1322 zb. u. s.

9. D. n. z 25. października 1817 r., l. 1382 z. u. s. Dekrety wymienione pod 6 do 9 zmieniają częściowo patent skarbowy z 1811 r., o ile on odnosi się do stosunków prawnych.

10. Pat. z 2. czerwca 1848 r., l. 1157 z. u. s. zatwierdza rozp. min. sk. z d. 21. maja 1848 r., l. 1152 z. u. s. i z d. 22. maja 1848 r., l. 1153 z. u. s., ograniczające wymianę biletów bankowych na monetę brzęczącą. Pewną zmianę w tych postanowieniach zaprowadza rozp. ces. z 7 lutego 1856 r., l. 21 d. u. p.

11. Pat. z d. 24 stycznia 1857 r., l. 101 d. u. p. i z d. 19. września 1857 r., l. 169 d. u. p. zaprowadzają walutę austryacką.

12. Pat. z d. 27. kwietnia 1858 r., l. 63 d. u. p. ogłasza zasady co do zastosowania waluty austr. do stosunków prawnych. Patent ten wydrukowano wyżej. P. jeszcze art. XII. u. z d. 24. grudnia 1867 r., l. 4 d. u. p. co do stosunku z Węgrami.

13. Ces. rozp. z 30 sierpnia 1858 r., l. 131 d. u. p. w sprawie biletów uprzyw. banku narodowego.

14. Ces. rozp. z d. 26. grudnia 1858 r., l. 244 d. u. p. zawiera zarządzenie co do ściągnięcia pewnej części biletów bankowych opiewających na mon. konw. i upoważnia bank do wydawania banknotów na 1 zł. a. w.

15. Ces. rozp. z d. 29. kwietnia 1859 r., l. 68 d. u. p. upoważnia bank do wydawania banknotów po 5 zł. a. w.

16. Ces. rozp. z d. 29. kwietnia 1859 r., l. 69 d. u. p. tymczasowo uwalnia bank od wymiany banknotów na monetę srebrną.

17. U. z d. 27. grudnia 1862 r., l. 2 d. u. p. ex 1863 zawiera podstawy nowej umowy z bankiem narodowym.

18. U. z d. 5. maja 1866 r., l. 51 d. u. p. uznaje bilety bankowe po 1 i 5 zł. za bilety państwowe (Staatsnoten).

19. U. z d. 25. sierpnia 1866 r., l. 101 d. u. p. zaprowadza kurs przymusowy biletów po 1 i 5 fl.

20. Rozp. m. sk. z d. 9. lutego 1867 r., l. 32 d. u. p. zarządza wydawanie biletów państwowych po 50 fl. a. w.

21 Ustawy z d. 2. sierpnia 1892 r., l. 126, 127 i 128 d. u. p. zaprowadzają walutę koronową. Pierwszą wydrukowano powyżej.

22. U. z d. 2 sierpnia 1892 r., l. 129 d. u. p. tycząca się dodatku do art. 87 statutów banku austr. węg.

23. U. z d. 2 sierpnia 1892 r., l. 130 d. u. p. upoważnia ministra do zaciągnięcia pożyczki celem zakupna złota.

24. Ustawa z d. 2. sierpnia 1893 r., l. 131 d. u. p. w sprawie konwersyi obligacyi 5% wolnej od podatku renty papierowej i innych.

25. Obwieszczenie prezydenta ministrów z d. 11. sierpnia 1892 r., l. 132 d. u. p. o zawarciu umowy monetarnej i walutowej z Węgrami.

26. R. m. sk. z d. 11. sierpnia 1892 r., l. 133 w sprawie ustalenia i wykonania ustawy podanej tu pod 22.

27. R. m. sk. z d. 13. grudnia 1892 r., l. 216 d. u. p. o wybijaniu dwudziestokoronówek na rachunek prywatny.

28. Obw. m. sk. z d. 26 grudnia 1892 r., l. 228 d. u. p. w sprawie rysunków na monetach w. kor.

29. Rozp. m sk. i h. z d 28 grudnia 1892 r., l. 238 d. u. p. w sprawie wypełniania zobowiązań opiewających na monetę złotą w krajowych monetach złotych waluty koronowej.

30. U z d. 24. marca 1893 r., l. 42 d. u. p. o wycofaniu z obiegu krajowych monet srebrnych po 1 złr. i $^1/_4$ zł. a. w.

31. U. z d. 9. lipca 1894 r., l. 154 d. u. p. upoważniająca do zawarcia umowy z Węgrami w sprawie wykupna biletów państwowych (Staatsnoten) w ilości 200 milionów zł. a. w.

32. U. z d. 9. lipca 1894 r., l. 155 d. u. p. przekazująca ministrowi krajowe monety złote waluty koronowej.

33. U. z d. 9. lipca 1894 r., l. 156 d. u. p. upoważniająca ministra skarbu do zmniejszenia bieżącego długu w częściowych przekazach hypotecznych do 70 mil. zł. a. w.

34. Obw. prezydenta ministrów z d 24 lipca 1894 r., l. 157 d. u. p. o zawarciu umowy z Węgrami na podstawie ustawy podanej wyżej pod 31.

35. R. m. sk. z d. 24 lipca 1894 r., l. 158 d. u. p. w sprawie wykupna biletów państwowych po 1 zł. a. w.

36. R. m. sk. z 20 listopada 1894 r., l. 217 d. u. p., zmniejszające bieżący dług w częściowych przekazach hypotecznych do kwoty 90 mil. zł. a. w.

37. R. m. sk. z d. 18 listopada 1895 r., l. 192 d. u. p. w sprawie wycofania z obiegu srebrnych monet zdawkowych po 10 i 5 kr. a. w.

III. Historya pieniądza w Austryi do kodyfikacyi Patent skarbowy z 1811 r Waluta Wiedeńska.

Od r. 1750 (instrukcya mennicza z d. 7. listopada 1750 r.) wybijano w austryackich krajach dziedzicznych z 1 grzywny Wiedeńskiej czystego srebra 24 złotych, licząc zaś wedle wagi Kolońskiej (6 grzywien Kolońskich = 5 grzywnom Wiedeńskim) 20 złotych. Tę stopę menniczą, to j 20 złotych z 1 grzywny Kolońskiej czystego srebra, nazwano stopą konwencyjną, a to od konwencyi monetarnej zawartej d. 21. września 1753 r. z Bawaryą, która tę stopę przyjęła. Obok monety brzęczącej opartej na tej stopie (tak zw. monety konwencyjnej) powstały pieniądze papierowe.

Emittowane w Austryi pieniądze papierowe miały do r. 1796 kurs pomyślny. Tak pierwszy pieniądz papierowy (wydany na podstawie patentu z 30. czerwca 1761 i 1. sierpnia 1761), jak i następne (tak zw. Stadt-Wiener Bancozettel wydane na podstawie pat. z 15. czerwca 1762 Cod. austr. VI. str. 302, pat. z 1. sierpnia 1771, pat. z 1. czerwca 1785 r., tudzież emittowane w latach 1788 i 1794) nie miały przymusowego kursu.

Dopiéro gdy w patencie z d. 19. sierpnia 1796 r., zarządzającym zmianę dawniej emittowanego pieniądza papierowego na nowy, nie oznaczono jego ilości i nie orzeczono wyraźnie, iż nie ma kursu

przymusowego, i gdy w następnym roku zaprowadzono ustawowo kurs przymusowy (patentem z d. 7. kwietnia 1797 r.), rozpoczyna się spadek kursu pieniądza papierowego, (ustęp drugi patentu z d. 20. lutego 1811 r., l. 929 z. u. s. oznacza ten spadek kursu w porównaniu z pieniądzem metalowym, p. wyżej str. 14). Ilość pieniądza papierowego doszła do sumy 1.060,798,755 złotych (p. wyżej str. 15).

Skłoniło to Rząd do wydania całego szeregu postanowień dążących do zatamowania tego spadku kursu. Patent z d. 20. lutego 1811 r., l. 929 z. u. s wspomina o dwóch takich środkach, a mianowicie o zarządzeniach zaprowadzonych patentem z d. 26. lutego 1810 r. i dwoma patentami z d. 8. września 1810 r. (p. wyżej str. 15).

Pierwszy z tych patentów (z d. 26. lutego 1810 r., zbiór u. pol. t. 33 str. 127 n.) zawiera »zrzeczenie się prawa pomnażania pieniądza papierowego« (p. wyżej str. 13) i zarządza wymianę po zniżonym kursie dotychczasowego pieniądza papierowego, tak zw. biletów bankowych (Bancozettel), na nowy pieniądz papierowy, który nazwano biletami wymiennymi (Einlösungsscheine). Patent ten miał więc na celu stopniowe wycofanie z obiegu pewnej części biletów bankowych. Wymianę tę miała przeprowadzić osobna komisya, tak zw. »połączona deputacya wymiany i amortyzacyi (vereinigte Einlösungs- u. Tilgungsdeputation, p. wyżej str. 19 §. 7). Deputacya ta składała się z 15 reprezentantów stanów prowincyonalnych i gremiów handlowych miast Wiednia i Pragi. Zadaniem tej deputacyi było: 1) sporządzenie nowego pieniądza papierowego, tak zw. biletów wymiennych, 2) wymiana biletów bankowych na bilety wymienne i 3) administrowanie funduszem amortyzacyjnym, który miał powstać z 10% podatku majątkowego (p. poniżej). Wymiana miała nastąpić po kursie, jaki deputacya od czasu do czasu oznaczy, jednakże nigdy po niższym kursie, jak 15 złotych w biletach bankowych równe 7 złotych w biletach wymiennych. Ta wymiana jednak biletów bankowych na bilety wymienne nie była przymusową.

Zamierzona powyższym patentem z d. 26. lutego 1810 r. sanacya stosunków monetarnych była przeto w istocie rzeczy dewalwacyą. Cechami postanowionej w tym patencie reformy były: 1) Wy-

miana biletów bankowych na bilety wymienne była dobrowolną. 2) Wymiana ta miała nastąpić wedle kursu. 3) Bilety wymienne miały otrzymać fundacyę, zamierzono bowiem utworzyć fundusz amortyzacyjny.

Drugi z wymienionych środków, (patenty z d. 8. września 1810 r. u Goutty t. 28 Nr. 199 i 200) dążył do udotowania funduszu amortyzacyjnego nowym podatkiem majątkowym (powyżej str. 13). Nałożono mianowicie 10% podatek od majątku pierwotnego ruchomego i nieruchomego. Podatek ten później zniesiono (§. 22 patentu z 20. lutego 1811 r., l 929 z. u. s., p. wyżej str. 29).

Powyżej przedstawione środki nie doprowadziły do sanacyi stosunków monetarnych, kurs nie podniósł się głównie z tego powodu, że wymianę biletów bankowych na bilety wymienne rozpoczęto przed utworzeniem funduszu amortyzacyjnego.

Stanowczo przez ustawową dewalwacyę załatwił sprawę dopiero patent z d. 20. lutego 1811 r., l 929 z. u. s., tak zw. patent skarbowy (Finanzpatent, tak też będziemy go dalej cytować).

Patent ten zawiera postanowienia natury finansowej i natury prywatno-prawnej.

Finansowe postanowienia patentu skarbowego dążyły do zrównania wartości pieniądza papierowego z pieniądzem metalowym. Stać się to mogło przez zatamowanie chwiejności kursu, to zaś zamierzał osiągnąć patent dwoma środkami: przez ograniczenie ilości pieniądza papierowego (tak zw. biletów bankowych) i przez ufundowanie tego pieniądza. Drugi środek nie został przeprowadzony w patencie, zapowiedziano tylko utworzenie funduszu amortyzacyjnego. Pierwszy środek polegał na dewalwacyi biletów bankowych. Postanowiono mianowicie przymusową wymianę biletów bankowych na nowy pieniądz papierowy, tak zw. bilety wymienne (Einlösungsscheine) w stosunku 1 i 5. Ten nowy pieniądz papierowy miał być wydany tylko w takiej ilości, jaka była potrzebna do wymiany biletów bankowych, gdy więc ilość tych ostatnich podaje patent skarbowy na 1,060,798,755 złotych, przeto ilość biletów wymiennych miała wynosić 212,159,750 złotych. Wymiana miała być dokonaną do ostatniego stycznia 1812 r. Do tej chwili były więc w obiegu bilety bankowe i bilety wymienne, odtąd zaś

miały pozostać tylko bilety wymienne. Wskutek tego ogłasza patent, że od dnia publikacyi patentu 15. marca 1811 r. do końca stycznia 1812 r. walutę krajową stanowić będą oba rodzaje biletów, od d. 1. lutego 1812 r. zaś tylko bilety wymienne. Tę nową walutę nazywa patent walutę Wiedeńską. Rozumie się, że do 31. stycznia 1812 r. bilety wymienne stanowić miały tę walutę w pełnej wartości imiennej, bilety bankowe zaś tylko w jednej piątej części swej wartości imiennej (§§. 1 do 8 patentu, p. wyżej str. 16 do 20). Całą powyższą operacyę miała przeprowadzić połączona deputacya wymiany i amortyzacyi.

Patent ten różni się od poprzednio omówionego patentu z d. 26. lutego 1810 r. tem, że wymiana miała być przymusową, nie dobrowolną, jak w tym ostatnim, i że stosunek wartości obu rodzajów biletów był stałym.

Co do praw i obowiązków państwa, to od dnia publikacyi patentu, tj 15. marca 1811 r., z jednej strony wszystkie podatki i daniny, których termin jeszcze nie nadszedł, z drugiej zaś strony wszystkie płace etc. i wydatki państwowe miały być uiszczane w biletach wymiennych lub w biletach bankowych w pięciokrotnej ilości (§§. 19 i 20 pat., p. wyżej str. 27 i 28) Co do długów państwowych p. §. 24 pat. (wyżej str. 33).

Co do prywatno-prawnych postanowień, bo patent skarbowy odróżnia dwa główne okresy: okres od publikacyi, to j. od 15. marca r. 1811, i okres przed publikacyą.

A. W pierwszym okresie (a więc od 15. marca r. 1811) należy odróżnić dwie kategorye przypadków:

a) Pierwsza kategorya obejmuje wszystkie nowe (to j. od 15. marca r. 1811 zawarte) kontrakty włącznie z takiemi pożyczkami, których nie dano w pewnym oznaczonym gatunku monety i co do których nie umówiono się, by zwrot nastąpił w tym właśnie gatunku monety.

b) Druga kategorya obejmuje takie właśnie pożyczki, to jest pożyczki dane w pewnym oznaczonym gatunku monety, i co do których umówiono zwrot w tym właśnie gatunku monety.

Ad a) Wszystkie kontrakty, które powstały od 15. marca r. 1811, mogły być zawierane tylko na nową walutę wiedeńską, określoną w §. 8 patentu skarbowego (§. 9, p. wyżej str 20). Inaczej

były nieważne. Tak samo było z pożyczkami, których nie dano w pewnym oznaczonym gatunku monety i których zwrotu nie umówiono w tym właśnie gatunku monety. Takie pożyczki mogły być zawierane także tylko na nową walutę wiedeńską

Wyjątki: Pożyczki pochodzące z zagranicy, tudzież kontrakty o import lub eksport towarów mogły być zawierane albo na walutę Wiedeńską, albo na monetę brzęczącą, albo na inny gatunek monety. Co do takich więc kontraktów skuteczną była umowa, jakkolwiek nie opiewała na nową walutę Wiedeńską.

Ad b) Pożyczki, które dano w pewnym oznaczonym gatunku monety i których zwrot miał wedle umowy nastąpić w tym właśnie gatunku monety, były dozwolone, a więc były ważne, chociaż opiewały na inną walutę, jak Wiedeńska. (Drugie zdanie §. 9 pat., p. wyżej str. 20).

B. W drugim okresie, przed publikacyą patentu skarbowego, to j. przed 15. marca r. 1811, należy odróżnić trzy kategorye przypadków.

a) Zobowiązania, w których wyraźnie umówiono się o pewien oznaczony gatunek monety, miały być wykonane w tym właśnie oznaczonym gatunku monety (drugie zdanie §. 12 i § 15. pat, p. wyżej str. 22 i 25).

b) Jeżeli umówiono się, że zapłata nastąpi w ogóle w monecie brzęczącej, (nie oznaczono pewnego szczególnego gatunku monety brzęczącej, ale umówiono się w ogóle o monetę brzęczącą), to wykonać ją należało w pełnej ilości w biletach wymiennych (resp. w biletach bankowych w pięciokrotnej ilości), p. §§. 12 i 15. pat. (p. wyżej str. 22 i 25). To właśnie postanowienie uwalniające dłużnika od zapłaty długu w monecie brzęczącej, chociaż się o nią umówiono, charakteryzuje patent skarbowy.

c) Trzecia kategorya obejmuje wszystkie inne zobowiązania. Odróżnić tu należy następujące grupy:

α) Wszystkie zobowiązania, które powstały przed r. 1799, miały być wedle §. 12 pat (p. str. 21) wykonane w pełnej wysokości w walucie Wiedeńskiej, to j. w biletach wymiennych lub w biletach bankowych w pięciokrotnej ilości.

β) Wszystkie zobowiązania, które powstały między 1. stycznia r. 1799, a 30. września 1810, miały być wykonane w ten spo-

sób, że zapłatę należało obliczyć wedle kursu, jaki istniał w czasie powstania zobowiązania, na podstawie załączonej do patentu skali, odnośną kwotę zaś można było zapłacić w biletach wymiennych lub bankowych w pięciokrotnej ilości (§. 13 pat. p str. 22 n.)

γ) Zobowiązania, które powstały między 1. października r. 1810, a 14. marca r. 1811, miały być wykonane w taki sposób, jak w kategoryi pod β), z tą różnicą, że kurs dla takich zapłat przyjęto stały we wysokości 500 (§. 14 pat., p. str. 24 n.).

Wyjątek od powyższych zasad stanowi §. 17 pat. (p. str. 26 n.) co do zapłat, których termin płatności przypadał przed 15. marca r. 1811, to j przed publikacyą pat skarb., a co do których nie umówiono się o zwrot w brzęczącej monecie. Zapłaty takie miały być dokonane w biletach bankowych wedle ich wartości imiennej.

We wszystkich przeto powyższych kategoryach decydującym był czas powstania zobowiązania.

Dla zrozumienia finansowych postanowień pat. skarbowego należy podnieść, że patent wychodził z założenia, iż 1 złoty mon. konw. równa się 1. złotemu waluty Wiedeńskiej

Patent ten nie został ogłoszony w Tyrolu i tak zw. Hausruckviertel (p G. U W. 5510). Dla tych części Galicyi, które w r. 1811 nie należały do Austryi, wydano osobne przepisy. I tak: dla Podgórza pat. z 7. października r. 1815, dla obwodu zaś Złoczowskiego, Brzeżańskiego, Tarnopolskiego i Czortkowskiego pat z 15. lutego r. 1816. (P u Winiwartera, Handbuch der G. u. V. I, 12 nast). Na Węgrzech ogłoszono patent skarbowy prowizorycznie 1. sierpnia 1812.

IV. Postanowienia kodeksu cywilnego w sprawie zapłat pieniężnych.

W sprawozdaniu z d. 22 stycznia r. 1810, którem przedłożono Cesarzowi protokoły trzeciego czytania kodeksu cywilnego, zaznaczono, że komisya nie załatwiła jeszcze kwestyi kontraktu pożyczki, w sprawie tej bowiem od 5. kwietnia r 1808, toczą się rokowania z władzami skarbowemi (Finanzhofstelle)

Najw rezolucyą z d. 7. lipca r. 1810, wydaną na powyższe sprawozdanie, udzielił Cesarz sankcyi całemu kodeksowi z wyjątkiem niektórych paragrafów odnoszących się do pożyczki (są to §§. 986—989 dzisiaj obowiązującego k. c), co do których polecono nadwornej władzy skarbowej (Finanzhofstelle) oświadczyć się w dniach 8.

Oświadczenia tego nie nadesłano, wskutek czego komisya kodyfikacyjna 13 grudnia r. 1810, sama przystąpiła do rewizyi postanowień o pożyczce i uchwały przedłożyła Cesarzowi do sankcyi.

Na prośbę tę zapadło postanowienie z d. 15. marca r. 1811, w którem polecono komisyi paragrafy o pożyczce jeszcze raz przedyskutować, a to z uwzględnieniem postanowień właśnie ogłoszonego patentu skarbowego z d. 20. lutego r. 1811.

Paragrafy, o których tutaj mowa, jakkolwiek umieszczonę w rozdziale o pożyczce, zawierają przecież postanowienia ważne dla wszelakich zapłat pieniężnych. Wskutek rozkazu cesarskiego z d. 15. marca r. 1811, kodeks cywilny miał doznać zmian, jakich wymagało ustawodawstwo skarbowe, w szczególności patent skarbowy, z r. 1811.

Definitywne uchwały w sprawie pożyczki, a więc w ogóle zapłat pieniężnych, zapadły na posiedzeniach komisyi d. 21 i 22 marca r. 1811. Uchwały te są prawie rownobrzmiące z dzisiejszymi paragrafami 983—1001 k. c.

Aby zrozumieć dyskusyą i wątpliwości redaktorów, należy sobie uprzytomnić, że patent skarbowy z r. 1811 był w istocie swej katastrofą, był właściwie bankructwem. Przedewszystkiem nie sprawdziło się założenie, z którego patent skarbowy wychodził, że mianowicie 1 złoty wal. Wiedeńskiej ma równą wartość z 1 złotym waluty konwencyjnej. Oznaczało ono pokrzywdzenie wierzycieli z powodu disagio'a waluty. Ponadto przez ustalenie stosunku biletów wymiennych do biletów bankowych nastąpiła nienaturalna gwałtowna zmiana stosunków, które zastosowały się już do niskiego kursu pieniądza papierowego.

Wyjątkowość tych postanowień, wywołaną ówczesnym smutnym stanem finansów, rozumieli redaktorowie. Wskutek tego trzymając się zasady, (powtórzyliśmy ją na str 11), że do kodeksu nie należy przyjmować przepisów czasowych, obliczonych na okoliczności przemijające i zależnych od zmiennych politycznych stosunków, choćby miały wpływ na prawo prywatne, i uważając, że do takich przepisów czasowych należy i patent skarbowy z r. 1811, — postanowiła komisya większością głosów na wniosek Zeillera tego patentu do kodeksu nie przyjmować, a tylko w sprawach zapłat pieniężnych powołać się na jego postanowienia. Rozchodziło się o miejsce, w któ-

rem należało to uczynić Ponieważ zdaniem Zeillera — wpływ patentu skarbowego nie ogranicza się tylko do pożyczki, ale rozszerza się na wszystkie umowy i akta prawne, z których wynikają zapłaty pieniężne, a z jednej strony krótkowidzący sędziowie i strony mogłyby sądzić, że nie należy oceniać wedle przepisów tego patentu kontraktów i aktów prawnych, dokonanych po wejściu w życie kodeksu cywilnego, gdyby to nie było wyraźnie postanowionem, z drugiej zaś strony ponieważ przyjęcie patentu do kodeksu sprzeciwia się uznanej zasadzie, przeto proponował referent umieścić w patencie obwieszczającym kodeks cywilny postanowienie odpowiadające dzisiejszemu ustępowi 9., w rozdziale zaś o pożyczce powołać się na obowiązujące szczególne przepisy co do ważności pożyczki zawartej w ogóle na brzęczącą monetę tudzież co do zapłaty pożyczki zawartej w pieniądzu papierowym.

Tem tłómaczy się brak materyalnych postanowień w kodeksie co do dwóch wymienionych kwestyi. P. Ofner, II., str, 611 nast.

V. Przepisy objaśniające patent z 20. lutego r. 1811.

1) D. kanc. nadw. z 13 listopada 1811 wydany w skutek post. n. z 13. listopada 1811 (l. 962 z. p. s): 1. Wierzyciel musi zapłatę długu, który był płatnym przed 15. marca 1811 i wówczas w bankocetlach miał być uiszczonym, jedynie wtenczas przyjąć stósownie do §. 17 pat. z d. 20. lutego r. 1811 w banknotach według pełnej ich wartości imiennej, jeżeli zapłaty, przed 15. marca 1811 sobie ofiarowanej, niechciał przyjąć z powodów niewłaściwych lub gdy takowej nie podniósł dla przeszkody, która zaszła z jego strony. We wszystkich innych przypadkach uiścić należy zapłatę według przepisów §§. 12 i 13 pat.; w szczególności zaś wówczas, gdy dłużnik z niedbalstwa się nieuiścił, gdy zapłatę wcale nie, albo nie w czasie właściwym ofiarował, lub gdy odmówił takowej z powodu sporu, który ostatecznie przeciwko niemu został rozstrzygniętym.— 2. Przedłużenie terminu zapłaty niema żadnego wpływu szkodliwego na prawa, wierzycielom według pat. skarbowego stósownie do zobowiązania pierwotnego służące, skoro przedłużenie takie nie mieści w sobie zarazem zmiany w tytule lub w głównym przedmiocie wierzytelności. — 3. Bieżące, od czasu do czasu powtarzające się zapłaty odsetek, rent, czynszów dzierżawnych, pensyj, alimentacyj, zapisów rocznych, wykupna służebności, dziesięcin, ro-

bocizny i t. p. należy uiścić od ostatniego terminu płatności do dnia 14. marca r. 1811 banknotami w pełnej ich wartości imiennej; odtąd zaś według przepisu §§. 12, 13, 14, 15 pat. skarb; raty z takich wypłat zaległe, które były płatnemi przed 15 marca 1811, uiścić należy według skali terminu płatności raty każdej. — 4 Zapisy (legaty), bez względu na to, czy spadkodawca zmarł przed lub po 15. marca 1811, obliczyć należy według czasu (daty) sporządzenia ostatniej woli rozp, jeżeli zaś data ta nigdzie nie jest zapisaną ani wiarogodnie wykazaną być nie może, zapisy obliczyć należy według dnia śmierci spadkodawcy. — 5. Zobowiązanie do zapłaty w monecie złotej lub srebrnej, jeżeli wyraźnie umówionym nie jest pewien gatunek monety — uważać należy według przepisu §. 15 pat. skarb. tak, jak zobowiązanie do zapłaty w monecie brzęczącej. — 6 Ugody sądowe i wyroki prawomocne, od czasu ogłoszenia patentu skarbowego zawarte, względnie zapadłe i już doręczone, chociażby się sprzeciwiały przepisom obecnie obowiązującym, pozostają w swej mocy. Również nie ma miejsca żadne dodatkowe żądanie odnoszące się do wypłat bez zastrzeżenia uiszczonych i przyjętych. Odnosi się jednakże ugoda albo wyrok tylko co do części kapitału, tylko do odsetków, lub do wypłat, które dotychczas były należnemi, natenczas ta okoliczność nie przeszkadza stósowaniu ustawy obecnej, do reszty kapitału lub wypłat w przyszłości zapaść mających; również uiszczona zapłata ani dłużnikowi ani wierzycielowi szkodzić nie może, jeżeli idzie o niezaspokojoną resztę długu 2) Dek. n z 27. grudnia 1811 (l. 965 z p. s). Wyrok na zapłatę procentów opiewać ma bez względu na to, czy takowe przed pat. skarb. czyli też po nim stały się płatnemi, na ów, chociażby co do procentów wyraźnie nie wymówiony, gatunek monety, w którym dług główny, według ustawy i umowy ma być zapłaconym 3) D kanc nadw. z 27. marca 1813 (l 1033 z p s.): Zobowiązanie opiewające na dukaty i talary, nie oznaczone bliżej co do pewnego gatunku tych monet, uważać należy na równi ze zobowiązaniem na monetę brzęczącą. 4) D kanc. nadw. z 28. grudnia 1820 (zb adm. tom 48, str. 491): Jeden z urzędów fiskalnych utrzymywał, że moc obowiązująca §§. 9 i 12 pat skarb. z 20. lutego 1811, odnoszących się do uregulowania stosunków pieniężnych w sprawach prywatnych, uchyloną została §. 3 późniejszego patentu skarbowego z 1. czerwca 1816

i wydanemi później na skutek n. p. dek. nadw. z 28. lutego i 25. paźdz. 1817, że zatem kapitały w czasach dawniejszych w monecie brzęczącej wypożyczone lub według skali obliczone, nie mogą być więcej według przepisów pat. z r. 1811 płacone tylko w biletach wymiennych, lecz że zapłatę uiścić należy według ogólnych prawideł prawnych w monecie brzęczącej. Gdy jednakże przepis §. 3 pat. z d. 1. czerwca 1816, jak niemniej powyż wymienione dekr. nadw. według wyraźnego brzmienia tychże nabyły mocy obowiązującej dopiero od dnia ogłoszenia, przeto do przypadków dawniejszych zawsze jeszcze stósowane być winny §§. 9 i 12 pat. skarb. z r. 1811.

VI. Zmiany patentu skarbowego z r. 1811, zaprowadzone od r. 1816 do r. 1848.

1) Dekr. nadw. z 24. kwietnia r. 1816 (l. 1233 z. u. s.) dozwolono przy pożyczce w walucie Wiedeńskiej danej obliczyć ilość jej w pewnym gatunku monety i zastrzedz sobie jej zapłatę w tym samym gatunku. 2) Patentem z 1. czerwca 1816 (l. 1248 z. u. s.), dozwolono, utrzymując nadal w mocy inne przepisy pat. z 20. lutego 1811, od dnia ogłoszenia tego patentu zawierać umowy w dokumentach pisemnych na monetę konwencyjną i inne monety złote i srebrne, ustawą uznane (§. 3 tamże). 3) Według d. n. z 28. lutego 1817 (l. 1322 z. u. s.) umowy od czasu ogłoszenia patentu z 1. czerwca 1816 zawarte lub mające być zawartemi, muszą być wypełnione w monetach złotych i srebrnych, będących w obiegu, choćby w tychże nie był bliżej oznaczonym gatunek monety i takowe opiewały tylko w ogólności na monetę konwencyjną, lub prawną monetę złotą lub srebrną. 4) D. n. z 25. paźdz. 1817, (l. 1382 z. u. s.) rozszerzono przepisy te także do umów i układów ustnych i postanowiono, że co do wypełnienia umów odtąd zawartych stósować się należy jedynie do przepisów k. cyw., jeżeli jednak umowa opiewa w ogóle tylko na sumy pieniężne bez oznaczenia bliższego waluty, jest domniemanie prawne za walutą Wiedeńską. 5) Że do wypadków wcześniejszych, przed 1. czerwca 1816 a względnie 25. października 1817 zaszłych — stosować należy jeszcze przepisy §§ 9 i 12 pat. z r. 1811 — stanowi d. z 28. grudnia 1820 (pod V. 4 przytoczony).

VII. Historya pieniądza w Austryi aż do zaprowadzenia waluty austryackiej (1857).

Osobno przedstawimy historyę pieniądza papierowego, osobno zaś historyę pieniądza metalowego.

A) Pieniądz papierowy. Patent skarbowy z r. 1811, zaprowadzający tak zw. walutę Wiedeńską, przyrzekł, że biletów wymiennych będzie tylko tyle wydanych, ile to będzie koniecznem, by usunąć z obiegu bilety bankowe (Bancozettel) Przyrzeczenia tego nie dotrzymano. Wskutek potrzeby, spowodowanej wojnami, wydano nowy pieniądz papierowy, tak zw. bilety antycypacyjne (Anticipationsscheine), które obiegały obok biletów wymiennych. Od r. 1813 (pat. z 16 kwietnia 1813) do r. 1819 wydano 470 milionów tego nowego pieniądza papierowego.

Epoką w historyi pieniądza papierowego w Austryi jest utworzenie banku Narodowego (Nationalbank) w r. 1816. Bank ten został utworzonym celem przywrócenia prawidłowych stosunków w rozprzężonej gospodarce finansowej. Zadaniem banku miało być przedewszystkiem ściągnięcie dotychczasowego pieniądza papierowego, to j. biletów wymiennych i biletów antycypacyjnych. Dla spełnienia tego zadania bilety bankowe, (wydawane przez bank Narodowy) w patencie z 1 czerwca r. 1816, l. 1248 z. u. s. i w pierwotnym przywileju z d. 15 lipca r. 1817 ogłoszone zostały za uznany ustawami i uprzywilejowany środek zapłaty, wszystkie zaś kasy publiczne miały je przyjmować wedle wartości nominalnej za monetę srebrną. Natomiast bank Narodowy był obowiązanym wymieniać bilety bankowe za okazaniem każdemu posiadaczowi wedle wartości imiennej na monetę srebrną w walucie konwencyjnej. W obiegu prywatnym nie istniał przymus do przyjmowania biletów bankowych. W zamian za to wykupno pieniądza papierowego płaciło państwo bankowi pewną rentę amortyzacyjną, która jednak nie wystarczała do pokrycia całego długu państwa. Wskutek tego właśnie, to j. z powodu braku pokrycia, bilety banku Nar. były właściwie pieniądzem papierowym. Do r. 1841 wykupił bank Narodowy $437^1/_2$ milionów złotych waluty Wiedeńskiej. Pozostała reszta 17·76 mil. fl. w. Wied. została ostatecznie wycofaną z obiegu dopiero w r. 1858.

Oprócz długu, wynikającego z operacyi wykupna pieniądza papierowego, zaciągnęło państwo w banku Narodowym inny dług,

tak zw. przekazy centralnej kasy państwowej (Staatscentralcassen-Anweisungen). Przekazy te były eskomptowane także w biletach bankowych.

Cały ten dług państwowy nie miał odpowiedniej fundacyi. W r. 1848 spowodowany rewolucyą wzrost żądań o wymianę biletów bankowych na monetę brzęczącą musiał naturalnie bardzo prędko wyczerpać zapasy banku. Stan ten wywołał następujące zarządzenia.

1) Rozp. min. sk. z 21. maja 1848 (l. 1152 z. u. s. — okóln. gub. z 29. maja 1848, l. 7071, N. 42 z. u. kr.) upoważniono austr. bank Narodowy do tymczasowego ograniczenia wymiany biletów bankowych mianowicie: *a)* ograniczono wymianę biletów bankowych na monetę brzęczącą w kasach bankowych do kwoty 25 zł. dla każdej strony; *b)* miało wkrótce być zarządzone puszczenie w obieg biletów bankowych po 1 zł. i 2 zł. celem ułatwienia wymiany. Zarazem postanowiono, że każden jest obowiązanym, przyjmować noty austr. banku Narodowego we wszelkich zapłatach w pełnej ich wartości imiennej. Jeżeli jednak zapłata należy się stosownie do umowy w pewnym gatunku monety, natenczas dłużnik ma wybór płacenia albo w umówionym gatunku monety, albo notami bankowemi według wartości tych monet w czasie zapłaty. 2) Dodatkowo do rozp. tego postanowiła Rada ministrów według rozp. m. sk. z 22. maja 1848 (l. 1153 zb. u. s. — dk. gub. z 31. maja 1848, l. 44 z. u. kr.), że przepis powyższy, iż w razie, gdy zapłata należy się w oznaczonym gatunku monety, dłużnik według wyboru swego płacić może albo w tym gatunku monety, albo biletami bankowemi według wartości monet tych w czasie zapłaty, stósuje się jedynie do takich wypłat, które należą się w złocie lub zagranicznych monetach srebrnych. Co do innych wypłat obowiązuje zasada wyrażona, że bilety bankowe w pełnej wartości imiennej przyjmowane być muszą. 3) Rozporządzenia te ministeryalne zatwierdzone zostały patentem z 2. czerwca 1848 (l. 1157 z. u. s.; l. 51 str. 214 zb. u. kr.): Zważywszy okoliczności naglące, które spowodowały radę ministrów do wydania tymczasowych rozporządzeń w przedmiocie wymiany biletów austr. banku Narod. i użycia tychże jako środka zapłaty, — rozporządzenia te dodatkowo zatwierdzamy. Skutkiem tego bank Narodowy obok ograniczenia, zaszłego co do wymiany not bankowych, upoważnionym jest puścić w obieg bilety bankowe

po 1 zł. i po 2 zł. Dalej wszyscy są obowiązani, przyjmować przy wszelkich zapłatach bilety austryackiego banku Narodowego w pełnej tychże wartości imiennej. Jeżeli jednak zapłata należy się w monecie złotej lub zagranicznej w monecie srebrnej, wówczas dłużnikowi służy wybór uiszczenia zapłaty albo w tych monetach, albo według wartości tychże w czasie zapłaty w biletach bankowych. Przepisy co do ograniczenia wymiany na monetę srebrną i co do używania biletów bankowych do uiszczenia zapłat, mają obowiązywać tylko tymczasowo i to tak długo, jak długo trwają obecne nadzwyczajne stosunki.

Przedstawiliśmy dotychczas dwa okresy historyi pieniądza papierowego w Austryi.

Pierwszy okres od utworzenia pieniądza papierowego kończy się jego dewalwacyą, orzeczoną w patencie skarbowym z r. 1811. Pieniądz papierowy nie miał z początku kursu przymusowego i zobowiązano się dać mu fundacyę. Z biegiem czasu jednak zaprowadzono kurs przymusowy, a gdy to nie wystarczyło, zredukowano wartość pieniądza.

Drugi okres rozpoczyna się od założenia banku Narodowego w r. 1816. Zadaniem banku było wykupno pieniądza papierowego. W tym celu bank wydawał bilety bankowe. (Dla uniknięcia nieporozumienia należy podnieść, że pieniądz papierowy w pierwszym okresie nazwano także biletami bankowymi, Bancozettel, jakkolwiek nie miał natury właściwych biletów bankowych. Natomiast bilety bankowe, Banknoten, które wydawał Bank Narodowy, miały początkowo naturę właściwych biletów bankowych, z powodu jednak braku pokrycia w metalu stały się wkrótce w rzeczywistości pieniądzem papierowym.) Okres ten kończy się zaprowadzeniem kursu przymusowego biletów bankowych i zastanowieniem wymiany ich na monetę brzęczącą. Stało się to w r. 1848.

Po r. 1848 przystępuje państwo do emitowania pieniądza papierowego (właściwego pieniądza papierowego w przeciwstawieniu do biletów bankowych wydanych w poprzednim okresie przez bank Narodowy). Wydano mianowicie wyposażone w kurs przymusowy przekazy kasowe (Cassenanweisungen), mające tylko kurs kasowy, tak zw. Münzscheine po 6 i 10 kr. mon. konw. (r. m. sk. z d. 24 czerwca 1849), dalej mające kurs przymusowy »przekazy na

węgierskie dochody krajowe (Anweisungen auf die ungarischen Landeseinkünfte)« i wreszcie mające kurs przymusowy tylko w Lombardyi i Wenecyi tak zw. Tresorscheine.

Celem wykupna przekazów kasowych i przekazów na węgierskie dochody krajowe wydano tak zw. Reichs-Schatzscheine. Był to nowy jednolity dług państwowy z kursem przymusowym. Wydano go rozp. z 16 lipca r. 1850 l. 241 d. u. p.

Wskutek tych emisyi nowego pieniądza papierowego i niepomyślnego położenia finansowego pogorszyła się znowu sprawa austryackiego pieniądza papierowego. Rząd starał się różnymi środkami sprowadzić poprawę. Dopiero jednak umowa z bankiem Narodowym (r. m. sk. z d. 23. lutego r. 1854 l. 45 d. u. p) może być nazwaną stanowczym krokiem zdążającym ku konsolidacyi obiegu pieniądza papierowego. W umowie tej zapowiedziano, że nadal nie będzie wydawanym pieniądz papierowy z kursem przymusowym, cały zaś państwowy pieniądz papierowy przeniesiono na bank, który miał go stopniowo wymieniać na bilety bankowe. Powstający stąd dług pokryć miało państwo, płacac rocznie 10. mil. z dochodów cłowych.

Wspomniana ugoda z bankiem z r. 1854, przenosząca cały pieniądz papierowy na bank, w zamian za co tenże wydawać miał bilety bankowe, natrafiła na różne komplikacye, wypływające po części także stąd, że państwo wśród tej zasadniczej operacyi musiało zaciągać nowe pożyczki w banku. W ogóle jednak można stwierdzić, że usunięcie pieniądza papierowego zostało dokonanem. Ostatni termin wykupna pieniądza papierowego wyznaczono na 1. lipca r. 1858, termin ten schodzi się przeto z reformą monetarną z r. 1857. W każdym razie dalsze postanowienia wydane zostały na podstawie tej reformy, należy ją przeto pierwej przedstawić. Nim do tego przystąpimy, wypada skreślić pokrótce historyą pieniądza metalowego w Austryi również do chwili tej reformy z r. 1857.

B) Historya pieniądza metalowego w Austryi. Na wstępie naszego wywodu zaznaczyliśmy, czem była stopa konwencyjna i opierająca się na niej moneta konwencyjna. Stopy tej przestrzegano sumiennie do końca ubiegłego stulecia. Dopiero wtedy z powodu kłopotów finansowych wywołanych wojną tudzież z po-

wodu utworzenia pieniądza papierowego poczęto wybijać monety srebrne o niższej wartości. W ślad za tem poszło i wybijanie monet miedzianych zdawkowych. Do tych monet odnosi się postanowienie §. 23 patentu skarbowego z r. 1811 (p. str 30 nast.), obniżające ich wartość do $^1/_5$ części nominalnej wartości.

Dopiero po przywróceniu pokoju rozpoczęto wybijać na nowo monetę metalową wedle stopy konwencyjnej (patent cesarza Franciszka I. z 1. czerwca 1816). Uporządkowane jednak w ten sposób stosunki monetarne zmąciła kryzys roku 1848. Pieniądz papierowy, wydany w ogromnej ilości, usunął z obiegu wszystek pieniądz metalowy. Zniknęły nawet monety zdawkowe. Z tego czasu datuje się znane zjawisko dzielenia banknotów na części tudzież wydawania prywatnych znaków pieniężnych.

Taki stan rzeczy zastał Cesarz Franciszek Józef I., przy wstąpieniu na tron. Drobniejsze początkowe reformy nie uregulowały stosunków. Wielką reformę przeprowadzono dopiero na podstawie umowy monetarnej z d 24. stycznia r. 1857, zawartej z Niemcami na kongresie monetarnym w Wiedniu.

VIII. Reformy monetarne w Austryi przeprowadzone w latach 1857 i 1858. Waluta austryacka.

Przedstawimy najpierw w krótkości przepisy prawne odnoszące się do reformy kwestyi monetarnej, przeprowadzonej na podstawie umowy z Niemcami z d. 24. stycznia r. 1857, tudzież przepisy, jakie wskutek tej reformy musiano wydać w kwestyi biletów bankowych, później zaś ocenimy ich doniosłość i wpływ na stosunki prawne.

Przepisy te opiewają: 1) Patentem z 24. stycznia 1857 (l. 101 d. u. p.) ogłoszono umowę monetarną zawartą między Austryją i państwami niemieckiemi związku cłowego, powszechną konwencyją monetarną z 30. czerwca 1838 ze sobą połączonemi. Według tej umowy, trzymając się pojedynczej waluty srebrnej i biorąc za podstawę funt cłowy ważący 500 gramów, mennictwo w państwach związkowych w ten sposób ma być urządzone, że istnieć ma albo stopa 30-talarowa (w miejsce dotychczasowej 14-talarowej), licząc po 30 talarów z 1 funta szczerego srebra, albo stopa 45-guldenowa po 45 guld. z 1 funta czystego srebra. albo stopa $52^1/_2$ guldenowa jako krajowa stopa mennicza. 2) Pat. ces. z 19. wrze-

śnia 1857 (l. 196 d. u. p.) ustanowiono na podstawie tej umowy stopę czterdziestu pięciu złotych, jako prawną stopę menniczą krajową Monety według tej stopy menniczej wybijane nazywać się będą monetami waluty austryackiej (Art. IV.) 3) Ces. rozp. z 30. sierpnia 1858 (l. 131 d. u. p.), wydanem w przedmiocie przeprowadzenia konwencyi menniczej z dnia 24. stycznia r. 1857 odnośnie do uprzywilejowanego banku Narodowego, postanowiono, że bank Narodowy począwszy od 1. listopada 1858 wydawać ma tylko bilety bankowe na 1000, 100 i 10 zł. waluty austryackiej opiewające, z obowiązkiem wymiany takowych na żądanie okaziciela, w swej kasie głównej w Wiedniu każdego czasu na pełną monetę srebrną (§. 2). Natomiast przyznano biletom bankowym oprócz dawniejszego przywileju z §. 15 pat. z 1. lipca 1841 (że miały być przyjmowane we wszystkich kasach publicznych w wartości imiennej za gotówkę) także ten przywilej, że każden jest obowiązanym przyjmować takowe przy wszystkich zapłatach, w walucie austryjackiej się należących, w pełnej wartości imiennej (§. 4). 4) Ces. rozp. z 26. grudnia 1858 (l. 244 d. u. p.) naznaczono do ściągnięcia i wywołania z obiegu dawniejszych biletów bankpwych po 5. 2 i 1 zł., na mon. konw. opiewających, termin do 31. grudnia 1859 (§. 1). Upoważniono bank Narodowy do wydawania w miarę, jak ściągane będą jej na monetę konw. opiewające bilety po 5, 2. 1 zł., biletów bankowych na 1 zł. w. a. opiewających aż do wysokości 100 milionów złotych (§. 2). Te bilety po 1 zł. w. a. pod każdym względem stoją na równi z biletami bankowemi na 1000, 100 i 10 zł. w. a. i służyć mają przemijająco do ułatwienia wyrównań i obrotu drobnego, dopóki moneta srebrna w obieg puszczona, tym potrzebom zadość nie uczyni (§. 3) 4) Pod temi samemi warunkami upoważniono bank Narodowy ces. rozp. z 29 kwietnia 1859, l. 68 d. u. p. także do wydawania biletów bankowych na 5 złr. w. a.

Na czem polegała reforma monetarna, dokonana na podstawie umowy r r. 1857?

Przedewszystkiem należy podnieść, że Austrya zaprowadziła u siebie na podstawie tej umowy monetarnej czystą walutę srebrną.

Następnie skonstatować należy, że postanowiono wskutek tej

umowy przejść ze stopy 20 złotowej (stopy konwencyjnej, p. wyżej pod III.) do stopy 21 złotowej, którą od r. 1838 miały inne związkowe państwa niemieckie. Tem tłómaczy się, że 1 złoty monety konwencyjnej równał się 1 złotemu 5 kr. nowej waluty. Różnica była tylko ta, że za podstawę przy wybijaniu przyjęto funt czystego srebra równający się 500 gramów, a nie grzywnę, jak to było dotychczas. Po stosunkowem obliczeniu postanowiono wybijać z jednego takiego funta równego 500 gramom 45 złotych dla Austryi (waluta austryacka), 30 talarów (waluta talarowa) względnie $52^1/_2$ złotych (południowo-niemiecka waluta) dla państw niemieckich. Dla ułatwienia obrotu między państwami związkowemi postanowiono nadto wybijać jedno- i dwutalarówki związkowe (1 talar = $^1/_{30}$ funta czystego srebra) tudzież związkowe złote monety handlowe, tak zw. korony i półkorony (1 korona = 10 gramom czystego złota). Wreszcie Austrya zastrzegła sobie prawo (ostatecznie do r. 1870) wybijania dukatów i tak zw. talarów lewantyńskich (z portretem Maryi Teresy i datą 1780) w dotychczas praktykowany spsób. Tak dukaty, jak i talary lewantyńskie, miały być monetą handlową.

Takie były zasady umowy monetarnej z d. 24. stycznia r. 1857 (l. 101 d. u. p.).

Na podstawie tej umowy wydano w Austryi patent z 19. września r 1857 l. 169 d. u. p.

W patencie tym przyjęto stopę 45 złotową (to j. z 1 funta czystego srebra 45 złotych) za ustawową stopę krajową. Jednostką monetarną miał być 1 złoty, podzielony na 100 części, tak zw. nowych krajcarów (Neukreuzer). Jako monety krajowe (Landesmünzen) postanowiono wybijać sztuki opiewające na 2 złote, 1 złoty i $^1/_4$ złotego, jako monety związkowe dwutalarówki i jednotalarówki, wreszcie jako monety zdawkowe sztuki 10 i 5 krujcarowe ze srebra i 3, 1 i $^1/_2$ krajcarowe z miedzi. (Rozporządzeniem z d. 21. paźdz. r. 1860 l. 230 d. u. p. zaprowadzono nadto sztuki 4 krajcarowe z miedzi).

Stosunek wartości tych monet do wartości dotychczasowych monet wybijanych wedle stopy konwencyjnej oznacza §. 12 pat. z 27. kwietnia r. 1858 l. 63 d. u. p. (p. wyżej str. 42 i 43).

Zreformowaną w ten sposób kwestyą monetarną rozwija w dalszym ciągu patent z 27. kwietnia r. 1858 l. 63 d. u. p. (wydruko-

wany wyżej prawie w całości). Patent ten ma za zadanie uregulować stosunki monetarne i zastosować nową walutę (tak zw. walutę austryacką) do stosunków prawnych.

Rzeczony patent z d. 27. kwietnia r. 1858, l. 63 d. u. p. postanawia przedewszystkiem, że nowa stopa mennicza ma być podstawą wyłącznej ustawowej waluty krajowej, nazwanej »walutą austryacką«. Co do czynności prawnych zawiera patent z r. 1858 następujące postanowienia.

1. Co do czynności prawnych dokonanych po 1. listopada r. 1858, to w razie, jeżeli nie oznaczono waluty, przyjmuje się walutę austryacką, jako prawnie domniemaną, chyba że prawomocnymi dowodami wykazano zamiar użycia innej waluty.

2. Co do zobowiązań, polegających na tytule prawnym powstałym przed 1. listopada r. 1858, a płatnych po tym terminie, odróżnić należy następujące przypadki:

a). Zobowiązanie opiewało na walutę konwencyjną, Wiedeńską, państwową, na liry austryackie lub walutę polską. W przypadku takim zobowiązanie ma być wykonanem wedle skali podanej w §. 5, (p. wyżej str. 37 do 39). Wspomniane w tym paragrafie tabele redukcyjne wydane zostały rozp. m. sk. z d. 21. maja r. 1858, l. 81 d. u. p.

Ze zapłatami polegającemi na tytule prywatno-prawnym zrównano zapłaty polegające na ustawie lub rozporządzeniu (§. 6. p. wyżej str. 39).

b). Zapłata ma być dokonaną w oznaczonej ilości wyraźnie umówionych monet złotych, w takim przypadku zapłatę należy dokonać w tych monetach (§. 8 ust. 1., p. wyżej str. 40, p. dalej §§. 987—989 u. z.).

c). Zapłata ma być dokonaną w ogóle »w złocie« lub w pewnym oznaczonym gatunku monet złotych«, (a więc nie w oznaczonej ilości wyraźnie umówionych monet złotych, jak pod *b)*. Zapłatę dokonać wtedy należy wedle §§. 987—989 u. c. (§. 8 ustęp 2., p. wyżej str. 40).

d). Co do zapłat w srebrze, należy odróżnić dwa przypadki.

γ). Jeżeli zapłata ma być dokonaną w oznaczonym gatunku

zagranicznych monet srebrnych[1]), to i po 1. listopada r. 1858 należy ją uiścić w tym gatunku (§. 9 ustęp 1, p. wyżej str. 40).

β) Jeżeli zapłata pochodzi z pożyczki i ma być wedle rozp. z 7 lutego r. 1858, l. 21 d. u. p. oprocentowaną i zwróconą w oznaczonym gatunku krajowych monet srebrnych lub w ogóle w monecie brzęczącej, to zapłatę taką należy uiścić wedle postanowienia zawartego w drugim ustępie §. 9 patentu (p. wyżej str. 40).

Oto główne postanowienia patentu z 24. kwietnia r. 1858, l. 63 d. u. p., mające jeszcze i dzisiaj znaczenie.

Jak wpłynęła omówiona reforma monetarna na pieniądz papierowy i na stosunki z bankiem krajowym?

Historyę pieniądza papierowego przerwaliśmy w chwili, gdy wskutek ugody zawartej z bankiem pieniądz papierowy został z obiegu wycofanym. Fakt ten w połączeniu z przeprowadzoną reformą monetarną ośmielił Rząd do podjęcia kroków celem wymiany biletów bankowych na gotówkę. Ces. r. z d. 30 sierpnia r. 1858, l. 131 d. u. p. (p. wyżej str. 69) zobowiązano bank do wydawania biletów na 1000, 100 i 10 fl., opiewających tylko na walutę austryacką, i do wymieniania tych biletów każdego czasu na monetę srebrną. Później wydanem roz. z 26. grudnia r. 1858, l. 244 d. u. p. (p. wyżej str. 69) zobowiązano bank do wydawania biletów po 1 fl. w. austr., wycofano zaś dotychczasowe bilety po 5, 2 i 1 fl. m. konw. Bilety bankowe, wydane na podstawie pierwszego z tych rozporządzeń, miały pokrycie bankowe (metal, weksle etc.), bilety zaś wydane na podstawie drugiego z tych rozporządzeń miały hipotekę na dobrach państwowych.

Stan ten jednak nie trwał długo. Wojna z r. 1859 wprowadziła znowu nieład w stosunki finansowe Austryi.

Ces. rozp. z 29. kwietnia 1859, (l. 69 d. u. p.) uwolniono bank narodowy tymczasowo od obowiązku wymiany not bankowych wal. austr. na żądanie okaziciela na monetę srebrną. Według nowej, na podstawie ustawy z 27. grudnia 1862, l. 2 d. u. p. z r. 1863 z rządem zawartej umowy

---

[1]) Na str. 40 w 9 wierszu od góry zamiast „złotych“ ma być „srebrnych“. Tak samo na tej samej stronie w 6 wierszu od dołu zamiast „Goldmünzen“ ma być „Silbermünzen“.

z 3. stycznia 1863, i nowych statutów bankowych — bank narodowy na czas trwania przywileju (do ostatniego grudnia 1876) wyłącznie ma prawo wydawania i puszczania w obieg asygnacyi na siebie (biletów bankowych), nieoprocentowanych, na okaz płatnych. Bilety te nie powinny opiewać na niższą kwotę, jak 10 zł., a bank jest obowiązanym, wydane bilety na żądanie okazicieli w swej kasie głównej w Wiedniu i w innych kasach miejsc, które oznaczyć ma zarząd skarbowy w porozumieniu z dyrekcyą, każdego czasu według pełnej wartości imiennej tychże wymieniać na monetę srebrną. Niedopełnienie tego obowiązku, jeżeliby zaszło w kasie głównej Wiedeńskiej, pociąga za sobą utratę przywileju, wyjąwszy gdyby w drodze ustawodawczej zarządzone zostało tymczasowe zawieszenie zamiany biletów (§. 12 i 13 stat.). Noty te, nieuwłaczając przepisom zawartym w ces. rozp. z 7. lutego 1856 l. 21. d. u. p. i w pat. z 27. kwietnia 1858, l. 63 d. u. p. wyłącznie mają przywilej, że przy wszystkich zapłatach, należących się w walucie austr. każdy, niemniej wszystkie kasy publiczne takowe przyjmować muszą w pełnej wartości imiennej (§. 16). Wypłaty w srebrze miał jednakowoż bank narodowy podjąć się dopiero w r. 1867, według ustawy, która w r. 1866 wydaną być miała (§. 11). — Aż do wydania ustaw dalszych upoważnionym został bank narodowy także do wydawania dalszego biletów na 1 i 5. zł.

Ta obiecana jednak na rok 1867 wymiana biletów bankowych na gotówkę nie pszyszła do skutku wskutek wojny z Prusami i Włochami (1866). Wojny te wywarły doniosły wpływ na rozwój całej sprawy pieniądza austryackiego, przedstawimy go też osobno.

IX. Historya pieniądza w Austryi od r. 1866 do obecnej chwili. Waluta koronowa.

I. Historya pieniądza metalowego.

Dnia 13. czerwca r. 1867 rozwiązano zawartą d. 24. stycznia r. 1837 umowę monetarną, zachowując jednak związkowym jedno- i dwutalarówkom przymiot ustawowego środka płatniczego do końca r. 1870.

Po rozwiązaniu umowy z Niemcami, Austrya czyniła usiłowania celem stworzenia światowego systemu monetarnego. Pozytywnym rezultatem tych usiłowań było zarządzone ustawą z dnia

9. marca 1870 l. 22 d. u. p. wybijanie sztuk po 8 i 4 zł. w złocie w charakterze monet handlowych (zamiast dawnych koron i półkoron). Te nowe monety odpowiadały co do ciężaru i jakości złota 20 i 10 frankówkom.

Zresztą trzymała się Austrya dotychczasowego systemu, a tylko ustawą z d. 1. lipca r. 1868, l. 84 d. u. p. zaprowadzono nowe monety zdawkowe.

Tymczasem gwałtowny spadek cen srebra i inne zjawiska ekonomiczne zmuszały do przeprowadzenia reformy monetarnej. Dokonano jej ustawą z d. 2. sierpnia r. 1892, l 126 d. u. p. (wydrukowaną wyżej na str. 47 nast.). Główne postanowienia tej ustawy brzmią.

Dotychczas ustawowo istniała czysta waluta srebrna. Ustawa z r. 1892 zaprowadza walutę złotą z koroną, jako jednostką rachunkową Korona dzieli się na 100 halerzy (Art. I., p. wyżej str. 47).

Wagą podstawową jest kilogram. Z 900 gramów czystego złota i 100 gramów miedzi wybija się 2952 koron.

Jako krajowe monety złote wybija się: 20 koronówki (6·775.067 gramów złota) i 10 koronówki (3·387.338 gramów złota). Wybijanie tych monet może się odbywać i na rachunek prywatny.

Oprócz tych złotych monet zatrzymano nadal, jako monetę handlową, dukaty.

Wybite na podstawie pat. z d. 19. września r. 1857, krajowe monety srebrne po 2, 1 i $^1/_4$ fl. mają pozostać w obiegu, aż do dalszego zarządzenia. P. art. X., wyżej str. 47. Natomiast zaprzestano dalszego wybijania tych monet.

Oprócz krajowych monet złotych zarządzono wybijanie monet srebrnych, niklowych i bronzowych, p. art. XI, XIX. XXI, wyżej str. 48 i 49.

Co do pieniędzy papierowych waluty austr., p. art. XXIII. str. 49.

Ustawą z r. 1892 stworzono przeto zasady, wedle których stosunki monetarne w Austryi miały być uregulowane. Poszczególne stadya rozwoju przedstawiają ustawy i rozporządzenia podane w niniejszym wywodzie pod II., (p. wyżej str. 52 nast.).

Reformę tę ukończono ces. rozporządzeniem z d. 21. września 1899 l. 176 d. u. p. [1]). Do kwestyi monetarnej odnosi się oprócz

---

[1]) Zacytowane ces. rozp. zostało opublikowanem już po wydrukowaniu poprzednich arkuszy. Z tego powodu umieszczamy je dopiero w tem miejscu.

postanowień, które poznamy później, przedewszystkiem trzecia część tego rozporządzenia cesarskiego, mówiąca o »zaprowadzeniu waluty koronowej, jako waluty krajowej«. Podajemy ją w całości.

A). Zaprowadzenie powszechnego obowiązku liczenia we walucie koronowej.

§ 1. Waluta koronowa, zaprowadzona ustawą z d. 2 sierpnia r. 1892 l. 126 d. u p., wstępuje w miejsce dotychczasowej waluty austryackiej, jako wyłączna ustawowa waluta krajowa. począwszy od 1 stycznia r. 1900.

§. 2. Z dniem 1. stycznia r. 1900 należy obliczać w walucie koronowej tak budżet państwowy, jako też każdy inny budżet publiczny. Taksamo w walucie koronowej mają być utrzymywane rachunki państwowych i innych publicznych kas i urzędów.

Zarządzenie to nie zmienia przepisów istniejących w sprawie wymierzania i zapłaty cła; obliczanie jednak kar cłowych ma być dokonywane w walucie koronowej.

§ 3. Od tego czasu należy utrzymywać we walucie koronowej wszystkie księgi i rachunki korporacyi, fundacyi, stowarzyszeń i zakładów, podlegających szczególnemu publicznemu nadzorowi, zobowiązanych do publicznego składania rachunków lub służących publicznym celom, a w szczególności rachunki banków, zakładów pieniężnych i kredytowych, przedsiębiorstw kolejowych, zajmujących się żeglugą i tym podobnych.

§ 4. Władze przełożone mają się starać za pomocą środków administracyjnych, ustawą dozwolonych, aby postanowienia zawarte w §§ 2. i 3. były przeprowadzone.

W tym celu w szczególności Rząd jest upoważniony do wydania zarządzeń, aby statutowe postanowienia korporacyi, fundacyi, stowarzyszeń i zakładów (§ 3) odpowiadały powszechnemu obowiązkowi liczenia we walucie koronowej.

§ 5. Postanowienia, zawarte w obowiązujących ustawach i przepisach, a opiewające na walutę austryacką, należy od 1-go stycznia r. 1900 zamieniać na walutę koronową wedle stosunku wartości, unormowanego w ustawie z d. 2. sierpnia r. 1892 l. 126 d. u p., gdzie jeden złoty wal. austr. równa się dwom koronom, a jeden krajcar wal. austr. dwom halerzom.

Postanowienia, zawarte w obowiązujących ustawach i przepisach, a odnoszące się do monety konwencyjnej lub innej waluty, której stosunek do waluty austryackiej oznaczono ustawowo, należy od 1. stycznia r. 1900 zamieniać na walutę koronową wedle tego stosunku wartości, który wypadnie z paragrafów 5 i 9 ces. pat. z d. 27. kwietnia r. 1858 l. 63 d. u. p. względnie z trzeciego ustępu ces. rozp. z d. 27. kwietnia r. 1858 l. 64 d. u. p. w połączeniu z ustawą z d. 2. sierpnia 1892 l. 126 d. u. p.

§ 6. Począwszy od d. 1. kwietnia r. 1900 należy w ustawach, rozporządzeniach i publicznych obwieszczeniach, w zarządzeniach i poleceniach władz i urzędów państwowych i innych publicznych, wreszcie w uchwałach publicznych korporacyi oznaczać kwoty pieniężne tylko we walucie koronowej.

Postanowienia tego nie należy stosować, jeżeli się rozchodzi o kwotę pieniężną, która wedle ustawowego przepisu ma być uiszczona w oznaczonym gatunku monety lub w innej walucie, niż waluta krajowa.

Inne wyjątki od postanowienia, zawartego w pierwszym ustępie, można dopuścić tylko dla szczególnych przyczyn; wymagają one zezwolenia Rządu, o ile się nie rozchodzi o ustawy.

§ 7. Od 1. stycznia r. 1900 należy wyrażać kwoty pieniężne walutą koronową we wszystkich dokumentach, sporządzonych sądownie lub notaryalnie, tudzież w innych dokumentach publicznych, których treść jest prywatno-prawną, a które wystawiono na kwoty pieniężne, jak również we wszystkich orzeczeniach, skazujących na zapłacenie kwot pieniężnych, choćby odnośny pozew lub żądanie wniesione było przed 1. stycznia r. 1900,

Kwoty pieniężne, podane pierwotnie w innej walucie lub w pewnym oznaczonym gatunku monety, jak nie mniej zobowiązania, które pierwotnie opiewały na inną walutę lub na pewien oznaczony gatunek monety, należy jednak wyrażać w walucie koronowej wedle stosunków wartości, podanych w § 5, i zarazem w odnośnej walucie, względnie w odnośnym gatunku monet, jeżeli stosunek odnośnej waluty, względnie gatunku monet, do waluty koronowej jest oznaczony ustawowo.

Postanowienia tego paragrafu nie mają zastosowania do tych kwot pieniężnych i zobowiązań, które na mocy ustawowego prze-

pisu należy uiścić w innej walucie, niż waluta krajowa, lub w pewnym oznaczonym gatunku monet, dalej do wszystkich kwot pieniężnych i zobowiązań, opiewających na walutę lub gatunek monet, których stosunek do waluty koronowej nie jest oznaczony ustawowo.

B) Uregulowanie powszechnego obrotu monetarnego.

§ 8. Monety waluty koronowej należy przyjmować przy wszystkich zapłatach, dokonywanych w walucie krajowej, wedle siły płatniczej, którą im przyznaje ustawa.

§ 9. W miejsce monet waluty koronowej należy przy wszystkich zapłatach przyjmować bez ograniczenia monety, opiewające na jednego złotego waluty austryackiej, dopóki ustawowo nie zostaną wycofane z obiegu; przy tych zapłatach jeden złoty w. a. ma być liczony za dwie korony (art. X. u. z d. 2 sierpnia 1892 l. 126 d. u. p).

§ 10. Postanowienia §§ 8 i 9 stosują się do monet, wybitych ze stemplem węgierskim, ze względu na umowę monetarną i walutową, zawartą między ministerstwem królestw i krajów, reprezentowaych w Radzie państwa, a ministerstwem krajów korony węgierskiej (ustawa z d 2. sierpnia 1892 l. 127 d. u. p. i obwieszczenie z d. 11. sierpnia r. 1892 l. 132 d. u p.).

§ 21. Dukaty, wybite jako moneta handlowa, monety złote po 8 i 4 zł., wybite na mocy ustawy z d. 9. marca r. 1870 l. 22 d. u p., i tak zw. talary lewantyńskie, wybite jako moneta handlowa, nie mają ustawowej siły płatniczej zamiast monet waluty koronowej.

§. 12. Minister skarbu w porozumieniu z ministrem handlu i z ministrem kolei żelaznych jest upoważniony do wydania ogólnego zakazu lub tylko dla pewnych oznaczonych terytoryów, aby zagraniczne monety lub inne zagraniczne środki zapłaty dawano lub przyjmowano przy dokonywaniu zapłaty lub w miejsce zapłaty.

Zakaz taki i jego zniesienie muszą być ogłoszone w dzienniku ustaw państwa. Zakaz nie może się stać skutecznym przed upływem czterech tygodni po jego ogłoszeniu.

Przekroczenie tego zakazu, popełniane ze zwyczaju lub dla

zarobku, karane być ma przez sądy, jako przekroczenie, karą pieniężną do 200 koron lub aresztem do jednego miesiąca.

§ 13. Minister skarbu w porozumieniu z ministrem handlu i kolei jest upoważniony do zezwalania na dokonywanie zapłaty zamiast monetami waluty koronowej, innemi monetami wybitemi w kraju lub monetami wybitemi za granicą lub wreszcie innymi środkami zapłaty. Zezwolenie to odnosić się może do wszystkich lub tylko do szczegółowo wymienionych kas państwowych i publicznych. Tego rodzaju zezwolenie musi być ogłoszone w dzienniku ustaw państwa, a zarazem musi być podana wartość, wedle której te monety lub środki zapłaty mają być w kasach przyjmowane w miejsce monet waluty koronowej.

C) Postanwienia o zastosowaniu waluty koronowej do stosunków prawnych.

§ 14. W czynnościach prawnych, dokonanych od 1. stycznia r. 1900, jeżeli nie oznaczono waluty, należy domyślać się waluty koronowej, chyba że udowodniono zamiar użycia innej waluty.

§ 15. Wszystkie zobowiązania, które powstały przeważnie przed 1. stycznia r. 1900 i miały być wykonane we walucie austryackiej, są płatne od tego dnia we walucie koronowej, i to w ten sposób, że jeden złoty waluty austryackiej należy liczyć za dwie korony, a jeden krajcar waluty austryackiej za dwa halerze.

Jeżeli takie zobowiązania polegają na tytule prawnym, który powstał przed dniem 1. listopada r. 1858, i jeżeli odnoszą się do waluty, której stosunek do waluty austryackiej orzeczono ustawowo, to należy je obliczyć na walutę austryacką wedle postanowień §§ 5. i 9. ces. pat. z d. 27 kwietnia r. 1858 l. 63 d. u. p. względnie trzeciego ustępu ces. rozp. z d. 27. kwietnia r. 1858 l. 64 d. u. p., a następnie wypłacić we walucie koronowej wedle powyżej podanego stosunku.

Zobowiązania, które wskutek ustawowego postanowienia, umowy lub innego oświadczenia woli stron miały być płatne w monecie brzęczącej lub w monetach srebrnych, mających na mocy ces. pat. z d. 19. września r. 1857 l. 169 d. u. p. i z d. 27. kwietnia r. 1858 l. 63 d. u. p. ważność, jako ustawowe środki zapłaty austryackiej, — należy i nadal uiszczać w monecie brzęczącej, a to w stosunku podanym w pierwszym ustępie tego paragrafu.

§ 16. Zobowiązania, które powstaną po d. 1. stycznia r. 1900, a opiewają na walutę austryacką, podlegają co do obliczenia i płatności postanowieniom § 15, ustęp 1. i 3., tak samo, jak zobowiązania, które powstały przed d. 1. stycznia r. 1900.

§ 17. Niniejsze rozporządzenie cesarskie nie odnosi się do zobowiązań, które powstały przed d. 1. stycznia r. 1900. a mają być dokonane w pewnym oznaczonym gatunku monet, nie wymienionym w trzecim ustępie § 15, lub we walucie zagranicznej, i to effective.

§ 18. Zobowiązania, które powstaną po d. 1. stycznia r. 1900, a mają być dokonane effective w pewnym oznaczonym gatunku monet, nie wymienionym w trzecim ustępie § 15, lub we walucie zagranicznej, należy wypełnić effective w tym oznaczonym gatunku monet względnie we walucie zagranicznej.

§ 19. Zobowiązania, które opiewają na pewien oznaczony gatunek monety, nie wymieniony w trzecim ustępie § 15., lub na walutę zagraniczną, które jednak wedle obowiązujących ustawowych przepisów nie mają być dokonane effective w tym gatunku monet względnie w tej walucie, bez względu na to, czy powstały przed 1. stycznia r. 1900, czy później, należy wypełniać począwszy od tego dnia stosownie do obowiązujących ustawowych przepisów, biorąc przy obliczeniu za podstawę stosunek podany w § 15.

Jeżeli wedle obowiązujących przepisów ustawowych oznaczenie wartości zobowiązania, które opiewa na monety srebrne, ma nastąpić wedle wewnętrznej wartości tych monet srebrnych (wedle wartości metalu), natenczas przy obliczaniu tej wartości we walucie koronowej należy wziąć za podstawę cenę targową srebra w dniu, wedle którego oznaczenie wartości ma nastąpić, i zobowiązanie wykonać we walucie koronowej wedle obliczonej wartości.

§ 20. Przy przemienianiu na walutę koronową i przy liczeniu we walucie koronowej należy brać ułamki za halerz, jeżeli wynoszą połowę halerza lub więcej; ułamków poniżej połowy halerza nie należy liczyć.

§ 21. Poprzedzające przepisy tego ces. rozporządzenia mają być zastosowane także do zapłat, dokonywanych przez państwowe

i inne publiczne władze i urzędy, tudzież do zapłat uiszczanych tym władzom, o ile wykonywanie tych zobowiązań i świadczeń nie będzie na nowo unormowane.

Przepisy, odnoszące się do sposobu uiszczania ceł i opłat pobocznych, nie doznają przez to zmiany (§ 2).

Powyższe postanowienia należy dalej stosować do wszystkich zapłat, które należą się osobie fizycznej lub prawnej lub przez nią mają być uiszczane, a których tytuł zobowiązania polega na ustawie lub rozporządzeniu.

Oprócz zacytowanych postanowień zawiera jeszcze powyższe rozp. ces. z d. 21. września r. 1899 l. 176 d. u. p. w drugiej części, rozdziale drugim i trzecim, zarządzenia w kwestyi pieniądza metalowego, tyczące się wybijania pięciokoronówek (Funf-Kronenstücke). Przepisy te opiewają:

Rozdział drugi. Wybijanie pięciokoronówek.

Art. I. Oprócz monet waluty koronowej, wymienionych w art. XI. ustawy z d. 2. sierpnia r. 1892 l. 126 d. u. p.[1]) wybijane będą jeszcze ze srebra pięciokoronówki.

Art. II. Pięciokoronówki wybijać się będzie z mięszaniny, składającej się z $^{900}/_{1000}$ srebra i $^{100}/_{1000}$ miedzi.

Z jednego kilograma srebra, przeznaczonego na monety, wybijać się będzie $41^{2}/_{3}$ pięciokoronówek. Pięciokoronówka będzie przeto ważyć 24 gramy.

Przy wybijaniu ich należy zachować normalną wagę i normalną zawartość. O ile absolutna dokładność nie może być zachowana przy poszczególnych sztukach, dozwala się na różnicę w plus lub minus, różnica ta jednak nie może przekraczać co do zawartości czystego srebra $^{3}/_{1000}$, a co do wagi $^{5}/_{1000}$ części.

Art. IV. Wybijanie pięciokoronówek może się odbywać tylko na rachunek państwa.

Wybitych będzie pięciokoronówek za 44,800.000 koron.

Osobne rozporządzenie oznaczy termin wybicia pięciokoronówek i puszczenia ich w obieg.

---

[1]) P. ten artykuł na str. 48.

Art. V. Postanowienia, wydane w art. XIX. ustawy z d. 2. sierpnia r. 1892 l. 126 d. u. p. [1]) co do monet, opiewających na jedną koronę, mają być zastosowane i do pięciokoronówek, z tą jednak zmianą, że nikt nie jest obowiązany do przyjmowania w zapłacie więcej w pięciokoronówkach, niż 250 koron.

Postanowienia, wydane co do koron w art. XX. wspomnianej ustawy, obowiązują i co do pięciokoronówek.

Począwszy od chwili wejścia w życie niniejszego rozporządzenia wszystkie zapłaty, które ustawowo mają być dokonane w państwowych i innych publicznych kasach i w obiegu prywatnym w walucie austryackiej, — czy to w monecie brzęczącej czy nie, — można wedle wyboru dłużnika i wartości płatniczej, przyznanej pięciokoronówkom, uiszczać w tychże pięciokoronówkach, i to w ten sposób, że jedną pięciokoronówkę liczyć należy za 2 fl. 50 kr. w. a.

(Rozdział trzeci zawiera upoważnienie do zawarcia dodatkowej umowy z Węgrami w sprawie wybijania pięciokoronówek).

II. Historya pieniądza papierowego.

Wojna z Prusami nie dopuściła do podjęcia wypłat w gotówce. Przeciwnie państwo zabrnęło w dalsze długi, a ogólne położenie finansowe zmusiło je do wydania następujących przepisów.

1) Ustawą z 5. maja 1866 l. 51 d. u. p. uznano wydane przez bank narodowy bilety bankowe po 1 i 5 zł. w. a. za noty państwowe (Staatsnoten) [2]), uwolniono bank od obowiązku ściągania takowych i postanowiono, że wszystkie rządowe kasy i urzędy przy wszystkich zapłatach, które na skutek osobnych przepisów nie mają być uiszczone w monecie brzęczącej, przyjmować mają te bilety w wartości imiennej w miejsce zapłaty, i dokonywać niemi według wartości imiennej tychże wszystkie zapłaty, od skarbu państwa nie w monecie brzęczącej się należące. 2) Na skutek ustawy z 25. sierpnia 1866, l. 101 d. u. p. puszczono w obieg formalne noty państwowe po 1 zł. i 5 zł. w. a. i postanowiono, że do takowych nietylko stósować się mają powyższe przepisy (pod 1), odnoszące się do wypłat skarbu państwa i na rzecz skarbu, lecz że także nieuwłaczając przepisom zawartym w ces. rozp. z 7. lutego 1856 i w patencie z dnia 27. kwietnia r. 1858, każdy bez wyjątku jest

[1]) P. str. 48. — [2]) Także „noty rządowe“ lub „bilety rządowe“, „bilety państwowe“

obowiązanym, noty państwowe w pełnej tychże wartości przyjmować w miejsce zapłaty, a względnie od banku narodowego przy wymianie jego biletów lub przy ściąganiu pojedynczych gatunków takowych. Kurs przymusowy biletów bankowych po 1 i 5 zł. trwać ma do 31. grudnia 1868. 3) Rozp. min. skarbu z 9. lutego 1867, l. 32 d. u. p. zarządzono wydawanie not państwowych po 50 zł. w. a.

Aż do ostatniej reformy monetarnej miały przeto, względnie jeszcze mają z papierów, monetę zastępujących, kurs przymusowy; a) bilety bankowe po 1000, 100 i 10 zł. w. a.; b) noty państwowe po 1, 5 i 50 zł. w. a. Noty te, jako dług nieustalony (administracyjny) zostają pod solidarną gwarancyą obu połów monarchii austryacko-węgierskiej i łącznie z wydawanymi tak zwanymi Salinenscheine nie mogą wynosić więcej, niż 400 milionów (ust. z 24. grudnia 1867, l. 3 d. u. p. z r. 1868 §. 5.). Nad tem czuwają komisye, wybrane przez obustronne reprezentacye (radę państwa i sejm węgierski) do kontroli długów państwa (ust. z 10 czerwca r. 1868, l. 53 d. u. p.). — Wydane na skutek rozp. ces. z 17. listopada 1860 l. 256 d. u. p. znaki pieniężne (Münzscheine) po 10 ct. w. a. zostały z obiegu wywołane (c. r. z 29. sierpnia 1870, l. 108 d. u. p.).

Z dalszego rozwoju pieniądza papierowego należy wspomnieć o odnośnych ustępach ugody z Węgrami. Sprawa monetarna i pieniężna należy (u. z d. 21. grudnia 1867 l. 146) do tych spraw, które w obu częściach monarchii mają być załawiane wedle jednakowych zasad. W ugodzie, zawartej w sprawie udziału Węgier w ciężarach ogólnego długu państwowego (ustawa z d. 24. grudnia r. 1867 l. 3 d. u. p. ex 1868) objęły obie części monarchii pod solidarną gwarancyą bieżący dług w notach państwowych (Staatsnoten) i tak zw. Münzscheine w ogólnej sumie 312 milionów[1]). Niebawem też uregulowano administracyę i kontrolę tego długu (u. z d. 10. czerwca r. 1868 l. 53 d. u p.).

Powyżej skreślony stan pieniądza papierowego przetrwał

---

[1]) Wyżej wspomnieliśmy, że dług państwowy w notach państwowych wynosił 400 mil. Wspólna gwarancya objęła jednak tylko 300 milionów z tego długu i 12 milionów tak zw. Münzscheine. Natomiast nie obejmowała ta gwarancya 100 milionów częściowych przekazów hipotecznych, tak zw. Salinenscheine. Między tymi ostatnimi a długiem w notach państwowych istniał związek, polegający na tem, że w razie, gdyby suma tych Salinenscheine spadła poniżej 100 milionów, to zarząd skarbowy mógł zastąpić ten ubytek notami państwowemi (Staatsnoten).

w głównych punktach aż do podjęcia reformy walutowej w r. 1892. Szczegółów z okresu przed tą reformą nie przedstawiamy, odnoszą się one bowiem głównie do stosunku państwa do banku, co nas tylko pośrednio tutaj obchodzi. Podnosimy tylko, że w r. 1878 przemieniono bank Narodowy na bank austryacko-węgierski.

Ustawą z d. 2 sierpnia r. 1892 l. 127 d. u. p. upoważnionem zostało ministerstwo królestw i krajów reprezentowanych w Radzie państwa do zawarcia z ministerstwem krajów Korony węgierskiej umowy monetarnej i walutowej, na podstawie postanowień zawartych w ustawie z d. 2 sierpnia r. 1892 l. 126 d. u. p., ustalającej walutę koronową (ustawę tę podaliśmy wyżej). Wedle art. 13 zawartej na tej podstawie umowy z d. 11 sierpnia r. 1892 zobowiązały się rządy obu części monarchii wystąpić w odpowiednim czasie przed legislatywami z projektami wykupienia not państwowych (Staatsnoten). Koszta tego wykupienia ograniczono na 312 milionów w stosunku 70 do 30. Zobowiązano się wykupić naprzód noty po 1 fl., zniszczyć je, a odnośną sumę potrącić z ogólnego długu 312 milionów.

W wykonaniu tej umowy postanowiono ustawą z d. 9 lipca r. 1894 l. 154 d. u. p. (względnie odnośną umową zawartą między oboma rządami) wykupić z ogólnego długu 312 mil. najpierw część w kwocie 200 milionów. Dokonano tego przez wycofanie z obiegu i wykupienie not państwowych (Staatsnoten) po 1 fl. i przez wykupienie odpowiedniej ilości not po 5 i 50 fl. Wstrzymano też dalsze wydawanie not po 1 fl., kurs przymusowy odebrano im od d. 1 sierpnia r. 1895, kurs kasowy od d. 1 lipca r. 1896, na wymianę zaś w kasie centralnej państwowej dozwolono do końca roku 1899. Celem wykupienia wydano w latach 1894 i 1895 40 mil. złotych w jednokoronówkach, resztę zaś potrzebną na to wykupienie dostarczono w złotych bitych ze srebra (Silbergulden) i biletach bankowych, rządy zaś złożyły w banku austr.-węg. w dwudziestokoronówkach w złocie sumę, równającą się tej reszcie.

Ustawą z d. 9 lipca r. 1894 l. 156 upoważniono rząd do zredukowania ciążącego tylko na Cislitawii długu w tak zw. Salinenscheine ze stu milionów na 70 milionów

Rozpoczęte w ten sposób wykupywanie not państwowych (Staatsnoten) ma być ukończonem stosownie do postanowień ces.

rozp. z d. 21 września r. 1899 l. 176 d. u. p. Odnosząca się do tej sprawy druga część tego rozporządzenia pod tytułem «zupełne wykupienie not państwowych i związane z tem zarządzenia« opiewa.

Rozdział pierwszy. Zupełne wykupienie wspólnego bieżącego długu w notach państwowych.

Art. I. Na podstawie art. XIX umowy monetarnej i walutowej z d. 11 sierpnia r. 1892 za wzajemnem porozumieniem postanawia się, że ze wspólnego bieżącego długu, wynoszącego pierwotnie 312 milionów w. a. w notach państwowych, ma być obecnie wykupiona i reszta w kwocie 112 milionów a. w.

Art. II. W dniu zawarcia niniejszej umowy ustaje związek, jaki istniał między częściowemi przekazami hipotecznemi a obiegiem not państwowych wedle § 5 umowy, zawartej na podstawie ustawy z d. 24 grudnia r. 1867 l. 3 d. u. p. ex 1868 i węgierskiego artykułu XV z r. 1867.

Począwszy od tego dnia nie będą zastępować w obiegu noty państwowe (Staatsnoten), częściowych przekazów hipotecznych, przez co jednak unormowanie tego bieżącego długu, dokonane przez austryackie ustawodawstwo, nie dozna żadnej innej zmiany.

O ile w tym dniu noty państwowe zastępują w obiegu częściowe przekazy hipoteczne, o tyle c. k. Ministeryum skarbu wycofa je *(t. j. noty państwowe)* i wykupi wyłącznie na koszt c. k. Zarządu skarbowego.

C. k. Ministerstwo skarbu ma dalej wykupić noty państwowe w tej ilości, jaka pozostanie po odciągnięciu kwoty 112 milionów zł. a. w. od sumy not państwowych, opiewających na 5 i 50 zł. a. w.. a będących w obiegu w dniu zawarcia tej umowy.

C. k. Ministerstwo skarbu dokona tego wykupienia za pomocą innych środków zapłaty, z wyłączeniem not państwowych, i to bez specyalnego zapowiedzenia; nastąpi to w przeciągu jednego roku od zawarcia tej umowy.

W dniu, w którym c. k. Ministerstwo skarbu wykupi całkowicie noty państwowe, zastępujące w obiegu częściowe przekazy hipoteczne, przejdzie administracya tych ostatnich z c. i k. państwowego Ministerstwa skarbu na c. k. Ministerstwo skarbu.

Od tego dnia ustanie także wszelka kontrola węgierskiej komisyi kontrolnej nad tym bieżącym długiem.

Art. III. Postanowione w art. I wykupienie reszty w kwocie 112 milionów fl. w. a. not państwowych, które się ma wykupić na wspólny koszt, powinno być dokonane przez wycofanie z obiegu i wykupienie not państwowych po 5 fl. a. w. z firmą c. i k. państwowej kasy centralnej i z datą 1 stycznia r. 1881 tudzież not państwowych po 50 zł. a. w. z firmą c. i k. państwowej kasy centralnej i z datą 1 stycznia r. 1884.

Art. IV. Od dnia zawarcia tej umowy wstrzymuje się dalsze wydawanie przez c. i k. państwową kasę centralną not państwowych, a obieg 5- względnie 50-złotówek a. w. ogranicza się do tej kwoty, jaka w każdej kategoryi tych not w tym dniu będzie miała być wydana.

C. i k. państwowa kasa centralna ma jednak i nadal do wysokości przyzwolonego kontyngentu wymieniać niezdatne do obiegu noty państwowe po 5 i 50 fl. a. w. na nowe i to dopóty, aż c. k. Minister skarbu i król.-węgierski Minister skarbu w porozumieniu z c. i k. Ministeryum skarbu nie zakaże tej wymiany w drodze rozporządzenia. Noty te mają i po obowiązkowem zaprowadzeniu waluty koronowej opiewać na walutę austryacką.

Noty państwowe po 5 i 50 fl. a. w., które puści w obieg c. i k. państwowa kasa centralna, mają być tak przez kasy i urzędy obu części monarchii, jak i przez wspólne kasy i urzędy dopóty jeszcze przyjmowane w zapłacie i we wymianie, dopóki obaj ministrowie skarbu w porozumieniu z c. i k. Ministeryum skarbu nie zarządzą w drodze rozporządzenia zupełnego wstrzymania emisyi i wymiany tych not.

Wycofanie z obiegu i wykupienie not państwowych, oznaczonych w art. III., zarządzą w drodze rozporządzenia c. k. Minister skarbu i król.-węgierski Minister skarbu w porozumieniu z c. i k. państwowem Ministeryum skarbu, skoro tylko będą przysposobione monety, mające zastąpić wykupione noty państwowe, stosownie do art. V umowy.

W tem samem rozporządzeniu należy również oznaczyć, kiedy ustaje powszechny obowiązek przyjmowania tych not państwowych w miejsce zapłaty i dopóki jeszcze wszystkie państwowe kasy i urzędy w obu częściach monarchii tudzież c. i k. wspólne kasy i urzędy przyjmować będą te noty.

W tem samem rozporządzeniu należy dalej wymienić te kasy, które są upoważnione do wykupowania not państwowych, wycofanych z obiegu, w drodze zamiany za inne pieniądze.

Termin, w którym ustaje powszechny obowiązek przyjmowania przy zapłacie tych not państwowych, ma wynosić półtora roku, termin zaś, do którego wszystkie państwowe kasy i urzędy obu części monarchii i c. i k. wspólne kasy i urzędy przyjmować je mogą przy zapłatach, ma trwać dwa lata, licząc od dnia ogłoszenia tego rozporządzenia.

Ostatni termin wykupna przez kasy do tego upoważnione, przypada na koniec szóstego roku, licząc od dnia ogłoszenia tego rozporządzenia.

Z upływem tego ostatniego terminu ustaje wszelki obowiązek państwowy wykupienia tych not państwowych.

Art. V. Wycofane z obiegu noty państwowe po 5 i 50 zł a. w. mają być wykupione przez inne ustawowe środki zapłaty, z wyjątkiem not państwowych. W miejsce wykupionych not tych nie wolno już wydawać innych not państwowych.

W miejsce not państwowych, które w kwocie 112 milionów a. w. mają być na wspólny koszt wykupione, wyda c. k. rząd i król. węgierski rząd monety srebrne we walucie koronowej po 5 koron w sumie 64 milionów koron, równających się 32 milionom zł. a. w., i zawrze umowę z bankiem austr.-węg. o wydanie biletów bankowych (Banknoten) po 10 koron w ilości 160 milionów koron, równających się 80 milionom zł. a w.

Umowa o monety srebrne i bilety bankowe zawarta będzie osobno.

Art. VI. Wykupienie wycofanych z obiegu not państwowych po 5 i 50 zł. a. w. polecą c. k. i król.-węgierski ministrowie skarbu bankowi austryacko-węgierskiemu.

W związku z tem dokona także bank austr.-węg. emisyi monet srebrnych po 5 koron.

Art. VII. Bank austr.-węg. przy współdziałaniu c. i k. państwowego ministeryum skarbu zniszczy wykupione przez siebie noty państwowe.

Noty państwowe, które stosownie do art. II c. k. Ministeryum

skarbu wykupi i unieważni. należy odesłać c. i k. państwowemu Ministeryum skarbu, które je zniszczy.

C. k. Ministeryum skarbu i król.-węgierskie Ministerym skarbu otrzymają upoważnienie do interweniowania przez wydelegowanych do tego urzędników przy niszczeniu wykupionych not państwowych.

Art. VIII. C. k. Ministeryum skarbu prowadzić będzie osobny rachunek wykupna, jakie ma być dokonane stosownie do art. II tej umowy. Z wykupna tego należy prowadzić osobne wykazy.

Noty państwowe, wykupione przez c. k. Ministeryum skarbu stosownie do art. II, należy po zniszczeniu natychmiast wykreślić ze sumy not państwowych, które zastępują w obiegu częściowe przekazy hipoteczne, i wykreślenie to zanotować.

Również i co do wykupywania reszty not państwowych w kwocie 112 milionów zł. a. w., które mają być dokonane na wspólny koszt stosownie do postanowienia art. III tej umowy, należy prowadzić osobny rachunek i osobno wykazywać to wykupno.

Noty państwowe, wykupione stosownie do art. III., należy natychmiast po zniszczeniu wykreślić z tej kwoty długu bieżącego w notach państwowych, która ma być wykupiona na wspólny koszt (artykuł XIX umowy monetarnej i walutowej). Odpisanie to należy zaraz zanotować.

Suma not państwowych po 5 względnie 50 fl. a. w., wydanych do dnia zawarcia tej umowy, a nie przedstawionych do wykupienia do końca terminu, ustanowionego w tym celu, ma być po upływie tego terminu skreślona, jako zniszczona, z tej sumy bieżącego długu w notach państwowych, która ma być wykupiona na koszt wspólny.

Aż do tego wykreślenia, jako zniszczenia, należy prowadzić bez przerwy osobne rachunki co do not państwowych na 5 fl. i co do not państwowych na 50 fl. a. w. i wykazywać, jaka kwota w tych notach została już wykupiona i zniszczona i jaka kwota w notach po 5 fl. i w notach po 50 fl. jest jeszcze w obiegu.

Art. IX. Koszta wykupienia reszty not państwowych w kwocie 112 milionów fl. a. w., które mają być wykupione na wspólny koszt, a to przez królestwa i kraje reprezentowane w Radzie państwa w stosunku 70%, a przez kraje Korony węgierskiej w stosunku 30% (art. XIX umowy monetarnej i walutowej), — będą

rozdzielone między oba Ministerya na podstawie wykazów, dostarczanych przez bank austr.-węg. względnie przez c. i k. państwowe ministeryum skarbu.

Jeżeli się okaże, po upływie ostatniego terminu, przeznaczonego do wykupienia not państwowych po 5 fl. względnie po 50 fl., że pewna część wydanych not państwowych nie została wykupiona, natenczas oszczędność, wynikająca z wykreślenia, jako zniszczenia, tych wydanych a nie wykupionych not państwowych, przypadnie na korzyść królestw i krajów reprezentowanych w Radzie państwa w stosunku 70%, a na korzyść krajów Korony węgierskiej w stosunku 30%.

Art. X. Umowa z bankiem austr.-węg. o przeprowadzeniu niniejszych postanowień zostanie zawarta przez c. k. i król.-węg. Ministra skarbu w porozumieniu z c. i k. państwowem Ministeryum skarbu równocześnie z umową o wydanie biletów bankowych (art. V).

Art. XI. Kontrolę nad przeprowadzeniem zupełnego wykupienia not państwowych, zarządzonego w niniejszej umowie, wykonywać będzie komisya kontrolująca, ustanowiona do kontroli wspólnego bieżącego długu ustawą z d. 10 czerwca r. 1868 l. 53 d. u. p. względnie węgierskim artykułem XLVI z r. 1868, a to wedle postanowień, zawartych w tych ustawach.

Art. XII. W wykonaniu art. XIX umowy monetarnej i walutowej postanawia się, że obaj ministrowie zażądają specyalnych uchwał ze strony władz ustawodawczych w sprawie ustawowego orzeczenia, iż zapłaty mają być dokonywane w gotówce, skoro tylko w myśl art. IV niniejszej umowy ustanie powszechny obowiązek przyjmowania w płaceniu not państwowych po 5 i po 50 fl. a. w.

Rozdział czwarty. Wydawanie biletów bankowych po 10 koron przez bank austr.-węg.

Ministeryum królestw i krajów reprezentowanych w Radzie państwa otrzymuje upoważnienie do zawarcia z Ministeryum krajów korony węgierskiej następującej umowy:

Art. I. Oba rządy zawrą z bankiem austr.-węg umowę, mocą której bank ten będzie zobowiązany wedle zawartych w tej umowie postanowień do wydania papierów bankowych po 10 koron,

oprócz tych biletów bankowych, które ma wydawać wedle art. 82 i 111 zmienionych statutów bankowych[1]).

Stosownie do art. V pierwszego rozdziału drugiej części tego rozporządzenia cesarskiego bank austr.-węg. ma wypuścić te bilety bankowe w obieg w miejsce wycofanych not państwowych po 5 fl. i 50 fl. a. w.

Art. II. Bank austr.-węg. może być zupełnie lub częściowo uwolniony od tego zobowiązania w razie umowy obu rządów, zazawartej za zezwoleniem ciał prawodawczych obu części monarchii, i w razie wykonania postanowień, zawartych w punkcie 7 art. III niniejszej umowy.

Art. III. Emisya biletów bankowych po 10 koron ma nastąpić wedle postanowień zawartych w statutach bankowych, o ile niniejsza umowa nie postanawia inaczej.

Szczególne postanowienia o biletach bankowych po 10 koron są następujące:

---

1) Odnośne postanowienia zmienionych statutów bankowych opiewają.

Art 82 Bank austr. w czasie trwania przywileju i w granicach, określonych w art. 84, ma wyłączne upoważnienie w obu państwowych terytoryach monarchii do sporządzania i wydawania przekazów na siebie samego, nieoprocentowanych i płatnych okazicielowi na żądanie.

Te przakazy banku austr--węg. (bilety bankowe) nie mogą opiewać na niższą kwotę, niż 50 koron . . . . . .

Art. 83 Bank austr.-węg. jest na żądanie zobowiązany do natychmiastowego wykupienia w swoich głównych zakładach w Wiedniu i Peszcie, wydanych przez siebie biletów. Bilety te mają być wykupione ustawowym pieniądzem metalowym, wybitym ze stemplem austryackim lub węgierskim . . . . . .

Art 111. Dopóki kurs przymusowy not państwowych (Staatsnoten) nie zostanie zniesiony w obu terytoryach monarchii, postanowienia statutów banku austr.-węg. (art. 83) o wykupywaniu biletów bankowych pieniądzem metalowym, wybitym ze stemplem austryackim lub węgierskim, są i pozostaną w zawieszeniu . . . . . .

Z chwilą, w której zgaśnie powszechny obowiązek przyjmowania not państwowych (Staatsnoten) wszystkich kategoryi w miejsce zapłaty, ciała prawodawcze obu części monarchii mogą wprowadzić w życie postanowienia artykułu 83 statutów . . . . . .

W czasie między tymi dwoma terminami może bank austr.-węg. wydawać także jeszcze bilety bankowe, opiewające na 20 koron pod warunkami, określonymi w statucie.

1. C. i k. Ministeryum skarbu i król.-węg. Ministeryum skarbu po zawarciu tej umowy złożą w odnośnym głównym zakładzie banku austr..węg. krajowe monety złote waluty koronowej w kwocie 160 milonów koron, równających się 80 milionom zł. a. w.

Z tego złoży c. k. Ministeryum skarbu kwotę 112 milionów koron, równającą się 56 milionom zł. a. w., a król.-węg. Ministeryum skarbu kwotę 48 milionów koron rownającą się 24 milionom zł. w. a.

2. Te złożone krajowe monety złote służą do specyalnego pokrycia biletów bankowych po 10 koron, jakie ma wydać bank austr.-węg., cofnąć je zaś mogą obaj ministrowie skarbu tylko w razie nowej umowy, zawartej stosownie do art. II niniejszej umowy i w razie wypełnienia zobowiązania określonego w punkcie 7 niniejszej umowy.

3. Emisya biletów bankowych po 10 koron, z wyjątkiem przypadku przewidzianego w punkcie 6, jest ograniczona do wysokości depozytu, złożonego przez oba rządy w krajowych monetach złotych waluty koronowej, a więc do kwoty 160 milionów koron, równających się 80 milionom zł. a. w.

Bank austr.-węg. może rozpocząć emisyę biletów bankowych po 10 koron dopiero wtedy, gdy obaj ministrowie skarbu depozyty, określone w punkcie 1 tej umowy, złożą w całej wysokości i gdy wycofanie i wykupienie not państwowych po 5 fl. i 50 fl. a. w. zostanie zarządzone w drodze rozporządzenia . . . . . .
. . . . . .

Bank austr.-węg. celem wykupienia not państwowych może aż do dalszego postanowienia wydawać w razie potrzeby wyższą ilość biletów bankowych, niż określona w punkcie 3, wówczas jednak zatrzyma równającą się tej nadwyżce kwotę w monetach srebrnych po 5 koron wydanych. Ta emisya jednak biletów bankowych po 10 koron ograniczona jest do kwoty 20 milionów zł. a. w., tak że ogólna emisya biletów bankowych po 10 koron nie może w żadnym przypadku przekraczać kwoty 180 milionów koron, równających się 90 milionom złotych a. w. . . . . .
. . . . . .

7. Bank austr. węg. powinien każdej chwili na żądanie obu rządów, skierowane do niego stosownie do art. II niniejszej umowy,

zarządzić całkowite lub częściowe ściągnięcie biletów bankowych po 10 koron.

Oba rządy powinny jednak wtedy dostarczyć bankowi austr.-węg. środków potrzebnych do wykupienia biletów bankowych po 10 koron we wartości, odpowiadającej zarządzonemu ściągnięciu.

Na ten cel można przekazać bankowi austr.-węg. krajowe monety złote (punkt I), złożone na specyalne pokrycie tych biletów, obliczone wedle ich ustawowej wartości imiennej, lub też oba rządy mogą złożyć wymaganą kwotę w innych pieniądzach W osta-tnim przypadku ma bank austr.-węg. zwrócić równocześnie obydwom ministeryom skarbu ze złożonych wedle punktu I niniejszej umowy krajowych monet złotych kwotę równającą się temu nowemu depozytowi . . . . . .

Po zaprowadzeniu waluty koronowej już obiegają względnie obiegać będą następujące środki zapłaty.

1. Pieniądze metalowe.

a) Krajowe monety złote: α) dwódziestokoronówki, β) dziesięciokoronówki (art. IV u. z d. 2 sierpnia r. 1892 l. 126 d. u. p.). Oprócz tych monet wybijane będą złote austryackie dukaty, jako moneta handlowa (art. XI zacytowanej ustawy).

b) Monety srebrne. α) jednokoronówki (art. VI zacyt. ustawy), β) pięciokoronówki (drugi rozdział drugiej części ces. rozp. z dnia 21 września r. 1899 l. 176 d. u. p.).

c) Monety niklowe: α) sztuki opiewające na 20 halerzy i β) sztuki opiewające na 10 halerzy (art. XI u. z d. 2 sierpnia r. 1892 l. 126 d. u. p.).

d) Monety bronzowe. α) sztuki opiewające na 2 halerze i β) sztuki opiewające na 1 balerz (art. XI zacyt. ust.).

2. Bilety bankowe.

a) Bilety bankowe po 10 koron (czwarty rozdział drugiej części ces. rozp. z d. 21 września r. 1899 l. 176 d. u. p.).

b) Inne bilety bankowe, opiewające na kwotę najmniej 50 koron (art. 82 statutów bankowych, w dodatku do zacytowanego ces. rozporządzenia).

Dotychczasowe środki zapłaty waluty austryackiej zostały już wycofane, względnie zostaną wycofane, jak następuje.

1. Pieniądze metalowe.

a) Monety złote po 4 i 8 zł. a. w., zaprowadzone ustawą z d. 9 marca r. 1870 l. 22 d. u. p., nie będą już nadal wybijane (art. IX u. z d. 2 sierpnia r. 1892 l. 126 d. u. p.).

b) Monety srebrne po 2 zł., 1 zł. i $^1/_4$zł. w. a., wybjane na podstawie ces. pat. z d. 19 września 1857 l. 169 d. u. p., mają pozostać w obiegu aż do dalszego zarządzenia (art. X zacyt. ustawy). Monety srebrne po 2 i $^1/_4$ zł. a. w. zostały już wycofane z obiegu ustawą z d. 24 marca r. 1893 l. 62 d. u. p. (Co się tyczy wycofania z obiegu tak zw. talarów związkowych, patrz r. m. sk. z d. 12-go maja r. 1893 l. 18 d. rozp. min. sk.). Monety srebrne zdawkowe po 20 kr. wycofane zostały z obiegu rozp. z d. 1 kwietnia r. 1893 i. 21 dz. r. m. sk. i rozp. m. sk. z d. 23 czerwca r. 1894 l. 23 . d. r. m. s. Monety srebrne zdawkowe po 10 i 5 kr. wycofane zostały z obiegu rozp. z d. 18 listopada r. 1895 l. 192 d. u. p.

c) Monety miedziane zdawkowe po 4 ct. wycofane zostały z obiegu rozp. m. sk. z d. 23 czerwca r. 1894 l. 23 d. r. m. sk,, jedno- i półkrajcarówki zaś r. m. sk. z d. 9 czerwca 1897 l. 29 d. r. m. sk.

2. Pieniądze papierowe. Tak zw. noty państwowe (nazywane także notami lub biletami rządowymi, Staatsnoten) po 1, 5 i 50 fl. zostały już wykupione, względnie zostaną wykupione. Odnoszą się tu następujące przepisy: z d. 9 lipca r. 1894 l. 154 d. u. p., rozp. m. sk. z d. 24 lipca r. 1894 l. 158 d. u. p. i druga część ces. rozp. z d. 21 września r. 1899 l. 176 d. u. p.

3. Bilety bankowe po 1000, 100 i 10 fl. a. w. zostaną zastąpione innymi, patrz wyżej. Co do okresu przejściowego stanowi art. V czwartej części ces. rozp. z d. 21 września r. 1899 l. 176 d. u. p., że aż do wycofania ich z obiegu 1 zł. w. a. wartości nominalnej ma być liczony za 2 korony[1]).

---

[1]) **Ze względu na zachodzące jeszcze ciągle przypadki, w których się ma do czynienia z monetą polską, podajemy w końcu za Kasparkiem i Zatorskim (str. 423, uwaga) następującą wskazówkę. Konstytucya polska z r. 1766 przyjęła za**

X. Teorya zapłat pieniężnych.[1])

Teorya zapłat pieniężnych zajmuje się kwestyą, w jakim rodzaju pieniędzy i w jakiej ilości pieniędzy ma być dokonana zapłata pieniężna.

Kwestya długu pieniężnego w ogóle (Geldschuld) wchodzi w naszą sprawę o tyle, o ile wpływa na rozstrzygnięcie postawionych wyżej pytań. Z tem ograniczeniem możemy powiedzieć, że zapłatę pieniężną odrywamy od obligacyi, a przez to tem bardziej całą instytucyę uogólniamy. Znaczy to, że na tem miejscu rozpatrujemy kwestyę zapłat pieniężnych w oderwaniu od pytania, czem jest zapłata w obligacyi wogóle, tudzież w oderwaniu od charakteru tej obligacyi (zawsze naturalnie z powyżej zaznaczonem ograniczeniem).

Podane w poprzednich ustępach przepisy zajmują się sprawą pieniądza przedewszystkiem ze stanowiska gospodarstwa społecznego. Nauka prawa prywatnego ma przeto za zadanie wyrwać z tych przepisów kwestye o naturze prywatno-prawnej i dążyć do ich rozstrzygnięcia. Rozstrzygnięcie to winno nastąpić w oderwaniu od

---

prawidło co do monety, aby z grzywny Kolońskiej czystego srebra wybijano 80 złotych Według tej stopy (80 złpl. = 20 zł. mon. konw. czyli 4 złpl. = 1 zł. m. konw) obliczył Tadeusz Czacki w dziele o litewskich i polskich prawach (wydanie Turowskiego 1861, 2 tomy) wartość dawnych monet polskich i litewskich (zob. I. str. 120—197 i tablicę ewaluacyi monet). Później (1786) wybijano 83½ złotych a 1794 r. 84½ złotych polskich z 1 grzywny Kolońskiej. — Obecnie obliczają w praktyce złote dawne polskie (z czasów rzeczypospolitej) na podstawie § 12 pat. z 20 lutego 1811 i § 5 pat z 27 kwietnia 1858, najpierw na walutę Wiedeńską a następnie na austryacką w stosunku 400 złpl. = 100 zł. wal Wied. = 42 zł. wal. austr, tak że 10 złpl. dawnych znaczą 1 złr 5 ct w. a. — Monety złote, srebrne i miedziane, jakie w Galicyi, po zajęciu jej przez Austryę w obiegu być mogły, wylicza pat. z 14 stycznia 1775 (N. I. Zb Pillera) i z 2 grudnia 1775 (N. XXVI tamże).

[1]) Oprócz podanych na str. 51 n. odnoszą się do tej kwestyi następujące dzieła i rozprawy.

Pederzani, Civilrechtliche Wirkungen der Zwangcurs anordnenden Gesetze 1854; Gez. Ztg. 1853 str. 501 n.; Unger, I, 371 n.; Bekker, Couponprocesse 1881 str. 33 n.; Schwarz w Jur Bl. 1890, Nr. 21, 22; Dauhek w Jur Bl 1890 Nr. 25, 26; Bum w Jur. Bl. 1890 Nr. 32 i 46; Stubenrauch, II, do § 985 nat.; Brackenhöft w Vierteljsch. Haimerla, V str. 190 n; Michel w Ger. Ztg, 1858 str. 551 n; Saghy i Grünhuta, V str. 758 n.; Schiffner § 83; Scheidlein, Miscellen I str. 1 n.; Schüssler w Ger. H. 1876, Nr. 91 nast.; Hartmann, Ueber den Begriff des Geldes u. den Inhalt von Geldschulden, 1868.

stosunków konkretnych, ale na podstawach owego pozytywnego ustawodawstwa. W tem tylko znaczeniu pojęto tutaj »teoryę«.

W pierwszej części tego postępowania, t. j. przy wydobywaniu z przepisów o pieniądzu kwestyi w naturze prywatno-prawnej, stoimy także na stanowisku pozytywnego austr. prawa prywatnego (p. obj. do § 1 k. c.).

Przepisy o pieniądz uzajmują się dwiema głównemi kwestyami. Pierwsza odnosi się do środków płatniczych, stosunku ich wartości do wartości metalu i do stosunku wartości jednego rodzaju środków płatniczych do innych rodzajów. Na tę kwestyę nie wpływa prawo prywatne i nie wpada też ona w jego dziedzinę. Prawo prywatne przyjmuje te punkta za *dane*. Druga kwestya odnosi się do zapłat pieniężnych i ma naturę prywatno-prawną [1]).

Rozpatrując kwestyę zapłat pieniężnych wedle tego, jak ją podane przepisy o pieniądzu normują, rozdzielamy ją na dwa pytania, postawione na czele tego ustępu, a mianowicie: w jakim rodzaju pieniędzy ma być zapłata dokonana i jaką ilość tego rodzaju pieniędzy należy uiścić, dokonywując zapłaty.

A) Rodzaj pieniędzy w zapłacie. Odróżnić tu należy dwa przypadki:

---

[1]) Przypadki, które podane wyżej przepisy o pieniądzu rozstrzygają, są następujące.

A) Patent skarbowy z r. 1811. Zwrot pożyczki (§ 9, 12); zapłata w kontrakcie, wedle którego pożyczka lub towar ma być pobrany z zagranicy lub tamże posłany (§ 10); zapłata wogóle, zapłata z kontraktów lub innych zobowiązań, zapłaty, opierające się na skryptach dłużnych, kontraktach, dokumentach lub innych umowach, i zapłaty kapitału lub odsetek, wynikające z prywatnych skryptów dłużnych (§§ 11, 12, 13, 14. 15, 17); zapłata kwot oznaczonych w cesyach (§ 16); ceny mięsa, chleba itp. (§ 18).

B) Patent z d. 27 kwietnia r. 1858 l. 63 d. u. p. Wykonanie zobowiązań, polegających na tytule prywatno-prawnym (§ 5); zapłaty, należące się publicznym funduszom etc. (§ 6); zapłaty wogóle (§ 8, 9, 10, 18, 21); zapłaty, pochodzące z pożyczki (§ 10); zapłata wekslowa (§ 14); umowa o wolność wyboru między złotem a srebrem (§ 21).

C) Ces. rozp. z d. 21 września r. 1899 l. 176 d. u. p. (część trzecia). Dokumenty sporządzone sądownie i notaryalnie, tudzież inne dokumenty publiczne o treści prywatno-prawnej, opiewające na sumę pieniężną (§ 7); wyrażenie sumy pieniężnej w zobowiązaniu (§ 7); zapłata wogole (§ 8, 12, 13); danie w miejsce zapłaty (§ 12); wyrażenie sumy pieniężnej w aktach prawnych (Rechtsgeschäfte § 14); zapłata zobowiązań, które mają być wykonane w pieniądzach (§ 15, 16, 17. 18, 19); zapłaty uiszczane przez państwo i państwu etc. (§ 21).

1. rodzaj pieniędzy, w którym ma być dokonana zapłata, został umówiony i

2. rodzaj pieniędzy, w którym zapłata ma być dokonana, nie został umówiony.

Ad 1. W pierwszym przypadku mogą zajść następujące ewentualności.

a) Umówiony rodzaj pieniędzy znajduje się w obiegu w miejscu i czasie zapłaty.

b) Umówiony rodzaj pieniędzy znajduje się w obiegu w miejscu i czasie zapłaty, ale dostarczyć go można tylko po niestosunkowych kosztach.

c) Umówiony rodzaj pieniędzy nie znajduje się w obiegu w miejscu i czasie zapłaty.

Ad *a)* Zasadą przy dokonywaniu zapłat, przy których umówiono się ważnie o rodzaj pieniędzy, jest, że zapłata ma być dokonana w tym właśnie umówionym rodzaju (§ 987 u. c., § 9 ost. zd., 10, 12 ost. zd. 15 pat. skarbowego z r. 1811, § 8, 9 i 14 pat. z d. 27 kwietnia r. 1858 l. 63 d. u. p., § 15, 17, 18, 19 części trzeciej ces. rozp. z d. 21 września 1899 r. l. 176 d. u. p.). Zasada ta — w ten sposób postawiona — nie ma wyjątków. Natomiast należy się zapytać, czy można ważnie umawiać się o zapłatę w jakimkolwiek rodzaju pieniędzy, czy też istnieją tutaj pewne pozytywne granice?

Szukając odpowiedzi na to ostatnie pytanie, natrafiamy na dwie kategorye przypadków. W pierwszej granice zakreślone są okolicznościami, wśród których przychodzi do skutku obligacya, w drugiej zaś granice te postawiono zupełnie niezależnie od tych okoliczności.

Co do pierwszej kategoryi (ewentualnie możliwej tylko przy pożyczce), należy zauważyć, że można sobie wymówić zwrot pożyczonej sumy w pewnym oznaczonym rodzaju pieniędzy bez względu na to, w jakim rodzaju suma ta została daną. Wynika to z § 993, d. n. z 24 kwietnia r. 1816 l. 1233 zb. u. s. i z ces. rozp. z d. 7 lutego r. 1856 l. 21 d. u. p. Postanowienie zawarte w § 987 k. c. oznacza jedynie wyjątek od reguły pat. skarbowego z r. 1811, wedle której wszystkie kontrakty opiewać mogły tylko na walutę wiedeńską (p. Schey, str. 109, w. 8). W jednym tylko przypadku zwrot w umówionym rodzaju pieniądza zależnym był od

tego, w jakim rodzaju pieniędzy suma została dana. Mianowicie wedle ces. rozp. z d. 7 lutego r. 1856 l. 21 d. u. p.[1]) tylko wtedy można sobie wymówić zwrot pożyczonej sumy w monecie brzęczącej, jeżeli suma ta została daną także w monecie brzęczącej. To ces. rozporządzenie straci jednak znaczenie od 1 stycznia r. 1900, a to wskutek postanowienia, zawartego w trzecim ustępie § 15 trzeciej części ces. rozp. z d. 21 września r. 1899 l. 176 d. u. p. Wedle tego postanowienia i nadal są płatne w monecie brzęczącej (po przeliczeniu złotych na korony w stosunku 1 do 2) te zobowiązania, które należało uiścić w monecie brzęczącej wskutek takiej umowy. Obowiązek ten przeto jest tutaj niezależnym od rodzaju pieniądza, w którym pożyczka została daną. Przywiedzone ces. rozp. z d. 7 lutego r. 1857 l. 21 d. u. p. straci moc obowiązującą jeszcze z innego powodu. Stanowiło ono wyjątek od zakazu (poznamy go zaraz poniżej), wedle którego nie wolno było przy zapłatach, opiewających na walutę austryacką, wykluczać not państwowych i biletów bankowych. Ostatnia reforma walutowa uczyniła ten zakaz, jak zaraz zobaczymy, bezprzedmiotowym co do not państwowych, poprzednio zaś jeszcze zmienione statuta bankowe z r. 1878 zniosły go co do biletów bankowych. Wobec tego utracić musi znaczenie i wyjątek od tego zakazu, to jest to właśnie ces. rozp. z d. 7 lutego 1856 l. 21 d. u. p.

Do drugiej kategoryi zaliczyliśmy przypadki, gdzie granice umowy o rodzaj pieniędzy przy zapłacie postawiono niezależnie od okoliczności, wśród których przyszła do skutku obligacya. Granicą taką był zakaz umownego wykluczania not państwowych i biletów bankowych przy tych zapłatach, które opiewały na walutę austryacką (tylko przy takich zapłatach). Zakaz ten był wypływem zaprowadzenia kursu przymusowego (rozp. m. sk. z d. 21 maja r. 1848 l. 1152 zb. u. s. podane wyżej na str. 65; rozpr. m. sk. z d. 22 maja r. 1848 l. 1153 zb. u. s. podane wyżej na str. 65; patent

---

[1]) Rozp. ces. z 7 lutego 1856 l. 21 d. u. p. postanowiono, że co do pożyczek po ogłoszeniu tego rozp. (t. j po dniu 13 lutego r. 1856) w monecie brzęczącej danych, dłużnik, jeżeli wierzyciel wymówił sobie wypłatę procentów lub zwrot kapitału bądź w danej monecie oznaczonej, bądź przynajmniej w monecie brzęczącej, obowiązanym jest wypłacać procent i kapitał w sposób umówiony i nie może zasłaniać się pat. z 2 czerwca 1848, zresztą w swej mocy utrzymanym, iż wierzyciel obowiązanym jest do przyjęcia biletów bankowych.

z d. 2 czerwca r. 1848 l. 1157 podany wyżej na st. 65; rozp. z d. 30 sierpnia r. 1858 l. 131 d. u. p. podane wyżej na str. 69; statuta banku Narodowego z d. 27 grudnia r. 1862 l. 2 d. u. p. z r. 1863 podane wyżej str. 72 i 73; ustawa z d. 5 maja r. 1866 l. 51 d. u. p. podana wyżej na str. 81, ustawa z d. 25 sierpnia r. 1866 l. 101 d. u. p. podana wyżej na str. 81). Co do not państwowych (Staatsnoten), to po zupełnem wejściu w życie waluty koronowej zakaz ten stanie się bezprzedmiotowym. Co się zaś tyczy biletów bankowych, to zakaz ten został n. z. uchylonym. Bezprzedmiotowym stanie się ten zakaz co do not państwowych dlatego, ponieważ te noty bądź już zostały wykupione, bądź zostaną wykupione (p. odnośne ustawy podane na str. 92 pod 2). Co się zaś tyczy biletów bankowych, to art. 86 zmienionych statutów banku austr.-węg. (ust. z d. 27 czerwca r. 1878 l. 66 d. u. p.) stanowi, co następuje: »Bilety Banku austr.-węg. używają wyłącznie przywileju, że na całym obszarze monarchii każdy, jak niemniej wszystkie publiczne kasy, muszą je przyjmować wedle ich pełnej wartości imiennej przy wszystkich zapłatach, które mają być dokonywane we walucie austryackiej, a których nie należy świadczyć w monecie brzęczącej wskutek ustawowego postanowienia lub umownego zobowiązania«. To samo postanowienie (z tą zmianą, że po wyrazie »zobowiązania« następuje »lub innego prywatnego oświadczenia woli«), przyjęto w statutach ogłoszonych ces. rozporządzeniem z d. 21 września r. 1899 l. 176 d. u. p. co do zapłat, które mają być dokonane we walucie koronowej. Wedle tych zmienionych przeto statutów umowa, wykluczająca bilety bankowe przy zapłacie, nie jest skuteczną tak, jak i od r. 1878 nie była nieskuteczną co do zapłat, opiewających na walutę austryacką[1]).

Natomiast z ces. rozp. z d. 21 września r. 1899 l. 176 d. u. p. wynika inne ograniczenie co do umowy o rodzaj pieniędzy przy zapłacie. Wedle §§ 15, 16, 17 i 18 trzeciej części tego rozporzą-

[1]) Statut bankowy z r. 1862 nie zawierał zdania „a których nie należy świadczyć w monecie brzęczącej w skutek ustawowego postanowienia lub umownego zobowiązania". Zdanie to weszło dopiero do statutu z r. 1878, odtąd więc przy zapłatach opiewających na walutę austryacką wolno było w drodze umowy wykluczyć bilety bankowe. Tak samo ma się rzecz na podstawie ostatnich statutów z r. 1899.

dzenia należy odróżnić, czy umówiono się o zapłatę w monecie brzęczącej lub w pewnym rodzaju monet srebrnych, które miały znaczenie, jako ustawowe środki zapłaty we walucie austryackiej, na podstawie ces. pat. z d. 19 września 1857 r. l. 169 d. u. p. i z d. 27 kwietnia 1858 l. 63 d. u. p. (podanych wyżej na str. 69, 36 nast.), czy też umówiono się o zapłatę w innym rodzaju monety, aniżeli dopiero co wymienione, lub w walucie zagranicznej, (to jest czy umówiono się, używając wyrażeń powołanego rozporządzenia, o zapłatę, która ma być dokonana effective w innym rodzaju monety, aniżeli wyżej wymienione, lub we walucie zagranicznej). W pierwszym przypadku należy dokonać zapłaty w monecie brzęczącej, jednakowoż po przeliczeniu wedle miary, że jeden złoty w. a. równa się dwom koronom. W drugim przypadku zapłatę należy dokonać effective w umówionym rodzaju monety, względnie we walucie zagranicznej, przyczem obojętnem jest, czy zobowiązanie powstało przed 1 stycznia r. 1900, czy po 1 stycznia r. 1900. Otóż w ogólności utrzymaną tu jest zasada, że zapłatę należy dokonać w tym rodzaju monety, który był umówiony. Wyłom w niej stanowi tylko postanowienie, wedle którego zapłata, umówiona w pewnym rodzaju monet srebrnych waluty austryackiej, będzie wprawdzie musiała być dokonana w monecie brzęczącej, ale we walucie koronowej wedle obliczenia, przepisanego w pierwszym ustępie § 15, to jest jeden złoty za dwie korony.

Przekonaliśmy się z powyższego wywodu, że z tym jedynym wyjątkiem, któryśmy dopiero co poznali, ustawodawstwo austryackie nie zakreśla granic przy umawianiu się o rodzaj monety przy zapłacie. Możemy więc stwierdzić wypowiedzianą powyżej zasadę, że zapłata należy się w tym rodzaju monet, który był ważnie umówiony.

W szczególności podnosimy następujące przypadki:

α) Jeżeli zapłatę umówiono w pewnym rodzaju pieniądza papierowego, to zapłatę należy dokonać w tym umówionym rodzaju.

β) Zapłaty, opiewające na walutę austryacką, mogą być wykonywane od chwili, w której rozpoczął obowiązywać statut bankowy z r. 1878, z wykluczeniem biletów bankowych, jeżeli się tak umówiono. Tak samo ma się rzecz ze zapłatami, opiewającemi na walutę koronową.

Natomiast aż do chwili zupełnego wykupienia not państwowych, nie można przy zapłatach, które opiewają na walutę austryacką, wykluczyć tych not państwowych, chyba że zachodzi warunek z ces. rozp. z d. 7 stycznia r. 1856 l. 21 d. u. p.

γ) Zapłaty, umówione w krajowej monecie brzęczącej, mają być od 1 stycznia r. 1900 dokonywane w monecie brzęczącej, przyczem ważność tej umowy nie będzie przy pożyczkach zależną od okoliczności, że pożyczkę dano także w monecie brzęczącej.

δ) Jeżeli zapłatę umówiono we walucie zagranicznej, to zapłatę należy dokonać w tej umówionej walucie zagranicznej.

ε) Z przypadków, rozstrzygniętych już wyżej ogólnie, podnosimy z powodu kontrowersyi, że zapłaty, które wedle umowy mają być dokonane w złocie, należy dokonać effective w złocie. Do zaprowadzenia waluty koronowej ważną była umowa o zapłatę w austryackich monetach złotych, ponieważ dukaty tudzież ośmio- i czterozłotówki nie są monetami waluty austryackiej (podstawą ich nie jest srebrny złoty austryacki, p. u. z 9 marca r. 1870 l. 22 d. u. p.), nie odnosi się tu więc to, cośmy powiedzieli wyżej pod β).

Po zaprowadzeniu zaś waluty koronowej umowa o zapłatę »w złocie« podpada pod przypadek podany pod γ).

Ad *b)* i *c)*. Jeżeli umówiony rodzaj pieniądza w miejscu i czasie zapłaty nie jest w obiegu (a więc jest niemożliwym do uzyskania), lub jeżeli tylko z niestosunkowymi kosztami można go nabyć, to zapłatę należy dokonać we walucie krajowej, w tym rodzaju monety, który jest najbardziej podobny do umówionego (§ 989 k. c.)[1]).

---

[1]) Na posiedzeniu d. 15 grudnia r. 1810 (patrz wyżej str. 60) zaproponował Zeiller odnośne postanowienie w następującem brzmieniu: „Sind zur Zeit der Rückzahlung solche Münzsorten im Staate nicht mehr aufzubringen; so muss er den Gläubiger mit zunächst ähnlichen Geldstücken in solcher Zahl und Maasse befriedigen, dass derselbe den zur Zeit des Darleihens bestandenen inneren Werth dessen, was er gegeben hat, erhalte“. W obradach nad tym ustępem zauważył Aichen: „Często może się zdarzyć, że zapłatę należy dokonać w starych, krajowych lub zagranicznych gatunkach monety, które w niewielkiej liczbie znajdują się w obiegu. Otóż często nie jest wprawdzie niemożliwą rzeczą otrzymać takie monety, ale byłby to wielki ciężar dla dłużnika, gdyby musiał szukać takich gatunków monety, sprowadzać je nieraz z zagranicy i z wielkim trudem i kosztami zdobywać je, aby wykonać zapłatę“. Aby więc dłużnika uwolnić od tego niesłusznego ciężaru i zapobiedz szykanom, zaproponował Aichen zamiast zdania; „sind solche Münz-

Ad 2). Jeżeli nie umówiono się o rodzaj monety, w którym zapłata ma być dokonana, to należy ją wykonać we walucie krajowej miejsca wykonania umowy, przyczem dłużnik ma wybór między poszczególnemi rodzajami monety, tworzącemi walutę krajową (§ 906), z wyjątkiem monety zdawkowej, którą tylko do oznaczonej wysokości jest się obowiązanym przyjąć. Zasadę tę wypowiada wyrażenie § 4 ces. pat. z d. 27 kwietnia r. 1858 l. 63 d. u. p. (p. wyżej str. 36 n.). Zwrócić tu należy uwagę, że danie (przy pożyczce) pieniędzy w pewnym rodzaju monety, nie może być uważanem za umowę, wedle której zwrot miałby nastąpić w tym samym rodzaju. Umowa musi być wyraźną, np. przez użycie, jak w ces. rozp. z d. 21 września r. 1899 l. 176 d. u. p., wyrażenia »effective«.

Wypada nam obecnie rozpatrzeć postanowienia, zawarte w ces. rozp. z d. 21 września r. 1899 l. 176 d. u p. Rozporządzenie to jest na pierwszy rzut oka niezupełnie jasnem. Dzieje się to z tego powodu, że w naszej kwestyi (mówimy o trzeciej części lit. *C*) zawiera ono postanowienia przejściowe, z drugiej zaś strony ze względów techniki legislacyjnej nie odróżnia kwestyi, które my osobno rozbieramy, ale pospołu normuje kwestyę rodzaju monety, w którym zapłata ma być dokonana, kwestyę wyrażenia sumy dłużnej i jej obliczenia, tudzież kwestyę obliczenia sumy, którą się uiszcza przy zapłacie. Sprawę całą postawi może jaśniej następujący schemat.

1. Zapłata miała być, względnie ma być uiszczona we walucie austryackiej:

---

sorten im Staate nicht mehr aufzubringen" zdanie „sind solche Münzsorten im Staate nicht mehr im Umlauf". Na wniosek ten zgodził się Zeiller, Pratobevere i Haan. Natomiast reszta komisyi (Ehrenberg, Scheppl i Gärtner) głosowali za pierwszym tekstem, motywując to tem, że każdy powinien wypełnić swoje zobowiązanie, dopóki ono nie jest wprost niemożliwem, z drugiej zaś strony dlatego, że i wierzycielowi, gdyby nim był np. cudzoziemiec, mający zamiar wrócić do swej ojczyzny, byłoby nieraz niedogodnie, gdyby otrzymał inne monety, niż umówione.

Z powyższego okazuje się, że uzasadnionem jest uwydatnienie, iż w § 989 k. c. przez rodzaj monety, który nie jest w obiegu, należy rozumieć także i ten rodzaj, który wprawdzie jest w obiegu, ale którego uzyskanie połączone jest z wielkim trudem i kosztem.

Co do prawniczej konstrukcyi postanowienia zawartego w § 989 k. c. p. Hasenöhrl I str. 239.

a) wskutek umowy (»effective«)

α) w monecie brzęczącej lub w oznaczonym rodzaju srebrnych monet w. a. Jeżeli odnośne zobowiązanie powstało

αα) przed 1 stycznia r. 1900, to zapłata należy się i nadal w monecie brzęczącej, przyczem oblicza się 1 zł. a. w. na dwie korony (§ 15 ustęp 3)[1];

ββ) po 1 stycznia r. 1900, to wedle § 16 ma zastosowanie ten sam przepis, jak pod α).

β) Zapłata ma być wskutek umowy uiszczona w innym rodzaju monet krajowych. Jeżeli zobowiązanie powstało

αα) przed d. 1 stycznia 1900 r., to wedle § 17 dotychczasowe postanowienia nie ulegają zmianie. Wchodzą tu więc zasady, któreśmy omówili w powyższym wywodzie.

ββ) Jeżeli zobowiązanie powstało po 1 stycznia r. 1900, to wedle § 18 zapłata ma być uiszczona w umówionym rodzaju monet krajowych.

b) Jeżeli nie było umowy, że zapłata ma nastąpić effective we walucie austr., to decyduje o niej fakt, na jaki rodzaj monety zobowiązanie opiewało.

α) Jeżeli zobowiązanie opiewało na monetę brzęczącą lub na srebrne monety wal. austr., to ma zastosowanie § 15 ustęp 1 i § 16. t. j. zapłatę uiszcza się od 1 stycznia r. 1900 w walucie koronowej, licząc 1 zł. a. w. za 2 korony. Czas powstania zobowiązania nie odgrywa tutaj roli.

β) Jeżeli zobowiązanie opiewało na inny rodzaj monet krajowych, to wchodzi w zastosowanie § 19 ustęp 1, to jest zapłatę uiszcza się od 1 stycznia r. 1900 we walucie koronowej, licząc 1 zł. a. w. za 2 korony. Czas powstania zobowiązania nie odgrywa tutaj żadnej roli.

2. Zapłata miała być, względnie ma być uiszczona

---

[1]) Wedle tego postanowienia przeto w przypadku, gdy umówiono się o zapłatę w srebrnych monetach waluty austr., zapłata ma nastąpić wogóle w monecie brzęczącej, więc niekoniecznie w tych umówionych srebrnych monetach a. w.

we walucie, której stosunek do waluty austryackiej został oznaczony ustawowo.

Możliwem to jest tylko co do tych zobowiązań. które powstały przed d. 1 listopada r. 1858. Ma tu zastosowanie § 15 ustęp 2.

3. Zapłata miała być, względnie ma być uiszczona we walucie zagranicznej

a) wskutek umowy. Należy tu odróżnić przypadki:

α) Jeżeli zobowiązanie powstało przed 1 stycznia 1900 r., to ma zastosowanie § 17, to jest zapłatę uiszcza się wedle zasad, któreśmy wyżej we wywodzie poznali.

β) Jeżeli zobowiązanie powstało po 1 stycznia r. 1900, to wedle § 18 należy je uiścić w umówionej zagranicznej walucie.

b) Jeżeli nie było umowy, że zapłata ma być dokonana we walucie zagranicznej, to bez względu na czas powstania zobowiązania uiścić ją należy wedle § 19 ustęp 1 (począwszy od 1 stycznia r. 1900) we walucie koronowej.

4. Zapłata miała być, względnie ma być uiszczona we walucie koronowej. W tym przypadku nie ma racyi odróżniania zapłaty w monecie brzęczącej i papierowej, bo not państwowych, (opiewających na walutę koronową), nie ma, bilety zaś bankowe zaś będą wymieniane na gotówkę. Natomiast można sobie wymówić zapłatę w pewnym oznaczonym rodzaju monet waluty koronowej, co też przy zapłacie musi być dotrzymanem. (§ 18).

B) Ilość pieniędzy potrzebnych do dokonania zapłaty. Odróżnić tu należy następujące przypadki:

1. Zapłata ma być dokonana w tym rodzaju pieniądza, w którym dług wyrażono. Wyżej (pod *A*) poznaliśmy przypadki, w których się to zdarza. W kategoryi tej nie zachodzi żadna trudność w obliczeniu ilości pieniędzy, potrzebnych do dokonania zapłaty. Należy uiścić taką ilość jednostek walutowych (względnie taką ilość monet), jaka w długu została wyrażona. Zasadę tę wypowiadają §§ 987 i 988 (zdanie pierwsze) k. c. Mówią one o zapłacie w tym rodzaju pieniędzy, w którym pożyczkę »dano«. »Danie« jest właśnie (mowa o pożyczce, a więc kontrakcie realnym) wyrażeniem długu.

Nie zmienia położenia przypadek, gdzie płaci się w innym rodzaju pieniądza, niż wyrażono dług, gdzie jednak między tymi dwoma rodzajami pieniądza ustanowiono umownie stały stosunek. Zachodzi tutaj tylko ta właściwość, że dług wyrażono w dwojaki sposób, zawsze więc mamy do czynienia ze zapłatą, dokonaną w tym rodzaju pieniądza, w którym dług wyrażono. Co do takiej umowy, oznaczającej stały stosunek między dwoma rodzajami pieniądza, p. § 21 pat. z d. 27 kwietnia 1858 r. l. 63 d. u. p. (wyżej na str. 46).

2. Do drugiej kategoryi należą przypadki, gdzie zapłatę dokonywa się w innym rodzaju pieniądza, niż ten, w którym dług wyrażono. W przypadkach tej kategoryi należy oznaczyć stosunek między sumą dłużną a sumą, którą należy uiścić przy zapłacie. Tertium comparationis jest waluta krajowa. Oblicza się na nią tak sumę dłużną, jak i sumę zapłaty. Obliczenie sumy dłużnej następuje wedle kursu, jaki w czasie powstania zobowiązania ma waluta krajowa miejsca wypełnienia zobowiązania w stosunku do tej waluty, w której dług wyrażono. Tak samo postępuje się przy obliczeniu sumy, [którą należy uiścić przy zapłacie, z tą tylko różnicą, że podstawą jest kurs, jaki ma odnośna waluta w dniu zapłaty. Z natury waluty krajowej wynika, że wtedy, gdy bądź sumę długu wyrażono w walucie krajowej. bądź też gdy przy zapłacie suma ma być uiszczona we walucie krajowej, przyjąć je należy we wartości nominalnej w czasie powstania długu względnie w czasie zapłaty.

Możemy tu mieć następujące kombinacye (porównaj Schey str. 122 nst.).

a) Dług wyrażono we walucie krajowej, zapłata zaś ma nastąpić we walucie niekrajowej.

b) Dług wyrażono we walucie niekrajowej, zapłata zaś ma być dokonana

α) we walucie krajowej, lub

β) w innej walucie niekrajowej, niż ta, w której dług wyrażono.

Ad *a)* Zapłatę należy dokonać w takiej ilości pieniędzy waluty niekrajowej, która wedle kursu tej waluty niekrajowej (w sto-

sunku do waluty krajowej) w dniu zapłaty i w miejscu wykonania zobowiązania równa się tej sumie dłużnej.

Ad *b)* α) Zapłatę należy dokonać w takiej ilości pieniędzy waluty krajowej, która wedle kursu waluty niekrajowej (w stosunku do waluty krajowej) w dniu powstania i w miejscu wykonania zobowiązania równa się tej sumie dłużnej.

Ad *b)* β).W tym przypadku oblicza się najpierw sumę dłużną na walutę krajową wedle kursu, jaki ta waluta niekrajowa, wyrażona w długu, miała w stosunku do waluty krajowej w dzień powstania zobowiązania i w miejscu dokonania zapłaty. Po takiem zaś obliczeniu przypadek ten staje się identycznym z przypadkiem pod *a)*. Ilość pieniędzy przeto we walucie niekrajowej, w której mam dokonać zapłatę, oblicza się wedle kursu, jaki ta waluta niekrajowa ma w stosunku do waluty krajowej w dniu i w miejscu wykonania zapłaty.

Powyższe tertium comparationis, t. j. waluta krajowa zawodzi na pierwszy rzut oka, jeżeli w czasie między powstaniem długu a zapłatą nastąpiła zmiana waluty krajowej. W rzeczywistości jednak i tutaj to tertium comparationis dopisuje, albowiem ustawa, zaprowadzająca nową walutę, oznacza zawsze stosunek wartości nowych monet do dawnych. Wskutek tego możemy powiedzieć, ża tak dawna waluta, jak i nowa, ma w ten sposób dwie wartości nominalne. W obu przypadkach przeto (wyżej pod 1 i 2) postawione tam zasady nie doznają zmiany, chociaż waluta krajowa uległa zmianie w czasie między powstaniem długu a zapłatą. W przypadku pod 1) dług wyrażony we walucie krajowej będzie zapłacony tą samą ilością jednostek starej waluty krajowej, (jakkolwiek w monetach nowej waluty), albowiem monety nowej waluty, którą tymczasem zaprowadzono, wskutek ustawowego określenia wzajemnego stosunku wartości monet obu walut — będą w rzeczywistości opiewały także i na jednostki tej dawnej waluty. W przypadkach pod 2) trzeba będzie przedsięwziąć dwa obliczenia: odnośną sumę oblicza się mianowicie naprzód na walutę krajową dawniejszą, a potem uzyskaną w ten sposób kwotę przelicza się wedle ustawowej miary na walutę nową. Zbadajmy obecnie ustawowe podstawy zasad, któreśmy wyżej przedstawili.

Kodeks cywilny zajmuje się kwestyą obliczenia zapłaty w §§

988, 989 i 990. Przedewszystkiem należy skonstatować, że przepisy te odnoszą się tylko do pożyczki. Powtóre wypada podnieść, że normują one tylko specyalne wypadki, a nie podają ogólnej zasady. Nawet przeto w granicach pożyczki kwestya zapłaty nie jest unormowaną w zupełności.

§§ 988 i 989 (w związku z §§ 986 i 987) mają na myśli krajową monetę, a dalej normują tylko ten przypadek, gdy w czasie między powstaniem pożyczki, której zwrot wedle umowy ma nastąpić w oznaczonym rodzaju monety (Münzsorte), a zapłatą nastąpiła zmiana waluty (Münzveränderung). § 990 mówi o pożyczce w publicznych papierach (öffentliche Schuldscheine). Rozstrzygnięcie tych przypadków zgadza się materyalnie z przedstawionemi przez nas wyżej zasadami, natomiast formalnie w przypadkach określonych w §§ 988 i 989 widoczną jest różnica.

Wszystkie powyższe przepisy odróżniają dwie chwile; chwilę powstania długu i chwilę zapłaty. Zadaniem tych przepisów jest wynaleść stosunek między sumą, daną przy zawarciu kontraktu, a sumą, którą należy uiścić przy zapłacie. Kwestya ta powstaje wskutek tego, że tymczasem zmieniono walutę. Otóż kodeks rozstrzygnął tę sprawę w ten sposób, że odróżnił wartość »zewnętrzną« pieniądza od jego wartości »wewnętrznej«. Spornem jest, co należy rozumieć przez wartość zewnętrzną. W każdym razie jednak, czy przez nią należy rozumieć tylko wartość nominalną (Nennwerth), czy także i wartość kursu (Curswerth); — wobec pierwszych dwóch zdań § 988 sprawa ta jest obojętną. Z przeciwstawienia trzeciego zdania tego paragrafu dwom pierwszym zdaniom wynika, że przy rozstrzygnięciu kwestyi decyduje wartość kruszcowa (Metallwerth), wedle kodeksu »der innere Werth«. I rzeczywiście przy zmianie waluty krajowej powstaje nowa waluta na podstawie nowej stopy. Ustawa, zaprowadzająca nową walutę, oznacza zawsze stosunek wartości kruszcowej nowej waluty do wartości kruszcowej dawnej waluty. Tutaj więc zupełnie trafnem jest przyjęcie za podstawę wartości kruszcowej. Jak jednak już wyżej nadmieniono, paragrafy te mają zastosowanie tylko w specyalnym przypadku, a mianowicie: przy pożyczce, przy której zwrot umówiono w pewnym oznaczonym rodzaju monety (Münz-Sorte), i to wtedy tylko, gdy w czasie między powstaniem długu a zapłatą za-

szła zmiana waluty. Materyalnie przeto przypadek ten jest rozstrzygnięty zgodnie z przedstawionemi przez nas wyżej zasadami. Różnica powstała tylko wskutek tego, że dla tego przypadku przyjęliśmy inny punkt widzenia (p. wyżej str. 104).

Jak jednak przedstawia się rzecz wogóle?

Przedewszystkiem z omówionych §§ 988, 989 i 990 widnieje jedna reguła, którą możemy uogólnić, spotykamy ją bowiem i gdzieindziej, np. w § 992 k. c. Odpowiada mianowicie duchowi kodeksu cywilnego obliczenie sumy dłużnej wedle wartości kursu w czasie powstania zobowiązania (w § 988 »zur Zeit des Darleihens«, w § 989 »zur Zeit des Darleihens«, w § 990 »zur Zeit des Darleihens«, wreszcie w § 992 »macht es.... keinen Unterschied, wenn sie in der Zwischenzeit am Werthe gestiegen oder gefallen sind«.

Co do miejsca, które przy obliczaniu jest decydującem, to miejsce wypełnienia zobowiązania uzasadnionem jest w § 905 k. c.

Nie ulega także wątpliwości, że, gdy idzie o walutę krajową, decydującą jest wartość nominalna (Nennwerth). Rozporządzenie min. skarbu z d. 12 sierpnia r. 1858 l. 119 d. u. p. podaje do powszechnej wiadomości spis wszystkich monet, które wskutek patentów z d. 19 września 1857 i z d. 27 kwietnia 1858 roku (l. 169 z r. 1857 tudzież l. 63 z r. 1858 d. u. p.), z dniem 1 listopada 1858 r. wchodzą w obieg, jako prawne środki zapłaty i wskutek tego począwszy od chwili wspomnianej we wszystkich stosunkach obrotu przyjęte być muszą w zapłacie w nowej walucie austryackiej w nadanej im wartości. Co do not państwowych, p. ustawy z d. 5 maja r. 1866 l. 51 d. u. p. i z d. 25 sierpnia r. 1866 l. 101 d. u. p. (podane wyżej na str. 81). Wreszcie, co się tyczy biletów bankowych (Banknoten), patrz tylokrotnie cytowane odnośne ustępy ze statutów bankowych.

Rozchodzi się więc tylko o kwestyę, jaką wartość przyjąć za podstawę powyższych obliczeń we wszystkich tych przypadkach, gdzie mamy do czynienia z walutą niekrajową. Przyjęcie w tych przypadkach wartości kursu (Curswerth) jest koniecznością, która wynika z należytego zrozumienia natury pieniądza. Kwestya ta należy do ekonomii politycznej.

Zresztą postawione wyżej zasady nie potrzebują szczególnego uzasadnienia. Wyodrębnienie pewnych pytań jest tylko ułatwieniem teoretycznem.

Kwestya, którą się obecnie zajmiemy, wychodzi poza zakres poruszonych przez nas pytań (wyżej pod *A* i *B*). Jakkolwiek jest jeszcze dzisiaj aktualną, ma znaczenie historyczne i nie wpada w ogólną teoryę, którą staraliśmy się przedstawić powyżej Idzie tu o wpływ, jaki wywarł patent skarbowy z r. 1811 na jeszcze istniejące wierzytelności, które powstały przed r. 1799. Patent skarbowy z r. 1811 miał donioślejsze jeszcze znaczenie, aniżeli zaprowadzenie nowej waluty, względnie nowych znaków pieniężnych, dlatego też i wpływ jego był głębszym, aniżeli każdej innej podobnej ustawy, Ponieważ kwestya, którą mamy omówić, jest specyalną, przeto przedstawimy ją na tle judykatury Najw. Tryb.

Rozchodzi się tu o zapłaty takich wierzytelności, które powstały przed r. 1799, a które są płatne po r. 1858. Należą tu przedewszystkiem renty fundacyjne itd. W obliczeniu takich rent odróżnić można w judykaturze Najw. Trybunału trzy okresy: do r. 1875, od tego czasu do r. 1890 i od tej daty do obecnej chwili.

Do roku 1875 obliczano zapłaty tego rodzaju w stosunku 250 : 100 w monecie konwencyjnej, względnie 100 : 42 fl. we walucie austryackiej.

W r. 1875 (orzeczenie z d. 8 stycznia r. 1875 w zbiorze Glasera, Ungera i Waltera l. 5592) orzekł Najw. Trybunał, że patent skarbowy z r. 1811 nie zmienił natury tego rodzaju wierzytelności, jako opiewających na monetę konwencyjną. Wychodzono przytem ze zasady, że wierzytelności, opierające się na tytułach prywatnoprawnych, nie mogą doznać zmiany wskutek zarządzeń, regulujących każdoczesny obieg pieniądza papierowego. Zapatrywania tego trzymał się Najw. Tryb. aż do r. 1890, powtarzając je w licznych orzeczeniach (p. np. G. U. W. 9430). Argumentacya Najw. Tryb. polegała na tem, że patent skarbowy z r. 1811 nie zaprowadził nowej waluty, ale tylko nowy pieniądz papierowy, wyposażony w kurs przymusowy i nową nazwę »waluta wiedeńska«, że jednak i po patencie pozostała w mocy moneta konwencyjna. Wedle ówczesnego zapatrywania Najw. Tryb. §§ 12—16 pat skarbowego utrzymują wewnętrzną wartość wierzytelności. Ces. patent z 27 kwietnia r. 1858 l. 63 d. u. p. usunął z obiegu pieniądz papierowy waluty wiedeńskiej, a przez to zniósł i postanowienie § 12 patentu

skarbowego co do wierzytelności, które powstały przed r. 1799. Odtąd przeto (t. j. od 1 listopada r. 1858) zapłąty, wypływające z tego rodzaju wierzytelności, powstałych przed r. 1799, należy uiszczać nie wedle stosunku waluty wiedeńskiej do waluty austryackiej, ale w stosunku monety konwencyjnej do waluty austryackiej, t. j. w stosunku 100 do 105.

Zwrot w judykaturze N. T. nastąpił dopiero w r. 1890. Orzeczeniem z d. 15 stycznia r. 1890 (Spr. Rep. 148) wypowiedziano zasadę, że skutki przymusowego kursu, w który patent skarbowy wyposażył pieniądz papierowy waluty wiedeńskiej, nie zostały zniesione przez wycofanie tego pieniądza z obiegu i przez postanowienia patentu z 27 kwietnia r. 1858. Podstawą tego orzeczenia było zapątrywanie, że patent skarbowy z r. 1811 nie zmienił waluty, że pieniądz papierowy waluty wiedeńskiej był tylko reprezentantem monety konwencyjnej, wyposażonym w kurs przymusowy. Zaprowadzenie zaś tego przymusowego kursu zredukowało we wierzytelnościach, które powstały przed r. 1799, wartość monet kruszcowych do każdoczesnego kursu pieniądza papierowego. Patent z 1 czerwca 1816 roku, którym zniesiono kurs przymusowy i zarządzono dobrowolną wymianę pieniądza papierowego waluty wiedeńskiej po ówczesnym stałym kursie 250 : 100, nie przywrócił dawnej wartości w tych wierzytelnościach, ale uregulował tylko przemianę ich wartości wedle ówczesnego kursu.

Ostateczna decyzya zapadła dopiero w r. 1891.

Uchwała senatu plenarnego z dnia 10 marca r. 1891 l. 151 i 254 praes. z r. 1890, wpisana do księgi judykatów pod l. 123, opiewała: »Przeliczenie wierzytelności, powstałych przed r. 1799, o ile one są płatne po 1 listopada r. 1858, powinno nastąpić stosownie do § 5 ces. rozp. z d. 27 kwietnia r. 1858 l. 63 d. u. p. i § 3 ces. rozp. z d. 27 kwietnia r. 1858 l. 64 d. u. p. wedle stosunku 100 zł. waluty wiedeńskiej do 42 złotych nowej waluty austryackiej«.

Z motywów tej uchwały podajemy następujące ustępy:

»Rozchodzi się tu o dokumenty prawne, które sporządzono po największej części w celach fundacyjnych przed r. 1799 co do kapitałów oprocentowanych lub rocznych rent w monecie konwen-

cyjnej wedle stopy 20-złotowej lub we walucie reńskiej. Po zaprowadzeniu waluty austryackiej, jako waluty krajowej. dokonanem patentem z d. 27 kwietnia r. 1858 l. 63 d. u. p., powstaje pytanie, wedle jakiej miary ma nastąpić obliczenie tych długów we walucie austryackiej. Na podstawie konwencyi monetarnej z d. 21 września r. 1753 i patentu z d. 12 styczuia r. 1754 zaprowadzoną została w dziedzicznych krajach austryackich moneta konwencyjna wedle stopy 20-złotowej, t. j. z jednej grzywny czystego srebra 20 złotych (Silbergulden), jako ustawowa waluta krajowa. Waluta reńska, która istniała przedtem, miała tę samą wartość, jak moneta konwencyjna o stopie 20-złotowej. W r. 1762 za panowania Maryi Teresy zaprowadzono obok pieniądza bitego ze srebra pieniądz papierowy, bankocetle. Do r. 1799 miały te bankocetle wartość równą z pieniądzem bitym ze srebra, jakkolwiek już w r. 1797 musiano wstrzymać zamianę tych bankocetli na srebro. Od r. 1799 rozpoczyna się disagio bankocetli w stosunku do pieniądza, bitego ze srebra. Disagio to wzrastało wskutek ciągłego pomnażania pieniądza papierowego. Gdy w r. 1811 ilość pieniądza papierowego doszła do 1060 milionów, doszło to disagio do kursu 500 złotych w pieniądzu papierowym za 100 złotych w pieniądzu bitym ze srebra. W takich okolicznościach wydano patent skarbowy z d. 20 lutego r. 1811 l. 929 zb. u. s. Tendencyą tego patentu było zmniejszenie pieniądza papierowego i zrównanie »jego wartości z pieniądzem kruszcowym«.

Motywa cytują dalej §§ 3, 4, 8, 9 i 11 do 15 patentu skarbowego, poczem kontynuują.

»Z tych postanowień i pouczenia ogłoszonego d. k. n. z d. 13 listopada r. 1811 l. 962 zb. u. s. wynika, że stopa 20-złotowa, zaprowadzona w Austryi konwencyą monetarną z d. 21 września r. 1753, wprawdzie została utrzymaną, że jednak wraz z biletami wymiennymi zaprowadzono nową walutę, nazwaną »walutą wiedeńską«, jako walutę wyłączną. Postanowienie to nie może być w ten sposób tłómaczone, jakoby przez nie zaprowadzono tylko kurs przymusowy biletów wymiennych, jako środków zapłaty, wobec pieniądza kruszcowego; raczej zamieniono przez te postanowienia wszystkie wierzytelności, które istniały w czasie ogłoszenia patentu, a nie opiewały na oznaczony rodzaj monety, na wierzy-

telności w pieniądzu papierowym, czem, jak się później pokaże, i nadal pozostały. Zapłaty, wypływające z zapisów długu, sporządzonych przed r. 1799, nie są od tego wyjęte, gdyż wedle § 12 patentu skarbowego należy i te wierzytelności uiszczać wprawdzie w pełnej kwocie, ale we walucie wiedeńskiej, mianowicie w biletach wymiennych lub w pięciokrotnej ilości w bankocetlach, później zaś w tak zw. Anticapationsscheine, wydanych na podstawie patentów z 16 kwietnia i 7 maja r. 1813, a we wartości zrównanych z biletami wymiennymi.

Bilety wymienne i antycypacyjne opiewały wprawdzie na monetę konwencyjną, emisya jednak wielkiej ilości biletów antycypacyjnych wywołała z biegiem czasu spadek i rzeczywistą dewalwacyę t. zw. pieniądza papierowego waluty wiedeńskiej«.

Motywa powołują się na patent z d. 1 czerwca r. 1816 l. 1248 zb. u. s. i d. n. z d. 25 października r. 1817 l. 1382 zb. u. s. (podane wyżej na str. 63) i wniosknją na tej podstawie:

»Z tych postanowień okazuje się, że waluta wiedeńska, zaprowadzona patentem z d. 20 lutego r. 1811 l. 929 zb. u. s., została i nadal uznaną, jako istniejąca prawnie. i że utrzymano także i nadal dokonaną tym patentem regulacyę zapłat, wypływającą z poprzednio powstałych zobowiązań, a przez to utrzymano nadal przemianę wszystkich wierzytelności, a więc i takich, które powstały przed r. 1799, (z wyjątkiem opiewających na oznaczony rodzaj monety), na wierzytelności w pieniądzu papierowym.

Wszelkie możliwe wątpliwości rozprasza d. k. n. z d. 27 grudnia r. 1820 (zb. u. pol. tom 48, str. 491).«

Motywa cytują ten dekret (patrz wyżej na str. 62), poczem kontynuują

»Wskutek zmian wprowadzonych przez patent z d. 1 czerwca r. 1816 i dokonanej na tej podstawie wymiany pieniądza papierowego, który strony wykupywały we wartości 250 za 100 zł. m. k., ustaliła się ta wartość. Najw. postanowieniem z d. 23 lipca r. 1819, ogłoszonem d. n. z d. 18 sierpnia r. 1820 l. 1689 zb. u. s., postanowiono, że kwota podatku dominikalnego, którą od r. 1819 uiszczano w monecie kruszcowej, ma być przemieniona na pieniądz papierowy wedle stosunku kursowego 250%. Przez uznaną

została prawnie ta wartość kursowa pieniądza papierowego, mianowicie wartość biletów wymiennych i antycypacyjnych.

Po zaprowadzeniu nowej austryackiej waluty patentem z d. 19 września r. 1857 l. 169 d. u. p. postanowiono w § 2 ces. rozp. z d. 27 kwietnia r. 1858 l. 64 d. u. p., że aż do 1 lipca r. 1858 należy przyjmować pieniądze papierowe waluty wiedeńskiej, emittowane stosownie do patentu z d. 20 lutego r. 1811, przy zapłatach, które mają być uiszczone w monecie konwencyjnej, wedle stosunku 250 fl. wal. wied. za 100 fl. wal konw. W § 3 tegoż ces. rozp. postanowiono, że, kto jest zobowiązanym do dokonania zapłaty wedle istniejących przepisów w pieniądzu papierowym waluty wiedeńskiej, może ją dotąd, dopóki waluta stopy 20-złotowej istnieje, dokonać w tej walucie w stosunku 250 fl. wal. wied. do 100 fl. wal. konw., potem zaś tylko w krajowej walucie austryackiej wedle stosunku 100 fl. w. wied. do 42 fl. nowej waluty austryackiej.

Ponieważ wedle powyższych wywodów wszystkie pożyczki prywatne, tudzież wszystkie zapłaty, wypływające z kontraktów tudzież innych zobowiązań, należało od 15 marca r. 1811 dokonywać we walucie wiedeńskiej, mianowicie w biletach wymiennych i antycypacyjnych, o ile skrypta dłużne, kontrakty i zobowiązania były wystawione, sporządzone, względnie nastąpiły przed r. 1799 i o ile nie opiewały na oznaczony rodzaj monety, — i ponieważ dalej stopa 20-złotowa istniała prawnie aż do zaprowadzenia waluty austryackiej, przeto także te zapłaty, które wedle istniejących ustaw mają być uiszczone we walucie wiedeńskiej, należy obecnie po zniesieniu stopy 20-złotowej uiścić w stosunku 100 fl. w. wied. do 42 fl. waluty austryackiej. Zgodnie z tem przyjęto w § 5 pat. z d. 27 kwietnia roku 1858 l. 63 d. u. p. za miarę przy obliczaniu, 100 fl. tak zw. waluty wiedeńskiej równe 42 fl. nowej waluty austryackiej«.

W ciągu obrad nad powyższym judykatem podniesiono jeszcze następujące motywy.

»Poruszone pytanie można tylko wtedy dokładnie rozwiązać, jeżeli się rozpatrzy wszystkie zmiany, które patent skarbowy z r. 1811 wywołał w dziedzinie pieniądza monarchii austryackiej. Zwykle myśli się przy tem tylko o obniżeniu wartości biletów bankowych (Bancozettel) do piątej części ich wartości nominalnej. To

zniżenie było jednak zmianą wprawdzie najradykalniejszą, ale nie jedyną. Druga zmiana tyczyła się waluty krajowej, trzecia wreszcie natury tak zw. wierzytelności pieniężnych..... Do chwili ogłoszenia patentu skarbowego z r. 1811 istniała waluta podwójna: kruszcowa i papierowa. Patent z r. 1811 zaprowadził walutę pojedynczą i to papierową, tak zw. walutę wiedeńską (§§ 4, 8 i 9). Patent skarbowy z r. 1811 nie zmienił stopy konwencyjnej, uważano bowiem, że reformy zaprowadzone tym patentem są tymczasowe i niebawem przywróconą zostanie waluta kruszcowa. Tem tłómaczy się, że bilety wymienne i późniejsze bilety antycypacyjne opiewały ciągle na monetę konwencyjną, jakkolwiek pieniądz kruszcowy, wybity wedle stopy konwencyjnej, prawnie nie był już w obiegu, a więc był nadal tylko towarem. Tem także tłómaczy się fakt, że w całym patencie skarbowym nie ma postanowienia o kursie przymusowym. O kursie przymusowym może być tylko tam mowa, gdzie istnieje obowiązek do przyjmowania pieniądza papierowego we wartości nominalnej zamiast monety brzęczącej. Takiego zaś obowiązku patent skarbowy nie mógł wprowadzić, ponieważ na podstawie tego patentu istniała tylko jedna waluta, mianowicie waluta papierowa..... Dalszą kwestyą, którą się zajmuje patent skarbowy, jest zmiana przedmiotu wierzytelności pieniężnych... W tym względzie postanowił patent skarbowy w §§ 12, 13 i 14 co do wierzytelności, pochodzących z czasu przed r. 1799, jak również co do tych wierzytelności, które powstały między r. 1799 a 30 września 1810 i odtąd aż do 14 marca 1811, a więc co do wszystkich wierzytelności, że zapłata ma być dokonywana we walucie wiedeńskiej zamiast w monecie brzęczącej, przez to więc został zmienionym przedmiot tych wierzytelności, a więc ich natura.... Zapatrywania tego nie obala § 15 patentu skarbowego, wedle ówczesnej teoryi bowiem wierzytelności, przy których zapłatę umówiono w pewnym rodzaju monety (np. w cwancygierach lub w dukatach), nie są wierzytelnościami pieniężnemi lub generycznemi, ale wierzytelnościami, których przedmiotem jest species. Przez postanowienia patentu skarbowego przemieniono więc wierzytelności pieniężne na wierzytelności o walucie wiedeńskiej, któremi też i nadal pozostały. Jeżeli zaś tak jest, to na podstawie patentu i ces. rozp. z d. 27 kwietnia r. 1858 l. 63 i 64 wierzytelności, o których tu mowa, na-

leży obliczać w stosunku 10[illegible] fl. waluty wiedeńskiej do 42 fl. waluty austryackiej. Okazuje się z tego, że poprzednia praktyka nie da się prawniczo uzasadnić..... Twierdzenie, że wewnętrzna wartość dokumentów prawnych, sporządzonych przed r. 1799, a mianowicie że waluta konwencyjna lub reńska, na którą opiewają, nie uległa zmianie, — jest nietrafnem. Twierdzenie to byłoby tylko wtedy uzasadnione, gdyby patent skarbowy z r. 1811 postanowił, że takie wierzytelności należy uiszczać wedle ich pełnej wartości w monecie konwencyjnej, § 12 zaś stanowi, że należy je uiszczać we walucie wiedeńskiej (biletach wymiennych) lub do końca stycznia r. 1812 w pięciokrotnej ilości biletów bankowych. Nie ma przeto wątpliwości, że te wierzytelności przemieniono na wierzytelności o walucie wiedeńskiej.....«

N. z. ostatnie orzeczenie N. T. jest słusznem, jakkolwiek argumentacya nie wszędzie trafia nam do przekonania. W szczególności drugorzędne znaczenie ma spór o to, czy patent skarbowy z r. 1811 zaprowadził nową walutę, czy też tylko kurs przymusowy. Natomiast przedewszystkiem należy zbadać materyalne skutki, wywołane przez patent skarbowy z r. 1811 bez względu na to, jaką nadamy im nazwę.

Otóż nie ulega wątpliwości, że patent skarbowy z r. 1811 zredukował rzeczywiście wartość dawniejszych wierzytelności, nie uiszczano ich bowiem nigdy al pari, a skutków tych późniejsze ustawy nie zniosły. W szczególności nie uczynił tego patent z 27 kwietnia r. 1858 l. 63 d. u. p. Cytujemy tu zupełnie przekonywające zdanie Mensi'ego (w Ulbrich'a Staatswörterbuch I, str. 495). »Patent z r. 1858 miał na celu tylko zaprowadzenie nowej waluty, a nie dążył do materyalnej zmiany istniejących zobowiązań, mianowicie do jednostronnej zmiany status quo, który co do wierzytelności, powstałych przed r. 1799, wżył się silnie w stosunki od dziesiątków lat. Byłaby to nieuzasadniona niczem niesprawiedliwość. Nikt nie przeczy, że co do wierzytelności, które powstały po 1 stycznia r. 1799 wierzyciel musi się zadowolnić obliczeniem waluty wiedeńskiej na austryacką w stosunku 100 do 42. Dlaczegożby przeto miał patent z r. 1858 przywracać wierzytelnościom, powstałym przed r. 1799, ich pełną wartość kruszcową?

Takie postanowienie nie byłoby zgodnem ze zamiarem pa-

tentu skarbowego, który pragnął wszystkie ówczesne wierzytelności wprowadzić w nowe stosunki, nadając im możliwie jak najbardziej jednolitą wartość z czasu ich powstania. Taka zasadnicza zmiana byłaby tylko wtedy dopuszczalną. gdyby ustawa wyraźnie tak stanowiła. Wedle § 5 ces. pat. z d. 27 kwietnia r. 1858 l. 63 d. u. p. należy rzeczywiście obliczać wierzytelności, opiewające na monetę konwencyjną, wedle stosunku 100:105, a wierzytelności opiewające na walutę wiedeńską wedle stosunku 100:42 na wal. austr. Przez to jednak nie rozumiano waluty pierwotnego długu; ale walutę, w jakiej ma być dokonana zapłata w r. 1858. Gdyby było inaczej, to należałoby obliczać wedle tego stosunku monety konw. do waluty austr. każdą wierzytelność, opiewającą na monetę brzęczącą, która powstała przed 15 marca r. 1811, a więc także po r. 1799. Tego jednak nikt nie uważa za uzasadnione.

W myśl § 5 miarę tę należało stosować wyłącznie przy wierzytelnościach we walucie konwencyjnej, które powstały od 1 czerwca r. 1816, tudzież przy dawniejszych długach w tych krajach, w których patent skarbowy z r. 1811 nie uzyskał mocy obowiązującej. Także i ustęp 2 §-u 5 odnosi się tylko do wspomnianych części monarchii. Zresztą odmienne zapatrywanie sprzeciwiałoby się rozporządzeniu z d. 27 kwietnia r. 1858 l. 64, d. u. p., wedle którego ten, kto wedle istniejących ustaw zobowiązanym jest uiścić zapłatę w pieniądzu papierowym waluty wiedeńskiej, winien ją dokonać w stosunku 100 fl. wal. wied. do 42 fl. w. austr. Postanowienie to nie uwzględnia czasu powstania wierzytelności, płatnej we walucie wiedeńskiej«.

Powyżej podany judykat Najwyż. Trybunału uznaliśmy za słuszny, jakkolwiek na pierwszy rzut oka sprzeciwia się postawionej przez nas ogólnej zasadzie o ilości pieniędzy, potrzebnej do dokonania zapłaty w razie, jeżeli między powstaniem długu a zapłatą nastąpiła zmiana waluty. Wedle przedstawionej wyżej (pod 1) teoryi dług, wyrażony we walucie krajowej, należy zwrócić także we walucie krajowej, jeżeli zaś ta uległa zmianie, to przy zastosowaniu taryfy, podanej w ustawie, zaprowadzającej nową walutę. Wierzytelności, które powstały przed r. 1799, opiewały na walutę konwencyjną, gdy przeto patent z r. 1858, zaprowadzający walutę austryacką, podaje taryfę 105 fl. w. a. za 100 fl. monety konw.,

należałoby zastosować tę taryfę. Tymczasem ostatnie orzeczenie N. Trybunału przyjmuje stosunek 100.42, to jest taryfę podaną dla waluty wiedeńskiej, jakkolwiek długi z przed r. 1799 opiewały na monetę konwencyjną. Jeżeli przeto te orzeczenia uznajemy za uzasadnione, to zachodzi sprzeczność między tem, cośmy wyżej (pod 1) powiedzieli, a temi orzeczeniami. W rzeczywistości jednak sprzeczności tej nie ma, w przypadku bowiem, o którym mówimy, oprócz kwestyi zmiany waluty (w r. 1858) należy ocenić zupełnie wyjątkowy wpływ patentu skarbowego z r. 1811 na wierzytelności pieniężne. Wpływ ten, jak już powiedziano, jest zupełnie wyjątkowym, nie można go też było uogólniać. Z tego powodu kwestya obliczenia wierzytelności, które powstały przed r. 1799, na walutę austryacką — nie wyłamuje się z pod przedstawionej wyżej teoryi, ale po prostu nie wpada w nią i musi być odrębnie ocenianą.

Wpływ patentu skarbowego z r. 1811 przedstawiają powyższe orzeczenia w ten sposób, że patent zmienił wszystkie poprzednie wierzytelności na wierzytelności waluty wiedeńskiej. Fakt ten nie da się zaprzeczyć, do jakiegokolwiek przychylilibyśmy się zdania o znaczeniu patentu skarbowego z r. 1811, czy do zdania, że zaprowadził nową walutę, czy do zdania, że nadał tylko kurs przymusowy pieniądzowi papierowemu, czy wreszcie do zapatrywania, że patent zrobił jedno i drugie. Inne zapatrywanie byłoby wprost sprzecznem z najwyraźniejszemi postanowieniami patentu skarbowego z r. 1811. Przemiana ta odnosi się wedle wyraźnego brzmienia §-u 12 pat. z r. 1811 także i do tych wierzytelności, które powstały przed r. 1799. Jeżeli zaś wyjdziemy z tego założenia, to jest, że przez patent z r. 1811 zmienione zostały poprzednie wierzytelności na wierzytelności waluty wiedeńskiej, to wysokość taryfy, przyjętej przez patent z r. 1858, zaprowadzający walutę austryacką, przy zapłatach we walucie austryackiej wierzytelności, opiewających na walutę wiedeńską — nie obchodzi nas nic ze stanowiska prawniczego. Jest to problem natury ekonomicznej i skarbowej. Dla prawa ważnym jest tylko rezultat, do jakiego doszło państwo przy rozwiązaniu tego problemu, ale też rezultat ten jest w dziedzinie prawa niewzruszalnym. W szczególności kwestya kursu pieniądza papierowego waluty wiedeńskiej jest dla prawnika

obojętną, decydującym bowiem jest dla niego, jak już powiedziano, tylko wynik przyjęty przez ustawę, bez względu na momenty, które go wywołały. Z tych powodów należy uznać ostatnie orzeczenia Najw. Trybunału za słuszne.

Patrz w tej sprawie orzeczenia G. U. W. 5592, 7081, 9089, 9189, 9430, 11064, 11097, 12019, 12049, 13106, 13638, 14919.

Inaczej natomiast przedstawia się rzecz w tak zwanych procesach kuponowych (Couponprocesse). Sprawę, która ma nam posłużyć do wypróbowania przyjętej teoryi, streszcza Stubenrauch, jak następuje (II. str. 200 n.).

Wiele austryackich kolejowych obligacyj pierwszeństwa (Eisenbahn-Prioritäts-Obligationen) zawierało postanowienie, że odsetki mogą być wierzycielom wedle ich wyboru wypłacane za granicą w talarach lub w południowo-niemieckich złotych. Ponieważ waluta talarowa i południowo-niemiecka zostały zniesione, przeto austryackie towarzystwa kolejowe nie wypełniały tego zobowiązania. Wynikające stąd procesy, rozstrzygały sądy niemieckie inaczej, niż sądy austryackie. Sądy niemieckie skazywały austryackie towarzystwa kolejowe, motywując wyroki tem, że w obligacyach pierwszeństwa umieszczono dlatego odnośną klauzulę, aby ściągnąć niemiecki kapitał przez obietnicę zapłaty w niemieckiej walucie, do której stałości niemiecki kapitalista ma zaufanie. Obligacye wspominały tylko z tego powodu o talarze i południowo-niemieckim złotym, ponieważ te monety przedstawiały walutę niemiecką, nie miano jednak bynajmniej przy zawieraniu interesu zamiaru uwolnienia dłużnika od obowiązku zapłaty we walucie niemieckiej w razie zmiany tej waluty. Zresztą sposób wypełnienia stosuje się do miejsca zapłaty, w miejscu zapłaty zaś, t. j. w Niemczech, obowiązek zapłacenia talara przeszedł w zobowiązanie uiszczenia 3 marek. Natomiast austr. Najw. Trybunał odrzucał odnośne skargi, p. np. G. U. W. 8214. Motywa, na których oparto to orzeczenie, opiewały. Jeżeli w krajowych obligacyach pierwszeństwa oznaczono kapitał w złotych waluty austryackiej, srebro = fl. południowo-niemieckim = frankom itd., to austryacki złoty stanowi podstawę przy obliczaniu zapłaty, a podanie kwoty we walutach zagranicznych oznacza tylko aequivalent tych zagranicznych walut, odpowiadający wówczas austryackiemu złotemu. To samo się odnosi do zobowiązania za-

płaty odsetek (kuponów). Zmiany zagranicznych walut nie mogą nakładać na austryackie towarzystwa obowiązku do zapłacenia w nowych monetach więcej, niż wynosi wedle ich wewnętrznej wartości aequivalent sumy dłużnej w złotych austryackich. Wierzyciele mają prawo tylko do pierwotnie umówionej zapłaty; towarzystwo przeto jest zarówno uprawnione, jak i zobowiązane do zmiany tekstu kuponów, która wskutek zmienionych stosunków walutowych za granicą stała się konieczną, a któraby wierzycielom, uprawnionym do żądania zapłaty za granicą, zapewniała aequivalent umówionych odsetek w odnośnej walucie zagranicznej.

Z tem orzeczeniem N. Tr. nie możemy się zgodzić. Przedewszystkiem stan faktyczny nie jest w niem należycie ujęty. Kupony, o których mowa, opiewają alternatywnie na walutę austryacką i na waluty zagraniczne, a tak kwota wyrażona we walucie austryackiej, jak i kwoty oznaczone we walutach zagranicznych, są stałemi sumami dłużnemi. Kupony te zawierają dalej zobowiązanie do uiszczenia zapłaty także i za granicą. Jest to więc przypadek, gdzie zapłata ma być dokonana w tym rodzaju pieniądza, w którym dług wyrażono. W przypadku takim należy wedle tego, cośmy powiedzieli wyżej na str. 102, uiścić taką ilość jednostek walutowych, jaka w długu została wyrażona. Jeżeli zaś w czasie między powstaniem długu a zapłatą zmienioną została waluta, to ma zastosowanie zasada, omówiona na str. 104, wedle której zapłatę należy dokonać w nowej walucie wedle taryfy, którą podaje ustawa, zaprowadzająca nową walutę. Kupon więc, opiewający na talary waluty niemieckiej, należy zapłacić po zaprowadzeniu waluty państwowej w Niemczech w markach wedle taryfy, przyjętej w ustawie, która zaprowadziła tę nową walutę w Niemczech, a więc wedle taryfy 1 talar = 3 markom. Okoliczność, że dług płatnym jest za granicą, nie zmienia w niczem sprawy, dla sędziego austryackiego decydującą jest waluta miejsca wypełnienia zobowiązania (§ 905), gdziekolwiekby się ono znajdowało. Por. G. U. W. 7109, 6893 i 8214.

XI. Judykatura Najw. Trybunału w sprawie zapłat pieniężnych.

A) Rodzaj pieniędzy w zapłacie.

1. Rodzaj pieniędzy, w którym ma być dokonana zapłata, został umówiony.

a) G. U. W. 1320. Orzecz. N. T. z d. 8 maja r. 1861 l. 250.

Pożyczka, zaciągnięta w Bawaryi przez austryackiego poddanego u poddanego bawarskiego w kwocie 900 fl. w tak zw. Kronthalern i zwrotna wedle umowy w tym samym rodzaju monety (w »Kronthaler«), ma być zwróconą effective w umówionym rodzaju monety, a to na podstawie §§ 37 i 905, wedle których stosunek ten oceniać należy wedle ustaw bawarskich.

b) G. U. W. 2061. Orzecz. N. T. z d. 7 sierpnia r. 1860 l. 9032.

Umowa z d. 5 stycznia r. 1858, wedle której cena kupna ma być uiszczona effective w talarach związkowych, ma być dotrzymaną, nie sprzeciwiają się jej bowiem pat. z d. 24 stycznia r. 1857 l. 101 i z d. 19 września r. 1857 l. 169 d. u. p., a popiera ją pat. z d. 27 kwietnia r. 1858 l. 63 d. u p.

c) Co do zastosowania pat. z d. 7 lutego r. 1856 l. 21 d. u. p., patrz G. U. W. 3202 (orzecz. z d. 24 kwietnia r. 1861 l. 2332) 3367 (orzecz. z d. 8 kwietnia 1869 l. 1107, bez prawnego uzasadnienia), 4067 (orzecz. z d. 23 lutego r. 1871 l. 14217).

d) G. U. W. 8294. Orzecz. N. T. z d. 16 lutego r. 1881 l. 1228.

»Na dobrach X. zaintabulowano na rzecz uprzyw. powsz. zakładu kredytowego ziemskiego prawo zastawu dla sumy pożyczkowej 50.000 zł. w. a. w srebrze lub 125.000 franków złotych. Dobra te wystawił zakład na licytacyę, na której nabył je C. Na pokrycie zaległości annuitetowych i kosztów zakładu w kwocie 598 zł. zapłacił C. bankowi kwotę 11.000 fl. w. a., resztę zaś w kwocie 121.881 franków 28 cent. pozostawił mu zakład przy hipotece. C. wspólnie z zakładem zażądali, ażeby zapłacona kwota 11.000 fl. a. w. i reszta pożyczki wliczone zostały do ceny kupna, i to ta ostatnia wedle kursu dziennego we wysokości 57.284 fl. a. w. N. Tryb. przychylił się do tego żądania, motywując orzeczenie tem, że pierwotny dłużnik zobowiązał się do zapłacenia pożyczki wedle wyboru zakładu effctive w srebrze lub effective w złotych frankach i że także prawo zastawu zaintabulowano w srebrze lub w złotych frankach«.

W orzeczeniu tem nie podano dnia, którego kurs służył za podstawę obliczenia. Uzasadnionym jest kurs dnia licytacyi, por.

G. U. W. 6990 (orzecz. z d. 23 maja r. 1878 l. 15547), 7333 (orzecz. z d. 12 lutego r. 1879 l. 1230), 11064 (orzecz. z d. 8 czerwca r. 1886 l. 6156).

2. Rodzaj pieniędzy, w którym ma być dokonaną zapłata, nie został umówiony.

Por. G. U. W. 6990 (orzecz. z d. 23 maja r 1878 l 15547), tudzież 13354 (orzecz. z d. 23 lipca r. 1890 l. 8566).

B) Ilość pieniędzy potrzebnych do dokonania zapłaty.

1. Zapłata ma być dokonana w tym rodzaju pieniądza, w którym dług wyrażono.

a) G. U. W. 6967 (orzecz N. T. z d. 14 maja 1878 l. 5349)

Dług wyrażony w walucie zagranicznej ma być obliczonym i zapłaconym wedle stosunku tej waluty do waluty krajowej, podanego w skrypcie dłużnym. P. wyżej str. 103.

Por. przedstawione wyżej (str. 116 n.) tz. procesy kuponowe.

b) G. U. W. 7081 (orzecz. N. T. z d. 23 lipca r. 1878 l. 7657).

Dług wyrażony we walucie polskiej ma być uiszczonym we walucie austryackiej po obliczeniu wedle miary podanej w tabelach redukcyjnych, ogłoszonych rozporządzeniem min. skarbu z d. 21 maje r. 1858 l. 81 d. u. p., stosownie do zapowiedzi uczynionej w §-ie 5-tym patentu z d. 27 kwietnia r. 1858 l. 63 d. u. p. P. wyżej str. 104.

c) P. orzecz. podane wyżej pod *A)* 1. *d)*.

Dług wyrażony we walucie krajowej i zagranicznej, a płatny wedle wyboru dłużnika w jednej lub drugiej, ma być zapłaconym w razie wybrania waluty zagranicznej wedle kursu tej ostatniej w dniu licytacyi, jeżeli dług zaspokaja się z ceny kupna realności, na której był zabezpieczonym.

d) G. U. W. 11819 (orzecz. N. T. z d. 3 listopada roku 1887 l. 12345).

Kaucya złożona w talarach związkowych ma być po wejściu w życie umowy z d. 13 czerwca r. 1867 l. 122 d. u. p., wedle której monety związkowe przestały być ustawowym środkiem zapłaty, zwróconą we walucie austr. wedle stosunku przyjętego w tej umowie (talar = $1^1/_2$ zł. a. w.). Z innego punktu widzenia rozstrzygnięto podobną sprawę w orzeczeniu.

G. U. W. 7381 (orzecz. z d. 19 marca r. 1879 l. 2977).

Przy rozdziale ceny kupna realności, sprzedanej w drodze licytacyi d. 13 maja r. 1878, zgłosił A. na podstawie skryptu dłużnego z d. 23 marca r. 1873 pretensyę w kwocie 5000 talarów w srebrze i prosił o obliczenie jej wedle kursu złota z dnia licytacyi (120·30). Wszystkie trzy instancye uznały, że obliczenie ma nastąpić wedle kursu srebra z dnia licytacyi (105·40), ponieważ w dniu spisania skryptu waluta złota nie miała jeszcze mocy obowiązującej w Niemczech, z drugiej zaś strony skrypt opiewa wogóle na srebrne talary, przez które rozumieć można i talary związkowe bite w Austryi (§ 5 pat. z d. 19 września r. 1857 l. 169 d. u. p.). Porównaj orzeczenie podane pod *B)* 1. *d)*.

2. Zapłata ma być dokonaną w innym rodzaju pieniędzy, niż ten, w którym dług wyrażono.

a) Dług wyrażono we walucie krajowej, zapłata zaś ma być dokonana we walucie niekrajowej.

P. orzeczenie podane wyżej pod *A)* 1. *d)* tudzież pod *B)* 1 *c)*. Por. nadto G. U. W. 8585.

b) Dług wyrażono we walucie niekrajowej, zapłata zaś ma być dokonaną we walucie krajowej.

α) G. U. W. 697. (Orzecz. N. T. z d. 4 stycznia r. 1859 l. 11640).

Części składowe majątku oszacowano najpierw w lirach austryackich, a dalej w Lire Milanesi correnti, obliczając te ostatnie po $^5/_6$ lir. austr., to jest po kursie dnia zawarcia kontraktu; świadczenie wzajemne oznaczono tylko w Lire Milanesi correnti. N. T. orzekł, że odsetki od tego wzajemnego świadczenia (Lire Milanesi correnti stały się od pat. z d. 1 listopada r. 1823 tylko monetą rachunkową), mają być uiszczane wedle kursu dnia zawarcia kontraktu, przyjął bowiem, że zamiarem stron było, aby także i wzajemne świadczenie obliczanem było wedle kursu, wedle którego oszacowano majątek.

Orzeczenie to uważamy za słuszne, ale z innych powodów. P. wyżej str. 104 ad *b)* α).

β) G. U. W. 11685 (orzecz. z d. 26 lipca r. 1887 l. 8327).

Pożyczka otrzymana we walucie południowo-niemieckiej, a zwrotna we walucie austryackiej, ma być obliczoną wedle ustawą

okreslonego stosunku waluty płd.-niemieckiej do wal. austr., jaki istniał w dniu powstania długu, — mimo, że tymczasem zaprowadzono w Niemczech walutę złotą. Gdy więc dług powstał w roku 1865, zapłata należy się stosownie do umowy monetarnej z d. 24 stycznia r. 1857 l. 101 d. u. p. w stosunku 6 w. a. do 7 waluty płd.-niem.

γ) G. U. W. 12558 (orzecz. z d. 15 stycznia r. 1889 l. 316). Dług wyrażony w pruskich talarach (bitych w ilości 30 z funta czystego srebra) ma być (po zaprowadzeniu waluty złotej w Niemczech) zwróconym we walucie austryackiej w stosunku 1 talar pruski = $1^1/_2$ zł. a. w., z jednego funta srebra bowiem wybija się w Austryi 45 złotych srebrnych, jest to więc w myśl § 989 u. c. najpodobniejsza moneta do dłużnej.

C) Walutę krajową przyjąć należy we wartości nominalnej.

1. G. U. W. 1323. Orzecz N. T. z d. 14 maja r. 1861 l. 3327. Umowa o zwrot różnicy kursu między biletami bankowymi a monetą srebrną jest prawnie niedozwoloną ze względu na patenty z d. 2 czerwca r. 1848 l. 1157 zb. u. s. i z d. 7 lutego roku 1856 l. 21 d. u. p.

2. Co do zastosowania patentu z d. 2 czerwca r. 1848 l. 1157 zb. u. s. patrz G. U. W. 1377 (orzecz. z d. 27 sierpnia r. 1861 l. 5136), 1432 (orzecz. z d. 10 grudnia r. 1861 l. 8147), 1492 (orzecz. z d. 11 marca r. 1862 l. 1273), 1592 (orzecz. z d. 5 listopada r. 1862 l. 6314), 1647 (orzecz. z d. 3 lutego r. 1863 l. 209), 4191 (orzecz. z d. 7 czerwca r. 1871 l. 5849), 4067 (orzecz. z d. 23 lutego l. 14217).

3. G. U. W. 2359. Orzecz. N. T. z d. 9 stycznia r. 1866 l. 10507.

N. T. przychylił się do żądania o zapłatę pewnej sumy w srebrze lub w pieniądzu papierowym wedle kursu, dłużnik bowiem nie podniósł zarzutu przeciwko sposobowi zapłaty, a sędzia nie ma uwzględniać z urzędu pat. z d. 2 czezwca r. 1848 l. 1157 zb. u. s., z d. 7 lutego r. 1856 l. 21 d. u. p. i z d. 27 kwietnia r. 1858 l. 63 d. u. p.

Porównaj jednak G. U. W. 2769 (orzecz. z d. 3 kwietnia r. 1867 l. 1386), w którem zastosowano pat. z r. 1848, nie przychy-

lając się do żądania skargi o zapłatę 28.000 zł. polskich lub 7000 zł. w. a. w monecie brzęczącej, a skazując na zapłatę w polskich złotych lub w austr. biletach bankowych (1 zł. w. a. = 4 złp.), — jakkolwiek z przedstawionego stanu rzeczy nie widać, by pozwany podniósł w tym kierunku zarzut.

(10) Uznajemy zarazem niniejszy tekst niemiecki księgi ustaw za tekst pierwotny. Wedle tego tekstu należy oceniać tłómaczenia na różne języki krajowe Naszych prowincyj.

P. obj. do § 3 k. c.

Urzędowo sprostowano błędy we wydaniach dla Węgier i Siedmiogrodu rozporządzeniem min. spraw. z d. 27 maja r. 1860 l. 133 d. u. p.

Co do tłómaczeń na język polski, p. wstęp.

Dan w Naszem głównem i stołecznem mieście Wiedniu dnia pierwszego czerwca roku tysiąc ośmset jedenastego, Naszego panowania roku dziewiętnastego.

---

(10) Wir erklären zugleich den gegenwärtigen Deutschen Text des Gesetzbuches als den Urtext, wornach die veranstalteten Uebersetzungen in die verschiedenen Landesprachen Unserer Provinzen zu beurteilen sind.

Gegeben in Unserer Haupt- und- Residenzstadt Wien den ersten Monatstag Junius 1811, Unserer Reiche im neunzehnten Jahre.

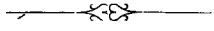

II i III.

Dla W. Księstwa Krakowskiego.

Patent ces. z d. 23. marca r. 1852 l. 77 d. u. p.

Aby we wszystkich postanowieniach odnoszących się do prawa prywatnego mieszkańców m. Krakowa i okręgu zrównać z mieszkańcami sąsiednich krajów koronnych, w szczególności z mieszkańcami Królestw Galicyi i Lodomeryi, z któremi miasto Kraków wraz z okręgiem ma być złączone pod względem administracyi i sądownictwa, uznaliśmy, że księga ustaw cywilnych, wypróbowana długoletniem doświadczeniem w innych krajach koronnych Naszego cesarstwa, może być z pożytkiem zastósowaną w m. Krakowie i jego okręgu, i po wysłuchaniu Naszej

---

Kaiserliches Patent vom 23 März 1852, Nr. 77 R. G. B.

Um die Bewohner der Stadt Krakau und ihres Gebietes in allen, das Privatrecht berührenden Bestimmungen mit den Bewohnern der angränzenden Kronländer und insbesondere der Königreiche Galizien und Lodomerien, mit welchen die Stadt Krakau nebst Gebiet in Bezug auf Verwaltung und Justizpflege vereiniget ist, gleich zu stellen, und da Wir die Anwendbarkeit des durch vieljährige Erfahrung in anderen Kronländern Unseres Kaiserreichs erprobten bürgerlichen Gesetzbuches in der gedachten Stadt und deren Gebiete anerkannt haben, verordnen Wir nach Vernehmung

Rady Ministrów i Naszej Rady Państwa, postanawiamy, co następuje:

Od dnia, w którym w mieście Krakowie wraz z okręgiem rozpoczną działanie na nowo zorganizowane sądy, ma tam równocześnie otrzymać wyłączną moc obowiązującą powszechna księga ustaw cywilnych, ogłoszona 1. czerwca r. 1811. w innych częściach Naszego cesarstwa, wraz ze wszystkiemi późniejszemi rozporządzeniami, odnoszącemi się do przedmiotów, objętych tą księgą, a to w miejsce wszystkich ustaw i zwyczajów, tyczących się przedmiotów unormowanych w powszechnej księdze ustaw cywilnych. Księga ta ma mieć taką samą moc ustawową, jaką otrzymała w innych częściach Naszego cesarstwa patentem obwieszczającym z d. 1. czerwca r. 1811.

Zaprowadzenie powszechnej księgi ustaw cywilnych nie zmienia w niczem ustaw wydanych o uwolnieniu gruntów od ciężarów.

Unseres Ministerrathes und nach Anhörung Unseres Reichsrathes, wie folgt:

Von dem Tage angefangen, an welchem die neu zu organisirenden Gerichte ihre Wirksamkeit beginnen werden, hat das am 1. Juni 1811 in anderen Theilen Unseres Kaiserreiches kundgemachte allgemeine bürgerliche Gesetzbuch sammt allen auf Gegenstände desselben sich beziehenden, nachträglichen Verordnungen in der Stadt Krakau und deren Gebiete anstatt aller anderen, auf Gegenstände dieses allgemeinen bürgerlichen Rechtes sich beziehenden Gesetze und Gewohnheiten, allein zur Richtschnur zu dienen, und soll eben die gesetzliche Kraft haben, welche durch das Kundmachungspatent vom 1. Juni 1811 demselben in anderen Theilen Unseres Kaiserreiches beigelegt worden ist.

Durch die Einführung des allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches werden die erlassenen Gesetze über die Entlastung von Grund und Boden nicht beirrt.

Pat. ces. z d. 23. marca r. 1852 l. 79 d. u. p.

My Franciszek Józef Pierwszy etc., ze względu na to, że w mieście Krakowie i jego okręgu dziś jeszcze istniejące ustawy nie udzielają ważnej instytucyi małżeństwa takiej opieki państwa, jakiej wymaga świętość i wpływ jej na dobrobyt obywatelski, uznaliśmy za stosowne, po wysłuchaniu Naszej rady ministrów i Naszej rady państwa, rozporządzić, co następuje:

I. Umowy małżeńskie, zawarte legalnie podług ustaw dotychczasowych w mieście Krakowie i jego okręgu, uznaje się pod względem swych skutków cywilnych na przyszłość za ważne.

W czternaście dni jednak po ukazaniu się patentu niniejszego w dzienniku ustaw państwa utracą moc obowiązującą ustawy i zwyczaje, istniejące dotąd w wymienionej części kraju pod względem prawa małżeńskiego, a w miejsce ich służyć mają za wyłączną podstawę

Kais. Patent v. 23. Marz 1852. Nr. 79 R. G. B.

Wir Franz Joseph der Erste... etc. finden Uns in der Erwägung, dass dem wichtigen Institute der Ehe durch die in der Stadt Krakau und deren Gebiete noch gegenwärtig bestehenden Gesetze nicht derjenige Schutz des Staates zu Theil wird, den die Heiligkeit und der Einfluss desselben auf die bürgerliche Wohlfahrt fordern, bewogen nach Vernehmung Unseres Ministerrathes und nach Anhorung Unseres Reichsrathes, zu verordnen:

I. Die nach den gegenwärtigen Gesetzen in der Stadt Krakau und deren Gebiete giltig eingegangenen Eheverträge werden in Ansehung ihrer bürgerlichen Wirkungen fortan als giltig anerkannt.

Am vierzehnten Tage, nachdem das gegenwärtige Patent in dem Reichsgesetzblatte erschienen sein wird, werden jedoch die bisher in dem genannten Ländertheile in Bezug auf das Eherecht geltenden Gesetze und Gewohnheiten ausser Wirksamkeit gesetzt, und sollen an deren Stelle die in dem allgemeinen burgerlichen

przepisy o prawie małżeńskiem, zawarte w powszechnej księdze ustaw cywilnych i we właściwych dodatkowych rozporządzeniach.

II. Rozporządzając w ten sposób, pokładamy zupełne zaufanie w przekonania Naszych poddanych, którzy pod opieką dotychczasowych ustaw Krakowskich małżeństwo zawarli, że wyznawcy różnych religii przy tej ważnej okoliczności życia albo już wypełnili obowiązki religii i sumienia albo ich też dodatkowo wypełnić nie zaniedbają.

III. Wszystkie sprawy, dotąd nie załatwione i przyszłe, w których się rozchodzi o rozwód lub o rozdział od stołu i łoża, mogą być rozstrzygane tylko podług przepisów, objętych powszechną księgą ustaw cywilnych, bez względu na to, podług jakiego ustawodawstwa małżeństwo zawarto.

Małżonkowie, podług ustaw dotychczasowych już rozwiedzeni, a ponownie jeszcze niepołączeni, którym w ka-

---

Gesetzbuche und den bezüglichen nachträglichen Verordnungen über das Eherecht enthaltenen Vorschriften allein zur Richtschnur dienen.

II. Indem Wir diese Anordnung treffen, hegen Wir das volle Vertrauen zu den Gesinnungen Unserer Unterthanen, welche unter dem Schutze der bisherigen Krakauer Gesetze die Ehe geschlossen haben, dass die verschiedenen Religionsgenossen bei dieser wichtigen Angelegenheit des Lebens auch die Pflichten der Religion und des Gewissens entweder schon erfüllt haben, oder die Erfüllung nachzuholen nicht vernachlässigen werden.

III. Alle bisher anhängigen und künftig vorkommenden Fälle, in welchen es sich um Trennung der Ehe oder um Scheidung von Tisch und Bett handelt, können, die Ehe möge unter was immer für einer Gesetzgebung geschlossen worden sein, nur nach den im allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche ertheilten Vorschriften entschieden werden.

Die nach den bisherigen Gesetzen bereits getrennten und noch

żdym razie wzajemne połączenie ponowne jest dozwolone, mogą wstąpić w nowe małżeństwo za życia rozwiedzionego małżonka tylko wtedy i tylko pod tym warunkiem, jeżeli to nowe małżeństwo odpowiada przepisom, wprowadzonym w życie obecnym patentem.

IV. Obecne zarządzenia nie znoszą wprawdzie pełnoletności, osiągniętej już podług postanowień obecnie jeszcze istniejących ustaw, jednakże postanawia się, że małoletność w sprawie zawierania małżeństwa trwać ma aż do ukończenia lat dwudziestu czterech.

V. Począwszy od wejścia w życie obecnego patentu aż do wejścia w życie nowo zorganizować się mających sądów, spory o rozdział od stołu i łoża, rozwód lub unieważnienie małżeństwa mogą być tylko w sądzie krajowym w Krakowie rozpoczynane, prowadzone i w pierwszej instancyi rozstrzygane. Dalsze postępowanie w tych sporach należy w drugiej instancyi do sądu apelacyjnego

---

nicht wieder verehelichten Eheleute, denen die Wiedervereinigung mit einander allerdings erlaubt ist, können während der Lebenszeit ihres getrennten Gegentheiles nur dann und in soferne zu einer neuen Ehe schreiten, wenn und in wie ferne diese neue Ehe den durch das gegenwärtige Patent in Wirksamkeit gesetzten Vorchriften angemessen ist.

IV. Die nach Massgabe der gegenwärtig noch geltenden Gesetze erreichte Grossjährigkeit wird durch die gegenwärtige Anordnung zwar nicht aufgehoben, in Hinsicht auf die Schliessung der Ehe jedoch wird die Minderjährigkeit bis zum vollstreckten vier und zwanzigsten Jahre fortdauernd erklärt.

V. Streitigkeiten wegen Scheidung von Tisch und Bett, Trennung oder Ungiltigkeits-Erklarung der Ehe können vom Eintritte der Wirksamkeit des gegenwärtigen Patentes und bis zum Inslebentreten der neu zu organisirenden Gerichte nur bei dem Landesgerichte in Krakau anhängig gemacht, verhandelt und in erster Instanz

we Lwowie, a w trzeciej do najwyższego trybunału sprawiedliwości w Wiedniu.

W tem postępowaniu należy się kierować zamiast dotychczasowych ustaw i zwyczajów przepisami, ogłoszonymi w dekretach nadwornych z dnia 23. sierpnia 1819, l. 1595. i z dnia 24. grudnia 1819, l. 1639. zbioru ustaw sądowych, a zawartych w dodatku do niniejszego patentu.

W skutek tego uważać należy za niezałatwione te wszystkie spory o rozdział od stołu i łoża, rozwód lub unieważnienie małżeństwa, których z chwilą wejścia w życie tego patentu wyrokiem stanowczym jeszcze prawomocnie nie zakończono, jak nie mniej takie, przeciw których stanowczemu wyrokowi odwołanie do drugiej lub trzeciej instancyi albo już jest w toku albo jeszcze jest dopuszczalne. W takich razach służy powodowi prawo wniesienia skargi we formie, przepisanej powyżej powołanemi ustawami, poczem z nią podług tychże ustaw postąpić

---

entschieden werden. Der weitere Rechtszug in Streitigkeiten dieser Art geht in zweiter Instanz an das Appelationsgericht in Lemberg und in dritter an den obersten Gerichtshof in Wien.

In Bezug auf das Verfahren haben die mit Hofdecreten vom 23. August 1819, Zahl 1595, Justizgesetz-Sammlung, und vom 24. Dezember 1819, Zahl 1639, Justizgesetz-Sammlung, kundgemachten, in dem Anhange dieses Patentes enthaltenen Vorschriften anstatt der bisherigen Gesetze und Gewohnheiten allein zur Richtschnur zu dienen.

Diesem zu Folge sind alle Processe wegen Scheidung von Tisch und Bett, Trennung oder Ungiltigkeits-Erklarung der Ehe, welche in dem Zeitpunkte der eintretenden Wirksamkeit dieses Patentes durch Endurtheil noch nicht rechtskraftig entschieden sind, ebenso wie jene, in welchen gegen das Endurtheil die Berufung in zweiter oder dritter Instanz entweder schon anhangig oder noch zulassig ist, als nicht verhandelt anzusehen, und es steht dem Klä-

i stosownie do artykułu III obecnego patentu orzeczenie wydać należy

---

gei fiei, seine Klage in der durch die oben citirten Gesetze vorgeschriebenen Form zu überreichen, über welche sodann nach eben diesen Gesetzen zu verfahren, und nach Massgabe des Artikels III des gegenwärtigen Patentes zu entscheiden sein wird

POWSZECHNA KSIĘGA USTAW CYWILNYCH.

WSTĘP.

O ustawach cywilnych w ogólności.

Pojęcie prawa cywilnego.

§ 1. Ogół ustaw, które określają prywatne prawa i obowiązki mieszkańców państwa między sobą, tworzy prawo cywilne w tem państwie.

Pratobevera, Mat. 2 str. 1 n.; Scheidlein, Commentar über die Einleitung etc., Wien, 1823; Unger, I str. 1 n.; Berger, Kritische Beiträge etc. i w Ztsch. f. R. u. S. Wiss. 1846 str. 1; Pfaff-Hofmann I str. 113 n..; Pfaff-Krainz I § 23; Burckhard, I str. 225 n., Stubenrauch ad § 1; Till, I str. 5 n.: Zoll iunior str. 27 n.

Hofmann w Ger. Z. 1870 Nr. 9; Thon, Rechtsnorm und subiectives Recht, Weimar, 1878; Neuner, Wesen u. Arten der Privatrechtsverchältnisse, Kiel 1866;

Einleitung. Von den bürgerlichen Gesetzen überhaupt.

Begriff des bürgerlichen Rechtes.

§ 1. Der Inbegriff der Gesetze, wodurch die Privat-Rechte und Pflichten der Einwohner des Staates unter sich bestimmt werden, macht das bürgerliche Recht in demselben aus.

Określenie prawa cywilnego w przeciwstawieniu do prawa publicznego nie wchodzi w zakres zadania, któreśmy sobie postawili. Jest ono konieczne w systemie prawa prywatnego. Ponieważ w praktyce kwestya prawa publicznego i prywatnego wyłania się jako pytanie, przed jaką władzą należy dochodzić odnośnych roszczeń, przeto pojęcia te muszą być także określone w nauce o procesie cywilnym i w nauce prawa administracyjnego.

Pisząc komentarz kodeksu cywilnego, mamy granice oznaczone przez sam ten kodeks. Gdy zaś idzie o inne ustawy, to wchodzą one w zakres naszej pracy, o ile modyfikują i uzupełniają kodeks. Stanowiska tego będziemy się trzymać z konieczności.

Jasnem jest, że identyfikowanie »prawa cywilnego« z dopiero co zakreślonym obszarem badania mogłoby wywołać mniemanie, jakobyśmy się zadowalniali definicyą powierzchowną. Nie ulega wątpliwości, że różnicy między prawem publicznem a prywatnem szukać należy w treści i celu prawa przedmiotowego i podmiotowego. Trudność postawienia opartej na tych kryteryach definicyi nie może być uważana za dowód, że różnicy między prawem publicznem a prywatnem nie można przeprowadzić. Wykazuje to tylko niedostateczność uogólnienia. Ponieważ jednak krytyka takiego uogólnienia musi się opierać przedewszystkiem na pozytywnem ustawodawstwie, przeto widzieć w tem należy dalszy powód, dla którego należy trzymać się gruntu, danego przez to pozytywne ustawodawstwo.

Wobec tego ograniczymy się do ocenienia stanowiska, jakie w tej sprawie zajmuje kodeks cywilny, i do zbadania, o ile ma znaczenie pojęcie prawa prywatnego, przez nie podane. W tym względzie podnieść należy, że to pojęcie jest w kodeksie zbyteczne, oprócz tego zaś jest nieścisłe i z materyą kodeksu niezgodne.

Dla uniknięcia nieporozumienia uczynić należy dwie uwagi. Nazwy »prawo prywatne (Privatrecht)« i »prawo cywilne (bürgerliches Recht)« są wedle zapatrywania redaktorów identyczne. Powtóre, jak słusznie podnosi Pfaff-Hofmann (I str. 123), definicya prawa prywatnego, przyjęta przez kodeks, oznacza jego charakter pozytywny w przeciwstawieniu do prawa natury. Widać to

z określenia prawa prywatnego, jako prawa cywilnego (bürgerliches) w państwie (»in demselben«).

Nieścisłość i niedokładność definicyi §-u 1-go wynika z następujących danych.

Różnicę między prawem publicznem a prywatnem w znaczeniu przedmiotowem pragnie kodeks objaśnić różnicą między prawami publicznemi i prywatnemi w znaczeniu podmiotowem. Tymczasem tej ostatniej różnicy kodeks nigdzie nie uwydatnia. Jedną niewiadomą przeto usiłuje kodeks objaśnić przez inną niewiadomą

Jeżeli jednak, nie bacząc na ten brak zasadniczy, przypatrzymy się bliżej definicyi kodeksowej, to uderzą nas następujące niedokładności. Kodeks mówi tylko o »mieszkańcach państwa«, jako podmiotach praw i obowiązków, tymczasem z jego dalszych przepisów wynika, że takimi podmiotami mogą być także osoby nie mieszkające w państwie, tudzież samo państwo. O tyle przeto definicya kodeksu jest za ciasna (Unger I str. 2). Z drugiej strony istnieją »wzajemne (unter sich)« prawa i obowiązki mieszkańców państwa, które nie są prywatne. O tyle przeto definicya jest za obszerna (Unger l. c.). Co do teoryi kodeksu, że prawa prywatne są stosunkiem osoby do osoby (»unter sich«), p. obj. do § 14 k. c

Definicya przeto kodeksu nic nie objaśnia i jest sprzeczna z dalszemi postanowieniami. Wogóle, jako definicya naukowa, jest w kodeksie zbyteczna i nie ma żadnego znaczenia.

§ 2 Skoro ustawę we właściwy sposób ogłoszono, nikt nie może się wymawiać, że mu nie była znana.

Początek mocy obowiązującej ustaw.

§ 3. Moc obowiązująca ustawy i skutki prawne, które z niej wynikają, rozpoczynają się zaraz po jej ogłosze-

---

§ 2. Sobald ein Gesetz gehorig kundgemacht worden ist, kann sich niemand damit entschuldigen, dass ihm dasselbe nicht bekannt geworden sei.

Anfang der Wirksamkeit der Gesetze.

§. 3. Die Wirksamkeit eines Gesetzes und die daraus entspringenden rechtlichen Folgen nehmen gleich nach der Kundmachung ihren Anfang; es wäre denn, dass in dem kundgemachten

niu, chyba, że w samej ustawie odroczono jej moc obowiązującą na czas późniejszy.

Ustawa z d. 10. czerwca 1869, l. 113 d. u. p. o obwieszczaniu ustaw i rozporządzeń przez dziennik ustaw państwa.

Za zgodą obydwóch Izb Rady Państwa postanawiam, co następuje:

§. 1. Dziennik ustaw państwa jest przeznaczony dla królestw i krajów reprezentowanych w Radzie Państwa do obowiązkowego obwieszczania:

a) ustaw, które uchwalono ze współudziałem Rady Państwa,

b) umów państwowych przeznaczonych do publicznej wiadomości,

c) rozporządzeń, wydawanych na podstawie ustaw państwowych.

Ustawy i rozporządzenia, które mają być ogłoszone przez

Gesetze selbst der Zeitpunkt seiner Wirksamkeit weiter hinaus bestimmt würde.

Gesetz vom 10. Juni 1869, Nr. 113. R. G. B. über die Kundmachung von Gesetzen und Verordnungen durch das Reichsgesetzblatt.

Mit Zustimmung beider Häuser des Reichsrathes finde Ich zu verordnen, wie folgt:

§. 1. Das Reichsgesetzblatt ist für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder bestimmt zur verbindenden Kundmachung:

a) der unter Mitwirkung des Reichsrathes zu Stande gekommenen Gesetze;

b) der zur öffentlichen Bekanntmachung bestimmten Staatsverträge;

c) der Verordnungen, welche auf Grund der Reichsgesetze erlassen werden.

Die durch das Reichsgesetzblatt kundzumachenden Gesetze

dziennik ustaw państwa, umieszcza się w nim pod liczbami bieżącemi, kończącemi się z upływem każdego roku.

§. 2. Dziennik ustaw państwa wydaje Ministerstwo spraw wewnętrznych we wszystkich językach używanych w królestwach i krajach, reprezentowanych w Radzie Państwa.

Niemieckie wydanie dziennika ustaw państwa zawiera autentyczny tekst ogłoszeń, przeznaczonych do tego dziennika.

Wydania w innych krajowych językach zawierają urzędowe tłómaczenie autentycznego tekstu.

Wszystkie wydania dziennika ustaw państwa powinny być w zasadzie równocześnie wydawane i rozsyłane.

Jeżeli tego nie można zrobić ze wszystkiemi wydaniami z powodu większego rozmiaru ogłoszenia, należy, o ile to tylko możliwe, przyspieszyć dodatkowe wydanie reszty wydań.

§. 3. Dziennik ustaw państwa ma nosić tytuł: »Dzien-

---

und Verordnungen sind in dasselbe unter fortlaufenden, mit Ende eines jeden Jahres abzuschliessenden Zahlen aufzunehmen.

§. 2. Das Reichsgesetzblatt wird durch das Ministerium des Innern in allen landesüblichen Sprachen der in dem Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder herausgegeben.

Die deutsche Ausgabe des Reichsgesetzblattes enthalt den authentischen Text der für dasselbe bestimmten Kundmachungen.

Die Ausgaben in den übrigen landesüblichen Sprachen enthalten die officiellen Uebersetzungen des autentischen Textes.

Sämmtliche Ausgaben des Reichsgesetzblattes sind in der Regel gleichzeitig herauszugeben und zu versenden.

In jenen Fällen, in welchen dies wegen des grösseren Umfanges einer Kundmachung nicht bezüglich aller Ausgaben möglich sein sollte, ist die nachträgliche Herausgabe der übrigen Ausgaben thunlichst zu beschleunigen.

§. 3. Das Reichsgesetzblatt führt den Titel: »Reichsgesetzblatt für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder«.

Alle im Reichsgesetzblatte enthaltenen Kundmachungen haben,

nik ustaw państwa dla królestw i krajów, reprezentowanych w Radzie Państwa«.

Wszystkie ogłoszenia zawarte w dzienniku ustaw państwa, jeżeli nic innego nie postanowiono, mają obowiązywać we wszystkich królestwach i krajach, reprezentowanych w Radzie Państwa, stosownie do §. 1. ustawy zasadniczej o reprezentacyi państwa z d. 21. grudnia r. 1867, l. 141 d. u. p., a mianowicie w Królestwie Czech, Dalmacyi, Galicyi i Lodomeryi z W. Ks. Krakowskiem, w Arcyksięstwie Austryi poniżej i powyżej Anizy, w księstwach Solnogrodu, Styryi, Karyntyi, Krainy i Bukowiny, w Markgrabstwie Morawskiem, w Księstwie górnego i dolnego Śląska, w uksiążąconem hrabstwie Tyrolu i w ziemi Przedarulańskiej, w Markgrabstwie Istryi, w uksiążąconem hrabstwie Gorycyi i Gradyski i w mieście Tryeście i jego okręgu.

W tym razie nie podaje się osobno okręgu, w którym ogłoszenie ma obowiązywać.

Jeżeli jednak takiego ogłoszenia nie wydano dla wszyst-

---

wenn nicht anders bestimmt wird, für sammtliche nach §. 1. des Staatsgrundgesetzes über die Reichsvertretung vom 21. Dezember 1867, Nr. 141 R. G. Bl. im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder, nämlich die Königreiche Böhmen, Dalmatien, Galizien und Lodomerien mit dem Grossherzogthume Krakau, das Erzherzogthum Oesterreich unter und ob der Enns, die Herzogthümer Salzburg, Steiermark, Karnthen, Krain und Bukowina, die Markgrafschaft Mähren, das Herzogthum Ober- und Nieder-Schlesien, die gefürstete Grafschaft Tirol und das Land Vorarlberg, die Markgrafschaft Istrien, die gefürstete Grafschaft Görz und Gradiska und die Stadt Triest mit ihrem Gebiete zu gelten.

In diesem Falle ist das Gebiet, für welches die Kundmachung zu gelten hat, nicht besonders anzuzeigen.

Wenn aber eine solche Kundmachung nicht für sämmtliche im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder erlassen wird,

kich królestw i krajów, reprezentowanych w Radzie Państwa, natenczas należy w tekście ogłoszenia podać okrąg, dla którego ogłoszenie wydano.

§. 4. Do Dziennika ustaw państwa nie wchodzą:

a) rozporządzenia ministeryalne, któremi nadaje się przywileje przemysłowe lub też uznaje się je za przeniesione, przedłużone lub zgasłe;

b) zarządzenia ministeryalne, odnoszące się tylko do gospodarskiego zarządu własnością państwową lub też zakładami i przedsiębiorstwami, utrzymywanemi w administracyi państwowej.

Należą tutaj np. taryfy cen skarbowych fabrykatów, zmiany w odległości stacyi pocztowych lub telegraficznych, tudzież zmiany opłat pocztowych i tym podobne.

§. 5. Ustawy i rozporządzenia, przyjęte do dziennika ustaw państwa, należy uważać za legalnie ogłoszone w dniu wydania i rozesłania tej części niemieckiego wydania dziennika ustaw państwa, w której te ustawy lub rozporządzenia są zawarte.

---

so ist der Gebietsumfang, für welchen sie erlassen wird, im Texte der Kundmachung anzugeben.

§. 4. Von der Kundmachung durch das Reichsgesetzblatt sind ausgeschlossen:

a) Die Ministerial-Erlässe, wodurch Industrie-Privilegien verliehen oder als übertragen, verlängert oder erloschen erklart werden;

b) die Ministerial-Verfügungen, welche sich nur auf den Wirthschaftsbetrieb vom Staatseigenthume oder von in Staatsregie stehenden Anstalten oder Unternehmungen beziehen.

Hieher gehören z. B. Preistarife ärarischer Fabrikate, Veränderungen in dem Ausmasse von Post- oder Telegraphen-Stationen, s wie der Postrittgelder u. dgl.

§. 5. Die in das Reichsgesetzblatt aufgenommenen Gesetze und Verordnungen sind mit dem Tage der Herausgabe und Versendung

§. 6. Ogłoszenia zawarte w dzienniku ustaw państwa zaczynają obowiązywać z nastaniem 45 dnia licząc od tego dnia, w którym wydano i rozesłano niemiecki tekst odnośnej części dziennika, chyba że w samem ogłoszeniu wyraźnie inaczej postanowiono.

Na każdej części dziennika ustaw państwa należy podać dzień jej wydania. Dzień ten powinien być zarazem dniem rozesłania.

Jeżeli dziennik ustaw państwa nie wyszedł odrazu we wszystkich wydaniach (alinea 5, §. 2.), to na każdem późniejszem wydaniu należy podać dzień wydania i rozesłania tekstu autentycznego.

Oprócz tego w urzędowej części Wiener Zeitung i krajowych dzienników, przeznaczonych do urzędowych ogłoszeń, należy bezzwłocznie ogłosić dzień wydania każdej części dziennika ustaw państwa i zawarte w niej ogłoszenia, przyczem należy dokładnie oznaczyć edycyą, która się właśnie pojawia.

---

jenes Stückes der deutschen Ausgabe des Reichsgesetzblattes, in welchem sie enthalten sind, als gesetzlich kundgemacht anzusehen.

§. 6. Die verbindende Kraft der im Reichsgesetzblatte enthaltenen Kundmachungen beginnt, wenn in denselben selbst nicht ausdrücklich eine andere Bestimmung getroffen wird, mit dem Anfange des fünf und vierzigsten Tages nach Ablauf des Tages, an welchem die deutsche Ausgabe jenes Stückes des Reichsgesetzblattes, in welchem die Kundmachung enthalten ist, herausgegeben und versendet wurde.

Der Tag der Herausgabe, welcher mit dem Versendungstage zusammentreffen muss, ist auf jedem Stücke des Reichsgesetzblattes ausdrücklich anzugeben.

Erfolgt die Herausgabe eines Stückes des Reichsgesetzblattes nicht in allen Ausgaben gleichzeitig (Alinea 5 des §. 2), so ist auf den später erscheinenden Ausgaben dieses Stückes der Herausgabs- und Versendungstag des authentischen Textes anzugeben.

§. 7. Dziennik ustaw państwa mają otrzymywać z urzędu i bezpłatnie tylko cesarskie władze, wydziały krajowe i urzędy komunalne tych miast, które mają swój statut.

Liczbę egzemplarzy rozsyłanych w ten sposób należy ograniczyć do nieodzownej potrzeby.

§. 8. W każdym politycznym urzędzie powiatowym (komunalnym) powinien się znajdować w sali urzędowej dziennik ustaw państwa w językach krajowych i każdemu należy dozwolić przejrzeć go w godzinach urzędowych.

§. 9. Gminy są zobowiązane do nabywania jednego egzemplarza dziennika ustaw państwa, w jednym z języków krajowych. Kwotę, którą mają za to uiszczać, oznaczy ministerstwo spraw wewnętrznych.

§. 10. Należy starać się o to, aby każdy miał łatwość otrzymywania dziennika ustaw państwa, aby każdy urząd po-

---

Ausserdem sind der Tag der Herausgabe jedes Stückes des Reichsgesetzblattes und die in demselben enthaltenen Kundmachungen unter genauer Bezeichnung der Ausgabe, deren Herausgabe erfolgt, im amtlichen Theile der Wiener Zeitung und der zu ämtlichen Kundmachungen bestimmten Landeszeitungen unverzüglich kundzumachen.

§. 7. Mit dem Reichsgesetzblatte sind von Amtswegen und unentgeltlich nur landesfürstliche Behörden, die Landesauschüsse und die Communalamter jener Städte, welche eigene Statute haben, zu betheilen.

Diese Betheilung ist auf das strengste Amtsbedürfniss zu beschränken.

§. 8. Bei jeder politischen Bezirks- (Communal-) Behörde hat das Reichsgesetzblatt in den landesüblichen Sprachen im Amtslocale aufzuliegen, und es ist in den Amtsstunden Jedermann Einsicht in dasselbe zu gestatten.

§. 9. Die Gemeinden sind zur Anschaffung Eines Exemplares des Reichsgesetzblattes in einer der landesublichen Sprachen ver-

cztowy przyjmował zamówienia, aby cena była możliwie nizką i aby przesyłka odbywała się tak, jak innych dzienników. Przesyłka dziennika ustaw państwa jest wolna od opłaty pocztowej.

§. 11. Wedle okoliczności i wynikającej stąd potrzeby można celem jak największego rozszerzenia ustaw i rozporządzeń, ogłoszonych w dzienniku ustaw państwa, użyć jeszcze innych sposobów publikacyi, jak np. umieszczenie w dziennikach urzędowych, przylepianie na publicznych miejscach itp.

§. 12. Działalność tej ustawy rozpoczyna się z dniem 1. stycznia r. 1870.

W tym samym dniu tracą moc obowiązującą dotychczasowe ustawowe postanowienia o ogłaszaniu ustaw i rozporządzeń, o ile się odnoszą do dziennika ustaw państwa.

---

pflichtet. Die von ihnen hiefür zu leistende Vergütung wird von dem Ministerium des Innern festgesetzt

§. 10. Es ist Sorge zu tragen, dass die schleunige Erlangung des Reichsgesetzblattes für Jedermann thunlichst erleichtert, die Bestellung auf dasselbe von jedem Postamte angenommen, der Preis desselben möglichst billig gestellt und die Versendung allenthalben nach Art der Zeitungen eingeleitet werde. Die Versendung des Reichsgesetzblattes erfolgt portofrei

§. 11. Nach Massgabe der Umstande und des daraus hervorgehenden Erfordernissen können zur möglichsten Verbreitung der im Rgbltte kundgemachten Gesetze und Verordnungen auch noch andere Arten der Veröffentlichung, als: Einrückung in die amtlichen Zeitungen, öffentlicher Anschlag u. dgl. angewendet werden.

§. 12. Die Wirksamkeit dieses Gesetzes beginnt am 1. Janner 1870.

Mit dem namlichen Zeitpuncte treten die über die Kundmachung der Gesetze und Verordnungen bestehenden gesetzlichen Bestimmungen, sofern sie das Reichsgesetzblatt betreffen, ausser Wirksamkeit.

Wykonanie tej ustawy polecam Mojemu Ministrowi spraw wewnętrznych.

I. Publikacya ustaw.

Blaschke, Ein Beitrag zur Frage, ob die in J. G. S. erschienen Gesetze für alle Provinzen verbindlich sind? (Jurist XI, 2); Turnes, w Jurist XII str. 246; Ueber den Charakter u. Inhalt der J. G. S. w G. Z. z r. 1857 Nr. 8; Pratobevera, Mat. VII str. 197; Tezner, Ueber die gehörige Kundmachung der Gesetze w J. Bl. 1887 Nr. 4 do 9.

A) Publikacya ustaw do 30 września 1849 r

W tym okresie sposób ogłaszania ustaw nie był jednolity (wywieszano je w urzędach obwodowych, rozsyłano dominiom, odczytywano, przylepiano na bramach etc.). Główne postanowienia o publikacyi w tym okresie zawierają:

urzędowe pouczenie (Amtsunterricht) o manipulacyi urzędów obwodowych (Handbuch der Gesetze Joseph II, t. 11, str. 896);

d. n. z. d. 11 października r. 1791 (z. u. pol. t III, str. 96);

d. kanc. n. z d. 23 kwietnia r. 1807 (z. u. pol. t. XXVIII. str. 84);

d. kanc. nadw. z d. 7 maja r. 1810 (z. u. pol. t. XXXIV, str. 96);

d. n. z d. 17 czerwca r. 1825 (z. u. s. l. 2107) i

d. n. z d. 16 listopada r. 1827 (z. u. s. l. 2319).

Umieszczanie ustawy w zbiorze ustaw nie miało znaczenia publikacyi (następowało o wiele później). Zbiory, obejmujące ustawy z tego okresu, są urzędowe i prywatne. Są one następujące:

1. Prywatny zbiór znany pod nazwą »zbioru Kropatschka, Goutty i Pichla«, obejmuje ustawy z wszystkich dziedzin (to znaczy, używając przyjętej terminologii, tak ustawy sądowe, jak i polityczne), z czasu od r. 1740 do 1848. Tytuły tego zbioru opiewają.

»Sammlung aller k. k. Verordnungen und Gesetze vom J. 1740—1780, die unter der Regierung des Kaiser (sic) Joseph II; theils noch ganz bestehen, theils zum Theile abgeändert sind, als

---

Mit dem Vollziege dieses Gesetzes ist der Minister des Innern beauftragt.

ein Hilfs- und Ergänzungsbuch zu dem Handbuche aller unter der Regierung des Kaiser Joseph II. für die k. k. Erbländer ergangenen Verordnungen und Gesetze in einer chronologischen Ordnung«, 8 względnie 9 tomów, 2 wydanie, Wiedeń, 1787. Tom I obejmuje lata 1740—53, II 1753—55, III 1755—60, IV 1760—65, V 1766—69, VI 1770—73, VII 1774—76, VIII 1777—80, IX »Hauptelenchus und Repertorium über alle 8 Bände. . . . in einer chronologischen Ordnung und sistematischen Verbindung«.

»Handbuch aller unter der Regierung des Kaiser Joseph des II. für die k. k. Erbländer ergangenen Verordnungen und Gesetze in einer Sistematischen Verbindung«, 18 tomów, z alfab. repertorium.

»Sammlung der Gesetze, welche unter der glorreichsten Regierung des König Leopold II. in den sämmentlichen (sic) K. Erblanden erschienen sind in einer chronologischen Ordnung«, 5 tomów, 1790 n., z alfab. repertorium.

»Sammlung der Gesetze, welche unter der gtorreichsten Regierung des Kaiser Franz des II. in den sämmtlichen k. k. Erblanden erschienen sind in einer Chronologischen Ordnung von Joseph Kropatschek«, Wiedeń, 25 tomów, obejmuje lata 1792—1808.

Kontynuacya tego zbioru znajduje się w 32 tomach, obejmujących lata 1809—31. wydanych przez Gouttę. Każdy tom ma trzy tytuły:

a) »Sammlung der politischen und Justizgesetze, welche unter der Regierung Sr. Majestät Kaisers Franz I in sämmtlichen k. k. Erblanden erlassen worden sind in chronologischer Ordnung von Wilhelm Gerhard Goutta. I (i. t. d.) Band«. *b)* »Fortsetzung der von Joseph Kropatschek verfassten Sammlung der Gesetze. Enthält sämmtliche politische und Justizgesätze, welche i t. d. jak *a)*. I (i. t. d.) Fortsetzungs-Band«. *c)* Dosłownie jak *b)* tylko zamiast I (i t. d.) Fortsetzungsband: »XXVI (i t. d.) Band«.

Z tem łączy się »Fortsetzung der ursprünglich vom Hofsekräter Joseph Kropatschek, später vom Hofsekräter W. G. Goutta redigirten Sammlung der Gesetze im politischen, Kameral- und Justizfache, welche unter der Regierung Sr. k. k. Majestät Franz I. in sämmtlichen k. k. Staaten erlassen worden sind, in chronologischer Or-

dnung. Hgg. v. Franz Xav. Pichl«. Całego zbioru tomy 58—60, względnie 33—35 kontynuacyi, Wiedeń 1834.

Dalszy ciąg ma tytuł podwójny:

a) »Fortzetzung der . . . Ferdinand I. . . . Ordnung . . .« 61—72. t. (36. do 47 kontynuacyi), Wiedeń 1837 n. *b)* »Vollständige Sammlung aller im politischen . . . in chronolog. Ordnung nebst einem alphab. geordneten Materien-Register Hgg. von F. X. Piohl, I—XII t., Wiedeń 1837—48 (obejmuje lata 1837—48).

2. Urzędowy zbiór, znany pod nazwą »zbioru ustaw sądowych (Justizgesetzsammlung)«, obejmuje ustawy od r. 1780 do 1848. Nie jest podzielony na tomy (zwykle oprawia się go w 14 tomach). Tytuły poszczególnych części opiewają.

»Joseph des Zweyten Römischen Kaisers Gesetze u. Verfassungen im Justizfache. Für Böhmen, Mähren, Schlesien, Oestreich ob und unter der Enns, Steyermark, Kärnthen, Krain, Görz, Gradisca, Triest, Tyrol und die Vorlande. In den ersten vier Jahren seiner Regierung«. Pod panowaniem Józefa II wyszło pięć dalszych części. Mają one w napisie ten sam tytuł z tą różnicą, że zamiast ostatnich słów powiedziano: »w piątym (6-tym, 7-mym, 8-mym, ostatnim) roku panowania«. Każda część jest osobno paginowana i w osobny rejestr alfabetyczny zaopatrzona.

Dalszy ciąg zbioru ma tytuł: »Leopold des zweyten Römischen Kaisers Gesetze i t. d. w pierwszym (drugim i ostatnim) roku jego panowania«. Każda część jest także odrębnie paginowana i ma swój rejestr.

Reszta części ma tytuł: »Sr. Majestät des Kaisers Franz Gesetze und Verfassungen im Justizfache. Für die deutschen Staaten der Oesterreichischen Monarchie. In den ersten vier Jahren seiner Regierung«. Kontynuacya pod tytułem »Im fünften und sechsten Jahre Seiner Regierung« ma wspólną z poprzednią częścią paginacyę i wspólny rejestr. Siedem dalszych części obejmuje lata 1798—1803, 1804—11, 1812—17, 1818—20, 1821—25, 1826—30, 1831 do końca lutego 1835. Część obejmująca lata 1818—20 ma repertorium od 1780 do 1820. W części obejmującej lata 1831 do 35 każdy rocznik ma osobną kartę tytułową z tytułem opiewającym: »Gesetze und Verordnungeu im Justiz-Fache vom Jahre 1831 (itd.) für die deutschen Staaten der Oesterreichischen Monarchie«.

Ustawy wydane za panowania Ferdynanda I rozpadają się na części (odrębnie paginowane) 1835—41 i 1842—48 i tu jednak każdy rocznik ma odrębną kartę tytułową. Wreszcie wydano repertorium za lata 1821—48. W całym zbiorze ponumerowano ustawy liczbamt bieżącemi osobno dla każdego panowania.

Umieszczenie przepisu prawnego nie miało, jak już zaznaczono, znaczenia publikacyi, która odbywała się wedle wskazówek zawartych w przepisach podanych na wstępie tego wywodu. Ówczesna nauka jednak nie przyjmowała tego zapatrywania, a nawet niektóre rozporządzenia orzekają inaczej. Idzie tu przedewszystkiem o d. n. z d. 29 grudnia r. 1785 l. 509 z. u. s. i d. n. z d. 20 listopada r. 1818 l. 1519 z. u. s. Pierwszy z tych dekretów stanowi: »Ponieważ w zbiorze ustaw i konstytucyi sądowych, wydanych za panowania Najjaśniejszego Pana, zawarte są także rozporządzenia i wskazówki, wydane dla poszczególnych urzędów w odpowiedzi na szczegółowe pytania, przeto sądy, gdyby w przyszłości natrafiły na podobne wątpliwości, jakie przez te pouczenia zostały już wyjaśnione i usunięte, — powinny same je z tych rozporządzeń wyjaśnić i usunąć«. Drugi z powyższych dekretów stanowi: »Dekret nadworny z d. 15 marca r. 1784 l 262, wydany w sprawie amortyzacyi dawnych pozycyi, których posiadacze są nieznani, wprawdzie tylko do czeskiego sądu apelacyjnego, nabył moc ustawy i dla innych prowincyi przez to, że został umieszczony w zbiorze ustaw sądowych, a to na podstawie d. n. z d. 29 grudnia r. 1785 l. 509 z. u s.« Pierwszy z powyższych dekretów uwalnia tylko — zdaniem Pfaffa-Hofmanna (I str. 140) — władze centralne od udzielania odpowiedzi na już rozstrzygnięte pytania, odnoszące się do ustaw, które już przedtem miały moc ustawy, odpowiedzi te bowiem były tylko interpretacyą tychże ustaw. Drugi z powołanych dekretów uważa Pfaff-Hofmann rzeczywiście za stwierdzenie ówczesnej nauki, iż umieszczenie w zbiorze ustaw sądowych ma znaczenie pulikacyi, uważa jednak, że praktyka była w tym kierunku inną, tudzież, że d. n. z d. 16 listopada r. 1827 l. 2319 zb. u. s., normujący sposób publikacyi ustaw wogóle, usunął powyższe postanowienia dekretu z r. 1818.

3. Tak zw. zbiór ustaw politycznych (politische Gesetzsammlung) jest również zbiorem urzędowym. Obejmuje 80 to-

mów i zawiera polityczne ustawy i rozporządzenia od 1790 do 2 grudnia 1848. Każdy tom ma na początku rejestr chronologiczny, a na końcu rejestr alfabetyczny. Tytuł pierwszych czterech tomów brzmiał: »Sr. k. k. Majestät Leopold des zweyten politische Gesetze und Verordnungen für die deutschen, böhmischen und galizischen Erbländer. Auf Allerhochsten Befehl und unter unmittelbarer Aufsicht der politichen Hofstelle herausgegeben«. Tytuł tomów 5—62 brzmiał: »Sr. k. k. Majestät Franz des zweyten (od tomu 28-go »Franz des Ersten«) politische Gesetze und Verordnungen für die Oesterreichischen, Bohmischen und Galizischen Erbländer (od tomu 53 »für sämmtliche Provinzen des Oesterreichischen Kaiserstaates mit Ausnahme von Ungarn und Siebenbürgen«). Auf Allerhóchsten Befehl und unter Aufsicht des Directorii (w t. 10 »der hóchsten Hofstelle«, od tomu 11-go »der hóchsten Hofstellen«). Tom 63-ci jest zatytułowany: »Sr. k. k. Majestät Weil. Franz des Ersten dann Sr. k. k. Majestät Ferdinand des Ersten politische Gesetze itd.« Reszta tomów ma tytuły: »Sr. k. k. Majestät Ferdinand des Ersten itd.«

Ogólne repertoryum do zbioru ustaw politycznych istnieje pod tytułem Hempel-Kursinger »Alphabetisch chronologische Uebersicht der k. k. Gesetze und Verordnungen vom J. 1740 bis zum Jahre 1821«, 10 tomów, wydanych we Wiedniu (1825—28). Trzy dalsze tomy, wydane w latach 1829, 1833 i 1847 obejmują rejestra ustaw do r. 1843.

4. Dekretem k. n. z d. 4 sierpnia r. 1818 l. 1280 zaprowadzono zbiory ustaw prowincyonalnych, obejmujące rozporządzenia rządu krajowego natury ogólniejszej i rozporządzenia władz centralnych, mających zastosowanie w odnośnym kraju. Dla Galicyi wychodził zbiór pod tyt. »Provinzial Gesetzsammlung des Konigreiches Galizien u. Lodomerien« 1819—46, tomów 28. Ustawy od r. 1847 do 2 grudnia r. 1848 wydano w tomie dodatkowym. Zbiór ten wychodził od r. 1827 w języku polskim i niemieckim.

5. Ze zbiorów prywatnych wymienić należy zbiór pod tyt. »Sammlung der seit dem Regierungsantritte Kaiser Franz Joseph I. bis zum Schlusse des Jahres 1855 erlassenen und noch in Kraft bestehenden Gesetze und Verordnungen im Justizfache. Auf Ver-

anlassung des Justizministeriums herausgegeben«. Tomów 22 w Wiedniu 1856—1860. Dalszych kontynuacyi tego zbioru niema.

Dalszym ważnym dla nas zbiorem jest tak zw. zbiór Pillera (tak nazwany od drukarni, w której go drukowano). Zbiór ten obejmuje przepisy prawne, wydane dla Galicyi, tudzież rozporządzenia ogólne z czasu między r. 1772 a 1818. Wychodził pod następującymi tytułami: pierwszy tom p. t. Edicta et mandata universalia in regnis Galiciae et Lodomeriae a die 11 septembris 1772 initae possesionis promulgata« i polskim tytułem: »Rozkazy i ustawy powszechne królestwom Galicyi i Lodomeryi od dnia 11 września 1772 objęcia posesyi ogłoszone«. We Lwowie. W drukarni Pillera 1772. Pierwszy rocznik wyszedł w języku łacińskim i polskim, dalsze także w niemieckim, a mianowicie pod tytułem: »Continuatio edictorum et mandatorum universalium in regnis Galiciae et Lodomeriae...« »Kontynuacya wyroków i rozkazów powszechnych w Galicyi i Lodomeryi królestwach,« a po niemiecku: »Fortsetzung der allgemeinen Verordnungen und Edicte, welche in den Königreichen Galizien und Lodomerien erlassen worden sind.» W roku 1788 wyszedł skrócony zbiór ustaw prowincyonalnych w drukarni Pillera p. t. »Handbuch der Galizischen Gesetze in Auszügen« 2 tomy i 1 dodatkowy.

Z pomiędzy czysto prywatnych zbiorów ustaw prowincyonalnych szczególnie zasługują na uwagę:

Drdacki v. Ostrów. Lexicon der politischen Gesetze f. Galizien u. die Bucowina, 1833 (2 wyd. 1844).

Winiwarter. Handbuch der Justiz- und politischen Gesetze und Verordnungen, welche sich auf das... allgemeine bürgerliche Gesetzbuch beziehen. Wiedeń. — Pierwsze wydanie wyszło w roku 1829 w 3 tomach; drugie wydanie w r. 1835, trzecie w r. 1844.

Do ostatniego wydania dzieła Winiwartera wyszły dodatkowe zbiory, które wydał Damianitsch w r. 1859 pod tytułem: »Ergänzungsband zum Winiwarter'schen Handbuch«.

Michel. Sammlung der neuesten auf das österreichische allgemeine Privatrecht sich beziehenden Gesetze und Verordnungen 1850, z dodatkiem r. 1856.

Visini Andrzej. Handbuch der Gesetze und Verordnungen

welche sich auf das österreichische allgemeine Gesetzbuch beziehen«. Wiedeń 1837. 2 tomy.

O zbiorach Monza, Gellera i innych p. we wstępie ustęp pod tyt. »Literatura austryackiego prawa prywatnego«.

B) Okres drugi od patentu z d. 4 marca r. 1849 l. 153 d. u. p. Patentem tym zniesiono wszystkie dotychczasowe sposoby ogłaszania ustaw i zaprowadzono jednolity wyłączny sposób publikowania ustaw, dokonywany przez umieszczanie w tak zw. »allgemeines Reichsgesetz- und Regierungsblatt,« względnie w utworzonem dla każdego kraju koronnego »Landesgesetz- und Regierungsblatt«.

1. Dziennik ustaw państwa. Pierwotne normy ustanowione dla dziennika ustaw państwa w zacytowanym patencie z d. 4 marca r. 1849 l. 153 d. u p., ulegały z biegiem czasu uzupełnieniom i zmianom. Zaprowadzono je rozp. min. z d. 22 lipca r. 1849 l. 334 d. u. p. (tom uzupełniający[1]), ces. rozp. z d. 7 grudnia r. 1849 l. 31 d. u. p., ces rozp. z d. 20 grudnia r. 1850 l. 473 d. u. p, ces. pat. z d. 27 grudnia r. 1852 l. 260 d. u. p., ces. rozp. z d. 31 lipca r. 1853 l. 170 d. u. p., ces pat. z d 1 stycznia roku 1860 l. 3 d. u. p., ustawa z d. 19 maja r. 1868 l. 45 d. u. p. Od 1 stycznia r. 1870 urządzenie dziennika ustaw państwa polega na ustawie z d. 10 czerwca r. 1869 l. 113 d. u. p., którą podaliśmy wyżej w całości.

Przedmiot ogłoszenia w dzienniku ustaw państwa podają §§ 1 i 4 ustawy z d. 10 czewca r. 1869 l. 113 d. u. p. (podane wyżej).

Tytuł dziennika określa § 3 tej ustawy. Początkowo opiewał (wedle pat. z 4 marca r. 1849) »allgemeines Reichsgesetz- u Regierungsblatt«.

---

[1]) Ogłaszanie ustaw przez dziennik ustaw państwa rozpoczęło się od d. 1-go listopada r. 1849. Ponieważ wszystkie poprzednie zbiory miały być ukończone z d 2 grudnia r. 1848, przeto rozporządzenia i ustawy, wydane od tego czasu, to jest od 2 grudnia r. 1848 do końca paź z. r. 1849, zebrano w tomie uzupełniającym dziennik ustaw państwa. Tom ten jest zbiorem urzędowym, publikacya zaś zawartych w nim ustaw i rozp. dokonaną została jeszcze wedle dawniejszych przepisów. Pierwszy rocznik dziennika ustaw panstwa obejmuje ten własnie tom uzupełniający i ustawy tudzież rozporządzenia, wydane od 1 listopada do końca grudnia r. 1849 go.

Tekstem autentycznym jest od ustawy z 10 czerwca r. 1869 l. 113 d. u. p. tekst niemiecki (§ 2). Pierwotnie wedle patentu z r. 1849 (§ 1) wydawano dziennik ustaw państwa w 10 językach krajowych i wszystkie teksty uznano za równie autentyczne. Dopiero patent z d. 27 grudnia r. 1852 (§§ 2 i 3) uznał tylko tekst niemiecki za autentyczny, rozporządzenie ministeryalne zaś z d. 19 marca r. 1853 l. 51 d. u. p. postanowiło, że także i co do pierwej w dzienniku ustaw państwa ogłoszonych ustaw i rozporządzeń tylko tekst niemiecki jest autentycznym.

Pierwotnie wydawano dziennik ustaw w regule odrazu we wszystkich językach. Wyjątki od obowiązku równoczesnego wydawania zawiera rozp. z d. 7 grudnia r. 1849. Dopiero patent z d. 27 grudnia r. 1852 zarządził wydawanie dziennika u. p. tylko w tekście niemieckim, tłómaczenia zaś na języki krajowe polecił umieszczać w dzienniku ustaw krajowych. Od ustawy z r. 1869 wychodzi dziennik ustaw państwa znowu we wszystkich tłómaczeniach, autentycznym tekstem jednak jest, jak już powiedziano, tekst niemiecki.

Obszar, w którym ogłoszone w dzienniku u. p. ustawy i rozporządzenia obowiązują, oznacza § 3 ustawy z r. 1869.

Dniem prawnego ogłoszenia jest wedle § 5 ustawy z r. 1869 dzień wydania i rozesłania tej części niemieckiego wydania dziennika, w której znajduje się odnośna ustawa.

Dzień, w którym ustawa względnie rozporządzenie rozpoczyna obowiązywać, nie spada się w zasadzie z dniem ogłoszenia. Wedle §-u 6 ustawy z r. 1869 ustawy i rozporządzenia zaczynają obowiązywać w braku innego postanowienia, zawartego w samej ustawie, dopiero w 45 dni po dniu wydania i rozesłania niemieckiej edycyi dziennika ustaw państwa. Wobec tego postanowienia paragraf 3 kod. cyw. został uchylonym.

Por. § 3 pat. z r. 1849, wedle którego vacatio legis wynosiła 30 dni, i § 4 ces. rozp. z 20 grudnia 1850 r., ustanawiającego już termin 45 dni.

2. Dziennik ustaw krajowych przechodził następujące koleje:

Patent z 4 marca r. 1849 zawierał następujące postanowienia: »§ 4. W każdym kraju koronnym wydawanym będzie dzien-

nik ustaw krajowych i rządu (Landesgesetz- u. Regierungsblatt) w językach krajowych w połączeniu z niemieckiem tłómaczeniem § 5. Dzienniki ustaw krajowych i rządu mają zawierać: *a)* datę i napis, oznaczający treść wszystkich tych ustaw i rozporządzeń które zostały ogłoszone przez dziennik ustaw państwa, tudzież numer i dzień wydania odnośnego dziennika ustaw państwa. Zawierać ma dalej dziennik ustaw krajowych ustawy krajowe odnośnego kraju w całej treści. *b)* Wreszcie zawierać ma d. u. kraj wszystkie rozporządzenia, zarządzenia i pouczenia wydane przez władze krajowe w sprawach publicznych«.

Przepisy te zostały zmienione przez §§ 2 i 3 ces. rozp. z d. 20 grudnia r. 1850 l. 473 d. u. p. Od 1 stycznia r. 1851 umieszczano w dzieniku ustaw krajowych wszystkie te ustawy i rozporządzenia w całej osnowie z dziennika ustaw państwa, które miały obowiązywać w tym kraju koronnym, gdzie ten dziennik ustaw krajowych wydawano.

Dalszą zmianę zaprowadził § 9 ces. pat. z d. 27 grudnia r. 1852 l. 260 d. u. p, Od 1 stycznia r. 1853 rozpadł się dziennik krajowy (Landes-Regierungsblatt) na dwie części. Pierwsza część zawierała z dziennika ustaw państwowych te ustawy i rozporządzenia, które — choćby częściowo — miały obowiązywać w odnośnym kraju, i to w tekście niemieckim i w odnośnych tłómaczeniach, — z innych zaś ustaw i rozporządzeń, ogłoszonych w dzienniku ustaw państwa, tylko krótką notatkę, dotyczącą przedmiotu tych przepisów. Druga część zawierała w językach krajowych rozporządzenia, zarządzenia i pouczenia, wydane w sprawach publicznych przez władze krajowe w ich zakresie działania, o ile się nadawały do ogłoszenia, oprócz tego jednak także i te rozporządzenia ministerstw i najwyższych władz administracyjnych państwowych, które te władze przeznaczyły do ogłoszenia w dzienniku krajowym.

Patent z 1 stycznia r. 1860 l. 3 d. u. p. zawiesił wydawanie dzienników krajowych (Landes-Regierungsblatter). Wedle tego patentu miały nadal władze centralne oznaczać, które ustawy i rozporządzenia, ogłaszane w d. u. państwa, dla jakich krajów i w jakich językach krajowych mają być na koszt państwa rozsyłane gminom w osobnych odbitkach. Natomiast druk i ogłoszenie roz-

porządzeń władz krajowych miały następować na skutek zarządzenia władz krajowych na koszt kraju. Władze i gminy miały otrzymywać potrzebną ilość egzemplarzy tak ogłoszonych rozporządzeń (§ 4). Zresztą powoływał się patent z r. 1860 na patent z r. 1852. (§ 5). Po zniesieniu przeto dziennika krajowego wychodziły na podstawie powyższego patentu z r. 1860 »Verordnungen und Bekanntmachungen der Landesbehorden«. Tak było aż do r. 1862. Od r. 1863 bowiem rozpoczął wychodzić na nowo dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych (Landesgesetz- u. Verordnungsblatt). Wskrzesiło go ces. rozp. z d. 17 lutego r. 1863 l. 19 d. u. p., które stanowiło, że co do ogłaszania ustaw krajowych i początku mocy obowiązującej tych ustaw należy aż do konstytucyjnej rewizyi patentu z 1 stycznia r. 1863 l. 3 d. u. p. stosować postanowienia zawarte w §§ 4 i 5 tego patentu, a odnoszące się do rozporządzeń władz krajowych.

Wreszcie co do Galicyi ustawa z d. 10 czerwca r. 1866 l. 13 d. u. kr. stanowi, że ustawy sejmowe i rozporządzenia Wydziału krajowego mają być ogłaszane w języku polskim, jako autentycznym, i w przekładach ruskim i niemieckim.

Co do dnia, w którym ustawy i rozporządzenia krajowe rozpoczynały obowiązywać, to odnośne postanowienia przechodziły następujące koleje:

Patent z r. 1849 stanowił co do rozporządzeń, że powinno się je uważać za należycie ogłoszone i obowiązujące z początkiem piętnastego dnia po dacie dziennika ustaw i rozp. krajowych. Co do ustaw ogłaszanych w dzienniku ustaw krajowych, to rozpoczynały one obowiązywać w trzydziestym dniu po ogłoszeniu ich w dzienniku ustaw państwa.

Od 1 stycznia r. 1851 (na podstawie ces. rozp. z d. 20 grudnia r. 1850 l. 473 d. u. p.) dniem, w którym ustawy, ogłaszane w dzienniku ustaw krajowych, rozpoczynają obowiązywać, jest 45-ty dzień od daty odnośnego dziennika ustaw państwa, z którego wyjęte zostały.

Od patentu z r. 1852 rozporządzenia i zarządzenia, ogłaszane w drugiej części dziennika krajowego (Landes-Regierungsblatt), należało uważać za obowiązujące z początkiem piętnastego dnia po ogłoszeniu, o ile same nie zawierały innego postanowienia. Co do

ustaw i rozporządzeń, ogłaszanych w pierwszej części, to w tym względzie należało stosować przepisy odnoszące się do dziennika ustaw państwa.

Wreszcie rozp. min. z d. 14 marca r. 1860 l. 65 d. u. p. postanowiło, że rozporządzenia władz krajowych, oznaczone w § 4 patentu z d. 1 stycznia r. 1860 l. 3 d. u. p. należy uważać za prawnie ogłoszone w dniu umieszczenia ich w odnośnym dzienniku rozporządzeń. Władze krajowe powinny z reguły oznaczać w rozporządzeniach, wydawanych w ich zakresie działania, dzień, w którym te rozporządzenia zaczynają obowiązywać. Jeżeli się to nie stało, to rozporządzenia te zaczynają obowiązywać z początkiem piętnastego dnia po dniu ogłoszenia. Co się zaś tyczy galicyjskich ustaw sejmowych i rozporządzeń Wydziału krajowego we Lwowie, to wedle ustawy krajowej z d. 10 czerwca r. 1866 l. 13 d. u. kr. moc obowiązująca ich rozpoczyna się z dniem 15-tym po ogłoszeniu, chyba że w nich samych postanowiono inaczej.

Ad 1. i 2. Obecny stan przeto jest następujący.

W dzienniku ustaw państwa (Reichsgesetzblatt) umieszcza się ustawy, umowy państwowe i rozporządzenia, wskazane w § 1 i 4 ustawy z d. 10 czerwca r. 1869 l. 113 d. u. p.

Wszystkie te ustawy i rozporządzenia uważa się za prawnie ogłoszone z dniem wydania i rozesłania tej części niemieckiego wydania d. u p., w której są zawarte. (§ 5 powyższej ustawy).

Moc obowiązująca ogłoszeń zawartych w d. u. p. rozpoczyna się, w braku innego postanowienia w tych ogłoszeniach, z początkiem 45-go dnia po upływie tego dnia, w którym wydano i rozesłano niemieckie wydanie części dziennika ustaw państwa, zawierającej owo ogłoszenie. (§ 6 powyższej ustawy).

W dzienniku ustaw i rozporządzeń krajowych (Landesgesetz und Regierungsblatt) umieszcza się:

a) ustawy sejmowe, ogólnie obowiązujące uchwały sejmowe i rozporządzenia wydziału krajowego (u. z d. 10 czerwca r. 1866 l. 13 d. u. i r. kr.).

b) rozporządzenia władz krajowych (ces. pat. z d. 1 stycznia r. 1860 l. 3 d. u. p.).

Ustawy i uchwały sejmowe tudzież rozporządzenia Wydziału krajowego uważać należy za prawnie ogłoszone z dniem wyj-

ścia i rozesłania odnośnego dziennika (u. z d. 10 czerwca r. 1866 l. 13 d. u. i kr.), rozporządzenia zaś władz krajowych z dniem wydania ich w odnośnym dzienniku (r. m. z d. 14 marca r. 1860 l. 65 d. u. p. »mit dem Tage..., an welchem sie in das zu ihrer Verlautbarung bestimmte Verordnungsblatt eingerückt erscheinen«).

Moc obowiązująca ustaw sejmowych, uchwał sejmowych i rozporządzeń Wydziału krajowego rozpoczyna się — w braku innego postanowtenia zawartego w nich samych z dniem piętnastym po ogłoszeniu (u. z d. 10 czerwca r. 1866 l. 13 d. u. i r. kr.). Taksamo, to j. z początkiem dnia piętnastego po upływie dnia ogłoszenia, rozpoczynają obowiązywać rozporządzenia władz krajowych, a to wedle r. m. z d. 14 marca r. 1860 l. 65 d. u. p.

Co do języków, w których ogłasza się d. u. p. i d. u. i r. kr., patrz § 2 ustawy z d. 10 czerwca r. 1869 l. 113 d. u. p. i ustawa z d. 10 czerwca r.1866 l. 13 d. u. i r. kr.

II. Znaczenie §§ 2 i 3 k. c. Nieznajomość prawa. Błąd co do prawa.

Pfaff-Hofmann, I str. 126 n.; Stubenrauch do § 2 k. c.; Krainz-Pfaff I str. 31 n.; Burckhard I, §§ 8 n., Schiffner, § 7 n.; Till § 12; Zoll iunior, str. 42 n.

Przedewszystkiem należy podnieść, że wyrażenie »Wirksamkeit des Gesetzes« jest identycznem z wyrażeniem »verbindende Kraft des Gesetzes«, używanem w nowszych ustawach.

Zdanie, że moc obowiązująca ustawy rozpoczyna się od pewnej chwili, oznacza, że skutki prawne pewnego prawnego stanu mają być od tej chwili oznaczone wedle przepisów odnośnej ustawy (Pfaff-Hofmann I str. 149). Skutki ta są różne i zależne od charakteru ustawy.

§ 2 k. c. wyraża regułę, że dla ocenienia jakiejś czynności jest obojętnem, czy ten, kto ją przedsięwziął, znał ustawę, czy nie. Innemi słowy da się to powiedzieć: czynność osoby, będącej w błędzie co do prawa, wywoływa takie same skutki, jak gdyby czyniący nie znajdował się w błędzie co do prawa (Pfaff-Hofmann l. c.). Od tej reguły niema w prawie austr. wyjątków tego rodzaju, jak w prawie rzymskiem. Przyjęte przez prawo austr. wyjątki są innej natury. Poznamy je przy §§ 572, 871, 901; 326 i 1431. Pierwszy

z tych przypadków (572, 901, 871) uważa w pewnych warunkach błąd co do prawa za błąd faktyczny, natomiast dwa drugie przypadki są natury rzeczywiście wyjątkowej.

III. Judykatura.

G. U. W. 585 (orzecz. z d. 22 czerwca r. 1858 l. 6342).

W spadku Teresy A. znalazły się wierzytelności prywatne, w których wymieniono ją jako wierzycielkę wspólnie z jej mężem Piotrem A. Piotr A. rości sobie jednak wyłącznie sam pretensyę do tych wierzytelności wobec spadkobierców swej żony, twierdząc, że tylko on wypłacił walutę, a żonę swą dlatego tylko pozwolił umieścić w dokumentach, ponieważ mylnie przypuszczał, że między małżonkami istnieje zawsze z reguły wspólność majątkowa. Obie wyższe instancye oddaliły skargę Piotra A., motywując orzeczenie przepisem §-u 2 k. c., wedle którego nieznajomość przepisów prawnych nikogo nie może usprawiedliwiać

2. G. U. W. 587 (orzecz. z d. 30 czerwca r. 1858 l. 6588).

A., którego prawo zastawu na gruncie C. miało pierwszeństwo przed prawem zastawu wierzyciela B., wdrożył egzekucyę realną celem ściągnięcia kapitału i odsetek. Tymczasem B. uzyskał pro solvendo egzekucyjne przyznanie czynszu z tego gruntu i ustanowienie sądowego sekwestra. Już po zapłaceniu kilku rat wystąpił A. ze skargą przeciwko B., C. i sekwestrowi, prosząc o orzeczenie, że z czynszu mają być zaspokojone wierzytelności hipoteczne wedle ich pierwszeństwa. Najw. Trybunał przychylił się do tego żądania, stwierdzając między innemi, iż pozwani nadaremnie powołują się co do pobranych już rat czynszowych na posiadanie w dobrej wierze, obrona taka bowiem zasadzałaby się na nieznajomości ustawy, którą wedle §-u 2 k. c. nikt nie może się usprawiedliwiać. P. objaśnienia do § 326 k. c.

3. G. U. W. 833 (orzecz. z d. 13 lipca r. 1859 l. 7571).

Na licytacyi realności x., położonej we Wiedniu, ofiarował B. sumę 40.000 fl. Oferta ta została zaprotokołowaną, gdy się jednak okazało, że B. jest izraelitą, licytacyę unieważniono (rozp. ces. z d. 2 grudnia r. 1853, ordynacya dla izraelitów z d. 22 września roku 1753, d. n. z d. 23 grudnia r. 1816,[1] d. n, z d. 23 grudnia roku 1835, d. n. z d. 20 lipca r. 1827), rozpisano ją powtórnie i realność sprzedano za sumę 35.050 fl. Masa konkursowa dawnego wła-

ściciela realności wystąpiła przeciwko B. o zapłatę różnicy w kwocie 4950 fl. Do skargi tej przychylił się Najw. Tryb., motywując swoje orzeczenie między innemi tem, że udział B. w licytacyi był wedle zacytowanych przepisów widocznie nieważnym i że B. nie powinien był brać w niej udziału, wedle §-u 2 k. c. bowiem nikt nie może się usprawiedliwiać nieznajomością ustawy.

Kwestyę stosunku winy do nieznajomości ustaw ocenia także orzecz G. U. W. 10269 (z d. 8 stycznia r. 1885 l. 14275).

W przeciwieństwie do orzeczenia sądu apelacyjnego w Insbruku, który przyjął istnienie winy już w samem niezachowaniu przepisu §-u 234 k. c. tudzież dlatego, ponieważ wedle §-u 2 k. c. nikt nie może się usprawiedliwiać nieznajomością ustaw, podniósł N. Tryb., co następuje. Przepis zawarty w §-ie 2 k. c. ma wprawdzie ten skutek, że nieznajomość ustawy nie wywiera wpływu na prawne skutki czynności, jednakże z tego nie można wysnuwać wniosku, że nieznajomość ustawy uzasadnia już sama przez się w każdym przypadku winę w rozumieniu §-u 1294 k. c., w tym względzie bowiem mają zastosowanie tylko przepisy tego ostatniego paragrafu. Przy rozstrzyganiu pytania, czy nieznajomość specyalnego przepisu ustawowego ma być uważaną za zawinioną nieznajomość po myśli §-u 1294 k. c., należy przedewszystkiem rozważyć naturę aktu prawnego, o który się rozchodzi, i osobiste właściwości osób interweniujących przy tym akcie, i wedle tego ocenić, czy po myśli §-u 1297 k. c. ten, któremu się imputuje nieznajomość ustawy jako winę, działał z tą uwagą, jaką się powinno stosować przy zwykłych zdolnościach. P. także G. U. W. 15035 (orzecz. z d. 21 lutego r. 1894 l. 1646).

4. G. U. W. 1386 (z d. 12 września r. 1861 l. 5526), 2398 (z d. 27 lutego 1866 l. 1511), 4684 (orzecz. z d. 13 sierpnia r. 1872 l. 8315). i 15402 (orzecz. z d. 27 lutego r. 1894 l. 2118). Przepis §-u 2 k. c. nie odnosi się do ogłoszeń edyktalnych.

5. G. U. W. 3106 (orzecz. z d. 4 sierpnia r. 1868 l. 7840).

Prośbę A. o restytucyę terminu do zgłoszenia wierzytelności w konkursie odrzuciły obie niższe instancye, motywując swe orzeczenie tem, że zaniedbanie terminu nie uniewinnia przywiedziony przez A. błąd prawny, że tylko dlatego pretensyi swej nie zgłosił,

ponieważ była zaintabulowaną. W rekursie rewizyjnym starał się A. wykazać, że zasada §-u 2 k. c. odnosi się tylko do prawa materyalnego, a nie do przepisów procesowych i że błąd prawny wyklucza wszelką winę. Najw. Tryb. przyjął błąd prawny za wykazany i dozwolił na restytucyę, dodając, że wprawdzie nieznajomość ustawy nie wsrzymuje wedle §-u 2 k. c. skutków prawnych, związanych z pewną czynnością prawną lub pewnem opuszczeniem, że jednak nie wyklucza dozwolenia restytucyi, będącej właśnie środkiem prawnym dla ochrony prawa materyalnego przeciwko szkodzie, wynikającej z niezawinionego zaniedbania terminu.

Orzecznie powyższe nie wyklucza restytucyi w procesie. W prawie materyalnem błąd nie jest przyczyną restytucyi, § 1450 k. c. P. Pfaff-Hofmann, I str. 153, uw. 133 i str. 46 uw. 252

Do kwestyi, czy przepis §-u 2 k. c. ma zasstosowanie tylko do prawa materyalnego, czy także i do prawa procesowego, odnoszą się jeszcze następujące orzeczenia.

G. U. W. 1850 (orzecz. z d. 7 stycznia r. 1864 l. 28).

Najw. Tryb. orzekł w motywach, że przepisy procesowe, zawarte w kodeksie handlowym z d. 17 grudnia r. 1862, do których należy bezwątpienia art. 37, powinny być zastosowane także i w tych przypadkach, gdzie skargę wniesiono przedtem, nim kodeks nabył moc obowiązującą, ponieważ przez proces nie nabywa się prawa, a tylko określa się formę dochodzenia już nabytego prawa. § 5 k. c. przeto nie ma zastosowania do procesu, a wskutek tego nie może być poddawanem wątpliwości zastosowanie art. 37 k. h. w procesie jeszcze nierozstrzygniętym. Tak samo orzekł N. Tryb. w orzeczeniu G. U. W. 2877 (z d. 22 paździer. r. 1867 l. 8831).

G. U. W. 4678 (orzecz. z d. 6 sierpnia r. 1872 l. 8052).

N. Tryb. potwierdził orzeczenie 1-ej instancyi, odrzucające nadzwyczajny rekurs rewizyjny na podstawie § 130 ustawy hipotecznej z d. 25 lipca r. 1871 l. 95 d. u. p., jakkolwiek odnośne podanie hipoteczne zostało wniesionem przed 8 lutego r. 1872, a więc przed dniem, w którym rozpoczęła obowiązywać ustawa hipoteczna. W motywach podniósł N. Tryb., że kwestya, czy jakiś środek prawny jest dozwolonym, należy do prawa formalnego, że przeto w przeciwstawieniu do zasady §-u 5 k. c., odnoszącej się do prawa materyalnego, należy ją rozstrzygnąć wedle przepisów, obowiązu-

jących w czasie, w którym użyto jakiegoś środka prawnego, a nie w czasie, w którym odnośne podanie hipoteczne wniesiono. Tak samo orzekł N. Tryb. w orzeczeniu G. U. W. 4863 (z d. 4 lutego r. 1873 l. 551), natomiast w orzecz. G. U. W. 4729 (z d. 9 października r. 1872 l. 9950) rozstrzygnął N. T. sprawę merytorycznie.

Por. G. U. W. 3197 (orzecz. z d. 22 grudnia r. 1868 l. 7567).

6. Patrz G. U. W. 5737 (orzecz. z d. 26 maja r. 1876 l. 4399). Wypowiedziano tu zapatrywanie, że taka interpretacya jakiegoś przepisu, wedle której przepis ten miałby być zupełnie bezużytecznym i bezskutecznym i nie miałby nigdy być zastosowanym, sprzeciwia się postanowieniom §§ 2 i 3 k. c.

7. Patrz G. U. W. 6209 (orzecz. z d. 21 lipca r. 1876 l. 2599), 6 59 (orzecz. z d. 11 października r. 1876 l. 6222). P. obj. do § 876 k. c.

8. P. G. U. W. 6964 (orzecz. z d. 14 maja 1878 l. 4165).

9. G. U. W. 9026 (orzecz. z d. 21 czerwca r. 1882 l. 5577).

Wbrew orzeczeniu sądu pow. w Insbruku, że d. n. z d. 7 kwietnia r. 1826 l. 2178 (nie dozwalający odrębnej egzekucyi na fundus instructus) nie obowiązuje w Tyrolu, ponieważ wydano go do galicyjskiego sądu apelacyjnego »na jego sprawozdanie«, a w Tyrolu nigdy nie ogłoszono (§§ 2 i 3 k. c.), — orzekł N. Tryb. zgodnie z drugą instancyą, że dekret ten zyskał moc ustawy na całym obszarze, na którym obowiązuje kodeks cywilny, przez umieszczenie go w zbiorze ustaw sądowych.

10. G. U. W. 10250 (orzecz. z d. 18 listopada r. 1884 l. 11258).

Orzekając nieważność małżeństwa na zasadzie §§ 62, 111 i 64 k. c., uznał N. Tryb , że winę nieważności ponosi mąż, ponieważ, jako austryacki obywatel, nie może się powołać na nieznajomość ustaw. austr. w sprawach małżeńskich (§ 2 k. c.), podczas gdy żona, jako węgierska poddana, może to skutecznie uczynić.

11. P. dalej G. U. W. 10605 (orzecz. z d. 16 czerwca 1885 roku l. 6076); 11823 (orzecz. z d. 8 listopada r. 1887 l. 9202); 12027 (orzecz. z d 31 stycznia r. 1888 l. 863); 12827 (orzecz. z d. 11 lipca r. 1889 l. 7053); 13257 (orzecz. z d. 17 kwietnia r. 1890 l. 3530); 14048 (orzecz. z d. 21 września r. 1887 l. 9026; 14421 (orzecz. z d. 12 października r. 1887 l. 10681); 14714 (orzecz. z d. 14 września r. 1893 l. 9432); 15068 (orzecz. z d. 28 marca r. 1894

l. 3390); 15453 (orzecz. z d. 2 kwietnia r. 1895 l. 4024); 15579 (orzecz. z d. 1 października r. 1895 l. 10205).

12. G. U. W. 11501 (orzecz. z d. 15 marca r. 1887 l. 2366).

Wszystkie instancye uznały za nieważne małżeństwo, zawarte między pełnoletnim protestantem A. i małoletnią protestantką B., nieślubnego pochodzenia, bez przepisanego w § 50 k. c. oświadczenia opiekuna i bez zezwolenia władzy opiekuńczej. B. nie miała w chwili zawarcia małżeństwa opiekuna, ustanowiono go dla niej dopiero później. Wobec twierdzenia obrońcy węzła małżeńskiego, że B. nie służy prawo żądania unieważnienia małżeństwa, ponieważ nie można jej uważać za niewinną, wiedziała bowiem, że jest małoletnią, a błąd prawny nie jest usprawiedliwieniem i dla małoletnich, orzekł sąd 1-ej instancyi, że § 2 k. c. ma na myśli tylko takie osoby, które są własnowolne i które mogą przewidzieć skutki swoich czynności. Najw Tryb. zaś podniósł w motywach, że powołanie się na § 2 k. c. może mieć tylko to znaczenie, iż się uzna brak wszelkiego wpływu nieznajomości prawa na ocenienie ważności małżeństwa. Udzielanie ochrony, przyznanej małoletnim przez prawo, jest zupełnie niezależnem od tego, czy odnośne przepisy są im znane, czy nie. Patrz G. U. W. 6964 (orzecz. z d. 14 maja r. 1878 l. 4165); 11110 (orzecz. z d. 13 lipca r. 1886 l. 6034); 14950 (orzecz z dnia 13 grudnia r. 1893 l. 14420). Por. G U. W. 4974 (orzecz. z d. 20 maja r. 1873 l. 4706) i podane wyżej pod 10 orzeczenie 10250 (z dnia 18 listopada r. 1884 l. 11268).

13. G. U. W. 14935 (orzecz. z d. 5 grudnia r. 1893 l. 14231).

N. Tryb. zasądził męża na zwrot posagu dziedzicom zmarłej żony, jakkolwiek posag danym został bez aktu notaryalnego. Motywy podnoszą: jeżeli jaki kontrakt z pośród wymienionych w u. z d. 25 lipca r. 1871 l. 76 d. u. p. został przez obie strony zupełnie wypełnionym, jakkolwiek nie zawarto go w przepisanej formie, to później nie może go jedna strona unieważnić, gdyż wedle § 2 k. c. należy przyjąć, że strony kontraktujące wiedziały, iż zawierają kontrakt nie w przepisanej przez ustawę formie, że przeto, wypełniając kontrakt, mimo tego braku, zrzekły się prawa unieważnienia go później, o ile się tylko rozchodzi o wzajemne prawa i obowiązki stron. Tak samo w orzecz. 15074 (z d. 29 marca r. 1894 l. 3149). Natomiast w orzeczeniu.

G. U. W. 12027 (z d. 31 stycznia r. 1888 l. 863) oddalił N Tryb. skargę ojca o zwrot posagu, danego bez aktu notaryalnego, nie uznawszy, aby w takim przypadku istniały założenia §§-ów 1431 i 1435 k. c. i że przeciwnie należy tutaj zastosować § 1432 u. c. Por. G. U W. 15077 (orzecz. z d. 3 kwietnia r. 1894 l. 3628). 15375 (orzecz. z d. 22 stycznia r. 1895 l. 261). P. judykaturę podaną przy § 1432 k. c.

Podane wyżej pod 12 i 13 orzeczenia Najw. Trynbunału uwydatniają różnicę w zastosowaniu § 2 k· c. do ustaw bezwzględnie obowiązujących (leges cogentes, zwingende, absolute Rechtsätze) i ustaw względnie obowiązujących (leges dispositivae, Dispositivsätze. Pierwsze wykluczają wszelką dyspozycyę stron; stosuje się je niezależnie od ich woli. Drugie natomiast dozwalają, by stosunek był inaczej unormowanym przez strony; stosuje się je tylko wtedy, jeżeli strony nie uregulowały już same danego stosunku. Otóż tylko o pierwszych można zawsze powiedzieć, że od chwili. w której poczynają obowiązywać, muszą normować skutki prawne czynności, do których się odnoszą, podczas gdy ustawy względnie obowiązujące pozostawiają zawsze swobodę stronom. (Por. Pfaff-Hofmann, I str. 150).

Z przytoczonych orzeczeń podnosimy obecnie tylko tę różnicę w zastosowaniu §-u 2 k. c. Sama kwestya sporna omówioną będzie we właściwem miejscu.

Z zestawionej powyżej judykatury N. Tryb., opartej na §§ 2 i 3 k. c., możemy wysnuć następujące zasady.

Przepis § 2 k. c. nie odnosi się do ogłoszeń edyktalnych (orzeczenia podane pod 4).

Restytucya z powodu zaniedbania terminu przez nieznajomość ustaw nie jest wykluczoną (orzeczenie podane pod 5).

Przepis §-u 2 odnosi się tylko do norm prawa materyalnego (orzeczenia podane pod 5).

Kwestyę stosunku winy do nieznajomości ustaw oceniają orzeczenia podane pod 2.

Różnicę w zastosowaniu §-u 2 k c. do ustaw bezwzględnie obowiązujących i ustaw względnie obowiązujących uwydatniają orzeczenia podane pod 12 i 13.

Znaczenie umieszczenia przepisu w zbiorze ustaw sądowych omawia orzeczenie podane pod **9**.

Rozciągłość ustawy.

§ 4. Ustawy cywilne obowiązują wszystkich obywateli państwa w krajach, dla których je ogłoszono. Obywatele państwa są związani temi ustawami także w czynnościach i aktach, które przedsiębiorą poza terytoryum państwa, o ile te ustawy ograniczają ich osobistą zdolność do przedsiębrania tych czynności i aktów i o ile te czynności i akta mają zarazem w tych krajach wywołać prawne skutki. Następny rozdział postanawia, w jakim stopniu te ustawy wiążą cudzoziemców.

Patrz objaśnienie do § 33 nast. k. c.

§ 5. Ustawy nie wywierają skutków wstecz; nie mają przeto wpływu na czynności, które się zdarzyły przed wydaniem ustaw, ani na prawa, które przedtem nabyto.

Zielonacki w Rozpr. Wydz. hist fil. Akad. Um. w Krakowie II, 1874; Hüttner, Ueber die rückwirkende Kraft der Gesetze, Wiedeń 1817; Unger, I str. 113; Fischer w Z. f. ö. Rg. 1835,

---

Umfang des Gesetzes.

§ 4. Die bürgerlichen Gesetze verbinden alle Staatsbürger der Länder, für welche sie kundgemacht worden sind. Die Staatsbürger bleiben auch in Handlungen und Geschäften, die sie ausser dem Staatsgebiete vornehmen, an diese Gesetze gebunden, in so weit als ihre persönliche Fähigkeit, sie zu unternehmen, dadurch eingeschränket wird, und als diese Handlungen und Geschäfte zugleich in diesen Ländern rechtliche Folgen hervorbringen sollen. Inwiefern die Fremden an diese Gesetze gebunden sind, wird in dem folgenden Hauptstücke bestimmt.

§ 5. Gesetze wirken nicht zurück; sie haben daher auf vorhergegangene Handlungen und auf vorher erworbene Rechte keinen Einfluss.

II; Herbst w Z. f. ö. Rg. 1844, I; Burckhardt II, str. 178; Pfaff-Krainz I, § 19; Pfaff-Hofmann, I str. 156 n. i Excurse, I str. 212 n.; Stubenrauch do § 5; Geller w Centrallblatt VI, 1888; Schiffner, § 22 n.; Till I, str. 122 n.; Zoll iunior, str. 54 nast.; Pick w G. Z. 1898 Nr. 6 i 7.

I. Historya kodyfikacyi §-u 5 k. c. (Ofner, I, str. 19 n.; II, str. 331; II, str. 494.

Odnośny przepis projektu pierwotnego (Ur-Entwurf § 17) opiewał: »Ustawy nie wywierają skutków wstecz: obowiązują tylko co do tych czynności i zdarzeń, które zaszły po ich ogłoszeniu; nie mają wpływu na czynności, które się pierwej wydarzyły, i na pierwej nabyte prawa, wyjąwszy, gdyby ustawa uznała za zgasłe prawo, przedtem komuś przypisane (zugedacht), ale jeszcze nie nabyte; gdyż w tym przypadku ustaje natychmiast zdolność do tego prawa«.

Uwagi Zeillera (na posiedzeniu d. 4 stycznia r. 1802) nad tym przepisem tyczyły się następujących punktów.

Kwestya, »czy i w jakim stopniu ustawa ma się rozciągać na poprzednie czynności i prawa«, jest w zastosowaniu bardzo ważną i obejmuje więcej kwestyi.

Tekst projektu odróżnia w tym względzie dwa przedmioty: czynności, które zaszły pierwej, i prawa pierwej nabyte.

O czynnościach mówi tekst: »ustawy nie mają wpływu na czynności. które się pierwej wydarzyły«. Z postanowienia tego wynikają następujące skutki.

Ponieważ projekt nie czyni różnicy, czy czynność, dla której ustawa przepisuje nową formę, może być jeszcze zmienioną wedle tej nowej formy, czy nie, przeto poprzednia czynność byłaby ważną, choćby zmiany nie dokonano. Tak n. p. wymaga nowy kodeks, by testament nie pisany własnoręcznie, był podpisanym przynajmniej przez trzech świadków, podczas gdy dotychczas wystarczało dwóch. Wedle §-u 17 byłyby przeto ważnymi wszystkie testamenta, sporządzone przed ogłoszeniem tego kodeksu, a podpisane przez dwóch świadków. Zeiller uważał tę konsekwencyę za uzasadnioną.

Dalej może powstać pytanie, czy poprzednie czynności, któreby były wedle dawnych ustaw nieważnemi z powodu braku for-

malności, stają się ważnemi, jeżeli mają formalności, wymagane przez ustawy w czasie, kiedy co do nich powstał spór? Pruski kodeks uznaje takie czynności za ważne. Wedle §-u 17-go byłyby one nieważnemi, gdyż nowa ustawa nie wywiera na nie wpływu. Zeiller zgadza się i na ten wniosek.

Co do »praw«, powtórzył Zeiller ogólną regułę, że ustawy nie wywierają wpływu na prawa, które pierwej nabyto. Zdawałoby się, że słowa »wyjąwszy gdyby etc.« zawierają ograniczenie. Tak nie jest, jest to tylko dokładniejsze objaśnienie. Tak np. kodeks Józefiński powoływał dzieci nieślubne do sukcesyi ab intestato po ojcu, natomiast ustawa Leopoldowa wykluczała je od spadku. Te dzieci nieślubne, których ojcowie umarli ab intestato przed ustawą Leopoldową, nabyły przez śmierć i otwarcie spadku prawo, nie można im też tego prawa odebrać. Natomiast te dzieci, których ojcowie jeszcze żyli, miały prawo sukcesyi ab intestato dopiero przypisane (zugedacht), a przez nową ustawę straciły zdolność do tej sukcesyi.

W końcu zaproponował Zeiller, aby w przedostatniem zdaniu usunąć słowa »przez ustawę przypisane prawo (von dem Gesetze zugedachtes Recht)«, gdyż tak samo gaśnie prawo przypisane (zugedacht) tylko przez prywatną osobę, jeżeli przed nabyciem ustawa je zniesie.

Tak np. wedle projektu, osoby, które sądownie przekonano o cudzołostwo, są wykluczone od testamentowej sukcesyi między sobą. Gdyby więc cudzołożnik ustanowił cudzołożnicę dziedziczką przed nową ustawą, ale umarł już po wejściu w życie nowej ustawy, to nie otrzymałaby spadku, ponieważ jeszcze nie nabyła prawa przed nową ustawą. W tym duchu pragnął też Zeiller wystylizować § 17 projektu pierwotnego.

Z wywodami Zeillera zgodzono się w ogólności. Poruszono jednak kwestyę, czy przyjęta ogólna zasada ma mieć i wtedy zastowanie, jeżeli komuś nie tylko przypisano (zugedacht) jakieś prawo, ale jeżeli w tym kierunku przedsięwzięto już jakąś czynność, która wedle poprzedniej ustawy byłaby wystarczającą, aby udzielić drugiej osobie jakieś prawo, gdyby jedyny wymagany warunek spełnił się był jeszcze przed nową ustawą, np. gdyby spadkodawca był umarł, sporządziwszy należycie testament.

Sonnenfels sądził, że w takim przypadku należy odróżnić, czy czynność została dokonana, czy też jest, jak się wyraził, dopiero de futuro, tudzież czy zamierzający wykonać tę czynność mógł ją zastosować do nowej ustawy, czy nie? Jeżeli czynność została już dokonana i jeżeli ten, który nabył prawo, nie mógł jej już zastosować do nowej ustawy, to czynność taką należy, wedle jego zdania, uznać za prawomocną, o ileby nią była wedle pierwej obowiązującej ustawy. Jeżeli natomiast czynność nie była jeszcze ukończona lub też jeżeli można ją jeszcze zastosować do nowej ustawy, (a to jest ogólnie domniemanem aż do udowodnienia przeciwieństwa), natenczas należy dodatkowo spełnić te wymagania, które przepisuje nowa ustawa. W każdym razie zasada ta powinna być, zdaniem Sonnenfelsa, kryteryum, wedle którego należałoby redagować ustawy. Ponieważ dalej w pierwszym przypadku, w którym czynność uznaje się za prawomocną, uważać należy także i prawo za nabyte, a o nabytych prawach tekst zawiera już postanowienie, przeto możnaby wedle jego zdania, wyrzucić słowa »czynności, które się pierwej wydarzyły«, i przez to uniknąć sposobności do mylnego stosowania ustawy.

Inni członkowie komisyi byli zdania, że tekst powinien zawierać postanowienie także i o czynnościach, które się pierwej wydarzyły, należałoby tylko zrobić różnicę między czynnościami, z których prawa już nabyto, a czynnościami, z których jeszcze praw nie nabyto. Te ostatnie powinny być zawsze oceniane wedle najnowszej ustawy, a tylko co do pierwszych późniejsza ustawa nie wywiera w zasadzie skutku. Z tego powodu uchwalono dodać po słowach: »czynności, które się pierwej wydarzyły«, słowa: »i z których prawo już powstało«.

Oprócz tego uchwalono: 1. opuścić wyrazy: »obowiązują tylko co do tych czynności i zdarzeń, które zaszły po ich ogłoszeniu«, słowa te bowiem są tylko objaśnieniem i zawarte są w poprzedniem zdaniu; 2. w zwrocie »pierwej nabyte prawa« dodać »na mocy ustawy«; 3. wreszcie koniec paragrafu zmienić odpowiednio do wniosków referenta.

Wedle tych uchwał § 17 miał brzmieć: »Ustawy nie wywierają skutków wstecz. Nie mają wpływu na czynności, które się pierwej wydarzyły i z których prawo już powstało, tudzież na prawa,

nabyte już pierwej na mocy ustawy. Jeżeli jednak ustawa unieważni prawo, tylko przypisane komuś, ale jeszcze nie nabyte, w takim przypadku ustaje natychmiast zdolność do tego prawa«.

Przy rewizyi projektu k. c. (d. 4 maja r. 1807) podniósł Pratobevera, jak trudnem jest określić, czy prawo jest komuś tylko przypisane (zugedacht). Trudności te okażą się przedewszystkiem w Galicyi, gdzie bardzo wiele sporów ma być rozstrzygniętych wedle dawniejszych krajowych ustaw. Także i Sonnenfelsowi nie wydawało się jasnem wyrażenie »prawo tylko przypisane«, gdy zaś wedle ducha ustawy prawo, którego się tylko oczekuje (Anwartschaft), może być zniesione przez późniejszą ustawę, a takiego prawa nie można jeszcze uważać za nabyte, o czem stanowi następne zdanie, przeto postanowiono opuścić te słowa i uchwalono następujący tekst:

»Ustawy nie wywierają skutków wstecz, nie mają więc wpływu na czynności, które się pierwej wydarzyły, i na prawa, nabyte już pierwej na mocy ustawy. Jeżeli jednak ustawa unieważni (entkräftet) jeszcze nie nabyte prawo, to w tym przypadku ustaje natychmiast zdolność do tego prawa«.

Przy superrewizyi (d. 13 listopada r. 1809) opuszczono słowa »na mocy ustawy«, wychodząc ze założenia, że każde nabycie prawa musi się wspierać na ustawie i że ustawy nie mogą wywierać wpływu tak na prawa, które się nabywa bezpośrednio przez umowy, jak i na prawa, które się nabywa z mocy ustawy bez umowy. Opuszczono również drugie zdanie, ponieważ jest sprzeczne z pierwszem. Sprzeczność polega na tem, że wedle pierwszego zdania i patentu obwieszczającego testament, nie napisany własnoręcznie przez spadkodawcę przed obwieszczeniem niniejszego kodeksu, a tylko podpisany przez niego i dwóch świadków, byłby ważnym, podczas gdy wedle drugiego zdania byłby nieważnym, ponieważ kodeks niniejszy unieważnia prawo, przypisane (zugedacht) dziedzicom i legataryuszom przez taki testament, jeszcze przez nich nie nabyte.

Dzieci nieślubne, które wedle ustawy Józefińskiej brały spadek po ojcu, nie mogą po nim dziedziczyć, jeżeli umarł po wejściu w życie ustawy Leopoldowej. Drugie zdanie byłoby przeto tylko o tyle prawdziwe, że przez ustawę może być unieważnione

prawo, które przypisała komuś tylko ustawa, ale nie prawna czynność. Wniosek ten jednak jest już zawarty w pierwszem zdaniu.

Należało przedstawić historyę kodyfikacyi §-u 5 k. c., ponieważ ocenianie wpływu dwóch ustaw, nowej i dawnej, na stosunki prawne, nie zostało przeprowadzone w kodeksie szczegółowo (z wyj. art. V i VI pat. obw.). Postawiono tylko ogólną zasadę, z której dopiero w drodze dedukcyi wysnuć możemy wnioski co do poszczególnych stosunków prawnych. Sama zasada (§ 5) jest niejasną i wzbudza wątpliwości co do stosunku dwóch zdań, z których się składa. Jest niejasną, ponieważ właśnie rozchodzi się o wykrycie, co należy rozumieć przez postanowienie »ustawy nie wywierają skutków wstecz«. Stosunek dwóch zdań §-u 5-go może być wątpliwym, albowiem drugie zdanie może być uważane za wypełnienie pierwszego, albo też za zasadę równorzędną z tą, ktorą wypowiada pierwsze. Wobec tego należy sięgnąć do historyi, aby poznać materyał, na którym redaktorowie oparli postawioną przez siebie zasadę. Materyał ten daje nam oprócz tego kilka konkretnych przypadków, których rozstrzygnięcie mieści się, zdaniem redaktorów, w przyjętej przez nich zasadzie, może więc być wskazówką, jak należy rozumieć tę zasadę i jak ją zastosować do poszczególnych stosunków prawnych.

II. Egzegeza §-u 5 k. c.

Jako naczelną zasadę stawia § 5 k. c. zdanie: »ustawy nie wywierają skutków wstecz«. Zdanie to wyjaśnione jest przez następne, które odróżnia »czynności« od »nabytych praw«. Odróżnienie to jest uzasadnione tem, że z jednej strony prawa można nabywać i bez »czynności«, z drugiej zaś strony są czynności, z których nie nabyto jeszcze praw. W postanowieniu o »czynnościach« mieści się kwestya formy rozporządzeń ostatniej woli.

Wszystkie powyższe twierdzenia są udowodnione tekstem §-u 5 k. c. i historyą jego powstania.

Dowodem na twierdzenie, że drugie zdanie §-u 5 k. c. jest wyjaśnieniem pierwszego, jest połączenie ich przez wyraz »przeto (daher)«. Dowodzi tego dalej stylizacya §-u 17 projektu pierwotnego, w którym po pierwszem zdaniu, zawierającem tę samą zasadę, dano dwukropek.

Odróżnienie »czynności« i »praw« zasadza się na redakcyi

§-u 5 k. c. i §-u 17 projektu pierwotnego. Odróżnienie to podnosi także Zeiller na posiedzeniu 4 stycznia r. 1802. Wprawdzie na tem samem posiedzeniu uchwalono dodać po wyrazach »czynności, które się zdarzyły przed wydaniem ustawy« słowa »i z których już prawo powstało«, — jednakowoż dodatek ten przy rewizyi (4 maja r. 1807) wykreślono.

Wreszcie okoliczność, że w postanowieniu o »czynnościach«, miano na myśli formę rozporządzeń ostatniej woli, wynika z wywodów Zeillera, który rozstrzyga dwie kwestye co do ważności testamentu w razie zmiany ustawy o jego formie. Wywody te wskutek opuszczenia owego dodatku »i z których prawo już powstało«, o którym mówiliśmy dopiero co, uważać należy za właściwą interpretacyę wyrażenia »czynności«.

Tak z tekstu §-u 5 k. c., jak i z historyi jego powstania, można tylko tyle wydobyć. Nie może natomiast służyć do wniosków reszta materyałów. W szczególności ostatnie zdanie §-u 17 projeku pierwotnego od słowa »wyjąwszy...« (p. wyżej str. 159), które odnosiło się do zmiany w sukcesyi ab intestato, nie może służyć za podstawę do wniosków o stosowaniu nowej ustawy do tak. zw. »Hoffnungsrechte«, — ponieważ to zdanie opuszczono przy dalszych obradach. Kwestyę tę należy przeto rozstrzygnąć, opierając się na innych danych. Z tego samego powodu nie mają znaczenia motywy, przytoczone przez Zeillera za opuszczeniem w ostatniem zdaniu wyrazów »przez ustawę« (p. wyżej str. 160), jakkolwiek te wywody dają nam poznać zapatrywanie Zeillera na kwestyę, wedle jakich ustaw należy oceniać treść testamentu.

Powyższy wywód pozwala nam na postawienie następujących twierdzeń:

1. Kwestyę, jaką ustawę, (nową, czy dawną), należy stosować do stosunków prawnych, które się objawiają w czasie mocy obowiązującej tak jednej, jak drugiej, rozstrzyga pierwsze zdanie §-u 5 k. c.

2. Pierwsze zdanie §-u 5 k. c. wyjaśnionem jest przez drugie. Ze stanowiska ogólnej teoryi należy zbadać, czy rzeczywiście drugie zdanie §-u 5 k. c. mieści się w pierwszem, czy też jest równorzędnym z niem aksiomatem, a więc nie jest jego objaśnie-

niem. Wedle prawa austryackiego jednak wydaje mi się uzasadniona tylko pierwsza ewentualność, jak to wykazałem.

3. W drugiem zdaniu §-u 5 k. c. słowa »czynności...« odnoszą się do formy aktów prawnych.

Zbadajmy obecnie, o ile nam powyższe twierdzenia wystarczą przy stosowaniu ustaw z różnych czasów do poszczególnych stosunków prawnych.

III. Rozciągłość ustawy pod względem czasu.

Wyjaśniliśmy powyżej znaczenie §-u 5 k. c. Postawioną w nim zasadę, że ustawy nie wywierają skutków wstecz, należy obecnie zastosować do poszczególnych przypadków.

1. Zdolność prawna i zdolność do działania.

Nie są one prawami; wskutek tego pod nową ustawę, zmieniającą ustawę dawniejszą co do granic i treści zdolności prawnej i zdolności do działania podpadają natychmiast osoby, znajdujące się w odnośnym stanie. Do ustaw, zmieniających granice zdolności do działania, należą n. p. ustawy, smieniające wiek, od którego ona zależy. Do ustaw, zmieniających treść zdolności do działania, należą n. p. ustawy, które ścieśniają lub rozszerzają zdolność do działania kobiet, marnotrawców etc. Do ustaw, zmieniających treść zdolności prawnej, należą np. ustawy, które wprowadzają pewne ograniczenia w tym kierunku co do cudzoziemców, kobiet etc. We wszystkich tych przypadkach odnośne osoby podlegają nowej ustawie odrazu, a o jakiemś »nabytem« prawie nie ma mowy. Wyjątek stanowi tylko ustawa, zmieniająca wiek, w którym się osięga pełnoletność. Ustawodawstwa austryackie (por. pat. z 20 kwietnia r. 1815, d. k. n. z d. 3 stycznia r. 1818, rozp. z d. 14 lutego r. 1849 dla Lombardyi i Wenecyi) uznaje, że ci, którzy stali się pełnoletnimi, pozostają nimi, chociażby nie doszli jeszcze do wyższego wieku, który przepisuje nowa ustawa.

Tak zdolność prawna, jak i zdolność do działania, jest stanem prawnym osoby, a nie nabytem prawem. Stan ten ma naturę pabliczno-prawną. Jeżeli jednak idzie o ocenienie, czy osoba, która przedsięwzięła pewien akt prawny, miała odnośną zdolność, to rozstrzygają o tem ustawy, obowiązujące w chwili przedsięwzięcia tego aktu prawnego (por. np. § 575 k. c.). W tym przy-

padku bowiem nie oceniamy »stanu« prawnego osoby, ale ważność »aktu« prawnego, ta kwestya zaś ma naturę prywatno-prawną.

2. Prawo małżeńskie.

Organizacya familii ma również naturę publiczno-prawną. Z tego powodu ustawy, normujące władzę męża, obowiązują natychmiast, a władza mężowska ulega natychmiast odnośnej zmianie. I tutaj przeto nie może być mowy o nabytych prawach w tem znaczeniu, które ma na myśli § 5 k. c. Specyalnymi przepisami unormowana jest czasowa kolizya ustaw co do ważności małżeństwa. Ocenia się ją wedle ustaw obowiązujących w czasie zawarcia małżeństwa (pat. z d. 20 kwietnia r. 1815; d. k. n. z d. 22 listopada r. 1815; art. I pat. obw. kod. cyw. dla m. Krakowa; § 1 art. IV u. z d. 25 kwietnia r. 1868). Przy skardze więc o nieważność małżeństwa stosuje się materyalne ustawy, obowiązujące w czasie zawarcia małżeństwa. Natomiast wszędzie gdziendziej obowiązuje nowa ustawa odrazu. I tak zapowiedzi podpadają pod nową ustawę (§ 5 art. IV u. z d. 25 kwietnia r. 1868); przy rozdziale od stołu i łoża i przy rozwodzie stosuje się ustawy obowiązujące w czasie procesu, podobnie jak i formalne ustawy w razie unieważnienia. Wedle nowej wreszcie ustawy ocenia się kwestyę powtórnego poślubienia (Wiederverehlichung) i ponownego połączenia (Wiedervereinigung) małżonków, którzy się rozłączyli za czasów obowiązywania dawnej ustawy.

Zgodnie także z naturą tych stosunków, zaręczyny nie wywołują skutków prawnych, jeżeli nie wiąże ich z zaręczynami ustawa obowiązująca w chwili odbycia zaręczyn, ale także niemają skutków i wtedy, gdy ich nie daje ustawa, która obowiązuje w chwili sporu, choćby ustawa, obowiązująca w chwili odbycia zaręczyn, skutki takie stanowiła. Przyjmujemy to zapatrywanie, opierając się na naturze publiczno-prawnej stosunków małżeńskich.

3. Zupełnie tak samo oceniać należy czasową kolizyę ustaw co do stosunku rodziców do dzieci i co do opieki. I te stosunki mają naturę publiczno-prawną. Wskutek tego nowa ustawa, zmieniająca dawniejszą, działa natychmiast, a o »nabytych prawach« niema mowy. Z tego powodu ustawa, zmieniająca dawniejszą ustawę, co do zakresu władzy ojcowskiej i opieki lub co do stosunków majątkowych, wynikających ze związku

rodzinnego i opieki (np. roszczenia o alimentacyę, obowiązek dotacyi, zarząd i użytkowanie majątku dziecka etc.), — ma być natychmiast zastosowana do już istniejących stosunków rodziców do dzieci (tak ślubnych, jak i nieślubnych) i do już istniejących opiek. Do wszystkich tych stosunków należy stosować ustawy, obowiązujące w danej chwili. Kwestyę istnienia władzy ojcowskiej i opiekuńczej ocenia się wedle ustawy, obowiązującej w chwili powstania, względnie zgaśnięcia tej władzy. Na tej podstawie należy przyjąć, że np. kwestyę, czy dany akt adoptacyi jest przyczyną powstania władzy ojcowskiej, należy rozstrzygnąć wedle ustawy, obowiązującej o adopcyi w chwili zajścia tego aktu. Tak samo kwestyę, kto ma być powołanym do opieki, należy ocenić wedle ustawy, obowiązującej w chwili tego powołania. Zachodzi jednak pytanie, czy nowa ustawa, znosząca jakąś przyczynę powstania względnie zgaśnięcia władzy ojcowskiej lub opiekuńczej znosi już istniejące, a na tej przyczynie oparte stosunki?

Wedle powyższych zasad należy odpowiedzieć twierdząco, gdyby jednak taka ustawa wyszła, to nie powinno w niej brakować wyraźnego postanowienia w tym kierunku. Ze względów praktycznych należałoby utrzymać stan istniejący.

Od wszystkich tych jednak stosunków należy odróżnić stosunki obligatoryjne, które powstały na innej podstawie, nie familijno-prawnej, a ze stosunkami familijnemi, względnie płynącemi z opieki, mają ten wspólny moment, że wiążą rodziców z dzieckiem, względnie opiekuna z pupilem. Dotakich przypadków stosować należy zasady, które przedstawimy niżej dla prawa obligatoryjnego. Należy tu np. zobowiązanie ojca do wypłacenia dziecku nieślubnemu renty, płynącej z ugody zawartej z opiekunem dziecka; roszczenia płynące z wyroku; roszczenia oparte na jednej z przyczyn, uzasadniających wynagrodzenie szkody etc.

4. Inaczej przedstawia się sprawa w dziedzinie praw rzeczowych. Ma tutaj zastosowanie zasada, wypowiedziana w § 5 k. c., rozchodzi się tu bowiem o prawa »nabyte«. Na tej podstawie należy stwierdzić:

a) nabycie i zgaśnięcie praw rzeczowych ocenić należy wedle ustawy, obowiązującej w chwili odnośnego zdarzenia. Jeżeli np. nowa ustawa wymaga do nabycia tradycyi, to mimo

tego wszystkie wcześniejsze akty nabycia bez tradycyi są ważne i powodują powstanie własności. Antichresis, ustanowiona przed wejściem w życie k. c., istnieje nadal mimo § 1372 k. c. Zaprowadzenie nowego rodzaju hipoteki tajnej działa tylko na przyszłość.

b). Treść praw rzeczowych ocenić należy wedle ustaw, obowiązujących w czasie nabycia, o ile nowa ustawa, zmieniająca tę treść, nie ma natury publiczno-prawnej. Tak więc kwestyę, jakie uprawnienia mieszczą się w pewnej służebności, należy rozstrzygnąć wedle ustawy, obowiązującej w czasie nabycia. Natomiast ograniczenia własności, np. służebności legalne etc., wpływają odrazu na już istniejącą własność, mieszczą bowiem w sobie pierwiastek publiczno-prawny.

c) Powstanie i zgaśnięcie posiadania ocenia się wedle ustawy, obowiązującej w czasie powstania odnośnych zdarzeń, powodujących powstanie względnie zgaśnięcie, natomiast skutki posiadania, jako faktu (a nie nabytego »prawa«), ocenia się wedle każdoczesnej ustawy.

d). Prawny przymiot rzeczy ocenia się wedle każdoczesnej ustawy. Pytanie więc, czy rzecz jaka jest ruchomą, czy nieruchomą, czy jest in commercio, czy extra commercium, rozstrzyga się stosownie do zmiany, jaką nowa ustawa zaprowadziła. Nie jest jednak wyjątkiem od tej zasady, jeżeli kwestyę, co w kontrakcie lub rozporządzeniu ostatniej woli rozumiano przez rzeczy »ruchome« etc., rozstrzyga się wedle ustawy, obowiązującej w chwili powstania kontraktu względnie sporządzenia testamentu, rozchodzi się tu bowiem o interpretacyę oświadczenia woli, a nie o przymiot rzeczy (Pfaff-Hofmann, I, 163 uw. 29).

e). Powiedzieliśmy wyżej, że nabycie praw rzeczowych ocenia się wedle ustawy, obowiązującej w chwili powstania zdarzenia, rodzącego odnośne prawo. Rozstrzygnąć jeszcze wypada pytanie, jakie znaczenie ma w tym względzie zaprowadzenie ksiąg gruntowych? Mimo tego, że prawa rzeczowe na nieruchomościach mogą być wtedy nabyte jedynie przez wpis, nie znosi to praw, nabytych poprzednio bez wpisu. Ustawa, zaprowadzająca nowe księgi gruntowe, może tylko nakazać wpis wszystkich już istniejących praw rzeczowych pod zagrożeniem pewnych skutków w razie

niewpisania. P. w tym względzie § 6 u. z d. 25 lipca r. 1871 l. 96 d. u. p.

5. Prawo obligatoryjne. W dziedzinie prawa obligatoryjnego obowiązuje prawie bez wyjątku zasada, wypowiedziana w §. 5 k. c.

a). Umowy należy oceniać wedle ustawy, obowiązującej w chwili ich zawarcia. Wedle tej ustawy więc ocenia się zdolność stron, formę i treść umowy. Do treści należy przymiot rzeczy (p. wyżej pod 4. *d)*, będącej przedmiotem świadczenia; kwestya czasu i miejsca świadczenia; przyczyny zgaśnięcia zobowiązania, (o ile to nie jest samoistnym aktem, np. nowacya, ugoda, zrzeczenie się bo wtedy ocenia się je wedle ustawy, obowiązującej w chwili powstania nowacyi etc.); skutki przypadku, winy, zwłoki, pokrzywdzenia nad połowę, przyczyny odwołania darowizny etc. Wszystkie te kwestye ocenia się wedle ustawy, obowiązującej w chwili zawarcia umowy. Podobnie, jak nowacya i ugoda, także i cesya jest samoistnym aktem, należy ją więc ocenić wedle ustawy, obowiązującej w chwili dojścia do skutku cesyi. Sporną jest kwestya co do wysokości odsetek, jeżeli ją zmienia nowa ustawa. Wedle mojego zapatrywania nie istnieją dostateczne powody, któreby przemawiały za tem, że taka ustawa działa wstecz. Przyjmuję więc, że w razie umowy o wysokość odsetek, należą się one w umówionej wysokości mimo zakazu, zawartego w nowej umowie.

b). Obligacye, płynące z występku i negotiorum gestio ocenia się wedle ustawy, obowiązującej w czasie odnośnej czynności. Podobnie o condictiones decyduje ustawa, obowiązująca w chwili zapłaty, datio ob causam etc.

c) Pierwszeństwo, wedle którego zaspokajają się wierzyciele w konkursie, ocenia się wedle ustawy, obowiązującej w chwili otwarcia konkursu (art. II. ustawy zaprowadzającej ordynacyę konkursową). Do takiejże ustawy stosuje się całe postępowanie konkursowe. Natomiast zastawnicy zaspokajają się tak, jak gdyby konkursu nie było. Pierwsze dwie zasady tłomaczą się tem, że ustawa konkursowa jest ustawą procesową, a więc obowiązuje natychmiat. Trzecia zasada jest materyalno-prawną, a więc zgodną z wypowiedzianą w § 5 k. c.

6. Prawo majątkowe małżeńskie stosuje się do reguł,

wypowiedzianych wyżej pod 5, o ile polega na umowach małżeńskich (Ehepacten). O ile natomiast prawo małżeńskie majątkowe zasadza się na ustawie, ma zastosowanie ustawa obowiązująca w chwili zawarcia małżeństwa. Małżeństwo rodzi tutaj pewne prawa majątkowe, można więc tutaj mówić o »nabytych« prawach« i stosować § 5 k. c. W tej ostatniej regule mieszczą się wszystkie roszczenia majątkowe małżeńskie (a więc i § 796 k. c.), natomiast nie należy tutaj zakres władzy mężowskiej (§ 1238 n. k. c.), co do którego stosować należy zasady prawa familijnego (wyżej pod 2).

7. Prawo spadkowe.

a). Rozporządzenie ostatniej woli ocenia się wedle ustawy, obowiązującej w chwili sporządzenia.. Wynika to z postanowienia §-u 2. k. c., wedle którego pod ustanowioną tam regułę podpadają oprócz nabytych praw także i czynności, do których należy rozporządzenie ostatniej woli. To samo twierdzi ustęp 5 patentu obwieszczającego. Wedle tej zasady stwierdzić należy, że zdolność do sporządzania rozporządzeń ostatniej woli, zdolność dziedzica i legataryusza (patrz objaśnienie do § 545 k. c.) tudzież forma rozporządzenia ostatniej woli (p. co do tego punktu historyę kodyfikacyi §-u 5 k. c.) ocenione być winny wedle ustawy obowiązującej w chwlli sporządzenia rozporządzenia ostatniej woli. Wedle tejże ustawy ocenia się — konsekwentnie z tem, co powiedziano— wpływ błędu, przymusu etc. na rozporządzenie ostatniej woli. Ale wedle tej ustawy należy ocenić także i treść rozporządzenia ostatniej woli, d. n. z 16 listopada r. 1814 l. 1111 zb. u. s. [1]). Wskutek tego prawo do zachowku, prawo przyrostu, stosunek między obciążonym a honorowanym ocenić należy wedle ustawy, obowiązującej w chwili sporządzenia r. o. w. Co do § 612 i d. n. z d. 29 maja r. 1845 l. 888 zb. u. s., p. objaśnienie do § 612 k. c.

---

[1]) Dekret nadw. z 16 listopada r. 1814 l. 1111 zb. u s.

Ponieważ powstała wątpliwość, czy dziedzic, obciążony legatami, a ustanowiony w testamencie, sporządzonym przed wejściem w życie p. k. cyw., jest uprawniony stosownie do dawnej ustawy do odciągnięcia tak kw. kwarty falcydyjskiej także i w tym przypadku, jeżeli spadkodawca umarł dopi ro po wejściu w życie nowej księgi ustaw; tudzież ponieważ mogą powstać podobne wątpliwości także ze względu na zachowek, który jedynie zapisał spadkodawca dziedzicowi koniecznemu w poprzedniem rozporządzeniu swej woli, ze względu na prawo przyrostu i inne

b). Prawo spadkowe umowne stosuje się do reguł, przedstawionych dla prawa spadkowego testamentowego.

c). Sukcesya ab intestato. Decydującą jest tutaj ustawa, obowiązująca w chwili śmierci spadkodawcy.

a). Postępowanie spadkowe (zgłoszenie się do spadku: objęcie spadku etc.) ocenia się wedle ustawy, obowiązującej w chwili odnośnego zdarzenia. Ustawy te, jako procesowe, obowiązują natychmiast.

8. Co do przedawnienia i zasiedzenia obowiązują szczególne reguły, podane w ustępie 6 patentu obwieszczającego. Wedle zawartego tam postanowienia czas, warunki i skutki przedawnienia i zasiedzenia ocenia się wedle ustawy, obowiązującej w chwili rozpoczęcia przedawnienia względnie zasiedzenia. Redaktorowie wychodzili przy tem postanowieniu ze założenia, że prawo jest »nabytem« już w chwili rozpoczęcia przedawnienia względnie zasiedzenia. Wyjątek zachodzi w przypadku, gdy reszta czasu, potrzebnego do ukończenia przedawnienia resp. zasiedzenia wedle dawnej ustawy, jest krótszą, niż cały czas wymagany przez nową ustawę. W takim przypadku można od chwili, w której weszła w życie nowa ustawa, rozpocząć liczyć czas na nowo. P. nadto obj. do §-u 1502 k. c.

4. Co do formy aktów prawnych uznaną jest zasada: tempus regit actum. Oznacza ona, że akt prawny nie może być nieważnym z tego powodu, że przy zawieraniu go nie zachowano formy przepisanej przez późniejszą ustawę. Ważnym jest, jeżeli ma formy, wymagane przez ustawę, obowiązującą w chwili przedsięwzięcia tego aktu, i to bez względu na to, czy można jeszcze dodatkowo uzupełnić formy, przepisane przez nową ustawę, czy nie. Stanowi to wyraźnie ustęp V. pat. obw. W prawie austryackiem

---

postanowienia ostatniej woli, co do których przepisy nowego kodeksu różnią się od dawniejszego; — przeto Najj. Pan raczył postanowić, że taki dziedzic, obciążony legatami, jest w każdym razie uprawniony do odciągnięcia wedle dawniejszej ustawy kwarty falcydyjskiej i że stosownie do ust. 4 pat. obw. i §-u 5 k. c rozrozporządzenie ostatniej woli, sporządzone przed wejściem w życie kodeksu cywilnego, oceniać należy tak co do ważności zewnętrznej formy, jak i co do ich treści wedle ustaw dawniejszych, obowiązujących w chwili sporządzenia tych rozporządzeń.

nie jest także sporną kwestya, czy akt prawny, pierwotnie nieważny, staje się ważnym w następstwie, jeżeli odpowiada wymaganiom późniejszej ustawy. Pytanie to należy zaprzeczyć, p. wywody Zeillera wyżej pod I.

Granice ustawy pod względem czasu określa wypowiedziana w § 5 k. c. zasada, że ustawy nie wywierają skutków wstecz. Zasadę tę wyjaśnia drugie zdanie tegoż paragrafu. Wedle niego treścią powyższej zasady jest ochrona praw nabytych i ochrona czynności, które się zdarzyły przed wydaniem ustaw.

Staraliśmy się zastosować tę zasadę do wszystkich poszczególnych stosunków prawnych. Wedle m. zd. zasada ta okazała się wszędzie wystarczającą. Wymaga bliższego wyjaśnienia tylko pojęcie prawa »nabytego«.

Innego zdania są Pfaff i Hofmann (I str. 156 n. i Exc. str. 112 n.). O ile przez zdanie »ustawy nie wywierają skutków wstecz« rozumieć należy. że nie należy fingować wcześniejszej chwili, od której ustawa jest ważną, — o tyle zasada ta wedle ich zdania jest prawdziwą. O ile jednak ze zasadą tą wiąże się wpływ ustawy na istniejące stosunki także i na przyszłość, o tyle jest ona nietrafną. Pfaff-Hofmann przyjmuje inną zasadę (materyalną), a mianowicie: ustawy chcą i powinny być normami dla naszego zachowania się. Musimy się do nich stosować, ale z drugiej możemy im zaufać. Znaczy to: musimy się czuć pewnymi, jeżeli do nich stosujemy nasze czynności. Ponieważ jednak nabywamy prawa i bez naszego udziału, przeto musimy przyjąć jeszcze inną zasadę, a mianowicie: ustawy chronią nabyte prawa. Obydwie te zasady objęte są formułą: uprawnione zaufanie do stanu prawnego nie powinno doznawać zawodu. Wreszcie nie należy do zdarzeń przywiązywać, poźniej i ze względu na przyszłość, znaczenia, którego nie miały wedle ówczesnych ustaw.

Wywody Pfaffa-Hofmanna mogą być uzasadnione ze stanowiska filozoficznego (p. Gierke, I str. 191 uw. 28). Nie wchodzimy w to obecnie, przekraczałoby to bowiem granice, któreśmy sobie wytknęli w tej książce. Natomiast ze stanowiska ustawodawstwa pozytywnego stwierdzić należy, że Pfaff-Hofmann nie

mają racyi (por. Gierke l. c). Wedle §-u 5 k. c. naczelną zasadą, wedle której oceniać należy rozciągłość ustawy pod względem czasu, jest właśnie zasada, że »ustawy nie wywierają skutków wstecz«. Staje się ona zrozumiałą przez drugie zdanie tego paragrafu, bo on nadaje jej treść. Wszelkie więc inne zasady przekraczają granice ustawodawstwa pozytywnego, w naszym przypadku austryackiego, i z tego powodu nie mogą być użyte, chociażby były filozoficznie uzasadnione i logicznie przeprowadzone.

Powiedzieliśmy wyżej, że zasada zawarta w § 5 k. c., okazała się wystarczającą przy zastosowaniu do poszczególnych stosunków prawnych. Przy tem jednak trzymaliśmy się pewnego pojęcia »prawa nabytego«. Należy to pojęcie jeszcze przedstawić, aby w ten sposób uzupełnić naukę o czasowych granicach ustawy.

Przez prawa nabyte należy rozumieć te prawa, które podmiotowi służą z mocy szczególnej przyczyny nabycia (besonderer Erwerbsgrund, p. Gierke, I str. 192). W pojęciu tem decydującem jest pojęcie prawa podmiotowego, a powtóre związanie tego prawa z podmiotem szczególnym tytułem nabycia. Co do pierwszego punktu, § 5 k. c stanie się zrozumiałym, jeżeli staniemy na gruncie kodeksu (p. objaśnienie do § 14 k. c.). Wszystkie późniejsze utwory prawne (np. prawo do znaku ochronnego, do marki kupieckiej, niektóre prawa przemysłowe etc.) nie podpadają w tym względzie pod regułę § 5 k. c., (przy którym redaktorowie nie mieli ich na myśli), utwory te przeto muszą być osobno badane pod względem działania wstecz odnośnych ustaw. Na podstawie tego kryteryum wykluczyć też należy z dziedziny praw nabytych »nadzieję prawa« (np. prawo spadkowe ab intestato przed otwarciem spadku etc.). Oprócz tego jednak ograniczam pojęcie praw nabytych za Pfaffem i Hoffmannem (l. c.) do praw majątkowych. Zasada §-u 5 k. c. ważna jest dla praw prywatnych, nie podpadają przeto pod nią wszystkie prawa publiczne i prawa familijne, których istota jest publiczno-prawną.

W końcu należy nadmienić, że tam, gdzie zniesiono całą instytucyę prawną, odnośna ustawa musi postanowić, czy dotychczasowe prawa, opierające się na niej, mają uledz zniesieniu (ewentualnie za wynagrodzeniem), czy też prawa te nie mogą powstawać tylko na przyszłość. W pierwszym przypadku nie mamy

jednak do czynienia z wyjątkiem od zasady wypowiedzianej w § 5 k. c., ale po prostu ustawowe zniesienie pewnych praw.

IV. Judykatura.

1. (P. wyż. III. 1). G. U. W. 9075, o. z d. 9 sierp. r. 1882 l. 7603.

Pruska poddana B. została wedle ustawy pruskiej pełnoletnią d. 24 stycznia r. 1878 po ukończeniu 21 roku życia. Dnia 25 sierpnia r. 1879 poślubiła austryackiego poddanego C. i akceptowała d. 19 października r. 1880 w Pradze weksel. Pozwana przez A. o zapłatę długu wekslowego, podniosła zarzut, że w chwili przyjęcia wekslu nie miała jeszczcze 24 lat, a więc nie była wedle prawa austryackiego pełnoletnią i nie miała zdolności wekslowej. N. Tryb. skazał B. na zapłatę sumy wekslowej, wychodząc ze założenia, że pozwana, stawszy się pełnoletnią wedle ustawy pruskiej, nabyła prawo, które wedle §-u 17 k. c. należy uważać za istniejące tak długo, jak długo nie udowodni się ustawowego ograniczenia tego prawa, takiem ograniczeniem zaś nie jest poślubienie austryackiego poddanego, bo nie wywołuje zniesienia już raz nabytych praw.

Por. G. U. W. 14272, orzecz. z d. 24 maja r. 1892 l. 6335; 2259, orzecz. z d. 22 sierpnia r. 1865 l. 7142.

2. (P. wyż. III, 2). G. U. W. 6964, orzecz. z d. 14 maja roku 1878 l. 4165.

Najw. Trybunał odrzucił skargę ewangelika A. o unieważnienie małżeństwa. Skarga opierała się na tem, że małżeństwo zawarto w czasie obowiązywania ustawy małżeńskiej z d. 8 października r. 1856 l. 185 d. u. p. przed ewangelickim duszpasterzem, jakkolwiek małżonek B. był katolikiem, a więc chociaż wedle §-u 19 cyt. ustawy takie mięszane małżeństwa powinny być zawierane przed katolickim duszpasterzem. W motywach podnosi N. Tryb., co następuje. Wedle art. IV §-u 2 u. z d. 25 maja roku 1868 l. 47 d. u. p. postępowanie i rozprawę o unieważnienie małżeństw, zawartych przed tą ustawą, należy przeprowadzić wedle tej ustawy. Wskutek tego w danym przypadku należy zastosować k. c., wedle którego (§ 94) małżeństwo A. jest ważnem, zawarto je bowiem przed właściwym duszpasterzem jednego z małżonków.

G. U. W. 11271, orzecz. z d. 26 listopada r. 1886 l. 13476

Z artykułu IV § 3 u. z d. 25 maja r. 1868 l. 47 d. u. p. wynika, że wyrok, wydany przez najwyższego sędziego kościelnego, niewzruszony i wprowadzony w życie, wydaje także i dzisiaj te same skutki, które wywoływał w czasie, gdy obowiązywała ustawa z 8 października r. 1856.

3. (P. wyż. III, 3). G. U. W. 6488, orzecz. z d. 16 maja r. 1877 l. 11987.

Przy ocenianiu ślubnego pochodzenia stosować należy ustawy, obowiązujące w czasie urodzenia dziecka i zawarcia małżeństwa rodziców, a nie ustawy, które obowiązywały w czasie fideikomisu. Por. G. U. W. 6511, orzecz. z d. 3 lipca r. 1877 l. 2236.

4. (P. wyż. III. 4, *a)*. G. U. W. 9471, o. z d. 7 czerwca r. 1883 l. 2058.

Czeskie Namiestnictwo orzekło d. 23 marca r. 1877, że dziedzice A. mają odstąpić gminie m. Pragi za sądownie oznaczonem odszkodowaniem pewien kompleks gruntów. Po dokonanem oszacowaniu pozwali dziedzice A. gminę o zapłatę odszkodowania. Przed skargą jeszcze oświadczyła gmina, że z orzeczenia expropriacyjnego nie zrobi użytku. N. Tryb. w motywach podniósł między innemi, że w danym przypadku nie ma zastosowania u. z d. 18 lutego r. 1878 l. 30 d. u. p., a tylko rozp. min. z d. 14 września r. 1854 l. 238 d. u. p., ponieważ w czasie, gdy ustawa z r. 1878 weszła w życie, ukończone już było postępowanie expropriacyjne, a więc rozchodzi się o prawa, które zostały nabyte już z wejściem w życie tej ustawy.

5. (P. wyż. III, 4, *b)*. G. U. W. 9267, o. z d. 16 stycznia r 1883 l. 590.

Egzekucyjne przyznanie połowy pensyi urzędnika państwowego, dozwolone uchwałą z d. 5 lutego r. 1881, jest skutecznem po myśli §-u 8 u. z d. 21 kwietnia r. 1882 l. 123 d. u. p. tylko ze względu na pensyę, zapadłą przed dniem, w którym zaczęła obowiązywać ta ustawa, natomiast do poborów, zapadających po tym dniu, należy stosować § 2 tej ustawy.

Inaczej orzekł N. T. w orzecz. z d. 23 października r. 1883 l. 11859 (G. U. W. 9611).

Wedle §-u 8 ustęp 2 u z d. 21 kwietnia r. 1882 l. 123 d. u.

p. prawa rzeczowe, nabyte na wymienionych w tej ustawie poborach przed jej wejściem w życie, nie mają uledz zmianie w egzystencyi i w dalszej realizacyi wskutek przepisów tej ustawy. Z tego postanowienia wynika, że prawa te mimo ograniczenia, wprowadzonego przez § 2, mogą być dochodzone i po wejściu w życie tej ustawy w tej samej rozciągłości, w jakiej je nabyto wedle wcześniejszych ustaw.

P. orzecz. G. U. W. 9823, 10094, 10652, 11835 (Spr. R. 138), 12468, 12770.

G. U. W. 7444, orzecz. z d. 6 maja r. 1879 l. 3662.

Jakkolwiek rozp. z d. 28 października r. 1865 l. 110 d. u. p. zawiera w ustępie III dla wymienionych w art. I zakładów kredytowych postanowienie, że przy zaspokajaniu swoich wierzytelności, powstałych z interesów dozwolonych statutami, mają wybór między art. 310 a 311 k. k., to jednak postanowienie to niema zastosowania do powszechnego austr. zakładu kredytowego ziemskiego, ponieważ wówczas istniały już dla niego statuta ogłoszone rozp. z d. 1 czerwca r. 1864 l. 49 d. u. p., przekraczające powszechne obowiązujące ustawy sądowe, a art. 83 tych statutów nadaje temu zakładowi prawo zaspokojenia się z zastawów ręcznych bez interwencyi sądowej i bez obowiązku trzymania się w tem postępowaniu przepisów art. 310 i 311 k. k.

6. (P. wyż. III, 4. *d)*. G. U. W. 6472, o. z d. 8 maja r. 1877 l. 5182.

Jeszcze za czasów obowiązywania odrębnych przepisów spadkowych dla włościan, umarł B. i zapisał swoje gospodarstwo swym dzieciom w równych częściach. N. Tryb. przekazał gospodarstwo dzieciom zmarłego w równych częściach, a zniósł dokonane przez niższą instancyę przyznanie całego gospodarstwa synowi zmarłego, z nałożeniem na niego obowiązku wypłacenia rodzeństwu części spadkowych. N. Tryb. wychodził z założenia, że wobec deklaracyi dzieci zmarłego, złożonych z wyraźnem utrzymaniem w mocy rozporządzenia ostatniej woli, sąd nie powinien z urzędu przestrzegać zakazu dzielenia gruntów. Zakaz ten nie był, zdaniem N. Tryb. absolutną i nie dającą się usunąć przeszkodą podziału, zamierzonego przez spadkodawcę, ponieważ

jeszcze przed jego zniesieniem można było uzyskać zezwolenie właściwej władzy politycznej na podział gospodarstwa

W orzecz. z d. 12 grudnia r. 1869 l. 10478 (G. U. W. 7693) orzekł N. T., że, chociaż w czasie sporządzenia rozporządzenia ostatniej woli, wedle którego gospodarstwo włościańskie miało być podzielone między spadkobierców, obowiązywały jeszcze zakazy dzielenia gruntów, to jednak przeciwko przyznaniu dziedzicom odnośnych części nie zachodzi przeszkoda, podział bowiem takich gospodarstw nie był bezwarunkowo zakazanym, a tylko zależnym od zezwolenia władzy politycznej, zezwolenie to zaś, (które mogło nastąpić i później), zastąpiono w zupełności przez to że zakaz dzielenia zniesiono w drodze ustawy.

Por. G. U. W. 10496, orzecz. z d. 26 marca r. 1885 l. 2651. N. T. przychylił się do skargi A., (któremu przyznano całe gospodarstwo z obowiązkiem spłacenia brata), o wydanie części gospodarstwa, wziętej w posiadanie przez tego ostatniego, w prawomocnym dekrecie dziedzictwa bowiem nie zastrzeżono pozwanemu drogi prawa, a później ogłoszona ustawa z d. 27 czerwca r. 1868 l. 79 d. u. p., dozwalająca na podział gruntu, nie ma po myśli §-u 2 tej ustawy zastosowania w niniejszym przypadku.

G. U. W. 15007, o. z d. 6 lutego r. 1894 l. 582.

Żądanie o rozdział wspólnej własności należy osądzić wedle tych ustaw, które obowiązują w chwili postawienia tego żądania, kontrakt bowiem, na który się pozwani powołują, a który pochodzi z czasu (r. 1536), gdy jeszcze nie miała ustawowej mocy zasada, że zobowiązanie nie może istnieć po wieczne czasy, nie zawiera ustanownenia współwłasności, a tylko określenie sposobu używania gruntu, znajdującego się oddawna we wspólności. Wobec tego ocenienie kwestyi rozdziału wspólności wedle nstaw, obowiązujących w chwili wyniesienia actionis communi dividendo, nie jest naruszeniem zasady, wypowiedzianej w § 5 k. c., nie rozchodzi się tu bowiem ani o prawa nabyte ani o czynności, które się pierwej wydarzyły.

7. (P. wyżej III, 4, *e)*. G. U. W. 5956, (Jud. B. 97, Now. III, 27), orzecz. z d. 28 grudnia r. 1875 l. 8600.

Podpisy dwóch świadków na allograficznym skrypcie dłużnym (§ 114 pow. u. s.), przedstawionym do wpisu hipoteczuego

po wejściu w życie ustawy hipotecznej, nie są potrzebne wedle art. IV i §§ 26, 27 i 31 ust. hip. do prenotacyi zupełnie, a do intabulacyi wtedy, jeżeli podpis wystawcy legalizowano sądownie lub notaryalnie, bez względu na to, czy legalizacya nastąpiła przed, czy po wejściu w życie ust. hip.

G. U. W. 8622, orzecz. z d. 9 kwietnia r. 1879 l. 3999.

Wedle art. III ustawy, zaprowadzającej pow. ustawę hipoteczną, nie wymaga się tylko legalizacyi podpisu na dokumencie, wystawionym przed wejściem w życie tej ustawy, natomiast wedle art. IV z dniem wejścia w życie tej ustawy wszystkie poprzednie ustawy i rozporządzenia, odnoszące się do przedmiotu ust. hlp., tracą moc obowiązującą. Gdy przeto dokument nie zawiera wyraźnego zezwolenia na intabulacyę (§ 32 lit. b. u. h.), należało jej odmówić, podanie bowiem wniesiono po wejściu w życie u. hip., a wedle § 93 u. h. czas wniesienia podania jest decydujący dla jego ocenienia.

G. U. W. 5681, orzecz. z d. 6 kwietnia r. 1875 l. 3601; G. U. W. 5862, orzecz. z d. 22 września r. 1875 l. 10281.

Kwestyę, czy przez dokument wystawiony, względnie przez orzeczenie sądowe wydane przed wejściem w życie u. hip. można usprawiedliwić prenotacyą, należy rozstrzygnąć wedle ustaw, obowiązujących przed wejściem w życie p. ust. hip.

G. U. W. 6121, orzecz. z d. 27 kwietnia r. 1876 l. 1001.

Do usprawiedliwienia prenotacyi należy stosować przepisy pon. ust. hip., jakkolwiek prenotacyę uzyskano przed wejściem w życie u. hip., jeżeli skargę o usprawiedliwienie wniesiono po wejściu w życie tej ustawy. U. hip. bowiem zawiera odrębne postanowienia o postępowaniu usprawiedliwiającem i o jego wymaganiach, należy je przeto wedle art. I u. zaprowadzającej stosować, tem więcej, że rozchodzi się o nabycie nowego prawa, to j. bezwarunkowego prawa zastawu.

Inaczej orzeka jednak N. T. w orzeczeniach:

G. U. W. 7181, orzecz. z d. 22 października r. 1878 l. 10583.

Prenotacya, uzyskana przed wejściem w życie ust. hip., nie doznała po zaprowadzeniu tej ustawy żadnej zmiany co do do swej ważności, skutkow i rozciągłości (§ 5. k. c. art. III. i IV. ust. zapr. ustawę hip.).

P. G. U. W. 6823, orzecz. z d. 31 stycznia r. 1878 l. 14738;

G. U. W. 7433, orzecz. z d. 29 kwietnia r. 1879 l. 2709. Patrz objaśnienie do § 453 k. c.

8. (P. wyż. III, 5 *a)* G. U. W. 11035, o. z d. 13 kwietnia r. 1886 l. 4617.

Prawo do żądania odsetek zwłoki powstało w dniu doręczenia skargi pozwanemu, to jest 10 sierpnia 1884 r., wówczas obowiązywała ustawowa stopa 6%. Jeżeli później wskutek ustawy z d. 15 maja r. 1885 l. 77 d. u. p. ustawowa stopa procentów zwłoki zredukowana została na 5%, to przez to nie mogło być naruszone nabyte już przez powoda prawo.

G. U. W. 11244, (Spr. R. 132), orzecz. z d. 10 listopada r. 1886 l. 12670.

Ustawa z d. 15 maja r. 1885 l. 77 d. u. p. nie wywiera skutków wstecz i może być zastosowana tylko do tych roszczeń o odsetki, które powstały po jej wejściu w życie. Orzeczenie sądu wyższego, stosujące do jednego i tego samego roszczenia o odsetki, dwie różne ustawy (6% od dnia skargi do 14 lipca r. 1885, 5% od tego dnia do dnia zapłaty), sprzeciwia się §-owi 5 k. c., tudzież polegającej na nim zasadzie, że istnienie prawa, które się nabywa nie na czas obowiązywania pewnej ustawy, ale trwale, ocenić należy wedle staw, obowiązujących w czasie powstania tego prawa. Ustawa z r. 1885 mogłaby tylko wtedy wywierać skutki wstecz, gdyby ustawodawca wyraźnie tak postanowił, czego jednak nie uczynił.

Por. G. U. W. 6552 (orzecz. z d. 13 września r. 1877 l. 1104). G. U. W. 6851 (orzecz. z d. 26 lutego r. 1878 l. 12048) G. U. W. 12184, orzecz. z d. 9 maja r. 1888 l. 5217, por. G. U. W. 12456.

G. U. W. 13022, o. z d. 27 listopada r. 1889 l. 13457.

Odsetki zwłoki od opłat bezpośrednich (unmittelbare Gebühren) podwyższone zostały na mocy § 28 u. z d. 8-go marca r. 1876 l. 26 d. u. p. na 6%, a przepis ten nie został zniesiony przez ustawę z 15 maja r. 1885 l. 77 d. u. p.

G. U. w. 7466, orzecz. z 14 maja r. 1879 l. 5332.

W sprawie egzekucyjnej A. przeciwko B. o ściągnięcie pożyczki wraz z odsetkami potwierdził N. Tryb orzeczenie I-szej instancyi, w którem stopę 30% ograniczono na 15%, wychodząc z tego założenia, że chociaż pożyczka przyszła do skutku przed

dniem wejścia w życie ustawy z d. 19 lipca r. 1877 ll 66 d. u. p., sędzia cywilny powinien mimo tego zastosować § 4 tej ustawy na korzyść egzekuta, moc wsteczna bowiem ustawy wykluczona jest tylko co do karnej odpowiedzialności.

Tak samo w orzecz. G. U. W. 7465 (z d. 14 marca r. 1879 l. 5313); 7557 (z d. 13 sierpnia r. 1879 l. 8753), w którem ograniczono do 6% odsetki, zapadłe tak przed 28 września r. 1877, jak i po tym terminie; 8224 (orzecz. z d. 28 grudnia r. 1880. l. 14201); 8226 (orzecz. z d. 28 grudnia r. 1880, l. 14253); 8325 (z d. 15-go marca r. 1881 l. 2616).

Nie zastosował natomiast N. Tryb. §-u 4 ustawy z dnia 19-go lipca r. 1877 w orzecz. G. U. W 7978 (z d. 11 maja r. 1880 l. 5532); 8112 (orzecz. z d. 28 września r. 1880 l. 11022); 8145 (z d. 20 października r. 1880 l. 11223); 7514 (z d. 17 września r. 1879 l. 10144), gdzie N. Tryb. ograniczył umowne odsetki do 6% tylko o tyle, o ile zapadły po wejściu w życie ustawy z r. 1877: tak samo w orzecz. G. U. W. 7596 (z d. 7 października r. 1879 l. 10754); G. U. W. 10171 (orzecz. z d. 23 września r. 1884 l. 9993); 10760 (z d. 27 października r. 1885 l. 10260).

G. U. W. 9431 (orzecz. z d. 9 maja r. 1883 l. 4156).

Wedle §-u 13 ustawy z d. 28 kwietnia r. 1881 l. 47 d. u. p. postanowienia tej ustawy mają zastosowanie i do tych wierzytelności, które powstały przed jej wejściem w życie, a nie zostały jeszcze umorzone, względnie przez sądowy wyrok lub ugodę ustalone.

Por. G. U. W. 9138 (z d. 17 października r. 1882 l. 12124); 10759 (z d. 22 października r. 1885 l. 10408).

G. U. W. 10760 (orzecz. z d. 27 października r. 1885 l. 10260).

Niedozwolonem jest powoływanie się na ustawę z d. 28 maja r. 1881 l. 47 d. u. p., ponieważ wedle §-u 16 tej ustawy w Galicyi stosować należy ustawę z 19 lipca r. 1877 do tych interesów kredytowych, które zostały zawarte przed wejściem w życie tej ustawy.

9. (P. wyżej III, 5, *b)*. G. U. W. 13571, orzecz. z d. 20 stycznia r. 1891 l. 14593.

Odpowiedzialność państwa (Syndikatshaftung) wedle ustawy z d. 12 lipca r. 1872 nie rozciąga się na to naruszenie

obowiązków przez sąd, które zaszły przed wejściem w życie tej ustawy.

10. (P. wyż. III, 6), G. U. W. 9164, orzecz. z d. 3 listopada r. 1882 l. 9014.

Skargę o uznanie wspólności majątkowej małżeństwa zawartego w Krakowie za czasów, gdy tam obowiązywał Kod. Nap., wniesioną po zaprowadzeniu k. c., należy rozstrzygnąć wedle Kod. Nap., wedle § 5 k. c. bowiem i art. I ces. pat. z d. 23 marca r. 1852 l. 79 d. u. p. wprowadzenie austr. kodeksu cywilnego nie może czynić ujmy prawom, nabytym z poprzednich czynności za panowania dawnej ustawy.

11. (P. wyżej III, 7, *a*). G. U. W. 11441, orzecz z d. 9 lutego r. 1887 l. 10107 zajmuje się tłómaczeniem dokumentu, ustanawiającego fideikomis, a pochodzącego z r. 1642.

G. U. W. 7117, orzecz. z d. 22 sierpnia r. 1878 l. 8665.

Skutki prawne testamentu (z XVIII w.) względnie zawartego w nim na rzecz katolickiej missyi w Szkocyi rozporządzenia powinny być ocenione wedle prawa pospolitego, jako obowiązującego w chwili sporządzenia testamentu, tak co do formy zewnętrznej, jak co do treści i zdolności do dziedziczenia tej missyi

P. G. U. W. 6511, orzecz. z d. 3 lipca r. 1877 l. 2236.

Co do §-u 545 k. c. patrz G. U. W. 6488, orzecz. z d. 16 maja r. 1877 l. 11987.

12. (P. wyż. III, 8). G. U. W. 6803, o. z d. 17 stycznia r. 1878 l. 6427.

Przyjąwszy, że posiadanie prawa poboru rocznej kwoty 60 fl. (w Tyrolu) rozpoczęło się od r. 1807, należy ocenić zasiedzenie wedle ustępu VI. pat. obw. W niemieckim Tyrolu obowiązywała wówczas krajowa ordynacya Ferdynandowa, wedle której (Ks. II., tyt. 51, ust. 6) możliwem było zasiedzenie odsetek, ponieważ przez wyraz »odsetki« rozumiano, jak to z Ks. III., tyt. 54. ust. 6 wynika, nie tylko odsetki gruntowe (Grundzinsen), ale także odsetki od kapitału. Zasiedzenie przeto prawa poboru rocznie kwoty 60 fl. ukończyłoby się nawet wtedy, gdyby się uznało, że powód żądał ich jako odsetek od zwrotnej pożyczki.

G. U. W. 7037, orzecz. z d. 25 czerwca r. 1878 l. 4060).

Nieważność testamentu, sporządzonego w r. 1844 w W. Ks.

Krakowskiem, oceniać należy wedle Kod. Nap. Wedle tego samego kodeksu oceniać także należy zarzut przedawnienia prawa do obalenia (Umstossung) rozporządzenia ostatniej woli. Wedle art. 2251 Kod. Nap. rozpoczęło się przedawnienie tego prawa jeszcze za czasów, gdy w W. Ks. Krakowskiem obowiązywał Kod. Nap. Jakkolwiek przeto pozwany może stosownie do ustępu VI. pat. obw. powołać się na krótszy (3-letni § 1407) termin przedawnienia, wymagany przez austr. k. c., to jednak ze względu, że ten termin liczyć należy od dnia wejścia w życie k. c. w W. Ks. Krakowskiem (d. 29 września r. 1858), a skargę wniesiono dopiero po r. 1874, przedawnienie kończyło się na długo przed wniesieniem skargi. Wobec tego obojętną jest kwestya, czy wedle prawa austr. przedawnienie rozpoczyna się od dnia ogłoszenia rozporządzenia ostatniej woli.

13. (P. wyż. III, 9). G. U. W. 6545, orzecz. z d. 31 sierpnia r. 1877 l. 9106.

Umowa, zawarta wedle § 1217 i 1218 przed zaprowadzeniem ustawy z d. 25 lipca r. 1871 l. 76 d. u. p., nie wymaga przepisanej w tej ustawie formy.

Por. G. U. W. 15482, orzecz. z d. 6 maja r. 1895 l. 5687.

Por. G. U. W. 5926, 8622 (podane wyżej pod 7).

14. G. U. W. 14409, o. z d. 6 października r. 1892 l. 8711.

Ustawa z d. 25 kwietnia r. 1885 l. 58 d. u. p. nie ma zastosowania do prawa rybołowstwa, pierwej nabytego.

15. G. U. W. 10883, o. z d. 7-go stycznia r. 1886 l. 14659, zajmuje się prawną naturą stowarzyszenia do utrzymywania kanału.

16. G. U. W. 10549, orzecz. z d. 28 kwietnia r. 1885 l. 5123.

Wedle ustawy o unieważnieniu aktów prawnych (Anfechtungsgesetz) nie mogą być unieważnione wierzytelności, które się opierają na tytułach egzekucyjnych, uzyskanych przed ogłoszeniem tej ustawy.

P. G. U. W. 11357, orzecz. z d. 8 lipca r. 1885 l. 7994.

17. P. objaśnienie do §§ 252, 612, 635, 684, 878, 1335).

Tłómaczenie.

§ 6. Ustawie nie można w zastosowaniu nadawać innego rozumienia, niż to, jakie wypływa z właściwego znaczenia wyrazów w związku ze sobą i z widocznego zamiaru ustawodawcy.

§ 7. Jeżeli jakiegoś przypadku prawnego nie można rozstrzygnąć ani wedle wyrazów, ani wedle naturalnego znaczenia ustawy, wówczas należy uwzględnić przypadki podobne, rozstrzygnięte wyraźnie w ustawach, tudzież zasady innych zbliżonych ustaw. Jeżeli przypadek prawny jest mimo tego jeszcze wątpliwy, natenczas należy go rozstrzygnąć wedle naturalnych zasad prawnych z uwzględnieniem okoliczności, zebranych starannie i rozważonych dojrzale.

§ 8. Tylko ustawodawca ma władzę objaśniania ustawy w sposób obowiązujący powszechnie. Takie ob-

---

Auslegung.

§ 6. Einem Gesetze darf in der Anwendung kein anderer Verstand beigelegt werden, als welcher aus der eigenthümlichen Bedeutung der Worte in ihrem Zusammenhange und aus der klaren Absicht des Gesetzgebers hervorleuchtet.

§ 7. Lässt sich ein Rechtsfall weder aus den Worten, noch aus dem natürlichen Sinne eines Gesetzes entscheiden, so muss auf ähnliche, in den Gesetzen bestimmt entschiedene Fälle, und auf die Gründe anderer damit verwandten Gesetze Rücksicht genommen werden. Bleibt ddr Rechtsfall noch zweifelhaft; so muss solcher mit Hinsicht auf die sorgfältig gesammelten und reiflich erwogenen Umstände nach den natürlichen Rechtsgrundsätzen entschieden werden.

§ 8. Nur dem Gesetzgeber steht die Macht zu, ein Gesetz auf eine allgemein verbindliche Art zu erklären. Eine solche Erklärung muss auf alle noch zu entscheidende Rechtsfälle angewendet werden, dafern der Gesetzgeber nicht hinzufügt, dass seine Erklä-

jaśnienie musi być zastosowane do wszystkich przypadków prawnych, które jeszcze mają być rozstrzygnięte, chyba że ustawodawca postanawia zarazem, że nie należy używać jego objaśnienia przy rozstrzyganiu takich przypadków prawnych, których przedmiotem są czynności, przedsięwzięte przed wydaniem objaśnienia, lub prawa, których roszczenie pierwej powstało.

Rozp. min. spraw. z d. 30 czerwca r. 1850 l. 7752 zawiadamia sądy, że na mocy najw. postanowienia z d. 12 kwietnia r. 1852 służy ministerstwom prawo objaśniania ustaw i ces. rozporządzeń, o ile te objaśnienia wynikają z właściwego znaczenia wyrazów w związku ze sobą i z widocznego zamiaru ustawy.

To prawo ministerstw straciło znaczenie wskutek zmiany konstytucyi.

§ 16 ces. pat. z d. 7 sierpnia r. 1850 l. 325 d. u. p. zastrzegł pełnemu senatowi (Plenarsenat, składający się najmniej z 15 członków razem z przewodniczącym) Najw. Tryb.....: *f)* rozstrzyganie w kwestyach prawnych, które sądy rozstrzygają w rozmaity sposób lub nietrafnie, jeżeli prokurator generalny zażąda z polecenia ministerstwa sprawiedliwości zwołania sesyi pełnego senatu.

§ 36 powyższego patentu ustanawiał: Generalny prokurator przy Najw. Tryb. jest najwyższym stróżem jedności prawa i trafnego stosowania ustawy. Jeżeli w sprawach cywilnych dowie się o niejednostajnem stosowaniu prawa w różnych krajach koronnych lub o niejednostajnem tłómaczeniu

---

rung bei Entscheidung solcher Rechtsfalle, welche die vor der Erklarung unternommenen Handlungen und angesprochenen Rechte zum Gegenstande haben, nicht bezogen werden solle.

ustawy, natenczas z polecenia ministra sprawiedliwości ma zażądać zwołania sesyi pełnego senatu celem rozstrzygnięcia spornej kwestyi prawnej. Rozstrzygnięcie takie ma służyć sądom niższym za objaśnienie.

Roz. min. spr. z d. 22 stycznia r. 1852 l. 24 d. u. p. zniesiono urząd generalnego prokuratora. Przywróciła go u. o proc. karn. z r. 1873 tylko dla spraw karnych.

Powyższe orzeczenia Najw. Tryb. nie mają obecnie mocy interpretacyi autentycznej z powodu zmienionej konstytucyi.

Dla utrzymania jednostajności w orzeczeniach Najwyższego Trybunału ces. rozp. z 3 października r. 1854, podaje następujące przepisy: 1). prezydent tego sądu jest obowiązany uchwały każdego senatu, które się sprzeciwiają uchwalonym dawniej zasadom prawnym, albo widocznie nie zgadzają się z aktami lub ustawami, poddać nowym obradom senatu wzmocnionego, złożonego z 15 członków Trybunału Najwyższego. Tak samo postąpić należy wtenczas, jeżeli względem jednego pytania prawnego w różnych wydziałach różne zapadną uchwały. 2). W wydziałach z 7 członków złożonych nie wolno odstępować od przyjętych dawniej zasad prawnych. Jeżeli zaś referent mniema, że musi bronić innego zdania prawnego, powinien o tem wcześnie zawiadomić prezydenta, aby ten mógł zarządzić naradę w większym senacie. 3). Prezydent sądu najwyższego ma zarządzić stosowne środki w celu utrzymania ewidencyi praktycznej umiejętności prawa rozwijającej się w tym sądzie przez rozstrzyganie każdego pytania prawnego i podania do wiadomości takich orzeczeń członkom Trybunału Najwyższego.

W skutek tego ces. rozp. założono przy Trybunale Najwyższym tak zwaną księgę orzeczeń (Judicatenbuch, która w tym sądzie istniała już w r. 1853, pod nazwą Präjudizienbuch)

Do księgi tej wpisuje się tylko te uchwały, które zapadają w senacie z 15 członków złożonym z wyraźnym dodatkiem, aby je wpisać do tej księgi. Obok tej księgi założono t. z. repertorium orzeczeń, do którego w każdym wydziale wpisuje się orzeczenia względem spornych pytań prawnych, z prawa i procesu cywilnego. Jeżeli kto chce odstąpić od zasady dawniej uchwalonej, musi być sprawa podana pod obrady senatu wzmocnionego z 15 członków, i wówczas zapadła uchwała zostaje wpisana do księgi orzeczeń. Od zasad wpisanych do tej księgi odstąpić można tylko na mocy uchwały senatu złożonego z 21 członków (ces. rozp. z 7 sierpnia. r. 1872). Do urzędowego ogłaszania orzeczeń, wpisanych w księgę i do repertoryum jest przeznaczona »powszechna gazeta sądowa«.

Nippel, Von der Auslegung und Ergänzung der Gesetze, 1822; Kostetzki; Praktische Regeln zur Auslegung und Anwendung der Civilgesetze, 1823; Unger, I, 76—96; Pfaff-Hoffmann, I, 166—214, Exc. I, 354—377; Schiffner §§ 14—19; Burckhard, § 15; Krainz-Pfaff, I § 11 n.; Helm w Z. f. ö. Rg. 1828, II, str. 253; Wildner w Jurist II, 218; Berger w Z. f. ö. Rg. 1843, I, str. 253; Kohler w Grünh. XIII, str. 1 n.; Pfaff w Grünh. t. VIII; Ehrlich w Jur. Bl. 1888 Nr. 38—53; Till I, § 21 n.; Zoll (iunior) przy §§ 6, 7 i 8.

I. W § 6 k. c. wyraz »zamiar (Absicht)« nie oznacza skutków, jakie ustawodawca chciał wywołać przez ustawę, ale jego »wolę«, »myśl«.

W § 7 k. c. wyrazy »wedle naturalnego znaczenia oznaczają to samo, co w poprzednim paragrafie wyraz »zamiar (Absicht)«. Zaznaczył to wyraźnie Zeiller na posiedzeniu 4 stycznia r. 1802 przy obradach nad § 19 kod. zach. gal. Początek tego paragrafu opiewał: »Findet aber der Richter einen Rechtsfall durch die Worte des Gesetzes nicht geradezu entschieden, so muss er in seinem Urtheile auf den natürlichen Sinn des Gesetzes..... Rücksicht nehmen». Zeiller proponował wykreślenie wyrazów »auf den natürlichen Sinn«, ponieważ to samo powiedziano już w poprzedzającym

paragrafie, odpowiadającym dzisiejszemu §-owi 6 k. c. W rewizyi utrzymało się zdanie Zeillera.

»Gründe« w § 7 k. c. znaczy tyle, co »Grundsätze, Rechtssätze«, a więc »zasady«, a nie »przyczyny«.

W dalszym ciągu wykazuję, że »podobne przypadki« i »zasady zbliżonych ustaw« są określeniem jednej i tej samej rzeczy z różnych punktów widzenia, że przeto między temi pojęciami nie zachodzi stosunek stopniowania. Zresztą stylizacya pierwszego zdania §-u 7 u. c. nie jest szczęśliwą. Można porównywać przypadek nierozstrzygnięty z przypadkiem podobnym, rozstrzygniętym. O ile jednak § 7 k. c. każe porównywać przypadek nierozstrzygnięty ze zasadą zbliżonych ustaw, o tyle przedstawia się to wyrażenie, jako nieścisłe lub skrócone, bo nie wysunięto naprzód tertium comparationis. Objawia się to w ten sposób, że w zwrocie »anderer damit verwandten Gesetze« nie jest wiadomem, do czego należy odnieść wyraz »damit«.

II. Paragrafy 6—8 k. c., objęte jednym nagłówkiem »tłómaczenie (Auslegung)« zajmują się dwiema kwestyami. (Dla uniknięcia nieporozumień zaznaczam odrazu, że wyrazy »interpretacya«, »tłómaczenie« (Auslegung), »objaśnienie (Erklärung)« i egzegeza uważam za identyczne). Paragrafy te mówią: 1) o stwierdzeniu, ustaleniu treści ustaw (§ 6 k. c.) i 2) uzupełnieniu ustaw (§ 7 k. c.). W teoryi nazywa się stwierdzenie treści ustaw interpretacyą właściwą, do nauki o uzupełnieniu ustaw zaś należy przedewszystkiem nauka o analogii, jakkolwiek analogia nie wyczerpywa wedle k. c. »uzupełnienia ustaw«. Tak interpretacyę właściwą, jak i uzupełnienie ustaw obejmuje nauka wspólną nazwą interpretacyi w znaczeniu szerszem.

Ze względu na moc obowiązującą dzieli się interpretacya na 1) obowiązującą powszechnie (§ 8 k. c.) i 2) nie mającą mocy powszechnie obowiązującej, a więc obowiązującą tylko w pewnym konkretnym przypadku (§§ 6 i 7 k. c.). Pierwszą nazywa teorya interpretacyą autentyczną, mając na myśli źródło, z którego pochodzi. Nazwy »interpretacya naukowa«, której używają dla drugiej, nie uważam za oddającą wyczerpująco źródło, z którego pochodzi.

Znaczenie §§-ów 6 i 7 k. c. widzę w tem, że kodeks cywilny

austryacki 1° zezwala zasadniczo na interpretacyę tak właściwą, jak i na uzupełnienie ustaw, a 2° że stawia pewne granice tak interpretacyi, jak i uzupełnieniu ustaw. Natomiast nie sądzę, by kodeks cywilny austryacki dawał pewne materyalne reguły, wedle których należałoby interpretować względnie uzupełniać ustawy, jak nie sądzę, by można było stworzyć teoryę interpretacyi (tak zwaną hermeneutykę). Ad 1. Zasadnicze zezwolenie na interpretacyę względnie uzupełnienie ustaw, wydawało się wskazanem ze względu na przepisy poprzedzających kodeksów (np. kodeksu Józefińskiego I §§ 24—27 etc.) i ustawodawstw obcych, mających wpływ na kodeks austryacki (np. pruski Landrecht, wstęp §§ 47 i 48), które bądź bardzo ograniczały interpretacyę względnie uzupełnienie ustaw, bądź nie zezwalały na nie zupełnie. Ad 2. Teoryi interpretacyi (hermeneutyki), — mam naturalnie na myśli teoryę, zbudowaną na pewnem ustawodawstwie pozytywnem, — dlatego nie uważam za możliwą, ponieważ reguły interpretowania (s. l.) są regułami myślenia, a więc do prawa nie należą. Z tego powodu nie przykładam wagi do utartych już nawet w prawie i powtarzających się wszędzie niektórych prawideł. Tak samo nie uważam, by podziały interpretacyi (p. np. u Savigny'ego) miały znaczenie. Opierają się one na pewnych środkach pomocniczych interpretacyi, gdy zaś te środki nie są wyczerpujące, przeto i te podziały nie przedstawiają wartości (por. Pfaff-Hofman I, str. 177).

Natomiast może ustawodawca zakreślić pewne granice dla interpretacyi (s. l.), to jest może zakazać pewnej metody interpretowania, lub też w razie użycia interpretacyi nakazać zastosowanie pewnej metody.

Na tem stanowisku stoi m. z. także kodeks cywilny. Znaczenia §§ 6—8 upatruję w następujących punktach.

1. Przy stosowaniu ustawy (»Anwendung« w § 6 k. c., »Auslegung und Anwendung« w § 18 kod. zach. gal.; co do stosunku »Anwendung« do »Auslegung« p. Pfaff-Hofmann, I, str. 171 uw. 27 i Regelsberger, I, str. 131 nast.) należy brać wyrazy w ich właściwem znaczeniu (§ 6 k. c.).

2. Przy stosowaniu ustawy nie tylko można, ale należy uwzględnić widoczny zamiar ustawodawcy (§ 6 k. c.).

3. Dozwoloną jest analogia (§ 7 pierwsze zdanie k. c.).

4. Dozwolonem jest rozstrzyganie wedle naturalnych zasad prawnych (§ 7 drugię zdanie k. c.).

5. Tylko interpretacya, pochodząca od ustawodawcy, obowiązuje powszechnie (§ 8 k. c.).

Ad 1. Tłómaczenie ustawy, polegające na stwierdzaniu treści ustawy z wyrazów, których ta ustawa używa, i z ich znaczenia, nazywa teorya tłómaczeniem gramatycznem. O takiem tłómaczeniu mówi § 6 k. c. i przepisuje, by wyrazom nadawano to znaczenie, które w związku, użytym w ustawie, mają wedle zasad językowych zwykle, chyba że można udowodnić, iż właśnie w danym przypadku użyto pewnego wyrażenia w znaczeniu technicznem lub szczególnem. Przy tłómaczeniu tem należy pamiętać, że język, używany przez redaktorów, nie jest zupełnie zgodny z dzisiejszym.

Ad 2. Tłómaczenie, polegające na zbadaniu »widocznego zamiaru ustawodawcy« (§ 6 k. c.), nazywa teorya tłómaczeniem logicznem. Tłómaczenie logiczne nie może być odłączone od tłómaczenia gramatycznego, oba rodzaje muszą być razem stosowane. Wynika to z połączenia ich przez »und« (§ 6 k. c.). Połączenia tego użyto ze świadomością, w obradach bowiem nad kodeksem właśnie postanowiono zastąpić wyrazy »lub także (oder auch)«, łączące te dwa postanowienia w § 18 kod. zach. gal., wyrazem »i«, zgadzając się ze zapatrywaniem Zeillera, że »der Sinn des Textes hier nicht trennend ist« (Ofner I str. 22 n.).

Doniosłość tego postanowienia polega na tem, że k. c. zabrania trzymać się dosłownego i niewolniczego brzmienia ustawy, ale nakazuje szukać i badać wolę ustawodawcy.

Ponieważ tłómaczenie, polegające na badaniu znaczenia wyrazów, nie może być oddzielone od tłómaczenia, badającego zamiar ustawodawcy, przeto dzielenie interpretacyi na gramatyczną i logiczną nie przedstawia wartości ze stanowiska pozytywnego prawa austryackiego. Podział taki jest przeto tylko ułatwieniem w przedstawieniu materyi o tłómaczeniu.

Dla poznania zamiaru ustawodawcy ma pierwszorzędną wartość historya. Tłómaczenie kodeksu cywilnego wspomaga znajomość prawa rzymskiego, niemieckiego i prawa ludów słowiańskich. Oprócz tego doniosłą wartość ma dla kod. cyw. pruski Landrecht; w mniejszej mierze służyć może do tłómaczenia kodeks Napoleona.

Potrzebna jest także znajomość prawa natury. Największą zaś wagę przywiązuję do kodeksów, poprzedzających dzisiaj obowiązujący kodeks, szczególnie do kod. zach. galic., i do protokołów. Wszystkie te środki ułatwiają zrozumienie myśli ustawodawcy, żadnemu jednak nie można przypisywać znaczenia interpretacyi autentycznej. Należy zawsze pamiętać, że między ustawą a całym tym materyałem, na którym się ona opiera i z którego wyrosła, może tylko, ale nie musi zachodzić taki związek, że ten materyał tłómaczy ustawę, jako ostateczny produkt. Niejednokrotnie bowiem zamiar ustawodawcy, znany dokładnie, nie znalazł wyrazu w ustawie. Wówczas naturalnie nie można go wtłaczać w ustawę, która oderwała się od niego. Te najogólniejsze myśli powinny być wskazówką przy używaniu materyału historycznego. Nie można naturalnie podać wyczerpująco wrzystkich »przestróg« przeciwko nadużywaniu protokołów, nadużywaniu teoryi, którym hołdowali redaktorowie itd. itd. Spisanie takiego katalogu sui generis i wymaganie, by się go trzymano w pracach naukowych, obniżyłoby naukę do rzędu rzemiosła.

Wyjaśnienia potrzebuje jeszcze sposób wyzyskania dzisiejszej teoryi dzisiejszego prawa rzymskiego dla badania prawa austryackiego. Wyżej zaznaczyliśmy, że teorya, której hołdowali redaktorowie, nie może nas wiązać. Ma wartość o tyle, o ile tłómaczy zamiar ustawodawcy, objawiony w ustawie. Jakie jest jednak stanowisko prawa austryackiego wobec dzisiejszej teoryi prawa rzymskiego? Zainicyowany przez Ungera kierunek wydawał obok świetnych dzieł (przedewszystkiem Randy) nieraz i karykatury, w których prawu austryackiemu nadawano kształty tak wykrzywione pojęciami rzymskiemi, że oprócz etykiety nie pozostawało z niego nic więcej. Stosunek dzisiejszej teoryi dzisiejszego prawa rzymskiego do praw pozytywnych określa doskonale Wróblewski (Posiadanie na tle prawa rzymskiego, str. 10 n.). Pozwalam sobie przytoczyć odnośny ustęp.

»Nauka prawa rzymskiego, w ten sposób pojęta, stwarza przedewszystkiem zapas pojęć prawnych zasadniczych, ważnych ogólnie wszędzie tam, gdzie ustrój społeczny odpowiada rzymskiemu typowi, i dających się zastosować nawet do stosunków w Rzymie nieznanych, jak n. p. pojęcie prawa podmiotowego do t. zw. praw

dóbr niemateryalnych. Przy kwestyach więcej szczegółowych, gdzie już nie idzie o podstawowe pojęcia, konstrukcya nie może być wprawdzie ogólnie ważną z powodu różnic istniejących między prawemi pozytywnemi; z tego jednak nie wynika, by tu nie miała racyi bytu. I tu bowiem przez analizę, przez wykrycie pierwiastków, wchodzących w skład danej instytucyi, umożliwia ona najpierw dokładne oznaczenie punktu, w którym prawa pozytywne się rozchodzą, więc syntezę tego, co im wspólne, a w dalszym ciągu pozwala określić to, co stanowi jądro tej instytucyi w prawie współczesnem, więc oddzielić je od tego, co podlega wpływom prawa pozytywnego..... że taka nauka, przysposabiająca elementa konstrukcyi dla teoryi prawa pozytywnego, dla której użyty już termin »filozofii współczesnego prawa prywatnego« wydaje mi się najstosowniejszym, jest potrzebną, o tem chyba trudno wątpić. Dowodzą tego już względy praktycznej natury. Teorya prawa pozytywnego bez ogólniejszego podkładu musi popaść w dogmatyzm i uschnąć, bo z natury rzeczy skazaną jest na to, by brać do konstrukcyi postanowienia temu prawu pozytywnemu właściwe, nie troszcząc się o zestawienia ani porównania. By tego uniknąć, musi czerpać z zapasu pojęć wyprodukowanych przez teoryę ogólniejszą, która starała się i zdołała uchwycić istotną naturę danego zjawiska prawnego poprzez jego pozytywne właściwości. Teorya taka przyczepia się niemal siłą rzeczy do prawa rzymskiego i to nietylko dlatego, że jego zasady w systemach praw obecnie obowiązujących mają przewagę. Prawo rzymskie straciło przedewszystkiem praktyczne znaczenie. Przez to odpada niebezpieczeństwo, grożące każdej teoryi, opartej na gruncie prawa obowiązującego, w której pod wpływem znaczenia praktycznego normy pozytywnej zbyt łatwo przecenić jej doniosłość i zapomnieć o tem, że to tylko jedna z wielu możliwości. Oprócz tego trudno nie już znaleść, ale choćby wyobrazić sobie takie skarby kazuistyki, jakie mamy w źródłach prawa rzymskiego; a przykłady praktyczne zawsze będą sprawdzeniem konstrukcyi«.

3. Paragraf 6 k. c. mówi o stwierdzeniu treści ustawy, następny zaś o uzupełnieniu ustawy. Teorya nazywa je analogią. Używać jej można tylko subsydyarnie (wstęp do §-u 7 k. c.), jeżeli tłómaczenie (§ 6) okaże się nie wystarczającem.

Uzupełnienie ustawy (analogia) jest rozstrzygnięciem przypadku prawnego, nie objętego ustawą, na podstawie wniosku. Wniosek ten wysnuwa się (wedle §-u 7 k. c.) »z przypadków podobnych, rozstrzygniętych wyraźnie w ustawie«, i »z zasad innych zbliżonych ustaw«. W pierwszym razie teorya mówi o analogii ustawowej (Gesetzes-Analogie), w drugim o analogii prawnej (Rechts-Analogie). Rozróżnienie to nie da się ściśle przeprowadzić, ale też nie ma znaczenia, jak nazwiemy zastosowaną w pewnym przypadku analogię.

Przypadki prawne wtedy są podobnymi, a zasady dwóch ustaw wtedy są zasadami ustaw zbliżonych, jeżeli mają wspólne istotne momenta.

Jeżeli jakiś przepis ustawowy normuje pewien stosunek złożony, to stosunek ten należy rozłożyć na stosunki prostsze. Tak samo postępujemy ze stosunkiem, który mamy rozstrzygnąć, a dla którego nie znaleźliśmy wyraźnego przepisu ustawowego. Jeżeli potem okaże się, że te prostsze stosunki są w pewnej części identyczne, natenczas możemy zastosować ów przepis ustawowy do naszego stosunku. W analizie takiej należy niejednokrotnie sięgać bardzo głęboko, byłoby jednak rzeczą niepożyteczną wyliczać i określać poszczególne jej stopnie, a powtóre byłaby to rzecz niezmiernie trudna. W postanowieniu §-u 7 k. c., który wysuwa naprzód »podobne przypadki«, a następnie »zasady zbliżonych ustaw«, nie dopatruję się takiego stopniowania, połączone są bowiem te kryterya przez spójnik »i«, więc nie wykluczają się wzajemnie, ale równocześnie mogą być stosowane. Z tego też powodu uważam, że rozróżnienie na analogię ustawową i prawną nie przynosi pożytku. W §-ie 7 u. c. nie widzę stopniowania, o jakiem wspominałem, jeszcze z tego powodu, że pojęcia »podobne przypadki« i »zasady ustaw« nie są równorodne, nie można ich więc porównywać. Dowodem wreszcie, że nie mamy tutaj do czynienia ze stopniowaniem, jest to, że w kod. zach. gal. (§ 19) najpierw była mowa o »zasadach ustaw«, a dopiero potem o »podobnych przypadkach«. Zmieniono ten porządek później, prawdopodobnie tylko ze względów stylistycznych, protokoły bowiem nie zawierają żadnego usprawiedliwienia tej zmiany.

Z powyższego wywodu wynika, że przy użyciu analogii do

stosunku, który mam rozstrzygnąć, stosuję pewien przepis ustawy. Do odkrycia, który przepis ustawy mam zastosować, dochodzę przez analizę stosunku, unormowanego wyraźnie w ustawie, i analizę stosunku, który mam rozstrzygnąć. Stosunki te rozkładam na stosunki prostsze; jeżeli po tem rozłożeniu okaże się, że tak w stosunku, unormowanym przez ustawę, jak i w stosunku, który mam rozstrzygnąć, ważniejsze, zasadnicze z owych stosunków prostszych są identyczne, natenczas do danego stosunku mogę zastosować przepis prawny, normujący wyraźnie ów stosunek analizowany.

Powyższy wywód przedstawia naturalnie tylko postępowanie przy używaniu analogii. Natomiast nie podaje, — a podać tego wogóle nie można, — który przepis ustawowy »podobny«, »zbliżony« mam wziąć za przedmiot analizy, i nie podaje, które prostsze stosunki są zasadnicze, a które podrzędne. Teoryi w tym względzie nie można postawić. O kwestyach tych decyduje znajomość ustaw, bystrość etc. Jeden punkt jednak można skonstatować m. z. stanowczo.

Kwestya analogii postawiona jest w kodeksie cywilnym w ten sposób, że § 7 daje odpowiedź na pytanie: co należy zastosować do stosunku nie unormowanego przez ustawę. Odpowiedź brzmi: przepis, który normuje stosunek »podobny«, »zbliżony«. Aby dojść do tego, czy mój stosunek jest »podobny« do pewnego stosunku, który mam na myśli, a który jest wyraźnie unormowany, używam pewnej metody myślenia. Ustawa naturalnie nie normuje tej metody, bo to należy do logiki, a nie do prawa. Otóż wedle tej metody analizuję stosunek, który mam rozstrzygnąć, i stosunek, już unormowany w ustawie. Materyał więc, którym operuję, ogranicza się w tej drugiej części, tylko do ustawy. Poza ustawę nie wychodzę. W proces myślenia nie wciągam bynajmniej wszystkich tych czynników, które w niej samej nie leżą, nie mogę więc uwzględniać motywów ekonomicznych, etycznych etc., które skłoniły ustawodawcę do wydania pewnej ustawy. Czynniki te odgrywają rolę tylko o tyle, że, znając motywy pewnej ustawy, łatwiej mogę wpaść na przepis, który mam zastosować analogicznie. Czy jednak ten przepis, na który w ten sposób wpadłem, rzeczywiście zastosuję, to zależy od rezultatów badania, dokonanego wedle określonej metody.

Analogicznie nie można stosować tylko przywilejów w znacz. ściślejszem, zresztą wszystkie normy prawne[1]).

4. Jeżeli przypadek prawny nie da się rozstrzygnąć w żaden ze sposobów określonych wyżej, natenczas kod. cyw. (§ 7 ost. zd.) nakazuje go rozstrzygnąć wedle »naturalnych zasad prawnych«. Przez naturalne zasady prawne rozumieli redaktorowie prawo natury w tem znaczeniu, jakie do niego przykładali filozofowie w. XVIII-go. Rozumieli więc przez nie zasady prawne, które mają znaczenie wieczne i niezależne od subjektywnego myślenia, a które może każdy poznać.

Stosunek tych naturalnych zasad do kodeksu cywilnego wyobrażali sobie redaktorowie jako stosunek iuris non scripti do ius scriptum. Z §-u 7 k. c. wynika to z przeciwstawienia tych naturalnych zasad ustawie (przypadki, rozstrzygnięte w »ustawie«, zasady »ustaw«).

Postanowienie to ma znaczenie historyczne. Umieszczono je, aby usunąć wszelką możliwość stosowania prawa rzymskiego.

To, co dzisiaj »wydaje« się prawnikowi naturalną zasadą, jest tylko produktem jego wykształcenia prawniczego, teoretycznego i praktycznego.

Dla przypadków nierozstrzygniętych w ustawie ostatnią ucieczką jest w pozytywnych ustawodawstwach tylko analogia.

5. W przeciwstawieniu do interpretacyi i analogii, które

---

[1]) Jak z powyższego wywodu wynika, uważamy za wymaganie konieczne, aby módz zastosować analogię, tożsamość stosunków. Zwykle kładą nacisk na równość zasad prawnych, niektórzy zaś wymagają równości zasad prawnych i podobieństwa przypadków. W rzeczywistości nie ma m. z. różnicy między tymi poglądami. Idzie tylko o sformułowanie kwestyi, proces myślenia bowiem musi być taki, jak wyżej przedstawiłem. Pfaff-Hofmann wysuwa naprzód także rationem iuris, przez którą rozumie „den wesentlichen juristischen Inhalt eines Rechtssatzes". jednakże gdzieindziej (I, 191 u. 156) podnosi w gruncie zupełnie trafnie: „Es ist unklar gedacht, wenn die Meister (selbst Unger) zur Analogie erfordern: *a*). Gleichheit der ratio iuris, *b*). Aehnlichkeit der Fälle. Die Aehnlichkeit liegt ja in dem gemeinschaftlichen allein relevanten Thatbestand. Die ratio iuris ist der von den Zufälligkeiten seiner historischen Erscheinung gereinigte Rechtssatz. Ein Rechtssatz ist die Beziehung einer Anordnung auf einen abstracten Thatbestand; Anordnung und Thatbestand lassen sich da so wenig trennen; als in einem logischen Urtheil Subject und Praedicat. Es ist demnach jene Unterscheidung angeblich zweier Erfordernisse, die in Wahrheit eines sind, unlogisch".

mają znaczenie tylko w konkretnym przypadku, ma wedle §-u 8 k. c. interpretacya, pochodząca od ustawodawcy, moc powszechnie obowiązującą. Taką interpretacyę nazywamy autentyczną.

Kodeks cywilny wychodzi ze założenia, że interpretacya autentyczna jest tylko stwierdzeniem treści ustawy, która już obowiązywała. Tem tłómaczy się postanowienie, że należy ją zastosować do wszystkich przypadków, które wydarzyły się przed jej wydaniem, a jeszcze nie zostały rozstrzygnięte, chyba że ustawodawca wyraźnie inaczej postanowi.

Nie przywiązuję wagi do teoretycznego sporu, czy interpretacya jest nową ustawą z mocą wsteczną, czy nie jest nową ustawą. Praktycznie nie wydaje mi się wątpliwem, że takiej ustawie wtedy tylko przyznać będzie można moc wsteczną wedle §-u 8 k. c., jeżeli sama siebie oznaczy, jako interpretacyę poprzedniej ustawy.

Trwanie ustawy.

§ 9. Ustawy zachowują moc dopóty, dopóki ich ustawodawca nie zmieni lub wyraźnie nie zniesie.

Unger §§ 15, 16; Pfaff-Hofmann I, str. 214 n.; Stubenrauch i Zoll (iunior) do § 9.

P. ustęp 4 pat. obw.

Paragraf 9 k. c. nie wylicza wszystkich przyczyn zgaśnięcia mocy obowiązującej ustawy. W szczególności nie zajmuje się — ważną i w pr. austr. — zasadą, że lex posterior derogat priori, że ustawa traci moc przez upływ czasu, na który była zakreślona itd. Nauka o tem należy do prawa publicznego.

Znaczenie §-u 9 k. c. obejmiemy, przypominając sobie, że powstał z §§ 20 i 21 (I) kod. zach. gal.

§ 20 k. zach. gal. opiewał:

»Ustawy zachowują moc i skuteczność, dopóki nie zostaną znowu wyraźnie zniesione«.

§ 21 k. zach. gal. opiewał:

Dauer des Gesetzes.

§ 9. Gesetze behalten solange ihre Kraft, bis sie von dem Gesetzgeber abgeändert oder ausdrücklich aufgehoben werden.

»Tylko ustawodawca może ustawę w sposób autentyczny i powszechnie obowiązujący objaśnić, zmienić lub całkowicie znieść«.

Jeżeli zważymy, że w § 20 drugie zdanie nie mówi, przez kogo ustawa może być zniesiona i że odpowiedź na to daje dopiero § 21, to musi stać się nam jasnem, że § 9 k. c. jest ściągnięciem w jedną zasadę dwóch myśli, wyrażonych osobno w kod. zach. gal.

Pierwsza polega na tem, że ustawa może być zniesiona tylko wyraźnie, że przeto nie ma znaczenia zasada »cessante ratione legis cessat lex ipsa«. Druga polega na tem, że tylko ustawodawca może ustawę znieść, że przeto ustawa nie gaśnie przez tak zw. desuetudo.

Judykatura.

1. G. U. W. 15483, orzecz. z d. 8 maja r. 1895 l. 5701.

G. U. W. 15474, orzecz. z d. 24 kwietnia r. 195 l. 4237.

Wedle jasnego postanowienia §-u 9 k. c. obowiązujące ustawy mogą być zniesione tylko w drodze ustawodawczej, a nie przez rząd. Wskutek tego postanowienie warunków asekuracyjnych, wedle których w razie zalegania odsetek zastawiona polica przepada na własność zakładu asekuracyjnego, jest wobec §-u 1371 k. c. nieważnem, jakkolwiek warunki te zostały przez państwo zatwierdzone.

3. G. U. W. 13701, orzecz. z d. 7 kwietnia r. 1891 l. 2790, patrz obj. do §-u 63 k. c.

4. G. U. W. 12188 (orzecz. z d. 16 maja r. 1888 l. 3096); 7444 (orzecz. z d. 6 maja r. 1879 l. 3662); 270 (orzecz. z d. 7-go stycznia r. 1857 l. 12809.

Inne rodzaje przepisów, jako to:

a) **zwyczaje.**

§ 10. Zwyczaje można uwzględniać tylko w tych przypadkach, w których się na nie powołuje ustawa.

Rozporządzenie z d. 29 stycznia r. 1855 l. 23 d. u. p.

Andere Arten der Vorschriften, als:

a) Gewohnheiten.

§ 10. Auf Gewohnheiten kann nur in den Fällen, in welchen sich ein Gesetz darauf beruft, Rücksicht genommen werden.

§ 8. Sądy konsularne powinny przy rozstrzyganiu spraw prawnych, które im zostały przekazane, stosować się do austryackich ustaw, chyba że *a)*. szczególne powszechnie uznane prawo zwyczajowe lub ogłoszone szczególne rozporządzenia stanowią inaczej lub *b)* w okręgu sądowym sądu konsularnym nie ma tych urządzeń lub faktycznych stosunków, których istnienie przypuszcza ustawa austryacka.

Rozp. min. z d. 31 marca r. 1855 l. 58 d. u. p.

§ 14. O ile sądy konsularne mają w § 8 lit. *a.* ces. rozp. z d. 29 stycznia r. 1855 l. 23 d. u. p. nakazane trzymać się przy rozstrzyganiu przekazanych im spraw prawnych prawa zwyczajowego, ma służyć za zasadę, że wtedy tylko należy uważać prawo zwyczajowe za powszechnie uznane, jeżeli przedłożono dowód, że tasama zasada prawna w kilku jednakowych przypadkach w różnych czasach stanowiła podstawę prawomocnego orzeczenia austr. sądów konsularnych. Dowód taki uzyskany być może tylko przez akta sądowe lub poświadczenie urzędowe sądu konsularnego. W poświadczeniu tem musi być podana treść i rodzaj prawa zwyczajowego, tudzież konkretne przypadki, których rozstrzygnięcie ma uzasadnić szczególne prawo zwyczajowe.

Unger, I § 5; Pfaff-Hofmann I, 220 n.; Burckhardt, I, § 7 n.; Schiffner § 6; Till § 13; Zoll (iunior) przy § 10 k. c.; Dworzak w Haim. Vrtlj. VII. 1861, str. 66; Zoll w Iheringa Jahrb. XIII, str. 416; Stanisławski w czas. praw. i umiej. pol. 1863, str. 547 n., 693 n.; Pfaff w Jur. Bl. 1883, Nr. 22; Heyssler u Grünhuta XI, str. 578; Pfersche w Jur. Viertlj. XXVII, str. 1 n.

W paragrafie 10 k. c. przez »zwyczaje« rozumiano tak prawo zwyczajowe, jak i zwyczaje wogóle. § 10 k. c. nie rozróżnia przeto zwyczajów, nie zawierających objektywnej zasady prawnej, od prawa zwyczajowego, zawierającego objektywne normy prawne. Wynika to między innemi z oświadczenia Zeillera (Ofner, II str.

332), złożonego przy obradach nad odnośną kwestyą. D. 11 stycznia r. 1802 uchwalono mianowicie postanowienie: »Auf Gebräuche und Gewohnheiten kann in keinem Falle Rücksicht genommen werden« (Ofner, I, str. 29). Przeciwko tej redakcyi oświadczył się Zeiller z tego powodu, że sam kodeks powołuje się dalej na zwyczaje, np. co do sposobu, w jaki należy uskutecznić publiczne ogłoszenia, dalej co do kwestyi, czy czynsz najmu należy płacić z góry. Wskutek tego zaproponował zmianę powyższego postanowienia w brzmieniu dzisiejszego §-u 10 k. c. Owe zwyczaje, o których mówił Zeiller, są wedle teoryi rzeczywiście zwyczajami par excellence, a nie prawem zwyczajowem. Wynika więc z tego, że w § 10 k. c. miano na myśli oba wyróżniane przez teoryę pojęcia tak prawa zwyczajowego, jak i zwyczaju.

Wobec tego w prawie austryackiem jest zbyteczną rzeczą przeprowadzać tę różnicę (p. Zoll w Iheringa Jahrb. XIII, str. 453 n.). Usiłowania w tym kierunku muszą pozostać bezskutecznemi, gdyż, jak słusznie podnosi Zoll (l. c.), nie ma kryteryum, któreby umożliwiło przeprowadzenie tej różnicy w praktyce. Ten brak ścisłości, a więc m. z. zupełną bezużyteczność podziału, widzą Pfaff i Hofmann mimo przeciwnego zdania (I, str. 248, uw. 113 i 114).

Z tych powodów mówiąc dalej o zwyczajach wedle prawa austryackiego, mieć będę na myśli tak prawo zwyczajowe jak i zwyczaje par exc. Ze stanowiska filozofii prawa uważam to rozróżnienie za uzasadnione, ale w tym kierunku, że zwyczaj pojmuję jako jeden z elementów prawa zwyczajowego. ale nie jako pojęcie równorzędne z tem ostatniem.

Kod. cyw. (ust. 4 pat. obw. i § 10) nie pozwala stosować nadal zwyczajów, które miały moc obowiązującą do chwili wejścia w życie k. c., a nadto zabrania tworzenia się zwyczajów na przyszłość, (co wynika z umieszczenia §-u 10 we wstępie do k. c.). Zwyczaje mogą być uwzględniane wobec tego tylko o tyle, o ile sama ustawa do nich się odwoływa. W kodeksie cywilnym odwołuje się ustawa do zwyczajów w §§ 389, 390, 501, 549, 1029 i 1109. W powszechnem prawie prywatnem znajdujemy odwołanie się do prawa zwyczajowego tylko odnośnie do sądów konsularnych, (patrz wyżej podane przepisy). Nie podpada pod § 10 k. c.

używanie zwyczajów, jako środka interpretującego wolę stron (np. 558, 655, 673, 683, 914 itd.). Zwyczaje, interpretujące wolę stron, nie są normami w żadnem znaczeniu, gdy zaś § 10 k. c. umieszczono we wstępie kodeksu cywilnego, mówiącym właśnie o normach prawa cywilnego, przeto te zwyczaje nie wpadają w postanowienie §-u 10 k. c. i mogą być stosowane.

Judykatura.

1. G. U. W. 14638, orzecz. ż d. 14 marca r. 1893 l. 3047.

Zgłoszone do spadku tak zw. Todtenzehrungskosten zostały wykreślone ze stanu biernego spadku z powołaniem się na § 26 patentu niespornego. Nie istnieje bowiem ustawa, któraby uznawała takie koszta za ciążące na spadku. O naruszeniu §§ 549 i 10 k. c. nie może być także mowy, jakkolwiek bowiem jest zwyczajem (ortsgebräuchlich), że obejmujący zarząd spadku ugaszczają po pogrzebie uczestników tego obrzędu, to jednak z tej praktyki (Uebung) nie można wywodzić prawa zwyczajowego, wedle którego koszta ugoszczenia należałoby zaliczać do wydatków pogrzebu, odpowiadającego zwyczajowi miejscowemu.

Por. G. U. W. 3650 (orzecz. z d. 7 stycznia r. 1870 l. 14656).

2. G. U. W. 10479, orzecz. z d. 17 marca r. 1885 l. 2113.

Zwyczaj, wedle którego przy umowie o pokrycie dachu łupkiem za cenę ustanowioną »wedle miary kwadratowej« bez żadnego dodatku, należy się zapłata także za tak zw. »nadwyżkę«, to jest zapłata także za łupek, rozbity celem pokrycia całej danej przestrzeni, nie jest prawem zwyczajowem z §-u 10 k. c., ale tylko sposobem obliczenia i w razie udowodnienia ma być użyty do interpretacyi kontraktu.

Por. G. U. W. 2402, orzecz. z d. 27 lutego r. 1866 l. 1586 (należytość meklera).

G. U. W. 1154, orzecz. z d. 26 czerwca r. 1860 l. 677.

Zwyczajowi, wedle którego należytość za zmielenie należy uiścić w miejscu, gdzie się znajduje młyn, bez względu na miejsce zamieszkania dłużnika, nie można przypisywać mocy ustawy.

G. U. W. 9409 (orzecz. z d. 25 kwietnia r. 1883 l. 4003); 6061 (orzecz. z d. 15 marca r. 1876 l. 11481).

4. G. U. W. 4231. orzecz. z d. 20 lipca r. 1871 l. 2866.

Zwyczaju, wedle którego pogodzenie się stron, nieprzyjaźnie

usposobionych dla siebie, ma zawierać zrzeczenie się pretensyi o odszkodowanie, nie można uwzględniać stosownie do postanowienia §-u 10 k. c.

5. P. obj. do §-u 1113, 1116, 1152 k. c.

6. G. U. W. 1946, orzecz. z d. 12 lipca r. 1864 l. 5202.

Warunkiem zmienienia ustawy przez zwyczaj jest milczące przyzwolenie ustawodawcy na nowo powstający zwyczaj; zwyczaj taki nie powinien nadto sprzeciwiać się powszechnemu dobru. Z dziesięcioletniego trwania zwyczaju nie można wnioskować, że zwyczaj taki istnieje.

7. G. U. W. 2891, orzecz. z d. 23 października r. 1867 l. 9229.

Naruszenie zwyczaju sądowego (na prośbę o amortyzacyę pozycyi, ciążącej indebite, ogłosił sędzia po upływie terminu edyktalnego orzeczenie amortyzacyjne w ponownym edykcie w dziennikach), uprawnia do rekursu, ale nie czyni sędziego odpowiedzialnym za koszta.

b) **Statuta prowincyonalne.**

§ 11. Tylko te statuta poszczególnych prowincyj i obwodów krajowych mają moc ustawy, które panujący potwierdził wyraźnie po ogłoszeniu tej księgi ustaw.

Till, I, § 5; Pfaff-Hofman, I, str. 84 n.; Zoll (iunior) do §-u 11.

Potwierdzenia takiego nie otrzymał żaden statut prowincyonalny, d. n. z d. 13 lipca r. 1811, zbiór Kropatschka-Goutty t. 30, str. 20.

c). **Orzeczenia sądowe.**

§ 12. Zarządzenia, wydane w poszczególnych przypadkach, i wyroki sądowe, zapadłe w szczególnych sporach prawnych, nie mają nigdy mocy ustawy; nie mo-

---

b) Provinzialstatuten.

§ 11. Nur jene Statuten einzelner Provinzen und Landesbezirke haben Gesetzeskraft, welche nach der Kundmachung dieses Gesetzbuches von dem Landesfürsten ausdrücklich bestätiget werden.

c) Richterliche Aussprüche.

§ 12. Die in einzelnen Fällen ergangenen Verfügungen und die von Richterstühlen in besonderen Rechtsstreitigkeiten gefällten

żna ich rozciągać ani do innych przypadków, ani do innych osób.

Unger, I, § 6; Pfaff-Hofmann, I, Nr. 190, 276—297; Burckhardt, I, § 15 i 16; Kissling, Über den Werth des Studiums oberstgerichtlicher Entscheidungen für die Praxis, Wien, 1880; Nowak w G. Z. 1890, Nr. 26; Ger. Zeit. 1892, Nr. 45; Till I § 15; Zoll (iunior) do § 12.

I. Z protokołów (Ofner I, str. 33) można wnioskować, że wyraz »zarządzenia (Verfügungen)« oznaczał w przekonaniu redaktorów tak »richterliche Amtsverfügungen«; jak i »die von dem Landesfürsten in einzelnen Fällen und in Ansehung einzelner Gegenstände erlassenen Verordnungen«. W obradach nad § 24 kod. zach. gal., którego początek brzmiał. jak obecnego §-u 12 k. c., stawiano wnioski, dążące do zastąpienia wyrazu »Verfügungen« oboma podanemi określeniami. Ponieważ nie wywołało to dyskusyi i ponieważ brak motywów, uzasadniających tę zmianę, więc można przypuszczać, że szło tylko o lepsze określenie rzeczy, dla redaktorów jasnej. Por. nadto Zeiller, Comm. I, str. 85 n. Wynikałoby z tego, że przez wyraz »Verfügungen« rozumieć należy tak te zarządzenia sędziego, które nie są wyrokami (w przeciwstawieniu do »wyroków Urtheile)«, jak i rozporządzenia panującego. Spór o to jest zresztą niepraktyczny wobec tego, że w każdym razie »zarządzeniom« nie służy moc ustawy.

Z historyi redakcyi podnieść jeszcze należy dwa punkta.

Nie umieszczono postanowienia »Auf Meinungen der Rechtslehrer soll bei gerichtlichen Entscheidungen keine Rücksicht getragen werden«, wydawało się ono bowiem zbytecznem. Powtóre zaś historya redakcyi nie potwierdza zapatrywania Ungera (I, 44, 48, uw. 20, II, 651, 666), by § 12 k. c. zajmował się exceptio rei iudicatae.

II. Znaczenie §-u 12 k. c. jest następujące.

Zarządzenia panującego, wydane w poszczególnych przypadkach, nie są ustawami. Postanowienie to można uważać za powtórzenie zakazu tak zw. Cabinetsjustiz. to j. wpływu rządu na

---

Urteile haben nie die Kraft eines Gesetzes, sie können auf andere Fälle oder auf andere Personen nicht ausgedehnt werden.

postępowanie i rozstrzyganie w sprawach cywilnych i kryminalnych (d. n- z d. 8 stycznia r. 1795 l. 212 zb. u. s.: »In den blossen Privat-Justizsachen kann keine andere Erledigung, als durch die ordentlichen, von dem Landesfürsten durch seine Gesetze aufgestellten Gerichtsbehörden statt haben; folglich ist ein, auf was immer für einem anderen Wege erhaltenes Erkenntniss für erschlichen und daher keiner Rücksicht würdig zu achten«). Można także rozszerzyć przepis §-u 12 k. c., o ile w nim mieszczą się »zarządzenia panującego« na wszystkie zarządzenia panującego, wydane nie w zamiarze prawodawczym, a więc nietylko te, które rozstrzygały sprawy cywilne. W żadnym przypadku nie służy im moc ustawy. Co do dzisiejszego stanu, p. art. 1, 2, 6, 7 ustawy zasadniczej o władzy sędziowskiej z d. 21 grudnia r. 1867 l. 144 d. u. p.

2. Wyroki sądowe, jak i inne orzeczenia sądowe. nie mają mocy ustawy. Znaczenie ich ogranicza się do poszczególnego przypadku.

To samo należy powiedzieć o opiniach uczonych, których kodeks nie wymienia między »rodzajami przepisów (Arten der Vorschriften)«, a więc odmawia im również »mocy ustawy«.

Z powyższych postanowień kodeksu, odmawiającego wyrokom sądowym i nauce prawa mocy ubowiązującej i nie uznającego judykatury i nauki prawa za źródło prawa w znaczeniu przedmiotowem, nie wynika, by tak judykatura, jak i nauka prawa, nie miały mieć wpływu na sędziego. Sędzia powinien się trzymać tak jednej, jak i drugiej, o ile ich racye są w stanie go przekonać. Leży też w interesie ogólnym jednostajność judykatury. Z przepisu §-u 12 k. c. wynika tylko, że sędzia nie ma obowiązku uwzględniać judykatury i nauki prawa, ale paragraf ten nie mieści zakazu w tym kierunku. Zapatrywanie moje na sposób wyzyskania orzeczeń sądowych, wyłożyłem w przedmowie do tej książki. Co do zużytkowania nauki dla »praktyki«, patrz rozdział o »metodzie« we wstępie.

III. Judykatura.

1. G. U. W. 15587, orzecz. z d. 10 października r. 1895 l. 9211.

Uznanie długu nie może być unieważnione z powodu błędu w razie późniejszej zmiany judykatury N. Tryb. w spornej kwestyi.

2. G. U. W. 15444, o. z d. 20 marca r. 1895 l. 2373.

Skargę negatoryjną, wniesioną pko użytkowcy gruntu panującego, oddalił sąd wyższy z tego powodu, że użytkowca nie ma legitymacyi do rozporządzania służebnościami, których podmiotem jest właściciel gruntu, będącego w jego użytkowaniu; nie może on ich samowładnie znosić, nie może uznać, że własność powodów jest wolną w tym kierunku; że wogóle rozchodzi się tu o prawa osób trzecich, stojących poza tym procesem.

N. Tryb. uznał legitymacyę bierną, gdyż skargą pozwano użytkowcę tylko w tym jego charakterze. Co się zaś tyczy właścicieli gruntu panującego, to wyrok, który zapadnie w tym sporze, nie przesądza w myśl §-u 12 k. c. ich praw, gdyż nie można rozciągnąć go do nich praw i nie do nich odnosi się decyzya w niniejszym sporze.

Patrz G. U. W. 14023 (orzecz. z d. 10 grudnia r. 1891 l. 12673); 13379 (orzecz. z d. 27 sierpnia r. 1890 l. 5801); 13152 (orzecz. z d. 12 lutego r. 1890 l. 1009); 12031 (orzecz. z d. 1 lutego r. 1888 l. 13604).

3. G. U. W. 13447, o. z d. 28 października r. 1890 l. 9994.

Wyrok w procesie o stan (Statusprocess, o ślubne urodzenie) ma moc prawną i wobec trzecich.

4. G. U. W. 8149, o. z d. 26 października r. 1880 l. 11354.

Warunki egzekucyjnej licytacyi mają znaczenie dla stosunku prawnego między egzekutem a nabywcą, tudzież dla stosunku prawnego między popierającym egzekucyę a nabywcą; nie odnoszą się jednak wedle analogii §-u 12 do praw trzecich osób, które w sprzedaży nie są bezpośrednio interesowane, a nawet prawa wierzycieli hipotecznych doznają tylko tych zmian, które w ustawie są wyraźnie wymienione.

5. G. U. W. 7704, o. z d. 24 grudnia r. 1879 l. 12361.

Sędzia karny nie może orzekać o ważności orzeczenia sędziego cywilnego, które przedtem zapadło i stało się już prawomocne. Wedle §-u 371 proc. karn. może uwzględnić tylko stosunki prawne oskarżonego do poszkodowanego, a nie do trzeciej osoby.

6. Por. G. U. W. 7674 (orzecz. z d. 2 grudnia r. 1879 l. 12018); 7159 (orzecz. z d. 1 października r. 1878 l. 10996); 6891 (orzecz.

z d. 29 marca r, 1878 l. 7981). Patrz w tym względzie obj. do §-u 438 k. c.

8. G. U. W. 5527, o. z d. 4 listopada r. 1874 l. 11193.

Na podstawie wyroku, w którym dłużnik został zasądzony na zapłacenie ceny kupna, pozwał wierzyciel ręczyciela o zapłacenie odnośnej kwoty. Ręczyciel zarzucił, że wyrok, uzyskany przeciwko dłużnikowi, nie jest dowodem przeciwko niemu. N. Tryb. uznał, że dowód na istnienie wierzytelności dostarczony został w formie najbardziej autentycznej we wyroku, zapadłym pko dłużnikowi, i że nie ma powodu, dla któregoby stwierdzenie płynności wierzytelności w tym wyroku nie miało wystarczać przeciw ręczycielowi.

9. G. U. W. 1620, o. z d. 23 grudnia r. 1862 l. 8632.

Wyrok, zapadły w procesie excyndyjnym przeciwko egzekwentowi, nie prejudykuje o prawach powoda przeciwko egzekutowi.

10. G. U. W. 1245, o. z d. 11 grudnia r. 1860 l. 14383.

Wyrok, wydany w sprawie o niepodzielną służebność rzeczową (Realservitut) przeciwko jednemu ze współuprawnionych, działa i przeciwko innym współuprawnionym.

11. G. U. W. 679, o. z d. 9 grudnia r. 1858 l. 12980.

Wyrok, zasądzający na wydanie gruntu gminę lub każdego innego dzierżyciela tego gruntu, może być wykonany przeciwko członkom gminy, poddzierżawiającym ten grunt od gminy.

12. G. U. W. 412, o. z d. 8 lipca r. 1857 l. 6157.

B. był posiadaczem gruntu l. 576. Udowodnioną jest rzeczą, że mniejszy grunt, oznaczony obecnie l. 824, był częścią składową gruntu l. 576 w tym czasie, gdy go A. kupował. A. Pozywa dziedzica B., posiadającego grunt l. 824, o wydanie tego gruntu. Pozwany zarzuca, że brat B'go uzyskał prawomocny wyrok, znoszący kupno z powodu pokrzywdzenia nad połowę i zarządzający przywrócenie status quo ante na wypadek, gdyby A. nie chciał uzupełnić pełnej ceny kupna. Sądy nie uznały zarzutu, że wyrok ten, jako res inter alios acta, nie ma wpływu na obecną sprawę. Wyrok ten przeciwnie ze swej wewnętrznej natury, działa nietylko między stronami, które spór wiodły, ale także i przeciwko trzecim interesowanym, a § 12 k. c. nie ma tutaj zastosowania.

13. G. U. W. 130, o. z d. 4 września r. 1855 l. 7452.

Wyrok, unieważniający rozporządzenie ostatniej woli i zarządzający sukcesyę ustawową, nie działa przeciwko legataryuszowi, ponieważ nie interweniował w sporze, rozstrzygniętym przez te wyroki.

14. G. U. W. 931, 978, 1003, 1252, 1643, 2412, 2580 (p. obj. do §-u 320 k. c.), 3064.

15. P. G. U. W. 1024, 1071 i obj. do §-u 466 k. c.

d) **Przywileje.**

§ 13. Przywileje i uwolnienia, udzielone poszczególnym osobom lub nawet całym korporacyom, należy oceniać tak, jak inne prawa, jeżeli polityczne przepisy nie zawierają w tym względzie szczególnego postanowienia.

Literaturę p. u Pfaffa i Hofmanna I, str. 297 uw. *, p. dalej Exc. I, 412 n.; Krasnopolski, artykuł »Privilegien« w oestr. St. W. i Veringa artykuł »Dispensation« tamże; Zoll (iunior) do §-u 13 k. c.

I. Powyższy paragraf uchwalono (Ofner I, str. 47 do 49) na podstawie wniosku Zeillera. Znaczenie jego charakteryzuje najzupełniej następujący ustęp z protokołów.

Większość była zdania: »Trafne jest zapatrywanie, że przywilej jest ustawą, wydaną ze względu na dobro powszechne na korzyść jednostek, że przywilej jest zupełnie polityczną instytucyą, że udzielanie, ograniczanie i znoszenie przywilejów jest przekazane tylko władzom politycznym, jako zupełnie polityczny przedmiot. Z tego powodu nie jest koniecznem umieszczać przepisy o przywilejach w kodeksie cywilnym. O przywilejach mogłaby być mowa w drodze prawa tylko wtedy, gdyby na ich podstawie dochodzono jakichś praw. Okazałoby się wtedy potrzebnem postanowienie, o ile

---

d) Privilegien.

§ 13. Die einzelnen Personen oder auch ganzen Körpern verliehenen Privilegien und Befreiungen sind, in sofern hierüber die politischen Verordnungen keine besondere Bestimmung enthalten, gleich den übrigen Rechten zu beurtheilen.

sędzia ma je uwzględniać. Postanowienie takie zawarte jest właśnie we wniosku referenta«.

II. Przez przywilej w znaczeniu technicznem (ściślejszem w przeciwstawieniu do ius singulare, nazywanego przywilejem w znaczeniu obszerniejszem), rozumiemy specyalne postanowienie ustawodawcy lub powołanego przezeń organu, które reguluje jakiś indywidualny stosunek prawny w sposób odmienny od norm, któreby w braku przywileju miały znaleść zastosowanie (Pfaff-Hofmann I str. 306). Jest to definicya przywileju w znaczeniu objektywnem. Norma, mająca zastosowanie tylko w jednym konkretnym stosunku prawnym, nie jest sprzeczną z pojęciem prawa (p. Laband, Staatsrecht II, strony początkowe). Prawo podmiotowe, uprawnienie, korzyść etc., które wypływają z przywileju w znaczeniu przedmiotowem, nazywają się także przywilejem, w tem pojęciu jednak przywilejem w znaczeniu podmiotowem.

Istota przywileju w znaczeniu obj. polega na tem, że jest on ustawą, normującą indwidualny stosunek prawny. Na odwrót, prawo podmiotowe, wogóle uprawnienie, zdolność wtedy mają źródło w przywileju, jeżeli wypływają bezpośrednio z normy, (będącej przywilejem), a nie ze stanu faktycznego, uznanego przez prawo w znaczeniu przedmiotowem za rodzący prawo. Oprócz tej cechy żadna inna nie jest istotną.

Powiedzieliśmy, że przywilej jest ustawą. Jest to jego właściwa natura. Jeżeli jednak przywileju nie uchwalają ciała ustawodawcze, ale wydają go pewne organy, to czynią to zawsze i tylko na podstawie ustawy, która je upoważnia do udzielania takich przywilejów. I w tym przypadku przeto przywilej zachowuje charakter ustawy.

Treść przywileju może być tak rozmaitą, jak treść prawa przedmiotowego wogóle. Dla przykładu wymieniamy, że do przywilejów należą: udzielanie veniae aetatis, legitimatio per rescriptum principis, zezwolenie na utworzenie fideikomisu, zezwolenie na emisyę papierów na okaziciela itd. itd. W szczególności uważam za przywileje i patenta, wynalazek bowiem jest wprawdzie warunkiem nabycia prawa patentowego, ale źródłem tego nabycia jest koniecznie czynność państwowa. Inaczej co do prawa autorskiego; powstaje ono już z chwilą wytworzenia odnośnego dzieła.

Przywilej w znaczeniu podmiotowem może być związany z uprawnionym w ten sposób, że przywilej w znacz. przedm. wymienia albo imiennie oznaczoną osobę, jako podmiot przywileju w znacz. podm., albo też wymienia rzecz lub stosunek prawny, której właściciel, względnie którego podmiot ma być podmiotem przywileju w znacz. podm.

III. Prawa podmiotowe, wogóle uprawnienia, zdolności etc. płynące z przywilejów, mają być tak oceniane, jakby były oceniane, gdyby nie wypływały z przywilejów, chyba że odrębne przepisy nie stanowią wyraźnie inaczej. Zasadę tę wypowiada § 13 k. c. Różnica objawia się, jak to wykazano, tylko w sposobie powstania. Natomiast w innych kierunkach decydują w braku wyraźnych szczególnych przepisy ogólne. W szczególności należy to podnieść co do ochrony i zgaśnięcia przywilejów w znacz. podm. Jak niema jakiegoś odrębnego gatunkowego (to j. dla wszystkich przywilejów) środka ochrony przywilejów w znacz. podm., ale ochronę należy zastosować do natury prawnej tego przywileju, tak też niema gatunkowych przyczyn zgaśnięcia przywilejów w znacz. podm. Wchodzą tu więc w zastosowanie te przepisy, które należałoby zastosować, gdyby odnośne prawo, zdolność etc., nie wypłynęły z przywilejów. Naturalnie jeżeli przywilej w znacz. przedmiotowem sam zawiera postanowienia szczególnie o ochronie (np. prawo patentowe etc.) lub o zgaśnięciu (np. przywilej udzielono na pewien czas etc.), to przedewszystkiem one wchodzą w zastosowanie.

IV. Na pojęcie przywileju, przedstawione wyżej, nie wpływa okoliczność, czy zawiera on korzyść lub pewne upośledzenie. Kodeks cywilny ma jednak na myśli w § 13 tylko takie przywileje, które zawierają korzyść.

Z licznyrh podziałów przywilejów żaden nie przedstawia wartości. O jednym należy wspomnieć, wymienia go bowiem § 13 k. c. Podział na przywileje (Privilegien) par exc. i na uwolnienia (Befreiungen) już wedle §-u 13 k. c. nie ma znaczenia, oba bowiem rodzaje objęte są jednym napisem »przywileje« i do obu odnosi się ta sama zasada, wypowiedziana w § 13 k. c. Nie da się również przeprowadzić kosekwentnie żadna różnica pomiędzy niemi wobec zupełnie nieustalonej terminologii kodeksu. Teoretyczna podstawa odróżnienia, polegająca na tem, że uwolnienie (dyspenzacya) jest

zniesieniem pewnej normy dla jakiegoś stosunku prawnego bez równoczesnego ustanowienia nowej normy, nie da się utrzymać, zniesienie bowiem takiej normy mieści w sobie ustanowienie specyalnej normy dla danego indywidualnego przypadku.

Judykatura.

1. G. U. W. 12188, o. z d. 16 maja 1888, l. 3096, zajmuje się prawem kaduka, służącem miastu Wiedniowi.

2. G. U. W. 15473, o. z d. 23 kwietnia 1895 l. 4905. P. obj. do §-u 26 k. c.

3. G. U. W. 8476, o. z d. 17 sierpnia r. 1881 l. 9536.

Przywileje nie działają wstecz. P. G. U. W. 8261, o. z d. 25 stycznia r. 1884 l. 15111.

Główny podział prawa cywilnego.

§ 14 Przedmiotem przepisów, zawartych w księdze ustaw cywilnych, są: prawo osobowe, prawo rzeczowe i postanowienia wspólne tym prawom.

Unger I, § 24 i Entwurf....; Berger w Z. f. R. u. Stw. 1846, I; Schwanert w Haim. Mag, V i VI; Pachmann, tamże VII; Harum, tamże VIII i XV; Schiffner § 4; Pfaff-Hofmann, I, str. 352; Pfaff u Grünh. II, str. 281 i w Jur. Bl. 1885 Nr. 22; Geller w G. H. 1878 Nr. 98; Till § 6; Zoll (iunior), rozdział drugi. Neuner Wesen u. Arten etc.; Merkel u Grünh. I, str. 1 n. i 404 n.; Ihering Geist II, 359, 384.

I. Redakcya.

Z obrad nad § 14 k. c. podniesiemy te ustępy, które uwydatniają najlepiej zapatrywanie redaktorów na charakter i istotę poszczególnych praw.

Paragraf 27 kod. zach. gal. opiewał:

»Ponieważ wykonywanie praw odnosi się jużto do osób bez względu na rzeczy, jużto do rzeczy bez względu na osoby,

---

Haupteintheilung des bürgerlichen Rechtes.

§ 14. Die in dem bürgerlichen Gesetzbuche enthaltenen Vorschriften haben das Personen-Recht, das Sachenrecht und die denselben gemeinschaftlich zukommenden Bestimmungen zum Gegenstande.

jużto wreszcie zarazem do pewnych osób i do pewnych rzeczy przeto przyjąć należy tak prawa osobowe (Personenrechte), jak i prawa rzeczowe (Sachenrechte), te ostatnie zaś podzielić na prawa na rzeczy (auf die Sache) i na prawa do rzeczy (zur Sache). Wedle tych stosunków rozpada się prawo cywilne na trzy księgi«.

Referent Zeiller oświadczył (Ofner, I, str. 35), że zasadniczo zgadza się na ten podział, ponieważ źródło jego jest naturalne i ponieważ przyjęty został przez uczonych romanistów. Jednakowoż proponuje następujące zmiany: pierwsze dwa rozdziały (odpowiadające dzisiejszym §§ om 1 do 14 i 15 do 43 k. c.) należy złączyć w jeden we formie wstępu »o cywilnych ustawach i prawach w ogólności«, potem zaś podzielić prawa na wynikające ze stosunków familijnych i na takie, które się nabywa na rzeczach (auf Sachen) bez względu na stosunki familijne, te ostatnie zaś podzielić na rzeczowe (dingliche) i osobiste (persönliche).

Jako powód takiego podziału podał Zeiller brak badań u uczonych co do natury praw osobowych (Personenrechte). »Jeżeli«, mówił, »nazwę tę przyjmie się dla praw, które służą osobom, to wszystkie prawa są prawami osobowemi. Jeżeli się ją przyjmie dla praw przeciwko osobom, to znowu wszystkie prawa są osobowemi, gdyż i prawa na rzeczach (auf Sachen) odnoszą się bezpośrednio zawsze do osób, aby nas nie narażały na szkody ze względu na rzeczy należące do nas lub te, które nam mają być świadczone. Gdyby się wreszcie przez prawa osobiste rozumiało te, które się odnoszą do osobistych świadczeń zapomocą osobistej (umysłowej lub zmysłowej) siły, to do praw osobowych należałoby policzyć także kontrakt pełnomocnictwa, spółki i wiele innych praw, które się zwykle liczy do praw rzeczowych (Sachenrechte). Przez prawa osobowe należy więc rozumieć tylko ogół tych praw, które wypływają z osobistych przymiotów lub z trwałego stanu osób »aus einem bleibenden Zustande (aus dem Stande) der Personen«. Przeciwko temu pojęciu możnaby niejedno podnieść, gdyby się je jednak przyjęło, to pod tym ogólnym i wiele obiecującym tytułem należałoby w tym rozdziale mówić o wszystkich, przynajmniej o wszystkich tych prawach prywatnych, które wypływają z rozmaitych stanów cywilnych. Należałyby tu przeto odnoszące się do stosunków prywatno-prawnych prawa obywatela i mieszkańca wogóle,

szczególne prawa szlachty, właściwej klasy obywateli i jej rozmaitych poddziałów, prawa właścicieli dóbr i włościan, prawa rozmaitych stowarzyszeń religijnych, świeckie prawa duchowieństwa i wiele innych stanów. Jednakże wszystkie te przedmioty związane są w prowincyach austryackich najściślej z ustawodawstwem politycznem i dlatego zupełnie słusznie opuszczono je w projekcie kodeksu cywilnego.

W niniejszym projekcie zaś następujące rozdziały mówią tylko o jednym stanie cywilnym, to jest o stanie familijnym...«

Z tych powodów proponuje referent wykreślić tytuł drugiego rozdziału »o prawie osób«, jako nie odpowiadający treści, a przedmioty, o których mówi, złączyć z pierwszym rozdziałem pod wspólnym tytułem: »Wstęp. O cywilnych ustawach i prawach w ogólności«, na końcu zaś wstępu powiedzieć, że ustawa cywilna rozpada się na dwie części, prawo familijne i rzeczowe (Sachenrecht). Piewszy wniosek przyjęto odrazu, drugi odroczono.

Na innem miejscu, na początku obrad nad prawem rzeczowem (Ofner I, str. 212 n.), podał Zeiller określenie praw osobowych, niezupełnie zgodne z poprzedniem. Odnośne uwagi Zeillera, bardzo charakterystyczne, opiewają:

»Przedmiotem pierwszej części prawa prywatnego są prawa osobowe. Tak nazywają się po pierwsze te prawa, które są uzasadnione osobistymi przymiotami podmiotu uprawnionego i wskutek tego są prawami osobowemi w kierunku subjektywnym; należą tu prawa omówione w drugim rozdziale. Powtóre prawami osobowemi nazywaja się te prawa, które nam służą do całej osoby drugiego (über die ganze Person des anderen) czyli przez które nabywamy całą osobę drugiego i wiążemy się z nim w jedną osobę. Te prawa można nazwać osobowemi w kierunku objektywnym. Należą do nich prawa familijne, mianowicie prawa małżonków, których się uważa za jedną osobę, dalej prawa między rodzicami a dziećmi, których już Rzymianie uważali za jedność, wreszcie prawa opieki, wchodzące w miejsce praw rodzicielskich.

Co do praw rzeczowych, to właściwie prawa nasze nie są nigdy skierowane przeciwko rzeczom, gdyż pomiędzy istotami pozbawionemi rozumu a rozumnemi nie istnieją stosunki prawne, a człowiek gdyby był sam jeden na ziemi, miałby wprawdzie obowiązki,

ale nie miałby praw. Prawa nasze są zawsze skierowane przeciwko innym osobom, a to, aby ich od jakiegoś przedmiotu odsunąć lub aby od nich jakiegoś przedmiotu módz żądać. Jeżeli tym przedmiotem nie jest cała osoba drugiego, jak przy prawach familijnych, ale tylko poszczególne jej siły i świadczenia lub też istoty, różniące się od człowieka, nierozumne, natenczas przedmiot nazywamy rzeczą, a prawo, odnoszące się do niego, prawem rzeczowem (Sachenrecht).

Prawo rzeczowe (Sachenrecht) dzielą uczeni na ściśle rzeczowe (dingliches) i osobiste (persönliches Sachenrecht)...

Prawo nasze nazywa się ściśle rzeczowem (dingiiches), jeżeli może być wykonywanem przeciwko wszystkim osobom, a więc jeżeli tkwi w rzeczy i towarzyszy jej wszędzie. Natomiast prawo jest osobistem (persönliches), jeżeli je wykonywamy tylko przeciwko oznaczonej osobie, a więc jeżeli możemy od niej żądać świadczenia.

Jeżeli w społeczeństwie prawo ma uchodzić za rzeczowe, utrzymujące się przeciwko wszystkim, to dla bezpieczeństwa obrotu musi istnieć wyraźna cecha, po której wszyscy mogliby poznać prawo, służące trzeciemu.

Taką wyraźną cechą jest posiadanie, czy niem jest posiadanie zmysłowe, czy posiadanie przez wyciśnięte znaki, czy wreszcie posiadanie przez wpis do ksiąg publicznych, przystępnych dla wszystkich.

Jakiekolwiek posiadanie jest w Austryi wedle doskonałego starego ustawodwstwa zawsze koniecznem, aby nam służyło prawo rzeczowe. Bez posiadania mamy tylko prawo osobiste.

Cała druga część kodeksu mówi o prawach ściśle rzeczowych, trzecia część zaś o prawie osobistem.

Istnieje tylko pięć praw ściśle rzeczowych: posiadanie, własność, służebność, prawo zastawu i prawo spadkowe.

Co do jednej rzeczy można odróżnić trzy główne prawa: posiadanie, używanie i własność (Proprietät), a więc równocześnie (daher einmal) prawo posiadania, służebność i prawo własności. Przez akt prawny jednak, między ludźmi bardzo często praktykowany, razem z posiadaniem może być dozwolonem i warunkowe prawo własności, gdyby dłużnik nie zapłacił wierzycielowi. Prawem tem jest prawo zastawu. Jeżeli wreszcie prawa te są dozwolone

przez akta ostatniej woli, to nazywa się je w szczególności prawami spadkowemi«.

Dla wyczerpania tej kwestyi podać jeszcze należy wywody Zeillera, wypowiedziane przy obradach nad trzecią częścią projektu (Ofner II, str. 1 n.).

»Jak w świecie zjawisk są tylko dwa gatunki istot, rozumne, to j. osoby, i pozbawione rozumu, to j. rzeczy, tak i wszystkie prawa prywatne, które można nabyć są dwojakiego rodzaju: prawa osobowe i rzeczowe (Personen- u. Sachenrechte).

Pierwsze powstają ze związku rodzinnego i są przedmiotem pierwszej części.

W dziedzinie praw rzeczowych (Sachenrechte) widzą uczeni jedną różnicę. Jedne z nich są tak ściśle związane z pewnemi oznaczonemi rzeczami, że tkwią niejako w tych rzeczach i mogą być wykonywane przeciwko każdemu, który je posiada, lub chce je sobie przywłaszczyć. Prawa te nazywają się ściśle rzeczowemi.

Pozostają jeszcze tak zw. prawa osobiste (persönliche Sachenrechte). Odnoszą się one wprawdzie także do rzeczy, można ich jednak dochodzić tylko przeciwko pewnym osobom, aby współdziałały dla naszych celów lub coś na naszą rzecz świadczyły.

Przedmiotami, do których odnoszą się prawa osobiste, są częścią poszczególne usługi osoby, które jednak należy stawiać na równi z rzeczami, ponieważ nie wypełniają całości osoby; częścią przedmioty, które nie są osobami i ich siłami, jednak należą do drugiego, miałbym bowiem na nich prawo rzeczowe (dingliches R.) a nie osobiste, gdybym już miał na nich własność.

Siły i rzeczy, które do drugiego należą, nie można nabywać przez okupacyę, jak rzeczy niczyje. Byłoby to naruszenie jego własności, jego wolności. Musi przeto pierwej, jak mówi projekt, powstać ,akt, któryby uzasadnił dla mnie prawo osobiste, bez naruszenia wolności drugiego. Fakt ten może być dozwolony lub niedozwolony.

Faktem dozwolonym jest przyzwolenie drugiego, bym rzecz, której się od niego domagam, na siebie przeniósł. Jest to umowa. Faktem niedozwolonym jest umyślne lub nieumyślne naruszenie, powodujące szkodę, której wynagrodzenia mogę się domagać, a więc wina.

Dwoma głównemi źródłami przeto prawa osobistego są: umowa i wina.

Mimo wielkiej rozmaitości tych źródeł mają przecież wynikające z nich prawa wiele wspólnych prawnych postanowień. Oba rodzaje mogą się rozszerzać na osoby poboczne lub na należytości poboczne (np. odsetki). Mogą być w jednakowy sposób umacniane, zmieniane i umarzane.

Trzecia część rozpada się przeto na trzy oddziały o umowach, o winie i o postanowieniach wspólnych.

Z powyżej zacytowanych materyałów wysnuwamy następujące wnioski.

1⁰ System kodeksu cywilnego oparty jest na systemie praw podmiotowych.

2⁰ Definicyi prawa w znaczeniu podmiotowem nie znajdujemy w materyałach. Do wyrobienia sobie zdania, jakie pojęcie mieli o niem redaktorowie, służyć musi liczba i istota praw podmiotowych, które za takie uznawali.

3⁰ Przez prawa osobiste (Personenrechte) rozumiał Zeiller prawa wynikające z osobistych przymiotów lub z trwałego stanu osób. Do takich praw zaliczał np. prawa obywatela, odnoszące się do prawnych stosunków prywatnych, szczególne prawa szlachty etc. Tych wszystkich jednak praw nie przyjęli do systemu kodeksu cywilnego. Z praw osobistych (Personenrechte) pragnął zamieścić w systemie k. c. tylko prawa familijne, jako prawa wynikające »aus dem Familien Zustande« i rozumiał przez nie prawa, służące nam nad całą osobą drugiego.

To zapatrywanie jednak Zeillera nie zostało przyjęte. Wskutek tego do kodeksu cywilnego weszły jako prawa osobiste (Personenrechte) oprócz praw familijnych także i prawa, odnoszące się do osobistych przymiotów i stosunków (§§ 15—43 k. c.). Zresztą i Zeiller nie bronił swego stanowiska konsekwentnie, jak bowiem zacytowane materyały wskazują, w późniejszych obradach przyjął prawo osobiste podmiotowe i przedmiotowe (p. wyżej).

4. Za prawa podmiotowe uważali redaktorowie także posiadanie i prawo spadkowe.

5. Do praw ściśle rzeczowych (dingliche Rechte) zaliczali re-

daktorowie oprócz własności także posiadanie, prawo spadkowe i prawo zastawu.

6. Różnicę między prawami ściśle rzeczowemi (dingliche Sachenrechte), a prawami osobowemi (persönliche Sachenrechte) widzieli redaktorowie w bezwzględnym charakterze pierwszych, a względnym drugich.

II. Teorya praw podmiotowych.

Zbudowanie pozytywnej teoryi praw podmiotowych, opartej na austryackim kodeksie cywilnym, jest niemożliwem. Niemożliwem jest z tego powodu, ponieważ kodeks cywilny austryacki zalicza do praw w znaczeniu podmiotowem obok praw rzeczowych (Sachenrechte) także i prawa osobowe (Personenrechte), między temi zaś odróżnia prawa familijne od tych, które się odnoszą do osobistych przymiotów i stosunków (§§ 14 i 15 k. c.). Otóż między temi prawami, odnoszącemi się do osobistych przymiotów i stosunków, (należą tutaj wedle kodeksu: prawa z charakteru osobowości § 16 n., z przymiotu wieku § 21 n., ze stosunku nieobecności § 24 n., ze stosunku moralnej osoby § 26 n., ze stosunku obywatela państwa § 28 n., ze stosunku religii § 29, ze stosunku familijnego w rozumieniu §§ 40 do 43) i innemi prawami, przyjętemi przez kodeks za podmiotowe (prawa familijne i rzeczowe) nie ma nic wspólnego, coby mogło posłużyć do utworzenia syntezy, obejmującej tak te prawa osobowe, jak i inne prawa. Za cokolwiekbądź uważalibyśmy prawa familijne i rzeczowe, to zawsze przedstawiać się one muszą inaczej i są czem innem, aniżeli te przez kodeks tak zw. prawa osobowe. Te ostatnie są tylko stanami i kwalifikacyami, a więc warunkami istnienia praw podmiotowych lub powodami ich ograniczeń lub modyfikacyi. Prawa familijne zaś i rzeczowe nie są takimi stanami i kwalifikacyami, między temi ostatniemi przeto a owemi »prawami« z §§ 16 do 43 k. c. nie da się wynaleść tertium comparationis, nie można przeto utworzyć teoryi prawa podmiotowego, któraby obejmowała wszystko to, co kodeks cywilny austryacki nazywa i uważa za prawo w znaczeniu podmiotowem.

W takim stanie rzeczy pozytywna teorya praw podmiotowych, o ile chodzi o kodeks cywilny austryacki, mogłaby być tylko częściową, to jest obejmować tylko część praw, uznanych przez

kodeks za podmiotowe, a nie wszystko to, co kodeks uważa za prawo podmiotowe. Jasnem jest, że teorya taka ma wartość wątpliwą, skoro się z niej bowiem raz zacznie wyłączać pewne prawa, uważane przez kodeks za podmiotowe, to nie ma już żadnych granic do dalszego wyłączania. I rzeczywiście, zobaczymy dalej, że powstała kwestya, czy do praw podmiotowych zaliczyć posiadanie i prawo spadkowe, nie mówiąc już o zakresie praw osobowych (Personenrechte w znaczeniu nauki, nie kodeksu).

Dotychczas badaliśmy, czy możnaby stworzyć teoryę praw podmiotowych, opartą na kodeksie cywilnym. Wynik, do któregośmy doszli, opiewa, że byłaby to teorya częściowa, zbudowana (mniej więcej) dowolnie, a więc, jako teorya pozytywna nie miałaby wartości. Trudności wzmagają się niepomiernie. jeżeli za podstawę dla takiej teoryi weźmiemy nietylko kodeks cywilny, ale całe ustawodawstwo cywilne austryackie. Wedle mojego zdania nie pokonano dotychczas trudności, które nastręcza pozytywna teorya praw podmiotowwych, oparta na całem ustawodawstwie cywilnem austryackiem (a więc nie tylko na kodeksie cywilnym, ale i na całym szeregu innych ustaw, jak np. na powszechnej ustawie górniczej, ustawie o polowaniu, rybołostwie, na ustawodawstwie patentowem etc. etc.).

Nie pozostaje przeto, mojem zdaniem, nic innego, jak stworzyć teoryę praw podmiotowych w drodze dedukcyi, rezultaty zaś skontrolować pozvtywnem ustawodawstwem. Przy tej pracy nieocenione usługi oddaje nauka prawa rzymskiego w znaczeniu i zakresie, któreśmy wyżej przy §§ 6 i nast. k. c. określili.

Jasnem jest, że taka teorya dedukcyjna, skontrolowana przez ustawodawstwo pozytywne, ma zupełnie inne znaczenie, aniżeli teorya czysta pozytywna lub teorya czysta filozoficzno-prawna. Zobaczymy to zaraz. Jako punkt wyjścia przy budowaniu takiej mięszanej teoryi musi być przyjętym pewnik, że prawo w znaczeniu podmiotowem musi wypływać z prawa w znaczeniu przedmiotowem, musi być jego produktem. Produktem prawa przedmiotowego będzie wtedy prawo podmiotowe, jeżeli będzie przez nie uznanem (dalszą kwtstyą jest, czy to uznanie ma być stanowczem, czy wystarczy uznanie prowizoryczne). Uznanem będzie prawo wtedy, jeżeli w razie naruszenia wywoła pewne skutki określone (§ 19 k. c.).

Pewnik ten to j., że każde prawo w znaczeniu podmiotowem musi być produktem prawa w znaczeniu przedmiotowem) należy dlatego przyjąć, bo inaczej pojęcie prawa podmiotowego, utworzone bez tego kryterym, nie mogłoby być zastosowanem praktycznie, miałoby wartość tylko filozoficzną.

Jakie konsekwencye pociąga za sobą to stanowisko? Oto te, że przy tworzeniu teoryi praw podmiotowych, a jeszcze więcej przy określaniu rozmiaru poszczególnych kategoryi tych praw, wychodzić należy z kwestyi, czy i co jest uznanem przez prawo przedmiotowe, a nie na odwrót. Za prawo podmiotowe więc będziemy uważać tylko to, co jest uznanem przez prawo przedmiotowe, a nie będziemy mogli wnioskować w następujący sposób: ponieważ takie a takie momenta podpadają pod przyjęte przez nas pojęcie prawa w znaczeniu podmiotowem, przeto tworzą prawo podmiotowe i mogą być w razie naruszenia dochodzone. Jest rzeczą oczywistą, że takie postępowanie chroni od wybujałości teoretycznych i naukę prawa, o ile chodzi o pozytywne prawo, utrzymuje na właściwym gruncie. Stwierdzimy to poniżej, przechodząc poszczególne rodzaje praw podmiotowych.

Wybierając między teoryami prawa podmiotowego, utworzonemi w drodze dedukcyjnej, odrzucamy konsekwentnie ze stanowiskiem, które przy pisaniu tej książki zajmujemy i które kilkakrotnie już staraliśmy się zaznaczyć, — wszystkie te teorye, które zawierają w sobie momenta ekonomiczne. Prawo cywilne wychodzi daleko poza sferę materyalną. Z drugiej zaś strony zasadnicze pojęcia ekonomii politycznej, jak np. pojęcie dobra, nie dadzą się zastosować w dziedzinie prawa. Tak samo dzieje się z innemi pojęciami. Przed zużytkowaniem przeto w dziedzinie prawa pojęć ekonomicznych należałoby stoczyć długą dyskusyę o te zasadnicze pojęcia, w rezultacie tak przekształcić te pojęcia ekonomiczne, że one przestałyby być ekonomicznemi. Przy tworzeniu przeto teoryi prawa podmiotowego należy się trzymać ściśle gruntu prawnego.

Już z tego zastrzeżenia, wykluczającego z pojęcia prawa podmiotowego momenty ekonomiczne, tudzież z przyjętej przez nas premisy, że prawo w znaczeniu podmiotowem jest produktem prawa przedmiotowego, można poznać, że naszem zdaniem jedynie teorya,

wedle której charakterystyki każdego prawa podmiotowego szukać należy w roszczeniu (Anspruch), jest uzasadnioną. Nim jednak bliżej rozbierzemy tę teoryę, wypada poświęcić kilka słów innym, przynajmniej najbardziej rozpowszechnionym.

Określenie prawa podmiotowego, jako władztwa jednostki, uznanej i ubezpieczonej w sposób stanowczy przez prawo w znaczeniu przedmiotowem, nie jest naszem zdaniem bez zarzutu. Przedewszystkiem niepodobna sobie wyobrazić owego »władztwa« bez przedmiotu. Gdy zaś istnieją prawa podmiotowe bez przedmiotu, przeto ta definicya nie nadawałaby się do wszystkich praw tego rodzaju. Dalszym zarzutem, który należy uczynić tej definicyi jest to, że wyrażenie »władztwo« wymaga samo definicyi. Wyrażenie »władztwo« nic nie tłómaczy. Jest co najwyżej oznaczeniem stosunku podmiotu do przedmiotu, bynajmniej jednak nie wiemy z tego jeszcze, jakim jest ten stosunek i na czem on polega?

Jeżeli wreszcie to wyrażenie ma oznaczać władztwo woli, to wystarczy powołać się na wywód Thona [str. 221, por. także Piniński, Pojęcie własności str. 4.], by wytłómaczyć odrzucenie takiej teoryi.

Stosownie do naszej tendencyi, eliminowania z pojęć prawniczych momentów natury nieprawniczej, uznać musimy wszelkie definicye, które opierają się na momentach ekonomicznych, za nienadające się do przyjęcia. Tyczy się to przedewszystkiem tych teoryi. które do pojęcia prawa podmiotowego wprowadzają, jako jego charakterystykę, pewien związek, jaki mają z »używaniem«, czy z »zaspokojeniem potrzeb«.

Powody podaliśmy wyżej. Trafnie mówi Thon (str. 219), rozbierając teoryę Iheringa (Rechte sind rechtlich geschützte Interessen«), że prawo jest tylko środkiem a nie celem dla siebie (Selbstzweck), ża jest mianowicię jednym ze środków umożliwiających teraźniejsze lub przyszłe używanie (Genuss). Używanie nie należy do pojęcia prawa tak samo, jak do płotu, okalającego ogród, nie należy ogród, którego wyłączne używanie ma właśnie ten płot zapewnić właścisielowi. Trafnie też mówi Windscheid (§ 37), że ochrona prywatnych interesów jest tylko motywem, który skłania ustawodawcę do utworzenia praw podmiotowych, ale definicya prawa jest od niej niezależną.

Z tych powodów przyjmuję teoryę Thona, wedle której (str. 218) prawo podmiotowe powstaje przez zapewnienie (Verheissung) ewentualnych roszczeń, polega na oczekiwaniu (Aussicht), że te roszczenia będą zapewnione. Dokładniej mówiąc, podnosi Thon, że prawo podmiotowe jednostki chronionej przez normy wypływa z postanowienia prawa przedmiotowego, wedle którego na wypadek przekroczenia tych norm jednostka ma zapewniony środek celem urzeczywisnienia tego, co jest nakazanem (des Gebotenen), lub zniesienia tego, co jest zakazanem (des Verbotenen).

Prawo subjektywne nie jest identyczne z roszczeniem; istnieje po największej części przed powstaniem roszczenia. Stan, chroniony przez normy, staje się już dzisiaj prawem, służącem chronionemu przez to, że prawo podmiotowe zapewnia mu ewentualne roszczenie.

Wszystkie podane wyżej definicye prawa podmiotowego mają to wspólnego, że wywodzą je z prawa w znaczeniu przedmiotowem. Różnica polega tylko na tem, że jedna z tych teoryi istotę jego upatruje we władztwie, druga w używaniu (zaspokajania potrzeb), trzecia wreszcie w roszczeniu. Otóż, naszem zdaniem, tylko ta ostatnia jest prawniczą. Pierwsza z nich (»władztwo«) albo oznacza to samo, co druga, albo też sama wymaga jeszcze dalszej definicyi. Wreszcie co do drugiej, to staraliśmy się wykazać, że nie zawiera momentów prawniczych i dlatego nie można jej zalecić do dalszych badań.

Należy dalej wykazać, na czem polega prywatne prawo podmiotowe, czyli innemi słowy, gdzie szukać należy różnicy między prywatnem a publicznem prawem podmiotowem. Thon (str. 133) upatruje charakterystykę prawa prywatnego w roszczeniu prywatnem. Prawem prywatnem staje się wedle niego udzielona jednostce ochrona prawna przez to, że prawo przedmiotowe daje jej w razie przekroczenia norm środek do usunięcia bezprawia do dowolnego użytku. Wskutek tego dochodzi Thon do rezultatu, że prawem prywatnem jest suma tych obowiązków, nałożonych przez prawo przedmiotowe na jednostki, których wymuszenie na wypadek, gdyby ich dobrowolnie nie wypełniono, pozostawiono właśnie tym jednostkom. I na odwrót, prawo publiczne tworzą te normy, co do których państwo zastrzegło sobie usunięcie narusze-

nia ich względnie ich ukaranie (str. 138). Przeciwko określeniu prywatnego prawa podmiotowego, jako roszczenia prywatnego, nie mam nic do zarzucenia. Rozbiór poszczególnych prywatnych praw podmiotowych wykaże, że określenie to jest uzasadnionem. Natomiast co do definicyi przedmiotowego prawa prywatnego i publicznego, to ze stanowiska Thona i stosownie do jego metody jest ona logiczną. My nie możemy jednak jej przyjąć, jako prostego wniosku z teoryi praw podmiotowych; stanęliśmy bowiem na tem stanowisku, że uzyskaną w drodze dedukcyi definicyę prawa podmiotowego należy skontrolować prawem przedmiotowem. By to módz uczynić, należało z góry a priori określić, co jest prywatnem prawem przedmiotowem. Z tego powodu co do różnicy między przedmiotowem prawem prywatnem a publicznem zaznaczyłem inne stanowisko przy objaśnieniu do § 1 k. c.

Przy rozbiorze poszczególnych praw, szczególnie familijnych, okaże się, o ile w ten sposób określone przedmiotowe prawo prywatne zgadza się z pojęciem, do którego doszedł Thon.

Rozumowanie moje w sprawie teoryi prawa podmiotowego było więc następujące.

Pozytywnej teoryi prawa podmiotowego, opartej na ustawodawstwie austryackiem, nie można utworyć.

Teoryę taką należy stworzyć w drodze dedukcyi. a następnie skontrolować ją na pozytywnem ustawodawstwie.

Dotychczas postawiliśmy pojęcie prawa podmiotowego w drodze dedukcyi, przyjmując teoryę Thona. Obecnie należy je skontrolować. Uczynimy to co do praw osobowych przy § 15, co do praw familijnych przy §§ 44, 137 i 187, co do praw rzeczowych przy § 308, (w szczególności co do prawa własności przy § 353, co do prawa zastawu przy § 447, co do służebności przy § 472, co do prawa spadkowego przy § 631), wreszcie co do praw obligatoryjnych przy § 859 k. c. Na tem już jednak miejscu należy zaznaczyć nasze zapatrywanie na kwestyę »posiadania«, sprawa ta bowiem przyczynia się do zupełnego określenia samego pojęcia prawa podmiotowego.

Wedle powyższego wywodu posiadanie byłoby prawem w znaczeniu podmiotowem. Niewątpliwem jest jednak (p. Wróblewski *Collision der Privatrechte,* str. 34), że nawet u laika raziłoby zró-

wnanie stanowiska prawnego złodziej awobec skradzionej rzeczy ze stanowiskiem właściciela, i określenie tego stanowiska, jako prawa podmiotowego. Rzecz przedstawia się tutaj tak samo, jak wtedy, gdy złodziej dopuszcza się kradzieży, aby przezimować we więzieniu. Ze stanowiska złodzieja należałoby to skwalifikować jako akt prawny. Ze stanowiska prawa przedmiotowego różnica występuje jasno. A to stanowisko prawa przedmiotowego (mówi Wróblewski), nie jest czystą abstrakcyą, gdyż w społeczeństwie prawnem każdy myśli w ten sposób, kto sam nie jest złodziejem.

Roszczenie jest środkiem dążącym w razie przekroczenia norm do urzeczywistnienia tego, co jest nakazanem, do usunięcia tego, co jest zakazanem. To urzeczywistnienie i to usunięcie musi być stanowczem. Roszczenie nie byłoby prawem podmiotowem, gdyby je unicestwiał obowiązek, wypływający z tego samego naruszenia norm. Jeżeli np. właściciela pozbawiono rzeczy, to roszczenie jego musi stanowczo dążyć do przywrócenia mu tego przedmiotu. Nie byłoby zaś prawa własności, gdyby to jego roszczenie było unicestwione przez jakiś obowiązek np. wobec złodzieja, który mu tę rzecz właśnie zabrał. W ten sposób do charakterystyki prawa podmiotowego przybywa jeszcze jedno kryteryum.

Część pierwsza.
O PRAWIE OSOBOWEM.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.
O prawach odnoszących się do osobistych przymiotów i stosunków.

Prawa osobowe.

§ 15. Prawa osobowe odnoszą się częścią do osobistych przymiotów i stosunków, częścią polegają na stosunku familijnym.

O prawach familijnych mówić będziemy później, p. obj. do § 44, 137, 187 k. c. W obj. do § 14 ustęp I przedstawiliśmy, jakie

---

Erster Theil.
Von dem Personen-Rechte.
Erstes Hauptstück.
Von den Rechten, welche sich auf persönliche Eigenschaften und Verhältnisse beziehen.
Personen-Rechte.

§ 15. Die Personen-Rechte beziehen sich theils auf persönliche Eigenschaften und Verhältnisse; theils gründen sie sich in dem Familienverhältnisse.

poglądy mieli redaktorowie co do praw osobowych, w ustępie II zaś zaznaczyliśmy, że tak zwane przez kodeks cywilny prawa osobowe, płynące z osobistych stosunków i przymiotów, nie są prawami w znaczeniu podmiotowem, że cały pierwszy rozdział pierwszej części kodeksu cywilnego mówi tylko o pewnych stanach i kwalifikacyach (p. wyżej str. 214). W rozumieniu nauki podmiotowemi prawami osobowemi byłyby te ewentualne roszczenia, któreby prawo w znaczeniu przedmiotowem przyznawało osobie w razie naruszenia norm, chroniących jej życie, wolność, materyalną, umysłową i obyczajową nietykalność jej. cześć obywatelską i cześć niewieścią. Prywatnemi zaś prawami podmiotowemi byłyby te z powyższych roszczeń, któreby osobie dane były do dowolnego użytku (p. wyżej str. 218). Jeżeli na tej podstawie z dziedziny praw osobowych wydzielimy wszystkie przypadki, gdzie państwo działa, to zakres tych praw jest szczupłym wedle ustawodawstwa austryackiego. Przeciwko rozszerzeniu tego zakresu (de lege ferenda) nie można nic zarzucić, de lege lata jednak i stosownie do naszego stanowiska, określonego wyżej na str. 216, to tylko przyjąć możemy za prawo podmiotowe, co rzeczywiście jest produktem prawa przedmiotowego. W tym względzie podstawą, na której mogą się oprzeć prawa osobowe, są tylko §§ 1325—1330 k. c., tam też postaramy się je określić i ustalić. Nie służy zaś nam za podstawę do żadnych wniosków § 16 k. c., bo zdaniem naszem jest on tylko motywem przyznania człowiekowi zdolności prawnej, a nie uznaniem jakichkolwiek praw. Pozytywny charakter ma tylko drugie zdanie tego paragrafu.

I. Z charakteru osobowości. Prawa wrodzone.

§ 16. Każdy człowiek ma prawa wrodzone, które można poznać samym rozumem, i dlatego powinien być uważany za osobę Niewola lub poddaństwo i wykony-

---

I. aus dem Charakter der Persönlichkeit. Angeborene Rechte.

§ 16. Jeder Mensch hat angeborene, schon durch die Vernunft einleuchtende Rechte, und ist daher als eine Person zu betrachten. Sclaverei oder Leibeigenschaft, und die Ausübung einer

wanie na nich polegającej władzy nie jest dozwolone w tych krajach.

D. n. z d. 19 września r. 1826 l. 2215 zb. u. s.

Jego Ces. Mość zgodnie z już obowiązującemi austr. ustawami raczyła najw. postanowieniem z d. 25 czerwca 1826 roku wydać następujące dokładniejsze przepisy celem możliwego powstrzymania handlu niewolnikami, a szczególnie o ileby go mogli prowadzić c. k. poddani lub o ileby go prowadzono zapomocą c. k. okrętów, tudzież celem ochrony niewolników przed krzywdami.

1. Każdy niewolnik staje się wolnym z chwilą, gdy wstąpi na c. k. terytoryum lub na okręt austryacki. Również uzyskuje wolność każdy niewolnik także i zagranicą, w chwili, gdy go, jako niewolnika, wydano pod jakimkolwiek tytułem c. k. austr. poddanemu.

5. Niniejsze przepisy należy zastosować także i do tych

---

darauf sich beziehenden Macht, wird in diesen Ländern nicht gestattet.

Hofdecret 19 Aug. 1826 (JGS. 2215; Anh. 3).

Se. k. k. Maj. haben, um den Handel mit Sclaven besonders soweit er von k. k. Unterthanen oder vermittelst k. k. Schiffe betrieben werden könnte, möglichst hintanzuhalten und die Sclaven von Misshandlungen zu schützen, in Uebereinstimmung mit den bereits geltenden österr. Gesetzen, durch a. h. Entschl. vom 25 Juni 1826 näher zu bestimmen und zu verordnen geruht:

1. Jeder Sclave wird in dem Augenblicke frei, da er das k. k. Gebiet oder auch nur ein öster. Schiff betritt. Ebenso erlangt jeder Sclave auch im Auslande seine Freiheit in dem Augenblicke, in welchem er unter was immer für einem Titel an einen k. k. österr. Unterthan als Sclave überlassen wird.

5. Gegenwärtige Vorschriften sind auch in Ansehung solcher Kriegsgefangener anzuwenden, welche von dem kriegführenden Theile, in dessen Gewalt sie gerathen sind, als Sclaven behandelt werden.

jeńców wojennych, którzy pojmani zostali przez stronę wojującą, uważającą jeńców wojennych za niewolników.

P. § 95 kod. karn.; art. 7 i 8 ust. zasad. z d. 21 grudnia 1867 r. l. 142 d. u. p.; akta bruxelskiej konferencyi antiniewolniczej z 2 lipca 1890 r. l. 63 d. u. p.

Fischer Ferd., Von den Rechten, welche sich auf persönliche Eigenschaften u. Verhältnisse beziehen, Z. f. o. R. 1844, II, Nr. 41, str. 261—297; Wildner v. Maithstein, Ueber die Begriffe von Personen u. Rechtsobiect w Jur. N. F. XIII str. 156; Stubenrauch, Einige Worte zur Erläuterung des § 16 B. G. B u Wagnera 1844. I, 193; Unger, § 25; Burckhard, II § 22; Schiffner, I § 35 nast.

Pierwsze zdanie powyższego paragrafu jest (sformułowanym wedle ówczesnej teoryi o prawach przyrodzonych) motywem dla którego prawodawca przyznał pozytywnym przepisem każdemu człowiekowi zdolność prawną (Rechtsfähigkeit), to jest zdolność stania się podmiotem (konkretnych) praw.

Co do niewoli, p. wyżej podany d. n. z d. 19 sierpnia 1826 roku l. 2215 zb. u. s.

Co do poddaństwa, p. obj. do § 356 nast. k. c.

Prawne domniemanie tych praw.

§ 17. To, co jest zgodne z wrodzonemi naturalnemi prawami, uważa się dopóty za istniejące, dopóki nie będzie udowodnione ustawowe ograniczenie tych praw.

Zdolność prawna (por. obj. do § 21 k. c.) doznaje ograniczeń w dziedzinie prawa prywatnego:

1. wskutek złożenia uroczystych ślubów zakonnych, p. §§ 63; 179; 192; 355 i 356; 538, 573, 591 i 597 k. c.;

3. wskutek zasądzenia karno-sądowego, p. §§ 61, 191 i 574 k. c.;

3. wskutek dezercyi, p. §§ 544 i 574 k. c.

Rechtliche Vermuthung derselben.

§ 17. Was den angeborenen natürlichen Rechten angemessen ist, dieses wird so lange als bestehend angenommen, als die gesetzmässige Beschänkung dieser Rechte nicht bewiesen wird.

Co do żydów, p. obj. do §§ 355 i 356 k. c. P. nadto obj. do § 21 k. c.

Prawa, które można nabywać.

§ 18. Każdy jest zdolny do nabywania praw pod warunkami przepisanymi przez ustawy.

Urządzenie upadłości (u. z 25. grud. 1868. N. 1, d. u. p. z r. 1869) ogranicza tę zdolność w sposób następujący:

§ 1 Otwarcie upadłości odejmuje dłużnikowi, który stał się niewypłacalnym, dowolne rozporządzenie całym majątkiem egzekucyi podległym, jaki tenże dłużnik posiada, albo jaki na niego przypadnie w czasie trwania upadłości.

Ogół wierzycieli, których roszczenia istniały w czasie otwarcia upadłości, pozyskuje prawo zabrania takiego majątku podług przepisów niniejszego urządzenia w zachowanie i zarząd, i obrócenie na zaspokojenie swych pretensyj.

§ 2. Skutki prawne otwarcia upadłości następują z początkiem dnia, w ciągu którego sąd dla upadłości obwie-

---

§ 18. Jedermann ist unter den von den Gesetzen vorgeschriebenen Bedingungen fähig, Rechte zu erwerben.

Concursordnung v. 25 Dezem. 1868. Z. 1 R. G. B. 1869.

§ 1 Durch die Eröffnung des Concurses wird das gesammte, der Execution unterliegende Vermögen, welches ein zahlungsunfähig gewordener Schuldner besitzt, oder welches ihm während der Dauer des Concurses zufällt, der freien Verfügung desselben entzogen.

Die Gesammtheit derjenigen Gläubiger, deren Ansprüche zur Zeit der Concurseröffnung bestanden haben, erlangt das Recht, dieses Vermögen nach den Bestimmungen der gegenwärtigen Concursordnung in Verwahrung und Verwaltung zu nehmen und zu ihrer Befriedigung zu verwenden.

§ 2. Die Rechtswirkungen der Eröffnung des Concurses treten mit dem Beginne desjenigen Tages ein, in dessen Laufe bei

szczenie o niej na domu sądowym (§ 69-ty.) wywiesić polecił.

§ 3. W obec ogółu wierzycieli nieważne są wszelkie rozporządzenia lub czynności upadłego, następujące po otwarciu upadłości i mające za przedmiot majątek jego do masy należący, mianowicie zaś wszelkie pozbycie, zastawienie lub obciążenie.

Jeźli upadłemu po otwarciu upadłości dług jaki zapłacony został, a upadły tego, co odebrał, ani do masy nie wniósł ani na korzyść jej nie obrócił, płacący nawet i wtenczas wolny będzie od powtórnego uiszczenia długu masie upadłej, jeżeli udowodni, że w chwili uiszczenia zapłaty wiedzieć nie mógł o otwarciu upadłości.

Zapłata, przez upadłego po otwarciu upadłości wierzycielowi uiszczona, ważna jest tylko w tej ilości, jakąby mu przy rozdziale masy dać należało.

---

dem Concursgerichte die Anschlagung des Concursedictes an das Gerichtshaus (§ 69) stattgefunden hat.

§ 3. Jede Verfügung oder Rechtshandlung des Gemeinschuldners nach eröffnetem Concurse, welche sein zur Masse gehöriges Vermögen betrifft, insbesondere jede Veräusserung, Verpfändung oder Belastung ist gegenüber der Gläubigerschaft ungiltig.

Wurde eine schuldige Zahlung an den Gemeinschuldner nach Eröffnung des Concurses geleistet, so wird der Zahler selbst dann, wenn der Gemeinschuldner das Empfangene nicht an die Masse abgeführt, oder für dieselbe verwendet hat, von der wiederholten Entrichtung der Schuld an die Concursmasse befreit, sobald er beweiset, dass ihm die Eröffnung des Concurses zur Zeit der geleisteten Zahlung nich bekannt sein konnte.

Eine von dem Gemeinschuldner nach Eröffnung des Concurses einem Gläubiger geleistete Zahlung ist nur in jenem Betrage giltig, welcher ihm bei der Vertheilung der Masse hätte zugewiesen werden sollen.

§ 4. Ogół wierzycieli ma prawo obejmować spadki z dobrodziejstwem inwentarza tudzież przyjmować zapisy.

§ 53. Wskutek orzeczenia sądu, że upadłość jest ukończona, upadły odzyskuje prawo dowolnego rozporządzania majątkiem swoim.

P. obj. do §§ 355, 538 i 1453 k. c.

Dochodzenie praw.

§ 19. Każdemu, kto się uważa za pokrzywdzonego w swojem prawie, wolno wnieść zażalenie do władzy przeznaczonej do tego przez ustawy. Kto jednak z pominięciem tej władzy używa własnej pomocy lub kto przekracza granice obrony koniecznej, jest za to odpowiedzialny.

P. §§ 228 i 258 proc. cyw.; art. XXXVIII ustawy zaprow. proc. cyw.; §§ 2 lit. g. k. k. i § 3 lit. g. wojsk. k. k.

D. n. z d. 10 grudnia r. 1819 l. 1635 zb. u. s.

Jego Ces. Mość raczyła postanowić, że w kontraktach między władzami a prywatnemi osobami o sprzedaż lub dzier-

---

§ 4. Die Gläubigerschaft ist berechtigt, im Namen des Gemeinschuldners Erbschaften mit dem Vorbehalte der Rechtswohlthat des Inventars anzutreten und Vermächtnisse anzunehmen.

§ 53. Durch den Ausspruch des Gerichtes, dass der Concurs beendigt ist, tritt der Gemeinschuldner wieder in das Recht der freien Vermögensverfügung.

Verfolgung der Rechte.

§ 19. Jedem, der sich in seinem Rechte gekränkt zu sein erachtet, steht es frei, seine Beschwerde von der durch die Gesetze bestimmten Behörde anzubringen. Wer sich aber mit Hintansetzung derselben der eigenmächtigen Hilfe bedienet, oder, wer die Gränzen der Nothwehre überschreitet, ist dafür verantwortlich.

Hfd. v. 10 Dezember 1819 z. 1635 J. G. S.

Se. Majestät haben zu beschliessen geruht, dass die Bedin-

żawę dóbr lub należytości lub o dostawy nie można zamieszczać warunku zrzeczenia się drogi prawa.

Dekr. kanc. nadw. z d. 29 czerwca r. 1820, zb. u. pol. tom 48 str. 140.

..... zgodzono się na to, by zamieszczona była nastepująca klauzula: »Wszystkie polityczne i inne władze, którym poruczono wykonanie kontraktu, mogą używać wszystkich środków, wiodących do należytego wykonania kontraktu, natomiast kontrahentowi pozostaje otwarta droga prawa co do tych wszystkich roszczeń, które wedle jego zdania służą mu na podstawie kontraktu.«

P. dalej rozp. min. spraw. z d. 30 marca r. 1897 l. 13 dz. rozp. o klauzuli, tyczącej się właściwości sądu w kontraktach eraryalnych.

Unger, I str. 323 n. 337—345; Burckhard, II, str. 528, 539 n. 548 n.; Pfaff-Krainz, I, § 146 n.; Stubenrauch, I, str. 71 n.; Wahlberg w Ger. Ztg. 1879, nr. 21—26 i w Jur. Rundschau, 1891 nr. 1 i 2; Randa Bes. (4 wyd.) str. 153 n., 241 n., 799 n. i passim; Schiffner I, § 138 n.; Pfersche, Sachenrecht str. 92 n.; Schwarz w G. H. 1890 nr. 45; Kahane w Gell. Centr. Bl. VIII, str. 281 n. 473 n. 540 n. 677 n.

---

gung der Verzichtleistung auf den Rechtsweg in allen Verträgen zwischen Behörden und Privaten über den Verkauf oder die Verpachtung von Gütern und Gefällen oder über Lieferungen nicht stattzufinden habe.

Hfkd. v. 29 Juuni 1820, Pol. Ges. Sml. B. 48, S. 140. »ist man übereingekommen, dass folgende Clausel gesetzt werden solle: Es steht allen politischen oder sonstigen mit der Erfüllung des Contractes beauftragen Behörden frei, alle jene Massregeln zu ergreifen, welche zur unaufgehaltenen Erfüllung des Contractes führen, wogegen aber auch dem Contrahenten der Rechtsweg für alle Ansprüche, die er aus dem Contracte machen zu können glaubt, offen stehen soll.

Pierwsze zdanie powyższego paragrafu zawiera uznanie pomocy państwowej (Staatshilfe) w dochodzeniu praw. Drugie zdanie wyklucza pomoc własną (Selbsthilfe) w tem dochodzeniu.

Władzą rozstrzygającą roszczenia prywatno-prawne są zasadniczo sądy. Patrz wyd. proc. cyw. Schauera (1896) str. 78 n., gdzie są wyliczone sprawy prywatno-prawne, oddane władzom administracyjnym. P. nadto d. n. z 8 stycznia r. 1795 l. 212 zb. u. s., d. n. z 27 września r. 1800 l. 509 zb. u s., d. n. z d. 18 października r. 1815 l. 1187 zb. u. s., tudzież §§ 41 i 42 norm. jur. z r. 1895; p. wreszcie art. 15 ustawy zasadniczej o władzy sędziowskiej i ustawę z d. 12 grudnia r. 1867 l. 143 d. u. p. (§ 2 lit. a).

Pomocy państwowej, w szczególności pomocy sądu żądać można nietylko wtedy, gdy się ktoś czuje pokrzywdzonym w swem prawie. Skargi o uznanie (Anerkennungs-Feststellungs-Praeiudizialklagen) dążą tylko do uzyskania stwierdzenia, że jakiś stosunek prawny istnieje lub nie istnieje, lub do stwierdzenia jego trwania lub treści etc., p. §§ 228 i 236 proc. cyw. P. §§ 138. 439, 453, 1366, 1487 i 1499 k. c.

Zawarty w pierwszem zdaniu powyższego paragrafu (p. także §§ 319, 320, 339, 344, 471, 797, 1109, 1338 i 1371 k. c.) zakaz pomocy własnej nie obowiązuje w razie prywatnego zajęcia (§ 1321 i 1322 k. c.), por § 15 ces. pat. z 8 kwietnia 1775 (Mayrhofer III), § 65 ustawy leśnej z r. 1852 i § 383 k. c. Patrz nadto Pfersche str. 94 n. i Randa, Bes. str. 156 co do exceptio vitiosae possessionis. Skutki użycia pomocy własnej, o ile idzie o stronę prywatno-prawną, wynikają z §§ 345, 346 i 1464 k. c. Oprócz tego zaś użycie pomocy własnej może stanowić przestępstwo, przewidziane w kodeksie karnym.

Co do obrony koniecznej (Nothwehr) p. § 2 lit. g. i 335, 341 k. k.

Z judykatury Najwyższego Trybunału podajemy następujące orzeczenia.

1. G. U. W. 3245 (orzecz. z d. 14 stycznia r. 1869 l. 6722).

B. wypowiedział służbę swemu ekonomowi A. i wezwał go do opuszczenia mieszkania, które zajmował w jego domu w czasie służby. Gdy A. nie uczynił zadość temu wezwaniu, B. kazał usu-

nąć ruchomości A. z mieszkania przezeń zajmowanego. A. wytoczył przeciwko B. skargę o odszkodowanie z powodu zniszczenia, jakiemu jego ruchomości z tego powodu uległy. N. Tryb. dopuścił dowód na fakt szkody i jej wysokość, wychodząc z tego zapatrywania, że pozwany nie był uprawniony do samowładnego usuwania powoda z mieszkania, zajmowanego przezeń nieprawnie po dokonanem już wypowiedzeniu. Powód przeto powinien być dopuszczony do dowodu, od którego wyniku zależy obowiązek powoda do wynagrodzenia szkody po myśli § 19 i 1294 k. c.

2. G. U. W. 3462 (orzecz. z d. 1 lipca r. 1869 l. 7124).

Gmina Bleiburg wynajęła w r. 1867 rzeźnikowi A. jatkę miejską. 20 marca 1869 poleciła otworzyć zamknięte drzwi, wyrwać zamek i jatkę oddała innemu rzeźnikowi. Pozwana przez A. o naruszenie w posiadaniu, zarzuciła, że d. 20 marca 1869 kontrakz A. już zgasł. N. Tryb. przychylił się do skargi, widząc w samowładnem postąpieniu gminy naruszenie w posiadaniu stosownie do §§ 19 i 339 k. c.

P. orzecz. G. U. W. 1523 (z d. 21 maja 1862 l. 3228); 3634 (orzecz. z d. 11 sierpnia r. 1868 l. 6459 »o wpływie trzydziestodniowego terminu do wniesienia skargi o naruszenie w posiadaniu na akta własnej pomocy, dokonane w ciągu tego terminu«). 5943 (orzecz. z d. 14 grudnia r. 1875 l. 13489); 8288 (orzecz. z d. 9 lutego r. 1881 l. 1204); 11473 (orzecz. z d. 2 marca 1887 l. 2266); 13293 (orzecz. z d. 20 maja r. 1890 l. 5382); 13704 (orzecz. z d. 7 kwietnia r. 1891 l. 3732); 14001 (orzecz. z d. 21 listopada 1891 l. 14090); 14202 (orzecz. z d. 6 kwietnia r. 1892 l. 4055); 14929 (orzecz. z e. 29 listopada 1893 l. 13551); 15047 (o. z d. 6 marca 1894 l. 2509).

3. G. U. W. 10622 (orzecz. z d. 23 czerwca r. 1885 l. 6899).

A. mający na domu X. wymowę (Ausgeding), wniósł przeciwko swemu synowi B. i jego żonie C. skargę o uznanie, że w mieszkaniu, które zajmuje na podstawie tej wymowy wolno mu trzymać służącą. N. Tryb. przychylił się do skargi, jakkolwiek pozwani podnieśli, że prawa A. nigdy nie zaprzeczali, albowiem nigdzie nie jest powiedzianem, aby nie wolno było uzyskać prejudycyalnego orzeczenia o ogólnej zasadzie prawnej.

Co do warunków, pod którymi można wnieść skargę o uzna-

nie, p. orzecz. 4928 (z d. 3 kwietnia 1873 l. 3030), 12549 (z d. 8 stycznia 1889 l. 14857), 13267 (z d. 30 kwietnia 1890 l. 13299), 14417 (z d. 11 października 1892 l. 11382). Patrz dalej orzecz. 13559 (z d. 9 stycznia 1891 l. 14387) o skardze o uznanie wypełniania kontraktu, orzecz. z d. 17 grudnia 1895 r. l. 13914 w dz. rozp. m. spraw. I. 1235 o uznanie treści kontraktu. Por. jeszcze G. U. W. 7334, 7418, 8953. Orzeczenie z d. 30 czerwca r. 1880 l. 7614, G. U. W. 8035 stwierdza, że nie można żądać egzekucyi na podstawie wyroku zapadłego na skargę o uznanie.

4. G. U. W. 13297 (orzecz. z d. 21 maja r. 1890 l. 4787).

A. zastrzelił psa, należącego do B., i został pozwany przez niego o odszkodowanie. N. Tryb. stwierdziwszy, że pies nie był złośliwy, że rozszarpał tylko jedną kurę A., że wreszcie właściciel psa był znany A., dopatrzył się w natychmiastowem zastrzeleniu psa przekroczenia dozwolonej ustawowo pomocy własnej (§§ 19, 344, 1321) i uznał obowiązek A. do odszkodowania B. (1295 1324 i 1331).

5. P: G. U. W. 10638 (orzecz. z d. 15 lipca 1885 l. 7804) o odgraniczeniu postępowania spornego od niespornego (prośba żony o polecenie mężowi, by powrócił do wspólności małżeńskiej); por. 11782 (orzecz. z d. 13 października r. 1887 l. 10138); 11843 (orzecz. z d. 22 listopada r. 1887 l. 10272) o odgraniczeniu kompetencyi władz sądowych i politycznych w sporach wodnych; 12038 (orzecz. z d. 3 lutego r1888 l. 841) o skardze sądowej urzędnika banku austr.-węg., wydalonego przez radę generalną; 13750 (orzecz. z 28 kwietnia r. 1891 l. 3586) o sądzie polubownym, ustanowionym w statutach stowarzyszenia, i podleganiu członków temu sądowi nawet bez pisemnego kompromisu (por. G. U. W. 3933, orzecz. z d. 2 listopada r. 1870 l. 123336).

§ 20. Także i te akty prawne, które dotyczą panującego, ale odnoszą się do jego prywatnej własności, lub do sposobów nabycia polegających na prawie cywilnem,

---

§ 20. Auch solche Rechtsgeschäfte, die das Oberhaupt des Staates betreffen, aber auf dessen Privateigenthum, oder auf die in dem bürgerlichen Rechte gegründeten Erwerbungsarten sich

powinny być rozstrzygane przez władze sądowe wedle ustaw.

Powyższy paragraf stanowi, że w aktach prawnych, tyczących się prywatnej własności panującego, obowiązują przepisy ustaw cywilnych, w przeciwstawieniu do aktów, tyczących się osoby panującego, co do których obowiązują ustawy domowe.

II. Prawa osobowe, wypływające z przymiotu wieku lub z braku używania rozumu.

§ 21. Ci, którzy z powodu braku lat, z powodu wad umysłowych lub innych stosunków nie są zdolni sami zawiadywać należycie swojemi sprawami, znajdują się pod szczególną opieką ustaw. Należą do nich: dzieci, które nie ukończyły jeszcze siódmego, niedojrzali, którzy nie ukończyli jeszcze czternastego, małoletni, którzy nie ukończyli jeszcze dwudziestego czwartego roku życia; następnie szlaleńcy, obłąkani i głupowaci, którzy albo zupełnie są pozbawieni używania rozumu, albo też przynajmniej nie mogą przewidzieć skutków swych czynności; dalej ci, którym jako uzna-

---

beziehen, sind von den Gerichtsbehörden nach den Gesetzen zu beurtheilen.

II. Personenrechte aus der Eigenschaft des Alters oder mangelnden Verstandesgebrauchs.

§ 21. Diejenigen, welche wegen Mangels an Jahren, Gebrechen des Geistes, oder anderer Verhältnisse wegen, ihre Angelegenheiten selbst gehörig zu besorgen unfähig sind, stehen unter dem besonderen Schutze der Gesetze. Dahin gehören: Kinder, die das siebente; Unmündige, die das vierzehnte; Minderjährige, die das vierundzwanzigste Jahr ihres Lebens noch nicht zurückgelegt haben; dann: Rasende, Wahnsinnige und Blödsinnige, welche des Gebrauches ihrer Vernunft entweder gänzlich beraubt, oder wenigstens unvermögend sind, die Folgen ihrer Handlungen einzusehen; ferner: diejenigen, welchen der Richter als erklärten Ver-

nym za marnotrawców, sędzia zakazał dalszego zarządu majątkiem; wreszcie nieobecni i gminy.

Unger, I, str. 230 n.; Schiffner I. § 46 nast.; Till, I § 35 nast.; Burckhard II, § 22 nast. (obacz Mitteis u Grünhuta, XII str. 531); Stubenrauch w § 21; Krainz-Pfaff I, § 49 nast.

Stan zdrowia. Nippel w Pradobevery Mat. IV, str. 195 nast. Dolliner tamże 200 nast.; Harum w Mag. X, str. 246; Pfaff-Hofmann II, str. 101 n.; Krafft-Ebing, Die zweifelhaften Geisteszustände vor dem Civilrichter, Erlangen, 1873 i tegoż autora gericht. Psychopatologie, Stuttgart 1875; Bar u Grünhuta II, str 1 n.; Zippe w Jur. Bl. 1879, nr. 22; Baltinester w Not. Ztg. 1890 nr. 20; Pick w Prager Jur. Vrtjs. 1891 str. 1 n.; Gieg. w G. Z. 1895 nr. 25 n.; Mitscha w Zt. f. Verw. 1897, nr. 291 Drucker w G. Z. 1890 nr. 50 n.; Finkelnburg w G. H 1894 nr. 21.

Marnotrawstwo. Harum, Mag. X, str. 195; Dolliner w Z. f. ö. Rg. str. 56;

Płeć. Linden, Das oester. Frauenrecht 1839; Schopf, Das oester. Frauenrecht 1878; Forlani w Jur. Bl. z r. 1872 nr. 44;

Cześć obywatelska i skutki karnego zasądzenia. Berger w Krit. Beitr. str. 122, 131; Gross, Ueber die Ehrenfolgen bei strafger. Verurth., Graz, 1874; Singer n. Jur. Bl. 1877, nr. 17; Harum w G. Z. 1868, n. 10; Dostal, Die Strafgsnov. r. 1867, Wien 1868; Pfaff u Grünhuta II, str. 262.

Sluby zakonne. Dolliner, Recht geistl. Personen, 1818; Singer, Die Behebung der für Ordenspersonen bestehenden Beschränkungen im commercium mortis causa..... Innsbruck, 1880; Baernreither, Ueber das Vermögensrecht der geist. Orden w G. Z. 1882, nr. 1—11; Randa, Eig. § 2; Seydel w G. Z. 1894 nr. 18 i 19 i 1895 nr. 38 i 40. P. nadto Pfaff-Hofmann II przy odnośnych paragrafach.

Stan. Mayrhofer (5 wyd.), V str. 114 n.; Berger w Krit. Beitr. 139 n.; Bergmayr, das bürgl. Recht der k. k. Armee 1837,

---

schwendern die fernere Verwaltung ihres Vermögens untersagt hat; endlich Abwesende und Gemeinden.

Wyznanie. Grünwald w Haim. Mag. I, str. 204; Stubenrauch w Ger. Ztg. 1853 nr. 133 n. i w Comm. do § 356; Jaques, Ueber die Stellung der Juden in Oestr. 1859; Pachmann w Haim. Vrtj. XVIII str. 24.

Powyższy paragraf wylicza okoliczności, wpływające na stanowisko prawne osób. Do okoliczności tych należą: wiek, stan zdrowia i uznanie za marnotrawcę. Do nich dodać należy jeszcze: płeć, cześć obywatelską, zasądzenie karne, stan (śluby zakonne, szlachectwo etc.) i wyznanie. Natomiast o wpływie nieobecności i o osobach prawniczych mówić będziemy przy następnych przepisach.

Do wielu z powyższych okoliczności odnoszą się przepisy trzeciego i czwartego rozdziału pierwszej części kodeksu cywilnego tudzież paragrafy 1472, 1475, 1485, 1494, 1495 i 1496. P. obj. w odnośnych miejscach. W szczególności wywierają powyższe okoliczności następujący wpływ na stanowisko prawne osób.

1. Wiek. Kodeks przyjmuje cztery okresy.

a) Dziecięctwo, to jest okres do ukończonego siódmego roku życia. (Czas oblicza się wedle kalendarza; ostatni dzień, nie godzina, odnośnego roku musi upłynąć). Dziecko, znajdujące się w tym okresie życia, nie może nabyć dla siebie posiadania (310), nie może wejść w stosunek obligatoryjny ani jako dłużnik, ani jako wierzyciel (865), a wreszcie za szkodę odpowiada wedle przepisów §§ 1308—1310. W tym okresie ma znaczenie ukończenie roku czwartego względnie siódmego stosownie do § 142 k. c.

b) Niedojrzałość, to j. okres do ukończonego czternastego roku życia. Niedojrzały nie może zawrzeć małżeństwa (48) i nie może przyjąć takiej obietnicy, której nie uczyniono tylko na jego korzyść (865). Natomiast może nabyć posiadanie rzeczy (310), może przyjąć obietnicę, którą uczyniono tylko na jego korzyść (865) i wreszcie odpowiada za szkodę zawinioną.

c) Małoletność, to j. okres trwający do ukończenia dwudziestego czwartego roku życia. Stanowisko prawne małoletnich odróżniają od stanowiska niedojrzałych przepisy zawarte w §§ 148, 151 i 246, 247, 106, 569, 1421, a wreszcie 1424. P. obj. do tych paragrafów. Przyznane małoletnim w tych przepisach stanowisko występuje jasno na tle §§ 152, 244 i 865, wedle których nie mogą

się sami zobowiązywać z wyjątkiem podanym już co do niedojrzałych. Co do małżeństwa p. §§ 49—53 i 245. W okresie tym ukończenie roku dwudziestego ma znaczenie stosownie do §§ 248 i 866 k. c.

Oprócz tych okresów istnieją jeszcze inne, mające znaczenie w dziedzinie prawa prywatnego. P. §§ 569, 591, 174 i 252, 247, 180, 195 i 281, a wreszcie 24 k. c.

2. Stan zdrowia.

a) Choroby umysłowe. Kodeks odróżnia głupowatych, obłąkanych i szaleńców, jednakowoż nie ulega wątpliwości, że te trzy rodzaje osób pozbawionych używania rozumu nie różnią się co do stanowiska prawnego. Wobec tego odpada potrzeba określania każdego z tych trzech rodzajów. (Por następujące grupy przepisów: §§ 48 i 566, z drugiej strony 176, 310, 567, 591, 616, 865, a wreszcie 270, 273, 1308 i 1484 k. c.). Choroby umysłowe ograniczają zdolność do działania, p. §§ 48, 310, 566, 865, 591 (i 320 proc. cyw.), 191 i 281, 176, 1308 do 1310 i 1494. O kurateli nad umysłowo chorymi p. §§ 273 i 283 k. c.

Tak zwane lucida intervalla mają znaczenie tylko w wypadkach przewidzianych w §§ 567 i 1310 k. c. Zresztą są bez znaczenia wobec niezniesionej sądownie kurateli.

Stany przemijającego pomięszania zmysłów nie należą tutaj. P. §§ 879, 565, 566, 309, 1306 i 1307.

b) Ułomności fizyczne. O wpływie ich na stanowisko prawne osób p. §§ 173 i 251 tudzież 191 k. c,

2. Marnotrawstwo. P. § 273 k. c.

3. Płeć. Z wyjątkiem prawa familijnego (§§ 91, 92, 135, 141, 143, 146, 147 do 153, 166 do 171, 181—2, 192, 197, 198, 211, 754, 756, 763, 1218 k. c.) płeć nie wywołuje różnic w stanowisku prawnem osób. Zasadę tę stwierdzają przepisy zawarte w §§ 1349, 732 n. i 763. Podnieść tylko jeszcze należy przepisy §§ 192, 591 i 597 k. c.

4. Cześć obywatelska. Wpływu czci obywatelskiej na stanowisko prawne osób dopatrzeć się można w §§ 53, 109, 115, 142 i 169, 145 i 217, 768 i 769, 191, 254 i 281, 173 i 251 k. c.

5. Karygodne zachowanie się i karno-sądowy wyrok. Pierwsze wywiera wpływ na stanowisko prawne stosownie do przepisów zawartych w §§ 56, 67, 68, 119, 543, 540, 542,

770, 782, 109 i 115 k. c. Co do skutków wyroku karnego p. ustawę z d. 15 listopada 1867 l. 131 d. u. p. tudzież p. obj. do §§ 61, 574, 868, 191, 254 i 281, 176, 592, 270 i 279. P. także §§ 109, 115, 768 i 769.

6. Śluby zakonne.

Osoby, należące do zakonu duchownego, nie mogą nabywać majątku i wchodzić w zobowiązania. Wyjątki zaprowadza ustawa z d. 28 czerwca r. 1840 l. 451 zb. u. s. co do zakonu niemieckiego i d. n. z d. 11 grudnia 1795 l. 268 zb. u. s. co do zakonu Maltańskiego. (Co do tego ostatniego jednak. to duchowny konwent Maltański w Pradze obowiązuje podana na czele reguła, a to wedle d. n. z d. 22 stycznia r. 1818 l. 1408 zb. u. s.). Dalszy wyjątek od podanej reguły zaprowadza d. n. z d. 13 czerwca r. 1793 co do duszpasterzy, kapelanów i exponowanych członków zakonu duchownego; mogą oni nabywać majątek i wskutek tego mogą także wchodzić w zobowiązania.

Majątek, który zakonnicy posiadali przed złożeniem ślubów zakonnych, pozostaje ich własnością, ograniczoną jednak jest co do niego ich zdolność do działania. Wskutek tego dla majątku tego ustanawia się kuratora. P n. z d. 9 sierpnia 1854 r., § 182.

P. nadto §§ 591 i 597, 192, 257 i 281, 63, 179 k. c.

7. Stan.

Wpływ szlachectwa objawia się w §§ 92, 146, 162, 182 i 165 k. c.

Wpływ zawodu objawia się w następujących postanowieniach: do stanu kupieckiego i przemysłowego odnoszą się przepisy §§ 995, 1027, 1030. 1033, 1164, 1201, 1203, 1207, 1208, 1214, 1288, 1299, 1410, 1430; do stanu wojskowego §§ 54, 195, 257, 281, 600 i 1496; do stanu urzędniczego § 195; do stanu duchownego §§ 63, 195, 257, 281, 539 i 761 k. c. Odnoszące się do stanu włościańskiego przepisy (761, 294, 1122 do 1150, 433 i inne) zostały zniesione wskutek zniesienia poddaństwa i ustawami z d. 27 czerwca 1868 l. 79 d. u. p., z d. 1 listopada 1868 l. 25 d. u. kr., u. z d. 25 lipca 1871 l. 95 d. u. p. P. jednak u. z d. 1 kwietnia 1889 r.

9. Wyznanie.

P. art 14 u. zasadniczej z d. 21 grudnia r. 1867 l. 142 d. u. p. i rozdział o prawie małżeńskiem. P. także § 140 k. c.

10. Nieobecność. P. obj. do § 276 k. c.

11. Obywatelstwo. P. obj. do §§ 28 nast. k. c.

12. O osobach prawniczych będzie mowa przy §§ 26 k. c.

Judykatura.

1. G. U. W. 419 (orzecz. z d. 21 lipca r. 1857 l. 6183).

N. Tryb. uznał za ważny testament M., nad którym rozciągnięto kuratelę z tego powodu, ponieważ dochodzenia wykazały, że wprawdzie nie jest głupowaty, ale z powodu wad umysłu nie jest zdolny do zawiadywania swoimi interesami i nie może przewidzieć skutkówswoich czynności. Z motywów tego orzeczenia podnosimy: Wedle §-u 21 wady umysłowe, od których zależy ustanowienie kurateli, należy ocenić wedle stopnia inteligencyi, potrzebnej do zawiadywania interesami pewnej osoby z uwzględnieniem rodzajów i ważności tych interesów. Zdolność przewidzenia skutków swoich czynności nie jest niczem innem, jak zdolnością zawiadywania swoim majątkiem. Zdolność ta zawisła od wiadomości, doświadczenia i daru obliczania, co może przynieść korzyść, a co szkodę. Z braku takiej zdolności nie wynika jeszcze, by ktoś był zupełnie pozbawiony rozumu. Zdolność do zawiadywania własnym majątkiem różni się od zdolności sporządzania testamentu. Pierwsza wymaga doświadczenia, druga tylko świadomości, kierowanej sumieniem i uczciwemi uczuciami. Także i kodeks cywilny daje zdolność sporządzania testamentu osobom, które nie mogą zawiadywać swoim majątkiem (§§ 568 i 569).

2. G. U. W. 491 (orzecz. z d. 23 grudnia r. 1857 l. 13001).

N. Tryb. orzekł, że po myśli § 21 k. c. należy rozciągnąć kuratelę także na te osoby, które nie są w stanie zawiadywać swymi interesami, jakkolwiek nie są zupełnie pozbawione rozumu (blödsinnig). P. G. U. W. 11878 (orzecz. z d. 13 grudnia r. 1887 l. 13754); G. U. W. 13017 (orzecz. z d. 26 listopada r. 1889 l. 13241).

3. G. U. W. 6392 (orzecz. z d. 27 lutego r. 1877 l. 2044).

Niedozwolonem jest zniesienie procesu, wdrożonego przez małoletniego, na żądanie drugiej strony procesowej.

Por. G. U. W. 12432 (orzecz. z d. 13 listopada r. 1888 l. 10373).

4. G. U. W. 14238 (orzecz. z d. 5 maja r. 1892 l. 5266).

Kurator nieobecnego nie ma legitymacyi do wniesienia podania o uznanie swego kuranda za zmarłego.

5. G. U. W. 14753 (orzecz. z d. 4 lipca r. 1893 l. 7450).

Zamiar małoletniego, że nie wróci do Austryi, nie może tutaj wywołać żadnych skutków prawnych.

P. judykaturę przy paragrafach zacytowanych powyżej w objaśnieniu.

§ 22. Nawet nieurodzone dzieci mają od chwili poczęcia prawo do ochrony ustawowej. O ile chodzi o ich prawa, a nie o prawa trzeciego, należy je uważać za urodzone; dziecko jednak, które przyszło na świat nieżywe, uważa się, ze względu na prawa zastrzeżone mu na przypadek życia, jak gdyby nigdy nie było poczęte.

§ 23. W przypadku wątpliwym, czy dziecko przyszło na świat żywe, czy umarłe, domniemanie przemawia za pierwszą ewentualnością. Kto twierdzi przeciwnie, musi to udowodnić.

Unger, I str. 231 n.; Schiffner, I, §§ 36 n.; Winiwarter w Jurist. II, str. 62; Keller w Jurist. str. 231; Stubenrauch do §§ 22 i 23 k. c.; Till I § 32; Burckhardt II str. 6 n.; Lössl w Jur. Blätter, 1891 nr. 9, 10; Steinlechner, Schwebendes Erbrecht, II str. 330 nast.; Krainz-Pfaff I, § 67.

Początkiem osobowości jest oddzielenie żywego płodu od łona matki. Domniemanie przemawia za tem, że dziecko przyszło na świat żywe (§ 23). Zdolność do życia (Vitalität) nie jest wymaganą, wystarczy, jeżeli dziecko przyszło na świat wogóle żywe.

Warunkową zdolność prawniczą ma płód od chwili poczęcia,

---

§ 22. Selbst ungeborene Kinder haben von dem Zeitpunkte ihrer Empfängniss an, einen Anspruch auf den Schutz der Gesetze. In so weit es um ihre und nicht um die Rechte eines Driten zu thun ist, werden sie als Geborene angesehen; ein todtgeborenes Kind aber wird in Rücksicht auf die ihm für den Lebensfall vorbehaltenen Rechte so betrachtet, als wäre es nie empfangen.

§ 23. Im zweifelhaften Falle, ob ein Kind lebendig oder todt geboren worden sei, wird das Erstere vermuthet. Wer das Gegentheil behauptet, muss es beweisen.

to j. zależną od przyjścia na świat w stanie żywym, o ile chodzi o jego własne prawa. P. §§ 274, 732, 681 k. c., 165, 173 pat. z r. 1854.

Co do kuratora dla potomstwa jeszcze niepoczętego p. §§ 274, 612, 618 k- c.

Judykatura.

P. G. U. W. 423 (orzecz. z d. 5 sierpnia r. 1857 l. 7345); 1498 (orzecz. z d. 19 marca 1862 l. 372); 2823 (orzecz. z d. 10 lipca r. 1867 l. 4447); 5346 (orzecz. z d. 21 kwietnia r. 1874 l. 4018); 6317 (orzecz. z d. 13 grudnia r. 1876 l. 9993); 6584 (orzecz. z d. 18 października r. 1877 l. 5520 »dowód, że dziecko przyszło na świat nieżywe«); 7755 (orzecz. z d. 20 marca r. 1878 l. 3161); 9310 (orzecz. z d. 14 lutego r. 1883 l. 728); 11138 (orzecz. z d. 13 sierpnia r. 1886 l. 8383); 11245 orzecz. z d. 10 listopada r. 1886 l. 12762); 11259 (orzecz. z d. 18 listopada r. 1886 l. 10711).

III. Ze stosunku nieobecności.

§ 24. Jeżeli powstaje wątpliwość, czy nieobecny lub zagubiony jest jeszcze przy życiu, czy nie, natenczas domniemywa się jego śmierci tylko w razie następujących okoliczności: 1) jeżeli od jego urodzenia upłynął czasokres ośmdziesięciu lat, a miejsce jego pobytu jest nieznanem od lat dziesięciu; 2) bez względu na czasokres, który upłynął od jego urodzenia, jeżeli przez pełnych trzydzieści lat był nieznanym; 3) jeżeli we wojnie został ciężko zraniony lub jeżeli się znajdował na okręcie, gdy ten uległ

III. Aus dem Verhältnisse der Abwesenheit.

§, 24. Wenn ein Zweifel entsteht, ob ein Abwesender oder Vermisster noch am Leben sei oder nicht; so wird sein Tod nur unter folgenden Umständen vermuthet: 1· wenn seit seiner Geburt ein Zeitraum von achtzig Jahren verstrichen, und der Ort seines Aufenthaltes seit zehn Jahren unbekannt geblieben ist; 2. ohne Rücksicht auf den Zeitraum von seiner Geburt, wenn er durch dreissig volle Jahre unbekannt geblieben; 3. wenn er im Kriege schwer verwundet worden; oder, wenn er auf einem Schiffe, da

rozbiciu, lub gdy był w innem bliskiem niebezpieczeństwie życia, a od tego czasu przez trzy lata nie ma o nim wiadomości. We wszystkich tych przypadkach można upraszać o uznanie za zmarłego i przeprowadzić je przy zachowaniu określonych (§ 277) ostrożności.

Unger I § 27; Schiffner § 42; Burckhard II § 25; Krainz-Pfaff § 68; Till § 33; Stubenrauch do § 24; Frühwald u. Mayzisch, Die Amortisation von Urkunden und die Todeserklärung (2 wyd.) 1885. Strohal w Jahrb. Iheringa XXX str. 144; Schwarz w G. H. 1890 nr. 43; Pfaff w Jur. Bl. 1884 nr. 15; Pfaff u Grünhuta II str. 309; Krasnopolski w Prager Mitth. 1882 str. 55 n.; Madeyski w Not. Z. 1882 nr. 15, 16, 32, 33.

Końcem osobowości jest śmierć. Śmierć dowodzi się świadectwem śmierci (Todtenschein), wyjętem z ksiąg śmierci (Todtenbücher, p. d. n. z d. 17 lutego r. 1827 l. 2259 zb. u. s.), innemi publicznemi świadectwami (np. świadectwo sądu o wykonaniu kary śmierci) lub też świadkami. W tym ostatnim przypadku dowód przeprowadza się wedle postępowania, unormowanego w ustawie z d. 16 lutego r. 1883 l. 20 (§ 10 p. wyżej tekst tej ustawy).

Jeżeli dowodu śmierci nie można dostarczyć, można żądać uznania za zmarłego (Todeserklärung). Warunkami uznania za zmarłego są:

1. aby ktoś zaginął, to j. tak długo w swem miejscu zamieszkania był nieobecnym, że powstaje wątpliwość, czy żyje, przyczem jednak ta nieobecność musi mieć pewne szczególne kwalifikacye;

2. aby uznananie za zmarłego orzeczonem zostało przez sędziego.

W wątpliwości, czy nieobecny, lub ten, który zniknął, zostaje jeszcze przy życiu lub nie. domniemanie jest, że umarł, w następujących tylko przypadkach:

---

es scheiterte, oder in einer anderen nahen Todesgefahr gewesen ist, und seit der Zeit durch drei Jahre vermisst wird. In allen diesen Fällen kann die Todeserklärung angesucht und unter den (§ 277) bestimmten Vorsichten vorgenommen werden.

a) kiedy od jego urodzenia lat ośmdziesiąt upłynęło, a miejsce jego pobytu od dziesięciu lat jest niewiadomem;

b) kiedy bez względu na upływ czasu od jego urodzenia nie ma o nim wiadomości zupełnej przez lat trzydzieści;

c) kiedy w wojnie został ciężko ranionym, albo kiedy znajdował się na okręcie, który się rozbił, lub w innem niebezpieczeństwie bliskiej śmierci, a od tego czasu przez trzy lata niewiadomo, gdzie się znajduje (§ 24 u. c.). Udział w bitwie notorycznie krwawej jest takiem bliskiem niebezpieczeństwem śmierci; podobnie opuszczenie domu wśród takich okoliczności, z których wnosić można, że sobie życie odebrał.

Ad 2. Co do postępowania przy uznaniu za zmarłego i co do jego skutków, p. obj. do §§ 112 i 277 k. c. P. tamże uwydatnienie zmian, które w odnośnych przepisach kodeksu cywilnego (§§ 112, 113, 114, 277, 278) poczyniła podana wyżej ustawa z d. 16 lutego 1883 l. 20 d. u. p.

P. G. U W. 929, 3847, 4168, 4608 (uznanie za zmarłego w razie niebezpieczeństwa grożącego życiu); 3196, 3847, 8440 (uznanie za zmarłego w celu zawarcia powtórnego małżeństwa); 3780 (dziedziczenie po zagubionym); 2042 (delacya dziedzictwa na zagubionego); 5494, 9310, 13087, 13689 (ciężar dowodu życia); 3780 (prawo przyrostu); 3988 (pełnomocnictwo wystawione przez zagubionego); 6868, 11488, 12825 (koszta uznania za zmarłego); 8185 (uznanie za zmarłego na podstawie zeznań świadków); 10373, 13515 (postępowanie przy uznaniu za zmarłego); 13020 (legitymacya do protestu przeciwko uznaniu za zmarłego); 12789 (kompetencya do postępowania); 14238 (legitymacya do żądania uznania za zmarłego); 15324 (domniemanie życia aż do uznania za zmarłego).

P. nadto G. U. W. 8432, 11764, 11980, 14882 tudzież judykaturę podaną przy §§ 112 i 277 k. c.

§ 25. W razie wątpliwości, która z dwóch lub więcej zmarłych osób pierwej zeszła ze świata, musi ten, który twierdzi, że ta lub inna osoba pierwej umarła,

---

§ 25. Im Zweifel, welche von zwei oder mehreren verstorbenen Personen zuerst mit Tode abgegangen sei, muss derjenige,

twierdzenie swoje udowodnić; jeżeli nie może tego udowodnić, natenczas jest domniemanie, że wszystkie te osoby umarły równocześnie, i nie może być mowy o przeniesieniu praw jednego na drugiego.

Reguła zawarta w pierwszem zdaniu powyższego paragrafu ma praktyczne zastosowanie w prawie spadkowem § 536 k. c. Domniemanie, które zawarte jest w drugiem zdaniu, jest uzasadnionem w regułach o dowodzie. P. G. U. W. 9310, 10559 i 15324.

Że stosunku osoby moralnej.

§ 26. Wzajemne prawa członków dozwolonej społeczności oznacza umowa lub cel, tudzież szczególne przepisy, wydane dla społeczności. W stosunku do innych używają dozwolone społeczności prawidłowo takich samych praw, jakie służą jednostkom. Niedozwolone społeczności nie mają, jako takie, żadnych praw, ani wobec członków, ani wobec innych, i nie mają zdolności nabywania praw. Niedozwolonemi społecznościami zaś są te, które w szczególności są zakazane przez polityczne ustawy lub też wi-

---

welcher den früheren Todesfall des Einen oder des Andern behauptet, seine Behauptungen beweisen; kann er dieses nicht, so werden Alle als zu gleicher Zeit verstorben vermuthet, und es kann von Uebertragung der Rechte des Einen auf den Andern keine Rede sein.

IV. Aus dem Verhältnisse einer moralischen Person.

§ 26. Die Rechte der Mitglieder einer erlaubten Gesellschaft unter sich werden durch den Vertrag oder Zweck und die besondern für dieselben bestehenden Vorschriften bestimmt. Im Verhältnisse gegen Andere geniessen erlaubte Gesellschaften in der Regel gleiche Rechte mit den einzelnen Personen. Unerlaubte Gesellschaften haben als solche keine Rechte, weder gegen die Mitglieder, noch gegen Andere, und sie sind unfähig, Rechte zu erwerben. Unerlaubte Gesellschaften sind aber diejenigen, welche durch die politischen Gesetze insbesondere verboten werden, oder

docznie sprzeciwiają się bezpieczeństwu, publicznemu porządkowi lub dobrym obyczajom.

P. §§ 285, 286 pow. k. k., 539, 540 wojsk. k. k., p. ustawy o stowarzyszeniach, a mianowicie pt. z 26 listopada 1852, l. 253 d. u. p. i u. z 15 listopada 1867, l. 134 d. u. p.

Stowarzyszenia i spółki, zysk na celu mające, dalej wszelkie stowarzyszenia dla spraw bankowych, kredytowych i asekuracyjnych, tudzież zakłady zastawnicze wyjęte są z pod mocy obowiązującej ustawy z r. 1867, i podlegają pt. z r. 1852, i osobnym dotyczącym ustawom. I tak obowiązuje dla gwarectw ustawa górnicza z 23 maja 1854 l. 146 (§ 137 n.), dla kas brackich taż ustawa (§ 210 n.); dla stowarzyszeń handlowych kodeks handlowy; dla stowarzyszeń zarobkowych i gospodarczych u. z 9 kwietnia 1873 l. 70 d. u. p.; dla kas oszczędności d. k. n. z d. 26 września 1844 l. 832 zb. u. s. (tak zw. regulatyw dla kas oszcz.); dla zakładów ubezpieczenia rozp. z d. 5 marca 1896 l. 31 d. u. p.; dla stowarzyszeń górniczych u. z 14 sierpnia 1896 l. 156 d. u. p.

Udzielenie zezwolenia na zawiązanie stowarzyszenia jest albo zastrzeżone dla Najjaśniejszego Pana (zakłady kredytowe, powszechne zakłady zaopatrzenia i rentowe, stowarzyszenia w celu przedsiębiorstwa kolei żelaznych i żeglugi parowej), albo pozostawione ministerstwu spraw wewnętrznych i administracyjnym władzom krajowym (§ 4—6 pt. z 26 listopada 1852 r.).

W szczególności udziela ministerstwo spraw wewnętrz-

---

offenbar der Sicherheit, offentlichen Ordnung oder den guten Sitten widerstreiten.

nych zezwolenia na zakładanie stowarzyszeń takich, których fundusz zakładowy w części lub całości zebrany być ma przez akcye, albo których zakres działania rozciągać się ma na obszar administracyjny dwóch lub kilku krajów koronnych. Względem statutów por. § 9, względem stowarzyszeń akcyjnych § 12 powołanego ptu.

Z ustawodawstwa odnoszącego się do fundacyi podajemy następujące przepisy:

1. Rozp. min. z d. 19 stycznia r. 1853 l, 10 d. u. p. A. § 49: »Przy fundacyach duchownych i świeckich (szkolnych, naukowych, dobroczynnych, kulturalnych i humanitarnych) obowiązanym jest urząd powiatowy wykonywać państwowe prawo nadzoru i opieki, chyba że do tego przeznaczono osobne organy lub działalność tę zastrzeżono wyższym władzom«. C, § 35: »Namiestnictwo, jako najwyższa władza fundacyjna w kraju koronnym, powinno się starać, aby listy fundacyjne sporządzono wedle ustawowych przepisów, aby majątek fundacyjny należycie ściągnięto, zabezpieczono i administrowano i aby obowiązki fundacyjne dokładnie wykonywano. Ten zakres działania namiestnictwa

---

1. Min. Ver. v. 19 Jänner 1853, Nr. 10 R. G. B. A § 49: »Bei geistlichen und weltlichen (Schul-, Unterrichts-, Wohlthätigkeits-, Bildungs- und Humanitäts- etc.) Stiftungen liegt dem Bezirksamte die Verpflichtung ob, das Aufsichts- und Tutel-Recht des Staates zu üben, in wieferne dazu nicht besondere Organe bestimmt sind, oder diese Wirksamkeit der höheren Behörde vorbehalten ist«. C § 35: »Als oberste Stiftungsbehörde im Kronlande hat die Statthalterei, in soferne ihr Einfluss nicht durch ausdrückliche Bestimmungen der Stiftbriefe beschränkt ist, darauf zu halten, dass die letzteren nach den gesetzlichen Vorschriften errichtet.

ulega tylko wtedy ograniczeniom, jeżeli listy fundacyjne wyraźnie inaczej stanowią«.

2. D. n. z d. 7 czerwca r. 1841 l. 541 zb. u. s. »Rozstrzyganie, czy powstać mająca fundacya ma być przyjęta, dalej rozstrzyganie o zmianach i zniesieniu fundacyi, o ulokowaniu i zarządzie majątku fundacyjnego, wreszcie piecza nad tem, aby władze polityczne i ci, którzy z fundacyi ciągną korzyści, wypełniali swoje obowiązki, należy do władz administracyjnych, a przy fundacyach duchownych wspólnie z ordynaryatem. Atoli sędzia cywilny powinien wkroczyć, jeżeli zobowiązanego do wydania majątku fundacyjnego lub do zapłacenia rat musi się sądownie wzywać do wypełnienia tego obowiązku; dalej jeżeli ktoś z faktu, że ustawy fundacyjnej nie wypełniono, pragnie wywieść swe prawa do majątku fundacyjnego lub jego dochodu, wreszcie jeżeli z jakiegokolwiek prywatno-prawnego tytułu zażądano wydania majątku, oddanego na fundacyę«. Co do kwestyi,

---

das Stiftungsvermögen gehörig erhoben, sichergestellt und verwaltet, und die Stiftungsverbindlichkeiten genau vollzogen werden«.

2. Hfd. v. 7 Juni 1841 Nr. 541 J. G. S. »Die Entscheidung über die Annehmbarkeit einer zu errichtenden Stiftung, über deren Abänderung und Aufhebung, sowie über die Anlegung und Verwaltung des Stiftungsfondes, dann die Obsorge, um von Seite der politischen Behörden und derjenigen, welche die Stiftung geniessen, die Erfüllung ihrer Pflichten zu bezwecken, steht den administrativen Behörden, bei geistlichen Stiftungen einverständlich mit dem Ordinariate zu. Der Civilrichter hingegen hat einzuschreiten, wenn derjenige, welcher als Stifter oder an dessen Statt verpflichtet ist, die Stiftung zu bedecken oder die Stiftungsrenten zu verabfolgen, zu der . . . Erfüllung seiner Verbindlichkeit verhalten werden muss; ferner wenn jemand aus der Nichterfüllung der Stiftungsanordnung Rechte auf das Stiftungsvermögen oder dessen Ertrag ableiten will, oder wenn aus was immer für einem pri-

czy ustawę fundacyjną wypełniono, zadowolnić się ma sędzia cywilny potwierdzeniem władzy politycznej, powołanej do nadzoru. Przeciwko temu potwierdzeniu służy po-krzywdzonemu odwołanie do wyższej władzy politycznej. »Spory w kwestyi, czy komuś się należy używanie fundacyi, lub czy mu je trzeba odebrać, tudzież czy i pod jakimi warunkami służy komuś prawo rozdawania, rozstrzygać ma tylko wtedy sędzia cywilny, jeżeli polegają na tytule prywatnoprawnym lub jeżeli wypada przeprowadzić sądowy dowód«.

3. § 47 ustawy z d. 7 kwietnia r. 1874 l. 50 d. u. p. (o zarządzie czysto kościelnych katolickich fundacyi).

4. § 152 ewangelickiej ordynacyi kościelnej (l. 4 d. u. p. ex 1892).

5. § 84 i 159 patentu niespornego.

6. § 2 l. 8 instrukcyi służbowej dla prokuratoryi skarbu fz d. 9 marca r. 1898 l. 41 d. u. p.

Unger str. 313 n. Krit. Uebersch. VI str. 159 n.; Schifner § 59 n. Burckhardt II § 44—45, 50 n. i u Grünhuta XVIII str. 1 n.; Krainz-Pfaff I § 80; Till § 45 n.; Górski Antoni Zarys pr. handl. I str. 212 n.; Randa, Besitz § 12 i Arch. f. Wechselrecht XV; Gierke, Die Genossenschaftstheorie u. die deutsche Rechtsprechung (1887); tegoż Persongemeinschaften u. Vermogensinbegriffe (1889); Zitelmann, Begriff u. Wesen der jur. Personen (1873); Roth w J. f. D. I str. 189 n.; Pfaff-Hoffmann II str. 381 i Excurse II, 219 n.; Harum u Grünh. I, 207 n.; Arndts u Grünh. I, 493; Krasnopolski w Krit. Vrtjsch.

---

vatrechtlichen Titel die Herausgabe eines bestifteten Vermogens angesprochen wird«. »Streitigkeiten über die Frage, ob jemanden der Genuss einer Stiftung gebühre oder zu entziehen sei, dann ob und unter welchen Modalitäten jemanden das Verleihungsrecht zustehen, sind nur dann vom Civilrichter zu entscheiden, wenn sie auf einem privatrechtlichen Titel beruhen, oder wenn es auf gerichtsordnungsmässige Beweisführung ankommt«.

XII str. 188 n.; Karlowa u Grünh. XV, 381 n.; Bernatzik w Arch. f. öff. R. V str. 169; Stubenrauch do § 26; Hruza w Oestr. St. W.; Geller w C. Bl. XV str. 561 n.; i XVI str. 1 n.; Jellinek, System der sub. Rechte (1892); Regelsberger I, 289 n.; Herrnritt, Das oester. Stiftgsrecht (1896) i Lemayr w G. Z. 1869 Nr. 35.

I. Redakcya §§ 26 i 646 k. c.

Materyały nie pozwalają osądzić, jakie wyobrażenie mieli redaktorowie o istocie osób prawniczych i o ich podziale. Kwestyą osób prawniczych (»moralnych«) zajmowali się w prawie spadkowem, a później dopiero uogólnili ją, przyczem jednak wychodzili z jednego tylko punktu widzenia, to jest z różnicy między dozwolonemi a zakazanemi osobami moralnemi. Przy fundacyach obchodziła ich tylko różnica między niemi a substytucyami. Zresztą całą tę materyę uważali za należącą do dziedziny prawa politycznego.

Dzisiejszy § 26 k. c. powstał z I § 25 i II §§ 335 i 337 projektu pierwotnego. Pierwszy z nich opiewał: »Ustanowienia i przepisy, które wydały dla siebie mniejsze społeczności (Gesellschaften), mogą istnieć na równi z innemi umowami, jeżeli się nie sprzeciwiają powszechnym ustawom cywilnym«. Postanowienie, zawarte w tym paragrafie, opuszczono w dalszych obradach, motywując to tem, iż rozumie się samo przez się, że takie ustanowienia nie mogą powszechnie obowiązywać, stosunek prawny zaś członków społeczności między sobą i do trzecich, określonym miał być na innem miejscu (dzisiejszy § 26).

II § 335 opiewał: »Ustawy polityczne określają, o ile osobie moralnej (einem moralischen Körper) służy zdolność dziedziczenia«. Wreszcie II § 337 brzmiał: »Niedozwolone stowarzyszenia (Genossenschaften) i korporacye (Körper) nie mają zdolności dziedziczenia. Za niedozwolone należy zaś uważać każde stowarzyszenie, które się nie może wylegitymować publicznem, powszechnem lub szczególnem potwierdzeniem rządu krajowego«. W obradach złączono w dzisiejszem brzmieniu § 26 oba te paragrafy w jeden i przeniesiono z prawa spadkowego na miejsce, które dzisiaj zajmuje, a to dlatego, aby utworzyć ogólne postanowienie o stosunkach prawnych, w których pozostają do siebie i do innych członkowie

mniejszych społeczności. Kwestyę, które korporacye należy uważać za dozwolone, uznano za należącą do prawa politycznego.

Dzisiejszy § 646 k. c. powstał z II §§ 412 i 427 projektu pierwotnego. W obradach zastanawiano się tylko nad miejscem, które im należy wyznaczyć. Brzmiały one: »Kapitały, grunta lub prawa, które spadkodawca w umowie lub w ostatniej woli przeznacza na to, aby z ich dochodów były pokrywane po wieczne czasy koszta albo ogólnie użytecznych zakładów, jak np. duchownych prebend, szkół, szpitali, domów ubogich, albo też koszta utrzymania pewnych osób, nazywają się fundacyami. Fundacyi nie należy mięszać ze substytucyami«. »Majątek zakładowy, przeznaczony na osobną fundacyę, czy składa się z kapitałów, czy z gruntów, nie może być naruszony, nawet z wolą właściciela i członków fundacyi (Stiftlinge). Utrzymanie substancyi wzięło tutaj państwo na siebie«.

II. Pojęcie osoby prawniczej i jej rodzaje.

Osoba prawnicza jest podmiotem prawnym, nie będącym człowiekiem. Czem jednak jest ten podmiot prawny, nie będący człowiekiem (fikcyjną osobą? utworem społecznym, mającym realną egzystencyę? majątkiem celowym? itd.), nauka nie określa zgodnie. Wedle mojego zapatrywania jest to jednak w dziedzinie prawa obojętnem. Dla prawa ważnem jest tylko to, że stanowisko osoby prawniczej, jako centrum stosunków prawnych, da się porównać ze stanowiskiem człowieka, a to wystarcza do wysnucia konsekwencyi prawniczych. Nie wpływa na nie przyjęcie tej lub innej teoryi. Wogóle dla scharakteryzowania tych teoryj podnieść można, że jedne z nich (np. teorye przyjmujące fikcyę) powstały na gruncie obecnego systemu, przyjętego przez naukę, celem ich przeto jest w rzeczywistości tylko ułatwienie w konstrukcyi, osiągnięte przez włączenie nauki o osobach prawniczych do systemu, którego osią jest człowiek. Inne natomiast, badając naturę osób prawniczych i upatrując w nich odrębne, ale realne istoty (Gierke), przekraczają granice prawa i wchodzą w dziedzinę socyologii. Trudności, jakie się tutaj spotyka, polegają przeważnie na naukowem nadużywaniu takich obrazów, jak organizm społeczny, wola społeczna itd.

Pozytywne ustawodawstwo austr. nie normuje ani podstaw ani wszystkich szczegółów w kwestyi osób prawniczych. Przepisy

kodeksu cywilnego (przedewszystkiem §§ 26, 27, 646, por. dalej §§ 13, 337, 849, 1023, 1454, 1472 u. c.) są bardzo skromne w tym względzie. Ustawodawstwo administracyjne zawiera więcej szczegółów, ale także nie są one wyczerpujące i brak im jednolitej podstawy. Widzieliśmy także, że i materyały do kodeksu cywilnego nie rzucają więcej światła na tę sprawę.

Wobec tego metoda, której możemy użyć do rozświetlenia tej kwestyi, polegać może na następującem postępowaniu. Należy wziąć a priori pod uwagę pewne utwory, odznaczające się pewnemi cechami charakterystycznemi i badać ich stanowisko w dziedzinie prawa. Najlepiej posłużyć do tego może taki utwór, jak państwo, gmina, pewne zakłady itd. Zdobyta w ten sposób charakterystyka służyć nam może za podstawę do wybudowania i rozszerzenia nauki w tym dziale. (Por. co do metody, nie co do rezultatów Regelsberger I str. 289 n.).

Badając w ten sposób utwory tego rodzaju, spostrzegamy, że charakterystyczną ich cechą jest ich samoistność w dziedzinie prawnej. Najwybitniejszym tego wyrazem jest majątek tego rodzaju utworów; należy on do tych utworów, a nie do kogokolwiek innego. Na tej podstawie możemy stwierdzić, że granicą osoby prawniczej jest ta jej właściwość, która sprawia, że ona tylko jest podmiotem swego majątku, że ten majątek należy do niej jako jedność, że prawa i obowiązki, tworzące ten majątek, służą w całości tylko osobie prawniczej, a nie są podzielone między członków etc. osoby prawniczej. Konsekwencyą tego stanu jest, że za długi osoby prawniczej odpowiada tylko jej mujątek, co jednak nie wyklucza, że posiłkowo względnie w charakterze ręczyciela mogą za nie odpowiadać inne osoby. Samoistność osoby prawniczej jest także przyczyną, że między osobą prawniczą a jej członkami mogą zachodzić stosunki prawne, objawem ich jest np. tworzenie majątku osoby prawniczej przez wkładki członków lub przekazanie majątku spółki poszczególnym członkom w razie jej o związania.

Mając te kryterya w pamięci, odmówimy charakteru osoby prawniczej następującym utworom:

1. Władzom i urzędom. brak im bowiem wspomnianej samo-

istności, a podmiotem odnośnego majątku jest państwo, kraj, gmina etc.

2. Z tych samych powodów nie są osobami prawniczemi kasy państwowe i fundusze państwowe np. fundusz szkolny, wojskowy etc.; podmiotem odnośnych praw i obowiązków jest państwo. § 1441 k. c. tłómaczy się rachunkowością państwową. To samo powiedzieć można o funduszach krajowych, gminnych etc., będących tylko odrębnie pod względem rachunkowym utrzymywanemi częściami majątku odnośnych korporacyj. Natomiast ze względu na prawno publiczny podział monarchii nie można (p. Till I str. 178 uw. 2) odmówić uzasadnienia także ze stanowiska prawa prywatnego, rozróżnieniu funduszów krajów reprezentowanych w Radzie Państwa a funduszów wspólnych z krajami Korony węgierskiej, jak również rozróżnieniu funduszów państwowych a krajowych, wreszcie uzasadnionem jest wyodrębnienie z pośród funduszów państwowych innych funduszów, będących tylko w zarządzie państwowym, jak np. funduszu religijnego.

3. Porzucić także należy teoryę, wedle której grunta obciążone służebnościami względnie panujące uważano za osoby prawnicze, połączenie odnośnych praw względnie obowiązków z osobami, jest tylko szczególną formą sukcesyi tych praw wzgl. obowiązków, podmiotami ich jednak są zawsze te osoby.

4. Nie są także osobami prawniczemi rodziny (ogół wszystkich obecnych i przyszłych członków rodziny), masa konkursowa, hereditas iacens, »ubodzy« itd.

5. Wreszcie zachodzą doniosłe różnice między osobą prawniczą, a spółką (Gesellschaft) z § 1175 k. c., której też mimo innego stanowiska ustawodawstwa austryackiego (§ 26 k. c. § 26 norm. jur. z r. 1852) za osobę prawniczą uważać nie można[1]).

Zasadniczemi są tylko te różnice, które się odnoszą do dalszego istnienia mimo zmiany członków i samoistności majątku, jak to ma miejsce w instytucyi osoby prawniczej, a nie dzieje się w spółce. Dalsze różnice rozwija Krainz, (który jednak porównywa spółkę tylko z jednym rodzajem osób prawniczych, to jest

---

[1]) Sprzeczność tę starałem się usunąć, przyjmując (za tłomaczeniem dawniejszem) wyrażenie „społeczność“ dla „Gesellschaft“ w § 26 k. c., a wyrażenie „spółka“ dla „Gesellschaft“ w § 1175 k. c.

z korporacyą), w następujący sposób: *a)* Podmiotem majątku osoby prawniczej jest ona sama; pozostaje nim osoba prawnicza mimo zmiany w osobach jej członków; zdolności posiadania nie ocenia się wedle członków osoby prawniczej; w księgach publicznych za właściciela zapisana jest osoba prawnicza, a nie jej członkowie. Inaczej ma się rzecz w spółce; podmiotami wspólnego majątku są jej członkowie w idealnych częściach; zmiana członków spółki jest zmianą w podmiotach tego majątku; w księgach publicznych za właścicieli zapisani są członkowie spółki; zdolność posiadania odnośnie do majątku wspólnego ocenia się wedle zdolności członków spółki. *b)* Pomiędzy osobą prawniczą a jej członkami mogą zachodzić stosunki prawne np. korporacya może nabywać na gruntach swych członków służebności gruntowe i na odwrót; poszczególni członkowie mogą być wierzycielami i dłużnikami korporacyi. Inaczej jest w spółce: współwłaściciel nie może na wspólnym gruncie nabyć służebności gruntowej na rzecz gruntu, który jest jego wyłączną własnością; nie może też być wierzycielem lub dłużnikiem wobec wspólności, lecz tylko wobec poszczególnych jej uczestników. *c)* Wierzytelności korporacyi nie są wierzytelnościami jej członków i nie mogą też być przez nich ściągane pro rata; dłużnik korporacyi nie może kompensować swego długu z wierzytelnościami, które ma do poszczególnych członków; długi korporacyi mogą być ściągane tylko z majątku korporacyi, a członkowie odpowiadają za nie posiłkowo wtedy tylko, jeżeli to wynika z umowy lub wyraźnie zarządzonem jest w ustawie. Wprost przeciwnie ma się rzecz w spółce; długi i wierzytelności jej są długami i wierzytelnościami poszczególnych członków (we wątpliwości) pro rata, a za pierwsze odpowiadają członkowie całym swym majątkiem; dozwoloną też jest powyższa kompensacya. *d)* Dochód spólności majątkowej przypada bezpośrednio członkom, którzy też mają actionem communi dividundo. Nie służy zaś ta skarga członkom korporacyi, na której też cele obraca się dochody. Różnica okazuje się nadto co do losów majątku w razie zgaśnięcia osoby prawniczej resp. rozwiązania spółki, p. niżej pod III.

Z powyższych powodów nie można uznać za osoby prawnicze także i spółek handlowych z wyjątkiem spółki akcyjnej, w któ-

rej można odnaleść powyżej skreślone zasadnicze cechy osoby prawniczej (p. Górski Antoni l. c.).

Znane są rozliczne podziały osób prawniczych. Kryterya, wedle których przeprowadza się te podziały, są jednak dowolne i nie zawsze dadzą się ściśle przeprowadzić. Należy je poznać ze względu na to, że ustawodawstwo austryackie nie jest, jak już powiedziano, jednolitem co do instytucyi osób prawniczych i że normuje tylko pewne szczegóły, i to odnośnie do poszczególnych rodzajów osób prawniczych. Najważniejsze z tych podziałów są.

1. Osoby prawnicze krajowe, to jest takie, których administracya ma siedzibę w granicach państwa, i zagraniczne, to jest takie, które w państwie mają tylko filie, agencye etc. Podział ten ma znaczenie w prawie konstytucyjnem (§ 13 ordynacyi wyborczej do Rady państwa), a nadto o zagranicznych spółkach akcyjnych i zakładach ubezpieczeń w przeciwstawieniu do krajowych mówią ces. rozp. z d. 29 listopada r. 1865 i ust. z d. 23 marca 1873 r.

2. Publiczno-prawne i prywatno-prawne osoby prawnicze. Pierwsze mają na mocy swej organizacyi za zadanie wykonywanie praw zwierzchniczych lub aktów administracyjnych. Należą tutaj: państwo, kraj, powiat, gmina etc. Istnieje cały szereg przepisów, odnoszących się tylko do publicznych osób prawniczych, jak np. służy im prawo nakładania na swych członków pewnych ciężarów, ktore ściąga władza państwowa w drodze administracyjnej (§ 21 ustawy Izbach handlowych i przemysłowych, § 28 ustawy o kasach brackich, § 22 ustawy o zewnętrznych stosunkach izraelickich społeczności religijnych itd. itd.). Podnieść także należy, że powstanie, zmiana i rozwiązanie takich publiczno-prawnych osób prawniczych nie zależy od swobodnego uznania uczestników, ale wymaganem tu jest zatwierdzenie lub odpowiedni akt władzy.

3. Najważniejszym i najpowszechniej uznanym jest podział osób prawniczych wedle ich »zmysłowej podstawy (korperliche Unterlage«). Korporacyami (universitas personarum) nazywamy taką osobę prawniczą, której zmysłową podstawą (substratem) jest związek osób, natomiast fundacyą (Stiftung) nazywamy taką osobę prawniczą, której substratem jest samoistny majątek z dochodami przeznaczonymi trwale na pewne cele. Podział osób prawniczych

nie da się ściśle przeprowadzić wedle tego kryteryum, istnieją bowiem takie osoby prawnicze, które wedle niego należałyby do obydwóch rodzajów np. kasy oszczędności itp. Z tego powodu nauka zarzuca coraz to więej ten podział lub też tworzy nowe współrzędne rodzaje, jak zakłady (Anstalten) , lub wreszcie używa nazwy korporacyi i fundacyi do podziałów, opartych na innem kryteryum (Regelsberger I str. 296). Zakład (Anstalt) przyjmują niektórzy wtedy, jeżeli władza państwowa lub kościelna lub wreszcie osoby prywatne tworzą osobę prawniczą celem wykonywania zadań administracyjnych lub kulturalnych, dając jej potrzebne do tego urządzenie (Hruza l. c.). Należą tutaj akademie, zakłady ubezpieczeń robotników, kasy brackie, giełdy, biskupstwa, (jeżeli są samoistne pod względem majątku) itd. Nawet jednak ci, którzy ten rodzaj przyjmują, stwierdzają, że wiele osób prawniczych należy równocześnie do korporacyi i do zakładów. Już to samo wystarcza, by podział taki uznać za bezużyteczny. Co się tyczy używania nazw korporacyi i fundacyi do rodzajów opartych na innem kryteryum, to wymienić tu można Regelsbergera, który za Gierkem korporacyami nazywa osoby prawnicze, rządzące się same, zakładami zaś i fundacyami osoby prawnicze rządzone obcą wolą. Regelsberger przyznaje jednak również, że podział ten nie da się ściśle przeprowadzić. Można tu, jak i we wielu innych instytucyach, zauważyć to zjawisko, że życie przynosi coraz to nowe objawy, które nie mogą się zmieścić w dawnych formach. Korporacye i fundacye, różniące się substratem, widoczną podstawą swoją, z biegiem czasu rozrosły się i wzajemnie pokrzyżowały. Stąd trudności dla systematyki, nie odbijające się jednak, jak Regelsberger trafnie podnosi, w życiu praktycznem. Do ścisłego podziału wtedy tylko można przywiązywać wagę, jeżeli ustawodawstwo pozytywne akceptuje i stosownie do tego stanowi swoje przepisy. W ustawodawstwie austryackiem widocznem jest owo odróżnienie korporacyi od fundacyi, ale odnośne przepisy nie normują w całości ani instytucyi korporacyi ani instytucyi fundacyi. Odnoszą się one albo do pewnego, dokładnie oznaczonego objawu fundacyi względnie korporacyi (np. do fundacyj szkolnych lub do stowarzyszeń zarobkowych etc.) albo też dadzą się zastosować do wszystkich osób prawniczych. Wskutek tego nie przywiązuję wagi do owych podziałów,

a pojęcie korporacyi i fundacyi przyjmuję w określeniu opartem na kryteryum substratu, przyczem jednak w dalszym ciągu cytować będę przepisy prawne ze ścisłem oznaczeniem, do jakiego objawu osoby prawniczej się odnoszą. Tam, gdzie braki w ustawodawstwie należy wypełniać analogią, tam wedle mego zdania trafniej się jej używa, jeżeli z góry nie wtłoczymy pewnego objawu osoby prawniczej do tej lub owej kategoryi. Jeżeli np. ustawowe przepisy i statuty nie zawierają normy dla pewnego przypadku, tyczącego się kasy oszczędności, to z lepszym skutkiem użyję wtedy analogii, jeżeli z góry nie zaliczyłem kasy oszczędności np. do korporacyi, aniżeli wtedy, jeżeli to uczyniłem. W tym ostatnim przypadku mogę być skrępowanym w sposób nieuzasadniony powziętą z góry definicyą.

Wspomnieć jeszcze należy, że w życiu codziennem personifikuje się osoby prawnicze, uważając w korporacyi za osobę prawniczą związek osób, w fundacyi zaś majątek. Z powyższego wywodu wynika jeszcze, że taka personifikacya jest niemożliwą ze stanowiska prawniczego. Osobą prawniczą jest podmiot praw, nie będący człowiekiem, ów związek osób zaś względnie majątek jest tylko widocznym substratem tej osoby prawniczej. Gdyby taka personifikacya była uzasadnioną, to nie byłoby najmniejszej racyi, by np. majątku osoby fizycznej nie personifikować w taki sam sposób i nie uważać go za samą osobę fizyczną.

III. Powstanie i zgaśnięcie osób prawniczych.

Wedle ustawodawstwa austryackiego do powstania osoby prawniczej nie potrzeba prawidłowo (por. § 22 ustawy z d. 30-go maja 1869 l. 93 d. u. p. o stowarzyszenich wodnych, rozp. min. z d. 13 czerwca r. 1858 l.95 d. u. p. o duchownych zakonach i korporacyach) szczególnego uznania władzy państwowej. Uznanie takie zawarte jest ogólnie w ustawodawstwie (26 k. c.).

Przy korporacyach prywatnych chwilą, z którą ustawodawstwo łączy osobowość, jest utworzenie pewnego substratu, a więc np. związku osób, utworzenia zakładu, przekazania majątku. Niektóre korporacye publiczne są historycznym utworem, jak np. państwo, kraje, gminy. Inne powołuje do życia ustawa, jak izby adwokackie, notaryalne, izby handlowe i przemysłowe, powiatowe kasy chorych etc. Rozstrzygnąć nam tu należy kilka pytań nasu-

wających się właśnie wskutek tego stanowiska ustawodawstwa austryackiego, wedle którego szczególnego uznania nie potrzeba do powstania osoby prawniczej. Niektóre osoby prawnicze, jak spółki akcyjne (art. 208 k. h.), kasy oszczędności (t. zw. regulatyw, zawarty w d. n. z d. 26 września 1844 l. 832 zb. u. s.) zakłady ubezpieczeń (u. z d 26 listopada r. 1852, § 5 rozp. z d. 5 marca 1896 l. 31 d. u. p.) muszą być koncesyonowane. Przy fundacyach musi nastąpić przyjęcie przez władzę państwową (p. niżej pod V). W innych wreszcie przypadkach, tam mianowicie, gdzie ustawa przepisuje pewne warunki do powstania osoby prawniczej, warunki te muszą być skonstatowane przez władzę państwową (p. np. ustawę o stow. zarobk. i gosp.). Otóż zachodzi pytanie, jakie znaczenie ma koncesya, akceptacya przez władzę państwową, stwierdzenie spełnienia ustawowych warunków? Stosownie do tego, cośmy wyżej zaznaczyli, to jest, że ustawodawstwo austryackie nie wymaga szczególnego uznania osobowości osoby prawniczej, należy przyjąć, że taka koncesya etc. działa wstecz, że jest tylko stwierdzeniem, iż cel odnośny był od początku dozwolony. Wskutek tego nabycie majątku etc. przed koncesyą jest prawnie ważnem. Tak samo powiedzieć należy, że powołana do życia rozporządzeniem ostatniej woli fundacya egzystuje od dnia śmierci fundatora, a nie od chwili akceptacyi przez władzę państwową. Inaczej jest tylko tam, gdzie specyalna ustawa wyraźnie stanowi, że dopiero od chwili szczególnego uznania zaczyna się zdolność nabywania praw, jak to się dzieje wedle powołanego na wstępie rozp. o duchownych zakonach. Natomiast nie egzystuje, a więc nieważnem jest wszelkie nabycie praw etc. przez te »osoby prawnicze«, których cel jest niedozwolony (§ 26 k. c., §§ 296, 297 k. k.). Wreszcie wobec tego, że nie jest wymaganem owo szczególne uznanie osoby prawniczej, zachodzi pytanie, jak można stwierdzić istnienie osoby prawniczej. Ustawodawstwo nie zawiera ogólnego, to jest nadającego się do wszystkich przypadków postanowienia. Pozytywnie można tylko tyle powiedzieć, że stwierdzenie, że jakiś podmiot, nie będący osobą fizyczną, nabywa prawa i zobowiązuje się samoistnie (co na zewnątrz objawia się najczęściej w ten sposób, że to nabycie, względnie zobowiązanie następuje pod własnem nazwiskiem, firmą), jest stwierdzeniem osobowości prawniczej tego podmiotu. Negaty-

wnie możemy powiedzieć, że istnienie majątku nie jest koniecznym warunkiem do powstania osoby prawniczej. Poza tem w tych wszystkich przypadkach, w których potrzeba koncesyi, wogóle jakiegoś aktu władzy stwierdzenie, że osoba prawnicza istnieje, nie nastręcza trudności.

Osoba prawnicza gaśnie w następujących przypadkach:

1. w razie rozwiązania przez władzę państwową (§ 26 u. o stow., art. 240 k. k. itd.);

2. w razie upływu czasu, na który była utworzoną lub w razie ziszczenia się warunku, ustanowionego w tym względzie;

3. w razie wystąpienia wszystkich członków lub w razie uchwały członków, rozwiązującej osobę prawniczą, jeżeli możliwość takiej uchwały była przewidzianą w statucie. Te dwa przypadki zgaśnięcia zachodzą tylko w korporacyach prywatnych. Natomiast w korporacyach publiczno-prawnych zgaśnięcie może nastąpić w razie wystąpienia wszystkich członków tylko przez odpowiedni akt władzy państwowej.

4. Gaśnie dalej osoba prawnicza, jeżeli cel staje się niemożliwym do osiągnięcia lub jeżeli go zakazano.

5. Utrata majątku powoduje wtedy tylko zgaśnięcie osoby prawniczej, jeżeli tak statut lub specyalny przepis ustawowy postanawia (por. art. 242 k. k.). Zresztą sama utrata majątku lub konkurs nie powodują zgaśnięcia osoby prawniczej Nie ulega to wątpliwości np. co do państwa, gminy etc. Jeżeli utrata majątku nastąpiła we fundacyi, której jedynem przeznaczeniem było wedle statutów pewnego rodzaju zużywanie pieniędzy, to fakt zgaśnięcia nawet wtedy musi być stwierdzonym przez akt władzy państwowej.

Jeżeli ustawa, statut lub ważny akt osoby prawniczej nie postanowi, co ma się stać z majątkiem zgasłej osoby prawniczej, to przypada on państwu.

IV. Zdolność prawna i zastępstwo osób prawniczych.

W dziedzinie prawa prywatnego mają osoby prawnicze równe prawa z osobami fizycznemi (§ 26 k. c.). Odnosi się to naturalnie tylko do prawa majątkowego. P. § 1472 k. c. i § 6 ustawy zasadniczej z 21 grudnia 1867 l. 112.

Zastępstwo osoby prawniczej, które należy oceniać wedle za-

sad pełnomocnictwa, służy osobom fizycznym, wskazanym przez organizacyę osoby prawniczej. Ogólnej pozytywnej reguły nie ma.

P. rozdział o wynagrodzeniu szkody.

V. W szczególności o fundacyach.

§ 26 k. c., poświęcony osobom »moralnym«, ma na myśli tylko koporacye. Z użytego w §§ 13 i 286 k. c. przeciwstawienia korporacyi osobom fizycznym wynika niewątpliwie, że wedle redaktorów osoba prawnicza była identyczną z korporacyą. Natomiast fundacya (p. Krainz § 80), to jest jej majątek, był wedle ówczesnych zapatrywań własnością państwa, kościoła etc., gdy przeto odmawiano mu samoistności, odpadła także i potrzeba uznawania we fundacyi osoby prawniczej.

Wedle innego poglądu (dawniejsi komentatorowie, jak Zeiller, Winiwarter, Scheidlein, Schuster) kodeks cywilny z tego powodu nie mówi o fundacyach, jako osobach prawniczych, ponieważ redaktorowie upatrywali w tych osobach, dla których fundacya była przeznaczoną, korporacyą.

Oba zapatrywania zgadzają się w tem, że wedle kodeksu cywilnego korporacya wyczerpywała pojęcie osoby prawniczej. Różnica polega na tem, że wedle jednych fundacya nie była samoistnym podmiotem prawnym, a więc nie była osobą prawniczą, wedle drugich zaś była nią, ale nie w swojej szacie, ale tylko jako korporacya.

O ile się rozchodzi o ustawowe uzasadnienie fundacyi, to jestem bliższy drugiego z powyższych zapatrywań, to jest, sądzę, że to uzasadnienie znajduje się w § 26 k. c., jednakowoż naturalnie nie z tego powodu, jakoby fundacya miała być także korporacyą, której członkami są korzystający z fundacyi. Kodeks cywilny nie daje, jak już wyżej wspomniano, definicyi osoby prawniczej. Dochodzimy do niej w inny wyżej wskazany sposób. Fundacya ma kryterya osoby prawniczej, należy ją przeto pomieścić w rzędzie osób prawniczych, o których mówi § 26 k. c., zupełnie tak samo jak cały szereg innych osób prawniczych, których redaktorowie nie mogli znać z powodu ich późniejszego powstania.

Wykazano już wyżej, że podział osób prawniczych na korporacye i fundacye nie da się ściśle przeprowadzić. Różnica w substracie nie jest ścisłą. Wskazaliśmy jednak, że dla prawa prywa-

tnego nie ma ten podział wielkiego znaczenia. Inaczej jest dla prawa administracyjnego. Definicya, jaką podaje np. Herrnritt, (wedle którego fundacyą jest osoba prawnicza o charakterze zakładu (Anstalt), mająca wykonywać ogólnie pożyteczne cele, wyznaczone jej przez trzecią osobę, zapomocą przeznaczonego na to majątku), zawiera momenta dla prawa prywatnego obojętne, jak »ogólnie pożyteczny cel«, »charakter zakładu«. (Szczególnie co do wchodzącego coraz więcej w użycie pojęcia »zakładu« podnieść muszę, że tak, jak obecnie ta sprawa w nauce się przedstawia, jest to pojęcie ekonomiczne, a bynajmniej nie prawnicze). Z tych też względów właściwego unormowania fundacyi należy szukać w prawie administracyjnem, jak na to zresztą wskazuje § 646 k. c.

Podaje · y niżej najważniejsze postanowienia z dziedziny prawa administracyjnego w przedmiocie fundacyi.

Najważniejszą jest kwestya nadzoru państwa.

Kompetencyę władz normują rozp. min. z d. 19 stycz. 1853 l. 10 d. u. p. A. względnie C, §§ 45 i 49 tudzież § 15 organizacyi administracyjnej z r. 1852. Co do fundacyi szkolnych, p. rozp. wyznań i oświaty z d. 5 września 1872 l. 67 dz. rozp. min. i § 22 organizacyi administracyjnej z r. 1852. Co do fundacyi wojskowych, p. najw. post z d. 25 lipca 1869.

Powstanie fundacyi. Najw. reskr. z d. 31 lipca 1762 Cod. Austr. VI, 337 wymaga listu fundacyjnego. Por. jednak Budw. 635 i 2970. (Fundacya powstaje przez akta inter vivos lub mortis causa. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z jednostronną kreacyą osoby, p. między innymi Regelsberger i Gierke). Zakres działania władz administracyjnych przy powstaniu fundacyi określa d. n. z d. 21 maja 1841 l. 541 zb. u. s. (por. § 103 a. d. n. z d. 26 maja 1786 ustaw Józ. XIV, 939). P. Budw. 3366, 3629, 5163.

Co do lokacyi kapitałów fundacyjnych, p. § 230 k. c., § 194 p. niespornego, §§ 38 i 41 u. z d. 7 maja 1874 l. 50 d. u. p., § 151 u. z d. 15 grudnia 1891 l. 4 ex 1892, Budw. 8636.

Co do nadawania miejsc fundacyjnych, p. d. n. z d. 3 lutego 1792 u Kropatschka ust. Leop. V str. 144, d. n. z d. 26-go września 1792 zb. u. pol. I str 182, d. z d. 20 stycznia 1837 zb. u. pol. LXV. str. 34, r. z d. 26 września 1792 zb. u. pol. I str. 182, Budw. 325, 8294, 6269.

Co do zmiany i zniesienia fundacyi, p. d. n. z d. 21 maja 1841 l. 541 zb. u. s. i r. min. wyzn. i ośw. z d. 5 września 1872 l. 67 dz. dz. rozp. (por. Budw. 2534). P. Budw. 1618, 3629.

Fundacye szkolne normują następujące przepisy: rozp min. ośw. i wyznań z d. 22 sierpnia 1874 l. 10427 (por. Budw. 6724), r. m ośw. z d. 16 czerwca 1883 l. 5468, 9 listopada 1877 l. 19313, 11 lipca 1878 l. 7241 (oznaczenie osób, dla których można ustanowić stypendya); r. m. z d. 24 maja 1879 l. 7923, (studya za granicą); d. n. z 4 lipca 1786 u. Józ. X, 608, d. kom. stud. 19 lutego 1827 zb. u. pol. LV str. 15, r. m. ośw. z d. 28 września r. 1856 l. 16728 (publiczność zakładów);d. n. z d. 10 listopada 1784 zb. us. Józ. VI str. 388, d. kom. stud. z 4 paźdz. 1816 zb. u. pol XLIV str. 339 (warunki otrzymania stypendyów); d. kom. stud. z d. 1-go lipca r. 1833 zb. u. pol. LXI str. 174, rozp. min. wyzn. i ośw. z 24 czerwca 1850 l. 3632, 22 listopada 1881 d. rozp. min. l. 11 ex 1882, d. n. z d. 10 listopada 1784 (por. Budw. 8356). rozp. min. wyzn. i ośw. z 22 listopada 1881 l. 18101 d. rozp. min. l. 11, r. m. z d. 28 lutego 1852 l. 61 d. u. p. (utrata stypendyów), d. n. z d. 15 października 1784 zb. us. Józ. VI str. 398, rozp. gub. z 5 marca 1794 (dla Styryi) zb. u. pol. IV str. 30 (por. Budw. 6269) (ubóstwo, jako warunek otrzymania stypendyów); d. n. z d. 13 marca 1795 zb. u. pol. VI str. 145, rozp. min. wyzn. i ośw. z 6 lutego 1860 l. 19522, 16 kwietnia 1879 l. 5321, 17 lutego r. 1882 l. 2753 l. 14 d. rozp. min. (kumulacya stypendyów); rozp. m. ośw. i wyzn. z d. 19 czerwca 1852 l. 3920 (ewidencya stypendyów); r. min. z d. 20 marca 1852 l. 10381, 7 grudnia l. 6715, 30 lipca 1869 l. 11015 (referent stypendyalny na uniwersytetach); d. kom. stud. 4 października 1811 zb. u. pol. XXXVII str. 148, 16 sierpnia 1837 zb, u. pol. LXV str. 448, rozp. min. z d. 1 lutego 1882 l. 13 d. rozp. min., 22 grudnia 1887 l. 3698 l. 3 ex 1888 d. rozp. min., 17 marca 1893 l. 3510 d. r. min. l. 15, 13 listopada 1894 l. 20536 dz. rozp. min. 43 (przedłużenie stypendyum po ukończeniu studyów); rozp. min. z 12-go kwietnia 1889 l. 46 d. u. p., 1 sierpnia 1889 l. 124 d. u. p. (wpływ wojskowej służby jednorocznej na pobór stypendyów).

Fundacye mszalne: § 3 I g. u. z d. 19 kwietnia 1885 l. 47 i § 4 I c. u. z d. 7 stycznia 1894 (stosunek do kongruy); d.

n. z d. 31 sierpnia 1782 zb. u. Józ. VI, 524, pismo gub. z d. 2 kwietnia 1802 zb. u. pol. XVII l. 26 (tak zw. msze funduszu religijnego); d. n. z d. 21-go maja 1841 zb. u. pol. LXIX l. 60, art. XXX ces. pat. z d. 5 listopada 1855 r. l. 195 d. u. p., §§ 38, 41 i 47 u. z d. 7-go maja 1874 l. 50 d. u p. (o nadzorze nad fundacyami mszalnemi).

VII. Judykatura.

A) Rodzaje osób prawniczych.

1. G. U. W. 10856, orzecz. z d. 27 listopada r. 1883.

Powiat jest podmiotem praw, jako ogół wchodzących w jego skład gmin.

2. G. U. W. 10845, orzecz z d. 1 lipca 1879 l. 7238.

Tak zw. »Pfarrgemeinde« gmina parafialna nie ma jeszcze korporatywnej organizacyi i jest tylko ogółem osób, należących do związku parafialnego. Z tego powodu nie jest ona osobą prawniczą.

Co do komitetu konkurencyi kościelnej, p. G. U. W. 14609 i 9741.

3. G. U. W. 6970, orzecz. z d. 14 maja r. 1878 l. 5544.

Członkowie wyznania, nie ukonstytuowanego w gminę wyznaniową, mogą tylko osobiście nabywać prawa, których każdy z osobna ma bronić.

4. G. U. W. 7811, orzecz. z d. 20 stycznia r. 1880 l. 339.

§ 146 n. j. obejmuje także i gminy szkolne. Rada szkolna miejscowa jest tylko zastępcą takiej gminy.

Tak samo G. U. W. 14661, (Nowak IV, 516), porównaj zaś G. U. W. 8445 i 10265.

5. G. U. W. 7844, orzecz. z d. 5 lutego r. 1880 l. 995.

Kasa chorych, założona przez przedsiębiorstwo fabryczne, posiadająca urzędowo zatwierdzone statuty i administrowana przez wydział, wybrany przez robotników, jest samoistnym podmiotem prawnym.

6. G. U. W. 9790, orzecz. z d. 4 maja 1882 l. 4243.

Dyrekcya ruchu kolei nie jest osobą prawniczą.

Co do charakteru t. zw. »zarządów dóbr« p. G. U. W. 4425 i 11217.

7. G. U. W. 8229, orzecz z d. 11 stycznia 1879.

Wręczenie pewnej osobie papierów wartościowych, jako da-

rowizny na rzecz mającej się utworzyć fundacyi, z poleceniem, by dopiero po śmierci ofiarodawcy poczyniono kroki celem powołania do życia fundacyi, jest dokonaną darowizną, uczynioną na rzecz przyszłej fundacyi, osobę zaś, której papiery wręczono, należy uważać za *negotiorum gestorem* tej fundacyi.

8. G. U. W. 11259, orzecz. z d. 18 listopada 1886.

Fundacyę, którą w rozporządzeniu ostatniej woli uczyniono dziedzicem, należy uważać za istniejącą już w chwili śmierci spadkodawcy.

B) Zastępstwo osób prawniczych.

9. G. U. W. 7789, orzecz z d. 27 grudnia 1878.

Przełożony i poszczególni członkowie gminy nie mają prawa samowładnie, z pominięciem przepisów ustawowych, rozporządzać własnością gminną.

10. G. U. W. 9768, orzecz. z d. 18 listopada 1881.

Kontrakt, zawarty o budowę szkoły przez zwierzchność gminną, obowiązuje tylko odnośną gminę, chyba że w kontrakcie wyraźnie powiedziano, że się go zawiera imieniem rady szkolnej.

11. Co do zastępstwa gminy przez przełożonego gminy, p. G. U. W. 7230 (orzecz. z d. 27 listopada 1878).

Co do zastępstwa władz szkolnych przez prokuratoryę skarbu, p. G. U. W. 6988 (orzecz. z d. 22 maja 1878).

Co do sporów miężzy osobami prawniczemi, do których zastępowania powołaną jest prokuratorya skarbu, p. G. U. W. 9037 (orzecz. z d. 27 czerwca 1882.

Co do zastępstwa zakonów duchownych, g. G. U. W. 10471 (orzecz. z d. 11 marca r. 1885) i G. U. W. 13544 (orzecz. z d. 17 lipca 1889).

Wreszcie co do zakresu zastępstwa fundacyi przez prokuratorye skarbu, por. G. U. W. 8010 (orzecz. z d. 21 września 1880) i 13527 (orzecz. z d. 23 grudnia 1890).

Co do zastępstwa zbiorowych kas sierocych, p. G. U. W. 10357 (orzecz. z d. 25 października 1885).

12. G. U. W. 6593, orzecz. z d. 24 października 1877.

Z faktu rozwiązania stowarzyszenia nie można wnioskować, że nikt nie jest uprawniony do zastępowania sądowego tego stowa

rzyszenia. Rozwiązanie spółki nie uwalnia zarządcy majątku spółkowego od złożenia rachunków.

13. G. U. W. 8473 (orzecz. z d. 17 sierpnia 1881).

Członkowie wydziału kasy oszczędności odpowiadają solidarnie za szkodę, powstałą z postępowania sprzecznego ze statutem.

Por. orzecz. z d. 5 czerwca 1895 l. 5037 J. M. V. Bl. z r. 1895 l. 1180 i judykaturę prz § 1313.

§ 27. Ustawy polityczne ustanawiają, o ile gminy ze względu na swoje prawa podlegać mają szczególnemu nadzorowi publicznej władzy.

I. Gminy świeckie. Art. V. u. gminnej z 5 marca 1862, l. 18 d. u. p. przyznaje gminom prawo wolnego zarządu majątku gminy. Według § 54 i 56 u. gminnej dla Galicyi z 12 sierpnia 1866. naczelnik reprezentuje gminę na zewnątrz, sprawuje zarząd majątku, nadzoruje użytkowanie i zarząd dobra gminnego, kieruje przedsiębiorstwami, wydaje rozporządzenia w sprawach gminnych. nie należących do zakresu działania rady.

Dokumenta, mocą których gmina przyjmuje zobowiązania względem osób trzecich, muszą być podpisane przez naczelnika i jednego asesora lub przysiężnego.

Jeżeli dokument tyczy się interesu, do którego zawarcia potrzebne jest przyzwolenie rady lub wyższe zatwierdzenie, to musi być podpisany przez dwóch radnych i zawierać powołanie się na przyzwolenie lub zatwierdzenie. W każdym razie dokument, wydany imieniem gminy, musi być zaopatrzony pieczęcią gminy.

P. ustawę dla 30 większych miast i miasteczek gal.

---

§ 27. Inwiefern Gemeinden in Rücksicht ihrer Rechte unter einer besonderen Vorsorge der öffentlichen Verwaltung stehen, ist in den politischen Gesetzen enthalten.

z d. 13 marca 1889 l. 21 d. u. kr., ustawę dla reszty miasteczek z d. 3 lipca r. 1896 l. 51 d. u. kr., tudzież statuty m. Lwowa i Krakowa.

II. Gminy duchowne. Art. 15 u. z 27 grudnia 1867, l. 142 d. u. p. Każdy prawnie uznany kościół i stowarzyszenie religijne posiada prawo do wspólnego publicznego wykonywania swej religii, urządza i administruje samodzielne wewnętrzne sprawy swoje; pozostaje w posiadaniu i używaniu swoich na cele naukowe, konfesyjne i dobroczynne przeznaczonych zakładów, fundacyi i funduszów, ale też, jak każde stowarzyszenie, podlega ogólnym ustawom państwowym.

III. Pod względem prawa majątkowego kościołów katolickich zawiera ustawa z d. 7 maja 1874, l. 50 d. u. p. w §§ 38—60 bliższe postanowienia. Według tych §§ majątkiem kościołów parafialnych zarządza wspólnie: przełożony kościoła, gmina parafialna i patron kościelny. Fundusze czysto kościelne pozostają w zarządzie władz kościelnych. Do poświadczenia aktów prawnych w imieniu kościoła lub zakładu kościelnego, potrzeba podpisu przełożonego kościoła i przynajmniej dwóch członków reprezentacyi wspomnianej w § 41. Przepisy rp. m. z 20 czerwca 1860, l. 162 d. u. p. i z 13 lipca 1860, l. 175 d. u. p. o sprzedaży i obciążeniu majątku kościołów katolickich obowiązują nadal, z wyjątkiem tych postanowień, według których sprawy tego rodzaju, podlegały zatwierdzeniu ze strony kuryi papieskiej. Rządowa administracya czuwa nad tem, aby władze kościelne czyniły zadość przepisom tej ustawy.

P. rozp. min. ośw. i wyzn. z 15 grudnia 1891 l. 4 d. u. p. ex 1892 o organizacyi kościoła ewangielickiego wyznania augsb. i helweckiego (§ 4) tudzież ustawę z 31 marca r. 1890 l. 57 d. u. p. o izraelickich stowarzyszeniach religijnych.

V. Ze stosunku obywatela państwa.

§ 28. Pełnego używania praw obywatelskich nabywa się przez obywatelstwo państwowe. Dzieci obywatela austryackiego mają obywatelstwo państwowe w tych krajach dziedzicznych na mocy urodzenia.

Jak się osiąga obywatelstwo państwowe.

§ 29. Cudzoziemcy otrzymują austryackie obywatelstwo państwowe przez wstąpienie do publicznej służby; (przez trudnienie się przemysłem, który czyni koniecznem stałe osiedlenie się w kraju); przez dziesięcioletnie nieprzerwane zamieszkiwanie w tych krajach, jednakże pod tym warunkiem, że cudzoziemiec przez ten czas nie był karany za zbrodnię.

§ 30. Nawet bez trudnienia się przemysłem lub rzemiosłem i przed upływem dziesięciu lat można prosić władz politycznych o udzielenie obywatelstwa. Władze

---

V. Aus dem Verhältnisse eines Staatsbürgers.

§ 28. Den vollen Genuss der bürgerlichen Rechte erwirbt man durch die Staatsbürgerschaft. Die Staatsbürgerschaft in diesen Erbstaaten ist Kindern keines Oesterreichischen Staatsbürgers durch die Geburt eigen.

Wie die Staatsbürgerschaft erworben;

§ 29. Fremde erwerben die österreichische Staatsbürgerschaft durch Eintretung in einen öffentlichen Dienst; [durch Eintretung eines Gewerbes, dessen Betreibung die ordentliche Ansässigkeit im Lande nothwendig macht;] durch einen in diesen Staaten vollendeten zehnjährigen ununterbrochenen Wohnsitz, jedoch unter der Bedingung, dass der Fremde diese Zeit hindurch sich wegen eines Verbrechens keine Strafe zugezogen habe.

§ 30. Auch ohne Antretung eines Gewerbes oder Handwerkes, und vor verlaufenen zehn Jahren, kann die Einbürgerung bei den politischen Behörden angesucht, und von denselben, nachdem das

mogą nadać obywatelstwo, jeżeli majątek, zdolność zarobkowania i obyczaje proszącego są odpowiednie.

§ 31. Przez samo posiadanie lub czasowe używanie dobra ziemskiego, domu lub gruntu, przez założenie handlu, fabryki lub udział w nich bez osobistego osiedlenia się w jakimś kraju, należącym do tego państwa, nie można osiągnąć austryackiego obywatelstwa państwowego.

Jak się je utraca.

§ 32. Ustawy o wychodźtwie zawierają postanowieo utracie obywatelstwa austryackiego przez wychodźtwo lub przez poślubienie cudzoziemca przez obywatelkę państwową.

Art. I us. zasad. z d. 21 grudnia 1867 l. 142 d. u. p.

Dla wszystkich przynależnych do krajów i królestw, reprezentowanych w Radzie państwa, istnieje powszechne austryackie prawo obywatelstwa państwowego.

Vermögen, die Erwerbfähigkeit und das sittliche Betragen des Ansuchenden beschaffen sind, verliehen werden.

§ 31. Durch die blosse Inhabung oder zeitliche Benutzung eines Landgutes, Hauses oder Grundstückes; durch die Anlegung eines Handels, einer Fabrik, oder die Theilnahme in einem von beiden, ohne persönliche Ansässigkeit in einem Lande dieser Staaten, wird die oesterreichische Staatsbürgerschaft nicht erworben,

wie sie verloren werde.

§ 32. Der Verlust der Staatsbürgerschaft durch Auswanderung oder durch Verehelichung einer Staatsbürgerin an einen Ausländer, wird durch die Auswanderungsgesetze bestimmt.

Art. I Ges. v. 21 Dec. 1867 R. G. B. 142.

Für alle Angehörigen, der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder besteht ein allgemeines österreichisches Staatsbürgerrecht.

Ustawa określa, pod jakimi warunkami osiąga się, wykonywa i utraca obywatelstwo państwowe.

Ces. rozp. z d. 27 kwietnia r. 1860 l. 108 d. u. p.

§ 1. Uchyla się postanowienie §-u 29 pow. u. cyw., wedle którego cudzoziemcy osiągają austryackie obywatelstwo państwowe przez trudnienie się przemysłem, wymagającym stałego osiedlenia się w kraju.

A) Nabycie austr. obywatelstwa państwowego.

1. Przez urodzenie.

Ustawa z d. 5 grudnia r. 1863 l. 105 d. u. p.

§ 2. Tylko obywatele państwowi mogą uzyskać prawo swojszczyzny w gminie.

Każdy obywatel państwowy powinien mieć prawo swojszczyzny w gminie. Prawo swojszczyzny może mu jednak służyć tylko w jednej gminie.

Das Gesetz bestimmt, unter welchen Bedingungen das osterreichische Staatsbürgerrecht erworben, ausgeübt und verloren wird.

Kais. Verordnung 27 April 1860 (RGB. 108).

Ich finde nach Vernehmung Meiner Minister und nach Anhorung Meines Reichsrathes Folgendes zu verordnen:

§ 1. Die Bestimmung des § 29 des BGb., wonach Auslander durch die Antretung eines Gewerbes, dessen Betreibung die ordentliche Ansässigkeit im Lande nothwendig macht, die österr. Staatsburgerschaft erwerben, wird ausser Kraft gesetzt.

§ 2. Diese Verordnung hat am 1 Mai 1860 in Wirksamkeit zu treten.

Gesetz 3 Dec. 1863 (RGB. 105).

§ 2. Nur Staatsbürger können das Heimatrecht in einer Gemeinde erwerben.

Jeder Staatsbürger soll in einer Gemeinde heimatberechtigt sein. Das Heimatrecht kann ihm aber nur in Einer Gemeinde zustehen.

§ 6. Dzieci nieślubne mają prawo swojszczyzny w tej gminie, w której swojszczyzna służyła ich matce w czasie porodu.

Dzieci legitymowane, o ile nie są własnowolne, mają prawo swojszczyzny w tej gminie, w której to prawo posiada ich ojciec w czasie aktu legitymacyi.

Adopcya lub wzięcie na wychowanie nie uzasadnia prawa swojszczyzny.

2. Przez osiedlenie w kraju.

a) Ograniczenie dla cudzoziemców we wolnych portach.

Dekret centralnej nadw. kom. organizacyjnej z d. 9 listopada 1816 l. 1295 zb. u. s.

Najj. Pan ograniczył nabywanie obywatelstwa państwowego we wolnych portach wedle § 29 p. u. c. w ten sposób, że cudzoziemcy we wolnych portach nie mogą osiągnąć obywatelstwa państwowego ani przez trudnienie się przemysłem ani przez 10-letni pobyt, ale jedynie przez wstąpienie do służby

---

6. . . . Uneheliche Kinder sind in jener Gemeinde heimatberechtigt, in welcher ihrer Mutter zur Zeit der Entbindung das Heimatrecht zusteht.

Legitimirte Kinder, insoferne sie nicht eigenberechtigt sind, werden in jener Gemeinde heimatberechtigt, in welcher ihr Vater zur Zeit der staatfindenden Legitimation das Heimatrecht besitzt.

Durch Annahme an Kindesstatt oder Übernahme in die Pflege wird das Heimatrecht nicht begründet.

Decret der Central-Organisirungs-Hofcommission 9 November 1816 (JGS. 1295).

Se. Maj. haben in Hinsicht der Erlangung der österreich. Staatsbürgerschaft in Freihäfen den § 29 des BGb. dahin zu beschränken geruht, dass Fremde in den Freihäfen nicht durch die Antretung eines Gewerbes oder durch einen zehnjährigen Wohnsitz, sondern nur durch die Eintretung in einen öffentlichen Dienst oder im Wege der Naturalisirung die österreichische Staatsbürger-

publicznej lub w drodze naturalizacyi. Przytem zezwala Najj. Pan, aby cudzoziemcy, znajdujący się w Rjece (Fiume), mogli dla ułatwienia składać przysięgę naturalizacyjną także i w tamtejszym urzędzie obwodowym.

b) Warunki.

Dekr. kanc. nadw. z d. 1 marca 1833 zb. u. pol. t. 61 l. 28 (d. n. z d. 12 kwietnia r. 1833 l. 2597 zb. u. s.).

Najj. Pan najw. postanowieniem z d. 5 lutego r. 1833 rozkazał, że odtąd cudzoziemiec może dopiero wtedy osiągnąć obywatelstwo państwowe przez 10-letnie, stałe zamieszkanie w krajach, w których obowiązuje pow. u. cyw., jeżeli to udowodni należycie w rządzie krajowym swego ostatniego miejsca pobytu, jeżeli na polecenie rządu bądź przed nim bądź przed właściwym urzędem obwodowym złoży przysięgę poddańczą i na to otrzyma dokument potwierdzający.

Do złożenia tej przysięgi nie dopuści się jednak cudzoziemca pierwej, nim się wspomniany rząd krajowy nie przekona,

---

schaft erwerben, wobei Höchstdieselben zugleich gestatten, dass zur Erleichterung der in Fiume befindlichen Parteien der Naturalisationseid auch bei dem dortigen Kreisamte abgelegt werden könne.

Hofkanzleidecret 1 März 1833 (Pol. GS. Bd. 61, Nr. 28); JHfd. 12 April 1833 (JGS. 2597).

Se. k. k. Maj. haben mittelst a. h. Enschl. v. 5 Februar 1833 zu befehlen geruht, dass von nun an durch einen in den Ländern, für welche das BGb. verbindlich ist, vollendeten zehnjährigen ununterbrochenen Wohnsitz die österreichische Staatsbürgerschaft von einem Fremden erst dann erworben sein soll, wenn er sich hierüber bei der Landesstelle seines letzten Wohnortes gehörig ausgewiesen, auf deren Anordnung bei ihr selbst oder bei dem zuständigen Kreisamte den Unterthanseid geleistet und darüber eine Beglaubigungsurkunde erhalten hat.

Zu dieser Eidesablegung soll jedoch der Fremde nicht eher zugelassen werden, als nachdem die gedachte Landesstelle sich die

że przez cały czas nietylko nie był karany z powodu zbrodni, ale także zachowywał się ciągle spokojnie, że był posłusznym ustawom i zarządzeniom ustawowych władz, że obyczaje jego były nienaganne i że nigdy nie dał powodu do uzasadnionego podejrzenia lub skargi. Tym zaś cudzoziemcom, którzy w dniu ogłoszenia niniejszego najw. postanowienia ukończyli już 10-lecie nieprzerwanego pobytu we wspomnianych krajach, raczył Najjaśniejszy Pan zezwolić na uwolnienie się od osiągniętego przez to obywatelstwa państwowego przez przeprowadzenie dowodu, że nie mieli zamiaru uzyskania tego obywatelstwa państwowego. Do dowodu tego jednak należy przystąpić najpóźniej w przeciągu sześciu miesięcy od dnia ogłoszenia niniejszego najw. postanowienia, gdyż inaczej nie uzyskają zezwolenia na przeprowadzenie tego dowodu.

c) Kolejny pobyt w tutejszych krajach i w krajach korony węgierskiej.

---

volle Ueberzeugung verschafft hat, dass er die erwähnte Zeit hindurch sich nicht nur wegen eines Verbrechens keine Strafe zugezogen, sondern auch fortwährend ruhig, den Gesetzen und den Anordnungen der gesetzlichen Behörden gehorsam und gut gesittet betragen und durch seine Aufführung und gezeigte Denkungsart niemals zu einem gegründeten Verdacht oder Beschwerde Anlass gegeben habe. Denjenigen Fremden hingegen, welche am Tage der Kundmachung dieser a. h. Entschl. in den gedachten Ländern den zehnjährigen ununterbrochenen Aufenthalt bereits vollendet haben, zu gestatten, sich der dadurch erworbenen österreichischen Staatsbürgerschaft durch die Führung des Beweises zu entledigen, dass sie die Absicht nicht hatten, österreichische Staatsbürger zu werden, diese Beweisführung muss aber längstens binnen sechs Monaten vom Tage der Bekanntmachung dieser a. h. Entschliessung so gewiss angetreten werden, als dieselbe sonst nicht mehr gestattet werden würde.

Dekr. kanc. nadw. z d. 10 sierpnia r. 1814 zb. u, pol. t. 42 nr. 66.

Ponieważ już wskutek poprzedniego najw. postanowienia ci niemieccy poddani, którzy przebywają na Węgrzech bez przerwy przez 10 lat stają się obywatelami węgierskimi i korzystają z praw, przeto Najjaśniejszy Pan polecił, aby władze krajowe okoliczność tę uwzględniały przy wydawaniu paszportów do Węgier, a więc nie wydawały paszportów do Węgier na dłuższy czas, niż na rok, oznaczały w nich czas, przez który mają ważność, a po upływie tego czasu wzywały bezwłocznie do powrotu tutejszych poddanych i aby wogóle starały się o to, by z tego nie wyniknęła jaka strata dla niemieckich i innych prowincyi.

Dekr. kanc. nadw. z d. 1 lutego 1816 zb. u. pol. t. 44 l. 12.

Na pytanie, czy poddani z niemieckich prowincyj na Węgrzech, a węgierscy poddani w niemieckich prowincyach

---

Hofkanzleidecret 10 August 1814 (Pol. GS. Bd. 42, Nr. 66).

Se. Maj. haben zu befehlen befunden, dass, nachdem in Folge früherer h. Entschl. alle jene deutschen Unterthanen, welche sich durch zehn Jahre ununterbrochen in Ungarn aufhalten, als eingeborene Ungarn angesehen und deren Rechte theilhaftig gemacht werden, die Landesbehörden bei Ertheilung der Reisepässe nach Ungarn hierauf die gehörige Rücksicht zu nehmen, daher keine Pässe über die Dauerzeit von einem Jahre hahin zu ertheilen, in solchen stets die Zeit, auf welche sie gelten, genau zu bestimmen, nach deren Verlauf die Einberufungen ungesäumt zu veranlassen und überhaupt darauf zu sehen haben, dass daraus kein Abbruch für die deutschen und anderen Provinzen erwachse.

Hofkammerdecret 1 Februar 1816 (Pol. GS. Bd. 44, Nr. 12).

Se. Maj. haben über die Frage, ob Unterthanen aus den deut-

osiągają obywatelstwo przez 10-letni nieprzerwany pobyt, Najj. Pan ze względu na wydaną już w tym przedmiocie wskazówkę z d. 17 listopada 1814 postanowił, że poddani, którzy wyemigrowali z niemieckich prowincyj do Węgier i z Węgier do niemieckich prowincyj, a są zaopatrzeni w paszporty, wydane na pewien czas lub ograniczone warunkiem, nie mogą być uważani za nacyonalizowanych, jeżeli nie dostarczą przepisanego dokumentu zwalniającego, wydanego im przez władzę ich miejsca urodzenia. Ci poddani zaś, którym wydano paszporty na nieograniczony czas i nie ograniczono warunkiem, nabywają po 10-letnim nieprzerwanym pobycie prawo inkolatu i obywatelstwa i mają prawo do zawarcia małżeństwa, nie mając obowiązku przedstawiać świadectwa zezwalającego lub uwalniającego od władz ich miejsca urodzenia, chyba że pobyt ich był przerwany przez reklamacyą, nawet gdyby ona nie wywołała żadnych skutków.

Wedle tego zarządzenia wydanego z powołaniem się na dekr. nadw. z d. 23 sierpnia r. 1814, i jako dodatek do

---

schen Provinzen in Ungarn und so auch ungarische Unterthanen in den deutschen Provinzen durch einen zehnjährigen beständigen Aufenthalt das Eingeburtsrecht erlangen, mit Rücksicht auf die über diesen Gegenstand bereits unter dem 17 November 1814 ertheilte Weisung nachträglich zu bestimmen geruht, dass die aus den deutschen Provinzen nach Ungarn oder aus Ungarn in die deutschen Provinzen eingewanderten Unterthanen, welche mit Pässen versehen sind, die auf eine bestimmte Zeit ausgestellt oder durch eine beigesetzte Bedingung beschränkt sind, ohne Beibringung des vorgeschriebenen Entlasscheines von ihrer Geburtsobrigkeit, durch einen zehnjährigen ununterbrochenen Aufenthalt nicht als nationalisirt betrachtet werden können; jene Unterthanen hingegen, deren Pässe nicht auf eine gewisse Zeit ausgestellt oder durch eine beigesetzte Bedingniss beschränkt sind, nach einem zehnjährigen ununterbrochenen Aufenthalte des Incolats- oder Eingeburtsrechtes theil-

powszechnego przepisu z d. 17 listopada 1814, objaśniający pierwszy ustęp tego przepisu, należy postępować odtąd w podobnych przypadkach przesiedlenia się, w ten sposób jednak, że nie należy go rozszerzać do przypadków, które się wydarzyły przed 10 laty, a to zgodnie z wydanem już poprzednio postanowieniem węgierskiej kanc. nadw. z d. 27 grudnia r. 1815.

Dekr. kanc. nadw. z d. 18 września 1817 zb. u. pol. t. 45 nr. 134.

Przy rozstrzyganiu pytania, czy dziesięciolecie spędzone częściowo w niemieckich prowincyach, częściowo na Węgrzech, daje obywatelstwo państwowe, powinna służyć za wyjaśnienie zasada, że dziesięcioletnie nieprzerwane zamieszkanie, przez które wedle § 29 p. u. c. osiąga się prawo

---

haftig werden und zur Eingehung der Ehe berechtigt sein sollen, ohne dass sie aus ihrem Geburtsorte den obrigkeitlichen Erlaubniss- oder Entlasschein beibringen dürfen, es wäre denn, dass ihr zehnjähriger Aufenthalt durch eine Reclamation, wenn dieselbe auch ohne Wirkung geblieben wäre, unterbrochen worden wäre.

Nach dieser h. Anordnung, welche mit Beziehung auf das Hfd. v. 23 August 1814 und als Nachtrag zu der allgem. Vorschr. v. 17 November 1814 und zwar als Erläuterung des ersten Absatzes derselben eröffnet wird, ist sich von nun an in vorkommenden dergleichen Uebersiedlungsfällen dargestellt jedoch zu benehmen, dass zufolge einer späteren, von der k. ung. Hofkanzlei mitgetheilten h. Entschl. v. 27 December 1815 dieselbe auf jene Uebersiedlungsfälle, die vor zehn Jahren statt hatten, nicht auszudehnen sei.

Hofkanzleidecret 18 September 1817 (Pol. GS. Bd. 45, Nr. 134).

Ueber die Anfrage, ob ein zum Theile in deutschen Provinzen und zum Theile in Ungarn erstrecktes Decennium des Aufenthaltes die österreichische Staatsbürgerschaft nach sich ziehe, dient zur Erläuterung, dass der zehnjährige ununterbrochene Wohnsitz,

obywatelstwa, musi się rozciągać na te prowincye, w których powszechna ustawa cywilna obowiązuje, że przeto nie można brać w rachubę tego czasu, przez który cudzoziemiec bawił na Węgrzech i w krajach do nich należących.

Dekr. kanc. nadw. z d. 8 lipca r. 1819, zb. u. pol. t. 47 nr. 99.

Pismo gabinetowe z d. 3 sierpnia r. 1814, (w którem Najj. Pan postanowił, że przy udzielaniu paszportów do Węgier należy mieć wzgląd na to, iż wskutek poprzednich postanowień wszyscy niemieccy poddani, bawiący przez 10 lat bez przerwy na Węgrzech, mają być uważani za rodowitych Węgrów i korzystają z ich praw), ogłoszone z bliższemi odnośnemi wyjaśnieniami dekretem prezydyum kanc. nadw. z d. 10 sierpnia r. 1814, jest, jak się pokazuje, w najściślejszym

---

wodurch nach dem § 29 des BGb. das Bürgerrecht erworben wird, in jenen Provinzen erstreckt worden sein müsse, für welches das bürgerliche Gesetzbuch Rechtskraft hat, dass daher derjenige Zeitraum nicht einzurechnen sei, durch welchen sich der Ausländer etwa in dem Königreiche Ungarn und den dazu gehörigen Ländern aufgehalten hat.

Hofkanzleidecret vom 8 Juli 1819 (Pol. GS. Bd. 47 Nr. 99).

Das h. Cabinetsschreiben v. 3 August 1814, wodurch Se. Majestät im Allgemeinen anzuordnen geruht haben, dass, nachdem in Folge früherer h. Entschliessungen alle jene deutschen Unterthanen, welche sich durch zehn Jahre ununterbrochen in Ungarn aufhalten, als eingeborene Ungarn anzusehen sind und deren Rechte theilhaftig gemacht werden, hierauf bei Reisepassertheilung nach Ungarn die gehörige Rücksicht zu nehmen sei, welches mit den näheren diessfälligen Bestimmungen durch Hfkz.-Präs.-Decr. v. 10 August 1814 bekanntgemacht wurde, steht, wie jetzt hervorkommt, mit einer über Vortrag der ung. Hfkz. v. 16 April 1814 in Betreff

związku z najw. postanowieniem, wydanem d. 4 sierpnia 1814 r. na wniosek węgierskiej kancelaryi nadwornej, a przedstawionem d. 10 kwietnia r. 1814 w przedmiocie nacyonalizacyi niemieckich poddanych, jako Węgrów.

W piśmie tem postanowił Najj. Pan, że ci niemieccy poddani, którzy z odpowiedniemi świadectwami odejścia wychodzą do Węgier, powinni być bez dalszych wymagań uważani za Węgrów, jeżeli udowodnią zamiar pozostania na Węgrzech. Najj. Pan postanowił dalej, że ci niemieccy poddani, którzy wychodzą do Węgier bez świadectw odejścia lub ze świadectwami, wystawionemi na pewien czas i pod pewnymi warunkami, nie osiągają obywatelstwa węgierskiego mimo dziesięcioletniego pobytu na Węgrzech, chyba, że tymczasem otrzymali świadectwa odejścia. Wreszcie postanowił Najj. Pan, że ci niemieccy poddani, których paszporty nie były wystawione na pewien czas ani pod pewnymi warunkami, osią-

---

der Nationalisirung der deutsch-erbländischen Unterthanen als Ungarn am 4 Aug. 1814 erflossenen h. Entschliessung im engsten Zusammenhange.

Vermöge dieser haben Se. Majestät festzusetzen geruht, dass jene deutsch-erbländischen Unterthanen, welche mit ordentlichen Entlasscheinen nach Ungarn einwandern, wenn sie die Absicht in Ungarn zu bleiben an den Tag legen, ohne weiters als Ungarn zu betrachten seien; dass jene, welche nicht mit den ordentlich ausgefertigten Entlasscheinen, sondern nur mit Pässen, die auf eine gewisse Zeit und unter gewissen Bedingungen ausgefertigt worden sind, oder ohne Pässe nach Ungarn einwandern, auch durch einen zehnjährigen ununterbrochenen Aufenthalt in Ungarn nicht als nationalisirte Ungarn zu betrachten sind, es wäre denn dass sie während dieser Zeit ordentliche Entlasschenie erhalten hätten; dass endlich jene deutscherbländischen Unterthanen, deren Pässe weder auf eine bestimmte Zeit, noch unter gewissen Bedingungen ausgefertigt worden sind, durch einen ununterbrochenen zehnjährigen Auf-

gają węgierskie obywatelstwo przez dziesięcioletni nieprzerwany pobyt na Węgrzech i mogą tam zawierać ważne małżeństwa nawet bez zezwolenia zwierzchności ich miejsca urodzenia, jeżeli ten 10-letni pobyt ich nie uległ przerwie wskutek jakiejś reklamacyi.

3. Przez wstąpienie do służby państwowej.

Ustawa zasadnicza z d. 21 grudnia r. 1867 l. 142 d. u. p.

a) W ogólności.

Art. III. Publiczne urzędy są jednakowo dostępne dla wszystkich obywateli państwa.

Dla cudzoziemców czyni się przystąpienie do nich zależne od osiągnięcia austryackiego obywatelstwa państwowego.

Dekr. kanc. nadw. z d. 14 listopada r. 1823 zb. u. pol. t. 51 nr. 127.

Połączona kancelarya nadworna z powodu pewnego przypadku, przypomina wydany na podstawie najw. postanowienia dekret nadworny z d. 26 czerwca 1787, wedle któ-

---

enthalt in Ungarn als Ungarn nationalisirt werden und nach dieser Zeit auch ohne die Bewilligung der Obrigkeit ihres Geburtsortes giltige Ehen eingehen können. wenn sonst der zehnjährige Aufenthalt in Ungarn durch keine Reclamation unterbrochen worden ist.

Staatsgrundgesetz 21 Dezember 1867 (RGB 142).

Art. III. Die öffentlichen Aemter sind für alle Staatsbürger gleich zugänglich.

Für Ausländer wird der Eintritt in dieselben von der Erwerbung der österreichischen Staatsbürgerschaft abhängig gemacht.

Hofkanzleidecret 14 November 1823 (Pol. GS. Bd. 51, Nr. 127).

Die Vereinigte Hofkanzlei findet sich in Folge eines vorgekommenen Falles veranlasst, dass über a. h. Entschl. erlassene Hfkzd. 26 Juni 1787, wornach in die österreichischen Staatsdienste keine fremden Unterthanen aufgenommen werden dürfen, wenn sie

rego do austryackiej służby państwowej nie można przyjmować obcych poddanych, chyba że są szczególnie zdolnymi i wypróbowanymi ludźmi. Zarazem postanawia kancelarya nadworna, że władze prowincyonalne, powołane do obsadzania urzędów, nie mogą przyjąć do austr. służby państwowej obcego poddanego z powodu jego szczególnie dobrych przymiotów i wypróbowanej moralności, z własnej mocy, lecz mają zażądać w tym względzie tymczasowego przyzwolenia przełożonego urzędu dworskiego, a to dlatego, ponieważ z urzędem połączone jest obywatelstwo austryackie.

Dekr. nadw. z d. 1 grudnia 1823 zb. u. s. 1976. *(podaje treść poprzedniego dekr. kanc. nadw., poczem kontynuuje).*

Zarządzenie to przesyła się sądowi apelacyjnemu celem jednostajnego zachowania się i dalszego zawiadomienia podwładnych. Zarazem zaznacza się, że w tych przypadkach, w których władze prowincyonalne powołane są tylko do przedstawienia wniosków, należy w tabeli kwalifikacyjnej przy

---

nicht ganz besonders geschickte und geprüfte Leute sind, hiermit in Erinnerung zu bringen und zu verfügen; dass, wenn die zu Dienstverleihungen berufenen Provinzialbehörden einen fremden Unterthan wegen seiner vorzüglich guten Eigenschaften und erprobten Moralität in österreichische Staatsdienste aufzunehmen finden sollten, sie solches wegen der damit verbundenen Staatsbürgerschaft doch nicht aus eigener Macht thun können, sondern diessfalls die vorläufige Genehmigung ihrer vorgesetzten Hofstellen einzuholen haben.

Hofdecret 1 December 1823 (JGS. 1976).

Diese Anordnung wird dem Appellationsgerichte zur gleichmässigen Benehmung und weiteren Verfügung an die untergeordneten Behörden mit dem ferneren Bemerken eröffnet, dass auch in jenen Fällen, in welchen die Provinzialbehörden nur zur Erstattung des Besetzungsvorschlages berufen sind, in der mit jedem

każdym ubiegającym się podać nietylko jego narodowość, ale zarazem zaznaczyć, czy i w jaki sposób ubiegający się o urząd, jeżeli się urodził za granicą, osiągł austryackie obywatelstwo państwowe. lub też czy go dotąd jeszcze nie posiada.

Dekr. kanc. nadw. z d. 15 kwietnia r. 1818 zb. u. s. l. 2338.

Na zapytanie, czy pierwsze zdanie §-u 29 pow. u. cyw. można stosować także do prowizorycznej, nie stałej służby publicznej, Najj. Pan raczył wyjaśnić, że przez publiczną służbę, do której wstąpienie nadaje cudzoziemcom po myśli §-u 29 p. u. c. obywatelstwo austryackie, należy rozumieć na przyszłość tylko rzeczywistą służbę publiczną, a nie prowizoryczną, że jednak to zarządzenie nie obowiązuje co do jednostek, już znajdujących się w prowizorycznej lub innej publicznej służbie.

Vorschlage zu überreichenden Eigenschaftstabelle bei jedem Bewerber nicht nur dessen Nationalität immer vorschriftmässig anzuführen, sondern auch im Falle, dass ein solcher Bewerber oder ein Individuum, welches zur Besetzung der erledigten Stelle in Vorschlag gebracht wird, im Auslande geboren sein sollte, jederzeit die Aufklärung beizufügen sein werde, ob und auf welche Art dieses Individuum die österreichische Staatsbürgerschaft bereits erlangt oder aber, ob es solche bis nun noch nicht erlangt habe.

Hofkanzleidecret 15 April 1828 (JGS. 2338).

Ueber die Frage, ob der erste Satz des § 29 des BGb. sich auch auf provisorische öffentliche, nicht stabile, nicht definitive Dienstleistung anwenden lasse, haben Se. Maj. zu erklären geruht, dass unter dem öffentlichen Dienste, durch dessen Antreten Fremde nach dem § 29 des BGb. die österreichische Staatsbürgerschaft erwerben, in Hinkunft bloss ein wirklicher Staatsdienst und keine provisorische oder andere öffentliche Dienstleistung zu verstehen sei, diese Anordnung jedoch nicht für die bereits in provisorischer oder anderer öffentlicher Dienstleistung stehenden Individuen zu gelten habe.

b) Służba we wojsku.

D. n. z d. 29 września 1818 zb. u. s. l. 1503.

Najj. Pan najw. postanowieniem z d. 25 sierpnia 1818 nakazał, że cudzoziemcy, którzy w c. k. armii przez jakikolwiek czas mieli charakter oficerów, wprawdzie nie są wykluczeni od korzyści austr. obywatelstwa państwowego, jednakowoż z powodu samego tylko posiadania charakteru oficera nie przyjmują na siebie obowiązków, złączonych z obywatelstwem, z wyjątkiem obowiązków wojskowych. W razie skwitowania mają się poddać tym obowiązkom dopiero wtedy, jeżeli po skwitowaniu przebywają przez dziesięć lat bez przerwy w państwach austryackich lub jeżeli w inny sposób, określony w p, u. c., nabyli jeszcze prawa i obowiązki obywateli austryackich.

Dekr. kanc. nadw. z d. 23 stycznia r. 1830 zb. u. pol. t. 58 nr. 14.

Na pytanie, jakie stanowisko zajmuje cudzoziemiec, uwol-

Hofdecret 29 September 1818 (JGS. 1503).

Se. Maj. haben mit a. h. Entschl. vom 25 August 1818 zu bestimmen befunden, dass geborene Ausländer, welche in der k. k. Armee Officierscharaktere durch was für immer eine Zeit bekleiden, zwar von den Vortheilen der österreichischen Staatsbürgerschaft nicht ausgeschlossen seien, aber bloss durch den bekleideten Officierscharakter ausser den Militärpflichtigen, die übrigen Verpflichtungen der österreichischen Staatsbürgerschaft noch nicht übernehmen und nach ihrer etwa erfolgten Quittirung erst dann dieser (Verpflichtung unterliegen, wenn sie ununterbrochen durch zehn Jahre vom Tage der Quittirung an gerechnet) in den österreichischen Staaten sich aufgehalten haben oder auf eine andere, in dem BGb. bezeichnete Art in die vollen Rechte und Pflichten der österreichischen Staatsbürger eintreten.

Hofkanzleidecret 23 Jänner 1830 (Pol. GS. Bd. 58, Nr. 14).

Se. Maj. haben in Hinsicht auf die höchst-ihrer Entscheidung

niony ze służby wojskowej, co do swego osiedlenia się w cesarstwie austr., raczył Najj. Pan na podstawie najw. postanowienia z d. 16 stycznia r. 1830, zarządzić, co następuje:

Pozwolenie na osiedlenie się w państwie austryackiem może być udzielone na żądanie tym cudzoziemcom, którzy ukończyli przepisany czas kapitulacyi w austr. służbie wojskowej, jeżeli temu nie przeszkadzają względy na moralność lub inne. Mogą oni otrzymać także austr. obywatelstwo państwowe, jeżeli o to proszą i wykażą, że spełniają odnośne wymagania.

Jeżeli tacy cudzoziemcy utracą później zdolność zarobkowania, to podlegają ogólnym przepisom o zaopatrzeniu.

Jeżeli taki cudzoziemiec, który już rzeczywiście znajdował się na zaopatrzeniu inwalidów, opuścił je, aby powrócić do swej ojczyzny, i stamtąd został wydalony, to należy go

---

unterzogene Frage, wie ein aus den österreichischen Militärdiensten entlassener Ausländer rücksichtlich seiner Niederlassung im österreichischen Kaiserstaate zu behandeln sei, zufolge herabgelangter h. Entschl. v. 16 Jänner 1830 Nachstehendes anzuordnen geruht:

Jenen Ausländern, welche die vorgeschriebene Capitulationszeit in den österreichischen Militärdiensten vollstrekt haben, ist die Niederlassung in den österreichischen Staaten, wenn sie darum ansuchen, und gegen sie weder in Hinsicht der Moralität noch in sonstiger Beziehung ein Anstand obwaltet, zu gestatten; auch kann ihnen die österreichische Staatsbürgerschaft, wenn sie darum bitten und die erforderlichen Eigenschaften nachweisen, ertheilt werden.

Werden derlei Ausländer in der Folge erwerbsunfähig, so sind sie nach den bestehenden allgemeinen Versorgungsvorschriften zu behandeln.

Hat aber ein solcher Ausländer, der bereits in der Invalidenversorgung wirklich war, seinen Abschied genommen, um in sein Vaterland zurückzukehren, von wo er aber zurückgewiesen wurde,

przyjąć napowrót do zaopatrzenia inwalidów, jeżeli fakt ten należycie udowodni.

c) Służba w straży granicznej.

D. k. n. z d. 13 stycznia r. 1831 zb. u. p. t. 53 nr. 1.

W uzupełnieniu tut. rozp. z d. 18 grudnia 1860, które rozstrzygało pytanie, do jakiej rubryki klasyfikacyjnej należy wpisać straż graniczną przy rewizyi konskrypcyi, ogłasza się niniejszem z okazyi pytania, które ten przedmiot nasunął, następującą dalszą uchwałę, powziętą po porozumieniu się z nadworną radą wojenną; 1. Z cudzoziemcami, służącymi w straży granicznej, wszystkich kategoryi, zagranicznymi i poddanymi niekonskrybowanych krajów dziedzicznych, należy postępować przy rewizyi konskrypcyi tak, jak pierwej, nim wstąpili do straży granicznej, a więc wpisać ich do tabel cudzoziemców.

Służby w straży granicznej nie można uważać za posadę na właściwym urzędzie państwowym.

---

was er bestimmt erweisen muss, so ist er wieder in die frühere Invalidenversorgung zu übernehmen.

Hofkanzleidecret 13 Jänner 1831 (Pol. GS. Bd. 59, Nr. 1).

Nachträglich zu der hierortigen Vdg. v. 18 December 1830, welche die Beantwortung der Frage zum Gegenstand hatte, in welche Classificationsrubrik die Grenzwachmannschaft bei der Conscriptionsrevision aufgenommen werden soll, wird der aus Anlass einer vorgekommenen Anfrage im Einvernehmen mit dem k. k. Hofkriegsrathe in Bezug auf diesen Gegenstand gefasste weitere Beschluss hierdurch bekanntgemacht: 1. Die in der Grenzwache dienenden Fremden aller Kategorien, Ausländer und Unterthanen unconscribirter Erbländer, sind ganz wie früher, ehe sie in die Grenzwache traten, bei der Conscriptionsrevision zu behandeln, daher in die Fremdentabellen aufzunehmen.

Die Dienstleistung in der Grenzwache kann nicht für eine Anstellung in einem eigentlichen Staatsamte angesehen werden.

Osoby, należący do straży granicznej, znajdują się w tym względzie w równym stosunku z wojskiem. Przez służbę w armii nie osiąga jednak cudzoziemiec obywatelstwa austr., a jednostka, pochodząca z krajów niekonskrybowanych, nie staje się poddanym tych prowincyj przez wstąpienie do korpusu wojskowego, który się uzupełnia w prowincyach niemieckich.

Służba w straży granicznej nie uwalnia przy rewizyi konskrypcyi od wykazania się dowodem stanu szlacheckiego. Ponieważ szlachectwo uwalnia zupełnie od służby wojskowej, przeto i ten tytuł uwalniający musi być, jak każdy inny, w należyty sposób wykazany.

d) Nadanie tytułu.

D. kanc. nadw. z d. 6 kwietna 1833 zb. u. pol. t. 61 nr. 54.

Jego Ces. Mość raczył zarządzić postanowieniem z d. 2 marca 1833, że przez nadanie godności tajnego radcy lub

---

Die Mannschaft der Grenzwache ist in dieser Beziehung in gleichem Verhältnisse mit dem Militär. Durch die Dienstleistung in der Armee erwirbt aber ein Ausländer die österreichische Staatsbürgerschaft nicht, und ein Individuum aus einem unconscribirten Erblande wird durch den Eintritt bei einem Truppenkörper, welcher aus den deutschen Provinzen ergränzt wird, kein Unterthan dieser Provinzen.

2. Die Dienstleistung in der Grenzwache enthebt nicht von der vorgeschriebenen Ausweisung über den Adelstand bei der Conscriptionsrevision. Da der Adel vom Militär gänzlich befreit, so muss wie jeder andere Befreiungstitel auch dieser in gehöriger Art genügend nachgewiesen werden.

Hofkanzleidecret 6 April 1833 (Pol. GS. Bd. 61, Nr. 54).

Se. k. k. Majestät haben mit h. Entschl. v. 2 März 1833 zu bestimmen geruht, dass durch Verleihung der geheimen Raths-

podkomorzego nie osiąga się austryackiego obywatelstwa państwowego.

4. Przez nadanie.

a) Kompetencya.

D. k. n. z 6 marca 1829 zb. u. pol. t. 57 nr. 30.

Przyjmowanie cudzoziemców do austr. obywatelstwa państwowego bez osiedlenia się ich w tych krajach (lub bez trudnienia się przemysłem) i przed upływem przepisanych w §-ie 30 p. u. c. 10 lat, przekazuje się władzom krajowym. Władze te powinny badać godność, zdolność zarobkowania i moralne zachowanie się tych cudzoziemców, którzy proszą o nadanie im obywatelstwa, i w ogóle powinny ściśle zachowywać szczególne przepisy ustawowe, wydane w tym względzie.

Tylko naturalizacyę obcych duchownych pozostawia się na razie połączonej kancelaryi nadwornej.

Tak samo postanawia r. m. spr. z d. 27 października r. 1859 l. 196 d. u. p. z opuszczeniem wyjątku co do duchownych, a natomiast udzielanie obywatelstwa politycznie podejrzanym cudzoziemcom przekazuje ministerstwu spr. wewn.

b) Postępowanie w ogólności.

D. k. n. z 30 stycz. r. 1824 zb. u. pol. t. 52, nr. 12.

---

und Kämererswürde die österreichische Staatsbürgerschaft nicht erworben werde.

Hofkanzleidecret 6 März 1829 (Pol. GS. Bd 57 Nr. 30).

1. Die Aufnahme der Ausländer in die österreichische Staatsbürgerschaft ohne inländische Ansässigkeit oder ohne Antritt eines Gewerbes und vor Verlauf der im § 30 des BGb. angedeuteten zehn Jahre wird den Landesstellen überlassen, doch haben sie die Würdigkeit, Erwerbsfähigkeit und das sittliche Betragen strenge zu würdigen und überhaupt jene gesetzlichen Vorsichten genau zu beobachten, die in dieser Hinsicht durch besondere Gesetze geboten sind.

Bloss die Naturalisation fremder Geistlichen bleibt vorderhand der vereinten Hofkanzlei vorbehalten.

Ponieważ zauważono przy wielu okolicznościach, że urzędy obwodowe nie stosują jednakowo §-u 30 p. u. c. przy nadawaniu cudzoziemcom austr. obywatelstwa państwowego, przeto przesyła się władzy krajowej wskazówki, wydane w tym względzie dla morawsko-śląskiego gubernium i dla rządu wyższej Austryi, a zarazem poleca się jej, aby nietylko sama trzymała się tych wskazówek, ale aby je także zakomunikowała wszystkim urzędom obwodowym.

Tym ostatnim ma władza krajowa przesłać zarazem dołączoną formułę przysięgi poddańczej, o której powyższy dekret wspomina, a którą powinni złożyć cudzoziemcy, mający otrzymać obywatelstwo austryackie.

Dekret kanc. nadw. z d. 12 kwietnia r. 1816, wydany do morawsko-śląskiego gubernium i do rządu wyższej Austryi.

Aby w przypadkach nadania austryackiego obywa-

Hofkanzleidecret 30 Jänner 1824 (Pol. GS. Bd. 52 Nr. 12).

Da bei mehreren Gelegenheiten wahrgenommen wurde, dass von den Kreisämtern rücksichtlich der Anwendung des § 30 des BGb in Absicht auf die Verleihung der österreichischen Staatsbürgerschaft an Ausländer kein gleichmässiges Verfahren beobachtet wird; so findet man sich veranlasst, der Landesstelle, die in dieser Beziehung mit Hfkdr. v. 12 April 1816 an das mährisch-schlesische Gubernium und an die ob der Ennsische Regierung erlassene Weisung im Anschlusse mit dem Auftrage zuzusenden, sich nicht nur selbst hiernach in vorkommenden Fällen zu benehmen, sondern auch die darin enthaltenen Bestimmungen sämmtlichen Kreisämtern zur genauen Nachachtung bekanntzumachen; und letzteren zu diesem Behufe die gleichfalls mitfolgende Formel für den in dem obigen Decrete erwähnten, von dem in die österreichische Staatsbürgerschaft tretenden Einwander abzulegenden Unterthanseid hinauszugeben.

Hofkanzleidecret v. 12 April 1816 an das schlesische Gubernium und an die ob der Ennsische Regierung.

telstwa państwowego wedle §-u 30 p. u. c. takim cudzoziemcom, którzy go nie osiągają już *ipso facto* wedle §-u 29 p. u. s., w tamtejszym kraju tak samo postępowano, jak w innych prowincyach, komunikuje się władzy krajowej następujące zasady celem dokładnego przestrzegania.

1. Celem uzyskania obywatelstwa wedle § 30 konieczne jest dobre, obyczajne zachowanie się i dostateczna zdolność zarobkowania, natomiast wykazanie się majątkiem, wystarczającym na wyżywienie rodziny, odpowiada wprawdzie celowi, ale nie jest bezwzględnym warunkiem.

Do udowodnienia obyczajnego zachowania się i dostatecznej zdolności zarobkowania proszącego o nadanie mu obywatelstwa nie wystarczają sane świadectwa służbodawcy, majstra lub fabrykanta, u których znajduje się w robocie; świadectwa te muszą być jeszcze potwierdzone przez gminę miejscową i zwierzchność.

Um in Fällen, wo es sich um die Verleihung des österreichischen Staatsbürgerrechtes nach dem § 30 des BGb. an solche Ausländer handelt, welche dasselbe nach dem § 29 nicht schon *ipso facto* erlangen, dort Landes eine Gleichförmigkeit mit den übrigen Provinzen beobachtet zu wissen, werden der Landestelle folgende Grundsätze zur genauesten Darnachachtung bekanntgegeben.

1. Zur Einbürgerung nach dem erwähnten § 30 ist ein gutes, sittliches Betragen und eine hinreichende Erwerbsfähigkeit unumgänglich nothwendig; der Ausweis eines besonderen Vermögens aber, welches zur Ernährung einer Familie hinreicht, wohl sehr zweckdienlich, jedoch kein absolutes Erforderniss.

Zum Beweise des sittlichen Betragens und der hinreichenden Erwerbsfähigkeit des bittstellenden Einwanderers genügen die von dem Dienstherrn, Meister oder Fabrikanten, wo sich derselbe in Arbeit befindet, hierüber ausgestellten Zeugnisse nicht allein, sondern dieselben müssen auch von der Ortsgemeinde und Obrigkeit bestätigt sein.

2. O nadanie obywatelstwa należy wprawdzie wnieść prośbę do niższych władz politycznych, ktore mają wdrożyć potrzebne dochodzenia, jednakowoż zezwolenia na rzeczywiste przyjęcia do obywatelstwa austryackiego udziela tylko ta kancelarya nadworna. Z tego powodu powinno gubernium przesłać tutaj do rozstrzygnięcia każde podanie wraz z wynikiem odnośnych dochodzeń niższych władz i ze swoją opinią. Wreszcie

3. uroczystość rzeczywistego przyjęcia do obywatelstwa austryackiego polegać ma na tem, że nowego obywatela bez względu na to, czy jest szlachcicem, czy nie, zaprasza się do odnośnego urzędu obwodowego i tutaj przedstawia mu się żywo korzyści, jakie przynosi obywatelstwo państwowe; zapewnia mu się ochronę jednakową z tą, której zażywają urodzeni w państwie; przypomina mu się obowiązki, które go oczekują jako obywatela austryackiego; wreszcie odbiera się od niego przysięgę poddańczą na dokładne wypełnianie tych obowiązków; wszystko to wpisuje się do osobnego protokołu,

---

2. Die Staatsbürgerschaft ist zwar bei den unteren politischen Behörden anzusuchen, welche die diessfalls nothigen Erhebungen einzuleiten haben; jedoch wird die Bewilligung zur wirklichen Aufnahme als österreichischer Staatsbürger bloss von dieser Hofkanzlei ertheilt; daher denn das Gubernium jedesmal die diessfalligen Gesuche nebst den darüber gepflogenen Erhebungen der Unterbehörden mit seinem Gutachten der hierortigen Entscheidung zu unterziehen haben wird. Endlich hat

3. die Feierlichkeit bei der wirklichen Aufnahme zum Staatsbürger darin zu bestehen, dass der neue Staatsbürger ohne Unterschied, ob er von Adel sei oder nicht, zu dem betreffenden Kreisamte vorgeladen, ihm daselbst die Wichtigkeit der mit der Staatbürgerschaft verbundenen Vorzüge lebhaft vorgestellt, ihm gleiches Schutz mit den Eingebornen zugesichert, derselbe an die nunmehrigen Pflichten als wirklicher Staatsunterthan erinnert und von ihmüber die genaue Befolgung derselben der Unterthanseid abgenom-

podpisanego przez naczelnika i komisarza obwodowego tudzież przez aktuaryusza i nowego obywatela; wreszcie doręcza się nowemu obywatelowi osobny certyfikat, potwierdzający powyższe okoliczności.

Jednak w przypadkach, zasługujących na szczególne uwzględnienie, wyłącznie przy przyjmowaniu do obywatelstwa osób pochodzenia nieszlacheckiego, mogą urzędy obwodowe delegować do tego uroczystego aktu władze miejscowe. W takim przypadku magistraty mają dokonać tego aktu wedle wskazówek wyżej podanych, na posiedzeniu, a urzędy gospodarcze w dniu urzędowym, protokół zaś przesłać urzędowi obwodowemu do należytego przechowania.

Formuła przysięgi poddańczej, którą cudzoziemcy mają składać przy otrzymywaniu austryackiego obywatelstwa państwowego.

Zaprzysięgniecie przed Bogiem Wszechmocnym i na waszą cześć i wiarę ślubujecie, że odtąd, jako poddany, będziecie wiernym i posłusznym Najjaśniej. Księciu i Panu, Francisz-

---

men, alles dieses aber in eigenes, von dem Kreishauptmanne, einem Kreiscommissär, dem Actuar und von dem neuen Staatsbürger zu unterschreibendes Protokoll aufgenommen und letzterem hierüber ein eigenes Certificat ausgehändigt werde.

Doch sind die Kreisämter in besonders rücksichtwürdigen Fällen bloss bei Unadeligen berechtigt, zu diesem feierlichen Acte auch die Ortsbehörden zu delegieren, in welchem Falle derselbe bei Magistraten in der Sitzung, bei Wirtschaftsämtern aber an einem Amtstage nach den oben vorgezeichneten Modalitäten vorzunehmen und das Protokoll dem Kreisamte zur gehörigen Aufbewahrung einzusenden ist.

II. Beilage. Eidesformel für den Unterthanseid, welchen die Einwanderer bei Erhaltung des österreichischen Staatsbürgerschaft abzulegen haben.

Ihr werdet einen Eid zu Gott dem Allmächtigen schwören

kowi I, cesarzowi Austryi, jako waszemu prawowitemu Księciu krajów dziedzicznych i Panu, a po nim Jego potomkom, pochodzącym z jego krwi i rodu; tudzież że będziecie dokładnie wykonywać obowiązujące ustawy i wogóle wszystkie obowiązki wiernego c. k. austryackiego poddanego.

c) Udzielanie obywatestwa małoletnim.

Dekr. kanc. nadw. z d. 31 maja r. 1831 zb. u. pol. t. 13 nr. 111.

Zastępcy małoletnich ustawą wyznaczeni mogą nabywać dla nich prawa wszelkiego rodzaju i przyjmować umowne obowiązki. W ten sam sposób służy im prawo uzyskania obywatelstwa państwowego dla swoich pupilów.

Niedojrzali nie przysięgają wprawdzie osobiście, ale też ta przysięga podobnie, jak i ustne wyjaśnienie obowiązków poddanego, przepisane w normatywie z d. 30 stycznia 1824, są uroczystościami, służącemi tylko do umocnienia przyjętych

---

und bei euerer Ehre und Treue geloben, dass ihr von nun an als ein Unterthan dem Allerdurchlauchtigsten Fürsten und Herrn Franz dem Ersten, Kaiser von Oesterreich, als euerem rechtmässigen Erblandesfürsten und Herrn, nach demselben, den aus seinem Geblüte und Geschlechte nachkommenden Erben treu, gehorsam und gewärtig sein, die bestehenden Gesetze genau beobachten und überhaupt alle Pflichten und Verbindlichkeiten eines getreuen k. k. österreichischen Unterthanes pünktlich erfüllen sollt und wollt.

Hofkanzleidecret 31 Mai 1831 (Prov. GS. für NÖ. Bd. 13, S. 111).

Nachdem die gesetzlich berufenen Vertreter minderjähriger Personen für letztere vertragsmässige Rechte aller Art erwerben und vertragsmässige Verbindlichkeiten übernehmen können, so sind sie auch befugt, für ihre Pflegebefohlenen die Verleihung der Staatsbürgerschaft zu erwirken.

Bei Unmündigen kann zwar die persönliche Ablegung des Unterthanseides nicht stattfinden; allein dieser Eid, sowie die in dem

na się obowiązków, sam stosunek poddańczy zaś opiera się nie na przysiędze, ale na kontrakcie przyjęcia, zawartym między publiczną administracyą a stroną, która uprasza o obywatelstwo austryackie.

Niezdolność przeto niedojrzałego do przysięgi nie może mu przeszkadzać sama przez się w uzyskaniu obywatelstwa, skoro tylko uprawniony do tego zastępca o nie uprasza. Z tego to właśnie powodu, że przysięga poddańcza jest tylko uroczystością, a nie istotnym i niezbędnym warunkiem, nie może ulegać wątpliwości, że w takim przypadku należy od niej zwalniać lub też odłożyć ją do dojścia do odpowiedniego wieku.

d) Wzgląd na stosunki międzynarodowe.

D. k. n. z d. 28 sierpnia 1817 zb. u. pol. t. 45, l. 125.

Tych cudzoziemców, którzy mają wolę i przymioty, po-

Normativ v. 30 Jänner 1824 vorgeschriebene Vorhaltung der Unterthanspflichten ist bloss eine zur Bekräftigung der eingegangenen Verbindlichkeiten eingeführte Feierlichkeit, das Unterthansverhältniss selbst aber wird nicht durch den Eid, sondern durch den zwischen der öffentlichen Verwaltung und der Partei, welche die Staatsbürgerschaft ansucht, eintretenden Aufnahmsvertrag begründet

Die Unfähigkeit eines unmündigen zur Ablegung des Unterthanseides kann daher an und für sich seiner Aufnahme in die Staatsbürgerschalt, sobald letztere für ihn von seinen berufenen Vertretern angesucht wird, nicht hinderlich sein und es kann eben aus dem Grunde, weil der Unterthanseid als eine blosse Feierlichkeit, nicht als eine wesentliche und unerlässliche Bedingung erscheint, keinem Anstande unterliegen, davon in solchen Fällen zu dispensiren oder dessen Ablegung bis zur Erreichung des erforderlichen Alters zu verschieben.

Hofkanzleidecret 28 August 1817 (Pol. GS. Bd. 45, Nr. 125).

Jene Einwanderer, welche den Willen und die Eigenschaft

trzebne do nabycia obywatelstwa, czyni się uważnymi na jednę okoliczność (nie kładąc im jednak za warunek, aby przedłożyli rządowe uwolnienie od dotychczasowego poddaństwa i nie przeszkadzając im w uzyskaniu nowego), a mianowicie, że powinni później przedłożyć takie uwolnienie, aby nie doznać jakiego uszczerbku w swoich roszczeniach do majątku dziedzicznego lub innego.

D. k. n. z d. 22 marca r. 1832 zb. u. pol. t. 60 nr. 24.

Roztrząsano kwestyę uzdolnienia do uzyskania austryackiego obywatelstwa państwowego, przez tych cudzoziemców, obowiązanych do służby wojskowej, z których rządami istnieją szczególne umowy o wydawanie takich osób, i postanowiono w porozumieniu z c. k. tajną kancelaryą nadworną i państwową, co następuje:

Pozytywne postanowienia austryackiego kodeksu cywilnego w przedmiocie uzyskania austr. obywatelstwa państwo-

---

haben, die Staatsbürgerschaft zu erlangen, ohne ihnen jedoch die Beibringung der landesherrlichen Entlassung zur Bedingniss der Einwanderung zu machen, und sie an deren Bewirkung zu hindern, blos aufmerksam zu machen: dass sie, um nicht in der Folge in ihren Ansprüchen auf Erfolgung von Erb- oder sonstigem Vermogen einen Nachtheil zu erleiden, um die landesherrliche Entlassung in Zeiten anzulangen haben.

Hofkanzleidecret 22 März 1832 (Pol. GS. Bd. 60 Nr. 24).

Es ist beziehungsweise derjenigen militärpflichtigen Ausländer, mit deren respectiven Regierungen besondere Cartells zu ihrer Auslieferung bestehen, die Frage über ihre Befähigung zur Erwerbung der österreichischen Staatsbürgerschaft in die Verhandlung gekommen, worüber man gemeinschaftlich mit der k. k. geheimen Hof- und Staatskanzlei Folgendes zu bestimmen findet:

Die positiven Bestimmungen des österreichischen bürgerlichen Gesetzbuches hinsichtlich der Erwerbung der österreichischen Staatsbürgerschaft für Fremde können den tractatmässigen, somit staats-

wego przez cudzoziemców nie mogą być uchylone przez traktatowe, państwowo-prawne postanowienia rozmaitych umów ze zagranicznymi rządami. Umowy te nie zawierają jednak ograniczenia, do jakiego terminu można reklamować dezertera lub zobowiązanego do służby wojskowej, a przeciwnie postanawiają, mianowicie umowa związkowa, że dezerter musi być wydany na pierwszą rekwizycyę, choćby się osiedlił w obcem państwie.

Przekraczającego kartel tak wobec tego państwa, które opuścił, jak i wobec tego, do którego się schronił, należy uważać za winnego i z tego powodu nie ma on zdolności do nabycia obywatelstwa.

Uważa się to za potrzebne i poleca się to, jako powszechną regułę, wszystkim władzom politycznym, aby przy udzielaniu obywatelstwa lub prawa majstra cudzoziemcom, obowiązanym do służby wojskowej a pochodzącym z państw, z któremi zawarto takie umowy, wymagano od nich przedłożenia

---

rechtlichen Bestimmungen der verschiedenen Cartelle mit auswärtigen Regierungen keinen Eintrag thun; diese enthalten aber keine Zeitbeschränkung, bis wann ein Deserteur oder Militärpflichtiger reclamirt werden kann; sie setzen vielmehr namentlich das Bundescartell ausdrücklich fest, dass der Deserteur, auch wenn er sich im fremden Staate ansassig gemacht hätte, auf die erste Requisition ausgeliefert werden müsse.

Der Uebertreter eines Cartells ist sowohl gegen den Staat, welchen er verlässt, als gegen jenen, in welchen er sich flüchtet, als im Zustande der Schuld zu betrachten und dadurch nicht geeignet, staatsbürgerliche Rechte zu erwerben.

Es wird daher erforderlich und zur allgemeinen Richtschnur für die politischen Behorden hiemit vorgeschrieben, dass bei Verleihung des Bürger- und Meisterrechtes an solche der Militärpflicht unterliegende Ausländer, die aus Staaten sind, mit welchen Cartellsconventionen bestehen, vorläufig die Beibringung des Auswan-

konsensu na wychodztwo lub innego wiarygodnego poświadczenia, że służbę wojskową odbyli lub że są od niej uwolnieni.

Powyższego postanowienia udziela się rządowi krajowemu do zastosowania i dalszego zakomunikowania właściwym niższym władzom bez dalszej jednak publikacyi. Przytem nadmienia się, że przez powszechną umowę związkową, ogłoszoną patentem z d. 12 maja r. 1831 jak się to z art. XIX okazuje, poszczególne umowy z Prusami, Bawaryą, Saksonią, Wirtembergią i Badenem utraciły moc obowiązującą w tych wszystkich przypadkach, w których umowa związkowa może cel osiągnąć.

e) Stosunki z Turcyą.

D. k. n. z d. 30 listopada 1815 zb. u. pol. t. 43, str. 372.

Ponieważ się już kilkakrotnie wydarzyło, że tak zwani rajas, to jest poddani ottomańskiej porty, nie należący jednak

---

derungsconsenses oder einer glaubwürdigen Nachweisung der erfüllten oder nachgesehenen Militärpflicht gefordert werden müssen.

Welches der Landesstelle zum eigenen Benehmen und weiteren Bekanntgebung an die betreffenden unteren Behörden ohne jedoch eine weitere Verlautbarung zu veranlassen, mit dem Beifügen bedeutet wird, dass durch das allgemeine Bundescartell, welches mit dem h. Pat. v. 12 Mai 1831 allgemein kundgemacht wurde, wie sich aus der Bestimmung des Articels XIX von selbst ergibt, die besonderen Cartelle mit Preussen, Sachsen, Baiern, Würtemberg und Baden in allen Fällen, wo das erstere Ziel und Mass gibt, ausser Wirksamkeit treten.

Hofkanzleidecret, 30 November 1815 (Pol. GS., Bd 43, S. 372).

Da sich mehrere Fälle ereignet haben, wo sogenannte Rajas, d. i. Unterthanen der ottomanischen Pforte, welche nicht der mahomedanischen Religion zugethan sind, sich um die Naturalisa-

do religii mahometańskiej, starali się o obywatelstwo austryackie tylko w tym celu, aby w złej doli, którą na siebie w swojej ojczyźnie ściągnęli, módz żądać opieki austryackiego dworu, przeto (jak to już pierwej stało się ze strony król. węgierskiej kancelaryi nadwornej) zgodzono się na wniosek tajnej kancelaryi nadwornej i państwowej, aby tego rodzaju jednostkom udzielane było obywatelstwo przez tę nadworną kancelaryę tylko po porozumieniu się z tajną kancelaryą nadworną i państwową.

Należy troskliwie czuwać nad tem, aby obywatelstwa austryackiego, jeżeli się go nie nabywa po myśli §-u 29 k. c. *ipso facto*, ale jeżeli się o nie uprasza po myśli §-u 30 k. c., udzielano tylko wtedy, jeżeli o majątku, zdolności zarobkowania i o obyczajności proszącego zebrano wiarogodne i zupełnie zadowalniające wiadomości; przyjmowanie bo-

---

tion oder Einbürgerung in den österreichischen Staaten nur in der Absicht bewarben, um bei schlimmen Händeln, die sich in ihrem Vaterlande zugezogen hatten, den Schutz und die Verwendung des österreichisch-kaiserlichen Hofes ansprechen zu können; so ist man, so wie es schon früher von der königlich-ungarischen Hofkanzlei geschah, unter einem dem Vorschlage der geheimen Hof- und Staatskanzlei beigetreten, dass die ohnehin von dieser Hofkanzlei abhängende Einbürgerung solcher Individuen nur nach vorläufiger Rücksprache mit der geheimen Hof- und Staatskanzlei ertheilt werde.

Es ist übrigens sorgfältig darüber zu wachen, dass auf die Ertheilung der österreichischen Staatsbürgerschaft, insofern sie nicht nach dem § 29 des allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches *ipso facto* erworben wird, sondern darum nach dem § 30 erst angesucht werden muss, nur dann eingerathen werde, wenn über das Vermögen, die Erwerbfähigkeit und das sittliche Betragen des Ansuchenden verlässliche und vollkommen befriedigende Auskünfte vorliegen,

wiem niepewnych jednostek na obywateli austr. przynosi państwu więcej ciężaru, niż korzyści.

D. k. n. z d. 10 kwietnia r. 1834 zb. u. pol. t. 62 nr. 47.

Dekretem kanc. nadw. z d. 30 lipca r. 1815 zawiadomiono prezydya krajowe o uchwale, powziętej w porozumieniu z tajną kancelaryą nadworną i państwową, wedle której tureckim poddanym (rajas) obywatelstwa austryackiego może udzielić tylko po porozumieniu się z tajną kancelaryą nadworną i państwową, i w tym celu rządy krajowe w swoich podaniach, przemawiających za udzieleniem takiego obywatelstwa, mają przedłożyć zarazem wymagane przez § 30 k. c. wiadomości o majątku, zdolności do zarobkowania i o obyczajności petentów.

Od tego czasu przekazano wprawdzie udzielanie austr. obywatelstwa rządom krajowym do załatwienia we własnym zakresie ich działania, konieczność jednak poprzedniego po-

---

weil die Erwerbung zweideutiger Unterthanen dem Staate mehr zur Last als zum Vortheile gereichen würde.

Hofkanzleidecret 10 April 1834 (Pol. GS. Bd. 62, Nr. 47).

Mit dem Hfkzd. v. 30 November 1815 wurde den Landespräsidien eröffnet, es sei im Einverständnisse mit der geheimen Hof- und Staatskanzlei der Beschluss gefasst worden, den türkischen Unterthanen (Rajas), die sich um die österreichische Staatsbürgerschaft bewerben, solche nur nach vorläufiger Rücksprache mit der geheimen Hof- und Staatskanzlei zu ertheilen, zu welchem Ende die Länderstellen in ihrem diessfälligen einschreiten zu Gunsten derlei Einbürgerungsgesuche immer auch die nach § 30 BGb. erforderlichen Auskünfte über das Vermögen, die Erwerbsfähigkeit und das sittliche Betragen des Ansuchenden beizubringen hätten.

Seither ist zwar mit dem Hfdkzd. vom 6 März 1829 die Erheilung der östereichischen Staatsbürgerschaft der eigenen Wirksamkeit der Länderstellen angeräumt worden; die anerkannte Noth-

rozumienia się z tajną kancelaryą nadworną i państwową nie ustała. Aby tego poprzedniego zarządzenia nie uchylać, powinien rząd krajowy wszystkie tego rodzaju podania tureckich poddanych, które zamierza rozstrzygnąć pomyślnie, wraz z rezultatami dochodzeń o stosunkach petenta naprzód tutaj (to j. do kancelaryi nadwornej) przesyłać i oczekiwać wyniku porozumienia się z tajną kancelaryą nadworną i państwową. Jeżeli proszącemu udzielono obywatelstwa austryackiego, to mimo tego oznajmi się mu przy przysiędze poddańczej, że w razie powrotu jego do Turcyi, nie może rościć sobie prawa do korzyści, wolności i do uczestnictwa w ochronie, jakiej używają inni austryaccy poddani, a w kosekwencyi także do ochrony ze strony c. k. austr. agentów i władz a to wskutek umów państwowych, zawartych między c. k. austr. dworem a portą ottomańską.

---

wendigkeit aber einer vorläufigen Rücksprache mit der geheimen Hof- und Staatskanzlei rücksichtlich der türkischen Unterthanen hat zu bestehen nicht aufgehört. Um diese nöthige Massregel nicht zu beseitigen, hat die Landesstelle auch künftig alle derlei Gesuche türkischer Unterthanen, denen dieselbe zu willfahren gedenkt, mit der Anzeige der erhobenen Verhältnisse des Bittstellers vorläufig hierher einzusenden und hierüber die Eröffnung des Resultates der mit der geheimen Hof- und Staatskanzlei gepflogenen Rücksprache abzuwarten. Wird sonach dem Bittsteller die österreichische Staatsbürgerschaft ertheilt, so wird demselben doch besonders und zwar bei der Ablegung des Unterthanseides protokollmässig zu bedeuten sein, dass er in dem Falle seiner wie immer gearteten Rückkehr in die Türkei dort auf die gesetzlichen Vorzüge, Freiheiten und Schutzgenossenschaft der übrigen österreichischen Unterthanen folglich auch auf den Schutz der k. k. österreichischen Agenten und Behörden in Folge der zwischen dem österreichischen Höfe und der ottomanischen Pforte bestehenden Staatsverträge keinen Anspruch zu machen habe.

5. Przez zamążpójście.

D. k. n. z d. 23 lutego 1833 zb. u. pol. t. 61 nr. 20. zb. u. sąd. 2595.

Najj. Pan raczył polecić najw. postanowieniem z d. 26 stycznia r. 1833, (w uzupełnieniu sposobów nabycia obywatelstwa austr., określonych w kodeksie cywilnym tudzież zgodnie z § 32 tegoż k. c. i z § 19 patentu o wychodztwie z d. 24 marca r. 1832), że cudzoziemka otrzymuje obywatelstwo austr. przez poślubienie austr. poddanego.

6. Rozszerzenie obywatelstwa austr. na descendentów.

Dekr. kanc. nadw. z d. 30 sierpnia r. 1832 zb. u. pol. t. 60 nr. 122, zb. u. sąd. 2573.

Na zapytanie jednego rządu krajowego wydała połączona kancelarya nadworna w porozumieniu z c. k. komisyą nadworną dla ustawodawstwa sądowego następujące wyjaśnienie: dzieci cudzoziemca, które w chwili uzyskania przez niego

---

Hofkanzleidecret 23 Februar 1833 (Pol. GS. Bd. 61, Nr. 20 JGS. 2595).

Se. k. k. Maj. haben mit a. h. Entschl. v. 26 Jänner 1833 nachträglich zu den in dem BGb. festgesetzten Arten die osterreichische Staatsbürgerschaft zu erwerben und in Uebereinstimmung mit dem § 32 desselben und mit dem § 19 des Auswanderungspat. v. 24 März 1832 zu bestimmen geruht, dass die osterreichische Staatsbürgerschaft auch von einer Auslanderin durch ihre Verehlichung mit einem osterreichischen Staatsbürger erworben werde.

Hofkanzleidecret 30 August 1832 (Pol. GS. Bd. 60, Nr. 122, JGS. 2573).

Ueber die Anfrage einer Landestelle hat die vereinigte Hofkanzlei im Einverständnisse mit der k. k. Hofcommission in Justitzgesetzsachen die einstimmige Erklärung zu erlassen befunden: dass in dem Falle, wo ein Ausländer die österreichische Staatsbürgerschaft nach den Vorschriften des § 29 oder des § 30 des

na podstawie §§ 29 i 30 k. c. obywatelstwa austr. są już pełnoletnie, nie nabywają przez to obywatelstwa austr.

Objaśnienie to ogłasza się dla zastosowania.

B) Utrata obywatelstwa przez wychodztwo.

1. W ogólności.

Patent z 24 marca r. 1832 zb. u. s. 2557.

Rozdział I.

O wychodztwie.

§ 1. Za wychodźcę należy uważać tego naszego poddanego, który z naszych państw udaje się do państwa zagranicznego bez zamiaru powrotu.

Rozdział IV.

O obywatelkach naszych, poślubionych cudzoziemcom.

§ 19. Kobiety, które posiadają obywatelstwo austr., tracą je przez poślubienie cudzoziemca, za którego powołaniem idą.

BGb. erlangt, die zur Zeit der Bewerbung bereits grossjahrigen Kinder desselben Ausländers dadurch die osterreichische Staatsbürgerschaft nicht zugleich erlangen.]

Man findet diese Erklärung zur Darnachachtung zu eröffnen

Patent 24 März 1832 (JGS. 2557).

I. Hauptsück.

Von der Auswanderung.

§ 1. Als Auswanderer ist derjenige Unserer Unterthanen anzusehen, der aus Unseren Staaten in einen auswärtigen Staat sich begibt, mit dem Vorsatze, nicht wieder zurückzukehren.

IV. Hauptstück.

Von den mit einem Ausländer verheirateten Unterthaninnen.

§ 19. Die Frauenpersonen, welche das Staatsbürgerrecht geniessen, und welche sich mit einem Ausländer verheiraten, verlieren, indem sie dem Stande des Mannes folgen, hiedurch die Eigenschaft von österreichischen Unterthanninen.

§ 20. Jeżeli owdowieją, to uzyskać mogą obywatelstwo państwowe tylko w ten sposób, jak inne cudzoziemki.

D. kanc. nadw. z d. 10 czerwca 1835 zb. u. s. 31.

Na pytania:

a) czy § 19 nowego patentu o wychodztwie z d. 24 marca r. 1832 zb. u. s. 2557 ma działać wstecz także również co do małżeństw austryackich obywatelek z cudzoziemcami już zawartych; i

b) czy także i te obywatelki tracą austryackie poddaństwo, które upraszają o pozwolenie na poślubienie cudzoziemca przy pozostawieniu im obywatelstwa austryackiego i nie udają się za granicę?

Najjaśniejszy Pan rozkazał odpowiedzieć gubernium w następujący sposób:

ad a) Pytanie o mocy wstecznej §-u 19 nowego patentu o wychodztwie odpada samo przez się, ponieważ austryacka

---

§ 20. Falls sie Witwen werden, können sie die Staatsbürgerschaft nur auf die Art wie eine andere Ausländerin wieder erwerben.

Hofkanzleidecret 10 Juni 1835 (JGS. 31).

Se. Majestät haben mit a. h. Entschl. vom 3 Juni l. J. über die gemachten Anfragen:

a) ob der § 19 des neuen Auswanderungspatents vom 24 März 1832 (JGS. 2557) auf die schon bestehenden Ehen osterreichischer Unterthanninen mit einem Ausländer zurückzuwirken habe; und

b) ob auch diejenigen Inländerinnen, welche um die Bewilligung zur Verehelichung mit einem Ausländer, dann um die Beibelassung der österreichischen Staatsbürgerschaft ansuchen und sich nicht in das Ausland begaben, die osterreichische Staatsbürgerschaft verlieren? Allerhochst zu befehlen geruht, dem Gubernium zu bedeuten: dass

ad a) Die Frage wegen der Rückwirkung der im § 19 des

obywatelka przez poślubienie cudzoziemca stosownie do §§ 32 i 92 k. c. zawsze traci obywatelstwo austryackie, a najw. postanowienie z d. 9 listopada r. 1814, ogłoszone d. kanc. nadw. z d. 22 grudnia 1814 zb. u. s. 1118, o udzielaniu zezwolenia narzeczonym cudzoziemców na wychodtzwo, należy uważać tylko za środek zabezpieczający obowiązki, ciążące na wychodźcach ze względu na wywiezienie majątku.

Nie ma jednak nadal mowy o karaniu tutejszych poślubionych cudzoziemcom obywatelek, które bez zezwolenia udały się za granicę.

ad b) Przeciwko postanowieniu, że żona idzie za powołaniem męża, nie można się zastrzedz; austryacka obywatelka przeto, która poślubia cudzoziemca, nie może sobie zachować obywatelstwa austryackiego.

---

neuen Auswanderungspatentes enthaltenen Bestimmung von selbst entfalle; da eine österreichiscche Unterthanin durch ihre Verehehchung mit einem Ausländer, zufolge der §§ 32 und 92 BGb. schon immer die österr. Staatsbürgerschaft verlor und die a. h. Entschl. vom 9 November 1814, bekannt gemacht mit Hofkanzleideckret vom 22 Dec. 1814 (JGS. 1118), wegen der von einer inländischen Braut eines Ausländers im Falle des Bedarfes besonders auszusuchenden Auswanderungsbewilligung nur als eine Massregel anzusehen war, um die den Auswandernden in Beziehung auf die Vermögens-Exportation obliegenden Verbindlichkeiten sicherzustellen.

Es kann aber auch von einer Bestrafung der vor dem Auswanderungspatente an Ausländer verehelichten und ohne Bewilligung ausgewanderten österreichischen Unterthanen wegen der Auswanderung ferner keine Rede sein.

ad b) Dass gegen eine Bestimmung, wie jene ist, dass die Gattin dem Stande des Mannes zu folgen habe, kein Vorbehalt statfinde; dass dacher eine österreichische Unterthanin, welche sich mit einem Ausländer verheirathet, das österreichische Staatsbürgerrecht sich auf keine Weise vorbehalten könne.

Gubernium ma się w przyszłych przypadkach stosować do tego pouczenia,

2. Wychodztwo obowiązanych do służby wojskowej.

Ustawa z d. 11 kwietnia 1889 l. 41 d. u. p.

§ 64. Minister wojny może udzielić osobom należącym do wojska (marynarki wojennej) zezwolenia na wychodztwo po ukończeniu obowiązkowej służby.

Wychodztwo innych obowiązanych do służby wojskowej tudzież tych, którzy jeszcze nie osiągnęli wieku przepisanego do stawienia się do wojska, zależy od ministra obrony krajowej.

Obowiązanemu do służby w linii, tudzież temu, który jeszcze nie jest obowiązany do stawienia się do wojska, lub też który jeszcze nie uczynił zadosyć w zupełności temu obowiązkowi stawienia się do wojska, można udzielić zezwolenia na udanie się za granicę, jeżeli się tam udaje z rodzicami (z tym z rodziców, które żyje).

Das Gubernium hat diese Belehrung zur Richtschnur für vorkommende Fälle zu nehmen.

Gesetz 11 April 1889 (RGB. 41).

§ 64. Die Entlassung zum Zwecke der Auswanderung kann den Angehörigen des Heeres (Kriegsmarine) vor vollendeter Dienstpflicht vom Reiches-Kriegsminister ertheilt werden.

Die Auswanderung von sonstigen Wehrpflichtigen, dann derjenigen, welche noch nicht in das stellungspflichtige Alter getreten sind, hängt von der Bewilligung des Ministers für Landesvertheidigung ab.

Dem Liniendienstpflichtigen, dann demjenigen, welcher noch nicht stellungspflichtig ist, oder seiner Stellungspflicht nicht vollkommen genüge geleistet hat, kann die Auswanderungbewilligung nur in dem Falle ertheilt werden, wenn er mit seinen Eltern (überlebendem Elterntheil) auswandert.

Wychodźtwo należy tylko wtedy uważać za dokonane, jeżeli wychodźca w ciągu roku rzeczywiście przeniósł się z monarchii za granicę ze zamiarem stałego tam osiedlenia się. Jeżeli tego nie zrobił, natenczas powinien uzupełnić resztę czasu służby, przerwanego przez uwolnienie go ze związku wojskowego (obrony krajowej).

W czasie mobilizacyi lub podczas wojny nie można udzielać zezwolenia na wychodztwo osobie, należącej do siły zbrojnej.

Ustawa z d. 13 maja 1869 l. 68 d. u. p.

§ 26. Należący do obrony krajowej muszą w razie emigracyi uzyskać zezwolenie ministra obrony krajowej.

Jeżeli wychodźca nie udał się za granicę, to musi uzupełnić resztę czasu służby, przerwanego przez uwolnienie.

Podczas wojny nie wolno odzielać zezwolenia na emigracyę.

Die Auswanderung ist nur dann als vollzogen zu betrachten wenn der betreffende innerhalb eines Jahres aus der Monarchie in das Ausland mit der Absicht, dort seinen bleibenden Aufenthalt zu nehmen, thatsächlich übersiedelt ist. Unterbleibt die Auswanderung, so hat der Betreffende den Rest der durch seine Entlassung aus dem Militär- (Landwehr-) Verbande Ununterbrochenen Dienstzei nachzutragen.

Während der Mobilität und im Kriege darf einer Person der bewaffneten Macht die Bewilligung zur Auswanderung nicht ertheilt werden.

Gesetz 13 Mai 1869 (RGB. 68).

§ 26. Zur Auswanderung bedürfen Landwehrmänner der Bewilligung vom Landesvertheidigungsminister.

Unterbleibt die Auswanderung, so hat der betreffende den Rest der durch seine Entlassung unterbrochenen Landwehrpflicht nachzutragen.

Während eines Krieges darf die Bewilligung zur Auswanderung nicht ertheilt werden.

Prawa cudzoziemców.

§ 33. Cudzoziemcy używają w ogólności równych praw cywilnych z krajowcami i równe z nimi mają obowiązki cywilne, chyba że do używania tych praw wymagany jest wyraźnie warunek obywatela państwowego. Aby w wątpliwych przypadkach cudzoziemcy używali równego prawa z krajowcami, muszą udowodnić, że państwo, do którego należą, postępuje co do prawa, o które się rozchodzi, z tutejszymi obywatelami tak samo, jak ze swymi.

§ 34. Zdolność osobista cudzoziemców do czynności prawnych powinna być ocenianą w ogólności według ustaw, którym cudzoziemiec ze względu na swe zamieszkanie, lub gdyby takowego nie miał, ze względu na urodzenie podlega jako poddany, jeżeli w szczególnych przypadkach ustawa inaczej nie postanawia.

§ 35. Jeżeli cudzoziemiec w kraju tutejszym zaj-

Rechte der Fremden.

§ 33. Den Fremden kommen überhaupt gleiche bürgerliche Rechte und Verbindlichkeiten mit den Eingebornen zu, wenn nicht zu dem Genusse dieser Rechte ausdrücklich die Eigenschaft eines Staatsbürgers erfordert wird. Auch müssen die Fremden, um gleiches Recht mit den Eingebornen zu geniessen, in zweifelhaften Fallen beweisen, dass der Staat, dem sie angehoren, die hierländigen Staatsbürger in Rucksicht des Rechtes, wovon die Frage ist, ebenfalls wie die seinigen behandle.

§ 34. Die personliche Fähigkeit der Fremden zu Rechtsgeschäften ist insgemein nach den Gesetzen des Ortes, denen der Fremde vermöge seines Wohnsitzes, oder, wenn er keinen eigentlichen Wohnsitz hat, vermoge seiner Geburt als Unterthan unterliegt, zu beurtheilen; in so fern nicht für einzelne Fälle in dem Gesetze etwas Anderes verordnet ist.

§ 35. Ein von einem Ausländer in diesem Staate unternom-

muje się interesami z innymi, przez co nadaje im prawa, bez włożenia na nich wzajemnych obowiązków; interesa to, albo według niniejszej ustawy, albo według ustawy, której cudzoziemiec jako poddany podlega, ocenione być powinny stosownie do tego, jak która z tych ustaw ważności wzmiankowanego interesu więcej sprzyja.

§ 36. Jeżeli cudzoziemiec w kraju tutejszym i z tutejszo-krajowym obywatelem wchodzi w stosunki obustronnie obowiązujące, stosunki te zawsze według niniejszej ustawy ocenione być powinny; jeżeli zaś w czynność tę wchodzi z cudzoziemcem, ustawa niniejsza wtenczas tylko ma być stosowaną, kiedy nie ma dowodu, że przy jej przedsiębraniu miano wzgląd na inną ustawę.

§ 37. Czynności prawne przez cudzoziemca z cudzoziemcami lub poddanymi tutejszo-krajowymi za granicą przedsiębrane, oceniane być mają podług ustaw obowiązujących w miejscu, gdzie ich dokonano, jeżeli przy przed-

---

menes Geschäft, wodurch er Anderen Rechte gewähret, ohne dieselben gegenseitig zu verpflichten, ist entweder nach diesem Gesetzbuche, oder aber nach dem Gesetze, dem der Fremde als Unterthan unterliegt, zu beurtheilen; je nachdem das eine oder das andere Gesetz die Giltigkeit des Geschäftes am meisten begünstiget.

§ 36. Wenn ein Ausländer hierlandes ein wechselseitig verbindendes Geschäft mit einem Staatsbürger eingeht, so wird es ohne Ausnahme nach diesem Gesetzbuche; dafern er es aber mit einem Ausländer schliesst, nur dann nach demselben beurtheilet, wenn nicht bewiesen wird, dass bei der Abschliessung auf ein anderes Recht-Bedacht genommen worden sei.

§ 37. Wenn Ausländer mit Ausländern, oder mit Unterthanen dieses Staates im Auslande Rechtsgeschäfte vornehmen, so sind sie nach den Gesetzen des Ortes, wo das Geschäft abgeschlossen worden, zu beurtheilen; dafern bei der Abschliessung nicht offenbar

siębraniu ich nie miano oczywiście innej ustawy na względzie i jeżeli temu nie sprzeciwiają się przepisy § 4.

§ 38. Posłom, pełnomocnikom państw obcych, tudzież osobom w ich służbie zostającym, przysługują ułatwienia, wynikające z prawa narodów i traktatów.

Co do praw cudzoziemców istnieją traktaty państwowe:

1. Z Belgią z d. 6 grudnia r. 1891 l. 22 d. u. p. ex 1892.

2. Z Bułgaryą z d. 21 grudnia r. 1896 l. 120 d. u. p. ex 1897.

3. Z Chinami z 2 wrześ. 1869, l. 58 d. u. p. z r. 1872, który stanowi w art. 43, że poddanych chińskich należy w Austro-Węgrzech uważać na równi z poddanymi państw, najbardziej uprzywilejowanych.

4. Z Danią z 14 marca 1887, l. 91 d. u. p., którego artykuł II. ust. 1 opiewa: »Wysokie strony kontraktujące zabezpieczają sobie nawzajem stanowisko przyznane narodowi, najbardziej uprzywilejowanemu, tak pod względem przywozu, wywozu, przewozu i wogóle wszystkiego, co odnosi się do przedsiębiorstw handlowych, żeglugi, prowadzenia handlu i przemysłu, jak co do wypłaty należytości za takowe«. Postanowienia te wedle art. IV nie stosują się do duńskich Antyl i Grenlandyi.

5. Z Egiptem z d. 16 sierp. r. 1890 l. 226 d. u. p.

6. Z Grecyą z 11 kwiet. 1887, l. 95 d. u. p., którego art. I opiewa: »Przynależni do państwa, statki i towary każdej

---

ein anderes Recht zum Grunde gelegt worden ist, und die oben im § 4 enthaltene Vorschrift nicht entgegen steht.

§ 38. Die Gesandten, die öffentlichen Geschäftsträger und die in ihren Diensten stehenden Personen geniessen, die in dem Völkerrechte und in den öffentlichen Verträgen gegründeten Befreiungen.

z obu wysokich stron kontraktujących zażywać mają na obszarach drugiego przywilejów, immunitetów i ułatwień wszelkiego rodzaju, które przyznano narodem, najbardziej uprzywilejowanym. Postanowienia te nie rozciągają się atoli na rybołostwo, ani na żeglugę pobrzeżną, ani na kabotaż, co do których pozostają w zastósowaniu dotyczące ustawodawstwa obu państw«.

7. Z Hawai z 18 czerwca 1875 l. 87 d. u. p. z r. 1876, którego art VII opiewa: »Prynależni państwowi każdej z wysokich stron kontraktujących mają mieć prawo na obszarze strony drugiej nabywać i posiadać własność wszelkiej jakości i rodzaju, czy to dóbr ruchomych, czy nieruchomych, i mają mieć możność rozrządzania w tej mierze wedle swego upodobania, czy to przez sprzedaż, darowiznę, zamianę, ostatnią wolę, lub jakikolwiek inny sposób; również mają przynależni państwowi każdego z obu państw mieć możność dziedziczenia własności, znajdującej się w drugiem państwie, wstępowania bez przeszkody w posiadanie przypadającej im własności i rozporządzania w tej mierze wedle upodobania«.

8. Z Hiszpanią z 3 czerw. 1880, l. 29 d. u. p. z r. 1881 którego art. III opiewa: »Odnośnie do nabywania posiadania nieruchomości wszelkiego rodzaju, równie jak rozrządzania niemi mają przynależni każdej z obu stron umawiających się zażywać na obszarze drugiego praw krajowców«. Art. IV: »Przynależni każdej strony umawiającej się mają na obszarze drugiej zażywać tak co so swej osoby, jak co do swej własności tych samych praw i tych samych przywilejów, które służą i będą służyć krajowcom, zawsze jednak z zachowaniem ustaw krajowych«.

9. Z Japonią z d. 5 grudnia r. 1897 l. 218 d. u. p. 1898.

10. Z Liberyą z 1 września 1866 l. 129 d. u. p. z r. 1867 art. 2: »W odwzajemnieniu za to mają statki i obywatele rzeczypospolitej liberyjskiej używać w portach austr otwartych dla obrotu, i na austr. targach handlowych tej samej opieki i przywilejów, jakie mają narody najbardziej uprzywilejowane«.

11. Z Koreą z roku 1892 l. 156 d. u. p. ex 1892.

12. Z Niemcami z roku 1891 l. 15 ex 1892.

13. Z Persyą z 17 maja 1857, l. 74 d. u. p. z r. 1858 art. 8: »Wszystkie umowy i inne zobowiązania poddanych obu wysokich dworów, odnoszące się do interesów handlowych, utrzymują wiernie w mocy szanowne rządy i będą chroniły z największą dokładnością«.

14. Z Północną Ameryką z 8 maja 1848 l. 179 d. u. p. z r. 1850, art. I: »Przynależnym państwowym każdej ze stron kontraktujących ma w państwie drugiej służyć wolność rozporządzania dobrami ruchomymi, testamentem, darowizną lub w inny sposób; ich dziedzice uprawnieni do tego testamentem, ab intestato lub darowizną, mają następować po nich w posiadaniu tych dóbr ruchomych, jeżeli są przynależnymi państwowymi jednej z obu stron kontraktujących; mają mieć możność tak osobiście, jak przez drugich, którzy w ich miejsce działają, posiadanie takowych obejmować, wedle chęci z nimi postępować, bez opłaty innych podatków nad tę, którym podlegają przy takiej sposobności mieszkańcy kraju, w którym dobra się znajdują«. Art. II: »Jeżeli przez śmierć jakiego posiadacza nieruchomości lub własności gruntowej, znajdującej się na obszarze jednej ze stron kontraktujących, nieruchomości te lub własność gruntowa wedle u. kraju przejść mają na przynależnego strony drugiej, zabezpieczy mu się dwuletnia zwłoka.... do ich sprzedaży, je-

śli wedle u. kraju, gdzie majątek nieruchomy leży, niezdolny jest do jego posiadania«.

15. Z Portugalią z 13 stycznia 1872 l. 7 d. u. p. z r. 1873, którego art. I opiewa: »Obustronnie przynależni nie będą płacić innych danin nad te, jakie będą pobierane od własnych poddanych odnośnie do nabycia i posiadania własności ruchomej i nieruchomej, przy sposobności prowadzenia interesów handl. i przem, tudzież w portach, miastach i innych miejscowościach obu obszarów państwowych, czy będą tam stale osiadłymi,, czy tylko będą przebywali chwilowo«.

16. Z Rosyą z 14 września 1860 l. 272 d. u. p. art. 13: »Poddani każdej z wysokich stron kontraktujących mają, jeżeli się stosują do u. krajowych.... 2) uprawnienie w miastach i w portach do najmu lub posiadania domów, magazynów, bud i gruntów, których potrzebują,..« Art. 14 »Władze kraj. nie mają czynić żadnej przeszkody w dowolnem rozporządzaniu własnością, z zastrzeżeniem atoli ustawowych praw i roszczeń, którychby mogły przeciw nim dochodzić inne osoby prywatne albo które wynikają ze zobowiązań względem państwa, jakoteż ograniczeń przepisanych u. państwowemi względem posiadania dóbr nieruchomych«. Oprócz tego traktat z roku 1894 l. 142 d. u. p.

17. Z Rumunią z roku 1894 l. 116 d. u. p.

18. Ze Serbią 9 sierpnia r.1892 l. 104 d. u. p. ex 1893.

19. Ze Szwecyą i Norwegią z roku 1873 l. 60 ex 1874 i roku 1892 l. 122 ex 1893.

20. Ze Szwajcaryą z roku 1891 l. 18 d. u. p. ex 1892.

21. Ze Syamem z 8 maja 1871, l. 8 d. u. p. z r. 1873, którego art. 3 stanowi: »Obustronni poddani mają na obszarach strony drugiej zażywać stosownie do istniejących u. zupełnej

ochrony osoby i własności; winna przysłużać poddanym i okrętom obu wysokich mocarstw, umowę zawierających, pełna wolność handlu i żeglugi w każdej części obustronnych terytoryów».

22. Z Wielką Brytanią z roku 1876 l. 144 d. u. p. ex 1877.

23. Z Włochami z d. 6 grudnia 1891 l. 17 d. u. p. ex 1892.

24. Ze Zanzibarem z d. 11 sierpnia 1887 l. 29 d. u. p. ex 1889.

25. Z Francyą z roku 1874 l. 27 d. u. p. i z roku 1885 l. 165 d. u. p.

Państwa, z którymi zawarto umowy o wolnoprzesiedlność, są wedle r. m. z 22 września 1858, l. 154 d. u. p. następujące: Anhalt-Bernburg (d. n. z 18 lut. 1847, l. 1035 z. u. s.); Baden (trakt. p. z 17 wrześ. 1808, l. 859 z. u. s. i dk. n. z 13 maja 1816, l. 1244 z. u. s.); Bawarya (pt. z 26 czerw. 1804, l. 670 z. u. s.; dk. n. z 15 lut. 1811, l. 928 z. u. s.; dk. n. z 26 kwiet. 1811 i 8 czerw. 1816, l. 943 i 1254 z. u. s.); Belgia (trakt. p. z 9 lipca 1839, l. 370 z. u. s.); Dania (dk. n. z 27 grud. 1816, l. 1306 i z 8 lip. 1830, l. 2473 z. u. s.); Grecya (trakt. h. i żegl. z 4 mar. 1835, l. 87 z. u. s.); Frankfurt (d. n. 15 lipca 1840 l. 454 zb. u. s.); Hanower (d. n. 14 marca 1837 l. 213 zb. u. s., m. r. z 27 lipca 1853 l. 149 d. u. p.); Hessen-Kassel (dk. n. z 5 list. 1837 l. 241 z. u. s.); Hessen-Darmstadt (trakt. p. z 23 maja 1837, z. u. pol. l. 65, str. 521); Hiszpania (trakt. handl. i żegl. z 1 maja 1825, art. 31); Meksyk (trakt p. z 18 lipca 1842 l. 626 z. u. s.); Nassau (dk. n. z 13 maja 1816, l. 1244 z. u. s); Niderlandy z Luxemburgiem (trakt. p. z 7 utego 1840 l. 406 z. u. s.); Niemcy (pat. 2 marca r. 1820

l. 1652 zb. u. s.; d. n. 12 października 1827 l. 2312 zb. u. s.); Oldenburg (dk. n. z 27 sierp. 1842, l. 638 z. u. s.); Prusy (dk. n. z d. 10 października 1835 l. 89 z. u. s. i rk. m. z 8 wrześ. 1852 l. 180 d. u. u. p.); Rosya (dk. n. z 14 czerw., 28 paźdz. 1824 i z 3 czerw. 1825 l. 2015, 2047 i 2102 z. u. s.); Saksonia (dk. n. z 11 list. 1835, l. 93 z. u. s.); Sachsen-Coburg-Gotha (trakt. p. z 13 marca 1852 l. 65 d. u. p.); Schwarzburg-Sonderhausen (oświadczenie m. z 24 list. 1864 l. 1 d. u. p. z r. 1865); Stany Zjednoczone półn. Ameryki (trakt. dodatkowy z 8 maja 1848, l. 179 d. u. p.); Szwecya i Norwegia (dk. n. z 15 stycz. 1820 l. 1642 z. u. s.); Szwajcarya (pt. z 21 sierp. 1814 l. 680 z. u. s.; dk. n. z 18 lip. 1818, l. 1475 z. u. s.; dk. n. z 14 mar. 1837, l. 185 z. u. s.; oświadczenie m. z 14 list. 1851, l. 8 d. u. p. z r. 1852), Wirtembergia (dk. n. z 13 grud. 1837, d. 245 z. u. s.; rk. m. z 21 czerw. 1850, l. 115 d. u. p.) Następnie tego rodzaju umowy wolnoprzesiedlności istnieją z Hawają (trakt. z 18 czer. 1875, l. 87 d. u. p. z r. 1876 art. VII); z Portugalią (konwencya z 9 stycz. 1873, l. 135 d. u. p. z r. 1874 art. X). (Por. także trakt. z Hiszpanią z 3 czerw. 1880, l. 29 d. u. p. z r. 1881 Art. III i z Serbią z 9 sierp. 1892 l. 104 d. u. p. z r. 1893, art. I). — Państwa, co do których zachowuje się wzajemność na skutek wyraźnego zarządzenia bez domagania się rewersaliów de observando reciproco są: W. Brytania i Irlandya (dk. n. z 14 kwiet. 1829, l. 21357—2017; z 18 lut. 1834, l. 6143—469; i z 12 list. 1841 l. 34481—3195); Francya (d. k. n. z 9 czerw. 1835, l. 30 z. u. s.); Mołdawia (dk. n. z 24 lut. i 23 paźdz. 1820, l. 1651 i 1712 z. u. s.). Co do Brazylii orzeka rk. m. sp. z 29 maja 1883, l. 8378, że od spadków po Brazylijczykach zmarłych w Austryi, nie ma być uiszczane-

przesiedlne, gdyż go nie żądają od spadków po austr. obywatelach, zmarłych w Brazylii. Wogólności przesiedlne żądane być może tylko w przypadkach wzajemności. (u. zas. z 21 grud. 1867, l. 142 d. u. p. art. 4).

Starr, Die Rechtshülfe gegenüber dem Auslande, Wien 1878; Ulbrich, Staatsrecht, str. 117 nast. (z r. 1883); Vesque-Pütlingen, Internationales Privatrecht (1878); Bar, Theorie u. Praxis des Internationalen Privatrechts (1889); tudzież Lehrb. d. i. Pr. 1892; Martin w Arch. f. prakt. R. W. N. F. V, str. 225 n.; Jettel, Handbuch des internat. Privat- u. Strafrechts (1893); Meili, Int. Privatrecht (1892); Niemeyer i Neumann (niżej cytowane dzieła); Zittelmann (1897 i 1898); Unger, System I str. 149 n.; Pfaff-Hofmann Exc. I str. 103 n.; Schiffner, § 21; Burckhard, Syst. II, str. 45 nast.; Stubenrauch przy §-ie 4 i od § 33 do 38 k. c.; Pfaff-Krainz, § 21 n.; Till, § 29; Zoll iun. str. 45 nast.

O konferencyach państw w sprawie p. pryw. patrz G. Z. 1894 Nr. 21 nast., dwie rozprawy Kasparka we wydawn. Akad. Um. z r. 1894 i 1895; Meili. Das intern. Privatrecht und die Staatenkonferenzen in Haag, Zurich 1900.

P. nadto Geller w C. Bl. VI str. 385 n. i IV str. 193 n.; Böhm, Räumliche Grenzen der Rechtsnormen, 1890; Kasparek, Prace instytutu dla pr. międzyn. w wyd. Akad. Um. z r. 1884 i Fierich Ksawery, Nauka o sądach cyw. I, str. 51—69.

P. wreszcie literaturę podaną w tekscie i uwagach przy poszczególnych kwestyach.

I. Interpretacya §§ 4, 33—38 i 300 k. c.

Znaczenie pierwszego zdania §-u 4-go występuje na jaw na tle np. §§ 7[2], 763, 1349, 39 k. c. W granicach przeto państwa, dla którego kodeks cywilny ogłoszono, obowiązuje on wszystkich obywateli bez względu na stan, płeć, religię etc. Por. ust. VII pat. obw. Wedle d. kanc. nadw. z d. 15 grudnia r. 1838 (zbiór ustaw prowinc. dla niższej Austryi, tom 20 str. 1058) kodeks cywilny obowiązuje wszystkie osoby, znajdujące się w rzeczywistej służbie niemieckiego zakonu, a mieszkające w budynkach tegoż zakonu we Frankfurcie nad Menem, tudzież te osoby przynależne

do poprzednich, których właściwość sądową ocenia się w ustawach austryackich wedle sądu właściwego dla głowy familii. Na podstawie analogii z d. 19 sierpnia r. 1826 l. 2215 zb. u. s. (wydrukowanym wyżej na str. 223) tudzież wedle § 21 art. II editto politico di navigazione mercantile Austriaca z d. 25 kwietnia r. 1774 okręty austryackie, a to wojenne wszędzie, handlowe zaś na pełnem, nie podlegającem obcej zwierzchności państwowej morzu, są uważane za austryacki obszar państwowy.

Materyę objętą w trzeciem zdaniu § 4 i w §§ 33 do 38 tudzież w § 300 k. c. formułuję za Burckhardem (§ 74) w ten sposób, że zajmują się one rozwiązaniem pytania, czy sędzia austryacki, mający rozstrzygnąć jakiś prawny stosunek, ma przytem stosować tylko prawo austryackie, czy też w pewnych okolicznościach może zastosować prawo obce, a jeżeli tak, to kiedy to ma się stać i jakie zagraniczne prawo ma być stosowane? Zacytowane paragrafy dają odpowiedź twierdzącą, na pytania zaś, kiedy to obce prawo ma być stosowane i jakie obce prawo ma być do tego użytem, dają odpowiedź w odniesieniu do poszczególnych stosunków, a mianowicie: w odniesieniu do zdolności osobistej (§§ 4 i 34), do rzeczy (§ 300) i do interesów prawnych (§§ 35 do 37 k. c.). Odpowiedź na powyżej sformułowane pytanie poprzedza tak zw. zasada wzajemności formalnej (formelle Reciprocität), wypowiedziana w § 33 k. c. Związek tej zasady z materyą, określoną wyżej, jest taki, że wedle ustawodawstwa austr. używanie (Genuss) praw przez cudzoziemców jest w o g ó l e zależne od zachowania wzajemności formalnej. Wyjątkowe stanowisko w kwestyi, która nas tutaj zajmuje, mają osoby, używające prawa tak zw. exterytoryalności, a mówi o nich § 38 k. c.

Powyższy wywód miał na celu wykazać, dlaczego o §§ 4, 33 do 38 i 300 k. c. mówimy razem. Już z zaznaczonych punktów wynika, że te paragrafy nie wyczerpują wszystkich przypadków, w których może mieć zastowanie obce prawo. Z tego powodu wskazanem będzie przejść je w systematycznym porządku i uczynimy też to niżej w drugim ustępie (II). Obecnie ograniczymy się do ścisłej egzegezy przepisów, zawartych w zacytowanych paragrafach, aby je módz o d r a z u zastosować w odnośnych punktach ustępu drugiego. Obszerniej zastanowimy się tylko nad temi kwestyami, które w podanym niżej (po II) systematycznym przeglądzie nie mają

miejsca, to jest nad zasadą formalnej wzajemności i nad exterytoryalnością.

W zacytowanych paragrafach następujące punkty wymagają wyjaśnienia.

1. §§ 4 i 34 k. c. Wyrażenie »poza terytoryum państwa (ausser dem Staatsgebiete)« w § 4 oznacza okrąg, w którym ustawy austryackie nie obowiązują, a więc także Węgry i Bośnię wraz z Hercogowiną.

Przez wyrażenie »osobista zdolność (persönliche Fähigkeit)« w §§ 4 i 34 rozumieć należy zdolność prawną i zdolność do działania, por. §§ 356, 366, 865 i 1460 k. c. Zdolność ta występuje jasno na tle §§ 310, 538 do 544, 566, 568, 569, 573, 574, 865 1352 k. c.

Wedle §-u 4-go obywatel austryacki związanym jest ustawami austryackiemi w czynnościach przedsięwziętych zagranicą, pod dwoma warunkami: *a)* o ile ich osobista zdolność jest przez te ustawy ograniczoną i *b)* o ile te czynności zarazem także w tych krajach mają wywołać skutki prawne. Łącznik »i« ma tutaj to znaczenie, że oba warunki muszą kumulatywnie zachodzić, aby w takim przypadku módz do czynności obywatela austr. stosować ustawy austryackie. Stwierdzają to materyały do kodeksu cywilnego, p. Pfaff-Hofmann, Exc. do § 4, str. 103 (»Kurz: Zeiller besorgte mit Recht, das »und als« könnte disjunctiv gemeint werden, während es coniunctiv gemeint war. Mit anderen Worten: in § 15 i. f. Westgal. G. B. ist Ein Fall mit zweifacher Voraussetzung gemeint, während man glauben könnte, jede der beiden Voraussetzungen constituirt schon für sich einen Fall«).

Gramatyczna interpretacya użyta do pierwszego z powyższych założeń, o których mówi § 4 k. c., to jest do zdania »o ile te ustawy ograniczają ich osobistą zdolność do przedsiębrania tych czynności i aktów«, wydałaby ten rezultat, iż należałoby przypuszczać, że zdolność osobista obywatela austryackiego co do czynności, zawartych przez niego zagranicą, nie byłaby ocenianą wedle prawa austryackiego, ale wedle prawa obcego, wtedy, gdyby prawo austryackie nie ograniczało tej jego zdolności osobistej, czyli gdyby prawo obce było dla niego nieprzychylniejsze, niż prawo austryackie, czyli wreszcie, że w sprawie zdolności osobistej

należałoby zawsze stosować to prawo, które dla obywatela austr. jest niekorzystniejsze. Materyały jednak do kodeksu cywilnego, jak to wykazał Pfaff-Hofmann l. c., nie uzasadniają tego wniosku, a w literaturze jest też powszechnem zdanie, że to założenie, ten warunek § 4 »o ile te ustawy ograniczają...«, nie ma praktycznego znaczenia, p. np. Unger § 23, str. 164, uw. 3; Burckhard, § 74 str. 223 itd.

Z drugiego założenia, zawartego w § 4 k. c., a mianowicie ze zdania »o ile te czynności i akta mają zarazem w tych krajach wywołać prawne skutki«. wysnuwa Burckhard następujący wniosek: »Austr. obywatele w swojej zdolności osobistej wtedy nie są związani prawem austryackiem, jeżeli wedle ich zamiaru, który można było rozpoznać w czasie zawierania czynności, te czynności i akta nie miały wywoływać zarazem i w Austryi skutków prawnych. Jeżeli mimo tego zamiaru, objawiającego się w zewnętrznych okolicznościach, skutki prawne zajdą w Austryi lub sądzia austryacki ma orzekać o skutkach, które zaszły zagranicą, to wtedy zdolność osobistą należy oceniać nie wedle prawa austr. ale wedle prawa obcego«. Burckhard podaje jako przykład przypadek, wedle którego 21-letni austryacki poddany, mieszkający w Berlinie, zawarł umowę o adaptacyą mieszkania znajdującego się tamże, powrócił do Wiednia, nie zapłaciwszy za adaptacyą i we Wiedniu zostaje pozwany o zapłatę. Wedle zapatrywania Burckharda zdolność do zawarcia małżeństwa austryackiego obywatela ocenianąby była wedle prawa obcego, gdyby dowodnie dało się wykazać, że w chwili zawarcia małżeństwa nie miał zamiaru wracać do Austryi (był np. zbiegiem politycznym). Wedle mojego zapatrywania rozumowanie Burckharda jest mylne. Opiera on cały swój wywód na wyrażeniu »sollen« w § 4 k. c. Otóż wedle m. z. w § 4 użyto takiego zwrotu, ponieważ redaktorowie mieli na myśli »czynności i akta« w chwili ich powstawania, w chwili ich narodzin. Patrząc z tego punktu, mogli myśleć o »skutkach« tych czynności tylko jako o rzeczach przyszłych i nadali odpowiednią formę zdaniu, które o tych skutkach mówiło. Że tak jest, wydaje mi się niewątpliwem z całej stylizacyi § 4. Zawarte w nim postanowienie sformułowano ze stanowiska obywatela, który jest związany tą a tą ustawą. Z takiego stanowiska tylko chwila po-

wstania czynności mogła być punktem wyjścia. Gdyby ten sam przepis sformułowano ze stanowiska »sędziego, który już ustawę stosuje«, to wydaje mi się pewnem, że owo drugie założenie w § 4 opiewałoby: »o ile te czynności i akta wywołały w tych krajach skutki prawne«. Utwierdza mnie w tem redakcya § 5 kodeksu Józefińskiego, który miał formę »czynności i umowy poddanych tego państwa, zawarte zagranicą, mają skutki prawne i tutaj, o ile... poddani tego państwa nie są do nich wedle tutejszych ustaw niezdolni«. Protokoły stwierdzają, że redaktorowie ze zasadą tego paragrafu zupełnie się zgadzali, a szło im tylko o uwydatnienie różnicy między »formą« a »zdolnością osobistą«. Jeżeli zaś tak jest, jeżeli więc myśl zawarta w dzisiejszym § 4 k. c. jest równoznaczną z myślą zawartą w § 5 kod. Józ., to wniosek Burckharda musi upaść, bo ten § 5 kod. Józ. nie daje mu żadnego oparcia[1]).

Wobec tego zdanie § 4 »o ile te czynności i akta mają zarazem w tych krajach wywołać skutki prawne« należy uważać tylko za stwierdzenie rzeczy, która się sama przez się rozumie, której przypomnienie jednak było tutaj dla wyrażenia zasady w całości potrzebnem.

§§ 4 i 34 k. c. odpowiadają na pytanie, czy, kiedy i jakie obce prawo ma sędzia stosować co do zdolności osobistej, § 4 k. c. twierdzi, że co do zdolności osobistej austryackiego obywatela należy stosować prawo austryackie nawet wtedy, jeżeli czynności i akta przedsięwzięte zostały zagranicą. Warunki, pod którymi ma się to stać, przedstawiono wyżej. Na pytanie przeto sformułowane powyżej odpowiada § 4 k. c. przecząco, idzie zaś w niem o obywatela austryackiego. Natomiast co do zdolności osobistej cudzoziemca decydować ma sędzia austryacki stosownie do postanowienia § 34 k. c. wedle prawa obcego. Zachodzi teraz pytanie, wedle jakiego obcego prawa? Gdyby § 34 k. c. był sformułowany

---

[1]) Burckhard powołuje się jeszcze na I § 15 kod. zach. gal., który mniej więcej miał stylizacyą taką, jak dzisiejszy § 4 k. c., z tą różnicą, że w zdaniu, które omawiamy, było „mają i mogą wywołać skutki prawne“. Wyraz „mogą“ przemawiałby tem bardziej tylko za tem, że stylizacya była wynikiem punktu widzenia, z którego redaktorowie patrzyli na „czynność i akta“, to jest, że omawianą zasadę sformułowali ze stanowiska obywatela, a nie sędziego, i mieli na myśli chwilę powstania, a nie chwilę, w której sędzia już orzeka.

wany konsekwentnie, to jest zgodnie ze zasadą wypowiedzianą w § 4 k. c., to powinienby orzekać, że za podstawę służyć tu ma prawo tego państwa, którego obywatelem jest cudzoziemiec. Czy w wyrażeniu § 34 »według ustaw, którym cudzoziemiec ze względu na swe zamieszkanie lub gdyby go nie miał, ze względu na urodzenie podlega jako poddany« — jest naruszoną ta konsekwencya, czy nie?

Jestem zdania, że ta konsekwencya nie została naruszoną, t. j. że wedle § 34 k. c. zdolność osobistą cudzoziemca należy oceniać wedle praw tego państwa, którego jest obywatelem. Dowodzę tego: *a)* w § 34 k. c. wyrazy »jako poddany« odnoszą się tak do słów »ze względu na swe zamieszkanie«, jak i do słów »ze względu na urodzenie«, o zamieszkaniu zaś i o urodzeniu wspomniano dlatego, bo są to momenta ważne dla oznaczenia, którego państwa ktoś jest obywatelem; *b)* następny § 35 k. c. przeciwstawia tutejszemu ustawodawstwu tylko ustawodawstwo tego państwa, którego cudzoziemiec jest poddanym, nie można więc sądzić, by w poprzednim paragrafie przyjętą była inna zasada; *c)* tem bardziej nie można tak sądzić, że historya kodyfikacyi (Ofner I str. 50 nast.) wykazuje, iż dzisiejsze §§ 33 do 37 k. c. były razem omawiane, powstały odrazu, trudno więc przypuszczać, by bez uzasadnienia w dwóch przypadkach tej samej materyi przyjęto dwie różne zasady, to jest inną w § 34, a inną w § 35 k. c. [1]).

---

1) W literaturze kwestya jest sporną. Zdania wypowiedzianego w tekście bronią: Zeiler do § 34; Winiwarter I, 157; Vesque-Puttlingen, Inter. Privatrecht, 56, 227; Randa w Grunhut VI, 785; Rittner, Eherecht, 38; Sernec w G. H. z r. 1885 Nr. 38; Krasnopolski w Grunhuta X, 464; Fuchs, Siebenburger Ehen, Wien, 1889 str. 101; Bar, Intern. Privat. 1889, I str. 264; Jettel Intern-Privat - u. Strafr. str. 24; Stubenrauch do § 34; Till, I str. 130; Zoll jun. I str. 48

Natomiast Unger (I, 149, 164, 165, 189), Kirchstetter (do § 34), Schiffner (I, 64), Pfaff-Hofmann (Exc. I, 107), Singer (Beitrage zum oestr. Eherecht w G. Z. 1877 str 317), Harum (w Haimerls Mag VIII, str 317). pierwej Randa (Erwerb der Erbschaft, 8) i Krainz-Pfaff (I str. 35) sa zdania, że zdolność osobistą cudzoziemca ocenia się wedle prawa ich miejsca zamieszkania.

Pośrednie stanowisko zajmuje Burckhard (II str. 226).

Za zdaniem przyjętem w tekście przytoczyć jeszcze można słowa Zeillera (p Ofner I str. 5): „Die Fähigkeit zu Rechtsgeschaften musse man aus den vaterländischen Gesetzen des Handelnden beurtheil " tudzież jego uwagę (Ofner

2. § 33 k. c. Powiedzieliśmy, że §§ 4, 34 do 37 i 300 k. c. rozwiązują pytanie, czy, kiedy i jakie obce prawo może stosować sędzia austryacki? Przed rozstrzygnięciem jednak tego pytania należało określić w ogóle, jakie stanowisko prawne zajmują cudzoziemcy w państwie austryackiem, czyli jak w obradach nad kodeksem (Ofner I str. 53) podniósł Ehrenberg, należało rozstrzygnąć, czy »cudzoziemcy w naszem państwie mogą dochodzić i czy mogą nabywać równe z tutejszymi obywatelami prawa«? Otóż na to pytanie odpowiada § 33 k. c., przyznając cudzoziemcom stanowisko prawne (»prawa i obowiązki«) równe z obywatelami austryackimi. Czyni to jednak naturalnie w dziedzinie prywatno-prawnej (wynika to niewątpliwie z protokołów, p. głos Sonnenfelsa u Ofnera I str. 52 i uwagę rady państwa u Ofnera II str. 496), a nadto w zależności od dwóch warunków: *a)* że do używania praw nie jest wymaganem wyraźnie obywatelstwo austryackie i *b)* że państwo, do którego cudzoziemiec należy, postępuje co do prawa, o które chodzi, z austryackimi obywatelami tak samo, jak ze swymi. Co do pierwszego warunku, to nie odgrywa on roli w dziedzinie prawa prywatnego. Co do drugiego warunku, to jest on wypływem tak zwanej zasady formalnej wzajemności, polegającej na tem, że nie stanowi różnicy, czy postępowanie z austryackim obywatelem zagranicą zgadza się z prawem austryackiem, czy nie, byle tylko obywatel austryacki miał zapewnione stanowisko równe temu, które ma obywatel odnośnego obcego państwa. (Inaczej przedstawia się tak zwana materyalna wzajemność, p. z jednej strony Stubenrauch do § 33 uwaga 3, z drugiej strony Burckhard II str. 216 uw. 9).

Zachodzi pytanie, czy i kto ma udowodnić, że austryacki poddany ma w państwie, do którego należy cudzoziemiec, używający danego prawa, stanowisko równe co do tego prawa stano-

l c.; „Wir wollen, dass die persönliche rechtliche Fähigkeit unserer Mitburger überall nach unseren vaterländischen Gesetzen ermessen werde; wir müssten also auch das Namliche bei Fremden gelten lassen“. Wprawdzie można zauważyć, że wyraz „vaterländisch“ wymaga wyjaśnienia, a mianowicie czy przez „Vaterland“ należy rozumieć państwo zamieszkania, czy obywatelstwa, — to jednak za przyjęciem tego ostatniego, t. j. państwa, którego cudzoziemiec jest obywatelem, przemawia przeciwstawienie „cudzoziemca“ „naszym współobywatelom (uns re Mitburger)“. Wreszcie zaznaczam, że wedle materyałów pojęcie „Unterthan“ było identyczne z pojęciem „Staatsbürger“.

wisku obywateli tego obcego państwa. § 33 k. c. nakłada ten obowiązek na cudzoziemca, ale tylko w przypadkach wątpliwych (p. Ofner I str. 53 i II str. 334) Obecnie obowiązuje w tym względzie § 271 naszej proc. cyw., który opiewa: »Prawo obowiązujące w obcem terytoryum państwowem, prawa zwyczajowe, przywileje i statuta wymagają dowodu tylko o tyle, o ile są nieznane sądowi. Przy badaniu tych norm prawnych sąd nie jest ograniczonym do dowodów ofiarowanych przez strony; może wdrożyć z urzędu wszystkie dochodzenia, które mu się wydają potrzebne w tym celu, a w szczególności żądać interwencyi (Einschreiten) ministra sprawiedliwości«.

Tak przedstawia się sprawa, jeżeli między państwem, do którego należy cudzoziemiec, a państwem austryackiem nie ma międzynarodowej umowy (traktatu państwowego), któraby regulowała stanowisko prawne obywateli obydwóch stron w drugiem państwie. Jeżeli tak traktat został zawarty, to stanowi on prawo singularne i przedewszystkiem wedle niego należy oceniać stanowisko prawne cudzoziemca.

3. §§ 35 do 37 k. c. Zajmują się one kwestyą, wedle jakich ustaw należy oceniać akta prawne (Rechtsgeschaft, Geschäft), w których jednym z podmiotów jest cudzoziemiec Mogą tutaj zajść następujące kombinacye:

a) akt prawny przyszedł do skutku w kraju,

b) akt prawny przyszedł do skutku zagranicą.

Ad *a)* W pierwszym przypadku należy odróżnić:

α) czy akt ten wywołuje skutki prawne między cudzoziemcem a cudzoziemcem, czy też

β) między cudzoziemcem a tutejszym obywatelem. W każdym zaś z tych przypadków należy odróżnić, czy akt ten

αα) dawał prawo innym, nie obowiązując ich wzajemnie, czy też

ββ) był wzajemnie obowiązującym.

Ad *b)*. Jeżeli akt prawny przyszedł do skutku zagranicą, to obowiązuje jednakowa norma, bez względu na to, czy przyszedł do skutku między cudzoziemcami, czy też między cudzoziemcem a tutejszym obywatelem, tudzież obojętnem jest, czy akt ten jest jednostronnym, czy dwustronnym.

Nim zbadamy, w jaki sposób §§ 35 do 37 k. c. te kwestye rozstrzygają, należy stwierdzić, że przez wyrażenie »Geschäft, Rechtsgeschäft« rozumieć należy, opierając się na protokołach (Ofner, I str. 51 nastr.), tak jednostronnie obowiązujące czynności (einseitig verbindliche Handlungen), których przykładem przytoczonym przez redaktorów jest testament, jak i w ogóle wszelkie umowy. W dalszym ciągu zobaczymy, w jaki sposób należy skorzystać z tego pojęcia aktu prawnego. Powtóre należy stwierdzić, że Zeillerowi w dzisiejszych §§ 35 do 37 k. c. chodziło tylko o rozwiązanie kwestyi, czy akt (Geschäft) został sporządzony wedle prawnej formy. Z przykładów jednak, które przytaczał dla ilustracyi poszczególnych przepisów, widzimy, że te przepisy mają rozstrzygać także i o treści aktu. Wogóle Zeiller uważał, że dzisiejsze §§ 33 do 37 k. c. »wyczerpują w zupełności wszystkie stosunki« (Verhältnisse) cudzoziemców, o ile wchodzą one w dziedzinę prawa prywatnego.

Z tego, co dopiero powiedziano, wynika, że wyrażenie »akt prawny (Rechtsgeschäft)« ma tutaj znaczenie każdej czynności, wywołującej pewne skutki prawne, tudzież że przepisy §§ 35 do 37k. c. służyć mają za normę przy ocenianiu nie tylko formy, ale i treści aktu.

Przy interpretacyi paragrafów, którymi się zajmujemy, sądzę, że wystarczy takie określenie aktu prawnego (Rechtsgeschäft), jakie podałem; w dalszym ciągu, to jest w systematycznem przedstawieniu międzynarodowego prawa prywatnego (niżej pod II) wykażę, jakie rodzaje zdarzeń prawnych wedle dzisiaj przyjętego systemu dadzą się podciągnąć pod to pojęcie. Z §§ 35 do 37 k. c. można stwierdzić tylko tyle, że akt prawny (Rechtsgeschäft) jest wedle nich czynnością zależną od woli i to czynnością wywołującą skutki prawne. Że jest czynnością zależną od woli, wynika z roli, którą wedle tych paragrafów odgrywają »osoby«. Że jest czynnością, wywołującą skutki prawne, wynika z tego, że te paragrafy mówią o ich »ocenieniu (beurtheilen)«. Nie można jednak z przepisów tych wysnuć żadnego wniosku o stosunku woli do skutków, a wskutek tego należy przestrzedz przed identyfikowaniem kodeksowego aktu prawnego z tem pojęciem aktu prawnego,

które jest przyjętem w pewnej części literatury prawniczej[1]). Powtóre należy przestrzedz przed identyfikowaniem kodeksowej »jednostronności« aktu prawnego i kodeksowej »dwustronności« aktu prawnego z tem pojęciem, które w literaturze takie same nazwy noszą, a oznaczają niezupełnie to samo, co myśli kodeks. Wedle kodeksu akt prawny jest albo takim, że »daje innym prawa, nie obowiązując ich wzajemnie«, albo też jest »wzajemnie obowiązującym«. Jakie pojęcia wedle dzisiejszego systemu dadzą się podciągnąć pod to kodeksowe określenie, zobaczymy niżej (II), tutaj wystarczy umieścić tylko te przestrogi.

Przed przystąpieniem do rozstrzygnięcia przypadków, któreśmy wyżej wyliczyli, warto przytoczyć zasady, wedle których Zeiller (u Ofnera l. c.) proponował to rozwiązanie. Wedle niego zasady te opiewają: jednostronnie obowiązujące czynności należy o ile możności utrzymać w mocy stosownie do woli działającego; przy dwustronnie obowiązujących aktach powinien tutejszy obywatel w tutejszem terytoryum państwowem stosować się do formy przyjętej przez tutejsze ustawy; poza tem zaś formę prawną należy wziąć z ustaw tego miejsca, gdzie akt został zawarty (geschlossen).

Stosownie do tych zasad rozstrzygnięto przewidziane przypadki w następujący sposób:

a) Akt prawny przyszedł do skutku w kraju.

α) Akt prawny wywołuje skutki prawne między cudzoziemcem a cudzoziemcem;

αα) Akt ten daje prawa jednej stronie, nie obowiązując jej wzajemnie.

Wedle § 35 k. c., który »cudzoziemca« przeciwstawia »innym«, a więc tak »cudzoziemcom«, jak i »austr. obywatelom«, należy taki akt prawny oceniać albo wedle ustaw tutejszych albo wedle ustaw państwa, którego obywatelem jest cudzoziemiec, w miarę tego, które z tych ustawodawstw sprzyja więcej ważności tego aktu. Postanowienie to jest więc wypływem pierwszej z powyżej przytoczonych zasad Zeillera.

ββ) Akt jest wzajemnie obowiązującym.

---

[1]) Z tego powodu w tłómaczeniu paragrafów 35 do 37 k. c. nie przywiązywałem wagi do jednostajności nomenklatury.

Wedle § 36 k. c. (2-gie zdanie) nale y go oceniać wedle tutejszych ustaw tylko wtedy, kiedy nie ma dowodu, że przy przedsiębraniu go miano wzgląd na inną ustawę. Postanowienie to nie jest w zupełności zgodne z trzecią z wyżej przywiedzionych zasad Zeillera, co dowodzi, że przy ocenianiu tych przypadków, o których kodeks wyraźnie nie mówi, należy tem bardziej być ostrożnym w wys uwaniu wniosków z owych zasad Zeillera. Należy dodać, że w obradach postanowienia §§ 35 do 37 k. c. przeszły tylko większością głosów.

β) Akt prawny wywołuje skutki prawne między cudzoziemcem a tutejszym obywatelem.

αα) Akt daje prawa jednej stronie, nie zobowiązując jej wzajemnie.

§ 35 k. c. rozstrzyga tylko ten przypadek, gdy zobowiązanym jest cudzoziemiec, a prawa otrzymuje tutejszy obywatel. Ma wówczas zastosowanie ustawodawstwo tego państwa, które ważności aktu najbardziej sprzyja. Natomiast nie jest rozstrzygniętym przypadek, gdy tutejszy obywatel jest zobowiązanym, a cudzoziemiec otrzymuje prawo. Wedle pierwszej zasady Zeillera należałoby go tak samo rozstrzygnąć, jak pierwszy przypadek. Czy tak jest, zobaczymy niżej (pod II).

ββ) Akt jest wzajemnie obowiązującym. Natenczas wedle § 36 (1-sze zdanie) k. c. ocenia się go bez wyjątku wedle tutejszego ustawodawstwa.

b) Jeżeli akt prawny przyszedł do skutku zagranicą, to obowiązuje zasada wypowiedziana w § 37 k. c., w razie zawarcia aktu między cudzoziemcami lub między cudzoziemcem a tutejszym obywatelem. Natomiast nie jest rozstrzygniętym przypadek, gdy akt przyszedł do skutku między tutejszymi obywatelami za granicą (patrz niżej pod III).

4. § 38 k. Materya, którą zajmuje się § 38 k. c. znaną jest w nauce pod nazwą zakrajowości (Exterritorialität)[1]. Rozumieć przez nią należy przymiot służący pewnym osobom lub pewnym częściom obszaru państwowego, mocą którego wykluczonem jest co do nich w pewnych kierunkach panowanie terytoryalnego prawa,

---

[1]) Patrz literaturę w Oesterr. Staatswörterbach w artykule Strisovera pod tyt. „Exterritorialität".

jakkolwiek wedle ogólnych zasad prawo to w tych kierunkach powinno obowiązywać. (P. definicyą u Strisovera l. c.). Osobami, którym służy przymiot zakrajowości, są wedle prawa narodów, ambasadorowie, legaci, nuncyusze, posłowie, ministrowie pełnomocni i inne osoby, uwierzytelnione przy osobie samego monarchy, sprawujący interesy obcych państw, uwierzytelnieni przy ministrze spraw zagranicznych, o ile te osoby nie są poddanymi austryackimi lub węgierskimi (d. nadw. z d. 10 kwietnia 1829 zb. u. s. 2392 i z d. 15 marca r. 1834 l. 2646 zb. u. s.); dalej ich żony, dzieci i inni członkowie rodziny, znajdujący się przy nich; osoby zatrudnione w poselstwie w charakterze urzędowym; wreszcie służba, co do której szczegółowe przepisy zawiera d. n. z d. 7 lutego r. 1834 l. 2641 zb. u. s. i z d. 2 września 1839 l. 375 zb. u. s. Dalej rozciąga się przymiot zakrajowości do budynku zamieszkanego przez posła, i na jego ruchomości, służące do urządzenia tego budynku. Konsulom nie służy w zasadzie zakrajowość, traktaty państwowe mogą postanawiać inaczej. Odrębne też stanowisko mają konsulowie w krajach wschodnich.

Dla oznaczenia zakresu zakrajowości przyjmuje się fikcyą, że państwo we wykonywaniu swej władzy ma wobec wymienionych osób takie granice zakreślone, jak gdyby te osoby znajdowały się extra territorium. Fikcya ta wiedzie do mylnych rezultatów. Raczej przyjąć należy, iż zakrajowość polega na zasadzie, że posłowie ze względu na swą osobę i wymienione rzeczy są uwolnieni od prawnego przymusu, że przeto terytoryalne prawo musi ustąpić, o ile urzeczywistnienie go za leżnem jest od możliwości użycia tego przymusu (p. Strisover l. c.).

Nas może tutaj zajmować tylko pytanie, o ile zakrajowość ma znaczenie w dziedzinie prawa prywatnego materyalnego? Pytanie to można sformułować jeszcze w ten sposób: czy i o ile do osób i rzeczy, którym służy przymiot exterytoryalności, należy w państwie austryackiem stosować inne zasady, aniżeli to się dzieje w ogóle co do cudzoziemców? Wiemy już z interpretacyi §§ 4, 33—37 k. c., że w pewnych przypadkach należy co do cudzoziemców stosować obce prawo. Wiadomości te rozszerzą się dalej przy interpretacyi § 300 k. c. i w systematycznem przedstawieniu międzynarodowego prawa prywatnego (niżej pod II). Otóż

obecnie należy zbadać, czy przymiot zakrajowości działa w ten sposób w dziedzinie prawa prywatnego materyalnego, że te zasady ulegają zmianie, czyli czy działa w ten sposób, że osoby mające przymiot zakrajowości nie podlegają temu prawu, któremuby podlegały, gdyby były cudzoziemcami, nie posiadającymi tego przymiotu.

Otóż na to pytanie należy odpowiedzieć, że w dziedzinie materyalnego prawa prywatnego przymiot zakrajowości nie wywiera żadnego wpływu, to jest że osoby i rzeczy, mające ten przymiot, podlegają takiemu prawu, jakiemuby podlegały w ogóle ze względu na swój obcokrajowy charakter (porównaj Strisover l. c.). Wyjątek przyjęto oddawna tylko w tem, że poseł nie nabywa domicilium w państwie, w którem funguje jako poseł (por. Bar I, 157, II 632).

Exterytoryalność wywiera wpływ, — pomijając prawo publiczne, — w dziedzinie procesu cywilnego, lecz w dziedzinie prawa prywatnego materyalnego, nie ma pozytywnego powodu do przyjęcia innego zapatrywania, chyba że traktaty państwowe postanawiają inaczej, bo wtedy te obowiązują[1]).

Z § 38 k. c. nie wynika nic innego. Wprawdzie z obrad nad tym paragrafem wypływa niezbicie, że redaktorowie nie doszli do zgodnego definitywnego rezultatu w tej materyi i że przez zamieszczenie przepisu o exterytoryalności chcieli tylko ostrzedz obywateli austryackich, aby przy zawieraniu interesów z posłami zagranicznymi poradzili się pierwej adwokatów, czy co do tych posłów etc. nie ma jakich szczególnych postanowień bądź w prawie austryackiem, bądź w umowach publicznych, jednakowoż z obrad tych wynika także niewątpliwie, że redaktorowie odróżniali formalne prawo prywatne od materyalnego i że co do tego ostatniego pewna ich część zajmowała stanowisko, które wyżej określiłem (Ofner I str. 56 nast.).

---

[1]) Prawdopodobnie z tego powodu, że nie odróżnia prawa formalnego od materyalnego, jest Stubenrauch (przy § 33 k. c.) — przynajmniej dla mnie — niejasnym. Nie mogę też wskutek tego powiedzieć, czy rezultaty, do jakich dochodzi, są identyczne z tymi, do których wiedzie przyjęte przezemnie stanowisko. Pewne bałamuctwo wprowadza także zaakceptowana przez niego fikcya o pobycie posłów extra territorium.

Na różnicę między formalnem prawem prywatnem a materyalnem zwracał uwagę Aichen w słowach: »W danym przedmiocie należy odróżnić dwie kwestye: 1) jakiemu prawu podlegają posłowie i 2) przed jakim sądem należy ich pozywać i w jaki sposób wykonać można przeciwko nim wyrok? Co do pierwszej kwestyi, to należałoby wedle jego zdania ogólnie powiedzieć: w interesach, które posłowie w tem państwie zawierają z naszymi poddanymi, należy postępować z nimi wedle naszych ustaw. Drugie pytanie rozstrzygają prawo narodów i umowy publiczne«. Z Aichenem zgadzał się Sonnenfels. Mówił on: »Posłom nie można przyznać ogólnego uwolnienia; przeciwnie, na podstawie naturalnego prawa państwowego i na podstawie prawa narodów można dowieść, że w zasadzie powinni w sprawach prywatnych podlegać prawu tego państwa, w którem przebywają. Tylko w publicznych funkcyach jest poseł niezależnym, zresztą jednak należy postępować z nim, jak z innym cudzoziemcem. Zresztą w naszym projekcie należy uwzględnić także naszych poddanych. Naszych poddanych może w interesach zawartych z posłami obowiązywać tylko nasze prawo, a nadto posłowie, jeżeli występują w roli powodów, pozywają naszych poddanych tylko przed naszymi sądami, a te wydadzą wyrok tylko wedle naszych ustaw. W tem leży milczący warunek, że poseł, wchodząc w interes z naszym poddanym, chciał go zawrzeć wedle naszego prawa, a ponieważ ono mu jest znane i może być przeciwko naszym poddanym zrealizowane. przeto musi się zgodzić na to, jeżeli w sporze o interes zawarty przez niego tutaj zapadnie decyzya wedle naszego prawa«. Z motywów Zeillera przebija tu sama troska o tutejszych poddanych, zawierających interesa z posłami, jakkolwiek nie wysnuł z tego konsekwencyi wyraźnych.

Najtrafniej ujął tę kwestyę Aichen. Co do Sonnenfelsa, to należy podnieść, iż niezależność posła w pełnieniu jego funkcyi publicznych nie wchodzi w problem exterytoryalności, dalsze jednak jego wywody wychodzą ze zupełnie właściwego punktu widzenia.

Zajęte przez nas stanowisko w sprawie exterytoryalności uwalnia nas od przedstawiania szczegółów tyczących się tej instytucyi, należą one bowiem wobec tego do prawa formalnego i w ogóle do prawa publicznego.

5. § 300 k. c. Materyały do kodeksu cywilnego nie dostarczają nam żadnych danych, mogących służyć do interpretacyi tego paragrafu (Ofner, I str. 221) Zużytkujemy go i wykażemy jego braki w systematycznym przeglądzie kwestyi, których rozwiązania domaga się omawiana przez nas materya (patrz niżej pod II).

III. Międzynarodowe prawo prywatne.

Ogół norm, wedle których rozstrzyga się pytania poruszone wyżej, ujęty w system, nazywa się międzynarodowem prawem prywatnem. Można je określić, jako ogół norm, rozstrzygających pytanie, którego państwa prawo należy zastosować w międzynarodowym obrocie przy ocenianiu poszczególnego stosunku prawnego (por. Jettel I str. 1). Obrót jest międzynarodowym, gdy w danym stosunku prawnym występuje cudzoziemiec lub gdy stosunek powstał zagranicą, a tutaj ma być ocenionym.

Zadaniem więc naszem będzie przejść poszczególne stosunki i rozstrzygnąć, jakie prawo należy do nich stosować w międzynarodowym obrocie.

Kwestyę tą normują §§ 4, 33 do 38 i 300 k. c. Tam, gdzie one nie wystarczają, aby rozstrzygnąć daną sprawę, należy użyć analogii. Tam, gdzie do analogii nie ma podstaw, (a dla ocenienia, gdzie to może zajść, przypomnieć tu muszę moje zapatrywanie na analogię, p. str. 186 195), wychodzić musimy ze zasady, że sędzia austryacki stosować ma zawsze ustawy austryackie, a tylko wyjątkowo ustawy państwa obcego i że te wyjątki objęte są zacytowanymi paragrafami, tam przeto, gdzie brak uzasadnienia w tych przepisach, powraca zasada, to jest: stosunek oceniać należy wedle ustawodawstwa austryackiego. Do takiego rezultatu dochodzę, stojąc na gruncie pozytywnego ustawodawstwa austryackiego. W szczególności muszę wykluczyć wszelki wpływ norm, które wytworzyła nauka prawa międzynarodowego prywatnego. Do prawa zwyczajowego należy i tutaj stosować te zasady, któreśmy poznali wyżej. Wpływ doktryn prawa pospolitego może nam pomódz tylko w granicach, któreśmy wyżej w odpowiednich miejscach określili. O traktatach państwowych nie mówimy, bo te, jeżeli normują nasze kwestye, mają zastosowanie, jako prawo singularne, przed przepisami kodeksu cywilnego.

Przypatrzmy się, czy powołane przepisy wystarczają, aby

módz rozstrzygnąć poszczególne stosunki prawne. Rozumie się, że nie pisząc monografii o międzynarodowem prawie prywatnem, musimy się ograniczyć tylko do zasadniczych stosunków.

1. Zdolność prawna i zdolność do działania. Odnoszą się tutaj §§ 4 i 34 k. c. Wyżej (pod I) przedstawiliśmy wyczerpująco całą tę kwestyą. W tym względzie dodać musimy tylko tyle, że do wspomnianych w § 34 k. c. wyjątków należą ustawy, które bezwzględnie zakazują pewnego ograniczenia zdolności prawnej, np. w Austryi ustawa zakazująca niewolnictwo. Natomiast nie podzielam zapatrywania tych autorów, którzy sądzą, że § 35 k. c. zawiera także wyjątek od zasady, wypowiedzianej w § 34 k. c. Wprawdzie § 35 k. c., jak i dwa następne, jest dosyć ogólnie sformułowany, jednakowoż nie można przypuszczać, by te paragrafy obejmowały także kwestyę zdolności osobistej, bo w takim razie § 34 k. c. nie miałby miejsca, w któremby go można zastosować. Por. także art. 84 ord. wekslowej i § 3 proc. cyw.

Co do osób prawniczych, to wedle analogii z § 34 k. c. kwestyę ich zdolności prawnej, przedewszystkiem kwestyę ich egzystencyi należy oceniać wedle prawa tego państwa, w którem powstały. Co do kwestyi powstania osoby prawniczej, p. obj. do § 26 k. c. Trafnie podnosi Burckhard (II, str. 230, uw. 35), że nie należy mięszać kwestyi uznania zagranicznej korporacyi z kwestyą dopuszczenia jej do załatwiania interesów w tutejszem państwie, przyczem powołuje się na u. z d. 27 czerwca r. 1878, l. 62 d. u. p. i l. 63 d. u. p., na rozp. z d. 29 listopada r. 1865 l. 127 d. u. p. i ustawę z d. 23 marca r. 1873, l. 42 d. u. p. zaznaczając, że sędzia austryacki może być w tem położeniu, że będzie oceniał powstały za granicą stosunek prawny zagranicznej korporacyi, chociaż jej w tutejszem państwie nie wolno zawierać interesów. Rozumie się, że nie idzie tutaj o powszechnie dozwolone interesa, ale o pewne operacye, które np. wymagają koncesyi etc.

2. Prawo rzeczowe. Jedyny przepis odnośnie do prawa rzeczowego w międzynarodowym obrocie znajdujemy w § 300 k. c. Jest on tak ogólnikowo zredagowany, że, jak z jednej strony, łatwo się zniechęcić i powiedzieć, że nic nie określa, tak z drugiej strony znowu jeszcze łatwiej popaść w niebezpieczeństwo i chcieć wszy-

stkie kwestye z prawa rzeczowego rozstrzygać na podstawie tego paragrafu. I jedno i drugie byłoby niewłaściwem.

Pierwszem pytaniem, które się tutaj nasuwa, jest kwestya, o jakiej materyi mówi § 300 k. c., a mianowicie czy mówi o nabyciu i zgaśnięciu praw rzeczowych, lub o treści, czy daje wskazówki do ocenienia charakteru prawnego rzeczy? W tym względzie zwracam uwagę, że do rozstrzygnięcia tej kwestyi powinny służyć następujące dane: napis marginesowy nad § 300 k. c., miejsce, w którem w systemie kodeksu paragraf ten umieszczono, wreszcie stosunek tego paragrafu do innych paragrafów, normujących międzynarodowe prawo prywatne, a mianowicie do §§ 4 i 33 do 38 k. c. W tym ostatnim względzie trzymać się należy tej myśli, że § 300 k. c. wtedy tylko ma racyę bytu, jeżeli normuje inne stosunki i inne rozstrzyga kwestye. niż §§ 33 do 38 k. c. — i na odwrót. Jeżeli wedle tej metody dojdziemy do rezultatu, rozwiązać wypadnie dalszą kwestyę, co należy rozumieć przez wyrazy »wszystkie inne rzeczy podlegają tymsamym ustawom, którym podlega osoba właściciela«, czyli innemi słowy trzeba będzie odpowiedzieć na pytanie, jakim to ustawom podlega »osoba« właściciela? Nasunie się tutaj wskutek tego wątpliwość, co należy rozumieć przez »osobę»; czy zdolność prawną, zdolność do działania, czy może ogół stosunków osobistych, w których osoba się znajduje. Ewentualnie może wypadnie odrazu postawić kwestyę, czy przez »ustawy, którym podlega osoba właściciela«, należy rozumieć ustawy tego państwa, którego właściciel jest obywatelem, czy tego państwa, w którem mieszka?

Dopiero po odpowiedzi na te wszystkie pytania, będziemy mogli ocenić, o ile § 300 k. c. może służyć do rozstrzygnięcia kwestyi, wyłaniających się z międzynarodowego prawa rzeczowego, ewentualnie gdzie należy szukać źródeł do ich rozwiązania.

Przystępując do pierwszego z powyżej przywiedzionych punktów i stosując się do zaznaczonej tam metody, podnosimy, co następuje.

Napis marginesowy nad § 300 k. c., opiewający »wedle jakich ustaw należy ocenić rzeczy nieruchome, a wedle jakich rzeczy ruchome», nie tłómaczy nic, jest bowiem taksamo ogólnikowym, jak i sam paragraf 300 k c., co wynika stąd, iż ten

paragraf jest wprost odpowiedzią na znajdujące się w napisie pytanie.

Gdybyśmy chcieli wyciągać jakieś wnioski z takiej okoliczności, jaką jest miejsce wyznaczone §-owi 300 w systemie kodeksu cywilnego, to przyszlibyśmy do przekonania, że paragraf ten powinien zawierać postanowienie, wedle jakiej ustawy należy oceniać charakter rzeczy, to jest wedle jakiej ustawy należy oceniać kwestyę, czy dana rzecz jest ruchomą, czy nieruchomą. Paragraf ten bowiem umieszczono we wstępie drugiej części kodeksu, mówiącym o rzeczach i ich podziale, a bezpośrednio po całym szeregu przepisów, rozstrzygających właśnie kwestyę, co należy uważać za nieruchomość, a co za ruchomość. Tymczasem z §-u 300 wynika, że zawarte w nim postanowienie oparte jest na przypuszczeniu, że pytanie, wedle jakich ustaw należy oceniać, czy rzecz w międzynarodowym obrocie ma być uważaną za nieruchomą lub ruchomą, jest już rozstrzygniętą (patrz co do tego punktu dalszy wywód).

Tak więc i ze związku §-u 300 k. c. ze sąsiednimi nie możemy powziąć żadnej wiadomości o jego treści i znaczeniu.

Pozostaje ocenić stosunek §-u 300-go do innych przepisów, normujących stosunki prawne w międzynarodowym obrocie.

Wychodzę w mojem rozumowaniu z dwóch założeń: redaktorowie przypuszczali, że §§ 33 do 38 k. c. normują wszystkie stosunki w międzynarodowym obrocie, a powtóre wyrażenie «Geschäft», »Rechtsgeschäft«, używane w §§ 35 do 37 k. c., jest wedle materyałów bardzo szeroko pojętem, mieści w sobie bowiem każdą czynność, która wywołuje skutki prawne. Że do tego wyrażenie »Rechtsgeschäft« nie przywiązywali redaktorowie jakiegoś szczególnego znaczenia, że nie ograniczali zbytnio tego pojęcia, dowodzi i ta okoliczność, że w §-ie 4 k. c. mówią o «Rechtsgeschäfte u. Handlungen«, a w §-ie 34 k. c. tylko o »Rechtsgeschäfte«, jakkolwiek tu i tam normowali tęsamą materyę, bez uzasadnienia przeto nie byliby mówili raz o »Rechtsgeschäfte u. Handlungen«, drugi raz tylko o »Rechtsgeschäfte«, gdyby do tych wyrażeń przywiązywali szczególne znaczenie.

Wychodząc z tego założenia. sądzę, że reguła zawarta w §-ie 300 k. c. nie jest równorzędną z regułami postawionemi w §§ 35 do

37 k. c., ale jest bądź wyjątkiem od tych reguł, bądź jest ich stwierdzeniem. Na tej podstawie mniemam, że § 300 k. c. wyraża tę myśl: w czynnościach, w aktach prawnych tyczących się nieruchomości obojętną jest rzeczą, czy podmiotem ich jest cudzoziemiec, czy tutejszy obywatel, zawsze bowiem takie stosunki należy oceniać wedle ustaw tego państwa, w którego okręgu nieruchomość leży; natomiast co do czynności, co do aktów tyczących się ruchomości nie jest ta okoliczność obojętną, jeżeli bowiem właścicielem tych ruchomości jest cudzoziemiec, to co do tych czynności mają zastosowanie ogólne przepisy normujące takie stosunki w międzynarodowym obrocie. W ten sposób dochodzę do przekonania, że pierwsze zdanie jest wyjątkiem od reguł zawartych w §§ 35 do 37 k. c., drugie zaś ich stwierdzeniem potrzebnem dla uniknięcia nieporozumienia, dla przedstawienia całości.

W szczególności należy zwrócić uwagę, że drugie zdanie §-u 300 k. c. »wszystkie inne rzeczy podlegają tymsamym ustawom, którym podlega ich właściciel«, nie oznacza bynajmniej, aby ruchomości podlegały prawu państwa, którego właściciel ich jest obywatelem, lub — jak inni chcą — prawu państwa, w którem ich właściciel ma miejsce zamieszkania. Powyższe zdanie §-u 300-go oznacza tylko, że, jeżeli czynność jakaś ze względu na to, że podmiotem jej jest cudzoziemiec, podlegać ma wedle ogólnych przepisów obcemu ustawodawstwu, to stanie się to, jeżeli czynność ta dotyczy ruchomości, (podczas gdy ewentualnie mogłoby się nie stać, to jest czynność ta ewentualnie nie podlegałaby obcemu ustawodawstwu, gdyby dotyczyła nieruchomości, bo ten charakter rzeczy ma osobną regułę w pierwszem zdaniu § 300-go).

Należy teraz tylko określić, jakie to akta, jakie czynności ma na myśli § 300 k. c. i sprecyzować stanowisko »rzeczy« w tych aktach. Określenie to ma znaczenie tylko dla nieruchomości, gdyż dla ruchomości obowiązują ogólne reguły.

Otóż w tym względzie sądzę, że § 300 k. c. ma tylko te akta na myśli, które mają bezpośrednio za przedmiot nieruchomość. Innemi słowy wykluczam z niego te zdarzenia, te akta, które dają tylko roszczenie osobiste o nieruchomość. W tem znaczeniu pod akta, podpadające pod regułę zawartą w pierwszem zdaniu §-u 300 k. c., podpadają wszystkie zdarzenia, których bezpośrednim skutkiem

jest nabycie lub utrata prawa rzeczowego na nieruchomości, wszystkie sposoby nabycia i utraty praw rzeczowych na nieruchomościach, a więc także i dziedziczenie, tudzież stosunki familijne o ile ich bezpośrednim skutkiem jest nabycie lub utrata nieruchomości lub odnoszących się do nich praw rzeczowych. Natomiast nie odnosi się ta reguła, jak już zaznaczono, do tego, co kodeks cywilny nazywa tytułem prawnym.

Przedstawiwszy w ten sposób znaczenie §-u 300-go, przypatrzmy się, jak wedle niego i innych znanych nam już przepisów unormowane jest prawo rzeczowe w międzynarodowym obrocie.

a) Nieruchomości.

α) Własność. Nabycie pierwotne własności na nieruchomościach ocenia się wedle praw praw państwa, w którem rzecz nieruchoma leży (lex rei sitae § 300 k. c.).

Nabycie pochodne nieruchomości ocenia się wedle lex rei sitae (§ 300 k. c.), a więc wedle lex rei sitae ocenia się kwestyę, czy własność nieruchomości nabywa się przez tradycyę, czy przez intabulacyę; wedle tejsamej zasady ocenia się, jakie wymagania muszą istnieć, aby intabulacya była możliwą itd. Czy w tych wszystkich aktach bierze udział cudzoziemiec, czy tutejszy obywatel, czy one przychodzą do skutku w kraju, czy zagranicą, jest rzeczą obojętną.

Treść prawa własności, jego granice (np. ograniczenia prawa publicznego, z drugiej zaś strony np. prawo polowania etc.) ocenia się wedle lex rei sitae.

Utrata prawa własności na nieruchomościach i dochodzenie jej ocenia się wedle lex rei sitae.

Natomiast zdolność osobista do nabycia własności lub do pozbycia się jej ocenia się wedle reguł, któreśmy poznali wyżej pod 1)

Tytuł prawny (Rechtstitel) ocenia się wedle §§ 35 do 37 k. c. (patrz niżej).

β) Taksamo ma się rzecz z innemi prawami rzeczowemi. Wszędzie ocenia się odnośne akty wedle lex rei sitae. Krainz-Pfaff (I, § 22 podaje dobry przykład w tym względzie: jeżeli w miejscu, w którem jest rzecz położona, znaną jest instytucya hipoteki generalnej, to taka hipoteka powstanie, chociaż zdarzenie, uzasadniające ją, przyszło do skutku w kraju, w którym obowiązuje zasada specyalności hipoteki.

b) Ruchomości.

Stanowisko, które m. z. zajmuje kodeks cywilny wobec ruchomości, streszcza się w tem, że na ocenienie stosunków prawnych, odnoszących się do ruchomości, wpływa znów kwestya, kto jest ich właścicielem, cudzoziemiec, czy tutejszy obywatel. Drugie zdanie §-u 300 k. c. wyraża tylko tę myśl, że co do ruchomości kwestya właściciela ich ma znaczenie — w przeciwstawieniu do nieruchomości, gdzie osoba właściciela nie odgrywa żadnej roli. Rozumie się, że, pojmując w ten sposób drugie zdanie §-u 300 k. c., przyznajemy zarazem, że zawiera ona tylko przepis, że nie należy tak postępować, jak z nieruchomościami, ale nie zawiera przepisu, jak zresztą należy postępować. Na ostatnie to pytanie trzeba szukać odpowiedzi gdzieindziej. Nim ją znajdziemy, przedstawię w kilku słowach, że nadawanie drugiemu zdaniu § 300 k. c. innego znaczenia, niż to, które wyżej przyjąłem, nie może się utrzymać.

Jeżelibyśmy przypuścili, że cytowane zdanie »alle übrige Sachen stehen mit der Person ihres Eigenthümers unter gleichen Gesetzen« ma pozytywne znaczenie, a nie jest tylko wywołane potrzebą zaznaczenia, że co do ruchomości rzecz się ma inaczej, niż co do nieruchomości, — to znaczenie tego przepisu mogłoby polegać tylko na tem, że co do ruchomości należałoby stosować zawsze ustawodawstwo tego państwa, którego obywatelem jest ich właściciel. Przez wyrażenie bowiem »Person« w § 300 k. c. możemy rozumieć tylko »zdolność osobistą«, tę zaś wedle §§ 4 i 34 ocenia się wedle praw państwa, do którego się przynależy. Powstałaby wtedy kwestya, jakie to stosunki, czy akta, tyczące się ruchomości, należy oceniać wedle tego przepisu? Czy wszystkie? Jeżeli tak, to co do ruchomości §§ 35 do 37 k. c. nie miałyby nigdy zastosowania. Jeżeli nie wszystkie, to należy rozstrzygnąć, co jest kryteryum przy tej segregacyi? Ale wyłania się i druga wątpliwość. Przy pochodnym sposobie nabycia własności mamy dwóch właścicieli, któregoż więc ma na myśli § 300 k. c.? Żadnej z tych kwestyi nie rozstrzyga § 300 k.

Autorowie, którzy przyjmują, że druga część zdania paragrafu 300 k. c. daje pozytywną regułę, i którzy tłómaczą ją w drodze interpretacyi historycznej w ten sposób, że ten przepis przyjął

tak zwane statuta personalne, przecież nie przeprowadzają tej teoryi konsekwentnie. Powstaje najpierw u nich kwestya, czy przez statuta personalne należy rozumieć prawo państwa zamieszkania, czy obywatelstwa. Wedle prawa austryackiego tylko to drugie przypuszczenie jest uzasadnione (§ 4 i 34 k. c.), dlatego też nie sądzę, by zapatrywanie Burckharda, przyjmującego prawo państwa zamieszkania, było uzasadnione. Ale oprócz tego np. Krainz-Pfaff, przyjmujący co do ruchomości statuta personalne, robi przecież różnice co do nabycia pochodnego i pierwotnego, a w tem ostatniem co do nabycia przez przerobienie i co do nabycia w inny sposób, nie podaje jednak na poparcie żadnego pozytywnego przepisu, a tylko argumenta, dowodzące niepraktyczności innego zapatrywania (Krainz-Pfaff § 22, str. 59, uw. 31 i 32). Dowolnie także, jak sądzę, przyjmuje Krainz, że przy pochodnem nabyciu rozstrzygają statuta personalne dotychczasowego właściciela, bo uwaga jego, że »nabycie zawiera w sobie także i utratę, dla tej ostatniej zaś z pewnością prawo dotychczasowego właściciela jest obowiązującem«, — jeżeli ma mieć wogóle jakieś znaczenie, — potrzebuje sama udowodnienia.

Teorya statutów personalnych zastosowana do ruchomości jest niedostateczną i zawodzi także i w tym przypadku, gdy właściciel rzeczy ruchomej jest nieznanym, gdy mamy do czynienia z res publicae, gdy wreszcie własność ruchomości jest sporną. Wspomnieliśmy już wyżej, że § 300 k. c. nie rozstrzyga nadto, co należy uważać za ruchomość, a co za nieruchomość w międzynarodowym obrocie.

Powszechnem jest zapatrywanie, że kodeks austryacki w drugiem zdaniu §-u 300-go przyjął co do ruchomości teoryę statutów personalnych Zapatrywanie to opiera się na interpretacyi historycznej. Jakkolwiek w materyałach do kodeksu nie znajduję żadnych wskazówek przemawiających za tem, to jednak nie chcę przeczyć, że redaktorowie byli wyznawcami tej teoryi. Od wyznawania jednak jakiejś teoryi do kodyfikacyi nieraz daleka droga. Dlatego śmiało twierdzę, że albo redaktorowie skodyfikowali tę teoryę w § 300 zd. 2-gie nad wyraz niedołężnie, albo też że mamy tu do czynienia z jednym z przykładów owej mistrzowskiej w swoim rodzaju stylistyki redaktorów kodeksu austryackiego, stylistyki, która

z jednej strony obawia się generalizacyi, z drugiej zaś pragnie uniknąć zbytecznego ścieśnienia, która pragnie zachować charakter prawniczy, a z drugiej strony chce być zrozumiałą, popularną i przystępną. Kto zna kodeks austryacki i wniknął w materyały, ten, jak sądzę, przyjmie drugą hypotezę. Ścisłość wymagała określenia: 1° w jakim kierunku, pod jakim względem ruchomości podlegają tymsamym prawom, którym podlega właściciel; 2° jaki właściciel, ten, który pozbywa własność, czy ten, który ją nabywa; 3° jakim ustawom podlega wogóle osoba, czy tu mowa o ustawach państwa zamieszkania, czy obywatelstwa? Zamiast tego wszystkiego znajdujemy w § 300 k. c. zdanie, które może odpowiedzieć na powyższe pytanie w sposób, jaki kto chce.

Prawnik, zajmujący się badaniem pozytywnego prawa, znajduje się wobec takiego stanu rzeczy w położeniu, z którego może wybrnąć w dwojaki sposób: albo wezwie na pomoc historyę, albo uwzględni całość przepisów w odnośnej materyi i będzie usiłował pogodzić je ze sobą i wysnuć z nich ogólne zasady, któreby posłużyły w drodze dedukcyi do rozstrzygnięcia poszczególnych przypadków. Starałem się wykazać wyżej, że historyczna interpretacya nie daje zadowalniających rezultatów. Przyjmuję więc drugą metodę, która, sądzę, powinna mieć zawsze pierwszeństwo.

Na tej podstawie dochodzę do następujących rezultatów: co do nieruchomości obojętnem jest, kto jest podmiotem odnośnych aktów, cudzoziemiec, czy obywatel austr., zawsze bowiem decyduje lex rei sitae; natomiast co do ruchomości w międzynarodowym obrocie okoliczność, że podmiotem odnośnych aktów jest cudzoziemiec, a nie obywatel austr., lub na odwrót, jest znowu ważną i pełną znaczenia. Tyle tylko mówi § 300 k. c., nie podaje natomiast reguły, któraby co do ruchomości to stanowisko rozprowadzała. W tym stanie rzeczy należy użyć do tego zasad przyjętych w §§ 35 do 37 k. c., do czego jesteśmy uprawnieni z dwóch powodów, raz dlatego, że wedle zamiaru redaktorów paragrafy te miały normować wszystkie stosunki cudzoziemców, a powtóre z tego powodu, że, jak to wyżej (pod I) stwierdzono, wyrazy »Geschäft,« »Rechtsgeschäft« są tak szeroko pojęte, że mieszczą się w nich z pewnością i takie akty, jak te, których bezpośrednim skutkiem

jest powstanie lub zgaśnięcie praw rzeczowych. Chodzi tylko o to, jak zastosować te paragrafy 35 do 37 do naszej kwestyi.

Kryteryum, wedle którego §§ 35 do 37 k. c. polecają stosować bądź tutejsze bądź obce ustawodawstwo, jest okoliczność, gdzie odnośna czynność została przedsięwziętą. Dla czynności przedsięwziętych w tutejszem państwie, obowiązuje prawo tutejsze; dla czynności przedsięwziętych za granicą, prawo obce. Wyjątki od tych zasad polegają na umowie (w § 36 ostatnie zdanie, w § 37 ostatnie zdanie), której kodeks zaznacza jednak granice. Jeżeli oprócz tego kodeks w § 35 k. c. podaje regułę, dozwalającą na wybór prawa, to nie zmienia to zasady, a jest tylko objawem łagodniejszego traktowania takich czynności, którychby nikt nie przedsiębrał, gdyby ich sobie naprawdę nie życzył (p. wyżej str. 318).

Jeżeli zasady te zastosujemy do praw rzeczowych na ruchomościach, to otrzymamy jako rezultat: akta, których bezpośrednim wynikiem jest powstanie lub utrata praw rzeczowych na ruchomościach, należy oceniać wedle ustaw tego państwa, w których te akta się wydarzyły. Na tej podstawie możemy powiedzieć, że nabycie względnie utratę własności na ruchomościach ocenimy wedle prawa tego państwa, w którem nastąpiło połączenie, okupacya, tradycya etc. etc. Taksamo ma się rzecz co do zasiedzenia. Wymagania potrzebne do zasiedzenia ocenić należy wedle ustaw tego państwa, w którem je ukończono, bo dopiero ukończone zasiedzenie daje prawo. Stosownie do tego oceniać należy także posiadanie. Zastosować doń należy prawo tego państwa, w którem posiadanie się odbywa. Tosamo należy powiedzieć o nabyciu i utracie służebności i prawa zastawu na ruchomościach.

Wedle tego rozstrzygnięcia powiemy, że Francuz, sprzedający w Austryi austryackiemu obywatelowi ruchomości, znajdujące się w Austryi, przeniesie na niego własność, jeżeli nastąpi tradycya, bo prawo austryackie jej wymaga, a czynność, z której wypływać ma własność, została przedsięwziętą w Austryi (inaczej Krainz-Pfaff str. 59, uw. 31). Nie potrzeba także uciekać się do żadnych ubocznych względów (por. Krainz-Pfaff, str. 60), aby powiedzieć, że do powstania prawa zastawu, ustanowionego tutaj przez cudzoziemca na ruchomościach, znajdujących się w Austryi, potrzeba tradycyi, chociaż cudzoziemiec jest obywatelem, (czy też ma do-

micilium?) w kraju, gdzie takiej tradycyi nie potrzeba. Natomiast jeżeli cudzoziemiec państwa, w którem obowiązuje prawo pospolite, ustanawia w Austryi na swoich rzeczach, znajdujących się w jego państwie (nie w Austryi), hypotekę generalną, to z aktu tego nie powstanie wobec austryackiego sędziego prawo zastawu, bo prawo austryackie, które tu ma zastosowanie, nie zna hypoteki generalnej (niewyraźnie rozstrzyga tę kwestyę Krainz-Pfaff I, str. 60, bo twierdzi tylko, że akt taki będzie w każdym razie ważnym, ale nie mówi, czy powstało prawo zastawu, czy nie. Wogóle wywody Krainza-Pfaffa są w tej materyi dobrym przykładem, ile to zastrzeżeń i wyjątków, nie dających się pozytywnie uzasadnić, należy przyjąć, aby co do ruchomości utrzymać teoryę statutów personalnych).

Rezultaty, do których doszedłem wyżej, są prawie takie same, jak gdybyśmy co do ruchomości przyjęli teoryę, że w międzynarodowym obrocie stosować do nich należy legem rei sitae. Ale najpierw rezultaty te będą identyczne tylko co do pierwotnych sposobów nabycia własności, a powtóre są one jednakowe z łatwo zrozumiałych przyrodzonych, fizycznych powodów, nie zaś dlatego, by co do ruchomości uzasadnioną była w kodeksie zasada legis rei sitae. Powtóre co do pochodniego nabycia własności, nie można wszędzie i zawsze mówić o tej identyczności. O ile idzie o pochodne nabycie własności na ruchomościach w Austryi, to bez względu na to, kto i od kogo ją nabywa, obowiązywać będzie prawo austryackie, tutaj równoznaczne z lex rei sitae, bo do nabycia własności potrzeba w Austryi tradycyi. Ale w takim np. przypadku, gdy austryacki obywatel we Francyi sprzedał Francuzowi rzeczy znajdujące się w Austryi i nie tradował mu ich, lecz powróciwszy do Austryi sprzedał komu innemu z tradycyą, — należy przyznać owemu Francuzowi skargę wydobywczą, bo akt, z którego wypływa jego prawo, zdarzył się we Francyi, tam zaś do nabycia własności nie potrzeba tradycyi, code civil zaś oprócz przepisu o nieruchomościach (art. 3) nie zawiera żadnego innego z dziedziny prawa międzynarodowego prywatnego[1]).

---

[1]) Ten ostatni przykład powinien być rozstrzygnięty tak, jak w tekście, bez względu na teoryę, którą ktoś przyjmuje co do ruchomości Kontrakt kupna-sprzedaży, zawarty między cudzoziemcem a tutejszym obywatelem zagranicą powinien

Odpowiedzieć jeszcze należy na pytanie, wedle jakiego prawa należy rozstrzygnąć spór o to, czy rzecz jest ruchomą, czy nie. Stosownie do całego powyższego wywodu odpowiemy, że tę kwestyę należy ocenić wedle tego prawa, pod którego panowantem powstał akt, będący przyczyną, że ta kwestya powstała.

Dodaję w końcu, że w nauce i w nowszych ustawodawstwach przeważa dziś zapatrywanie, że do ruchomości należy stosować lex rei sitae. (Patrz Neumann, Internationales Privatrecht, str. 6 § 14 i str. 78—85, Niemeyer Vorschläge zur Kodification des des intern. Pr. str. 247 i 106). Rezultaty, do których doszedłem, zgodne są, jak już wspomniałem, w przeważnej części z teoryą, akceptującą co do ruchomości legem rei sitae. Jeżeli jednak n. p. u Neumanna niema wzmianki o przypadku tego rodzaju, jak ten, który podałem (a wedle którego idzie o to, czy Francuz nabywa od obywatela austryackiego własność rzeczy, znajdujących się w Austryi, bez tradycyi na podstawie kontraktu, sporządzonego we Francyi) — to prawdopodobnie dlatego, że Neumann przyjmuje legem tego miejsca, w którem się »urzeczywistnia« pewien stan, którego prawne skutki w odniesieniu do ruchomości mamy ocenić (§ 14 ustęp 1-szy: »Das Recht, nach welchem die rechtlichen Wirkungen eines Thatbestandes in Beziehung auf eine Sache zu beurtheilen sind, bestimmt sich nach dem internationalen Privatrecht des Ortes, an welchem sich die Sache zur Zeit der Verwirklichung des Thatbestandes befindet«). Wobec takiego postawienia kwestyi możliwość takiego przypadku, jak w podanym przykładzie, mogła mu się nie nasunąć.

3. Prawo obligatoryjne.

Wobec pojęcia »Rechtsgeschäft«, przedstawionego wyżej, jasne jest, że austryackie międzynarodowe prawo obligatoryjne unormowane jest w §§ 35 do 37 k. c.

a) Umowy. Stanowisko kodeksu cywilnego w sprawie aktów prywatnych, a więc także i umów w międzynarodowym obrocie przedstawiliśmy już wyżej przy interpretacyi §§ ów 35 do 37 k. c. (str. 318 n.). Wypada nam wyjaśnić jeszcze tylko następujące punkty.

---

być wedle § 37 k. c. ocenionym wedle obcego ustawodawstwa (z podanym tam wyjątkiem), w całości, a więc i co do skutków. Gdy zaś skutkiem jego jest wedle tego obcego ustawodawstwa przejście prawa własności na kupującego przeto powstanie tego prawa własności powinno być tutaj uznane.

§ 35 k. c. mówiąc o aktach prawnych, które dają prawa jednej stronie, nie zobowiązując jej wzajemnie, ma na myśli, o ile idzie o umowy, kontrakty nieodpłatne.

Wedle § 36 k. c. należy umowę zawartą w kraju między cudzoziemcami oceniać wedle austryackiego ustawodawstwa tylko wtedy, jeżeli niema dowodu, że przy zawieraniu umowy miano wzgląd na inną ustawę. Uważa się, że miano wzgląd na inną ustawę, jeżeli wyraźnie ustanowiono miejsce wypełnienia umowy.

§ 35 k. c. rozstrzyga tylko ten przypadek, gdy zobowiązanym jest cudzoziemiec, a prawa otrzymuje tutejszy obywatel. Natomiast nie jest rozstrzygniętym przypadek, gdy tutejszy obywatel jest zobowiązanym, a cudzoziemiec otrzymuje prawa. Wedle m. z. postanowienie §-u 5-go jest wyjątkowe, należy je więc ściśle tłómaczyć. Z tego powodu do owego nierozstrzygniętego przypadku stosuje ogólną zasadę, wedle której umowy oceniać należy wedle prawa miejsca ich zawarcia, a więc gdy umowa przyszła do skutku w kraju, stosować należy ustawodawstwo austryackie.

§ 37 nie rozstrzyga przypadku, gdy obywatele austryaccy zawierają ze sobą umowę zagranicą. Jeżeli nie umówili się, jakie prawo należy stosować do ich umowy, to wedle ogólnej zasady oceniać ją należy wedle prawa miejsca, w którem umowę zawarto.

Wyjątek wypowiedziany w § 35 k. c. znalazł zastosowanie co do dokumentów spisanych w języku hebrajskim w d. n. z dnia 19 lipca r. 1816, l. 1266 zb. u. s. (por. d. n. z d. 22 października r. 1814, l. 1106, i z d. 4 marca r. 1846, l. 938 zb. u. k.).

Co do § 37 k. c. por. § 81, l. 2 i 4 ord. egzek.

Ustawodawstwo austryackie przyjęło co do umów zasadę, że oceniać je należy wedle ustaw tego państwa, w którem umowa została zawartą (locus regit actum). Oprócz wyjątku określonego w § 35 k. c. zna jeszcze ustawodawstwo ten, że stronom wolno się umówić o inne prawo, aniżeli prawo miejsca powstania umowy. Ta specyalna umowa o inne prawo ograniczona jest tylko tem, że tutejsi obywatele, zawierający w Austryi umowę obustronnie obowiązującą z cudzoziemcami, nie mogą się umówić o inne prawo, w takim przypadku bowiem ma zastosowanie zawsze prawo austryackie (1-sze zdanie §-u 36 k. c.). Natomiast nie sądzę, by po-

zytywnie dało się uzasadnić twierdzenie niektórych pisarzy, że strony mogą wybierać tylko między prawem miejsca zawarcia umowy, a prawem miejsca wykonania umowy. w §§ 36 i 37 k. c. bowiem użyto wyrażenia ogólnego »inne prawo«.

O miejscu zawarcia umowy mówić będziemy w prawie obligatoryjnem. Tutaj zwrócić należy uwagę tylko na kilka szczegółów.

Jeżeli umowę zawarto między nieobecnymi, to miejscem zawarcia umowy jest miejsce otrzymania odpowiedzi od oblata.

Jeżeli miejsce zawarcia umowy nie da się wyznaczyć (n. p. umowę zawarto we wagonie w czasie podróży przez kilka państw), to należy stosować do niej prawo tego państwa, o którego zastosowanie umówiono się, oznaczając np. miejsce wykonania umowy; gdyby tego punktu nie umówiono, to wedle ogólnej zasady należałby zastosować prawo austryackie (por. Burckhard II, str. 236).

Wedle powyższych zasad należy stosownie do tego, cośmy wykazali przy interpretacyi §§ 35—37 k. c., stosować prawo miejsca zawarcia umowy tak przy ocenianiu formy umowy, jak i jej treści, a więc z wyjątkiem zdolności osobistej do wszystkich wymagań, a więc do ewikcyi, laesio enormis, wpływu błędu, przymusu itd., przedawnienia, zaskorialności, wysokości odsetek, skutków prywatno-prawnych itd.

b) Obligacye z występków oceniać należy wedle prawa miejsca popełnionego czynu. Wynika to wprost z §§ 35 do 37 k. c., w których w porównaniu i w zestawieniu z § 4 k. c. obok »Geschäft« albo nawet, jak to z materyałów widać we wyrażeniu »Geschäft« mieści się także i pojęcie »Handlung«. Wedle tego prawa oceni się przeto wynagrodzenie szkody. Ocenianie odpowiedzialności za cudze czyny zależy od stosunku, jaki zachodzi między sprawcą a odpowiadającym. Stosownie do tego mogą tu wejść w zastosowanie np. przepisy familijnego prawa międzynarodowego, przepisy prawa miejsca popełnienia występku etc.

c) Obligacye płynące z innych źródeł. Rozstrzygającem jest zawsze miejsce odnośnej czynności (§§. 35—37 k. c.). Neumann w swoim projekcie (l. c. § 17) trafnie wyklucza z tego rodzaju obligacye te, które mają swe źródło w stosunkach familijnych i spadkowych, bo co do nich obowiązują odrębne przepisy. Następnie zaś dzieli te obligacye na takie, które powstały z okazyi jakiegoś

stosunku prawnego istniejącego między stronami, i takie, które wypłynęły z jakiegoś zdarzenia, nie będącego w związku z żadnym stosunkiem prawnym. W motywach wywodzi (str. 95 n.), że rozchodzi się tu o przypadki zbogacenia, negotiorum gestio i t. d. W pierwszej kategoryi przypadków stosować należy do takiej obligacyi to prawo, któreby się stosowało do owego stosunku prawnego, będącego przyczyną jej powstania, w drugiej zaś kategoryi przypadków prawo miejsca, w którem zdarzenie nastąpiło. Rozróżnienie to, przyjęte przez Neumanna, ułatwia zoryentowanie się w danym przypadku.

4. Prawo małżeńskie.

a) Formę zawarcia małżeństwa oceniać należy wedle prawa tego państwa, na którego terytoryum małżeństwo zawarto. Wynika to z §§ 35 do 37 k. c. Stosownie do tego przyjąć należy, że np. cywilne małżeństwo austryackiego obywatela z Francuzką, zawarte we Francyi, jest w Austryi ważnem mimo braku kościelnych zapowiedzi i kościelnego ślubu. Na odwrót cudzoziemcy, zawierający małżeństwo w Austryi, muszą się stosować do tutejszych przepisów o formie zawarcia małżeństwa. W praktyce wyrobiło się zapatrywanie, że małżeństwo austryackich obywateli, zawarte zagranicą, jest ważne, jeżeli przy jego zawarciu zachowano wymagania prawa austryackiego; ważność takiego małżeństwa nie ulega wątpliwości, chociaż nie zachowano przy jego zawarciu form, przepisanych przez prawo zagraniczne. Patrz orzeczenie z d. 13 grudnia 1893, l. 14.420 u Linksa 3533; z d. 20 listopada 1894, l. 12.254 w G. Ztg. 1895, nr. 17; z d. 29 listopada r. 1893, l. 13.551 w Jur. Bl. 1894, nr. 4. Praktyce tej możnaby przyznać racyę, gdyby takie zawarcie małżeństwa zagranicą przy zachowaniu form wymaganych przez ustawodawstwo austryackie było faktycznie możliwem. Należy przyznać jej racyę, ponieważ §§ 36 i 37 k. c. wogóle zezwalają na zastosowanie obcego prawa. Jednakowoż faktycznie zawarcie małżeństwa przy zachowaniu formalności prawa austryackiego w obcem państwie, którego ustawodawstwo różni się co do przepisów o formie małżeństwa od ustawodawstwa austryackiego, jest niemożliwem, ponieważ zagranicznemu duszpasterzowi brak charakteru urzędowego, którego austryackiemu duszpasterzowi użycza ustawodawstwo austryackie.

b) Przy badaniu austryackiego międzynarodowego prawa prywatnego w przedmiocie materyalnych wymagań (materielle Erfordernisse) małżeństwa, czyli — jeżeli zechcemy patrzeć z negatywnego punktu widzenia — tak zwanych przeszkód do małżeństwa (Ehehindernisse), należy rozróżnić, czy te przeszkody odnoszą się do zdolności osobistej nupturientów, czy też do samego aktu, jakim jest bezwątpienia w rozumieniu §§ 36 i 37 k. c. akt zawarcia małżeństwa (udowadnia to Burckhard II, § 74, uw. 53). Do pierwszych należy stosować przepisy zawarte w §§ 4 i 34 k. c., do drugich przepisy zawarte w §§ 36 i 37 k. c.

Stosownie do tego zdolność osobistą do zawarcia małżeństwa (zdolność prawną i do działania) oceniać należy wedle prawa tego państwa, którego obywatelami są nupturienci, i to odnośnie do każdego z nich z osobna wedle jego prawa. Zdolność osobistą austryackiego obywatela do zawarcia małżeństwa należy więc oceniać zawsze wedle prawa austryackiego (§ 4 k. c.), zdolność osobistą zaś cudzoziemca do zawarcia małżeństwa wedle prawa tego państwa, którego jest obywatelem (§ 34 k. c.). Jeżeli małżeństwo ma być zawarte między obywatelami różnych państw, to zdolność osobistą nupturientów do zawarcia małżeństwa ocenić należy wedle dwóch odnośnych praw dla każdego z nich wedle jego prawa, jednakowoż nie in abstracto, ale in concreto, to jest ze względu na dany związek małżeński, a wie, czy w ogólności mają zdolność do zawarcia małżeństwa.

Natomiast jeżeli owe przeszkody odnoszą się do samego aktu zawarcia małżeństwa, a należą tutaj braki w oświadczeniu woli, a mianowicie przymus i błąd, to stosownie do zasad przyjętych w §§ 36 i 37 k. c., ważność małżeństwa oceniać należy wedle prawa tego państwa, w którem małżeństwo zostało zawarte, a więc wedle prawa austryackiego, jeżeli małżeństwo zostało zawarte w Austryi, a wedle odnośnego prawa zagranicznego, jeżeli małżeństwo zostało zawarte zagranicą. W tym punkcie zgadzam się w rezultatach ze Stubenrauchem (I, str. 124 n.), jednakowoż nie z motywami, które na poparcie swego zdania przytacza. Błędu i przymusu nie można uważać za momenty, będące w ścisłym związku z formalnościami zawarcia małżeństwa. Stosuje się do nich przepisy §§

36 i 37 k. c. dlatego, ponieważ te przepisy odnoszą się nietylko do formy aktu, ale także do jego treści i skutków prawnych.

P. przepisy ustawowe podane na str. 465 n. co do małżeństw cudzoziemców.

c) Co do stosunków osobistych między małżonkami, to wedle kodeksu cywilnego austryackiego stwierdzić można tylko tyle, że tak w tym razie, gdy się przyjmuje, że je należy oceniać wedle miejsca zamieszkania, jak i wtedy, gdy się uważa, że decyduje tutaj prawo miejsca obywatelstwa, będzie to prawo miejsca zamieszkania męża, prawo miejsca obywatelstwa męża (§§ 91 i 92 k. c.). Kodeks cywilny jednak nie rozstrzyga, które z tych praw należy do stosunków osobistych między małżonkami stosować. Nie można tych stosunków podciągać pod reguły §§ 36 i 37 k. c., bo są one przeważnie natury publiczno-prawnej. Z tego właśnie powodu, o ileby szło o użycie analogii, należałoby mojem zdaniem stosować do nich te przepisy, które kodeks cywilny postanowił dla zdolności osobistej, a więc stosunki osobiste między małżonkami oceniać wedle prawa tego państwa, którego mąż jest obywatelem (§§ 4, 34 k. c.). Zapatrywanie to przeważa także w nauce prawa międzynarodowego prywatnego (p. Neumann §. 20 projektu i str. 104 n. motywów). I w tym jednak drzypadku należałoby przyjąć pewne ograniczenia, jak te, że sędzia austryacki nie może dozwolić, by mąż wykonywał nad żoną większą władzę, niż ją uznaje prawo austryackie, tudzież że wzajemne prawa i obowiązki małżonków mogą być dochodzone tylko w tej drodze, którą dopuszcza ustawodawstwo państwa, gdzie dochodzenie ma nastąpić, a więc w Austryi ustawodawstwo austryackie.

d) Prawo majątkowe małżeńskie.

Co do ustawowego prawa majątkowego małżeńskiego, to tesame względy, które przemawiają za przyjęciem prawa osobistego małżonka jako prawa, wedle którego oceniać należy stosunki między małżonkami, przemawiają także za przyjęciem tegożsamego prawa przy ocenianiu ustawowego prawa małżeńskiego. Natomiast nie widzę już tych względów przy umownem prawie majątkowem małżeńskiem (Ehepacten) i tutaj uważam, że należy do nich stosować te zasady, które obowiązują dla umów w międzynarodowym obrocie. Nauka prawa międzynarodowego prywatnego przyj-

muje i dla umów małżeńskich prawo osobiste małżonka, jednakowoż argumentacya, która ma za tem przemowiać, wydaje mi się dosyć dowolną.

Zakaz darowizny między małżonkami oceniać należy stosownie do reguł zawartych w §§ 4 i 34 k. c.

Teoretycy, którzy tak dla ustawowogo, jak i dla umownego prawa majątkowego małżeńskiego stawiają jednakowe normy, opierają się na tem, że i ustawowe prawo ma charakter umowny, obowiązuje bowiem tylko wtedy, gdy strony inaczej się nie umówią, a więc niejako gdy strony chcą tak właśnie urządzić swoje stosunki majątkowe, jak przepisuje ustawa. Nie sądzę, by ten pogląd miał uzasadnienie np. wobec obowiązku alimentacyi, chyba, że go wykluczymy z prawa majątkowego małżeńskiego. Oprócz tego dziedziczenie małżonków ab intestato powinno taksamo zwrócić uwagę, że inaczej należy oceniać ustawowe, a inaczej umowne prawo małżeńskie.

W każdym razie za zastosowaniem do umownego prawa małżeńskiego reguł o umowach przemawiają wyraźne przepisy (§§ 35 do 37 k. c.), mówiące wogóle o umowach, a więc i o umowach małżeńskich. Natomiast zastosowanie prawa osobistego małżonka do umów małżeńskich może być tylko pośrednio udowodnionem. a to, o ile mnie się wydaje, de lege lata (mówimy o austryackiem prawie międzynarodowem). Inaczej ma się rzecz z ustawowem prawem małżeńskiem. Tutaj, jak i w kwestyi stosunków między małżonkami, brak pozytywnego przepisu w kodeksie austryackim, używam więc analogii, która mojem zdaniem przemawia za przyjęciem osobistego prawa małżonka, to jest prawa tego państwa, którego małżonek był obywatelem w czasie zawarcia małżeństwa.

e) Separacyę i rozwód ocenić należy wedle osobistego prawa małżonka w czasie wniesienia skargi, a więc wedle prawa tego państwa, którego małżonek jest obywatelem. Powody, które za tą zasadą przemawiają, są tesame, któreśmy wyżej przytoczyli przy ocenianiu stosunków między małżonkami Sądzę jednak, że dla każdego prawa da się uzasadnić wyjątek, że sędzia austryacki nie uwzględni takiej przyczyny separacyi lub rozwodu, wziętej z obcego

ustawodawstwa, która nie jest znaną ustawodawstwu austryackiemu. Za przyjęciem tego wyjątku przemawiają względy obyczajowe.

Jeżeli separacya lub rozwód zostały orzeczone zagranicą, a małżonkowie podlegają tutejszemu prawu i potem powstaje kwestya, czy tę separacyę lub rozwód należy tutaj uznać, to to należy przyjąć zgodnie z powyżej przedstawionemi zasadami, że tę kwestyę należy ocenić wedle prawa, które wedle międzynarodowego prawa prywatnego było osobistem prawem małżonka w czasie wniesienia skargi. Jeżeli tem prawem było prawo austryackie, to separacya i rozwód wtedy mogą być uznane, jeżeli nastąpiły z przyczyn uznanych przez prawo austryackie. (Por. Neumann § 2 projektu i str. 115 nast. motywów).

f) Zaręczyny, p. przy § 45 i 46 k. c.

5. Stosunek rodziców do dzieci. Kodeks cywilny austr. nie zajmuje się tą sprawą, o ile idzie o prawo międzynarodowe. Do rozstrzygnięcia przeto wyłaniających się stąd kwestyi użyć należy analogii. Nie jest spornem, że szukać jej należy ze względu na naturę stosunku rodziców do dzieci w §§ 4 i 34 k. c., a więc zachodzące tu przypadki rozstrzygać wedle prawa osobistego odnośnych podmiotów tych stosunków, tj. wedle prawa państwa, którego obywatelami są odnośni uczestnicy danego stosunku. W szczególności nasuwają się tutaj następujące kwestye:

a) wedle jakiego prawa ocenia się ślubne pochodzenie dziecka;

b) wedle jakiego prawa ocenia się legitymacyę i adopcyę;

c) wedle jakiego prawa ocenia się stosunek prawny między rodzicami a dziećmi ślubnymi (a więc powstanie, zgaśnięcie i rozmiar władzy rodzicielskiej, względnie ojcowskiej); wreszcie

d) wedle jakiego prawa oceniać należy stosunek rodziców do dziecka nieślubnego?

We wszystkich tych kwestyach należy stosować, jak już powiedziano, prawo osobiste. W przypadkach pod *a)* wchodzi w zastosowanie prawo osobiste ojca w chwili urodzin dziecka; w przypadku pod *b)* prawo osobiste uczestników odnośnych stosunków w chwili legitymacyi, względnie adopcyi; w przypadku pod *c)* prawo osobiste ojca, względnie po jego śmierci matki, i to każdoczesne prawo osobiste, a więc o powstaniu władzy rodzicielskiej, względnie ojcowskiej decyduje prawo osobiste w chwili jej powstania;

a zgaśnięciu prawo osobiste w chwili zgaśnięcia, wreszcie o treści tej władzy kazdoczesne prawo osobiste. W przypadku pod *d*) prawo osobiste ojca nieślubnego dziecka co do stosunku tego ostatniego do ojca, prawo osobiste zaś matki co do stosunku dziecka do matki. W praktyce i w nauce sporną jest kwestya skargi o ojcowstwo. Tak w tej kwestyi, jak i w kwestyi roszczeń matki dziecka nieślubnego do ojca należy mojem zdaniem zastosować przepisy o obligacyach z deliktu (patrz wyżej). W tych dwóch sprawach dopatruję się właśnie charakteru takich obligacyi, a nie widzę stosunku pokrewieństwa, wskutek czego też odpada, jak sądzę, możliwość analogii z §§ 4 i 34 k. c. c. W literaturze reprezentowane są w tym punkcie prawie wszystkie możliwe kombinacye, a i praktyka jest bardzo chwiejną.

6. Opieka i kuratela. P. obj. do § 187, 200, 225, 269 k. c. i odnośne ustawy o ustanowieniu kurateli.

7. Prawo spadkowe, p. obj. do § 798 k. c.

III. Judykatura

1. Stosunek do Węgier.

G. U. W. 10641 (orzecz. z d. 16 lipca 1885 l. 8328). Węgier nie należy uważać za zagraniczne państwo (Ausland); d. n. z d. 11 maja 1833 l. 2612 zb. u. s. używa tego wyrazu w znaczeniu międzynarodowem, a tego nie można stosować do Węgier, które z krajami austr. w tem znaczeniu stanowią całość.

Natomiast właściwe zapatrywanie, nadające Węgrom stanowisko równe innym państwom zagranicznym, zawierają orzeczenia:

G. U. W. 10099 (orzecz. z d. 3 lipca 1884 l. 7329); 9563 (orzecz. z d. 18 września 1883 l. 7643); 8277 (orzecz. z d. 3 lutego 1881 l. 227); 7169 (orzecz. z d. 9 października 1878 l. 11054).

Por. jednak co do egzekucyi zaległości podatkowych G. U. W. 9895 (orzecz. z d. 20 lutego 1884 l. 17531); 9678 (orzecz. z d. 28 listopada r. 1883 l. 13584).

2. Exterytoryalność konsulów.

G. U. W. 14475 (orzecz. z d. 22 listopada 1892 l. 13629).

Konsulom St. zj. Ameryki półn. nie służy exterytoryalność w sprawach cywilnych z wyjątkami określonymi w umowie z d. 11 lipca 1870 l. 116 d. u. p. ex 1871.

3. Zdolność osobista.

C. U. W. 8299 (orzecz. z d. 22 lutego 1881 l. 1395).

Pełnoletność obywatela włoskiego ocenić należy wedle ustawodawstwa włoskiego.

G. U. W. 15418, (orzecz. z d. 26 lutego 1895 l. 2234).

Pełnoletność obywatelki Stanów zjednoczonych Ameryki płn. ocenic należy stosownie do § 34 k. c. wedle prawa amerykańskiego.

G. U. W. 14272 (orzecz. z d. 24 maja 1892 l. 6335).

Pełnoletność, uzyskana już przez obywatelkę serbską, nie gaśnie wskutek tego, że we wieku małoletnim weszła w związki małżeńskie w Austryi z austryackim poddanym i przez to uzyskała obywatelstwo austryackie. Tak samo orzekł N. T. w orzecz. z d. 8 sierpnia 1882 l. 8944 w zbiorze G. U. W. 9074 co do obywatelki pruskiej przed zamążpójściem, a w orzecz. z d. 22 sierpnia 1865 l. 7142 w zbiorze G. U. W. 2259 co do obywatelki węgierskiej.

G. U. W. 14282 (orzecz. z d. 8 maja 1890 l. 5365).

Wedle ustaw węgierskich każda cudzoziemka osiąga obywatelstwo węgierskie przez poślubienie węgierskiego obywatela, każda zaś zamężna kobieta jest bez względu na wiek pełnoletnią.

G. U. W. 14676 (orzecz. z d. 18 kwietnia 1893 l. 4478).

Skutki dezercyi (sekwestracya majątku), określone w wojskowym kodeksie karnym trwają mimo tego, że tymczasem dezerter został naturalizowany w St. zjedn. Ameryki płn.

G. U. W. 14753 (orzecz. z d. 4 lipca 1893 l. 7450).

Wymagany przez patent o wychodźtwie z d. 24 marca 1832 l. 2557 zb. u. s. i przez ustawę z d. 11 kwietnia 1889 l. 41 d. u. p. zamiar nie powrócenia więcej do tut. państwa należy ocenić wedle prawa austryackiego ze względu na zdolność do działania i ze względu na skutki prawne u osoby, która do Ameryki wyjechała, wedle prawa austryackiego jest małoletnią i nie została tam naturalizowaną. Umowa ze St. zjedn. Ameryki płn. z d. 20 września 1870 l. 74 ex 1871 nie zmienia tego stanu rzeczy.

G. U. W. 390 w I t. nowej seryi, orzecz. z d. 30 listopada 1898 l. 9958.

Postanowienie zawarte w § 1472 zawiera przywilej, służący tylko własnemu państwu, nie może być przeto rozszerzone na obcy fiskus.

G. U W. 12289 (orzecz. z d. 10 października 1888 l. 8361).

Rozp. ces. z d. 29 listopada 1865 l. 127 d. u. p. ogranicza zagraniczne towarzystwa akcyjne w ich interesach tylko o tyle, o ile one odnoszą się do uprawiania przemysłu w Austryi (in dem gewerbsmässigen Betriebe ihrer Geschäfte in Oesterreich), wymaga bowiem co do nich szczególnego dopuszczenia. Por. G. U. W. 8414 (orzecz. z d. 2 czerwca 1881 l. 4704).

4. Prawo rzeczowe.

G. U. W. 15119 (orzecz. z d. 16 maja 1844 l. 5797).

§ 880 k. c. nie odróżnia kontraktów, które mają wywołać skutki prawne w tut. państwie, od kontraktów mających być skutecznymi za granicą. Postanowienie zawarte w tym paragrafie znosi kontrakty, których przedmiotem jest res extra commercium, a które zawarte zostały w tut. państwie.

G. U. W. l. 390 w tomie I nowej seryi, orzecz. z d. 30 listopada 1898 l. 9958.

Powołane przez powoda postanowienie artykułu 125 obowiązującej w Rosyi ustawy z d. 14/26 kwietnia 1818, wedle którego przy prawach wpisanych do ksiąg hypotecznych nie ma mowy o przedawnieniu, dopóki nie zostaną z niej wykreślone, nie ma znaczenia, ponieważ tutaj chodzi o realizacyę wierzytelności zaintabulowanej na realności, położonej w tutejszem państwie, a posiadacz hypoteki (w tym przypadku ma orzeczenie na myśli właściciela realności), jako obywatel austryacki nie może podlegać obcemu ustawodawstwu co do prawa swego, płynącego z przedawnienia.

G. U. W. 8498 (orzecz. z d. 13 września 1881 l. 9371).

Dopuszczalność prenotacyi na realności położonej w tut. państwie, należy ocenić wedle tutejszych ustaw. Por. G. U. W. 7493 (orzecz. z d. 28 maja 1879 l. 5896). P. orzecz. przy § 798 k. c.

5. Prawo obligatoryjne.

Orzeczenie w sprawie zapłat pieniężnych podano już przy ustępie 9 patentu obwieszczającego str. 118 nast. Patrz w szczególności G. U. W. 1320 (wyżej str. 118 pod *A)* l. *a)*, 11819 (wyżej na str. 119 pod *B)* l. *d)*, 7381 (wyżej str. 119 pod *B)* l. *d*), 12558 (wyżej str. 121 pod *B)* 2, γ) i orzeczenia podane na str. 121 pod *C)* 2. P. także G. U. W. 6893 (orzecz. z d. 2 kwietnia 1878 l. 35) i inne orzeczenia w tak zw. procesach kuponowych, wyżej str. 116

następne. Por. nadto G. U. W. 8585 (orzecz. z d. 9 grudnia 1881 l. 9118) w odniesieniu do orzeczeń podanych na str. 118 *A)* l. *d)* i 119 *B)* l. *c)*.

G. U. W. 12864 (orzecz. z d. 16 sierpnia 1889 l. 8748).

Zniżenie odsetek już w stadyum egzekucyjnem przez sąd austryacki, zarekwirowany przez sąd węgierski, jest dozwolonem, ponieważ u. z d. 19 lipca 1877 l. 66 d. u. p. jest ustawą zakazującą (Verbotsgesetz). Por. G. U. W. 13980 (orzecz. z d. 11 listopada 1891 l. 13131).

G. U. W. 8392 (orzecz. z d. 17 maja 1884 l. 3290) rozstrzyga roszczenie dworskiego urzędnika depossedowanego elektora heskiego, ze względów procesowych jednak nie precyzuje zasady, wedle której należy oceniać kontrakt najmu usług, zawarty przez cudzoziemców za granicą, przyjmuje go bowiem za prawnie istniejący i skuteczny, a rozstrzyga tylko na podstawie aktów państwowo-prawnych kwestyę, czy jest natury prywatnej, czy publicznej.

G. U. W. 3904 (orzecz. z d. 12 listopada 1870 l. 11292),

Kontrakt zawarty przez cudzoziemców za granicą. ma być oceniony wedle odnośnego prawa obcego. Kontrakt przeto zawarty przez cudzoziemców w Saksonii, należy ocenić wedle prawa saskiego. Ta sama zasada wypowiedziana została w orzeczeniu G. U. W. 12732 (z d. 9 maja 1889 l. 3313) co do ugody zawartej przed bawarskim notaryuszem, którą też oceniono wedle prawa, obowiązującego w Bawaryi.

6. Prawo małżeńskie.

a) G. U. W. 15276 (orzecz z d. 6 listopada r. 1894 l. 10710).

Małżeństwo obywatela austryackiego, zawarte z cudzoziemką za granicą wedle obowiązującej w miejscu zawarcia formy, jest ważne (§§ 4 i 37 k. c.). Ważnem jest przeto małżeństwo austryackiego obywatela, zawarte w Paryżu z Francuzką przed merem bez zapowiedzi i bez złożenia uroczystego oświadczenia przed duszpasterzem. Wedle G. U. W. 11148 (orzecz. z d. 26 sierpnia 1886 l. 9792) ważnem jest małżeństwo cudzoziemców, zawarte bez zapowiedzi w W. Księstwie Heskiem, w którem obowiązywało katolickie kościelne prawo małżeńskie.

G. U. W. 8066 (orzecz. d. 17 sierpnia 1880 l. 9614).

Małżeństwo austryackiego obywatela z Angielką, zawarte w ka-

plicy angielskiego poselstwa w Wiedniu wedle obrządku anglikańskiego, jest nieważne.

G. U. W. 15301 (orzecz. z d. 20 listopada 1894 l. 12254)

Małżeństwo austryackiego obywatela z obywatelką austryacką, obojga religii rz.-kat., zawarte w Rumunii przed rz.-kat. duszpasterzem ze zachowaniem formalności przepisanych w § 75 k. c., jest ważnem mimo tego, że art. 151 rumuńskiego kodeksu cywilnego wymaga zawarcia małżeństwa przed urzędnikiem stanu. Tak samo orzeczono G. U. W. 14950 (z d. 13 grudnia 1893 l. 14420) co do małżeństwa zawartego w Szwajcaryi ze zachowaniem formalności prawa austryackiego.

Inaczej orzekł N. T. w orzecz. G. U. W. 13600 (z d. 10 lutego 1891 l. 14598) co do małżeństwa zawartego w Niemczech przed rabinem. Orzecz. G. U. W. 11148 (z d. 26 sierpnia 1886 l. 9792) uważa małżeństwo zawarte w Giessen za zawarte za granicą mimo tego, że proboszcz tamtejszy działał jako delegowany proboszcza w Lincu, i stosuje legem loci.

b) G. U. W. 14224 (orzecz. z d. 26 kwietnia 1892 l. 3952).

Małżeństwo małoletniej obywatelki austryackiej, zawarte w Ameryce bez zezwolenia ojca adoptującego jest nieważne.

c) G. U. W. 13570 (orzecz. z d. 20 stycznia 1891 l. 14278).

Małżeństwo obywatela węgierskiego, religii rz.-kat., który się separował z pierwszą żoną i przeszedł do kościoła reformowanego, zawarte na Węgrzech z obywatelką austryacką, katoliczką, jest nieważne.

G. U. W. 4018 (orzecz. z d. 17 stycznia 1871 l. 9759).

Małżeństwo protestanta, cudzoziemca, z obywatelką austryacką separowaną z katolickim małżonkiem, a później przyjętą do kościoła protestanckiego, zawarte za granicą, jest nieważne.

G. U. W. 14006 (orzecz. z d. 1 grudnia 1891 l. 13739).

Małżeństwo obywatela austryackiego, katolika, zawarte zagranicą po otrzymaniu także zagranicą rozwodu pierwszego małżeństwa, jest nieważne. Tak samo G. U. W. 14446 (orzecz. z d. 8 listopada 1892 l. 12868) i G. U. W. 10250 (orzecz. z d. 13 listopada 1884 l. 11258).

d) G. U. W. 6141 (orzecz. z d. 16 maja 1876 l. 4663).

Małżeństwo obywatela austryackiego, który otrzymał wyższe

święcenia kapłańskie i przeszedł na protestantyzm, zawarte zagranicą z obywatelką austryacką, jest nieważne. Tak samo orzeczono G. U. W. 5904 (orzecz. z d. 9 listopada 1875 l. 8287), co do księdza, który przeszedł do kościoła grecko-oryentalnego i w Peszcie zawarł śluby małżeńskie.

e) G. U. W. 13600 (orzecz. z d. 10 lutego 1891 l. 14598).

Małżeństwo żyda, obywatela austryackiego, z Węgierką, która z religii chrześcijańskiej przeszła na żydowską, zawarte przed rabinem, jest nieważne, węgierskim obywatelom bowiem wzbraniają ustawy węgierskie przechodzić na religię żydowską.

G. U. W. 11241 (orzecz. z d. 9 listopada 1886 l. 12303).

Małżeństwo żyda, obywatela węgierskiego, z katoliczką, obywatelką austryacką, zawarte zagranicą, jest tutaj nieważne.

G. U. W. 6867 (orzecz. z d. 6 marca 1878 l. 9743).

Małżeństwo żyda, obywatela węgierskiego, mieszkającego w Pradze, z protestantką, poddaną pruską, zawarte w Berlinie, jest nieważne, ustawy węgierskie bowiem przyjmowały wówczas przeszkodę religii.

G. U. W. 6471 (orzecz. z d. 8 maja 1877 l. 3376).

Małżeństwo obywatelki austryackiej, separowanej z pierwszym mężem katolikiem, przyjętej następnie do kościoła protestanckiego, zawarte w Węgrzech z protestantem, jest nieważne.

f) G. U. W. 15275 (orzecz. z d. 6 listopada 1894 l. 10306).

Austryacki obywatel religii rz.-kat., zawarł w r. 1884 w Szwajcaryi z rozwódką, należącą do wyznania protestanckiego, śluby małżeńskie. W r. 1891 przeszedł mąż na protestantyzm. Sąd obwodowy w Chebie uznał to małżeństwo w Austryi w myśl d. n. z d. 17 lipca 1835 l. 61 zb u. s. za nieważne, co też potwierdzone zostało przez wyższe instancye, albowiem wedle §§ 4 i 37 k. c. austryacki obywatel podlega co do swej zdolności osobistej ze względu na małżeństwo zawarte zagranicą ustawom austryackim, a okoliczność, że później przeszedł na protestantyzm, nie ma znaczenia wobec tego, że ważność małżeństwa ocenia się wedle chwili jego zawarcia.

W orzecz. G. U. W. 11110 (z d. 13 lipca 1886 l. 6034) uznano małżeństwo cudzoziemców, zawarte w tut. państwie za nieważne

z powodu przeszkody katolicyzmu, wychodząc ze założenia, że ta przeszkoda nie dotyka zdolności osobistej, ale jest natury publicznej, że przeto tutaj nie mają zastosowania §§ 4 i 34 k. c.

g) F. U. W. 14504 (orzecz. z d. 6 grudnia 1892 l. 12881).

Tak zwane siedmiogrodzkie małżeństwa są nieważne. Stan sprawy, rozstrzygniętej w powyższem orzeczeniu, był następujący: B. ewangelik wszedł w r. 1866 w związki małżeńskie w tut. państwie z katoliczką A. W r. 1878 dozwoloną im została separacya od stołu i łoża. W r. 1879 zapadło orzeczenie unitaryańskiego kościelnego sądu w Klausenburgu, rozwiązujące to małżeństwo. — W tymże samym roku zawarł B. związek małżeński z C., również ewangieliczką w tut. państwie. Sąd austryacki uznał pierwsze małżeństwo B. z A. za istniejące , a drugie za nieważne, orzeczenie sądu w Klausenburgu bowiem sprzeciwia się §-owi 111 k. c., a ocenienie rozwiązania małżeństwa może nastąpić tylko na tych podstawach, które istniały w czasie zawarcia małżeństwa. W orzecz. G. U. W. 13995 (z d. 24 listopada 1891 l. 12451) stan jest o tyle inny, że mąż po uzyskaniu separacyi uzyskał obywatelstwo węgierskie i małżeństwo drugie zawarł w Siedmiogrodzie. Z motywów N. Tryb., który orzekł nieważność tego drugiego małżeństwa, należy podnieść: Przy ocenianiu ważności tego drugiego małżeństwa nie należy stosować się do przepisu §-u 34 k. c., dana przeszkoda bowiem nie odnosi się do zdolności osobistej, ale jest wypływem poglądów etycznych, § 62 k. c. bowiem ma charakter bezwzględnej ustawy zakazującej. Wyrok sądu w Klausenburgu orzekł rozwiązanie małżeństwa tylko co do jednej strony, związek małżeński drugiego małżonka jest przeto ważny. Taki stosunek pociągałby tę konsekwencyę, że mąż, który poślubił w Siedmiogrodzie drugą kobietę, miałby w tem państwie dwie żony, wielożeństwo zaś podobnie, jak niewola w tut. państwie, nie mogą być uznane. §§ 116 i 119 k. c. nie mogą być analogicznie stosowane. P. dalej G. U. W. 13018 (orzecz. z d. 27 listopada 1889 l. 9383); 10962 (orzecz. z d. 9 marca 1886 l. 2570); 10821 (orzecz. z d. 9 grudnia roku 1885 l. 12038).

h) G. U. W. 11844 (orzecz. z d. 22 listopada 1887 l. 12786).

Rozwód małżonków wyznania protestanckiego, obywateli niemieckich, zaślubionych w Niemczech, zamieszkałych w Wiedniu,

ocenia się wedle prawa austryackiego. Tak samo G. U. W. 11219 (orzecz. z d. 21 października 1886 l. 12118). Por. G. U. W. 10010 (orzecz. z d. 29 kwietnia 1884 l. 4625) co do dopuszczalności egzekucyi wyroku, wydanego przez bawarski sąd w sprawie rozwodu małżonków protestanckich, obywateli austryackich, poślubionych w Austryi, lecz zamieszkałych na końcu w Bawaryi. P. G. U. W. 9338 (orzecz. z d. 7 marca 1883 l. 1101). To samo co do separacyi G. U. W. 8358 (orzecz. z d. 6 maja 1881 l. 13451). Stanowisko, jakie w tej sprawie zajmuję, określiłem wyżej str. 341.

i) G. U. W. 13176 (orzecz. z d. 27 lutego 1890 l. 1070).

Stosunki majątkowe małżeńskie obywatela francuskiego, który w Austryi wszedł w związki małżeńskie z obywatelką austryacką i tutaj miał miejsce zamieszkania, ocenia się wedle prawa austryackiego. P. wyżej str. 340.

Z orzecz. G. U. W. 2148 (z d. 11 kwietnia 1865 l. 2049) wynikałoby, że obywatelowi austryackiemu, który wstąpił w Paryżu w związki małżeńskie, wolno w kontrakcie małżeńskim wymówić sobie: ustanawia się wspólność małżeńską między małżonkami wedle kodeksu francuskiego, który będzie normował skutki związku małżeńskiego, że jednak taka umowa nie dotyczy prawa żony do alimentów (§ 91 k. c.), jako prawa osobowego.

Orzecz. G. U. W. 2701 (z d. 7 stycznia 1864 l. 8903) ocenia ustawowe stosunki majątkowe między małżonkami wedle prawa obowiązującego w miejscu, w którem mieli zamieszkanie w czasie zawarcia małżeństwa. Późniejsza zmiana miejsca zamieszkania nie wpływa na te stosunki. P. wyżej str. 340.

7) Stosunki między rodzicami a dziećmi.

G. U. W. 15073 (orzecz. z d. 28 marca 1894 l. 3704).

Dziecko obywateli austryackich, znajdujące się po myśli §-u 142 k. c. u matki, ma być wychowane wedle ustaw austryackich, jakkolwiek ojciec po otrzymaniu separacyi uzyskał obywatelstwo saskie.

G. U. W. 8349 (orzecz z d. 29 marca 1881 l. 3463).

Sądy austr. są właściwe do postępowania z urzędu w sprawie wychowania przebywających w Austryi dzieci cudzoziemców. Nie rozstrzyga jednak to orzeczenie kwestyi, jakie prawo ma tu być zastosowane. Natomiast w orzecz. G. U. W. 8416 (z d. 2 czer-

wca 1881 l. 6294) wypowiedziano zasadę, że sporne prawo do wychowania przebywających w Austryi dzieci z rozwiedzionego w Bawaryi małżeństwa bawarskich obywateli oceniać należy wedle prawa obowiązującego w Bawaryi.

G. U. W. 9102 (orzecz. z d. 26 września 1882 l. 6837).

Ojcowstwo i obowiązek alimentacyi obywatela austryackiego, który jednak w czasie spłodzenia dziecka w Bawaryi był jeszcze obywatelem bawarskim, oceniać należy wedle prawa austryackiego: W orzecz. 9341 (z d. 13 marca 1883 l. 14380) zastosowano prawo austryackie do ocenienia ojcowstwa i obowiązku alimentacyi cudzoziemca względem dziecka spłodzonego i przebywającego w Austryi. Motywa jednak powyższych dwóch orzeczeń wychodzą z różnych punktów widzenia, trudno więc stwierdzić jednolitośc judykatury. Nie rozstrzyga kwestyi także orzeczenie G. U. W. 4290 (z d. 31 października 1871 l. 13025), a także i orzecz. G, U. W. 4828 (z d. 3 stycznia 1873 l. 12612), w którem skargę o ojcowstwo, wniesioną przez obywatelkę pruską pko Francuzowi, mieszkającemu w Austryi, oceniono wedle prawa austryackiego, zawiera motywy co najmniej przestarzałe. Tyle tylko można o tej judykaturze powiedzieć, że przeważa zdanie, iż w kwestyi tej nie chodzi o zdolność osobistą, ale o fakt, rodzący skutki prawne, przewidziane § 1328 k. c. P. wyżej str. 342.

VI. Prawa osobowe ze stosunku religii.

§ 39. Różnica w religii niema wpływu na prawa prywatne z wyjątkiem niektórych przedmiotów, w których ustawa wyraźnie inaczej postanawia.

P. art. 14 ust. zasadn. z d. 21 grudnia r. 1867, l. 142; § 18 u. z d. 7 maja r. 1874, l. 50 d. u. p. i § 18 u. z d. 21 marca r. 1890, l. 57 d. u. p.

P. §§ 115, 116, 123, 593, 768 k. c.

VI. Personenrechte aus dem Religions-Verhältnisse.

§ 39. Die Verschiedenheit der Religion hat auf die Privat-Rechte keinen Einfluss, ausser insofern dieses bei einigen Gegenständen durch die Gesetze insbesondere angeordnet wird.

VII. Ze stosunku familii. Familia, pokrewieństwo i powinowactwo.

§ 40. Przez familię rozumie się rodziców szczepowych wraz ze wszystkimi ich potomkami. Związek między temi osobami nazywa się pokrewieństwem, związek zaś, który powstaje między jednym małżonkiem a krewnymi drugiego, nazywa się powinowactwem.

§ 41. Stopnie pokrewieństwa pomiędzy dwiema osobami oznacza się wedle ilości rodzeń, jaka zachodzi między jedną a drugą w linii prostej, a między niemi obiema i ich najbliższym wspólnym pniem w linii pobocznej. W jakim stopniu i w jakiej linii jest kto spokrewnionym z jednym małżonkiem, ten w takiejsamej linii i w takimsamym stopniu jest powinowatym drugiego.

P. obj. do §§ 65 i 66 k. c.

§ 42. Nazwa rodzice obejmuje zasadniczo bez różnicy stopnia wszystkich krewnych w linii wstępnej; nazwa dzieci wszystkich krewnych w linii zstępnej.

P. §§ 165, 594. 651, 732, 735, 763, 1327 k. c.

VII. Aus dem Familienverhältnisse. Familie, Verwandtschaft und Schwägerschaft.

§ 40. Unter Familie werden die Stammeltern mit allen ihren Nachkommen verstanden. Die Verbindung zwischen diesen Personen wird Verwandtschaft; die Verbindung aber, welche zwischen einem Ehegatten und den Verwandten des anderen Ehegatten entsteht, Schwägerschaft genannt.

§ 41. Die Grade der Verwandtschaft zwischen zwei Personen sind nach der Zahl der Zeugungen, mittelst welcher in der geraden Linie eine derselben von der anderen, und in der Seitenlinie beide von ihrem nächsten gemeinschaftlichen Stamme abhängen, zu bestimmen. In welcher Linie und in welchem Grade jemand mit dem einen Ehegatten verwandt ist, in eben der Linie und in eben dem Grade ist er mit dem anderen Ehegatten verschwägert.

§ 43. Szczególne prawa członków familii będą przedstawione przy rozmaitych stosunkach prawnych, w których im służą.

---

§ 42. Unter dem Namen Eltern werden in der Regel ohne Unterschied des Grades alle Verwandte in der aufsteigenden; und unter dem Namen Kinder alle Verwandte in der absteigenden Linie begriffen.

§ 43. Die besonderen Rechte der Familienglieder werden bei den verschiedenen Rechtsverhältnissen, worin sie ihnen zukommen, angeführt.

ROZDZIAŁ DRUGI.

O prawie małżeńskiem.

Specyalne ustawy o prawie małżeńskiem.

I Pat. z 8 października r. 1856 l. 185 d. u. p. [1]).

Chcąc przepisy prawa cywilnego co do małżeństw katolików, pogodzić z ustawami Kościoła katolickiego, postanowiliśmy wskutek patentu Naszego z d. 5 listopada 1855 r. (N. 195 dz. ustaw państwa), tudzież w wykonaniu artykułu X. Naszej konwencyi zawartej ze Stolicą św., po wysłuchaniu ministrów Naszych i zasięgnieniu zdania Naszej rady stanu, w przedmiocie spraw małżeńskich Naszych poddanych katolickich, o ile takowe należą do zakresu prawodawstwa cywilnego, wydać następującą ustawę (dodatek I) dla całego państwa Naszego i rozporządzamy do powszechnego przestrzegania, co następuje:

Artykuł I. Z dniem 1 stycznia 1857 r., w którym działalność swą rozpoczną sądy małżeńskie duchowne tam, gdzie takowe dotąd jeszcze nie istniały, wchodzi także w wykonanie ustawa niniejsza w zupełnej swej osnowie. Wszelako niekatolickie sądy małżeńskie kościelne, utrzymane w niektórych częściach państwa Naszego, mocą patentów Naszych z dnia 16 lutego i 3 lipca 1853 r. nr. 30 i 129 dziennika ustaw państwa, aż do chwili dalszych postanowień, z powodu §§ 56 i 57 niniejszej ustawy nie będą doznawać żadnej przeszkody w działaniu swem wedle istniejących dla nich przepisów i zwyczajów prawnych.

---

[1]) Jakkolwiek patent ten zniesiony został ustawą podaną pod II, to jednak zamieszczamy go ze względu na ocenianie ważności małżeństw zawartych wtedy, gdy obowiązywał.

Artykuł II. Skoro tylko niniejsza ustawa wejdzie w wykonanie, sądy świeckie (cywilne i wojskowe) przepisy jej mają uważać za prawidło przy rozprawach wskutek tejże im przekazanych. Przytem atoli przestrzegać należy bliższych postanowień niniejszego patentu co do małżeństw między katolikami zawartych przed 1-ym stycznia 1857 r.

Artykuł III. Kary i niekorzyści prawne, któremi karane będzie przestępstwo zakazów małżeńskich w niniejszej ustawie wymienionych, nie odnoszą się bynajmniej do małżeństw zawartych przed 1 stycznia 1857 r., lecz z powodu przestępstw, jakieby przy zawarciu małżeństwa popełnione były, postępować należy wedle ustaw dotychczasowych. Wyjętemi są atoli postanowienia §-u 34, tyczącego się także małżeństw, podczas działalności cywilnego prawa małżeńskiego zawartych.

Artykuł IV. O ważności małżeństw za panowania prawa cywilnego zawartych, lecz jeszcze przed prawomocnością niniejszej ustawy przez śmierć rozwiązanych rozstrzygać będą i nadal sądy świeckie stosownie do ustaw dotychczasowych, wedle których także skutki prawne takiego wyroku oceniane będą.

Artykuł V. Co się tyczy małżeństw, przez sąd świecki za nieważne uznanych, trwają wprawdzie i nadal skutki prawne, wynikające wedle dotychczasowej ustawy z wyroku takowego; wszakże jeżeli przeszkoda, na podstawie której nieważność wyrzeczoną została, obcą jest ustawie kościelnej, tedy pod karą w § 35 oznaczoną nie może przed zejściem z tego świata strony drugiej, katolik wejść w nowe związki małżeńskie, zaś niekatolicki chrześcijanin może to tylko z osobą niekatolicką uczynić.

Artykuł VI. Małżonkowie, których ważne przed kościołem małżeństwo, przez sąd świecki za nieważne uznanem zostało, nie potrzebują do przywrócenia prawnego swego połączenia się nowego obchodu zaślubin. Wskutek powtórnego połączenia się przywrócone będą cywilne następstwa małżeństwa, wszelako intercyzy małżeńskie nie odzyskują mocy. Ażeby zaś powtórne połączenie się za prawne uznanem zostało, potrzeba, iżby *a)* sąd duchowny uznał małżeństwo za istniejące; *b)* oboje małżonkowie przed zwyczajnym sędzią podali do protokołu swe postanowienie powtórnego połączenia się; *c)* powód był usuniętym, dla którego nieważność cywilną

orzeczono. Akta mają być z urzędu przedłożone najwyższemu trybunałowi, który, skoro żadna nie zachodzi wątpliwość, dawniejszy wyrok znieść powinien. Dopiero wskutek takowego orzeczenia powtórne połączenie za prawne uznanem będzie. Następstwa jednak tegoż wchodzą w życie już z dniem postanowienia przed sądem objawionego. Wyrokowi trybunału najwyższego ani też następstwom jego nie przeszkodzi bynajmniej śmierć małżonków, jeżeliby tymczasem nastąpiła.

Artykuł VII. Ustawa niniejsza nie stosuje się do związków małżeńskich, które w formie nieodpowiadającej warunkom ważności kościelnej, wedle ustaw, w niektórych częściach cesarstwa co do tak zwanego małżeństwa cywilnego, dawniej istniejących, zawartem zostało. Toż samo tyczy się także małżeństw, zawartych przez Naszych katolickich poddanych przed prawomocnością niniejszej ustawy, za granicą, pod formalnościami, odpowiadającemi wprawdzie ustawom kraju, gdzie małżeństwo do skutku przyszło, nie zaś przepisom kościoła. Małżeństwa takowe pozostaną i nadal pod sądownictwem cywilnem. Wyrok sądu duchownego, takowe małżeństwa za nieważne uznający, nie jest zasadniczy w ocenianiu prawnych skutków cywilnych.

Artykuł VIII. Jeżeli osoba w sposób wskazany (artykuł VII) małżeństwem związana, u sądu małżeńskiego kościelnego uzyska oświadczenie, iż połączenie, w którem żyje, wedle ustawy kościelnej nie jest małżeństwem, i że ona z swej strony nie jest winną, iż związek ten nie utrzymał uświęcenia, wówczas na jej żądanie sąd świecki wyrzec ma rozwód małżeństwa cywilnego. Stosunki majątkowe w takim razie, jeżeli nie nastąpi ugoda, uporządkowane być winne wedle § 48 ustawy niniejszej.

Artykuł IX Gdyby małżeństwu, zgodnie z przepisami ustawy cywilnej, w czasie, gdy takowe obowiązywały, zawartemu, stała na zawadzie przeszkoda ustawy kościelnej usunąć się nie dająca, a z tego powodu małżeństwo przez sąd duchowny za nieważne uznanem zostało, wówczas wyrok ten wtedy dopiero wywrze skutek na prawa wyłącznie cywilne, gdy wykonania onegoż zażąda jedno z małżonków u właściwego sądu świeckiego. Czy zaś dotyczące małżeństwo, zgodnie z przepisami powszechnej księgi ustaw cywilnych zawartem zostało, o tem stanowić ma sąd cywilny. W razie

takowym cywilne stosunki prawne małżonków, równie jak ich dzieci, uporządkowane być mają także wedle § 48.

Artykuł X. Jeżeli małżeństwo między chrześcijaninem-katolikiem a niekatolikiem zawartem było podczas panowania prawa cywilnego małżeńskiego, wówczas małżonek niekatolicki żądać może od sądu świeckiego rozwodu małżeństwa z powodu przeszkód ustawą cywilną objętych, a przez Kościół katolicki nieuznanych, pod warunkami, pod którymi mu ustawa rzeczona przyznała prawo zaprzeczania. Jeżeli rozwód wyrzeczonym został, wówczas pozywający nie ma żadnej przeszkody w zawarciu związku małżeńskiego z osobą niekatolicką; niewolno mu jednak jak długo małżonek katolicki przy życiu zostaje, zawierać małżeństwa z osobą katolicką, a to pod karą w § 35 naznaczoną. Kwestye majątkowe między małżonkami rozwiązane będą podług zasad §§ 102 i 1265 powszechnej księgi ustaw cywilnych, na przypadek orzeczenia nieważności ustanowionych. Dzieci atoli w małżeństwie spłodzone, uważane być mają za ślubne.

Artykuł XI. Sądy cywilne winne będą, przy nadarzających się rozprawach aż do dnia, w którym niniejsza ustawa wejdzie w wykonanie, przestrzegać postanowień Naszego patentu z dnia 5 listopada 1855 r. (nr. 195 dz. ustaw państwa); rozprawy zaś odnoszące się do ważności małżeństwa, a jeszcze przed 1 stycznia 1857 r. wyrokiem prawomocnym nie rozstrzygnięte, odstąpione będą właściwemu sądowi duchownemu do rozstrzygnięcia.

Artykuł XII. Gdyby sąd ten duchowny skargę o nieważność, wniesioną przez stronę małżeńską niekatolicką, z tego powodu odrzucił, iż przeszkoda przytoczona obcą jest ustawie kościelnej, wówczas zastosowanym będzie przepis artykułu X. Rozprawy, których przedmiotem jest rozłączenie osób co do stołu i łoża, załatwione być mają wedle ustaw dotychczasowych przez sądy świeckie, gdzie takowe przed dniem wskazanym wytoczone zostały.

Artykuł XIII. Z dniem, w którym niniejsza ustawa wchodzi w wykonanie, upada moc rozporządzeń, zawartych pod względem małżeństwa katolików w powszechnej księdze ustaw cywilnych małżeńskich, zawartych w naszych ustawach jurysdykcyjnych z dnia 22 grudnia 1851 r., 30 listopada 1852 r., 16 lutego 1853 r. i 3 lipca 1853 r. o ile takowe niniejszej ustawie się sprzeciwiają.

Artykuł XIV. Nasz minister sprawiedliwości poleconem ma sobie przeprowadzenie ustawy niniejszej w porozumieniu z Naszym ministrem wyznań i oświecenia i z Naszą nadkomendą wojsk (ces. pat. z 7 paźdz. 1856, l. 185 d. p. p.).

DODATEK I.

Ustawa o małżeństwach katolików w cesarstwie austryackiem.

§. 1. Małżeństwo zawierają dwie osoby różnej płci przez prawne objawienie woli swej ku małżeńskiemu połączeniu się.

§ 2. O istnieniu zaręczyn małżeńskich i ich wpływie na uzasadnienie przeszkód małżeńskich stanowi sąd duchowny. Czy i jak dalece z zaręczyn małżeńskich wypływa prawne zobowiązanie do wynagrodzenia szkody, o tem stanowi sędzia zwyczajny wedle §§ 45 i 46 p. k. u. c. oraz z uwzględnieniem zakazów niniejszej ustawy.

§ 3. Żadnemu katolikowi w cesarstwie austryackiem nie wolno wchodzić w stan małżeński inaczej, jak tylko z przestrzeganiem wszelkich przepisów, w ustawie kościelnej o ważności małżeństwa ustanowionych. Postanowienia kościelnej ustawy małżeńskiej powzięte być mają z instrukcyi, załączonej do niniejszej ustawy (w dodatku II) a przeznaczonej dla sądów duchownych cesarstwa.

§ 4. Osoby, które nie skończyły czternastego roku wieku swego, a przeto wedle prawa cywilnego jeszcze są nieletnie, nie mogą być przypuszczone do zawarcia małżeństwa.

§ 5. Osoby małoletnie, albo też pełnoletnie, które nie mogą same przez się zaciągać żadnych obowiązków prawnych, nie mogą zawierać małżeństwa bez zezwolenia ślubnego ojca swego. Jeżeli ojciec nie jest już przy życiu, albo niezdolnym do zastępstwa, wówczas wymagać się będzie dla nich oświadczenia zwyczajnego zastępcy, tudzież zezwolenia władzy sądowej.

§ 6. Małoletnie osoby z nieprawego łoża, potrzebują do zawarcia małżeństwa oświadczenia swego opiekuna, tudzież zezwolenia władzy sądowej.

§ 7. Czyje zezwolenie ma przedłożyć cudzoziemiec małoletni do zawarcia małżeństwa, ocenionem ma być wedle ustaw kraju, którego on jest poddanym.

§ 8. Jeżeli małoletniemu lub zostającemu pod opieką, odmó-

wionem będzie zezwolenie do małżeństwa, a pragnący zawrzeć małżeństwo sądzą się przez to być uciążonymi, wtedy służy im prawo zażądania pomocy właściwego sędziego.

§ 9. Dowiedzione lub powszechnie wiadome złe obyczaje lub zasady, niemniej choroby zaraźliwe, lub przeciwne celowi małżeństwa, wady cielesne osoby tej, z którą małoletni zawierać chce małżeństwo, tudzież brak potrzebnych dochodów, stanowią prawne powody, dla których zezwolenie do zawarcia małżeństwa odmówionem być może.

§ 10. Które do wojska należące lub władzom wojskowym podlegające osoby, bez przepisanego zezwolenia, małżeństwa zawierać nie mogą, o tem stanowią ustawy wojskowe.

§ 11. O ile zabierający się do małżeństwa potrzebuje zezwolenia ze strony władzy politycznej lub swego przełożonego w urzędzie, powziąć to należy z rozporządzeń politycznych i przepisów urzędowych.

§ 12. Zbrodniarzowi na śmierć lub ciężkie więzienie skazanemu nie wolno zawierać małżeństwa od chwili ogłoszenia wyroku aż do chwili jego ułaskawienia, gdyby takowe nastąpiło, lub względnie dopóty, dopóki trwa czas kary jego.

§ 13. Dwie osoby, których popełnione ze sobą cudzołostwo sądownie dowiedzionem zostało, nie mogą ze sobą zawierać małżeństwa.

§ 14. Żadne małżeństwo nie może być zawartem bez poprzednich zapowiedzi.

§ 15. Ogłoszenie zamierzonego małżeństwa, uczynionem być musi trzy razy, każdego razu w dniu niedzielnym lub świątecznym podczas uroczystego nabożeństwa, a jeżeli każdy z oblubieńców w innej mieszka parafii, w obydwóch parafiach. Małżeństwo między chrześcianami katolickimi a niekatolickimi zawrzeć się mające, ogłoszone być muszą nietylko w kościele parafialnym strony katolickiej i niekatolickiej, lecz także o ile nie istnieją dla poszczególnych krajów przepisy osobne, w tym kościele parafialnym katolickim, w którego okręgu mieszka strona niekatolicka.

§ 16. Jeżeli oblubieńcy albo jeden z nich nie mieszkali jeszcze sześciu tygodni w parafii, w której małżeństwo ma być zawartem, zapowiedzi ogłoszone być powinny także w miejscu osta-

tniego ich pobytu, gdzie dłużej niż przez czas wskazany mieszkali; lub też oblubieńcy obowiązani będą przedłużyć zamieszkanie w miejscu swego pobytu do sześciu tygodni, aby ogłoszenie zapowiedzi tamże było dostateczne.

§ 17. Jeżeli małżeństwo w ciągu sześciu miesięcy po zapowiedziach zawartem nie zostało, tedy rzeczone trzy zapowiedzi powtórzone być muszą.

§ 18. Oświadczenie zezwolenia uczynionem być musi w obecności dwóch świadków przed proboszczem jednego z oblubieńców lub jego zastępcą albo przed kapłanem ku temu przez biskupa upoważnionym.

§ 19. Przy małżeństwach między chrześcianami katolickimi i niekatolickimi oświadczenie, uczynionem być musi przed duchownym katolickim, wyjąwszy te części cesarstwa, dla których Stolica święta wydała instrukcyę z dnia 30 kwietnia 1841 r.; zezwolenie w tych częściach cesarstwa uczynione przez pragnących wejść w śluby małżeńskie przed duchownym strony niekatolickiej i w nieobecności proboszcza katolickiego za prawne ma być uważanem.

§ 20. Oświadczenie zezwolenia na związek małżeński danem być może i przez pełnomocnika, wszelako uzyskanem być musi do tego zezwolenie rządu krajowego i wystawionem osobne pełnomocnictwo, w którem dostatecznie oznaczoną jest osoba, z którą ma się zawrzeć małżeństwo. Jeżeli pełnomocnictwo przed zawarciem małżeństwa odwołanem zostało, takowe utraca wprawdzie moc swoją, atoli mocodawca staje się odpowiedzialnym za szkodę przez odwołanie zrządzoną.

§ 21. Jeżeli oblubieńcy nie mogą wykazać metryki chrztu i poświadczenia na piśmie o należycie ogłoszonych zapowiedziach lub pozwolenia wymaganego do zawarcia małżeństwa wedle §§ 5 6, 7, 9, 10. 11 i 20, niemniej jeżeli wzniecono jakąbądź przeszkodę do pozwolonego i ważnego zawarcia małżeństwa, wówczas kapłanowi pod ciężką karą zabronionem jest danie ślubu dopóty, dopóki oblubieńcy potrzebnych świadectw nie przedłożą i wszystkich przeszkód nie usuną; wszelako dla ważnych powodów i przy zachowaniu należytych ostrożności, może rząd krajowy lub władza obwodowa w porozumieniu z władzą duchowną od o»owiązku wykazania się metryką uwolnić.

§ 22. Kto już był zaślubionym, nie może być przypuszczonym do nowych zaślubin, dopóki rozwiązanie poprzedniego małżeństwa nie jest dowiedzionem. Dowód, iż małżeństwo przez śmierć zostało rozwiązanem, może zastąpić ogłoszenie zgonu.

§ 23. Jeżeli który z małżonków jest niobecnym przez ciąg czasu, jaki w § 24 cywilnej księgi ustaw jest przepisany, a zarazem nieobecności jego towarzyszą okoliczności, które żadnej nie pozostawiają wątpliwości co do jego zgonu, natenczas pozostały małżonek chcąc wejść w nowe związki małżeńskie, wnieść może żądanie do sądu, w którego okręgu zamieszkuje, ażeby nieobecnego małżonka uznano za zmarłego.

§ 14. Po wniesieniu takiego żądania ustanowionym zostanie kurator dla wywiedzenia się o nieobecnym, sam zaś nieobecny przez edykt zapozwanym będzie z dołożeniem, iż w razie gdyby w przeciągu oznaczonego terminu w sądzie nie stanął lub temuż innym sposobem wiadomości o swem życiu nie udzielił, sąd przystąpi do uznania go za umarłego. Edykt rozpisanym być ma z terminem jednego roku i zamieszczonym przynajmniej trzy razy w publicznych dziennikach krajowych a według okoliczności i w zagranicznych.

§ 25. Po bezskutecznym upływie zakreślonego powyżej przeciągu czasu, za powtórnem żądaniem pozostałego małżonka, sąd winien orzec po skończonej rozprawie czyli do prośby przychylić się należy lub nie. Wyrok ma być przedłożonym sądowi wyższemu, który zakomunikuje akty biskupowi dyecezyi, w której wnoszący prośbę zamieszkuje. Jeżeli tak pierwsza instancya, jak i sąd wyższy, orzekną przeciw uznaniu zgonu a, biskup zgodne z tem daje oświadczenie, wówczas prośba ma być odrzuconą. Przeciw takiemu orzeczeniu nie ma już dalszego odwołania.

§ 26. We wszelkich innych przypadkach orzeczenia instancyi pierwszej i drugiej wraz z aktami przedłożone być winny najwyższemu trybunałowi.

§ 27. Jeżeli biskup oświadczył się za uznaniem zgonu, trybunał najwyższy wydać ma ostateczne rozstrzygnienie. Jeżeli wyrok biskupa w sprzeczności z wyrokami niższych instancyj wypadł przeciw uznaniu zgonu, wtedy trybunał najwyższy w razie, gdy się zgadza z oświadczeniem biskupa, orzec winien odrzucenie prośby,

w razie zaś, gdyby trybunał ten nie mógł się przychylić do zdania biskupa, natenczas rozprawę udzielić winien sądowi arcybiskupskiemu. Jeżeli sąd ten ze zdaniem biskupa się zgadza, wówczas trybunał najwyższy odrzucić powinien prośbę o uznanie zgonu. W razie przeciwnym sąd arcybiskupa przedłożyć powinien przedmiot trzeciej kościelnej instancyi w sprawach małżeńskich, której tedy orzeczenie służyć ma za prawidło przy rozstrzygnięciu najwyższego trybunału urzędowego.

§ 28. Dla trwałego dowodu zawartego małżeństwa, obowiązani są przełożeni parafii, wpisać zawarcie onego własnoręcznie do księgi zaślubin. — Przy tem wyraźnie wyszczególnić należy imię i nazwisko, wyznanie religijne, wiek, zamieszkanie, tudzież stan nowożeńców z dołożeniem, czy już byli poprzednio zaślubieni lub nie, niemniej imię i nazwisko, wyznanie religijne i stan ich rodziców i świadków; dalej dzień, w którym małżeństwo zawartem zostało, nakonieć nazwisko kapłana, przed którym zezwolenie danem było. Nadto wymienione być mają dokumenty, na zasadzie których usuniętemi zostały zaszłe przeszkody. Gdyby oświadczenie zezwolenia nastąpiło przed samym biskupem lub kapłanem bezpośrednio do tego upoważnionym, wówczas o tem proboszcz uwiadomionym zostanie, ażeby mógł wpisać zawarcie małżeństwa do księgi zaślubin w sposób przepisany.

§ 29. Jeżeli proboszcz właściwy upoważnia kapłana do przedsięwzięcia ślubu w miejscu, w którem żadna z osób zaślubić się mających nie ma parafii swojej, wówczas bez zwłoki okoliczność tę w księdze ślubów parafii swej nadmienić powinien, a przytem nietylko kapłana wymienić, którego na zastępcę przeznaczył, ale też i miejsce, gdzie małżeństwo ma być zawartem.

§ 30. Duchowny miejsca, gdzie zaślubiny uskuteczniono, obowiązanym jest wpisać takowe do księgi ślubnej swojej parafii z dołożeniem, przez którego proboszcza upoważnionym został, oraz donieść proboszczowi temu o zawarciu małżeństwa w ciągu dni ośmiu.

§ 32. Gdy małoletni zawarł małżeńswo, nie otrzymawszy prawem przepisanego zezwolenia ojca lub też sądu (§§ 5 i 8), wówczas oboje rodzice uwolnieni zostają od obowiązku dania posagu lub wyprawy, a ojciec prawo ma do wydziedziczenia onegoż. Prawo wydziedziczenia wszelako tylko do połowy części obowiązko-

wej (legitymy) przysłuża także matce, tudzież dziadkowi i babce, pod których opieką zostawał małoletni wówczas, gdy bez sądowego przyzwolenia zawarł małżeństwo, na które oni zezwolenia swego nie dali. Później dane zezwolenie znosi nietylko prawo wydziedziczenia, lecz też i nastąpione już wydziedziczenie wtenczas, jeżeli toż zezwolenie danem było na piśmie, lub z zachowaniem formalności przepisanej do ważności rozporządzeń ostatniej woli (§ 719 i 772 powszechnej księgi ustaw cywilnych). Proste pojednanie się nie może być uważanem za przyzwolenie do małżeństwa lub za odwołanie wydziedziczenia.

§ 33. Nieletni, który zawarł małżeństwo, ma być odłączonym od drugiej strony, aż do czasu osiągnionej dojrzałości.

§ 34. Gdyby związek małżeński zawarty z przekroczeniem przepisu w § 13 wyszczególnionego, wedle ustawy kościelnej uważanym być musiał za ważny, wówczas układy przedślubne (intercyzy) nie są ważne, a małżonkowie nie będą mogli przyprowadzić do skutku praw dziedziczenia ustanowionych §§ 757—759 powszechnej księgi ustaw cywilnych, tudzież żona i dzieci nie mają prawa i innych przywilejów stanu męża (względnie ojca); dzieci w takiem małżeństwie spłodzone lub przez takowe uprawnione wykluczonemi są od dostąpienia majątku tego, który w rozporządzeniach familijnych szczególnie dla potomstwa ślubnego zastrzeżonym został, oraz nia będą miały prawa do beztestamentowego następstwa w majątku po krewnych rodziców swoich, którym atoli krewnym nie przysłuża także prawo do majątku takich dzieci, na mocy dziedziczenia ustawowego.

§ 35. Przekroczenie zakazów małżeńskich, w niniejszej ustawie ustanowionych, z wyjątkiem zakazów w § 11 wspomnionych, względem których zastosować należy osobne przepisy w tej mierze istniejące, karanem będzie tak na głównym winowajcy, jakoteż na wszystkich, którzy w tem winny mieli współudział, temi samemi karami, jakiemi zagrażają ustawy karne (§ 507 powszechnej księgi ustaw karnych, tudzież § 780 i 781 ustawy karnej wojskowej) zawarcie małżeństwa prawu się sprzeciwiającego, o ile nie popełniono uczynku cięższej karze ulegającego. Jeżeli przekroczenie popełnił poddany za granicą, tedy czas do przedawnienia

przestępstwa i kary potrzebny, poczyna dopiero z dniem powrotu jego do państw austryackich.

§ 36. O dyspensę od przeszkód małżeńskich, ustawą kościelną określonych, upraszać należy władze kościelne. Czy zachodzi potrzeba uważnienia małżeństwa, o tem stanowią władze kościelne. Małżeństwo uważnione co do prawnych skutków cywilnych tak będzie uważane, jak gdyby pierwotnie już ważnie zawartem było.

§ 37. Przepuszczanie zakazów, zawartych w paragrafie 4, 12, i 13 monarsze zastrzeżonem zostaje. Skutki prawne małżeństwu z przekroczeniem § 10 zawartemu, ustawą cywilną odmówione mogą też tylko przez łaskę monarchy następnie w całości lub części, być przyznane.

§ 38. Osoby chcące wejść w śluby małżeńskie, a wykazujące się, iż władza kościelna uwolniła ich od zapowiedzi drugiej i trzeciej, uwolnić może władza obwodowa, a w miejscach, gdzie takowej nie ma, także urząd powiatowy od drugiego i trzeciego ogłoszenia, w niniejszej ustawie przepisanego.

§ 39. Dla ważnych nader przyczyn może rząd krajowy, w przypadkach bardzo naglących także władza obwodowa, a gdy stwierdzone bliskie niebezpieczeństwo śmierci nie dozwala zwłoki nawet urząd powiatowy, lub władza gminna miejsce tegoż zastępująca, uwolnić zupełnie od zapowiedzi, o ile takowe niniejszą ustawą są wymagane. Wszelako oblubieńcy przysięgą stwierdzić muszą przed proboszczem, a wedle możności wobec urzędnika politycznego, iż żadna przeszkoda ich małżeństwu w drodze stać mogąca, nie jest im wiadoma.

§ 40. Uwolnienie od wszystkich trzech zapowiedzi udzielonem być winno za złożeniem przysięgi wzmiankowanej także wtenczas, jeżeli dwie osoby chcą się zaślubić, których powszechnie już za małżonków uważano.

§ 41. Nie wolno małżonkom, nawet za wspólną w tej mierze zgodą, rozrywać samowolnie związku małżeńskiego, w żadnym razie, czyliby nieważność małżeństwa utrzymymali, lub też chcieli rozłączenia co do stołu i łoża.

§ 42. O ważności małżeństwa katolików rozstrzyga ów sąd duchowny, który wedle ustaw Kościoła katolickiego jest właściwym.

§ 43. O ważności małżeństw, zawartych między chrześcija-

ninami katolickimi i niekatolickimi rozstrzygać może, jak długo jedna strona małżeńska należy do Kościoła katolicklego, tylko sąd katolicki małżeński.

§ 44. Jeżeli z dwóch małżonków, którzy zawarli śluby małżeńskie jako chrześcijanie niekatolicy — jeden przechodzi do Kościoła katolickiego, natenczas strona niekatolicka użyć może prawa zaprzeczenia według tej ustawy małżeńskiej i przed tym sądem małżeńskim, którym wskutek wyznania swego religijnego podlega; może także ważność wedle tej samej ustawy i przez ten sam sąd z urzędu być dochodzona. Wyrok ważność małżeństwa orzekający, stanowczy jest dla ocenienia stosunków prawnych cywilnych. Wszelako jeżeli orzeka nieważność, tedy za pośrednictwem rządu krajowego udzielony być winien wyrok taki sądowi kościelnemu małżonka katolickiego w celu rozstrzygnienia, jak dalece orzeczenie wydane może obowiązywać sumienie tegoż małżonka.

§ 45. Stronie, która wiarę katolicką przyjęła, wolno zrobić użytek z prawa zaprzeczenia, jakie jej ustawa kościelna przyznaje, a to przed własnym sądem kościelnym. Temuż równie wolno jest dochodzić ważność małżeństwa. Jeżeli wyrok ostateczny nieważność orzeka, wówczas za pośrednictwem rządu krajowego udzielonym będzie sądowi małżeńskiemu małżonka niekatolickiego do odpowiedniego postępowania.

§ 46. Jeżeli sąd strony niekatolickiej orzeka ważność, wówczas wolno tej stronie żądać rozwiązania węzła małżeńskiego. Wyrok nieważności, wydany przez sąd małżeński katolicki, uważanym być ma jako prawny powód do żądania rozwodu, a rozprawa przeprowadzoną bez ustanowienia obrońcy małżeństwa. Gdy o rozwód nie proszono, strona katolicka może żądać od zwyczajnego sędziego orzeczenia, iż stosunki prawne cywilne w zawarciu małżeństwa uzasadnione tak mają być uporządkowane, jak gdyby nastąpiło było rozwiązanie węzła małżeńskiego. Dopóki rozwód nie jest wyrzeczonym lub wzmiankowany wyrok nie wydanym, żadna z obydwóch stron nie może zawierać nowych związków małżeńskich.

§ 47. Począwszy od chwili orzeczenia (§ 46) małżeństwo uważa się co do skutków swych cywilnych za rozwiązane. Sędzia zwyczajny winien w sporach zajść mogących, postępować wedle przepisów §§ 117 i 142 powszechnej księgi ustaw cywilnych. Je-

żeli między małżonkami pod względem ich stosunków majątkowych nie przyszła do skutku ugoda, wówczas majątek, względem którego istniała wspólność, podzielonym zostanie tak, jak gdyby w przypadku nastąpionej śmierci, a układy małżeńskie zwykle za wygasłe uważane będą. Wyjątek od tej reguły ma atoli miejsce na korzyść strony niekatolickiej, jeżeli nie cięży na niej żaden czyn, któryby w razie pozostania jej przy dawniejszem niekatolickiem wyznaniu religijnem, upoważnił małżonka katolickiego do skargi o rozwód albo rozdział co do stołu i łoża a to tak dalece, iż prawa zabezpieczone na przypadek przeżycia w kontraktach małżeńskich lub w kontrakcie dziedziczenia dopóty zachowane zostaną rzeczonej stronie małżeńskiej niekatolickiej, dopóki podczas życia strony drugiej nie wejdzie w związki małżeńskie. Nadto w razie, gdy majątek, stronie niekatolickiej po rozwodzie pozostały, nie wystarcza do przyzwoitego jej utrzymania, sędzia zwyczajny wymierzyć jej winien kwotę, którą druga strona ma wypłacić, jednak z uwzględnieniem majątku tejże. Obowiązek ten ustaje jednak, kiedy odpada potrzeba lub strona niekatolicka nowe zawiera związki małżeńskie.

§ 48. Jeżeli dwie osoby, które zawarły śluby małżeńskie jako chrześcijanie niekatoliccy, przechodzą na religię katolicką, wówczas jeżeli zachodzi pytanie o ważność lub nieważność małżeństwa, rozstrzyga sąd małżeński katolicki. Jeżeli zaś przeszkoda wzniecona nie jest znaną ustawie, na mocy której małżeństwo zawartem zostało, wówczas wyrok na nieważność zapadły, pod względem skutków oddziaływujących na cywilne stosunki prawne dzieci uważanym być ma tak, jak gdyby nastąpił był rozwód małżeństwa a stronie nieposiadającej przyzwoitego utrzymania, winna będzie strona druga, o ile jej pozwolą stosunki majątkowe, wypłacić rocznie sumę oznaczoną, albo drogą ugody, albo gdyby takowa nie przyszła do skutku, przez sędziego zwyczajnego. Obowiązek tego świadczenia ustaje, skoro strona, której się takowe należy, do swego przyzwoitego utrzymania tego już nie potrzebuje albo też nowe zawrze śluby małżeńskie.

§ 49. Każdy wyrok o ważności małżeństwa zakomunikuje naczelnikowi politycznemu kraju biskup tego sądu małżeńskiego, przez który został wydanym. Naczelnik polityczny kraju obowiązany będzie wedle okoliczności poczynić potrzebne zarządzenia.

§ 50. Dzieci zrodzone z małżeństwa nieważnego, zawartego już po obwieszczeniu niniejszej ustawy, albo pierwej wprawdzie lecz na ten czas dalej trwającego, uważane będą za ślubne na jakichkolwiekbądź powodach nieważność małżeństwa zasadzaćby się miała, skoro tylko za jednem z rodziców przemawia niezawiniona nieświadomość przeszkody małżeństwa. Jak dalece dzieci takowe wykluczone są od dostąpienia majątku, w rozporządzeniach familijnych potomstwu ślubnemu szczególnie zastrzeżonego, ocenionem być winno wedle powszechnych postanowień prawnych.

§ 51. Wyrok ostateczny właściwego sądu kościelnego, ważność małżeństwa orzekający, jest stanowczym co do prawnych skutków cywilnych małżeństwa. Jeżeli zaś małżeństwo za nieważne uznanem zostało dla jednej z przeszkód, które wylicza § 80 instrukcyi dla sądów duchownych, natenczas prawne stosunki dzieci tak mają być uporządkowane, jak gdyby nastąpiło było rozwiązanie węzła małżeńskiego. Również strona, nie mająca w tem winy, ma prawo żądać wynagrodzenia szkody od strony, na której ciąży wina.

§ 52. Względem wynagrodzenia, jakie dać winna strona winę ponosząca stronie niewinnej, jak równie względem zaopatrzenia dzieci i ogólnie względem wszystkich kwestyj majątkowych, z uznania nieważności wynikających, tudzież względem istnienia niezawinionej niewiadomości, o ile od tejże zawisły prawa cywilne, rozstrzyga sąd świecki.

§ 53. Uznanie nieważności małżeństwa ma być wpisanem do księgi ślubnej, a mianowicie jeżeli małżeństwo zawartem było w trzeciem miejscu nie należącem do parafii żadnego z małżonków, nietylko w księdze ślubnej parafii, gdzie małżeństwo zawartem zostało, lecz także w księdze tego proboszcza, który upoważnił do udzielenia ślubu.

§ 54. Ktoby, chociażby tylko do uzasadnienia jedynie praw cywilnych, utrzymywał nieważność wyroku, który za życia obydwóch małżonków, albo wskutek dochodzenia, za życia obudwu małżonków rozpoczętego, przez sąd kościelny względem ważności małżeństwa był wydany, ten winien będzie udać się do sądu duchownego w tym względzie.

§ 55. Jeżeli małżeństwo już po jego rozwiązaniu przez śmierć przed sądem kościelnym będzie zaprzeczonem i za nieważne uzna-

ne, wówczas wyrok ten nie będzie wywierać wpływu na cywilne skutki prawne małżeństwa. Jeżeli więc kto dla uzasadnienia cywilnych praw utrzymuje nieważność małżeństwa, które przed jego rozwiązaniem przez śmierć albo wcale nie albo bezskutecznie było zakwestyonowane, wówczas sąd, do którego rozstrzygnienie spraw spornych należy, w tym celu także o ważności małżeństwa orzec winien, a rozstrzygnienie jego będzie stanowczem, wyłącznie co do cywilnych skutków prawnych małżeństwa. Przy rozprawie takowej ważność małżeństwa ocenioną być winna wedle ustaw kościelnych, jeżeli małżeństwo zawartem zostało już po obwieszczeniu niniejszej ustawy lub wprawdzie pierwej było zawartem, lecz czas tego obwieszczenia przetrwała; wszelako nie będą mogły skutecznie być zarzucone przeszkody, które § 80 instrukcyi dla sądów małżeńskich kościelnych wylicza, tudzież te, które za życia małżonków albo rzeczywiście, albo przez dyspenzę usunięte zostały, nakoniec te, które przez małżonków albo tylko jednego z nich wzniecone być mogą.

§ 56. Gdy oboje małżonkowie są wyznania religijnego niekatolickiego, wówczas rozstrzyga o ważności ich małżeństwa sąd właściwy w sprawach ich współwyznawców. Jeżeli jednak przy zawarciu małżeństwa jedna przynajmniej strona należała do kościoła katolickiego, albo jeżeli oboje małżonkowie przeszli na religię katolicką, później zaś jej się znów wyparli, natenczas przeszkody nieznane ustawie kościelnej, nie mogą być przytoczone na uzasadnienie nieważności.

§ 57. Małżeństwo, przy zawarciu którego przynajmniej jedna strona należała do kościoła katolickiego, wtenczas nawet nie może być rozwiązanem, gdyby wskutek zmiany wyznania religijnego obie strony przeszły do kościoła lub towarzystwa religijnego niekatolickiego. Również nie może nastąpić rozwiązanie małżeństwa, jeżeli dwie osoby, które się jako chrześcijanie niekatolicy zaślubiły, przeszły na religię katolicką, chociażby potem obie znów do wyznania niekatolickiego powróciły.

§ 58. Gdyby małżeństwo dlatego rozwiązanem zostało, że jeden z małżonków złożył śluby uroczyste przed spełnieniem onego, wówczas służy drugiemu małżonkowi aż do chwili zawarcia nowych związków małżeńskich, gdyby takowe nastąpiły, prawo

przyzwoitego utrzymania. Intercyzy ślubne tracą dla stron obu ważność, jeżeli nie nastąpiła w tym względzie ugoda.

§ 59. We wszystkich małżeństwach między katolikami, tudzież w małżeństwach między osobą katolicką a niekatolicką, jeżeli w czasie zawarcia małżeństwa przynajmniej jedna z nich wyznawała wiarę katolicką, małżonek, który sądzi, iż ma prawne powody do rozłączenia od stołu i łoża, wnieść winien skargę swoją do sądu małżeńskiego katolickiego.

§ 60. Na wniosek sądu małżeńskiego, osobista instancya małżonka oskarżonego winna będzie przekazać małżonce i dzieciom utrzymanie przyzwoite aż do chwili rozstrzygnienia sprawy. Zresztą może sędzia zwyczajny, a wedle okoliczności także władza bezpieczeństwa, gdyby i jakkolwiekby jeden małżonek przez wspólne z drugim pożycie na niebezpieczeństwo widocznie był narażony, dozwolić mu na żądanie zamieszkania oddzielnego; wszakże sąd małżeński o rozporządzeniu takowem natychmiast zawiadomionym być winien.

§ 61. Właściwy sąd małżeński winien wyrazić w każdym wyroku rozłączenie orzekającym, czy i jak dalece obaj małżonkowie lub jeden z nich winę ponosi.

§ 92. O zawyrokowanem rozłączeniu zawiadomić ma sąd duchowny instancyę osobistą małżonków, a takie rozłączenie pociąga za sobą wszelkie skutki prawne, jakie w istniejących ustawach wskutek sądowego rozłączenia są uzasadnione.

§ 63. Gdy orzeczonem zostało rozłączenie, sędzia starać się winien na drodze ugody załatwić spory zachodzące co do oddzielenia majątku, zaopatrzenia dzieci lub co do innych pretensyj. Jeżeli strony do ugody skłonić się nie dadzą, winien je odesłać na drogę zwyczajnego postępowania, tymczasem jednak wymierzyć małżonce i dzieciom utrzymanie przyzwoite lub też zapadłe już w tym względzie postanowienie rozciągnąć aż do ukończenia sporu prawnego.

§ 64. Względem prawa do wynagrodzenia, jak równie względem wszelkich sporów majątku dotyczących, spowodowanych unieważnieniem małżeństwa lub rozdziałem co do stołu i łoża, wolno stronom obrać sobie sąd małżeński jako sąd polubowny. Na ugodę taką zawsze dokument musi być wystawionym, a w takim

razie nie może już zadna strona od niej odstąpić bez zezwolenia drugiej. Wszelako małoletni potrzebuje do ugody zezwolenia ojca swego lub opiekuna i władzy opiekuńczej. Od wyroku polubownego nie ma dalszego odwołania, wszelako wytoczoną być może skarga o nieważność przed sędzią zwyczajnym.

§ 65. Jeżeli rozdzieleni znowu się z sobą połączą, wówczas sąd duchowny uwiadomi o tem ich instancyę osobistą.

§ 66. Jeżeli z dwóch osób, które jako chrześcijanie niekatolicy się poślubiły, jedna przystąpi do kościoła katolickiego, wówczas każda strona skargę swą o rozłączenie wnieść powinna do tego sądu małżeńskiego, któremu wedle religijnego swego wyznania podlega. Także żądać może strona niekatolicka rozwiązania węzła małżeńskiego, w sądzie swoim małżeńskim na zasadzie ustawy małżeńskiej, której ona ulega. Zażalenia względem odmówionego lub samowładnie zniesionego pożycia wspólnego, należą przed sąd małżeński oskarżonego.

§ 67. Prawomocny wyrok sądu małżeńskiego jednego małżonka orzekający rozłączenie lub rozwód, dla obu stron jest stanowczym. Rozwód małżeństwa co do węzła wyrzeczony przez sąd małżeński małżonka niekatolickiego, pociąga jednak za sobą pod względem wspólnego pożycia małżeńskiego dla małżonka katolickiego tylko skutki dożywotniego rozłączenia co do stołu i łoża.

§ 68. Jeżeli sąd małżeński katolicki orzeka na dożywotni rozdział od stołu i łoża, wówczas strona niekatolicka żądać może na podstawie takiego wyroku u sądu swego małżeńskiego rozwiązania węzła małżeńskiego. Nie może atoli pierwej małżeństwa nowego zawrzeć, dopóki sąd jego małżeński nie wyrzekł rozwodu.

§ 69. Jeżeli z wyroku katolickiego sądu małżeńskiego wina rozłączenia przypisaną została niekatolickiemu małżonkowi, wówczas na żądanie jego, co do rzeczywistości winy, o ile od tego pretensye majątkowe zawisły, orzekać ma sędzia zwyczajny. Toż samo rozumie się i w tym przypadku, jeżeli wskutek skargi strony niekatolickiej, sąd jego duchowny małżeński przypisał winę rozłączenia lub rozwodu małżeństwa stronie katolickiej.

§ 70. Jeżeli między małżonkami pod względem ich stosunków majątkowych ugoda nie przyszła do skutku, wówczas znajdują zastósowanie §§ 1264 albo 1266 powszechnej księgi ustaw cywilnych,

w miarę tego, czy oboje małżonkowie uważani być mają tylko jako rozłączeni od stołu i łoża, czy też małżeństwo względem małżonka niekatolickiego rozwiązanem zostało. W razie ostatnim także i strona katolicka lubo za niewinną uznana, nie będzie sobie mogła rościć pretensyi do dziedziczenia prawnego (§§ 757—459 powszechnej księgi ustaw cywilnych).

§ 71. Jeżeli sąd duchowny na żądanie strony katolickiej wyrzekł rozłączenie co do osób na czas niepewny a po upływie więcej niż trzech lat jeszcze nie ma nadziei, iż małżonek katolicki zezwoli na powtórne połączenie się, wówczas strona niekatolicka żądać może rozwodu w swoim sądzie małżeńskim. Jeżeli zaś ona dała powód do rozłączenia przez uczynek, któryby niewinnej stronie katolickiej, gdyby taż nie była przeszła na wiarę katolicką, dawał prawo do wniesienia skargi o rozwód co do stołu i łoża, tedy po nastąpionym rozwodzie stosunki majątkowe tak mają być uporządkowane, jak gdyby małżonek niekatolicki winien był rozwodu. Zresztą kwestye majątkowe rozwiązane być mają wedle pierwszego ustępu § 126 powszechnej księgi ustaw cywilnych; gdyby zaś zachodziły okoliczności, usprawiedliwiające odmówienie powtórnego połączenia się, a strona katolicka nie posiadała majątku, wystarczającego do przyzwoitego utrzymania swego, wówczas strona niekatolicka obowiązaną będzie w miarę majątku swego wypłacić jej kwotę roczną, przez sędziego zwyczajnego wedle słuszności oznaczoną.

§ 72. Jeżeli małżonkowie po rozwodzie przez sąd małżeński strony niekatolickiej wyrzeczonym, znowu się połączyć chcą, natenczas oznajmić mają postanowienie swe w sądzie małżeńskim strony katolickiej, oraz wyjednać w sądzie małżeńskim, który rozwód wyrzekł, zniesienie jego wyroku. Skoro to nastąpi, wszelkie cywilne skutki małżeństwa na nowo moc swą odzyskują: wyjąwszy pierwszych kontraktów ślubnych. O przywróconem połączeniu sędzia zwyczajny uwiadomionym być winien.

§ 73. Wyjąwszy przypadek § 121 powszechnej księgi ustaw cywilnych, jeżeli mąż zastanie już żonę ciężarną od innego mężczyzny i zaraz po odkryciu tej okoliczności zaniecha małżeńskiego z nią obcowania, a w ciągu jednego miesiąca wytoczy skargę o rozłączenie, wówczas, gdyby rozdział nie był orzeczonym, na żąda-

nie jego, do zwyczajnego sądu wnieść się mające, stosunki prawne wyłącznie cywilne, przez zaślubienie jego uzasadnione, tak mają być uporządkowane, jak gdyby nastąpił był z winy żony rozdział od stołu i łoża. Toż samo nastąpi na korzyść niewinnego małżonka w przypadku przewidzianym w § 12.

§ 74. Katolicki poddany austryacki przy zaślubieniu za granicą o tyle zastosować się może do formy zawierania małżeństwa, jaką ustawy krajowe przepisują lub dozwalają, o ile takowa odpowiada warunkom, do których ustawa kościelna katolicka w kraju, gdzie małżeństwo zawartem zostało, ważność małżeństwa przywiązuje. We wszystkiem, co nie dotyczy wyłącznie formy zawierania małżeństwa, zachować jest winien przepisy niniejszej ustawy. Nadto jeżeli nie przemieszkał jeszcze całego roku za granicą, postarać się winien o to, ażeby małżeństwo zamierzone ogłoszonem było trzy razy w miejscu ostatniego zamieszkania jego w kraju tutejszym.

§ 75. Austryacki obywatel państwa za granicą zaślubiony, powróciwszy do cesarstwa jest obowiązany uzyskać wpisanie małżeństwa swego do księgi ślubów tej parafii, gdzie obiera swoją siedzibę.

§ 76. Gdy małżeństwo jest unieważnione albo też przez śmierć męża rozwiązane, żona będąca w ciąży nie może zawierać nowego małżeństwa przed połogiem swym, a jeżeli zachodzi wątpliwość co do brzemienności, przed upływem szóstego miesiąca. Atoli, jeżeli wedle okoliczności lub wedle świadectwa biegłych w sztuce istnienia stanu ciężarnego nie jest prawdopodobnem, uzyskać można od zakazu tego uwolnienie, a to w razie unieważnienia małżeństwa, u rządu krajowego, w mniejszych zaś, gdzie nie ma rządu krajowego. u władzy obwodowej, w przypadku jednak, gdy przez śmierć męża małżeństwo rozwiązanem zostało, tylko u rządu krajowego; a to jedynie z powodów bardzo naglących.

§ 77. Żona, przekraczająca ten przepis, utraca prawo swe do korzyści, jakie jej mąż poprzedni w intercyzach ślubnych, w kontrakcie dziedziczenia lub w rozporządzeniu ostatniej woli przyznał; oraz obie strony pociągane być mają do kary okolicznościom odpowiedniej; mąż zaś utraca prawo, zastrzeżone mu w § 73. Jeżeli w takiem małżeństwie urodzi się dziecię, a zachodzi przynajmniej wątpliwość, czy nie było spłodzonem przez poprzedniego męża, natenczas ma mu być dodanym kurator do obrony praw jego.

DODATEK II.

Instrukcya dla sądów duchownych cesarstwa austryackiego co do spraw małżeńskich.

Rozdział I.

O małżeństwie.

Natura i wyższe uświęcenie związku małżeńskiego

§ 1. Małżeństwo jest to związek ustanowiony między mężczyzną a niewiastą wedle woli Boskiej, dla rozkrzewienia rodzaju ludzkiego i wzajemnej pomocy. Już w pierwszych początkach ustanowione zostało nierozwiązalnem, a za prawidło otrzymało upomnienie, iż małżonków jest dwoje w jednem ciele; przez Chrystusa Pana zaś przywróconem zostało do pierwotnej godności, i wyniesionem na Sakrament Nowego zakonu.

Zaręczyny.

§ 2. Zaręczyny są umową, w której mężczyzna i niewiasta przyrzekają się poślubić.

Warunki ważności.

§ 3. Zaręczyny zawierać mogą tylko wskutek woli, z wolnością i należytą rozwagą objawionej, te osoby, które są w stanie zawarcia małżeństwa ważnego i pozwolonego. Zaręczyny, zawarte w imieniu nieletnich, wtedy ich tylko obowiązują do zawarcia małżeństwa, gdy je nieletni po osiągnieniu dojrzałości zatwierdzi.

Zniesienie ich za wzajemnem porozumieiem się

§ 4. Zaręczyny, choćby przysięgą stwierdzone, mogą za obustronnem porozumieniem się być zniesione.

O ile zniesione być mogą bez obopólnego zezwolenia.

§ 5. Zaręczyny zostających pod władzą ojcowską rozwiązane być mają, gdy rodzice sprawiedliwie im się sprzeciwiają.

§ 6. Gdy jedna ze stron zaręczonych złamała winną drugiej wierność, taż uwolnioną zostaje od dotrzymania przyrzeczenia. Jeżeli po zaręczynach taka zajdzie zmiana, iżby słusznie przypuścić można, że przy takim stanie rzeczy nie byłoby przyszło do zarę-

czyn, wówczas zaręczyny moc swą tracą względem tej osoby, u której zmiana taka nie zaszła. W razie, gdy okoliczności takowe już w chwili zaręczyn zachodziły, stronie, której natenczas były niewiadome, przysłuża prawo odstąpienia od zaręczyn.

§ 7. Zaręczonym obowiązek na się przyjęty, nie przeszkadza poświęcić się życiu zakonnemu lub stanowi duchownemu. Przez złożenie ślubów uroczystych lub otrzymanie wyższych święceń zaręczyny rozwiązują się.

§ 8. Przez zaślubienie się jednej strony zaręczonej z osobą trzecią, zaręczyny wprawdzie zniesione zostają, wszelako pozostaje drugiej stronie wedle okoliczności prawo żądania wynagrodzenia.

Obowiązek do wynagrodzenia szkody.

§ 9. Kto bez prawnego powodu od zaręczyn odstępuje, lub też prawny powód do odstąpienia albo zataja albo przez winę swoją sprowadza, obowiązanym będzie wynagrodzić drugiej stronie szkodę, zrządzoną w miarę osób i stosunków.

§ 10. Obowiązek do wypełnienia przyrzeczenia, w zaręczynach danego, ustaje także wtedy, gdy po rozważeniu wszelkich okoliczności słusznie przypuścić należy, że małżeństwo, między narzeczonymi zawrzeć się mające, będzie nieszczęśliwe. Jeżeli zaś okoliczności, na których się przypuszczenie takie zasadza, nastąpiły z winy jednej strony, taż obowiązaną będzie, wedle sił wynagrodzić drugiej szkodę pochodzącą z zawiedzenia sprawiedliwych jej oczekiwań.

Wymogi do ważnego zawarcia małżeństwa.

§ 11. Rzeczywiste małżeństwo jest skutkiem obustronnego zezwolenia, o ile takowe danem jest od osób, do zawierania małżeństwa uzdolnionych, a to w formie przepisanej.

§ 12. Do zawarcia połączenia, które prawdziwie jest małżeństwem, niezdolnymi są wszyscy i ci tylko, których do tego ustawa Boska i kościelna uznaje za niezdolnych.

Przeszkody ważności:

1. Brak zdolności do zezwolenia.

§ 13. Obłąkani, szaleni, dzieci i wogóle wszyscy, którzy niezdolnymi są oświadczenia zezwolenia, jakiego wymaga natura stosunku, nie mogą zawierać małżeństwa.

2. Pomyłka co do osoby.

§ 14. Gdzie zachodzi pomyłka w osobie przyszłego małżonka lub padająca na osobę, tam nie ma zezwolenia, a zatem i małżeństwo nie jest zawartem. — Tylko pomyłka w tym przymiocie, który stanowi jedyne oznaczenie osoby przyszłego małżonka, pada na osobę.

3. Pomyłka co do niewoli.

§ 15. Gdyby osoba wolna poślubiła niewolnika lub niewolnicę, sądząc ich wolnemi, małżeństwo nie byłoby ważnem.

4. Niemoc pełnienia powinności małżeńskiej.

§. 16. Nieuleczalna niemoc pełnienia obowiązku małżeńskiego wówczas staje się przeszkodą ważności małżeństwa, jeżeli już w czasie jego zawarcia istniała.

5. Nieletność.

§ 17. Ponieważ chłopcy niżej lat czternastu, a dziewczęta niżej lat dwunastu wogóle nie posiadają ani fizycznego uzdolnienia, ani też są w stanie ocenic należycie znaczenia związku małżeńskiego, słusznie zatem przypuszcza prawo, iż są niezdolni do zawierania ślubów małżeńskich.

Gdyby zaś wydarzyło się kiedy, iż osoby, niżej wieku właśnie zakreślonego, posiadały tak cielesne jak moralne uzdolnienie do zawarcia małżeństwa, pomimo to, jeżeliby nie pozyskały w tem od biskupa dyecezyalnego, lub od samej Stolicy Apostolskiej wyroku stwierdzającego, nie będą mogły zawierać małżeństwa.

6. Przymus niesprawiedliwy.

§ 18. Zezwolenie, wymuszone na kim przez kogokolwiek niesprawiedliwem wykonaniem lub zagrożeniem wielkiego i nieuniknionego złego, nie jest dostatecznem do zawierania ślubu małżeńskiego.

7. Uprowadzenie.

§ 19. Niewiasta, uprowadzona celem poślubienia, nie może, dopóki w mocy uwodziciela zostaje, zawrzeć z nim ważne śluby małżeńskie. — Za uprowadzoną ma być uważaną ta niewiasta, która wskutek dokonanego przymusu uwiedzioną, albo w miejscu,

dokąd ją podstępem zwabiono, przytrzymaną została; niemniej ta, którą mężczyzna, jeszcze przedtem z nią prawnie niezaręczony, za jej zewoleniem, atoli bez wiedzy albo wbrew woli rodziców lub opiekunów, uprowadził.

8. Istniejący węzeł małżeński.

§ 20. Istniejący węzeł małżeński, czyni osoby nim połączone niezdolnemi do zawarcia innego małżeństwa.

§ 21. Węzeł małżeństwa ważnie zawartego, lecz jeszcze niespełnionego, rozwiązuje się przez uroczyste złożenie ślubów zakonnych jednego z małżonków, lub wskutek dyspenzy papieża. — Małżeństwo przez chrześcian zawarte, skoro spełnionem zostało, już tylko przez śmierć rozwiązanem być może.

§ 22. Jeżeli niekatoliccy chrześcijanie utrzymują, iż węzeł małżeński może być rozwiązanym, kościół ubolewa nad obłędnymi, jednakże dopuścić nie może, ażeby błąd kaził wpływem swoim świętość prawodawstwa jego. — Między katolikiem a chrześcianinem niekatolickim, którego małżonek jeszcze żyje, małżeństwo do skutku przyjść nie może, choćby sąd wyrokujący w małżeństwach niekatolickich, orzekł rozwiązanie.

§ 23. Ponieważ przez sakrament chrztu nie rozwiązują się małżeństwa, tylko grzechy odpuszczają, przeto małżeństwo przez niewiernych zawarte, po nawróceniu małżonków pozostaje w mocy, a przeszkody, jakie ustawa kościelna zaprowadziła, nie stoją mu w drodze. — Jeżeli zaś jedna tylko strona się nawraca, a druga w niedowiarstwie pozostająca, pomimo wezwania do niej uczynionego, stale się opiera wspólnemu z nią pożyciu, albo też nie chce żyć z nią razem bez znieważenia Stwórcy, wówczas onejże może dozwolonem być na jej żądanie wejść w nowe związki małżeńskie, przez których prawnie zawiązane małżeństwo, w stanie niedowiarstwa zawarte, rozwiązanem zostaje.

9. Wyższe święcenia i uroczyste śluby zakonne.

§ 24. Duchowni, którzy wyższe święcenia odebrali, i osoby zakonne, które uroczyste śluby złożyły, nie są zdolne do zawarcia małżeństwa. — O ile śluby pojedyncze w zgromadzeniu zakonnem wykonane, wyjątkowo nieważność małżeństwa za sobą pociągają, ocenionem być winno wedle statutów zakonu, przez Stolicę Apostolską aprobowanych.

10. Różność religii między chrześcianami i niechrześcianami.

§ 25. Między ochrzczonymi i tymi, którzy nie przyjęli sakramentu chrztu, nie może małżeństwo skutecznie być zawartem.

11. Pokrewieństwo.

§ 26. Krewni w linii prostej albo też w czwartym lub w bliższym stopniu linii pobocznej, nie mogą z sobą zawierać małżeństwa ważnego, a to bez różnicy, czy pokrewieństwo powstało z ślubnego lub nieślubnego urodzenia.

12. Pokrewieństwo duchowne.

§ 27. Pokrewieństwo duchowne, wynikające z Sakramentu chrztu i bierzmowania. stanowi przeszkodę małżeństwa między udzielającym Sakrament lub bierzmowanym, jakoteż rodzicami jego, tudzież między rodzicami chrzestnymi i ochrzczonym lub bierzmowanym, jakoteż i rodzicami jego.

13. Pokrewieństwo i powinowactwo cywilne.

§ 28. Przysposobienie dziecięcia, odpowiadające w istocie arogacyi lub zupełnej adopcyi prawa rzymskiego, wedle istniejącego obecnie zwyczaju kościoła, nawet gdyby zniesienie onegoż nastąpiło, unieważnia małżeństwo między przysposobicielem i przysposobionym, jakoteż potomkami tegoż ostatniego w czasie adopcyi pod jego władzą ojcowską zostającymi, tudzież między przysposabiającym, a żoną przysposobionego; dalej między przysposobionym i rodzonemi dziećmi prawnemi przysposabiającego, pod jego ojcowską władzą zostającymi.

Adopcya prawa austryackiego.

§ 29. Adopcya prawa austryackiego wówczas stanowi w granicach wspomnianych przeszkodę małżeństwa, jeżeli przysposobiony ulega władzy ojcowskiej przysposabiającego, lub też przyjętym jest w dom jego w celu wspólnego jak między dzieckiem a rodzicami pożycia. — Jeżeli przysposobiony ani pod władzą ojcowską przysposabiającego nie zostaje, ani w dom jego nie jest przyjętym, wówczas adopcya prawa austryackiego równą jest przysposobieniu niezupełnemu, i nie stanowi przeszkody do zawarcia małżeństwa.

14. Powinowactwo z obcowania dozwolonego.

§ 30. Małżeństwo dokonane rodzi powinowactwo między jednym małżonkiem a krewnymi drugiego aż łącznie do stopnia czwartego, wskutek czego małżeństwo między nimi zawarte, nie jest ważnem.

15. Powinowactwo z obcowania niedozwolonego.

§ 31. Nieślubne obcowanie cielesne jest przeszkodą do małżeństwa między jedną stroną a krewnymi drugiej w stopniu pierwszym i drugim.

Powinowactwo przystępujące.

§ 32. Małżonek obcujący w sposób niedozwolony z drugiego małżonka krewnymi w stopniu pierwszym lub drugim, utraca przez to prawo żądania powinności małżeńskiej, dopóki nie dostąpił przepuszczenia.

16. Wymagania publicznej przyzwoitości małżeństwa ważnego aczkolwiek niespełnionego.

§ 33. Ważne, wszelako niespełnione małżeństwo, czyni niezdolnym małżonka, przy życiu pozostałego lub w stanie świeckim żyjącego, do zawierania ślubów małżeńskich z krewnymi drugiego małżonka aż włącznie do stopnia czwartego.

Z małżeństwa nieważnie zawartego i niespełnionego

§ 34. Małżeństwo nieważnie zawarte i niespełnione staje się przeszkodą zaślubin jednej strony z krewnym strony drugiej, aż włącznie do stopnia czwartego wyjąwszy, jeżeli przyczyna nieważności polega na braku zezwolenia.

Z zaręczyn.

§ 35. Zaręczyny ważne i bezwarunkowe stoją na przeszkodzie związkom małżeńskim, między zaręczonym a krewnymi drugiego zaręczonego w stopniu pierwszym. — Tenże sam sprawiają skutek zaręczyny pod uczciwym warunkiem zawarte, jeżeli warunkowi zadość się stało.

17. Cudzołostwo.

§ 36. Między dwiema osobami, które się z sobą cudzołostwa dopuściły, małżeństwo nie może być ważnie zawartem, jeśli jeszcze

za życia drugiego małżonka przyrzekły sobie poślubić się wzajemnie, lub co większa, ośmieliły się ze sobą istotnie zawrzeć małżeństwo, albo jeżeli chocby tylko jedna z tych osób w celu poślubienia drugiej nastawała na życie małżonka, którego prawa przez cudzołostwo nadwyrężyła.

18. Małżonkobójstwo.

§ 37. Małżonkobóstwo stanowi przeszkodę małżeństwa między małżonkiem winnym a osobą, z którą do dokonania zbrodni wspólnie działał, nawet choćby jedna tylko strona czynu w tym zamiarze się dopuściła, ażeby przez to możliwem uczynić zawarcie małżeństwa z drugą.

19. Potajemność.

§ 38. Do ważności małżeństwa wymaga się, ażeby osoby pragnące wejść w śluby małżeńskie przed własnym proboszczem obojga lub jednego z nich, albo przed kapłanem upoważnionym ku temu przez proboszcza lub biskupa dyecezyi, i przed dwoma lub trzema świadkami zezwolenie swe oświadczyły. — Atoli w tych częściach cesarstwa, dla których Stolica Apostolska wydała istrukcyę z dnia 30 kwietnia 1841 r. nieobecność katolickiego proboszcza przy małżeństwach między katolikami a chrześcianami niekatolickimi, nie jest dostateczną do stanowienia przeszkody ważności.

Mieszkanie stałe i niestałe.

§ 39. Właściwym proboszczem oblubieńców jest ten, w którego parafii mają swoje stałe lub niestałe mieszkanie.

§ 40. Stałe mieszkanie znajduje się w tem miejscu, gdzie kto pomieszkanie swoje, wyłącznie lub szczególniej sobie obiera tak, iżby nie można utrzymywać, że jest u siebie, gdyby tam nie przebywał. Jak długo on w miejscu takowem zatrzymuje pomieszkanie, przeznaczone dla siebie lub domowników swoich, nieobecność sama przez się, choćby dłuższa, nie jest dostateczną do uskutecznienia przeniesienia zamieszkania zwyczajnego. — Gdzie kto wprawdzie nie zamierza założyć siedliska stałego, wszelako w takim celu mieszka, iż osiągnienie tegoż dłuższego wymaga pobytu, tam ma on mieszkanie niestałe.

§ 41. Stałe mieszkanie żony jest tam, gdzie mąż, a małole-

tniego tam, gdzie właśni jego rodzice, przysposobiciele lub wychowawcy albo opiekun mają stałe swoje mieszkanie. — Miejsce, gdzie n. p. żona w stosunkach służbowych zostaje, lub małoletni dla nauk przebywa, albo osoba wojskowa ma swe stanowisko, jest niestałem ich zamieszkaniem. — Kto za małoletniego ma być uważanym, lub na równi z małoletnim prawnie postawionym, ocenić należy wedle ustawy austryackiej.

§ 42. Urzędnicy rządowi lub tacy, którzy w jakiebądź dożywotne służby wstąpili, mają stałe mieszkanie tam, gdzie dla wykonywania obowiązków swych urzędowych lub służbowych przemieszkują. Jeżeli używani będą w innem miejscu do służb nadzwyczajnych, wymagających wedle natury swej czasu dłuższego, tamże mieszkanie ich będzie niestałe.

§ 43. Kto u osoby prywatnej, u towarzystwa lub zakładu przyjmuje służbę na czas dłuższy lub nieoznaczony, uzyskuje przez to w miejscu, gdzie dla wykonania obowiązków swych przebywa, zamieszkanie niestałe. Tylko nie powinna być służba tego rodzaju, iżby ciągłej zmiany pobytu wymagała; podobnie przez stosunek służbowy, wskutek którego za pobytem służbodawcy postępować należy, nie można uzyskać zamieszkania tam, gdzie tenże sam nie ma stałego mieszkania.

§ 44. W razie, gdy kto oprócz miejsca mieszkania swego stałego posiada też w innych parafiach domy z urządzonem i dla siebie przeznaczonem pomieszkaniem, ma on tylko w tem miejscu niestałe mieszkanie, gdzie zwykł przebywać corocznie przez czas znaczny lub też w miejscu, w którym do czasu, kiedy je mieszkaniem swem mianuje, przemieszkał przynajmniej sześć tygodni.

§ 45. Dla tych, którzy nie mają mieszkania ani stałego ani niestałego, właściwym proboszczem jest ten, w którego okręgu właśnie przebywają.

Przynależny osób wojskowych proboszcz.

§ 46 Właściwym proboszczem dla osób do militia vaga należących, jest kapelan polowy, a względnie superior polowy w miarę pełnomocnictw, przez stolicę Apostolską nadanych. Ci, którzy policzeni są do militia stabilis, udać się mają do proboszcza zamieszkania swego.

Pozwolenie milcząco udzielone i tylko domniemane.

§ 47. Że upoważnienie do przedsiębrania ślubu przez uprawnionego (§ 38) milcząco udzielonem zostało, ważności małżeńskiego węzła nie przeszkadza. Atoliż okrom ostatecznej konieczności niechaj nikt nie udziela ślubu, nie otrzymawszy wyraźnego upoważnienia do tego od proboszcza lub biskupa samego. Pozwolenie tylko domniemane jest niedostatecznem i takiemże pozostaje wtedy nawet, gdy uprawniony, proszony o to, rzeczywiście byłby je udzielił, lub też następnie potwierdzenie onegoż wyrzekł.

Prawo subdelegacyi.

§ 48. Kto przyzwolenie do udzielania ślubów otrzymał na ogół przypadków, może takowe przelewać na innego kapłana w przypadkach pojedynczych. Kto zaś pozwolenie takowe tylko dla pojedynczego przypadku pozyskał, ten nie ma prawa subdelegacyi, jeżeli mu takowe nie zostało wyraźnie nadanem.

Rozstrzygnienie co do właściwości proboszcza.

§ 49. Jeżeli z jakiegobądź powodu powstaje wątpliwość, który duchowny do przedsięwzięcia ślubu jest uprawniony, wówczas rzecz przed biskupa wnieść i rozstrzygnienia lub zarządzenia jego oczekiwać należy.

Małżeństwo przez pełnomocnika zawarte.

§ 50. Oświadczenie przez pełnomocnika objawione, ważnem jest, jeżeli mu w tej mierze wystawiono szczegółowe, osobę przyszłego małżonka dostatecznie oznaczające pełnomocnictwo, któreby w czasie, kiedy małżeństwo w imieniu mocodawcy zawartem zostało, nie było już może odwołanem. Wszelako nie powinien proboszcz w żadnym razie przypuszczać małżeństwa przez pełnomocnika zawrzeć się mającego, bez wyraźnego na to zezwolenia od biskupa.

20. Warunek.

§ 51. Czy zezwolenie warunkowe małżeństwo urzeczywistnia, zawisło od dopełnienia warunku.

§ 52. Jeżeli za warunek położono ziszczenie lub niezizszczenie czegoś w przyszłości, wówczas małżeństwo odłożonem zostaje, aż do chwili dopełnienia warunku. Jeżeli takowy się nie spełni, wówczas ustaje moc udzielonego zezwolenia. Jeżeli zezwolenie warunkowe przywiązanem jest do czegoś z obecności lub przeszłości,

wówczas małżeństwo jest ważnem lub nieważnem, w miarę. czy warunek jest dopełniony lub nie.

§ 53. Zezwolenie przywiązane do warunku sprzeciwiającego się istocie małżeństwa, nie byłoby ważnem. — Warunki, mające za przedmiot coś niemożliwego lub nieobyczajnego, atoliż istocie małżeństwa bynajmniej nie sprzeciwiającego się, uważane być winny za niedołożone.

§ 54. Kto przed spełnieniem warunku małżeństwo spełnia, zrzeka się tem samem już warunku.

§ 55. Warunkowe oświadczenie zezwolenia przypuszczonem być może tylko za wyraźnem pozwoleniem biskupa. Warunki niewyrażone przy oświadczeniu zezwolenia, uważane być mają za niedołożone.

Przeszkody do pozwolonego zawierania małżeństwa.

§ 56. Kościół, lubo pod każdym względem troskliwy o godność i czystość małżeństwa, nie uznawał jednak rzeczą stosowną mnożyć zanadto przeszkód małżeństwo zrywających. Wydał przeto rozporządzenia o małżeństwie, dla których żąda posłuszeństwa, których przestąpienie zaś nie pociąga za sobą nieważności małżeństwa.

1. Zaręczyny.

§ 57. O ile i jak długo zaręczyny obowiązują do zawarcia ślubów, czynią one każde małżeństwo, zawarte przez jednego z oblubieńców z osobą trzecią, niedozwolonem.

2. Śluby pojedyncze.

§ 58. Pojedyncze śluby posłuszeństwa, ubóstwa i czystości złożone w jakiej kongregacyi zakonnej, tudzież pojedynczy ślub zachowania dozgonnej czystości, wstąpienia do zakonu duchownego, przyjęcia wyższych święceń. niezawierania nigdy małżeństwa, nie dozwalają tak związanym wchodzić w związki małżeńskie.

3. Czas uświęcony.

§ 59. Nie wolno zawierać małżeństwa w czasie od pierwszej niedzieli adwentu, aż łącznie do uroczystości epifanii (Trzech Króli), tudzież od środy popielcowej aż łącznie do pierwszej niedzieli po Wielkiejnocy.

4. Zapowiedzi.

§ 60. Nim małżeństwo zawartem zostanie, powinno być ogłoszone przez plebana oblubieńca i oblubienicy publicznie przez trzy niedziele lub święta uroczyste, w czasie mszy św., a każdy wiedzący o jakiej przeszkodzie, ma być zawezwany do jej wyjawienia. Osoby oblubieńców należy dokładnie oznaczyć przez wyszczególnienie ich imion i nazwisk, miejsca urodzenia, wieku, stanu i zamieszkania.

§ 61. Jeżeli oblubieniec lub oblubienica mają nietylko stałe, ale i niestałe zamieszkanie, wówczas trzykrotne zapowiedzi powinny być uskutecznione tak przez proboszcza ich stałego, jakoteż i niestałego zamieszkania. Gdyby się zaś wydarzyło, iżby kto posiadał prócz stałego, więcej niż jedno niestałe zamieszkanie, w takim razie dostatecznem będzie, jeżeli zapowiedzi ogłoszone zostaną przez proboszcza jego stałego zamieszkania, i proboszcza jednego z tych zamieszkań, w których niestale zwykł przebywać.

§ 62. Jeżeli oblubieniec lub oblubienica w żadnej z tych parafij, gdzie według przytoczonych przepisów zapowiedzi mają być głoszone, przynajmniej sześciu tygodni nie przemieszkali, należy prócz tego uskutecznić takowe i w parafii tego ostatniego pobytu, gdzie mieszkali najmniej sześć tygodni. — Gdyby zaś szczególne okoliczności utrudniały dopełnienie tego przepisu, należy o tem zdać sprawę biskupowi.

§ 63. Zapowiedzi tych, którzy nie mają ani mieszkania stałego, ani też w miejscu mieszkania niestałego jeszcze roku jednego nie przemieszkali, powinny być ogłoszone także i tam, gdzie oni mają prawo stałego pobytu (Heimatsrecht) lub też, gdyby takowe nigdzie im nie służyło, wedle możności także w parafii miejsca ich urodzenia. Gdy zaś oblubieniec nie ma wcale ani mieszkania stałego ani też niestałego, wówczas należy głosić zapowiedzi nietylko w parafii, w której okręgu się właśnie znajduje, lecz też i tam, gdzie mu przysłuża prawo stałego pobytu (rodzinnej przynależności), lub gdyby takowego nigdzie nie miał, o ile to być może, w kościele parafialnym miejsca jego urodzenia.

§ 64. Zapowiedzi muszą być powtórzone, jeżeli małżeństwo w przeciągu sześciu miesięcy po ogłoszeniu takowych zawartem

nie zostało, lub też gdy biskup już nawet po upływie krótszego czasu ponowne ogłoszenie zapowiedzi nakaże.

§ 65. Dopóki zapowiedzi nie zostały należycie uskutecznione, małżeństwo nie może sposobem dozwolonym być zawarte.

5. Różność wyznania religijnego między chrześcianami i odszczepieńcami, tudzież między chrześcianami katolikami i niekatolikami.

§ 66. Kościół brzydzi się małżeństwami zawartemi między chrześcianami i takimi, którzy od chrześciaństwa odpadli. — Również gani śluby między katolikami i chrześcianami niekatolikami, i przestrzega prawowiernych swych od zawierania takowych.

6. Zakaz kościoła.

§ 67. Jeżeli jest powód do mniemania, iż pragnącym wejść w śluby małżeńskie stoi przeszkoda w drodze, albo jeżeli zachodzi obawa, iż poślubienie ich stanie się powodem wielkich sporów i zgorszeń lub innego złego, tedy służy biskupowi prawo, a względnie tenże obowiązanym jest, wzbronić zawarcie małżeństwa. Jak długo biskup zakazu nie zniesie, zawarcie małżeństwa takowego jest niedozwolone.

Przyzwolenie rodziców.

§ 68. Przy zawiązywaniu ślubu małżeńskiego niechaj także synowie i córki pomni będą na słowa Pańskie: »Czcij ojca i matkę twoją!« Nadto młodzież łatwo uwieść się daje do kroków nieroztropnych, a małżeństwa bez należytej rozwagi zawarte, są płodnem nieszczęścia nasieniem. Małżeństwa więc, którym rodzice dla sprawiedliwych przyczyn odmawiają przyzwolenia swego, są niedozwolone.

Zakazy ustawy austryackiej.

§ 60. Jest to świętym chrześcianina obowiązkiem być posłusznym władzy rządowej, do czego Chrystus Pan przez Apostołów swoich sam nas napomina. — Tem ściślej zatem przestrzegać on winien te ustawy rządowe, które troskliwie dążą do utrzymania porządku moralnego. — Lubo więc władza rządowa rozporządzeniami swojemi nie może przeszkodzić. ażeby między chrześcianami nie było zawarte małżeństwo ważne, wszelako obywatelowi państwa austryackiego nie jest wolno zaniedbywać przepisów, jakie ustawa austryacka o cywilnych skutkach małżeństwa stanowi.

Przypuszczenie do ślubu. Dokumenta wymagane.

§ 70. Do ślubu wtedy tylko oblubieńcy dopuszczeni być mogą, gdy ich połączeniu, o ile o tem wiadomość powziąć można, nie stoi nic na przeszkodzie, oraz wszystkiego dopełnili, co ustawy kościoła w celu uchylenia małżeństw nieważnych lub niedozwolonych przepisują. Mianowicie obowiązkiem ich wykazać, że zapowiedzi należycie ogłoszone zostały, przedłożyć świadectwo stanu wolnego, niemniej metrykę chrztu, jeżeli wiek ich i pochodzenie nie jest już wiadomem z ksiąg parafialnych. Gdyby nowożeniec zupełnie nie był w możności wydobycia sobie świadectwa chrztu, proboszcz udać się ma w tej mierze do biskupa. Co się tyczy wyż. wspomnianych przepisów ustawy austryackiej. wszelkiego starania ku temu przykładać należy, ażeby przez nowożeńców ściśle zachowywane były. Gdyby się wydarzyło, iżby napominania proboszcza były bezskuteczne, wówczas rzecz biskupowi przedłożoną być winna. Toż samo ma nastąpić, gdyby z innej jakiej przyczyny zachodziły trudności lub wątpliwości.

Małżeństwa cudzoziemców.

§ 71. Czuwać nad tem należy, ażeby cudzoziemcy nie byli przypuszczani do ślubu, tylko z zachowaniem tego wszystkiego, co wymaganem jest do prawnego zawarcia małżeństwa. Jak dalece proboszcz w takiej sprawie działać może bez przedłożenia jej do ocenienia kuryi biskupiej, o tem będzie stanowić biskup wedle okoliczności.

Przedwczesne małżeństwa.

§ 72. Wszelkiej przezorności używać należy, aby niedopuszczać do małżeństwa między tymi, którzy wprawdzie ukończyli rok czternasty a względnie dwunasty, wszelako nie osiągnęli jeszcze wieku, w którym wedle stosunków krajowych i plemiennych nastawać zwykła zdolność do zawierania małżeństwa z należytą rozwagą, jak równie dojrzałość fizyczna.

Zaślubienie osób nie mających zamieszkania.

§ 74. Nie wolno dawać ślubu osobom nie mającym ani stałego ani niestałego mieszkania, dopóki biskup nie udzielił ku temu pozwolenia.

Nauka religii.

§ 74. Ponieważ małżeństwo jest Sakramentem nowego testa-

mentu i na tych, którzy się łączą węzłem onegoż, obowiązki święte i nader ważne nakłada, przeto osób nieświadomych najistotniejszych prawd chrześciaństwa, nie można przypuszczać do ślubu. A nawet dopóki nie nabyły wiadomości niezbędnie potrzebnych o Bogu i woli Jego, proboszcz zapowiedzi ich ogłosić nie powinien.

Przyjęcie świętych Sakramentów.

§ 75. Należy się, ażeby oblubieńcy, zanim się połączą w obliczu Kościoła węzłem dozgonnie trwającym, oczyścili sumienie swe Sakramentem pokuty i z pokorą przyjęli Ciało Chrystusa Pana. Dopóki nie otrzymali błogosławieństwa kapłańskiego w domu Bożym, nie powinni w jednym domu razem mieszkać. Względem tego, tudzież względem wszystkiego, coby zresztą jeszcze przyczynić się mogło ku temu, iżby małżeństwo zawieranem było w bojaźni Boga i z chrześciańską przyzwoitością, należy wiernie przestrzegać zarządzeń i chwalebnych zwyczajów każdej dyecezyi.

Prowadzenie księgi ślubów.

§ 76. Proboszcz do udzielenia ślubów uprawniony jest obowiązany wpisać własnoręcznie zawarcie małżeństwa z wszelkiemi okolicznościami do księgi zaślubin swej parafii, któreby do udowodnienia tegoż były potrzebne lub pożyteczne. Dokładnie więc wyrażonem być musi: imię i nazwisko, wiek, wyznanie religijne, pomieszkanie i stan nowożeńców, niemniej czy już byli poprzednio zaślubieni lub nie, dalej imię, wyznanie religijne i stan ich rodziców, tudzież świadków, dzień, w którym dano ślub, jakoteż kapłan, przez którego ślub był danym. Gdyby jakie przeszkody były zachodziły, należy wyrazić, w jaki sposób takowe usunięto.

§ 77. Jeżeli proboszcz upoważnia kapłana do udzielenia oblubieńcom ślubu w miejscu, gdzie żadne z nich nie zamieszkuje, powinien okoliczność tę nadmienić w księdze zaślubin swej parafii. Proboszcz miejsca, gdzie ślub udzielono, winien takowe zawarcie małżeństwa w sposób wyż nadmieniony, własnoręcznie wpisać do księgi zaślubin swojej parafii i oraz dołożyć, który go proboszcz do tego upoważnił. Tenże ostatni podobnie w swojej księdze zaślubin zapisze odbycie ślubu, o którym w ciągu dni ośmiu ma być uwiadomionym.

§ 78. Gdyby poddany państwa austryackiego żądał, aby małżeństwo jego zawarte za granicą, wciągniętem było do księgi za-

ślubin parafii, w której obecnie się osiedlił, wówczas ma proboszcz prośbę takową razem z dokumentami, na dowód prawnego zawarcia małżeństwa załączonemi, biskupowi przedłożyć i oczekiwać jego poleceń.

Dyspenzy od przeszkód małżeńskich.

§ 79. Przeszkody małżeńskie, zasadzające się na postanowieniach ustawy kościelnej, tracą swą moc przez dyspenzę prawnie pozyskaną i przez wypełnienie warunków, zastrzeżonych w poszczególnych przypadkach Tylko Stolicy Apostolskiej przysłuża prawo udzielenia z własnej mocy dyspenzy, od przeszkód ważności małżeństwa. Również zastrzegła sobie Stolica Święta udzielanie dyspenzy od pojedynczego ślubu dozgonnej czystości, jakoteż od różności wyznania religijnego między katolikami i chrześcianami niekatolickimi.

Przeszkody, od których dyspenza łatwiej udzieloną będzie.

§ 80. Gdzie nie zbywa na prawnych powodach, chętnie używać będą biskupi władzy dyspenzowania nadanej sobie przez św. Stolicę Apostolską co do następujących przeszkód, jako to:

1. W trzecim i czwartym stopniu pokrewieństwa, niemniej powinowactwa z obcowania dozwolonego.

2. W razie pokrewieństwa duchownego.

3. W razie powinowactwa z obcowania niedozwolonego, wyjąwszy, gdyby obawa zachodziła, że wskutek sprośnego stosunku oblubieńcy spokrewnieni są między sobą w linii prostej.

4. W trzecim i czwartym stopniu zachodzących wymagań publicznej obyczajności z małżeństwa ważnego, wszelako niespełnionego.

5. W razie onego wymagania publicznej obyczajności, które wypływa z małżeństwa nieważnego i niespełnionego lub zaręczyn

Zasady do udzielania dyspenz od innych przeszkód.

§ 81. Co się tyczy innych przeszkód ważności, jednomyślnie ku temu działać należy, ażeby ich skuteczność była utrzymaną lub ponowioną. Jeżeli małżeństwa między bliskimi pokrewnymi częściej zachodzą, zatruwają one życie familijne, wzniecając żądze cielesne i podejrzenia o takowe.

Dyspenza od zapowiedzi.

§ 82. Całkowita dyspenzacya od zapowiedzi ma być udzieloną tylko w bardzo naglących przypadkach, dyspenza od drugiego i trzeciego głoszenia zapowiedzi tylko z powodów ważnych i dostatecznie dowiedzionych.

§ 83. Ponieważ się wydarzyć może, iż bliskie niebezpieczeństwo śmierci czyni wszelką dłuższą zwłokę niepodobną, przeto biskupi w każdym okręgu, w miarę stosunków miejscowych, upoważnią jednego lub więcej kapłanów do udzielania w przypadkach takowych ich imieniem dyspenzy od wszystkich trzech zapowiedzi.

§ 84. Jeżeli dwie osoby, fałszywie małżonków udające, oraz w miejscu zamieszkania swojego powszechnie za takowych uchodzące, wzajemnie się poślubić pragną, wówczas bez nader ważnej przyczyny nie będzie im odmówioną dyspenza od wszystkich trzech zapowiedzi. Jednakże ściśle dochodzić należy, czyli twierdzenie, że powszechnie za małżonków są uważani, dokładnie jest uzasadnione.

§ 85. Oblubieńcy, zupełnie od zapowiedzi uwolnieni, zawsze winni będą zaprzysiądz przed kapłanem, do przedsiębrania zaślubin upoważnionym, iż im żadna przeszkoda, ich poślubieniu w drodze stojąca, nie jest wiadomą.

Prośby o dyspenzę.

§ 86. W prośbach o dyspenzę wyszczególnić należy wyraźnie przeszkodę z wszelkiemi okolicznościami, od których jej właściwość zawisła; równie też powody w prośbie przytoczone poprzeć należy należytemi dowodami. — Biskup poczyni potrzebne dochodzenia co do okoliczności, na których zasadzać się musi rozstrzygnienie jego albo opinia, którą Stolicy świętej przedłożyć winien.

Dyspenza dla zakresu sumienia.

§ 87. Jeżeli przeszkoda jest tajną i nie zachodzi obawa jej rozgłoszenia, wówczas dla zaspokojenia sumienia prosić można ze skutkiem o dyspenzę, a to bez wymienienia nazwiska małżonków, bądź przez spowiednika, bądź przez inną do tego zdolną osobę. Atoli w ten sposób otrzymana dyspenza nie ma znaczenia dla zakresu prawnego; gdyby więc nadspodziewanie przeszkoda stała się jawną, wówczas, ażeby małżeństwo przed sądem świeckim nie było na niebezpieczeństwo narażone, upraszać należy w drodze przyzwoite o dyspenzę w zakresie prawnym ważną.

Uważnienie małżeństwa.

§ 88. Gdyby ślub w należytej formie udzielony, dla zachodzącej przeszkody był nieważnym, wówczas po otrzymanej dyspenzie nastąpić winna konwalidacya (uważnienie) małżeństwa.

Dla zakresu sumienia.

§ 89. Jeżeli dyspenza udzieloną została tylko na zakres sumienia, wówczas do uważnienia małżeństwa dostatecznem jest, gdy obie strony ponowią zezwolenie swe bez obecności proboszcza i świadków.

Dla zakresu prawa.

§ 90. W razie udzielenia dyspenzy ważnej w zakresie prawnym, zezwolenie nieważne zaślubionych, ponowione być musi przed proboszczem, w którego parafii oni mieszkają, oraz wobec dwóch świadków. — Proboszcz każdym razem wpisać winien nastąpioną konwalidacyę do swej księgi zaślubin, jeżeli zaś związek nieważny w innej parafii był zawarty, wówczas uwiadomić także powinien o tem proboszcza, w którego parafiii zaślubiny nastąpiły, ażeby tenże o nastąpionem uważaniu małżeństwa w miejscu, gdzie nieważne małżeństwo jest wpisane, wzmiankę dokładną uczynił.

§ 91. Zapowiedzi w takich razach nie mają być powtórzone; a ślub udzielony w cichości i wobec świadków poufnych. — Wyjątek nastąpić może, gdy przeszkoda w miejscu, gdzie konwalidacya ma nastąpić, powszechnie jest wiadomą.

Po rzeczywistem usunięciu przeszkody.

§ 92. Jeżeli przeszkoda bez udzielenia dyspenzy odpadła wskutek zmiany istotnej, wówczas małżonkom poleconem być ma, ażeby odnowili oświadczenie zezwolenia przed proboszczem i dwoma świadkami, wyjąwszy gdyby okoliczność, iż w czasie zawarcia małżeństwa zachodziła przeszkoda, była zupełnie tajną, a zarazem nie było żadnej obawy, iżby takowa udowodnioną być mogła; albowiem wtenczas dozwolonem im być może odnowienie zezwolenia między sobą samym.

W przeszkodzie udanego zezwolenia, tudzież przymusu i pomyłki.

§ 93. Małżeństwo nieważne z powodu zezwolenia udanego uważać należy za uważnione, skoro ten, który takowe udawał, rzeczywiście zezwolił. — Toż samo rozumie się o małżeństwie,

któremu pomyłka, przymus lub bojaźń na przeszkodzie stały, skoro strona będąca w błędzie lub ulegająca przymusowi niesprawiedliwemu poznawszy pomyłkę lub odzyskawszy zupełną wolność słowem lub czynem swe przyzwolenie udzieliła. — Pomimo to dla uchylenia wszelkiej wątpliwości o nastąpionem zezwoleniu, dobrze będzie, jeżeli małżonkowie i w tych przypadkach zezwolenie swoje przed proboszczem i dwoma świadkami ponowią, ku czemu też przyłożyć się należy; wyjąwszy, gdyby zachodziła uzasadniona obawa zgorszenia lub narażenia małżeństwa.

Skutki konwalidacyi.

§ 94. Po nastąpionej konwalidacyi małżeństwo co do skutków prawnych tak ma być uważanem, jak gdyby pierwotnie już w sposób ważny było zawartem. — To samo rozumie się o skutkach kościelnych, choćby jedna tylko strona w czasie zawarcia małżeństwa zostawała w niewiadomości czynu lub prawa. W innym razie postarać się należy o udzielenie dyspenzy.

II. U. z d. 25 maja r. 1868 l. 47 d. u. p.

Ustawa z d. 25. maja r. 1868, l. 47 d. u, p., która przywraca przepisy drugiego rozdziału powszechnej księgi ustaw cywilnych w prawie małżeńskiem katolików, przekazuje orzekanie sądowe w sprawach małżeńskich katolików świeckim władzom sądowym i wydaje postanowienia o warunkowej dopuszczalności zawierania małżeństwa przed władzami świeckiemi.

Ważna dla królestw i krajów reprezentowanych w Radzie Państwa.

Za zgodą obydwóch Izb Rady Państwa uważam za po-

Gesetz vom 25. Mai 1868, Nr. 47 R. G. B., wodurch die Vorschriften des zweiten Hauptstückes des allg bürgerl. Gesetzbuches über das Eherecht für Katholiken wieder hergestellt, die Gerichtsbarkeit in Ehesachen der Katholiken den weltlichen Gerichtsbehörden überwiesen bnd Bestimmungen über die bedingte Zulässigkeit der Eheschliessung vor weltlichen Behörden erlassen werden.

Wirksam für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder.

Mit Zustimmung der beiden Häuser des Reichsrathes finde Ich

trzebne wydać następującą ustawę, która przywraca przepisy drugiego rozdziału powszechnej księgi ustaw cywilnych o prawie małżeńskiem katolików, przekazuje orzekanie sądowe w sprawach małżeńskich świeckim władzom sądowym i zaprowadza postanowienia o warunkowej dopuszczalności zawierania małżeństwa przed władzami świeckiemi.

Art. I. W królestwach i krajach, dla których wydaje się niniejszą ustawę traci moc obowiązującą, cesarski patent z d. 8. października r. 1856, l. 185 d. u. p., wydany z powołaniem się na patent z d. 5. listopada r. 1855, l. 195 d. u, p. a mający ważność od 1. stycznia r. 1857. Równocześnie traci moc obowiązującą dodana do tego patentu z d. 8. października r. 1856, l. 185 d. u. p., jako pierwszy dodatek, ustawa o sprawach małżeńskich katolików w cesarstwie austryackiem tudzież drugi dodatek do tego patentu, powołany w samej ustawie, pod tytułem: »wskazówki dla sądów duchownych cesarstwa austryackiego w sprawach małżeńskich«.

---

das folgende Gesetz zu erlassen, wodurch die Vorschriften des zweiten Hauptstückes des allg. bürgerl. Gesetzbuches über des Eherecht für Katholiken wieder hergestellt, die Gerichtsbarkeit in Ehesachen den weltlichen Gerichtsbehörden überwiesen und Bestimmungen über die bedingte Zulässigkeit der Eheschliessung vor weltlichen Behörden eingeführt werden.

Art. I. Das unter Berufung auf das Patent vom 5. November 1855, Reichs-Gesetz-Blatt Nr. 195, erlassene und mit 1. Jänner 1857 zur Wirksamkeit gelangte kaiserliche Patent vom 8. October 1856, Reichs-Gesetz-Blatt Nr. 185, mit dem diesem Patente als erster Anhang beigegebenen Gesetze über die Eheangelegenheiten der Katholiken im Kaiserthume Oesterreich, sowie dem weiters beigegebenen und in dem Gesetze selbst bezogenen zweiten Anhange: »Anweisung für die geistlichen Gerichte des Kaiserthumes Oesterreich in Betreff der Ehesachen« sind für die Königreiche und Länder, für welche das gegenwärtige Gesetz erlassen wird, ausser Kraft gesetzt.

W miejsce tych zniesionych ustaw mają moc obowiązującą dla katolików również przepisy drugiego rozdziału powszechnej księgi ustaw cywilnych z d. 1. czerwca r. 1811, traktującego o prawie małżeńskiem, i przepisy ustaw i rozporządzeń, wydanych dodatkowo do tego rozdziału, o ile obowiązywały w czasie wejścia w życie patentu z d. 8 paźdz. r. 1856, l. 185 d. u. p., i o ile ich niniejsza ustawa nie zmienia.

Art. II. Nowożeńcom wolno ogłosić zapowiedzi swego małżeństwa przez władzę świecką i złożyć uroczyste oświadczenie zezwolenia na małżeństwo przed tą samą władzą, jeżeli jeden z duszpasterzy, którzy wedle przepisów powszechnej księgi ustaw cywilnych są powołani do zapowiedzenia małżeństwa, lub jeden z powołanych do tego, aby odebrali uroczyste oświadczenie zezwolenia na małżeństwo, wzbrania się ogłosić zapowiedzi, dla takiej przeszkody, której ustawodawstwo państwowe nie uznaje.

An die Stelle dieser aufgehobenen Gesetze treten auch für Katholiken die Vorschriften des von dem Eherechte handelnden zweiten Hauptstückes des allg. bürgerl. Gesetzbuches vom 1. Jun 1811 und der hiezu nachträglich erflossenen Gesetze und Verordnungen, in soweit dieselben zur Zeit, als das Patent vom 8. October 1856, Reichs-Gesetz-Blatt Nr. 185, in Kraft trat, bestanden haben und durch das gegenwärtige Gesetz nicht abgeändert werden.

Art. II. Wenn einer der nach den Vorschriften des allg. bürgerl. Gesetzbuches zum Aufgebote der Ehe berufenen Seelsorger die Vornahme des Aufgebotes oder einer von den zur Entgegennahme der feierlichen Erklärung der Einwilligung berufenen Seelsorger, welcher von den Brautleuten desshalb angegangen wurde, die Vornahme des Aufgebotes oder die Entgegennahme der feierlichen Erklärung der Einwilligung zur Ehe aus einem durch die Gesetzgebung nicht anerkannten Hinderungs-Grunde verweigert, so steht es den Brautleuten frei, das Aufgebot ihrer Ehe durch die weltliche Behörde zu veranlassen und die feierliche Erklärung der Einwilligung zur Ehe vor dieser Behörde abzugeben.

Do tego ewentualnego zawierania małżeństwa przed władzą świecką, na które się zezwala nowożeńcom wszystkich wyznań, odnoszą się przepisy drugiego rozdziału powszechnej księgi ustaw cywilnych z następującemi zmianami.

§. 1. Władzą świecką, powołaną do ogłoszenia zapowiedzi i do odebrania uroczystego oświadczenia zezwolenia na małżeństwo, jest c. k. powiatowa władza polityczna, w tych zaś miastach, które mają własny statut gminny, władza gminna, w której rękach jest polityczna administracya. Do przedsięwzięcia tych aktów właściwą jest ta powiatowa (gminna) władza polityczna, w której okręgu ma siedzibę urzędową duszpasterz, nie dopuszczający do zawarcia małżeństwa.

§. 2. Nowożeńcy wtedy tylko mogą uzyskać u władzy świeckiej zapowiedzi i zawarcie małżeństwa, jeżeli się wykażą przed nią odmową swego duszpasterza albo jego pisemnem świadectwem albo też zeznaniem dwóch własnowolnych mężów, mieszkających w okręgu urzędowym.

Rücksichtlich dieser den Ehewerbern aller Confessionen gestattenen eventuellen Eheschliessung vor der weltlichen Behörde gelten die Vorschriften des zweiten Hauptstückes des allg. bürgerl. Gesetzbuches mit den nachstehenden Abänderungen:

§. 1. Als die zur Vornahme des Aufgebotes und zur Entgegennahme der feierlichen Erklärung der Einwilligung berufene weltliche Behörde hat die k. k. politische Bezirksbehörde, in jenen Städten aber, welche eigene Gemeindenstatute besitzen, die mit der politischen Amtsführung betraute Gemeindebehörde einzutreten, und es wird diejenige politische Bezirks- (Gemeinde-) Behörde hiezu als competent anzusehen sein, in deren Amtsbezirk der die Eheschliessung verweigernde Seelforger seinen Amtssitz hat.

§. 2. Um das Aufgebot und die Eheschliessung bei der weltlichen Behörde verlangen zu können, haben die Ehewerber vor dieser Behörde die Weigerung des competenten Seelsorgers entweder durch ein schriftliches Zeugniss desselben oder durch die Aus-

Jeżeli takiego dowodu nie przedstawiono, władza polityczna ma obowiązek wezwać tego duszpasterza, aby odebrał uroczyste oświadczenie zezwolenia na małżeństwo lub aby w urzędowem piśmie podał tamujące związek przeszkody.

Jeżeli duszpasterz odmówi z takich przyczyn, których nie uznają ustawy państwowe, lub bez podania przyczyn, albo jeżeli w ciągu najdłużej ośmiu dni, do których nie wlicza się dni biegu pocztowego, nie nadejdzie żadna odpowiedź, władza polityczna po dostarczeniu jej wykazów i dokumentów, przepisanych w powszechnej ustawie cywilnej i ustawach dodatkowych, ma natychmiast ogłosić zapowiedzi i akt zawarcia małżeństwa.

§. 3. Wszystkie funkcye i rozstrzygnięcia, które powszechna księga ustaw cywilnych wraz z rozporządzeniami

---

sage von zwei im Amtsbezirke wohnenden eigenberechtigten Männern nachzuweisen.

Wird ein solcher Beweis nicht erbracht, so liegt es der politischen Behörde ob, an den betreffenden Seelsorger eine Aufforderung des Inhaltes zu richten, dass derselbe das Aufgebot vornehmen und beziehungsweise die Erklärung der Einwilligung zur Ehe entgegennehmen oder mittelst ämtlicher Zuschrift die entgegenstehenden Hindernisse anzeigen wolle.

Erfolgt hierauf aus Gründen, welche in den Staatsgesetzen nicht enthalten sind, oder ohne Angabe von Gründen eine ablehnende Antwort des Seelsorgers oder geht innerhalb eines Zeitraumes von längstens acht Tagen, in welche die Tage des Postenlaufes nicht einzurechnen sind, keine Antwort ein, so hat die politische Behörde nach Beibringung der durch die Vorschriften des allg. bürgerl. Gesetzbuches sammt Nachtrags-Verordnungen vorgeschriebenen Ausweise und Behelfe das Aufgebot und den Eheschliessungsact sofort vorzunehmen.

§. 3. Alle Functionen und Entscheidungen, welche nach den Vorschriften des zweiten Hauptstückes des allg. bürgerl. Gesetzbuches sammt Nachtrags-Verordnungen dem Seelsorger übertragen sind

dodatkowemi przekazuje duszpasterzowi, należą w razie zezwolenia na małżeństwo przed władzą świecką do zakresu działania właściwej powiatowej (gminnej) władzy politycznej.

§. 4. Przeciwko rozstrzygnięciom powiatowej (gminnej) władzy politycznej, zapadłym w sprawach małżeńskich, służy nowożeńcom prawo rekursu do c. k. krajowej władzy politycznej, a przeciwko jej rozstrzygnięciom prawo rekursu do c. k. Ministerstwa spraw wewnętrznych. Wniesienie rekursu nie jest zależne od jakiegoś terminu, a nie usuwa go fakt, że dwie niższe instancye wydały równobrzmiące rozstrzygnięcia.

§. 5. Władza świecka, przed którą ma być zawarte małżeństwo, ma ogłosić zapowiedzi przez publiczne przybicie obwieszczenia nietylko na własnej tablicy, przeznaczonej do ogłoszeń, ale także w drodze rekwizycyi przez publiczne przybicie w urzędzie gminnym tego miejsca, w którem zamieszkuje każde z nowożeńców.

Zapowiedzi powinny być ogłaszane także ustnie w jednym lub w kilku dniach urzędowych, jeżeli powiatowa władza

---

stehen im Falle einer Eheschliessung vor der weltlichen Behörde der competenten politischen Bezirks- (Gemeinde-) Behörde zu.

§. 4. Gegen Entscheidungen der politischen Bezirks- (Gemeinde-) Behörde in Ehesachen steht den Ehewerbern das Recht des Recurses an die k. k. politische Landesstelle und gegen die Entscheidungen dieser letzteren das Recht des Recurses an das k. k, Ministerium des Innern offen, ohne dass der Recurs an eine bestimmte Frist gebunden oder durch gleichlautende Entscheidungen der beiden unteren Instanzen ausgeschlossen ist.

§. 5. Das Aufgebot einer vor der weltlichen Behörde abzuschliessenden Ehe ist von dieser Behörde durch öffentlichen Anschlag sowohl an der eigenen ämtlichen Kundmachungstafel, als auch im Requisitionswege durch öffentlichen Anschlag bei dem Gemeindeamte des Wohnortes eines jeden der Brautleute vorzunehmen.

Wenn bei einer k. k. politischen Bezirksbehörde regelmässig

polityczna regularnie takie dni wyznacza. Do ważności małżeństwa potrzeba jednak tylko dokonania zapowiedzi zapomocą przybicia.

Ogłoszenie zapowiedzi powinno być przez trzy tygodnie przed zawarciem małżeństwa przybite na tablicy ogłoszeń władzy politycznej i właściwych urzędów gminnych.

C. k. krajowa władza polityczna może z ważnych powodów skrócić ten termin zapowiedzi, a w okolicznościach nagłych może nawet zupełnie zwolnić od zapowiedzi. Uwolnienia od zapowiedzi z powodu stwierdzonego blizkiego niebezpieczeństwa śmierci może udzielić i powiatowa (gminna) władza polityczna, jeżeli nowożeńcy złożą przysięgę przepisaną w §. 86 powszechnej księgi ustaw cywilnych.

§. 6. Właściwa powiatowa (gminna) władza polityczna może na prośbę nowożeńców stosownie do przepisów p. k. u. c. (§§. 81 i 82), istniejących dla duszpasterzy, rekwirować i de-

---

Amtstage abgehalten werden, so hat das Aufgebot auch mündlich an einem oder mehreren Amtstagen zu erfolgen. Zur Giltigkeit der Ehe wird jedoch nur die Vornahme des schriftlichen Aufgebotes mittelst Anschlages erfordert.

Der das Aufgebot enthaltende Anschlag soll durch drei Wochen an der Kundmachungstafel der politischen Behörde und der betreffenden Gemeindeämter affigirt bleiben, bevor zur Eheschliessung geschritten werden kann.

Aus wichtigen Gründen kann die k. k. politische Landesstelle diesen Aufgebotstermin verkürzen und unter dringenden Umständen das Aufgebot auch ganz nachsehen. Die Aufgebotsnachsicht wegen bestätigter naher Todesgefahr kann gegen das im §. 86 des allg. bürgerl. Gesetzbuches vorgesehene eidliche Gelöbniss der Brautleute auch von der politischen Bezirks- (Gemeinde-) Behörde ertheilt werden.

§. 6. Die Requisition und Delegation einer anderen Bezirks- (Gemeinde-) Behörde zur Entgegennahme der feierlichen Erklärung der Einwilligung kann über Ansuchen der Brautleute von Seite

legować inną powiatową (gminną) władzę polityczną do odebrania uroczystego oświadczenia co do zezwolenia na małżeństwo.

§. 7. Uroczyste oświadczenie zezwolenia na małżeństwo powinno być złożone przed przełożonym powiatowej (gminnej) władzy politycznej, lub jego zastępcą w obecności dwóch świadków i zaprzysiężonego pisarza.

§ 8. Z aktu zawarcia małżeństwa należy spisać protokół, który powinni podpisać nowożeńcy, świadkowie i obaj urzędnicy.

§. 9. Powiatowa (gminna) władza polityczna utrzymuje księgę ogłoszonych przez nią zapowiedzi i rejestr zawartych przez nią małżeństw i na podstawie tych rejestrów wydaje na żądanie urzędowe świadectwa. Świadectwa te mają moc dowodową publicznych dokumentów w sprawie ogłoszenia zapowiedzi ewentualnie zawarcia małżeństwa.

Takie urzędowe świadectwo o dokonanym akcie zawarcia małżeństwa powinna powiatowa (gminna) władza polityczna przesłać z urzędu właściwym duszpasterzom nowożeńców.

---

der competenten politischen Bezirks- (Gemeinde-) Behörde nach den im allg. bürgerl. Gesetzbuche (§§. 81 und 82) für Pfarrämter bestehenden Vorschriften geschehen.

§. 7. Die feierliche Erklärung der Einwilligung zur Ehe muss vor dem Vorsteher der politischen Bezirks- (Gemeinde-) Behörde oder vor einem Stellvertreter des Vorstehers in Gegenwart zweier Zeugen und eines beeideten Schriftführers abgegeben werden.

§. 8. Ueber den Act der Eheschliessung ist ein Protokoll aufzunehmen und sowohl von den Brautleuten als von den Zeugen und den beiden Amtspersonen zu unterzeichnen.

§. 9. Die politische Bezirks- (Gemeinde-) Behörde führt über die bei derselben vorgekommenen Aufgebote und Eheschliessungen das Aufgebotsbuch und das Eheregister und fertigt aus diesen Registern über Ansuchen ämtliche Zeugnisse aus, welche die geschehene Verkündigung und beziehungsweise Eheschliessung mit der Beweiskraft öffentlicher Urkunden darthun.

§. 10. Separacya i rozwód małżeństw, zawartych przed władzą świecką, unormowane są również przepisami drugiego rozdziału powszechnej księgi ustaw cywilnych. Funkcye przekazane duszpasterzom należą wówczas do zakresu działania tej powiatowej (gminnej) władzy politycznej, w której okręgu znajduje się siedziba urzędowa duszpasterza, powołanego wedle ustawy do tych funkcyi.

§. 11. Małżonkom, którzy zawarli małżeństwo przed władzą świecką, wolno uzyskać dodatkowo kościelne błogosławieństwo u duszpasterza tego wyznania, do którego należy jedno z małżonków.

Art. III. Z dniem, w którym rozpocznie obowiązywać niniejsza ustawa, w królestwach i krajach, dla których ją wydano, orzekać będą sądowo w sprawach małżeńskich katolików, jak i innych chrześcijańskich i niechrześcijańskich wy-

---

Ein solches Amtszeugniss über den vorgenommenen Act der Eheschliessung hat die politische Bezirks- (Gemeinde-) Behörde den ordentlichen Seelsorgern beider Brautleute von Amtswegen zu übersenden.

§. 10. Rücksichtlich der Scheidung und Trennung der Ehe gelten für die vor der weltlichen Behörde geschlossenen Ehen gleichfalls die Bestimmungen des allg. bürgerl. Gesetzbuches, wobei die den Seelsorgern zugewiesenen Functionen der politischen Bezirks- (Gemeinde-) Behörde obliegen, in deren Sprengel sich der Amtssitz des zu diesen Functionen gesetzlich berufenen Seelsorgers befinden.

§. 11. Es bleibt den Eheleuten, welche ihre Ehe vor der weltlichen Behörde abgeschlossen haben, unbenommen, nachträglich auch die kirchliche Einsegnung ihrer Ehe von einem der Seelsorger einer Confession, welcher ein Theil der Eheleute angehört, zu erwirken.

Art. III. Mit dem Tage, an welchem die Wirksamkeit des gegenwärtigen Gesetzes beginnt, wird in den Königreichen und Ländern, für welche dasselbe gegeben ist, die Gerichtsbarkeit in Ehe-

znań, wyłącznie te świeckie władze sądowe, które były do tego właściwe — wedle norm jurysdykcyjnych, z d. 22. grudnia r. 1851 i z d. 20. listopada r. 1852 — przed dniem 1. stycznia r. 1857, t. j. przed dniem wejścia w życie duchownych sądów małżeńskich.

Te świeckie sądy mają postępować wedle ustaw i rozporządzeń, które obowiązywały w sprawach małżeńskich w czasie wejścia w życie patentu z d. 8. października r. 1856, l. 185 d. u. p., w szczególności wedle postanowień o sporach małżeńskich, zawartych w drugim rozdziale powszechnej księgi ustaw cywilnych i w dekrecie nadwornym z d. 23. sierpnia r. 1819, l. 1595 z. u. s., o ile tych postanowień nie zamieniła niniejsza ustawa.

Art. IV. Celem wprowadzenia niniejszej ustawy wydaje się następujące przepisy przejściowe:

§. 1. Ważność małżeństwa, zawartego w czasie obowią-

---

sachen der Katholiken wie der übrigen christlichen und nichtchristlichen Confessionen ausschliesslich durch diejenigen weltlichen Gerichte ausgeübt, die vor dem 1. Jänner 1857, mit welchem Tage die geistlichen Ehegerichte in Wirksamkeit traten, nach den Jurisdictionsnormen vom 22. December 1851 und 20. November 1852 hiezu berufen waren.

Diese weltlichen Gerichte haben nach denjenigen Gesetzen und Verordnungen, welche zur Zeit, als das Patent vom 8. October 1856, Reichs-Gesetz-Blatt Nr. 185, in Wirksamkeit getreten, für Ehestreitigkeiten was immer für einer Art bestanden, und insbesondere nach den über Ehestreitigkeiten im zweiten Hauptstücke des allg. bürgerl. Gesetzbuches und im Hofdecrete vom 23. August 1819, Justizgesetzsammlung Nr 1595, enthaltenen Bestimmungen zu verfahren, soweit die Letzteren nicht durch die Verfügungen des gegenwärtigen Gesetzes eine Aenderung erleiden.

Art. IV. Zur Einführung des gegenwärtigen Gesetzes werden folgende Uebergangsbestimmungen verfügt:

§. 1. Insoferne es sich um die Giltigkeit einer Ehe handelt,

zywania patentu z d. 8. października r. 1856, l. 185 d. u. p., oceniać należy wedle postanowień tego patentu i wydanych z nim razem przepisów.

Natomiast rozwód i rozdział od stołu i łoża małżonków, którzy zawarli związek przed wejściem w życie tej ustawy, należy oceniać od dnia, w którym ta ustawa zaczyna obowiązywać, wedle postanowień księgi ustaw cywilnych i wedle przepisów, które mieści w sobie niniejsza ustawa.

§. 2. Również wedle postanowień niniejszej ustawy należy przeprowadzić postępowanie przy śledztwie i rozprawę o unieważnienie małżeństwa tudzież rozprawę o rozwód i rozdział od stołu i łoża takiego małżeństwa, które zawarto przed wejściem w życie tej ustawy.

§. 3. Prawomocne orzeczenia, wydane w czasie, gdy obowiązywał patent z d. 8. października r. 1856, l. 185 d. u. p., nie tracą mocy, jaką im nadawał ten patent i nie usuwają skutków, które sprowadzają dołączone do niego ustawy.

---

welche unter der Geltung des Patentes vom 8. October 1856, Reichs Gesetz-Blatt Nr. 185, geschlossen wurde, ist dieselbe nach den Bestimmungen dieses Patentes und der damit erlassenen Vorschriften zu beurtheilen.

Die Trennung, sowie die Scheidung von Tisch und Bett in Ansehung einer vor Beginn der Wirksamkeit dieses Gesetzes geschlossenen Ehe ist dagegen von dem Tage dieser Wirksamkeit nur nach den Bestimmungen des bürgerl. Gesetzbuches und nach den im gegenwärtigen Gesetze getroffenen Anordnungen zu beurtheilen.

§. 2. Ebenso ist das Verfahren bei Untersuchung und Verhandlung über die Ungiltigkeitserklärung eben sowohl als über die Trennung und Scheidung von Tisch und Bett hinsichtlich einer vor Wirksamkeit dieses Gesetzes geschlossenen Ehe nach den Bestimmungen des gegenwärtigen Gesetzes zu pflegen.

§ 3. Die unter der Geltung des Patentes vom 8. October 1856, Reichs-Gesetz-Blatt Nr. 185, ergangenen rechtskräftigen Entschei-

§. 4. Wszystkie rozprawy, toczące się w sądzie duchownym lub świeckim, w pierwszej lub wyższej instancyi, lub w jakiejkolwiek władzy administracyjnej, a jeszcze nieukończone w dniu, w którym niniejsza ustawa poczyna obowiązywać, mają dalej prowadzić sądy świeckie ewentualnie wławładze administracyjne, upoważnienie do tego wedle postanowień tej ustawy, do których też odnośne sprawy należy przenieść.

W sprawach zapowiedzi i innych przygotowań do małżeństwa należy się trzymać do dnia, w którym ta ustawa pocznie obowiązywać, również przepisów patentu z d. 8. października r. 1856, l. 185 d. u. p. i dołączonych do niego ustaw, jeżeli małżeństwo zostało zawarte w tym czasie. Jeżeli się to jednak nie stało, należy przedsięwziąć ponownie

---

dungen verlieren die ihnen nach Massgabe dieses Patentes und der demselben beigegeben Gesetze zukommenden Wirkungen nicht.

§. 4. Alle am Tage der beginnenden Wirksamkeit des gegenwärtigen Gesetses auf Grund des Patentes vom 8. October 1856, Reichs-Gesetz-Blatt Nr. 185, bei einem geistlichen oder weltlichen Gerichte in erster oder höherer Instanz oder bei was immer für einer Behörde anhängigen Verhandlungen sind durch die nach den Bestimmungen dieses Gesetzes zuständigen weltlichen Gerichte und beziehungsweise Administrativbehörden fortzuführeu und dahin zu übertragen.

§. 5. In soweit es sich um die Aufgebote und sonstigen Vorbereitungen einer Ehe handelt, ist sich bis zu dem Tage, an welchem die Wirksamkeit dieses Gesetzes beginnt, gleichfalls an die Vorschriften des Patentes vom 8. October 1856, Reichs-Gesetz-Blatt Nr. 185, und der demselben beigegebenen Gesetze zu halten, in soweit die Ehe auch noch innerhalb dieses Zeitraumes zum Abschlusse kommt. Wenn dieses letztere jedoch nicht der Fall ist, so müssen die Aufgebote, sowie die sonstigen Vorbereitungen zum Eheabschlusse während der Wirksamkeit dieses Gesetzes in Gemässheit der Vorschriften desselben neuerlich vorgenommen werden.

tak zapowiedzi, jak i inne przygotowawcze czynności do zawarcia małżeństwa wedle przepisów tej ustawy.

Art. V. Wykonanie niniejszej ustawy powierzam ministrom sprawiedliwości, wyznań i spraw wewnętrznych, którzy też wydadzą potrzebne rozporządzenia wykonawcze.

III. Rozp z d. 1 czerwca 1868 l. 80 d. u p

Rozporządzenie ministrów sprawiedliwości, wyznań i spraw wewnętrznych z dnia 1. czerwca r. 1868, l. 80 d. u. p., w sprawie wykonania ustawy o sprawach małżeńskich z d. 5. maja r. 1868, l. 47 d. u. p.

Celem wykonania ustawy z d. 25. maja r. 1868, l. 47 d. u. p. wydaje się na podstawie art. V. tej ustawy następujące zarządzenia:

Do artykułu I. ustawy.

§. 1. Uwolnienie od zapowiedzi (§§. 85 i 86 u. c.), dyspensa przewidziana w §. 120 u. c. od zakreślonego tam

---

Art. V. Mit dem Vollzuge des gegenwärtigen Gesetzes werden die Minister der Justiz, des Cultus und des Innern betraut, von welchen die erforderlichen Ausführungs-Verordnungen zu erlassen sind.

Verordnug der Minister der Justiz, des Cultus und des Innern vom 1. Juli 1868, Nr. 80. R. G. B., betreffend den Vollzug des Gesetzes in Ehesachen vom 25. Mai 1868. Reichs-Gesetz-Blatt Nr 47.

Zur Ausführung des Gesetzes vom 25. Mai 1868, R. G. B., Nr. 47, werden auf Grund des Artikels V dieses Gesetzes folgende Anordnungen getroffen:

Zum Artikel I. des Gesetzes.

§. 1. Die Nachsicht vom Eheaufgebote (§§. 85 und 86 a. b. G. B.), die im §. 120 des a. b. G. B. vorgesehene Dispensation von

terminu i zwalnianie od obowiązku dostarczenia metryki chrztu (prez. dekr. kam. nadw. z 9. grudnia r. 1826, l. 1328, dekr. nadw. z 22. grudnia r. 1826, l. 2242 z. u. s.) należy do zakresu działania krajowej władzy politycznej o tyle, o ile dotychczas udzielanie tych dyspens przekazane było urzędowi obwodowemu.

Prawo udzielania dyspens z powodu blizkiego niebezpieczeństwa śmierci, o ile w powyższych przypadkach było przyznane zwierzchności miejscowej, służy obecnie c. k. powiatowej władzy politycznej, w tych miastach zaś, które mają własne statuta gminne, władzy gminnej mającej w rękach administracyą polityczną.

§. 2. Rozstrzyganie w najwyższej instancyi w sprawach dyspens od przeszkód do małżeństwa należy do zakresu działania ministerstwa spraw wewnętrznych.

Do II. artykułu ustawy.

§. 3. Jeżeli zawarcie małżeństwa odbywać się ma przed

---

der dort anberaumten Frist, sowie die Nachsicht von Beibringung des Taufscheines (Hofkanzlei-Präsidialdecret vom 9. December 1826, Z 1338, Justizhofdecret vom 22. December 1826, J. G. S. Nr. 2242), in soweit die Ertheilung dieser Dispensen dem Kreisamte zugewieben war, steht der politischen Landesbehörde zu.

Die Dispensationsbefugniss wegen naher Todesgefahr, soweit dieselbe in obigen Fällen der Ortsobrigkeit eingeräumt ist, steht nunmehr der k. k. politischen Bezirksbehörde, in jenen Städten aber, welche eigene Gemeinde-Statute besitzen, der mit der politichen Amtsführung betrauten Gemeinde-Behörde zu

§ 2. Die Entscheidung in oberster Instanz über die Nachsicht von Ehehindernissen gehört zum Wirkungskreise des Ministeriums des Innern.

Zum Artikel II. des Gesetzes.

§. 3. Wenn der Fall einer Eheschliessung vor der weltlichen Behorde anhängig wird, so ist über die Verhandlung ein Tagebuch

władzą świecką, należy w tej sprawie prowadzić dziennik. Do dziennika tego należy wpisywać wszystkie odnośne podania, protokóły i inne akty według kolei czasu pod liczbami bieżącemi.

Dzienniki z dołączonemi aktami przechowywane być mają oddzielnie od innych aktów registratury przy księdze zapowiedzi i rejestrze małżeństw.

§. 4. Jeżeli narzeczeni pragną ogłosić zapowiedzi przez władzę świecką, i chcą przed tą władzą złożyć uroczyste oświadczenie zezwolenia na małżeństwo, natenczas mają wnieść prośbę na piśmie, albo ją podać do protokółu.

§. 5. Jeżeli kandydaci do małżeństwa chcą udowodnić odmowę kompetentnego duszpasterza świadectwem dwóch własnowolnych mężów, mieszkających w urzędowym okręgu, wtedy zeznanie to ma być przyjęte do protokółu przez władzę upoważnioną do przyjęcia uroczystego oświadczenia.

---

zu führen; in dasselbe sind alle hierauf bezüglichen Eingaben, Protokolle nnd sonstigen Actenstücke in der Zeitfolge unter fortlaufenden Zahlen einzutragen.

Die mit den Acten belegten Tagebücher sind abgesondert von anderen Registratursacten bei dem Aufgebotsbuche und Eheregister zu verwahren.

§. 4. Wenn die Brautleute das Aufgebot ihrer Ehe durch die weltliche Behörde veranlassen und die feierliche Erklärung der Einwilligung zur Ehe vor dieser Behörde abgeben wollen, so haben sie ihr Ansuchen entweder schriftlich einzubringen oder zu Protokoll zu geben.

§. 5. Wenn die Ehewerber die Weigerung des competenten Seelsorgers durch die Aussage von zwei im Amtsbezirke wohnenden eigenberechtigten Männern nachweisen wollen, so ist diese Aussage von der zur Eheschliesung competenten Behörde zu Protokoll zu nehmen.

§. 6. Jeżeli władzy politycznej przypadnie wystósować do odnośnego duszpasterza wezwanie, przewidziane artykułem II. §. 2 ustawy, natenczas ma się postarać o stwierdzenie dnia, w którym wezwanie doręczono duszpasterzowi i przechować je obok aktów rozprawy.

§. 7. W zapowiedziach powinien być wymieniony w każdym razie termin zapowiedzi, mianowicie, czy jest prawne, lub skrócone trwanie tego terminu.

§. 8. Na każdem ogłoszeniu obejmującem zapowiedzi, zaznaczonym być ma dzień jego przybicia i dzień zdjęcia, a na piśmie, którego używano przy ustnem ogłoszeniu w dniach urzędowych, ma być stwierdzone miejsce i dzień dokonanego ogłoszenia.

Każde tak stwierdzone ogłoszenie i pismo należy dołączyć do dziennika. W tym celu rekwirowany urząd gminny ogłoszenie tamże rozlepione ma przesłać po upływie terminu zapowiedzi z powyższem stwierdzeniem bezzwłocznie i bez-

---

§. 6. Wenn die politische Behörde in die Lage kommt, an den betreffenden Seelsorger die im Artikel II, §. 2, des Gesetzes vorgesehene Aufforderung zu richten, so hat dieselbe den Ausweis über den Tag der Zustellung an den Seelsorger sich zu verschaffen und bei den Verhandlungsacten aufzubewahren.

§. 7. In dem Aufgebote ist jedenfalls der Aufgebotstermin, ob nämlich die gesetzliche oder eine verkürzte Dauer desselben eintritt, anzugeben.

§. 8. Auf jedem das Aufgebot enthaltenden Anschlage ist der Tag der Affigirung und der Tag der Abnahme, auf dem bei der mündlichen Verkündigung an den Amtstagen benützten Aufsatze ist der Ort und Tag der geschehenen Verlautbarung zu bestätigen.

Jeder so bestätigte Anschlag und Aufsatz ist dem Tagebuche beizulegen, zu welchem Ende das requirirte Gemeindeamt den dort affigirt gewesenen Anschlag nach Ablauf der Aufgebotsfrist mit obi-

pośrednio do tej władzy, która zarządziła ogłoszenie zapowiedzi.

Władza, ewentualnie urząd gminny ma nad tem czuwać, ażeby ogłoszenie przez czas przepisany było przylepione, a wrazie uszkodzenia starać się natychmiast o jego ponowienie.

Dodatek A. zawiera wzór zapowiedzi małżeństwa.

§. 9. Urząd gminny, w którym ogłoszenie zapowiedzi było rozlepione, ma każdą mu wskazaną przeszkodę małżeństwa podać bezpośrednio i z całym pospiechem do wiadomości tej władzy, która zarządziła ogłoszenie zapowiedzi.

§. 10. Zobowiązania, które ciężą na urzędach gminnych względem zapowiedzi małżeństwa, dopełniane być mają przez organa gminy, powołane do załatwienia spraw przekazanego zakresu działania.

§. 11. Jeżeli polityczna władza krajowa stósownie do

---

ger Bestätigung unverzuglich und unmittelbar an die das Aufgebot veranlassende Behörde einzusenden hat.

Die Behörde und beziehungsweise das Gemeindeamt hat darüber zu wachen, dass der Anschlag während der vorgeschriebenen Zeit affigirt bleibe und im Falle der Beschädigung des Anschlages sogleich für die Erneuerung desselben zu sorgen.

Die Beilage A. enthält ein Beispiel eines Eheaufgebotes.

§. 9. Das Gemeindeamt, bei welchem das Aufgebot angeschlagen wurde, hat jedes ihm angezeigte Ehehinderniss der das Aufgebot veranlassenden Behörde unmittelbar und mit aller Beschleunigung mitzutheilen.

§. 10. Die Verpflichtungen, welche den Gemeindeämtern in Bezug auf das Eheaufgebot und die Entdeckung von Ehehindernissen obliegen, sind von den zur Besorgung der Geschäfte des übertragenen Wirkungskreises berufenen Gemeindeorganen zu erfüllen.

§. 11. Wenn die politische Landesbehörde in Gemässheit des §. 86 a. b. G. B. das Anfgebot ganz nachzusehen findet und die

§. 86 pow. księgi ustaw cywilnych całkiem od zapowiedzi chce uwolnić, a narzeczeni nie mieszkają w siedzibie władzy krajowej, wtedy do przyjęcia ślubów delegowaną być ma polityczna władza powiatowa (gminna).

Ślub ten w każdym razie do protokółu ma być przyjęty.

§. 12. W protokóle, który ma być spisany o zawarciu małżeństwa podane być mają obie osoby urzędowe, dalej narzeczeni z wszelkiemi datami (§. 17), które się ma zamieścić w kolumnach (c do m) rejestru małżeństwa, jak również nazwiska i stan świadków.

W razie zawarcia małżeństwa przez pełnomocników (§. 76 pow. księgi ust. cyw.) wpisać należy imię i stan, pełnomocnictwo i zezwolenie władzy krajowej.

Przewodniczący przy akcie zawarcia małżeństwa urzędnik polityczny ma do zaręczonych, odpowiednio do stopnia ich wykształcenia i zdolności pojęcia, zwrócić się z przemową o prawnych skutkach, a mianowicie wiążącej sile umowy

---

Brautleute am Sitz der Landesbehörde nicht ihren Wohnsitz haben, so ist zur Entgegennahme des eidlichen Gelöbnisses die politische Bezirks- (Gemeinde-) Behörde zu delegiren.

Ueber dieses Gelöbniss ist in jedem Falle ein Protokoll aufzunehmen.

§. 12. In dem über die Eheschliessung aufzunehmenden Protokolle sind die beiden Amtspersonen, dann die Brautleute mit allen in die Colonnen *c)* bis *m)* des Eheregisters einzutragenden Daten (§. 17), endlich die Zeugen mit Namen und Stand anzuführen.

Im Falle einer Eheschliessung durch Bevollmächtigte (§. 76 a. b. G. B.) ist der Name und Stand des Bevollmächtigten, die Vollmacht und landesbehördliche Bewilligung ersichtlich zu machen.

Der den Act der Eheschliessung leitende politische Beamte hat an die Brautleute mit Bedachtnahme auf ihren Bildungsgrad und ihr Fassungsvermögen über die rechtlichen Wirkungen und namentlich die bindende Kraft des Ehevertrages eine dem Ernste und

małżeńskiej, z całą powagą odpowiednią uroczystości aktu, i zawezwać ich, aby wolę swą zawarcia małżeństwa uroczyście objawili.

Protokół ma w szczególności zawierać, że imiennie wyrażony narzeczony wolę swą zawarcia małżeństwa z imiennie wyrażoną narzeczoną i odwrotnie imiennie wyrażona narzeczona wolę swą zawarcia małżeństwa z imiennie wyrażonym narzeczonym uroczyście objawiają.

Protokół ma być odczytany i przez wszystkie wyżej przytoczone osoby podpisany. Jeżeli które z narzeczonych lub który ze świadków nie umie się podpisać, powinien drugiemu, który jako podpisujący nazwiska w protokóle ma się podpisać, imię swe kazać podpisać, i zwykły znak swej ręki dodać.

Dodatek B. zawiera wzór protokółu zawarcia małżeństwa.

§. 13. Księga zapowiedzi co do ogłaszanych przez władzę świecką zapowiedzi prowadzoną być ma bez różnicy

---

der Feierlichkeit des Actes angemessene Ansprache zu richten und sie sohin aufzufordern, ihren Willen, die Ehe zu schliessen, feierlich zu erklären.

Das Protokoll hat im Wesentlichen zu enthalten, dass der zu benennende Bräutigam seine Einwilligung zur Ehe mit der zu benennenden Braut und gegenseitig die zu benennende Braut ihre Einwilligung zur Ehe mit dem zu benennden Bräutigam feierlich erklären.

Das Protokoll ist vorzulesen und von allen oben angeführten Personen zu unterfertigen. Wer von den Brautleuten oder von den Zeugen seinen Namen zu schreiben unfähig ist, hat durch einen Anderen, der als Namensfertiger das Protokoll mitzuunterzeichnen hat, seinen Namen unterfertigen zu lassen und sein gewöhnliches Handzeichen beizurücken.

Die Beilage B. enthält ein Beispiel eines Eheschliessungs-Protokolles.

§. 13. Das Aufgebotsbuch ist über die bei der weltlichen Behörde vorkommenden Eheaufgebote ohne Unterscheidung des Re-

wyznania narzeczonych, i każda taka zapowiedź pod osobną bieżącą liczbą ma być w księdze tej zapisana.

Zapowiedzi, ogłoszonych na rekwizycyę, nie należy zapisywać u władzy rekwirującej.

§. 14. Księga zapowiedzi ma zawierać:

a) liczbę porządkową; b) imię i nazwisko, miejsce urodzenia i stan zaręczonego; c) miejsce zamieszkania zaręczonego; d) czy zaręczony już ożeniony był lub nie; e), f), g) te same szczegóły względem narzeczonej, jak powyżej pod literami b), c), d); h) w danym razie skrócenie terminu zapowiedzi; i) miejsce, sposób i czas ogłoszenia zapowiedzi; k) rubrykę na uwagi.

W razie adoptowania dzieci wyrażone być powinno nazwisko adoptującego ojca i nazwisko adoptującej matki, zarazem dawniejsze nazwisko adoptowanego (§. 182 pow. ks. ust. cyw.).

Owdowiałym zaręczonym dodać należy także nazwisko ostatniego małżonka.

---

ligionsbekenntnisses der Brautleute zu führen und ist jedes solche Aufgebot unter einer abgesonderten, fortlaufenden Zahl in dieses Buch einzutragen.

Ueber Requisition vorgenommene Aufgebote sind bei der requirirten Behörde nicht einzutragen.

§. 14. Das Aufgebotsbuch hat zu enthalten:

a) die Reihenzahl;

b) den Vor und Familiennamen, den Geburtsort und Stand des Bräutigams;

c) den Wohnort des Bräutigams;

d) ob der Bräutigam schon verheiratet war oder nicht;

e), *f)*, *g)* die nämlichen Auskünfte hinsichtlich der Braut, wie oben unter Buchstabe *b)*, *c)*, *d)*;

h) eine allfällige Verkürzung des Aufgebotstermines;

i) den Ort, die Art und Zeit der Aufgebotsvornahme;

Miejsce zamieszkania zapisać należy w uwzględnieniem stosunków miejscowych, oznaczając dokładnie dom, w którym mieszkają zaręczony lub zaręczona.

Jeżeli polityczna władza krajowa przychyli się do skrócenia terminu zapowiedzi, okoliczność ta powinna. być wyszczególnionąw kolumnie h) z powołaniem się na rozporządzenie władzy krajowej.

§. 15. Każdy z osobna wpis podpisany być powinien przez urzędnika prowadzącego księgę zapowiedzi z dodaniem jego charakteru służbowego.

§. 16. Prowadzony być ma rejestr małżeństw przez władze świeckie dokonywanych, bez różnicy wyznania narzeczonych, a każde zawarte małżeństwo ma być natychmiast zapisane w ów rejestr, pod osobną bieżącą liczbę.

---

k) eine Colonne für Anmerkungen.

Bei Wahlkindern ist der Name des Wahlvaters oder der Geschlechtsname der Wahlmutter, zugleich aber der vorige Familienname des Wahlkindes anzugeben (§. 182 a. b. G. B.).

Bei verwittweten Bräuten ist auch der Name des letztverstorbenen Mannes beizusetzen.

Der Wohnort ist mit Rücksicht auf die Ortsverhältnisse unter genauer Bezeichnung des Hauses, in welchem der Bräutigam sowohl als die Braut wohnt, einzutragen.

Findet die politische Landesbehörde den gesetzlichen Aufgebotstermin zu verkürzen, so ist dieser Umstand unter Berufung des landesbehördlichen Erlasses in der Colonne *h)* ersichtlich zu machen.

§. 15. Jede einzelne Eintragung ist von dem mit der Führung des Aufgebotsbuches betrauten Beamten unter Beisetzung seiner Diensteseigenschaft zu unterfertigen.

§. 16. Das Eheregister ist über die bei der weltlichen Behörde vorkommenden Eheschliessungen ohne Unterscheidung des Religionsbekenntnisses der Brautleute zu führen und ist jede geschlossene Ehe sogleich unter einer abgesonderten fortlaufenden Zahl in dieses Register einzutragen.

§. 17. Rejestr małżeństw ma zawierać:

a) liczbę porządkową; b) rok, miesiąc i dzień, w którym małżeństwo zawarte zostało; c) imię i nazwisko, miejsce urodzenia i stan zaręczonego; imię, nazwisko i stan jego rodziców; d) mieszkanie zaręczonego; e) religię jego; f) wiek g) czy zaręczony był już ożeniony lub nie; h), i), k), l), m) te same szczegóły względem zaręczonej, jak powyżej pod literami c) aż do g); n) imię i nazwisko, oraz stan świadków; o) nazwisko i charakter służbowy osób urzędowych, wobec których uroczyste oświadczenie woli zawarcia małżeństwa uczyniono p) dokumenta, na podstawie których usunięto zachodzące przeszkody; q) rubrykę na uwagi.

---

§. 17. Das Eheregister hat zu enthalten:

a) die Reihenzahl;

b) Jahr, Monat und Tag, an welchem die Ehe geschlossen worden;

c) den Vor- und Familiennamen, Geburtsort und Stand des Bräutigams, den Vor- und Familiennamen und Stand seiner Eltern;

d) die Wohnung des Bräutigams;

e) die Religion desselben;

f) das Alter desselben;

g) ob der Bräutigam schon verheiratet war, oder nicht:

h), *i)*, *k)*, *l)*, *m)* die nämlichen Auskünfte hinsichtlich der Braut, wie oben unter Buchstabe *c)* bis *g)*;

n) den Vor- und Familiennamen, dann den Stand der Zeugen;

o) Namen und Dienstcharakter der Amtspersonen, vor welchen die feierliche Erklärung der Einwilligung zur Ehe abgegeben worden ist;

p) die Urkunden, wodurch die vorgekommenen Anstände behoben worden sind;

q) eine Colonne für Anmerkungen.

Jeżeli uroczyste oświadczenie woli zawarcia małżeństwa odbywa się przez pełnomocnika (§. 76 pow. księgi ust. cyw.), okoliczność ta, z podaniem zezwolenia władzy politycznej kraju i pełnomocnictwa, zanotowaną być ma wraz z wyrażeniem nazwiska i stanu pełnomocnika i reprezentowanej przez niego strony narzeczonej.

§. 18. Jeżeli zawarcie małżeństwa następuje w drodze delegacyi, wtedy z powołaniem się na pismo delegującej władzy kompetentnej i z wymienieniem jej w rejestrze małżeństw władzy delegowanej, należy to przy zapisanem tamże zawarciu małżeństwa uwidocznić i władzy delegującej w przeciągu ośmiu dni o tem donieść.

Władza zaś kompetentna ma zaraz przy wydaniu pisma, którem inną władzę deleguje, okoliczność tę z wymienieniem władzy delegowanej, wpisać w swój rejestr małżeństw, za koleją, bez liczby porządkowej, i skoro tylko nadejdzie przepisane

---

Wenn die feierliche Erklärung der Einwilligung zur Ehe mittelst eines Bevollmächtigen geschieht (§. 76 a. b. G. B.), so ist dieser Umstand unter Beziehung auf die Bewilligung der politischen Landesbehörde und auf die Vollmacht, dann unter Angabe des Namens und Standes des Bevollmächtigen und des durch ihn vertretenen Brauttheiles anzumerken.

§. 18. Wenn die Eheschliessung im Delegationswege erfolgt, so ist dies unter Beziehung auf das Delegationsschreiben der competenten Behörde und Angabe der letzteren in dem Eheregister der delegirten Behörde bei der dort eingetragenen Eheschliessung ersichtlich zu machen und der delegirenden Behörde binnen acht Tagen anzuzeigen.

Die competente Behörde dagegen hat gleich bei Ausfertigung des Schreibens, wodurch sie eine andere Behörde delegirt, diesen Umstand mit Benennung der delegirten Behörde fortlaufend, jedoch ohne eine Reihenzahl, in ihr Eheregister einzutragen, und sobald ihr die vorgeschriebene Anzeige der geschehenen Abschliessung der

doniesienie o zawarciu małżeństwa ze strony delegowanej do tego władzy, fakt ten dodać do uczynionego spisu.

§. 19. Każdy z osobna akt zawarcia małżeństwa, zaciągnięty w rejestr małżeństw, podpisać mają obie osoby urzędujące z wymienieniem swego charakteru służbowego.

§. 20. Księga zapowiedzi i rejestr małżeństw mają być paginowane; do owych rejestrów ma być nadto ułożony spis alfabetyczny obejmujący oba rejestry z dodaniem liczby stronic i liczb porządkowych obu rejestrów.

§. 21. Polityczna władza powiatowa (gminna) ma z końcem każdego roku przesłać politycznej władzy krajowej wierzytelny odpis rejestru małżeństw, który obejmować ma wszelkie w roku zeszłym uczynione wpisy. Odpisy te powinny być przechowywane przez władzę polityczną krajową.

§. 22. Świadectwa urzędowe, jakie polityczna władza powiatowa (gminna) wydaje na podstawie prowadzonych przez

---

Ehe von der hiezu delegirten Behörde zugeht, diese Thatsache der geschehenen Eintragung beizufügen.

§. 19. Jeder einzelne in das Eheregister eingetragene Ehechliessungsact ist von den beiden Amtspersonen mit Angabe dess Dienstcharakters zu unterfertigten.

§. 20. Das Aufgebotsbuch und das Eheregister sind zu paginiren und ist zu diesen Registern ein, beide umfassendes, alphabetisches Verzeichniss mit Beifügung der Seitenzahlen und der Reihenzahlen beider Register zu führen.

§. 21. Die politische Bezirks- (Gemeinde-) Behörde hat mit Schluss eines jeden Jahres von dem Eheregister eine beglaubigte Abschrift, welche alle in dem abgelaufenen Jahre vorgekommenen Eintragungen umfassen muss, an die politische Landesbehörde einzusenden. Diese Abschriften sind bei der letzteren zu verwahren.

§. 22. Die ämtlichen Zeugnisse, welche die politische Bezirks- (Gemeinde-) Behörde aus den bei ihr geführten Registern über die geschehene Verkündigung oder Eheschliessung ausfertigt, sind die-

siebie rejestrów o dokonanem ogłoszeniu lub zawarciu małżeństw mają być z owych rejestrów dosłownie wypisane i pieczęcią urzędową zaopatrzone.

§. 23. Ów duszpasterz, którego narzeczeni prosili o przyjęcie uroczystego oświadczenia woli małżeńskiej, powinien na mocy świadectwa urzędowego, (przesłanego mu według artykułu II., §. 9. ustawy) zapisać w rejestr małżeństw (księgę ślubów, matrykularz ślubów), powierzony mu przez władzę państwową do prowadzenia, owo małżeństwo zawarte przed władzą świecką, umieszczając je pod liczbą bieżącą, nadto powinien wypełniać należycie rubryki rejestru i w uwadze tak na świadectwo urzędowe się powołać, jak i owe osoby urzędowe, przed któremi małżeństwo to zawarte zostało, z imienia i charakteru służbowego wymienić.

Do IV. artykułu ustawy.

§. 24. Sąd świecki, powołany na mocy tej ustawy do rozprawy, która się odbywała w sądzie duchownym, powinien

---

sen Registern wortgetreu zu entnehmen und mit dem Amtssiege zu versehen.

§. 23. Jener Seelsorger, welcher von den Brautleuten um die Entgegennahme der feierlichen Erklärung der Einwilligung zur Ehe angegangen worden war, hat auf Grund des ihm nach Artikel II, §. 9 des Gesetzes übersandten Amtszeugnisses in das ihm von der Staatsgewalt zur Führung übertragene Eheregister (Trauungsbuch, Trauungsmatrike) die vor der weltlichen Behörde geschlossene Ehe als solche unter fortlaufender Zahl einzutragen, die Rubriken des Registers gehörig auszufüllen und in der Anmerkung sowohl auf das Amtszeugniss Bezug zu nehmen, als auch jene Amtspersonen, vor welchem die Ehe geschlossen worden ist, mit Namen und Dienstcharakter anzuführen.

Zum Artikel IV. des Gesetzes.

§. 24. Das weltliche Gericht, welches kraft dieses Gesetzes über eine, bei einem geistlichen Gerichte anhängig gewesene Ver-

przeprowadzoną wprzód rozprawę pogodzić z ustawami, obowiązującemi przy postępowaniu w sprawach małżeńskich wobec sądów świeckich, i uznane przez siebie za potrzebne uzupełnienia lub powtórzenie całej rozprawy zarządzić.

§. 25. Celem objęcia potrzebnych aktów pertraktacyi ma się sąd udać do ordynaryatu z zawiadomieniem, że w dniu oznaczonym delegowany sądu odbierze akta.

§. 26. Rozporządzenie to ma wejść w życie równocześnie z ustawą z dnia 25. maja r. 1868, l. 47 d. u. p., dla której przeprowadzenia zostało wydane.

---

handlung zuständig ist, hat die geführte Verhandlung mit den über das Verfahren in Ehesachen vor den weltlichen Gerichten geltenden Gesetzen in Einklang zu bringen und die von ihm nöthig befundenen Ergänzungen oder auch die Wiederaufnahme der ganzen Verhandlung anzuordnen.

§. 25. Zum Behufe der Uebernahme der nöthigen Verhandlugsacten hat sich das zuständige Gericht an das betreffende Ordinariat mit der Anzeige zu wenden, dass an einem bestimmten Tage ein Abgeordneter des Gerichtes die Acten übernehmen werde.

§. 26. Diese Verordnung hat mit dem Gesetze vom 25. Mai 1868, Nr. 47 Reichs-Gesetz-Blatt, zu dessen Ausführung sie erlassen wird, gleichzeitig in Wirksamkeit zu treten.

Beilage **A.**

Eheaufgebot.

Es wird hiemit zur allgemeinen Kenntniss gebracht, dass Herr Joseph Maier, geboren zu Brünn, Baumeister, wohnhaft zu Wien, innere Stadt, Kohlmarkt Haus-Nr. 20, Witwer, und Fräulein Marie Huber, geboren zu Mautern, Handelsmannstochter, wohnhaft in der

Stadt Stein, Haus-Nr. 17, ledig, eine Ehe unter sich zu schliessen beabsichtigen.

Jedermann, dem ein gesetzliches Hinderniss dieser Ehe bekannt ist, wird aufgefordert, dasselbe innerhalb des dreiwochentlichen (oder: innerhalb des auf die Dauer von . . . . Tagen verkürzten) Aufgebotstermines entweder unmittelbar bei der k. k. Bezirkshauptmanschaft Krems, welche zur Eheschliessung berufen ist, oder mittelst des Magistrates der Stadt Wien oder des Gemeindeamtes der Stadt Stein anzuzeigen.

K. K. Bezirkshauptmannschaft Krems, am . . . . .

(L. S.) N. N.
k. k. Bezirkshauptmann.

Auf den Anschlägen:

Affigirt zu Krems (Wien, Stein)

am . . . . . .

Amtsfertigung

Abgenommen am . . . . . .

Amtsfertigung

Auf dem am Amtstage verlautbarten Aufsatze:

Mündlich verlautbart auf dem Amtstage zu . . . . .

am . . . . . .

Amtsfertigung

Beilage **B.**

K. K. Bezirkshauptmannschaft Krems am . . . .

Eheschliessungs-Protokoll.

Gegenwärtige:

Carl Werner, k. k. Bezirkshauptmann.

Johann Müller, k. k. Kanzlist, beeideter Schriftführer.

Joseph Maier. geboren zu Brünn, 30. Jahre alt, evangelisch Augsburger Confession, Witwer, Baumeister, wohnhaft zu Wien, innere Stadt, Kohlmarkt, Haus-Nr. 20, Sohn des Handlungsbuchhalters Friedrich Maier und der Sophie, geb. Schwarz — Bräutigam[1]).

Marie Huber, geboren zu Mautern, 25. Jahre alt, katholisch, ledig, wohnhaft in der Stadt Stein, Haus-Nr. 17, Tochter des Handelsmannes Franz Huber und der Elisabeth geb. Mai — Braut.

Alois Fest, Bildhauer,
Franz Lang, Uhrmacher, } Zeugen.

Nachdem die obgenannten Brautleute die Ehe unter sich vor der weltlichen Behörde zu schliessen beabsichtigen, das Aufgebot dieser Ehe dem Gesetze gemäss vorgenommen worden ist, ohne dass ein Ehehinderniss angeregt wurde, und die Brautpersonen zur Eheschliessung heute hieramts erschienen sind, hat der unterfertigte Bezirksvorsteher die vorgeschriebene Ansprache an sie gerichtet und sie aufgefordert, ihren Willen, die Ehe zu schliessen, feierlich zu erklären.

Hierauf erklärt der Bräutigam Joseph Maier[2]) feierlich seine Einwilligung zur Ehe mit der Braut Marie Huber und die Braut Marie Huber erklärt feierlich ihre Einwilligung zur Ehe mit dem Bräutigam Joseph Maier; durch welche wechselseitige und übereinstimmende Willenserklärung der beiden Brautpersonen die Ehe zwischen ihnen geschlossen worden ist.

Das Protokoll wurde vorgelesen und gefertigt.

Folgen die Unterschriften der im Eingange aufgeführten Personen.

---

[1] Im Falle des §. 76 a. b. G. B. hiesse es z. B.:
Dr. Eduard Schmid, k. k. Notar, Bevollmächtiger des Bräutigams Joseph Maier, geboren zu Brünn, 30 Jahre alt u. s. f., mit Bewilligung der k. k Statthalterei Wien ddo. . . . Z. . . und Vollmacht ddo. Wien am . . . . . .

[2]) Im obigen Falle des § 76 a. b. G. B. hiesse es:
Durch seinen Bevollmächtigten Dr. Eduard Schmid.

IV. Ustawa z dnia 31 grudnia r. 1868 l. 3 d u. p. ex 1869.

Za zezwoleniem obydwóch izb rady państwa postanawiam, jak następuje:

§ 1. Uchyla się nałożony w §§ 104, 107 i 132 k. c. na małżonków obowiązek zawiadomienia swego duszpasterza o powziętym przez nich zamiarze separacyi.

Wolno im jednak zawiadomić o tym zamiarze swego duszpasterza i wziąć od niego pisemne poświadczenie, że przedsięwzięte przez niego usiłowanie doprowadzenia do zgody (§§ 104, 107 k. c.) było daremne.

§ 2. Jeżeli podanie o separacyę (§§ 105 i 107 k. c.) nie jest zaopatrzone w świadectwo właściwego duszpasterza, że usiłowano bezskutecznie doprowadzić małżonków do zgody, natenczas sąd do zezwolenia na separacyą upoważniony powinien przed rozpoczęciem urzędowania w sprawie głównej zwrócić się do małżonków z przepisanemi w § 104 k. c. przedstawieniami, i to po trzykroć w przerwach ośmiodniowych.

Gesetz 31. Dec. 1868 (RGB. 1869/3).

Mit Zustimmung der beiben Häuser des Reichsrathes finde Ich anzuordnen, wie folgt:

§ 1. Die den Ehegatten durch die §§ 104, 107 und 132 BGb auferlegte Verpflichtung, den Entschluss zur Scheidung ihrem ordentlichen Seelsorger zu eröffnen, ist aufgehoben.

Es bleibt denselben jedoch unbenommen, diesen Entschluss ihrem ordentlichen Seelsorger zu eröffnen und von diesem ein schriftliches Zeugniss darüber zu erwirken, dass der von ihm vorgenommene Versöhnungsversuch (§§ 105, 107 BGb.) vergeblich war.

2. Das zur Scheidung der Ehe zuständige Gericht hat, soferne das Scheidungsgesuch (§§ 105 u. 107 BGb.) nicht mit dem Zeugnisse des ordentlichen Seelsorgers über die vergeblich vorgenommenen Versöhnungsversuche (§. 1) belegt ist, vor der Amtshandlung in der Hauptsache die im § 104 BGb. vorgeschriebenen Vorstellungen an

§ 3. Protokół, który ma być spisany po trzykrotnych usiłowaniach doprowadzenia do zgody, ma zawierać tylko rezultat tych usiłowań.

§ 4. Ustawa ta staje się obowiązująca z dniem ogłoszenia. Wykonanie jej poruczone jest ministrowi sprawiedliwości.

V. Ustawa z d 31 grudnia r. 1868 l. 4 d u. p. ex 1869.

Za zezwoleniem obydwóch izb rady państwa postanawiam co następuje w przedmiocie zawierania małżeństw między chrześcijanami różnowiercami:

Art. I. Zapowiedź małżeństwa między chrześcijanami różnowiercami powinna być dokonana w przepisany ustawą w ogóle sposób, na przeznaczonem dla odbycia służby bożej zebraniu okręgu parafialnego stowarzyszenia religijnego każdego narzeczonego.

---

die Ehegatten zu drei verschiedenen Malen in Zwischenräumen von je acht Tagen zu richten.

3. Das Protokoll, welches über die Vornahme des dreimaligen Versöhnungsversuches zu führen ist, hat nur das Ergebniss des Versöhnungsversuches zu enthalten.

4. Dieses Gesetz tritt mit dem Tage der Kundmachung in Wirksamkeit; mit dem Vollzuge desselben ist der Minister der Justiz beauftragt.

Gesetz 31. Dec. 1868 (RGB. 1869/4).

Mit Zustimmung der beiden Häuser des Reichsrathes finde Ich das folgende Gesetz in Ansehung der Eheschliessung zwischen Angehörigen verschiedener christlicher Confessionen zu erlassen:

Art. I. Bei Ehen zwischen Angehörigen verschiedener christlicher Confessionen hat das Aufgebot in der gottesdienstlichen Versammlung des Pfarrbezirkes der Religionsgenossenschaft eines jeden der beiden Brautleute in der sonst gesetzlichen Weise zu geschehen.

Art. II. Uroczyste oświadczenie zezwolenia na małżeństwo w razie, jeżeli je zawrzeć mają osoby należące do różnych wyznań chrześcijańskich, powinno być złożone w obecności dwóch świadków przed właściwym duszpasterzem jednego z narzeczonych lub przed jego zastępcą.

Może się to stać i w tym przypadku, jeżeli zapowiedź z powodu odmowy jednego duszpasterza, ogłoszona została przez władzę polityczną.

Narzeczonym wolno w każdym razie postarać się, aby małżeństwo, zawarte przed duszpasterzem jednego z narzeczonych, pobłogosławione zostało w kościele przez duszpasterza drugiego narzeczonego.

Art. III. Uchyla się §§ 71 i 77 k. c. i wszystkie inne ustawy i rozporządzenia, odnoszące się do małżeństw mieszanych, o ile sprzeciwiają się postanowieniom niniejszej ustawy.

II. Die feierliche Erklärung der Einwilligung zur Ehe ist bei der Verehelichung zwischen Angehörigen verchiedener christlicher Confessionen in Gegenwart zweier Zeugen vor dem ordentlichen Seelsorger einer der beiden Brautleute oder vor dessen Stellvertreter abzugeben.

Dies kann auch in dem Falle geschehen, wenn das Aufgebot wegen Weigerung eines Seelsorgers durch die politische Behörde vorgenommen wurde.

Den Brautleuten steht es in allen Fällen frei, die kirchliche Einsegnung ihrer vor dem Seelsorger des einen der Brautleute geschlossenen Ehe bei dem Seelsorger des anderen Theiles zu erwirken.

III. Die §§ 71 und 77 des BGb. und alle sonstigen, die gemischten Ehen betreffenden Gesetze und Verordnungen sind, insoweit solehe den Bestimmungen des gegenwärtigen Gesetzes widerstreiten, aufgehoben.

Art. IV. Wykonanie tej ustawy porucza się ministrowi spraw wewnętrznych tudzież innym ministrom, w których zakresie działania przepisy jej mają zastosowanie.

VI. Ustawa z d. 9 kwietnia r. 1870, l. 51 d. u. p.

Ust. z dnia 9. kwietnia 1870, l. 51. d. u. p., o małżeństwach osób, nie należących do żadnego prawnie uznanego kościoła lub stowarzyszenia religijnego, tudzież o utrzymywaniu ksiąg urodzin, małżeństw i rejestrów śmierci dla tych osób.

Za zezwoleniem obydwóch izb rady państwa postanawiam, co następuje:

§. 1. Czynności urzędowe, które ustawy w sprawie małżeństw i utrzymywania metryk małżeńskich przydzielają duszpasterzom, jeżeli odnoszą się do osoby, która nie należy do żadnego prawnie uznanego kościoła lub stowarzyszenia religijnego, mają być przedsiębrane przez starostwo powiatowe, a w gminach posiadających własne statuty, przez władzę gminną, ktora ma sobie poruczone urzędowanie w sprawach politycznych.

IV. Mit dem Vollzuge des gegenwärtigen Gesetzes sind der Minister des Innern, sowie die übrigen Minister. in deren Wirkungskreise die Vorchriften desselben zur Anwendung kommen beauftragt.

Gesetz vom 9. April 1870 Nr. 51 R. G. B., über die Ehen von Personen, welche keiner gesetzlich anerkannten Kirche oder Religionsgesellschaft angehören, und über die Führung der Geburts-, Ehe- und Sterberegister für dieselben.

Mit Zustimmung beider Häuser des Reichsrathes finde Ich zu verordnen, wie folgt:

§. 1. Jene Amtshandlungen, welche die Gesetze in Bezug auf Ehen und auf die Matrikenführung über Ehen den Seelsorgern zuweisen, sind, soweit sie eine Person betreffen, die keiner gesetzlich anerkannten Kirche oder Religionsgesellschaft angehört, von der Bezirkshauptmannschaft, und in Orten, welche eigene Gemeindesta-

Miejsce zamieszkania rozstrzyga o przynależności do starostwa powiatowego (władzy gminnej).

Co do zapowiedzi, zawierania małżeństw i przeszkód temu stawianych, dalej co do zaciągania w metrykę małżeńską, wystawiania świadectw urzędowych na mocy tej metryki i usiłowań pojednania małżonków przed separacyą, stósować się należy do ducha artykułu II. ustawy z dnia 25. maja 1868, l. 47 d. u. p., i ustawy z dnia 31. grudnia 1868, l. 4. d. u. p. z r. 1869.

§. 2. Co do rozwiązalności małżeństw osoby wymienione w §. 1. mają być uważane na równi z wyznawcami niekatolickich wyznań chrześcijańskich.

§. 3. Metryki urodzenia i śmierci co do osób wspomnionych w §. 1. prowadzi to starostwo powiatowe (władza gminna), w którego okręgu zaszedł wypadek urodzenia lub śmierci.

---

tute besitzen, von der mit der politischen Amtsführung betrauten Gemeindebehörde vorzunehmen.

Die Zuständigkeit der Bezirkshauptmannschaft (Gemeindebehörde) wird durch den Wohnsitz der betreffenden Personen bestimmt.

Rücksichtlich des Aufgebotes, der Eheschliessung, und der ihr entgegenstehenden Hindernisse, ferner der Eintragung in das Eheregister, der Ausfertigung amtlicher Zeugnisse aus diesem Register und der Versöhnungsversuche vor Ehescheidungen findet der Artikel II. des Gesetzes vom 25. Mat 1868, R. G. Bl. Nr. 47, und das Gesetz vom 31. December 1868, R. G. Bl. v. J. 1869, Nr 4 inngemässe Anwendung.

§. 2 Hinsichtlich der Trennbarkeit der Ehen sind die im §. 1 erwähnten Personen den nichtkatholischen christlichen Religionsverwandten gleichzuhalten

§. 3. Die Geburts- und Sterberegister über die im §. 1 erwähnten Personen werden von der Bezirkshauptmannschaft (Gemeindebehörde) geführt, in deren Bezirk sich der Geburts- oder Todesfall zugetragen hat.

Nawet wtedy, gdy jej kompetencya zdaje się być wątpliwą, władza ta ma przedsięwziąć tymczasowe zaciągnięcie do rejestru, zarazem jednak powinna zarządzić dalsze dochodzenie.

Świadectwa urzędowe, które władze polityczne wystawią na podstawie tych rejestrów, mają moc dowodu, jak dokumenty publiczne.

§. 4. O każdym wypadku urodzenia lub śmierci, który zapisać należy w metrykach (§. 3.) prowadzonych przez władzę polityczną, oznajmić ma władzy w przeciągu najbliższych dni ośmiu, zwyczajnie osobiście ten, kto jest do doniesienia obowiązany a w razie urodzenia wymienić ma także imię dziecku nadane lub nadać się mające.

Przy oznajmieniu wypadków śmierci, należy przedłożyć świadectwo oględzin pośmiertnych.

§. 5. Do oznajmienia o urodzeniu obowiązany jest naprzód ślubny ojciec nowonarodzonego. Jeżeli ojciec jest nieo-

---

Diese Behörde hat die Eintragung selbst dann vorläufig vorzunehmen, wenn ihre Competenz zweifelhaft erscheint, jedoch zugleich die weitere Verhandlung einzuleiten

Den von den politischen Behörden auf Grund dieser Register ausgefertigten amtlichen Zeugnissen kommt die Beweiskraft öffentlicher Urkunden zu.

§. 4. Jeden Geburts- oder Todesfall, welcher in die von der politischen Behörde geführten Matriken (§. 3) einzutragen ist, hat der zur Anzeige Verpflichtete bei dieser Behörde binnen der acht nächstfolgenden Tage in der Regel persönlich anzuzeigen und bei Geburtsfällen zugleich den dem Kinde beigelegten oder beizulegenden Vornamen anzugeben.

Bei der Anzeige von Todesfällen ist der Todtenbeschauzettel beizubringen.

§. 5. Zur Erstattung der Geburtsanzeige ist zunächst der eheliche Vater des Neugebornen verpflichtet. Ist der Vater nicht an-

becny, lub nie może zrobić doniesienia, lub jeżeli idzie o dziecko nieślubne, natenczas doniesienie ma zrobić akuszer lub akuszerka, a w ich braku ten, w czyjem mieszkaniu dziecko się urodziło. Jeżeli nie zachodzi żaden z tych wypadków, natenczas matka jest obowiązana uczynić doniesienie.

Doniesienie o śmierci robi to z małżonków, które pozostaje przy życiu, w jego braku najbliższy krewny, a gdy ten jest nieobecny, osoba, w której mieszkaniu lub domu wydarzyła się śmierć.

O wypadkach urodzenia lub zejścia, które nastąpiły w zakładach położniczych, domach podrzutków, szpitalach, zakładach karnych, domach pracy przymusowej i innych zakładach publicznych, powinien zrobić doniesienie przełożony zakładu.

§. 6. Zaniedbanie doniesienia, jakoteż przekroczenie wyznaczonego terminu, karane będzie (§. 5) grzywną do 50 zł. a wrazie niemożności zapłacenia, aresztem do pięciu dni.

---

wesend oder ausser Stande, die Anzeige zu machen, oder handelt es sich um ein uneheliches Kind, so ist die Anzeige von dem Geburtshelfer oder der Hebamme, in deren Ermangelung von demjenigen zu erstatten, in dessen Wohnung das Kind geboren wurde. Tritt keiner dieser Fälle ein, so ist die Mutter verpflichtet, die Anzeige zu veranlassen.

Die Todesanzeige ist von dem überlebenden Ehegatten, in dessen Ermangelung von dem nächsten Angehörigen, und wenn ein solcher nicht anwesend ist, von demjenigen zu erstatten, in dessen Wohnung oder Hause der Todesfall eingetreten ist.

Geburts- und Todesfälle, welche in Gebär-, Findel-, Kranken-, Straf-, Zwangsarbeits- und anderen öffentlichen Anstalten vorkommen, sind von dem Vorsteher den Anstalt zur Anzeige zu bringen.

§. 6. Die Unterlassung der Anzeige, sowie die Ueberschreitung der hiezu bestimmten Frist wird an dem Schuldtragenden

Starostwo powiatowe i przełożeni gminy powinni czuwać, aby doniesienia były robione w swoim czasie i wrazie wydarzającego się zaniedbania zarządzić z urzędu, co potrzeba.

§. 7. Wykonanie tej ustawy porucza się ministrom sprawiedliwości, wyznań i spraw wewnętrznych, którzy wydadzą potrzebne rozporządzenia wykonawcze, a w szczególności przepisy względem wewnętrznego urządzenia i prowadzenia metryk.

VII. Rozp. min spraw wewn., oświaty i sprawiedl. z d. 20 paźdz. r. 1870, l. 128 d. u. p.

Na podstawie §. 7. ustawy z d. 9 kwietnia r. 1870, l. 51 d. u. p. wydaje się następujące postanowienia w sprawie wewnętrznego urządzenia i utrzymywania rejestrów narodzin, małżeństw i śmierci osób, nienależących do żadnego ustawą uznanego kościoła lub stowarzyszenia religijnego.

§. 1. Urzędy państwowe i gminne, które na podstawie

(§. 5) mit einer Geldstrafe bis 50. Gulden und im Falle der Zahlungsunfähigkeit mit Arrest bis zu fünf Tagen geahndet.

Die Bezirkshauptmannschaft und die Gemeindevorsteher haben die rechtzeitige Erstattung dieser Anzeigen zu überwachen und bei vorkommenden Unterlassungen das Erforderliche von Amtswegen zu veranlassen.

§. 7. Mit dem Vollzuge dieses Gesetzes sind die Minister der Justiz, des Cultus und des Innern beauftragt, von welchen die erforderlichen Ausführungs-Verordnungen und insbesondere die Vorschriften über die innere Einrichtung und Führung der Matriken zu erlassen sind.

Verordnung der Minister des Innern, des Cultus und der Justiz, 20. Oct. 1870 (RGB. 128).

Auf Grund des § 7. des Gesetzes v. 9. April 1870 (RGB. 51) wird in Betreff der inneren Einrichtung und Führung der Geburts-, Ehe- und Sterberegister für Personen, welche keiner gesetzlich anerkannten Kirche oder Religionsgesellschaft angehören. verordnet, wie folgt:

§. 3. ustawy wymienionej na wstępie, mają utrzymywać rejestry narodzin i śmierci osób, nie należących do żadnego ustawą uznanego kościoła lub stowarzyszenia religijnego, powinny sie przy wewnętrznem urządzeniu i utrzymywaniu swoich rejestrów, a następnie przy wydawaniu potwierdzeń, opartych na tych rejestrach, stosować do wszystkich tych przepisów, które obowiązują urzędy, utrzymujące rejestry uznanych kościołów i stowarzyszeń religijnych.

W tych miejscach, w których stosownie do tych przepisów wymienia się w rejestrze wyznanie religijne, należy wpisać »bezwyznaniowy«.

§. 2. Małżenstwa osób, które nie należą do żadnego ustawą uznanego kościoła lub stowarzyszenia religijnego, powinny być wpisywane przez urzędy, oznaczone w §. 1. ustawy z d. 19 kwietnia r. 1870, do tych samych rejestrów, które się utrzymuje dla małżeństw cywilnych stosownie do ustawy z d.

---

§ 1. Die Staats- nnd Gemeindebehörden, denen nach § 3 des eingangs erwähnten Gesetzes die Führung der Geburts- und Sterberegister für die keiner gesetzlich anerkannten Kirche oder Religionsgesellschaft angehörenden Personen zukommt, haben sich bei der inneren Einrichtung und Führung dieser Register, dann bei der Ausfertigung der auf Grund der Register zu ertheilenden Bestätigungen und Zeugnisse, an alle jene Vorschriften zu halten, welche für die Registerbehörden der anerkannten Kirchen und Religionsgesellschaften bestehen.

An jenen Stellen, wo diesen Vorschriften zufolge im Register des Religionsbekenntnisses Erwähnung geschieht, ist die Bemerkung »confessionslos» einzutragen.

2. Die Ehen von Personen, welche keiner gesetzlich anerkannten Kirche oder Religionsgesellschaft angehoren, sind von den im § 1 des Gesetzes v. 9. April 1870 bezeichneten Behörden in dasselbe Register einzutragen, welches in Gemässheit des Gesetzes

25 maja r. 1868, l. 47 d. u. p. i rozp. z d. 1 lipca r. 1860, l. 80 d. u. p.

Tak samo wpisuje się zapowiedzi takich małżeństw do księgi zapowiedzi, utrzymywanej wedle wymienionych przepisów.

§. 3. Przy tych wpisach (§. 2), tudzież przy wydawaniu potwierdzeń i świadectw, należy przestrzegać przepisów rozp. z d. 1 lipca r. 1868, l. 80 d. u. p. z tą modyfikacyą, że tam, gdzie wedle tych przepisów wymienia się wyznanie religijne, należy wpisać określenie »bezwyznaniowy«.

VIII. Ustawa z d. 4 lipca r 1872, l. 111 d. u. p.

Za zezwoleniem obydwóch izb rady państwa postanawiam, co następuje:

§. 1. W sprawie zawierania małżeństw wyjmuje się następujące sprawy ze zakresu działania politycznych władz krajowych, a przekazuje się je do rozstrzygania w pierwszej instancyi c. k. politycznym władzom powiatowym lub

---

v. 25. Mai 1868 (RGB. 47) und der MVdg. v. 1. Juli 1868 (RGB. 80) über die eingegangenen Civilehen zu führen ist.

Desgleichen sind die Aufgebote solcher Ehen in das nach den genannten Vorschriften zu führende Aufgebotsbuch einzutragen.

3. Bei diesen Eintragungen (§ 2), sowie bei Aufertigungen der betreffenden Bestätigungen und Zeugnisse, sind die Vorschriften der MVdg. v. 1. Juli 1868 (RGB. 80 mit der Modification zu beobachten, dass dort, wo nach diesen Vorschriften des Religionsbekenntnisses zu erwähnen ist, die Bezeichnung »confessionslos« einzutragen kommt.

Gesetz 4. Juli 1872 (RGB. 111).

Mit Zustimmung beider Häuser des Reichsrathes finde Ich anzuordnen, wie folgt:

§ 1. Folgende Angelegenheiten in Betreff der Eheschliessung werden aus dem Wirkungskreise der politischen Landesbehörde ausgeschieden und den k. k. politischen Bezirksbehörden, bezw. in

w tych miastach, które mają własne statuty gminne, urzędom gminnym, sprawującym polityczną administracyę:

1. Udzielanie dyspenzy od drugiej i trzeciej zapowiedzi lub zezwolenie na skrócenie czasu, przez który ogłoszenie zapowiedzi, dokonanej przez władzę świecką, ma być wywieszone.

2. Udzielanie zupełnego zwolnienia od zapowiedzi w nagłych przypadkach, o ile to już obecnie nie należy do wymienionych wyżej urzędów powiatowych i gminnych.

3. Rozstrzyganie, czy małżeństwo może być zawarte w razie stwierdzonego bliskiego niebezpieczeństwa śmierci mimo braku wymaganego świadectwa chrztu lub urodzin.

4. Udzielanie dyspenzy dozwolonej wedle §. 120 k. c.

§. 2. Wykonanie tej ustawy zostaje poruczone ministrowi spraw wewnętrznych.

---

denjenigen Städten, welche einige Gemeindestatute besitzen, den mit der politischen Amtsführung betrauten Gemeindebehörden zur Entscheidung in erster Instanz zugewiesen:

1. Die Ertheilung der Nachsicht von der Vornahme einer zweiten und dritten Verkündigung, bezw. die Bewilligung zur Abkürzung der Zeit, innerhalb welcher der Anschlag eines durch eine weltliche Behörde vorgenommen Aufgebotes affigirt bleiben soll.

2. Die Ertheilung der unter dringenden Umständen erbetenen gänzlichen Nachsicht des Aufgebotes, insoweit dieselbe nicht schon derzeit den oben bezeichneten Bezirks- und Gemeindebehörden zusteht.

3. Die Entscheidung darüber, ob eine Eheschliessung im Falle einer bestätigten nahen Todesgefahr ungeachtet des Mangels des erforderlichen Tauf- oder Geburtsscheines vorzunehmen ist.

4. Die Ertheilung der nach § 120 BGb. zulässigen Dispensation.

2. Mit dem Vollzuge dieses Gesetzes ist der Minister des Innern beauftragt.

XI. Rozp min. spraw wewnętrznych, oświaty i wyznań tudzież min. sprawiedliwości z d 29 maja r. 1876, l 76 d u p.

§. 1. Izraelici, którzy żyją poza związkiem izraelickiej gminy wyznaniowej, mają być uważani za należących do gminy wyznaniowej, położonej najbliżej ich miejsca zamieszkania, jeżeli idzie o ogłoszenie małżeństwa, o ślub, o rozdział od stołu i łoża lub o rozwód (§§. 126, 127, 132, 133 k. c.).

§. 2. Władza krajowa ma oznaczyć i podać do publicznej wiadomości obszar, do którego gminy wyznaniowe mają być w powyższym celu rozszerzone.

Potrzebne zarządzenia wyda jednak ministerstwo spraw wewnętrznych, jeżeli wspomniony zakres działania gminy wyznaniowej ma sięgać poza okrąg administracyjny władzy krajowej.

Jeżeli później powstaną nowe gminy wyznaniowe, to należy przeprowadzić stósowne zmiany w przydzieleniu.

Verordnung der Ministerien des Innern, für Cultus und Unterricht, und der Justiz vom 29. Mai 1876, Nr. 76 R. G. B., betreffend die Ehen von Israeliten, welche ausserhalb des Verbandes einer israelitischen Cultusgemeinde leben.

§. 1. Israeliten, welche ausserhalb des Verbandes einer israelitischen Cultusgemeinde leben, sind, wenn es sich um die Verkündigung der Ehe, um die Trauung, dann um die Scheidung von Tisch und Bett oder um die Trennung handelt (§§. 126, 127, 132, 133 a. b. G. B.) als der ihrem Wohnorte nächstgelegenen israelitischen Cultusgemeinde einverleibt anzusehen.

§. 2. Der Umfang, bis zu welchem die Cultusgemeinden für die bezeichneten Zwecke ausgedehnt werden, ist von der betreffenden Landesbehörde zu bestimmen und kund zu machen.

Soll jedoch die gedachte Wirksamkeit einer Cultusgemeinde über das Verwaltungsgebiet der Landesbehörde hinausreichen, so werden die einschlägigen Verfügungen vom Ministerium des Innern getroffen.

§. 3. Za ogłoszenie zapowiedzi i za ślub takich izraelitów tudzież za funkcye, przekazane w §§. 132 i 133 k. c. rabinom lub nauczycielom religii, może ta gmina wyznaniowa, której te sprawy przekazano, stosownie do powyższych przepisów policzać opłaty w wysokości, oznaczonej przez tę władzę krajową, w której okręgu leży gmina wyznaniowa.

§. 4. Po przeprowadzeniu zarządzeń określonych w §. 2 ogłoszony będzie w każdym okręgu administracyjnym dzień, w którym się rozpocznie dalsza działalność tego rozporządzenia.

XII. Przepisy ograniczające zdolność do zawierania małżeństwa.

a) Urzędnicy cywilni w ogólności.

Dekret skarbowego urzędu nadwornego z d. 29 lipca 1800, (Zbiór ustaw polit., tom 15, nr. 27).

Entstehen in der Folge neue Cultusgemeinden, so sind die entsprechenden Änderungen in der Zuweisung vorbehalten.

§. 3. Für die Vornahme des Aufgebotes und der Eheschliessung solcher Israeliten, dann der in den §§ 132 u. 133 BGb. den Rabinern oder Religionslehrern zugewiesenen Functionen, dürfen von derjenigen Cultusgemeinde, welcher dieselben nach den vorangegangenen Bestimmungen zugewiesen sind, Gebühren eingehoben werden, deren Höhe von jener Landesbehörde zu bestimmen ist. in deren Gebiete die Cultusgemeinde sich befindet.

§ 4. Nach Durchführung der gemäss § 2 sofort zu treffenden Anordnungen wird der Beginn der weiteren Wirksamkeit dieser Verordnung in jedem einzelnen Verwaltungsgebiete kundgemacht werden.

Decret der Finanz-Hofstelle 29. Juli 1800 (PGS. Bd. 15, Nr. 27).

Se. Maj. haben beschlossen, dass den Civilbeamten wie bisher fortan frei bleiben soll, jedoch gegen vorläufige Meldung bei ihrem

Najj. Pan postanowił, że urzędnikom cywilnym jak dotychczas, tak i nadal wolno wchodzić w związki małżeńskie, jednakowoż po poprzedniem zgłoszeniu się u przełożonych urzędu. Co się zaś tyczy urzędników rządowych, miejskich i fundacyjnych, którzy pragną wejść w związki małżeńskie, mając w mieście stołecznem płacy mniej, niż 400, w miastach prowincyonalnych mniej, niż 300, na wsi płacy lub związanych ze służbą dochodów (emolumentów) mniej, niż 200 złotych, to Najj. Pan postanawia odtąd, że w razie ich śmierci wdowy i dzieci, pozostałe po nich, nie mogą mieć żadnej pretensyi do pensyi lub prowizyi. — Postanowienie to jednak nie odnosi się do zajmujących posady przy kopalniach soli, przy cłach, mytach i gospodarstwie, tudzież do wszystkich innych urzędników i do służby wspomnianych trzech klas, którzy na ustronnych, odległych stacyach niezbędnie potrzebują żony do gospodarstwa, a często nawet dla swej obsługi.

Amtsvorgesetzten, sich zu verehelichen, aber in Ansehung aller landesfürstlichen, städtischen und Stiftungsbeamten, die in der Residenzstadt mit einem Gehalte unter 400, in Provinzialstädten unter 300 und auf dem Lande mit einem Gehalte oder mit den dem Dienste gehörigen Zuflüssen (Emolumenten) unter 200 Gulden sich verehelichen, wollen Se. Maj. von nun an festgesetzt haben, dass in Sterbefällen derselben die Gattinnen und Kinder auf eine Pension oder Provision nie einen Anspruch zu machen haben. — Hievon sollen jedoch die bei dem Salz-, Zoll-, Wegmauth- und Wirtschaftswesen Angestellten, wie auch alle anderen Beamten und Diener der erwähnten drei Classen ausgenommen sein, welche auf ihren abseitigen, entlegenen Stationen zu ihrer Haushaltung, oft selbst zum Behufe ihrer Bedienstung einer Gattin unumgänglich bedürfen.

Dekret nadw. z d. 10 listopada 1829, zb. u. pol. t. 57, l. 134.

Ponieważ obecnie nie istnieją już stosunki, wśród których dekretem z d. 21 grudnia 1802 postanowiono, że wszyscy urzędnicy bez wyjątku mają przedtem zawiadomić swych przełożonych o zamierzonem małżeństwie i że to zawiadomienie należy z urzędu załatwić, gdyż inaczej wdowy i dzieci ich tracą prawo do pensyi lub prowizyi, przeto zaznacza się, że to postanowienie traci moc i że ma obowiązywać tylko ogłoszony dekretem z d. 49 lipca r. 1800 najwyższy przepis normalny.

b) Urzędnicy cywilnych i wojskowych urzędów rachunkowych.

Rozp. Najw. kontrolnego urzędu rach. z d. 10 grudnia r. 1862 l. 98 d. u. p.

Jego Ces. Mość najw. postanowieniem z d. 16 listopada r. 1862 na najpoddańszy raport najw. kontrolnego urzędu rachunkowego raczył postanowić, że przepisy małżeńskie z d.

Hofkammerdecret 10. Nov. 1829 (PGS. Bd. 57, Nr. 134).

Da dermalen die Verhältnisse nicht mehr obwalten, unter denen durch Decret vom 21. December 1802 bestimmt wurde, dass alle Beamten ohne Unterschied ihre Verehelichung immer vorher ihrem Amtsvorsteher zu melden haben, und dass diese Meldung von Amtswegen zu bescheiden sei, wiedrigens sich dieselben des Anspruches ihrer Gattinnen oder Kinder auf eine Pension oder Provision verlustig machen; so findet man zu bemerken, dass es von dieser Bestimmung abzukommen und dagegen nur die durch Decret vom 29. Juli 1800 bekannt gemachte höchste Normalvorschrift Anwendung zu finden habe.

Verordnung der obersten Rechnungs-Controlsbehörde 10. Dec. 1862 (RGB. 98).

Seine k. k. Apostolische Majestät haben mit der a. h. Entschl. vom 16. November 1862 über allerunterthänigsten Vortrag der obersten Rechnungs-Controlsbehörde zu genehmigen geruht, dass die

29 lipca r. 1800 i z d. 17 marca r. 1801, obowiązujące organa rachunkowe, tudzież przepisy z d. 30 grudnia r. 1859, obowiązujące wojskowe departamenta rachunkowe, tracą moc obowiązującą i że w ich miejsce prowizorycznie, aż do wydania nowych powszechnych przepisów małżeńskich, odnośnie do urzędników cywilnych i wojskowych, urzędów rachunkowych, podległych najw. kontr. urzędowi rachunkowemu, postępować należy wedle norm następujących:

1. Urzędnicy kontrolni mogą tylko wtedy bez żadnych ograniczeń wstępować w związki małżeńskie, jeżeli mają płacę wolną od poboru taksy w wysokości co najmniej 500 złotych rocznie.

2. Ta granica płacy obowiązuje tak wtedy, jeżeli urzędnik ma siedzibę urzędową w stolicy, jak i wtedy, gdy ma tę siedzibę w miastach prowincyonalnych.

3. Urzędnicy prowizoryczni stoją zupełnie na równi z urzędnikami stałymi.

---

für die Rechnungsorgane in Wirksamkeit stehenden Heiratsvorschriften vom 29. Juli 1800 und 17. März 1801, dann bezüglich der Militär-Rechnungsdepartements vom 30 December 1859, ausser Anwendung zu treten haben und dass sich an deren Stelle, provisorisch und bis zum Erscheinen einer neuen allgemeinen Heiratsvorschrift, hinsichtlich der in der Dependenz der obersten Rechnungs-Controlsbehörde stehenden Beamten der Civil- und Militär-Rechnungsbehörden nach folgenden Bestimmungen zu benehmen sein werde:

1. Controlsbeamten ist die freie Eingehung der Ehe nur dann gestattet, wenn sie in dem Genusse eines mit keinen Taxabezügen belasteten Gehaltes von mindestens jährlichen fünfhundert Gulden stehen.

2. Diese Gehaltsgrenze gilt sowohl für den Amtssitz der Controlsbeamten in der Residenz, als in den Provinzialstädten.

3. Provisorische Beamte sind den definitiv angestellten ganz gleich zu halten.

4. Kwaterowe i inne pobory poboczne nie mogą być doliczane.

5. Urzędnicy bez względu na klasę płacy, nie są obowiązani starać się poprzednio o zezwolenie na małżeństwo u swej władzy przełożonej, mają jednak obowiązek zawiadomić o niem swego przełożonego.

6. Urzędnicy, którzy pragną wstąpić w związki małżeńskie, nie uzyskawszy jeszcze wspomnianego pod 1. *minimum* płacy są obowiązani prosić najwyższy urząd kontroli rachunkowej za pośrednictwem swego przełożonego o zezwolenie; można im go tylko wtedy udzielić, jeżeli kwotę, której brakuje do minimum płacy rocznych 500 fl., pokryli bądź sami, bądź wspólnie z drugą stroną za pomocą prywatnego dochodu, zupełnie i stale zabezpieczonego.

7. Praktykanci z adjutum lub bez niego powinni w razie zamierzonego małżeństwa dostarczyć takiego zabezpieczenia dla całej kwoty rocznych 500 fl.

---

4. Quartiergelder oder sonstige Nebenbezüge können nicht in Anrechnung gebracht werden.

5. Beamte jeder Gehaltsclasse bedürfen zu ihrer vorhabenden Verehelichung keiner vorläufigen Bewilligung ihrer vorgesetzten Behörde, sie sind jedoch gehalten, hierüber ihrer Amtsvorstehung die Anzeige zu machen.

6. Beamte, welche sich verehelichen wollen, ohne das *ad* 1 erwähnte Gehaltsminimum erreicht zu haben, sind verpflichtet, um die Bewilligung im Wege ihrer Amtsvorstehung bei der obersten Rechnungs-Controlsbehörde einzuschreiten; diese Bewilligung kann ihnen nur ertheilt werden, wenn sie den an dem Gehaltsminimum jährlicher 500 fl. abgängigen Betrag selbst oder mit dem andern Theile durch ein vollkommen und bleibend sichergestelltes Privateinkommen gedeckt haben.

7. Praktikanten mit oder ohne Adjutum haben im Falle ihrer

8. Żonatych dyurnistów można na systemizowane miejsca służbowe tylko wtedy posuwać, jeżeli mogą wykazać, że różnicę między płacą, którą mają otrzymać, a należytością normalną rocznych 500 fl. pokryją prywatnym dochodem w sposób zupełnie i stale zabezpieczony.

9. Przekroczenie tych postanowień należy uważać za dobrowolne rozwiązanie umowy służbowej; pociąga ono za sobą wydalenie ze służby.

c) Straż skarbowa.

Dekr. nadw. z d. 21 kwietnia r. 1843, l. 696 zb. u. s.

Najj. Pan najw. postanowieniem z d. 22 grudnia 1842 r. raczył zarządzić, że c. k. straż graniczna i poborowa mają być na przyszłość złączone w jeden korpus, który ma nosić nazwę: c. i k. straż skarbowa. Ponieważ instytucya straży wejdzie niebawem w życie, przeto podaje się do publicznej

---

vorhabenden Verehelichung diese Sicherstellung für den vollen Betrag jährlicher 500 fl. zu leisten.

8. Verheiratete Diurnisten können nur in dem Falle für systemisirte Dienstesstellen in Berücksichtigung gezogen werden, wenn sie sich in der Lage befinden, die Deckung des sich zwischen dem Betrage des ihnen zu verleihenden Gehaltes und der Normalgebühr jährlicher 500 fl. ergebenden Abganges durch ein Privateinkommen in vollkommen und bleibend sicherstellender Weise nachzuweisen.

9. Übertretungen dieser Bestimmungen werden als eine freiwillige Auflösung des Dienstvertrages angesehen und haben ohneweiters die Entlassung vom Dienste zur Folge.

Hofkammerdecret 21. April 1843 (PGS. Bd. 71, S. 119; JGS. 696).

Se. k. k. Maj. haben mit a. h. Entschl. vom 22 December 1842 anzuordnen geruht, dass die k. k. Grenz- und Gefällenwache künftig in Einen Körper zu vereinigen seien, welcher die Benennung: k. k. Finanzwache zu führen hat. Da das vereinte Wachin-

wiadomości i zastosowania załączony wyciąg z przepisów organizacyjnych i służbowych straży skarbowej.

Wyciąg z przepisów organizacyjnych i służbowych straży skarbowej.

§ 245. Urzędnikom straży skarbowej dozwolone jest wstępowanie w związki małżeńskie z zachowaniem przepisów, istniejących w ogóle dla urzędników państwowych.

§ 246. Szeregowcy nie mogą wstępować w związki małżeńskie bez wyraźnego zezwolenia krajowej władzy kameralnej. Ci, którzy działają wbrew temu przepisowi, tracą służbę.

Rozp. min. skarbu z d. 27 listopada r. 1857 l. 231 d. u. p.

Ponieważ jednostek, należących do straży skarbowej, które przeniesiono w czasowy stan spoczynku, nie należy uważać za wyłączone ze związku służbowego, przeto przepisy obowiązujące co do zawarcia małżeństwa przez należących do straży skarbowej, mają mieć i do nich zastosowanie. Krajowe wła-

---

stitut in kurzer Zeit in Wirksamkeit treten wird, so wird der beiliegende Auszug aus der Verfassungs- und Dienstvorschrift der Finanzwache zur allgemeinen Kenntniss und Nachachtung gebracht.

Auszug aus der Verfassungs- und Dienstesvorschrift der Finanzwache.

§ 245. Den Beamten der Finanzwache wird die Verehelichung unter den für die Staatsbeamten überhaupt bestehenden Vorschriften gestattet.

246. Die Individuen der Mannschaft dürfen ohne ausdrückliche Bewilligung der Kameral-Landesbehörde eine Ehe nicht eingehen. Diejenigen, welche dawider handeln, sind des Dienstes verlustig.

Erlass des Finanzministeriums 27. Nov. 1857 (RGB. 231).

Da Finanzwach-Individuen, die in den zeitlichen Ruhestand versetzt werden, nicht als aus dem Dienstverbande ausgeschieden zu betrachten sind, so haben die über Eingehung von Ehen durch Finanzwach-Angestellte bestehenden Vorschriften auch auf solche

dze skarbowe mogą udzielać zezwolenia takim jednostkom tylko w razach wyjątkowych, jeżeli udowodniono istotne polepszenie ich położenia wskutek zawarcia małżeństwa.

Zawarcie przez nich małżeństwa bez zezwolenia pociąga za sobą te same skutki, jak gdyby małżeństwo zostało zawarte w czasie czynnej służby.

Rozp. min. skarbu z d. 15 kwietnia r. 1858, l. 58 d. n. p.

Stosownie do najw. postanowienia z d. 9 kwietnia r. 1858 komisarze straży skarbowej nie mogą bez szczególnego zezwolenia ministerstwa skarbu wchodzić w związki małżeńskie przed upływem dwóch lat od dnia złożenia przysięgi. Przekroczenie tego zakazu uważane będzie za zrzeczenie się służby w straży skarbowej i otrzymanej posady, z tym zaś, kto się stał winnym tego przekroczenia, postępować należy od dnia samowolnie zawartego małżeństwa jak z takim, który stracił posadę. Zarządzenie to jednak ma być zastosowane tylko

---

Quiescenten Anwendung zu finden. — Die Finanzlandesbehörden haben die Einwillung für solche Individuen nur in Ausnahmsfällen, wo eine wesentliche Verbesserung der Lage des Angestellten durch Eingehung der Ehe nachgewiesen wird, zu ertheilen. — Die Eingehung der Ehe von Seite quiescirter Finanzwach-Mannschafts-Individuen ohne Bewilligung zieht dieselben Folgen nach sich, wie wenn die Ehe während des activen Dienststandes geschlossen worden wäre. Verordnung des Finanzministeriums 15. April 1858 (RGB. 58).

Zufolge einer a. h. Entschl. vom 9. April 1858 dürfen Finanzwachcomissäre vor Ablauf von zwei Jahren, vom Tage der Eidesablegung als solche an gerechnet, ohne besondere Bewilligung des Finanzministeriums eine Ehe nicht eingehen. – Die Ausserachtlassung dieses Verbotes wird als eine Verzichtleistung auf den Finanzwachdienst und die erhaltene Anstellung angesehen und derjenige, welcher sich derselben schuldig macht, vom Tage der eigenmächtig

do tych komisarzy straży skarbowej, którzy po tem najw. postanowieniu będą zamianowani, a nie jest przeszkodą w nominowaniu w przyszłości na komisarzy straży skarbowej już żonatych oficerów. urzędników i respicyentów straży skarbowej. Aby nikt nie mógł się tłómaczyć nieznajomością tego najw. zarządzenia, będzie ono umieszczone dosłownie w dekrecie nominacyjnym. Niewzruszonem pozostaje rozp. m. sk. z d. 9 września r. 1857, wedle którego prowizoryczni komisarze straży skarbowej aż do dnia stabilizacyi nie mogą wchodzić w związki małżeńskie.

d) Austryacka służba kolejowa w Saksonii.

Rozp. min. wyznań i ośw. z d. 15 kwietnia r. 1879 l. 57 d. u. p.

C. k. austryacki i król. saski rząd za pomocą wymiany jednakowo brzmiących ministeryalnych oświadczeń z daty 21 stycznia i 5 lutego 1879 celem uregulowania stosunków urzę-

---

geschlossenen Ehe an als seiner Anstellung enthoben behandelt werden. Diese Verfügung hat jedoch nur auf die vom Tage dieser a. h. Entschliessung neu zu ernennenden Finanzwachcommissäre Anwendung zu finden und hindert nicht, bereits verheiratete Officiere, Beamte und Finanzwach-Respicienten auch in Hinkunft zu Finanzwachcommissären zu ernennen. — Damit sich niemand mit Unkenntniss dieser a. h. Anordnung entschuldigen könne, ist letztere in die Anstellungsdecrete wörtlich aufzunehmen. — Die Vdg. des FM. vom 9. September 1857, wonach provisorische Finanzwachcommissäre insolange eine Ehe nicht eingehen dürfen, bis sie nicht die definitive Bestätigung auf ihren Posten erhalten haben, bleibt unverändert aufrecht.

Verordnung des Ministeriums für Cultus und Unterricht 15. April 1879 (RGB. 57).

Die k. k. österreichische und die königl. sächsische Regierung sind mittelst Austausches gleichlautender Ministerialerklärungen ddo. 21. Jänner, bezüglich 5. Februar 1879, wegen Regelung der Personalstandes-, dann der kirchlichen und Schulverhältnisse der auf

dowych, kościelnych i szkolnych austryackiej służby cłowej i kolejowej, zajętej na terytoryum saskiem — zgodziły się na następujące punkty:

1. Co do formy zawarcia małżeństwa wymienionych funkcyonaryuszy tudzież żyjących z nimi wspólnie przynależnych obowiązują tylko prawa państwowe Królestwa Saskiego.

2. Przy ocenianiu ustawowej zdolności odnośnych funkcyonaryuszy do zawarcia małżeństwa, należy przedewszystkiem uwzględnić te postanowienia ustaw saskich, które mają charakter zakazu przymusowego. Oprócz tego należy się stosować do odnośmych przepisów cywilnych (razem ze służbowymi i policyjnymi) tego kraju, do którego funkcyonaryusz przynależy.

Jeżeli wspomniany funkcyonaryusz pragnie w Królestwie Saskiem zawrzeć małżeństwo ze Saksonką lub z inną obywatelką państwa niemieckiego albo też z cudzoziemką, natenczas powinien się wykazać, że zamierzone małżeństwo zgodne jest z cywilnymi i policyjnymi przepisami tego austryackiego

---

königlich sächsischem Gebiete in Verwendung stehenden österreichischen Zoll- und Eisenbahnbediensteten über nachstehende Punkte übereingekommen.

1. Für die Form der Eheschliessung der bezeichneten Angestellten und der mit ihnen gemeinschaftlich lebenden Angehörigen sind nur die im Königreiche Sachsen geltenden Staatsgesetze massgebend.

2. Bei der Beurtheilung der gesetzlichen Befähigung der betreffenden Angestellten zur Eheschliessung sind in erster Linie diejenigen Bestimmungen der im Königreiche Sachsen geltenden Staatsgesetze, welche Verbote absolut zwingender Natur enthalten, zu berücksichtigen. Hievon abgesehen, sind die hiebei in Betracht kommenden bürgerlichen (einschliesslich der dienstlichen und polizeilichen) Vorschriften des Landes zur Richtschnur zu nehmen, dem der Angestellte angehört.

kraju, do którego należy; o ileby zaś w poszczególnym przypadku potrzeba było w ogóle służbowego zezwolenia na małżeństwo, to powinien się wykazać, że na to małżeństwo uzyskał pozwolenie od swojej władzy przełożonej.

3. Co do wydawania dokumentów zawarcia małżeństwa, urodzin i śmierci, obowiązują przepisy Królestwa Saskiego.

4. Chrzest, ślub, pogrzeb i inne kościelne obrządki. Do spełnienia tych czynności uprawniony jest parochus domicilii wyznania osób interesowanych.

e) Urzędnicy wojskowi.

Okólnik nadw. rady wojennej z d. 25 listopada r. 1826 l. 3298 (zbiór u. wojsk. 378).

Ze względu na urzędników, zajętych w różnych gałęziach administracyi wojskowej, wskutek najw. postanowienia z d. 16 stycznia r. 1826 wydano następujący przepis:

Es ist von den bezeichneten Angestellten dann, wenn sie im Königreiche Sachsen mit einer Sächsin oder andern Reichsangehörigen oder einer Ausländerin eine Ehe schliessen wollen, der Nachweis zu erbringen, dass die beabsichtigte Eheschliessung mit den bürgerlichen und den polizeilichen Vorschriften des im österreichischen Reichsrathe vertretenen Landes, dem sie angehören, im Einklange steht und, soweit es im einzelnen Falle einer dienstlichen Ehebewilligung überhaupt bedarf, auch von ihrer Dienstbehörde genehmigt worden ist.

3. Für die Beurkundung der Eheschliessung, Geburten und Sterbefälle sind die im Königreiche Sachsen geltenden Staatsgesetze massgebend.

4. Taufe, Trauung, Beerdigung und sonstige pastorale Functionen. Zur Vornahme dieser Acte ist der *parochus domicilii* der betreffenden Confession berechtigt.

Circular des Hofkriegsrathes 25. Nov. 1826 Nr. 3298 (Milit. GS. 378).

Rücksichtlich der bei verschiedenen Militärverwaltungszweigen

Na przyszłość wszyscy urzędnicy w urzędach podlegających nadwornej radzie wojennej i kategoryach administracyi wojskowej bez jakiejkolwiek różnicy, tudzież ci urzędnicy, którzy przy nadwornej radzie wojennej dopiero będą ustanowieni, a więc jeszcze nie będący obecnie w służbie Jego Ces. Mości, będą zobowiązani pod utratą swojej posady zasięgnąć zezwolenia u swych władz na zawarcie małżeństwa. Zezwolenia tego można będzie tylko wtedy odmówić, jeżeliby urzędnik chciał poślubić osobę, której udowodniono złe prowadzeniu się lub jeżeli urzędnik nie ma płacy rocznych 500 zł. a w razie niższej płacy nie posiada tyle zabezpieczonych dochodów, aby razem z płacą osiągnąć 500 fl. rocznego dochodu. Zresztą co do tych urzędników, których małżeństwo unormowano już osobnymi przepisami, postanowił Najj. Pan, aby te przepisy i nadal obowiązywały, o ile nie stoją w sprzeczności z niniejszym przepisem.

Najj. Pan raczył także pod datą 15 listopada r. 1826

---

angestellten Beamten wurde in Folge a. h. Entschl. vom 16. Jänner 1826 folgende Vorschrift erlassen:

Es sollen in Zukunft alle bei den dem Hofkriegsrathe unterstehenden Ämtern und Branchen der Militärverwaltung ohne Unterschied, und auch bei dem Hofkriegsrath selbst neu angestellt werden, daher nicht bereits in Sr. Majestät Dienst stehende Beamte, bei Verlust ihrer Anstellung, gehalten sein, zu ihrer bevorstehenden Verehelichung die Einwilligung von ihren Behörden einzuholen. Diese Bewilligung soll nur dann abgeschlagen werden, wenn ein solcher Beamter eine Person von erwiesener schlechter Aufführung heiraten wollte, oder wenn derselbe nicht in dem Gehalte von fünfhundert Gulden stehet, oder bei einem minderen Gehalte nicht so viel sichergestellte Einkünfte, um sammt dem Gehalte fünfhundert Gulden jährliches Einkommen zu erreichen, auszuweisen vermag. Übrigens finden Se. Maj. hinsichtlich derjenigen Beamten, wegen deren Verehelichung bereits besondere gesetzliche Anordnungen be-

oświadczyć, że powyższe najw. postanowienie z d. 16 stycznia roku 1826 obejmuje także zaprzysiężonych praktykantów.

f) Ograniczenia dla Tyrolu.

Dekret. kanc. nadw. z d. 12 maja roku 1820 (Goutta t. 18, str. 288).

1. Osoby nie osiadłe, należące do klasy służących, czeladników i dziennych wyrobników, lub tak zwani »Inwohner«, pragnący wstąpić w związki małżeńskie, mają się przedtem zgłosić do swojej władzy politycznej i przynieść od niej świadectwo, że przeciwko ich małżeństwu nie zachodzi żadna polityczna przeszkoda.

2. Zakazuje się proboszczom i duszpasterzom dawać ślubu takim osobom, jeżeli nie dostarczyły politycznego świadectwa.

3. Władze polityczne są upoważnione do odmówienia pozwolenia na małżeństwo takim osobom, które korzystają ze zaopatrzenia ubogich lub oddają się żebractwu lub w inny sposób wiodą niestałe życie.

---

stehen, insoweit diese mit gegenwärtiger Vorschrift nicht im Widerspruche stehen, es bei solchen ferner bewenden zu lassen.

Auch geruhten Se. Maj. unter dem 15. November 1826 ferner zu erklären, dass in der oberwähnten a. h. Entschl. vom 16. Jänner 1826 auch die beeideten Praktikanten begriffen seien.

Hofkanzleidecret 12 Mai 1820 (Prov GS. für Tirol 7. Bd., S. 469; Goutta 18. Bd., S. 288).

1. Unansassige Personen aus der Classe der Dienstboten, Gesellen und Tagwerker oder sogenannte Inwohner, die sich verehelichen wollen, haben sich vorläufig bei ihrer politischen Obrigkeit zu melden und von derselben ein Zeugniss beizubringen, dass gegen ihre Verehelichung kein politisches Hinderniss obwalte.

2. Den Pfarrern und Seelsorgern ist es verboten, solche Personen ohne beigebrachte politische Zeugnisse zu trauen.

3. Die politischen Obrigkeiten sind befugt, die Verehelichungs-Bewilligung solchen Personen zu verweigern, welche an einer Ar-

4. W razie odmowy ze strony władzy politycznej służy stronom rekurs do urzędu obwodowego, a w dalszej instancyi do gubernium, a nawet do władzy nadwornej.

Rozp. min. spraw wewn. z d. 28 grudnia 1852 l. 21 d. u. p. ex 1853.

Ministerstwo spraw wewnętrznych po porozumieniu się z ministerstwem sprawiedliwości postanawia, że przekroczenia przepisów, ogłoszonych w dekr. kanc. nadw. z d. 12 maja r. 1820 l. 12614, bez względu na to, czy małżeństwo zawarto bez przepisanego politycznego zezwolenia w kraju czy za granicą, powinny być przez władze polityczne zbadane i jako przekroczenie politycznego przepisu ukarane.

g) Obowiązani do służby wojskowej.

Ustawa z 11 kwietnia r. 1889 l. 41 d. u. p.

Art. II § 50. Niedozwolone jest ożenienie się przed rozpoczęciem wieku, w którym należy stawić się do służby wojskowej i przed wystąpieniem z trzeciej klasy wieku. Wyjęci

---

menversorgung Antheil haben, oder dem Betteln ergeben sind, oder sonst ein unstetes Leben führen.

4. Über die Verweigerung der politischen Obrigkeit wird den Parteien der Recurs an das Kreisamt, und im weiteren Zuge an das Gubernium und selbst an die Hofstelle vorbehalten.

Verordnung des Ministeriums des Innern 28 Dec. 1852 (RGB. 1853/21).

Das Ministerium des Innern findet im Einverständnisse mit dem Ministerium für Justiz zu bestimmen, dass Übertretungen der mit dem Hfkzd. vom 12. Mai 1820, Z. 12.614 gegebenen Vorschriften, mag die Ehe ohne den vorgeschriebenen politischen Consens im In- oder im Auslande geschlossen werden, von den politischen Behörden zu untersuchen und als Übertretungen einer politischen Vorschrift angemessen zu bestrafen sind.

Gesetz 11. April 1889 (RGB. 41).

Art. II § 50. Die Verehelichung vor dem Eintritte in das stel-

są ci, którzy przy stawieniu się zostali wymazani lub w trzeciej klasie wieku nie zostali wzięci.

W okolicznościach zasługujących na szczególne uwzględnienie, może minister obrony krajowej lub delegowana przez niego władza krajowa udzielić zezwolenia na zawarcie małżeństwa; zezwolenie takie jednak nie upoważnia do żadnego ułatwienia w wypełnianiu obowiązku służby wojskowej.

Kto wstąpił w związki małżeńskie wbrew powyższemu przepisowi, karany będzie grzywną od 30 do 300 fl.

Współwinnego w zawarciu niedozwolonego małżeństwa należy w ten sam sposób ukarać, a to niezależnie od zastosowania doń przepisów służbowych, jeżeli się znajduje w służbie publicznej.

§ 61. Bez zezwolenia władz wojskowych nie mogą wstępować w związki małżeńskie:

a) Osoby pełniące czynną służbę w wojsku (marynarce wojennej) i w obronie krajowej;

---

lungspflichtige Alter und vor dem Austritte aus der dritten Altersclasse ist nicht gestattet. Ausgenommen sind diejenigen, welche bei der Stellung gelöscht oder in der dritten Altersclasse nicht assentirt worden sind.

Bei besonders rücksichtswürdigen Umständen kann die ausnahmsweise Ehebewilligung vom Minister für Landesvertheidigung oder von der hiezu delegirten Landesbehörde ertheilt werden; es begründet jedoch diese Bewilligung keine Begünstigung in der Erfüllung der Wehrpflicht.

Wer sich mit Übertretung des vorangeführten Verbotes verehelicht hat, wird an Geld von 30 fl. bis 300 fl. bestraft.

Den Mitschuldigen an einer unerlaubten Verehelichung trifft dieselbe Geldstrafe, und zwar unbeschadet seiner Behandlung nach den Dienstvorschriften, falls er im öffentlichen Dienste steht.

61. Ohne militär-behördliche Bewilligung dürfen sich nicht verehelichen:

b) nie wpisani rekruci, należący do wojska (marynarki wojennej) i obrony krajowej;

c) zobowiązani do służby w linii, a znajdujący się na stałym urlopie, z wyjątkiem tych, którym pozostaje jeszcze tylko trzy miesiące do służenia w linii, i tych, którzy na podstawie drugiego ustępu §-u 33 lub ze względów familijnych znajdują się na urlopie (przedostatni ustęp §-u 34);

d) oficerowie przeniesieni w stan spoczynku ze zastrzeżeniem dla służby lokalnej;

e) osoby należące do wojska (do marynarki wojennej) lub do obrony krajowej, a znajdujące się na opiece wojskowego domu inwalidów i w nim umieszczone.

W razie przekroczenia tych przepisów mają być zastosowane:

a) do czynnych wojskowych wojskowe ustawy karne i przepisy;

b) do nieczynnych osób wojskowych postanowienia karne §-u 50.

---

a) die activen Personen des Heeres (Kriegsmarine) und der Landwehr;

b) die uneingereihten Recruten des Heeres (Kriegsmarine und der Landwehr);

c) die dauernd beurlaubten Liniendienstpflichtigen, mit Ausnahme jener, welche in den letzten drei Monaten ihrer Liniendienstpflicht sich befinden, un jener, welche auf Grund des § 32, zweiter Absatz, oder aber aus Familienrücksichten beurlaubt sind (§ 34, vorletzter Absatz);

d) die mit der Vormerkung für Localdienste in den Ruhestand versetzten Offiziere;

e) die in der Locoversorgung eines Militär-Invalidenhauses untergebrachten Personen des Heeres (Kriegsmarine) und der Landwehr.

In Fällen der Übertretung dieses Verbotes finden Anwendung:

Współwinni podlegają takiemu samemu postępowaniu.

Wszystkie osoby należące do wojska (marynarki wojennej) i do obrony krajowej, których tutaj nie wymieniono razem z niewpisanymi rekrutami i nieczynnymi rezerwistami zapasowymi, nie potrzebują przed wstąpieniem w związki małżeńskie zezwolenia władzy wojskowej.

Rozp. min. obrony krajowej z d. 28 listopada 1890 l. 207 d. u. p.

§ 9. 1. Stale urlopowani nie mogą wstępować w związki małżeńskie bez zezwolenia komendanta korpuśnego, powołanego do udzielania zezwolenia na małżeństwo wedle przepisów o małżeństwach.

Wyjęci są ci stale urlopowani, którzy znajdują się już w ostatnich ttzech miesiącach swego obowiązku służby wojskowej w linii, i ci, którzy są urlopowani jako kandydaci stanu nauczycielskiego lub ze względów familijnych (u. o służbie wojsk. § 61, ustęp pierwszy, lit. *c*).

---

a) auf die activen Militärpersonen die militärischen Strafgesetze und Vorschriften;

b) auf die nichtactiven derlei Personen die Strafbestimmungen des § 50.

Die Mitschuldigen unterliegen der gleichen Behandlung.

Alle hier nicht bezeichneten Personen des Heeres (Kriegsmarine) und der Landwehr — einschliesslich der uneingereihten und der nichtactiven Ersatzreservisten — bedürfen zur Verehelichung keiner militär-behördlichen Bewilligung.

Verodnung des Ministeriums für Landesvertheidigung 28. Nov. 1890 (RGB. 207).

§ 9. 1. Dauernd Beurlaubte dürfen sich ohne Bewilligung des nach der Vorschrift über die Heiraten zur Ertheilung der Heiratsbewilligung berufenen Commandanten ihres Truppenkörpers (Anstalt etc.) nicht verehelichen.

Ausgenommen sind jene Dauernd-Beurlaubten, welche in den

Prośby o zezwolenie na małżeństwo należy zaopatrzyć w dokumenty stosownie do przepisu § 138 liczba 1 pierwszej części i wnieść stosownie do przepisu § 6 liczba 2 tejże części. Jeżeli udzielono zezwolenia na małżeństwo, natenczas należy złożyć zawiadomienie o dokonanem małżeństwie z dołączeniem metryki ślubu.

2. Wymienieni w drugim ustępie punktu 1 stale urlopowani, nieczynni rezerwiści, rezerwiści zapasowi i przynależni do obrony morskiej nie potrzebują do wstąpienia w związki małżeńskie zezwolenia wojskowej władzy. Nie są także zobowiązani do doniesienia właściwej okręgowej komendzie uzupełniającej, że wstąpili w związki małżeńskie.

3. Przekroczenie zakazu, zawartego w pierwszym ustępie punktu 1, pociąga za sobą zastosowanie przepisów § 19 pierwszej części.

h) Obrona krajowa,

Rozp. min. obrony krajowej z d. 8 listopada r. 1882 l. 157 d. u. p.

Wskutek najw. postan. z d. 5 listopada r. 1882 ustanawia

---

letzten drei Monaten ihrer Liniendienstpflicht sich befinden, und jene, welche als Lehramtszöglinge oder aus Familienrücksichten beurlaubt sind. (Wehrges. § 61, erster Absatz, *c.)*

Die Gesuche um Ehebewilligung sind nach § 138: 1 des I. Theiles zu belegen und nach § 6:2 dieses Theiles einzubringen. Wird die Heiratsbswilligung ertheilt, so ist die erfolgte Verehelichung bei Vorlage des Trauscheines zu melden.

2. Die im Punkte 1, zweiter Absatz bezeichneten Dauernd-Beurlaubten, die nichtactiven Reservemänner, Ersatzreservisten und Angehörigen der Seewehr bedürfen zur Verehelichung keiner militärbehördlichen Bewilligung; sie haben auch über die erfolgte Verehelichung eine Anzeige an das zuständige Ergänzungsbezirks-Commando nicht zu erstatten.

3. Bei Übertretung des im Punkte 1, erster Absatz, ausge-

się następujące przepisy w sprawie małżeństw gażystów obrony krajowej (strzelców krajowych), mające obowiązywać tymczasowo aż do wydania nowych przepisów na podstawie § 52 ustawy wojskowej, zmienionego nowelą ustawową z d 2 października r. 1882 l. 153 d. u. p.

1. Ogólne postanowienia.

1. Od dnia wydania tego rozporządzenia dozwolone będzie służącym czynnie gażystom (oficerom i urzędnikom) obrony krajowej wstępowanie w związki małżeńskie tylko wtedy, jeżeli będą warunki, wymagane ze względów na stan i na służbę (punkt 6),

2. Osobne ustawy i przepisy postanowią, jakie skutki pociąga za sobą małżeństwo zawarte bez dopełnienia tych warunków.

---

sprochenen Verbotes finden die Bestimmungen des § 19, I. Theil, Anwendung.

Verordnung des Ministeriums für Landesvertheidigung 8. Nov. 1882 (RGB. 157).

In Folge a. h. Entschl. Sr. k. k. Apost. Majestät vom 5. Nov. 1882 wird bis zum Erscheinen einer neuen Vorschrift über die Heiraten in der k. k. Landwehr auf Grund des durch die Gesetzesnovelle vom 2. October 1882 (RGB. 153) abgeänderten § 52 des Wehrgesetzes bezüglich der Verehelichung der Gagisten der Landwehr (Landesschützen) vorläufig Nachstehendes verordnet:

I. Allgemeine Bestimmungen.

1. Von dem Tage des Erscheinens dieser Verordnung angefangen ist den activ dienenden Gagisten (Officiere und Beamten) der Landwehr die Verehelichung nur beim Vorhandensein der aus Standes- und Dienstesrücksichten erforderlichen Bedingungen (Punkt 6) gestattet.

2. Welche Strafe und sonstigen Folgen eine beim Nichtvorhandensein dieser Bedingungen eingegangene Ehe nach sich zieht, wird durch besondere Gesetze und Vorschriften bestimmt.

3. Poza czasem czynnej służby podlegają gażyści obrony krajowej w sprawach małżeńskich ogólnym ustawom i przepisom (§ 52 ustawy wojskowej).

Mają jednak zawiadomić o zawarciu małżeństwa właściwą władzę ewidencyjną obrony krajowej i dołączyć metrykę ślubu.

II. Zezwolenie na małżeństwo i wykazanie dochodu pobocznego.

4. Gażyści obrony krajowej (czynni oficerowie i urzędnicy), znajdujący się w czynnej służbie, potrzebują do wstąpienia w związki małżeńskie zezwolenia władz obrony krajowej.

Zezwolenia tego potrzebują i ci gażyści,

a) którzy zostali urlopowani z przeniesieniem do stanu nadliczbowego z poborami tymczasowymi lub z pozbawieniem wszelkich poborów;

b) co do których zastrzeżono sobie przy przenoszeniu ich do »ewidencyi« użycie ich do lokalnych posad podczas pokoju;

c) których stale aktywowano jako nie należących do czynnej obrony krajowej lub

---

3. Ausser der Zeit der activen Dienstleistung unterstehen die Gagisten der Landwehr rücksichtlich ihrer Verehelichung den allgemeinen Gesetzen und Vorschriften (§ 52 Wehrgesetz).

Dieselben haben jedoch ihre erfolgte Verehelichung unter Vorlage des Trauscheines der zuständigen Landwehr-Evidenz-Behörde anzuzeigen.

II. Heiratsbewilligung und Nachweisung eines Nebeneinkommens.

4. Die in activer Dienstleistung stehenden Gagisten (active Officiere und Beamten) der Landwehr bedürfen zur Verehelichung einer landwehrbehördlichen Bewilligung.

Diese Bewilligung benöthigen auch jene Gagisten, welche

a) unter Versetzung in den überzähligen Stand mit Wartegebühr oder gegen Carenz aller Gebühren beurlaubt, oder

b) bei ihrer Versetzung in das Verhältniss »der Evidenz« für Local-Anstellungen im Frieden vorgemerkt, oder

c) których umieszczono na opiece w domu inwalidów.

5. O zezwolenie na małżeństwo można upraszać i otrzymać je tylko pod następującymi warunkami:

a) jeżeli zawarciu małżeństwa nie wchodzi w drogę żadna ani ustawowa ani kościelna przeszkoda małżeńska;

b) jeżeli mający zamiar wstąpienia w związki małżeńskie rzeczywiście poprawił swoje stosunki egzystencyi lub jeżeli legalnie wykazał i zabezpieczył (punkt 18) przepisany w tym celu dochód poboczny (punkt 6 i 7);

c) jeżeli narzeczona jest nienagannego prowadzenia się, nieposzlakowanej czci, posiada wykształcenie odpowiadające stanowi narzeczonego i pochodzi z takiej rodziny, iż przez związek małżeński charakter jego nie dozna ujmy,

d) jeżeli zresztą nie zachodzą żadne okoliczności, któreby z powodu prawnych wątpliwości (punkt 12 i 14) lub z powodu szczególnych stosunków czyniły małżeństwo z ważnych względów służby wojskowej niemożliwem.

---

c) als der nicht activen Landwehr angehörend, dauernd activirt werden, oder

d) in der Loco-Versorgung eines Invalidenhauses sich befinden.

5. Die Bewilligung zur Eingehung der Ehe kann nur unter nachfolgenden Bedingungen angesucht und ertheilt werden:

a) dass der beabsichtigten Verehelichung weder ein gesetzliches noch kirliches Ehehinderniss im Wege stehe;

b) dass der Ehewerber seine Existenzverhältnisse wirklich verbessere, beziehungsweise das zu diesem Zwecke vorgeschriebene Nebeneinkommen (Punkt 6 und 7) legal nachweise und sicherstelle (Punkt 18):

c) dass die Braut von tadellosser Aufführung, unbescholtenem Rufe, von einer dem Stande des Ehewerbers entsprechenden socialen Bildung und von solcher Abkunft sei, dass der Charakter des Ehewerbers durch die eheliche Verbindung mit ihr nicht herabgesetzt werde, und

6. Dochód poboczny, który celem uzyskania zezwolenia na małżeństwo należy wykazać i zabezpieczyć, ustanawia się dla gażystów (oficerów i urzędników) aż do VI klasy dyet włącznie na 300 fl. rocznie.

7. Ci, którzy nie osiągnęli jeszcze 30 roku życia, mają wykazać i zabezpieczyć roczny dochód w kwocie 600 fl. rocznie.

8. Od wykazania i zabezpieczenia rocznego dochodu pobocznego są uwolnieni:

a) gażyści od V włącznie klasy dyet w górę,

b) gażyści nie należący do żadnej klasy dyet (punkt 34),

c) osoby, które z czynnego stanu wojskowego mianowane zostały gażystami (oficerami i urzędnikami), a już były żonate,

d) gażyści stanu czynnego, którzy wstępują w związki małżeńskie z ukończoną wychowanką instytutu dla córek ofi-

---

d) dass auch sonst nichts vorliege, was wegen etwaiger Bedenken (Punkte 12 und 14) oder wegen besonderer Verhältnisse der Personen deren Heirat aus gewichtigen Rücksichten des militärischen Dienstes unzulässig erscheinen liesse.

6. Das behufs Erlangung der Heiratsbewilligung nachzuweisende und sicherzustellende Nebeneinkommen wird für die Gagisten (Officiere und Beamten) bis einschliesslich der VI. Diätenclasse mit jährlich 300 fl. festgestellt.

7. Ehewerber unter 30 Jahren haben ein jährliches Nebeneinkommen von 600 fl. nachzuweisen und sicherzustellen.

8. Von der Nachweisung und Sicherstellung eines jährlichen Nebeneinkommens sind befreit

a) die Gagisten von der V. Diätenclasse (diese eingeschlossen) aufwärts:

b) die in keine Diätenclasse eingereithen Gagisten (Punkt 34);

c) die aus dem activen Mannschaftsstande zu Gagisten (Officieren oder Beamten) beförderten, bereits verehelichten Personen;

d) Gagisten des Activstandes, welche sich mit einem absolvirten Zöglinge des Hernalser Officierstöchter-Institutes verehelichen, wenn

cerów w Hernals, jeżeli ta wychowanka przynajmniej przez 10 lat była nauczycielką publiczną lub prywatną przy rodzinach austryackich lub węgierskich obywateli państwowych i jeżeli te rodziny mają miejsce zamieszkania w tutejszych krajach lub tylko chwilowo za granicą;

e) wszyscy już żonaci gażyści, jeżeli weszli w związki małżeńskie w stanie czynnym wojska lub obrony krajowej;

f) gażyści nieczynnej obrony krajowej, aktywowani wskutek ustawowego rozkazu powołującego do służby czynnej lub z jakiegokolwiek innego powodu;

g) osoby znajdujące się w stosunku »ewidencyi«, z zastrzeżeniem do posad lokalnych.

9. Natomiast żonaci, należący do stanu cywilnego ubiegający się o miejsce gażystów w stanie czynnym obrony krajowej, dalej żonaci gażyści od VI klasy dyet (włącznie) w dół, nie znajdujący się w stanie czynnym lub (z zastrzeżeniem lub bez zastrzeżenia do posad lokalnych) w stosunku »ewi-

---

dieser mindestens zehn Jahre entweder im öffentlichen Lehramte, oder als Privat-Erzieherin bei Familien von österreichischen oder ungarischen Staatsangehörigen in Verwendung gestanden ist, und wenn diese Familien im Inlande oder nur vorübergehend im Auslande ihren Wohnsitz hatten;

e) alle bisher verehelichten Gagisten, wenn sie im Activstande des Heeres oder Landwehr die Ehe eingegangen haben;

f) die in Folge eines gesetzlichen Einberufungsbefehles oder aus einem sonstigen Anlasse activirten Gagisten der nicht activen Landwehr;

g) die mit der Vormerkung für Local-Anstellungen im Verhältnisse »der Evidenz« befindlichen Personen.

9. Dagegen haben verehelichte Personen des Civilstandes, welche eine Gagistenstelle im Activstande der Landwehr anstreben, ferner verheiratete Gagisten von der VI. Diätenclasse (diese eingeschlossen) abwärts, welche sich nicht im activen Stande oder (mit

dencyi« w razie, jeżeli chcą być przeniesieni do stanu czynnego, powinni pierwej wykazać i zabezpieczyć przepisany dochód poboczny (punkt 6 i 7).

10. Gażystom, którzy celem wstąpienia w związki małżeńskie zabezpieczyli wyższy kapitał jako kaucyę małżeńską, może być ze względów zasługujących na uwzględnienie dozwolona redukcya kapitału kaucyjnego. W sprawie tej zastrzega sobie decyzyę ministerstwo obrony krajowej.

Natomiast niedozwolona jest redukcya kaucyi małżeńskich oficerów, przeniesionych z linii z zastrzeżeniem powrotu do czynnej obrony krajowej, dopóki trwa to zastrzeżenie. Co do innych przypadków zwrotu tych kaucyi obowiązują postanowienia punktu 30, z uwzględnieniem odnośnych przepisów wojskowych.

11. Prośby o zezwolenie na małżeństwo należy zaopa-

---

oder ohne Vormerkung für Local-Anstellungen) im Verhältnisse »der Evidenz« befinden, wenn sie in den Activstand ubersetzt werden wollen, vorerst das vorgeschriebene Nebeneinkommen (Punkt 6 und 7) nachzuweisen und sicherzustellen.

10. Gagisten, welche behufs ihrer Verehelichung ein hoheres Heiratscautions-Capital sichergestellt haben, als das in der Landwehr vorgeschriebene Nebeneinkommen erfordert, kann eine entsprechende Reduction des Cautions-Capitals aus rücksichtswürdigen Gründen gestattet werden, worüber das Ministerium für Landesvertheidigung sich die Entscheidung vorbehält.

Dagegen ist die Reduction von Heirats-Cautionen der aus dem stehenden Heere mit Vorbehalt des Rücktrittes in die active Landwehr übersetzten Officiere, insolange dieser Vorbehalt fortbesteht, ganz unstatthaft, während für die allfallige Rückstellung derselben die Bestimmungen des Punktes 30 — mit Rücksichtnahme auf die bezüglichen Vorschriften des Heeres — massgebend sind.

11. Die Heiratsgesuche sind mit den erforderlichen Beilagen

trzyć w potrzebne dokumenty (punkt 13) i wnieść w przepisanej drodze służbowej.

12. Proszący o zezwolenie na małżeństwo powinien w podaniu wyraźnie oświadczyć, czy jego finansowe położenie jest dobre, jakie są jego stosunki majątkowe, a w razie, jeżel potrzebne jest wykazanie dochodu pobocznego (punkt 6 i 7) w jaki sposób zamierza zabezpieczyć ten dochód poboczny

13. Do podania o zezwolenie na małżeństwo należy dołączyć:

a) metrykę chrztu, lub urodzin narzeczonego,

b) metrykę chrztu, lub urodzin narzeczonej,

c) w razie małoletności jednego z narzeczonych wymagane przez prawo cywilne zezwolenie ojca, opiekuna i władzy opiekuńczej,

d) w razie, jeżeli jedno z nowożeńców jest stanu wdowiego, świadectwo śmierci zmarłego małżonka (małżonki),

e) świadectwo o pochodzeniu, stosunkach rodzinnych,

(Punkt 13) zu instruiren und im vorgeschriebenen Dienstwege zu überreichen.

12. Der Ehewerber hat in dem Heiratsgesuche ausdrücklich zu erklären, ob er finanziell rangirt ist, wie seine Vermögensverhältnisse beschaffen sind, und in dem Falle, dass der Nachweis eines Nebeneinkommens erforderlich ist (Punkt 6 und 7), in welcher Weise dieses Nebeneinkommen sicherzustellen beabsichtigt wird.

13. Dem Heiratsgesuch sind beizulegen:

a) der Tauf-, beziehungsweise Geburtsschein des Bräutigams;

b) jener der Braut;

c) die im Falle der Minderjährigkeit eines der Brautleute nach Massgabe der bürgerlichen Gesetze erforderliche Zustimmung des Vaters, Vormundes und der Vormundschaftsbehörde zur Ehe;

d) in dem Falle, dass eines der Brautleute dem Witwenstande angehört, der Todtenschein des verstorbenen Gatten;

e) das von dem zuständigen Seelsorger auszufertigende und

nienagannem prowadzeniu się, nieskażonej sławie i o wykształceniu towarzyskiem narzeczonej, odpowiadającem stanowi nowożeńca. Świadectwo to ma wystawić duszpasterz, a władza powiatowa potwierdzić, ewentualnie zaopatrzyć w uwagi, które uważa za stosowne.

14. Komendant (przełożony urzędu lub zakładu) nowożeńca jest obowiązany zbadać treść podania, zarządzić w razie potrzeby badanie i przyjmując na siebie całą odpowiedzialność, wypowiedzieć swą opinię, czy zamierzone małżeństwo odpowiada stanowisku służbowemu nowożeńca i stosunkom jego stanu, i czy w razie, gdyby nowożeniec nie miał uporządkowanych stosunków, stosunki jego egzystencyi doznałyby niewątpliwie rzeczywistej poprawy wskutek zamierzonego małżeństwa.

15. Zezwolenia na małżeństwo wobec przepisanych warunków udziela:

---

von der Bezirksbehörde zu bestätigende, eventuell mit für angemessen erachteten Bemerkungen zu versehende Zeugniss uber die Abkunft, die Familienverhältnisse, die tadellose Aufführung, den unbescholtenen Ruf und die dem Stande des Ehewerbers entsprechende sociale Bildung der Braut.

14. Der Truppen-Commandant (Vorstand der Behörde oder Anstalt) des Ehewerbers ist verpflichtet, den Inhalt des Heiratsgesuches zu prüfen, hierüber nach Umständen selbst Erhebungen zu pflegen und sich bei voller Verantwortung auszusprechen, ob die beabsichtigte Ehe der Dienstesstellung des Ehewerbers und den Verhältnissen seines Standes angemessen ist, und ob in dem Falle, dass der Ehewerber sich nicht in geordneten Verhältnissen befinden sollte, dessen Existenzverhältnisse durch die vorhabende Verehelichung zweifellos eine thatsächliche Verbesserung erfahren werden.

15. Die Ehebewilligung wird beim Vorhandensein der vorgeschriebenen Bedingungen ertheilt:

A) Jego ces. i król. apostolska Mość, a to gażystom, należącym do VI i wyższych klas dyet;

B) minister obrony krajowej wszystkim innym gażystom.

16. Zezwolenie na małżeństwo wydaje ministerstwo obrony krajowej na piśmie; zawiera ono następujące szczegóły:

a) imię i nazwisko narzeczonego, jego stopień i przydzielenie do służby,

b) imię i nazwisko narzeczonej z podaniem jej stanu wolnego lub wdowiego;

c) oznaczenie w cyfrach i literach dochodu pobocznego, który ma być zabezpieczony, lub dodatek, że wykazanie dochodu pobocznego uiepotrzebne;

d) wyraźne zastrzeżenie, że na małżeństwo zezwala się tylko w razie, jeżeli nie stoi mu w drodze ani ustawowa ani kościelna przeszkoda;

e) dodatek, że ślub może być udzielony tylko po oka-

A. Von Seiner k. k. Apostolischen Majestät:
den Gagisten der VI. oder höheren Diätenclasse.

B. Vom Ministerium für Landesvertheidigung:
allen übrigen Gagisten.

16. Die Heiratsbewilligung wird vom Ministerium für Landesvertheidigung schriftlich ausgefertigt und insbesondere folgende Angaben enthalten:

a) den Vor- und Zunamen des Ehewerbers, dessen Charge und Diensteseintheilung;

b) den Vor- und Zunamen der Braut mit dem Beisatze ihres ledigen oder Witwenstandes;

c) Die Bezeichnung des sicherzustellenden jährlichen Nebeneinkommens in Ziffern und in Buchstaben, beziehungsweise den Beisatz, dass der Nachweis eines Nebeneinkommens entfällt;

d) den ausdrücklichen Vorbehalt, dass die Eheschliessung nur insoferne bewilligt wird, als derselben kein gesetzliches oder kirchliches Hinderniss im Wege steht; endlich

zaniu zezwolenia na małżeństwo, a jeżeli ono wymagało także dochodu pobocznego i jego zabezpieczenia, to także po udowodnieniu (punkt 26), że to zabezpieczenie dochodu pobocznego już nastąpiło.

17. O dniu zawarcia ślubu powinno być zawiadomione w drodze służbowej ministerstwo obrony krajowej przez dołączenie urzędowego egzemplarza metryki ślubu.

III. Zabezpieczenie dochodu pobocznego.

18. Aż do wydania osobnych przepisów ma być także i przy małżeństwach gażystów obrony krajowej analogicznie stosowana instrukcya wojskowa o formie zabezpieczenia, udowodnieniu i złożeniu kapitału kancyjnego, wymaganego do pokrycia dochodu pobocznego, atoli z następującemi zmianami.

19. Przepisany dochód poboczny (punkt 6 i 7) może być zabezpieczony na takich samych przedmiotach majątkowych, które w wojsku nadają się do zabezpieczenia przepisa-

---

e) den Beisatz, dass die Trauung nur gegen Vorweisung der Heiratsbewilligung, und falls nach dieser ein sicherzustellendes Nebeneinkommen vorgeschrieben wurde, gegen den Nachweis (Punkt 26) der erfolgten Sicherstellung des Nebeneinkommens vorgenommen werden dürfe.

17. Der Tag der erfolgten Trauung ist dem Ministerium für Landesvertheidigung unter Anschluss des *Ex offo*-Trauscheines im Dienstwege zur Kenntniss zu bringen.

III. Sicherstellung des Nebeneinkommens.

18. Bis zum Erscheinen einer besonderen Vorschrift hat — bezüglich der Form der Sicherstellung, der Nachweisung und des Erlages des zur Deckung des Nebeneinkommens erforderlichen Heiratscautions-Capitales — die diesfällige Heeres-Vorschrift auch bei den Ehen der Gagisten der Landwehr mit folgenden Abweichungen analoge Anwendung zu finden.

19. Das vorgeschriebene Nebeneinkommen (Punkt 6 und 7) kann zwar durch die gleichen Vermögens-Objecte, welche im Heere

nych kaucyi wojskowych, jednak z następującemi ograniczeniami. (Punkt 20, 21, 22).

20. W miarę dochodów z tych przedmiotów majątkowych należy zabezpieczyć kapitał odpowiadający w zupełności przepisanemu dochodowi pobocznemu; odsetki przeto od zapisów dłużnych, opatrzonych w kupony, mają być obliczane tylko z uwzględnieniem tej kwoty, którą kasa wypłaca za kupon.

21. Odsetki od zapisów dłużnych miast, prywatnych obligacyi i od kapitałów, zabezpieczonych na realnościach, nie mogą być nigdy obliczone wyżej, niż po sześć od sta.

22. Przy zabezpieczeniu dochodu pobocznego na realnościach żąda się, aby te realności, na których ma być zaintabulowany oprocentowany kapitał, odpowiadający potrzebnemu dochodowi pobocznemu, były położone w jednem z królestw i krajów reprezentowanych w radzie państwa i aby dawały ustawowe pupilarne bezpieczeństwo (§ 230 k. c.).

---

zur Sicherstellung der dort vorgeschriebenen Heiratscautionen geeignet sind, jedoch nur mit nachstehenden Beschränkungen sichergestellt werden (Punkt 20, 21, 22).

20. Nach Massgabe des Erträgnisses dieser Vermögens-Objecte ist ein dem vorgeschriebenen Nebeneinkommen vollständig entsprechendes Capital sicherzustellen, daher die Zinsenerträgnisse von Schuldverschreibungen, welche mit Coupons versehen sind, nur mit Rücksicht auf jenen Betrag berechnet werden dürfen, welcher fur den Coupon bei der betreffenden Casse ausgezahlt wird.

21. Von Schuldverschreibungen der Städte, Privat-Obligationen und von den auf Realitäten versicherten Capitalien sind die ausbedungenen Zinsen nie höher als mit sechs von hundert zu berechnen.

22. Bei Sicherstellung des Nebeneinkommens auf Realitäten ist erforderlich, dass diese Realitäten, auf welche ein diesem Nebeneinkommen entsprechendes verzinsbares Capital zu intabuliren ist, in einem der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder gelegen sind und die gesetzliche pupillarmässige Sicherheit (§ 230 des BGb.) gewähren.

23. W dokumencie, który składający kaucyę ma wedle tego przepisu wystawić, należy w szczególności wyrazić, że ani nie zawarto umowy sprzecznej z przeznaczeniem tej kaucyi małżeńskiej lub odsetek od niej, ani też, że się jej nie zawrze później, tudzież że nie ulegnie ona żadnej zmianie niezgodnej z jej przeznaczeniem bez zezwolenia ministerstwa obrony krajowej.

24. Umowy między tym, który dostarczył kaucyi, a nowożeńcami lub małżonkami, sprzeczne z powyższym dokumentem bądź to co do kapitału przeznaczonego na kaucyę małżeńską, badź to co do dochodów z tego kapitału, bez względu na to, czy je zawarto przed lub po małżeństwie są nieważne, jeżeli przez to udaremniony został cel złożenia kaucyi małżeńskiej i odpowiadające stanowi utrzymanię małżonków podczas trwania małżeństwa lub małżonki podczas jej wdowieństwa.

25. Jeżeli przyjęcie kapitału kaucyjnego, nie zabezpie-

---

23. In der von dem Cautionserleger nach dieser Vorschrift auszufertigenden Widmungsurkunde ist insbesondere zum Ausdrucke zu bringen, dass ein mit der Widmung dieser Heiratscaution oder ihrer Interessen im Widerspruch stehendes Übereinkommen weder geschlossen wurde, noch fernerhin geschlossen werden soll, und dass mit dieser Heiratscaution ohne Bewilligung des Ministeriums für Landesvertheidigung keine der Widmung zuwiderlaufende Veränderung vorgenommen werden dürfe.

24. Übereinkommen zwischen dem Cautionsleister und den Brautleuten oder Ehegatten, welche bezüglich der Widmung des zur Heiratscaution bestimmten Capitals oder der Erträgnisse derselben mit dem Inhalte der Widmungsurkunde im Widerspruche stehen, sind, wenn dadurch der Zweck des Heiratscautionserlages und der standesmässige Unterhalt der Ehegatten während der Ehe oder der Gattin während des Witwenstandes vereitelt wird, rechtsungiltig, sie mögen vor oder nach der Verehelichung stattgefunden haben.

czonego ustawowo, wyłudzono podstępnie, np. przez przedłożenie nieprawdziwych wykazów hipotecznych, oszukańcze oszacowanie i t. p., to ci, którzy winę tego ponoszą, mają odpowiadać za późniejsze zupełne zabezpieczenie kapitału kaucyjnego, lub rocznego dochodu pobocznego.

26. Dokumenty kaucyjne należy przez komendy obrony krajowej przedłożyć ministerstwu obrony krajowej, które zarządzi w porozumieniu z ministerstwem wojny złożenie kaucyi małżeńskiej w uniwersalnym wojskowym urzędzie depozytowym.

Przed nadejściem kwitu depozytowego ślub nie może się odbyć.

27. Jeżeli zaniedbano tego obowiązku lub jeżeli komendant (przełożony) zezwolił na ślub wbrew przepisowi punktu 16 lit. *e*, to ci, którzy ponoszą winę, odpowiadają osobiście za późniejsze złożenie kaucyi małżeńskiej.

---

25. Wird die Annahme eines gesetzlich nicht gesicherten Heiratscautions-Capitales durch Unterschleife, als: durch Beibringung unrichtiger Grundbuchs-Extracte, trugerische Schätzungen u. dgl. erschlichen, so haben die Schuldtragenden für die nachträgliche vollstände Sicherstellung des Heiratscaution-Capitales, beziehungsweise des jährlichen Nebeneinkommens zu haften.

26. Die Heiratscautions-Documente sind durch die Landwehr-(Landesvertheidigungs-) Commanden dem Ministerium für Landesvertheidigung vorzulegen, welches im Einvernehmen mit dem Reichs-Kriegsministerium den Erlag der Heiratscaution bei dem Universal-Militär-Depositenamte erwirken wird.

Vor dem Herablangen des betreffenden Depositenscheins ist die Trauung unzulässig.

Wird diese Verpflichtung versäumt oder gestattet ein Commandant (Vorstand) gegen die Bestimmung des Punktes 16, *lit. e* den Vollzug der Trauung, so haften die Schuldtragenden persönlich für den nachträglichen Erlag der Heiratscaution.

28. Jeżeli kapitał kaucyjny został całkowicie lub częściowo zdeprecyonowany, lub gdyby roczny dochód poboczny nie mógł być nadal pokryty odsetkami od kapitału kaucyjnego, natenczas zobowiązany do złożenia kaucyi (powinien ponownie) stosownie do tego przepisu zabezpieczyć pierwotny roczny dochód poboczny, jeżeli oprócz płacy lub pensyi i ewentualnie pozostających mu odsetek od kapitału kaucyjnego posiada inny jeszcze jaki dochód.

IV. Zmiana i zwrot kaucyi małżeńskiej.

29. Zmiana i zwrot kaucyi małżeńskiej może nastąpić tylko za zezwoleniem ministerstwa obrony krajowej.

Podanie, sporządzone wedle przepisów, obowiązujących wojsko, należy przedłożyć za pośrednictwem komendy obrony krajowej ministerstwu obrony krajowej, które w porozumieniu z ministerstwem wojny wyda stosowne zarządzenia.

---

28. Wenn ein Heiratscautions-Capital ganz oder theilweise entwerthet wurde, oder wenn das sicherzustellende jährliche Nebeneinkommen durch die Verzinsung des Heiratscautions-Capitals nicht mehr gedeckt sein sollte, hat der zur Cautionsleistung Verpflichtete, wenn er ausser seinem Gehalte oder seiner Pension und den etwa erübrigten Interessen des Heiratscautions-Capitales noch ein weiteres Einkommen besitzt, die Obliegenheit, das ursprungliche jährliche Nebeneinkommen neuerdings nach dieser Vorschrift sicherzustellen.

IV. Umwechslung und Erfolglassung der Heiratscaution.

29. Die Umwechslung, Erfolglassung, sowie jede sonstige Veränderung der erlegten Heiratscaution ist nur mit Bewilligung des Ministeriums für Landesvertheidigung gestattet.

Die bezüglichen, nach der Heeresvorschrift zu instruirenden Gesuche sind im Wege der Landwehr- (Landesvertheidigungs-) Commanden dem Ministerium für Landesvertheidigung vorzulegen, welches darüber im Einvernehmen mit dem Reichs-Kriegsministerium das Entsprechende verfügen wird.

30. Zabezpieczenie, udzielone stosownie do tego rozporządzenia, może być zniesione:

a) w razie śmierci małżonka,

b) w razie unieważnienia małżeństwa lub rozwodu, wydanego w drodze ustawowej,

c) przez posunięcie męża do takiej klasy dyet, która jest uwolniona od udowodnienia i zabezpieczania dochodu pobocznego,

d) przez przeniesienie męża ze stanu czynnego do nieczynnej obrony krajowej lub do stosunku »poza służbą«.

e) przez wystąpienie męża z obrony krajowej w razie dobrowolnego złożenia lub utraty stopnia oficerskiego lub stanowiska urzędnika,

f) przez przeniesienie męża wśród okoliczności wymienionych pod *e)* na taki stopień obrony krajowej, na którym nie jest przepisane wykazanie dochodu pobocznego,

---

30. Die in Gemässheit dieser Verordnung geleistete Sicherstellung des jährlichen Nebeneinkommens wird aufgelassen

a) durch den Tod der Ehegattin:

b) durch die im gesetzlichen Wege erfolgte Ungiltigkeitserklärung oder gänzliche Trennung der Ehe;

c) durch die Beförderung des Ehegatten in eine Diätenclasse, in welcher ein Ehewerber von der Nachweisung und Sicherstellung eines jährlichen Nebeneinkommens befreit ist;

d) durch den Übertritt des Ehegatten aus dem Activstande in die nicht active Landwehr oder in das Verhältniss »ausser Dienst«;

e) durch den mit der freiwilligen Ablegung oder dem Verluste der Officiers- (Beamten-) Charge verbundenen Austritt des Ehegatten aus der Landwehr;

f) durch die unter den oben *(lit. e)* erwähnten Umständen erfolgte Versetzung des Ehegatten in eine Charge der Landwehr, für welche der Nachweis eines jährlichen Nebeneinkommens nicht vorgeschrieben ist;

g) przez powtórne zamążpójście wdowy.

Co do zwrotu wojskowych kaucyi małżeńskich, złożonych przed wydaniem niniejszego rozporządzenia, obowiązują dotychczasowe przepisy.

31. Gażystom, którzy jako inwalidzi, a więc bez zatrzeżenia do posad lokalnych, przeniesieni zostali w stan spoczynku, tudzież wdowom wszystkich gażystów może ministerstwo odrony krajowej na ich prośbę całkowicie lub częściowo dozwolić na zniesienie dokonanego już zabezpieczenia dochodu pobocznego, a to w tych przypadkach, w których strona prosząca o zwrot kaucyi małżeńskiej albo może wykazać, że jest w używaniu pobocznego dochodu we właściwej wysokości, niezależnego od dochodów kaucyi małżeńskiej i od pensyi, albo też jeżeli z powodu szczególnych okoliczności realizacya kaucyi małżeńskiej w celu stałej poprawy materyalnej egzystencyi właścicieli i użytkowców leży w ich widocznym interesie.

---

g) durch die Wiederverehelichung der Witwe.

Für die Rückstellung der vor dem Erscheinen dieser Verordnung erlegten Militär-Heiratscautionen sind die bisherigen Vorschriften massgebend.

31. Gagisten, welche als invalid, daher ohne Vormerkung für eine Localanstellung, in den Ruhestand übergetreten sind, sowie den Witwen aller Gagisten, kann über jeweliges Ansuchen die erfolgte Sicherstellung des jährlichen Nebeneinkommens ganz oder theilweise in solchen Fällen vom Ministerium für Landesvertheidigung aufgelassen werden, in welchen entweder die um die Rückstellung der Heiratscaution einschreitende Partei den gesicherten Genuss eines von dem Erträgnisse der Heiratscaution und von der Pension unabhängigen Nebeneinkommens in angemessener Höhe darzuthun vermag, oder wegen besonderer Umstände die Realisirung der Heiratscaution behufs dauernder Verbesserung der materiellen Existenz

32. Ministerstwu obrony krajowej zastrzega się także rozstrzyganie, czy i o ile można zezwolić na wyjątkowe zniesienie zabezpieczenia rocznego w tym celu, aby jego właściciel mógł nim w całości lub częściowo rozporządzać dla umożliwienia jednej lub kilku córkom wstąpienia w związki małżeńskie z czynnymi oficerami lub urzędnikami wojska.

33. Co do egzekucyi i zapowiedzenia na kapitał kaucyjny lub odsetki od niego powołuje się na odnośne ustawy i przepisy.

V. Postanowienie końcowe.

34. Niniejsze rozporządzenie nie narusza przepisów, istniejących dla obrony krajowej (strzelców krajowych) o małżeństwach szeregowców, kadetów, feldweblów powiatowych (starszych strzelców) i służących kancelaryjnych, tudzież personalu pomocniczego magazynu broni.

---

der Eigenthümer und Nutzniesser in deren offenbarem Interesse gelegen ist.

32. Dem Ministerium für Landesvertheidigung bleibt auch die fallweise Entscheidung vorbehalten, ob und inwieweit es die Auflassung der Sicherstellung des jährlichen Nebeneinkommens zu dem Ende ausnahmsweise bewillige, damit dessen Eigethümer darüber ganz oder theilweise zur Ermöglichung der Verheiratung einer oder mehrerer Töchter an active Officiere oder Beamte des Heeres oder der Landwehr verfügen könne.

33. Bezüglich der Zulässigkeit der Execution und des Verbotes auf das Heiratscautions-Capital und dessen Interessen wird auf die bezüglichen Gesetze und Vorschriften hingewiesen.

V. Schlussbestimmung.

34. Die für die Landwehr (Landesschützen) bestehenden Vorschriften über die Verehelichung der Mannschaft, der Cadeten, der Bezirksfeldwebel (Oberjäger) und Kanzleidiener, dann des technischen Hilfspersonales der Ausrüstungsdépôts werden durch diese Verordnung nicht alterirt.

Natomiast niepotrzebne jest zezwolenie ze strony władz obrony krajowej, wymagane dotychczas na małżeństwa nieczynnych osób obrony krajowej, które jeszcze nie przekroczyły trzeciej klasy wieku, jak również tracą moc obowiązującą w sprawie małżeństw technicznych urzędników obrony krajowej przepisy ustępów 7, 8 i 9 paragrafu 36-go statutu obrony krajowej a względnie §-u 47 statutu dla strzelców krajowych w Tyrolu i ziemi Przedarulańskiej, tudzież § 15 prowizorycznego statutu dla intendantury obrony krajowej i postanowienie o małżeństwach technicznych urzędników obrony krajowej, zawarte w przedostatnim ustępie punktu VI prowizorycznych organicznych przepisów o zakładach pomocniczych dla zaopatrywania w broń obrony krajowej.

i) Żandarmerya.

Ustawa z d. 25 grudnia r. 1894 l. 1 d. u. p. ex 18' 5.

§ 38. Zezwolenie na małżeństwo pułkowników żandarmeryi zastrzeżone jest decyzyi cesarza, małżeństwa oficerów

---

Dagegen entfällt die zur Verehelichung nicht activer Landwehrpersonen, welche die dritte Altersclasse noch nicht überschritten haben, bisher angeforderte landwehrbehordliche Bewilligung und treten die Bestimmungen der Alinea 7, 8 und 9 des § 36 des Landwehrstatutes, beziehungsweise des § 47 des Statutes für die Landesschützen in Tirol und Vorarlberg, dann § 15 des provisorischen Statutes für die Landwehr-Intendanz und die im vorletzten Absatze des Punktes VI der provisorischen organischen Bestimmungen, betreffend die Hilfsanstalten für das Ausrustungswesen der Landwehr, enthaltene Bestimmung bezüglich der Verehelichung der technischen Landwehrbeamten hiemit ausser Kraft.

Gesetz 25 Dec 1894 (RGB 1 ex 1895).

§ 38. Die Bewilligung zur Eheschliessung ist für Oberste der Gendarmerie der Entschliessung des Kaisers vorbehalten, für Officiere vom Oberstlieutenant abwärts, sowie für die Mannschaft von